

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

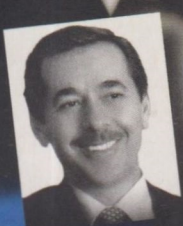
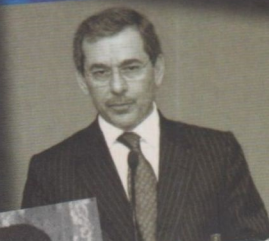
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ABDÜLLATİF ŞENER

Söylüyor

"Adım da benimle beraber büyüdü"



Çiğdem Toker

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

DK

DOĞAN
KİTAP

Abdüllatif Şener

ABDÜLLATİF ŞENER

Yazan: Çiğdem Toker

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

I. baskı / ağustos 2008 / ISBN 978-975-991-883-5

Sertifika No: 1105-34-002002

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut

Arka kapaktaki fotoğraf: Sebati Karakurt

Ön kapaktaki Abdülatif Şener fotoğrafı: Volkan Yıldırım

Diğer fotoğraflar: Şener albümü

Baskı: Altan Basım Ltd. / Yüzyl Mahallesi

Matbaacılar Sitesi 222/A 34200 Bağcılar - İSTANBUL

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 246 52 07 / 542 Faks (212) 246 44 44

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantev.org>

Abdüllatif Şener

Çiğdem Toker

Anneme ve babama
“okuryazar” kıldıkları için...

İçindekiler

Sunuş	11
Kitabın öyküsü	13
1. bölüm / Çocukluk ve demiryolları	17
2. bölüm / İmam hatip yılları	39
3. bölüm / Siyasal Bilgiler Fakültesi	49
4. bölüm / Meslek hayatı başlıyor	69
5. bölüm / Kız arkadaşlar	85
6. bölüm / Evlilik hayatı	93
7. bölüm / Ölüm, inanç ve düşünce dünyası	109
8. bölüm / Üniversite hayatı başlıyor	125
9. bölüm / Siyasete giriş	167
10. bölüm / 1995 Seçimleri, Refahiyol'un kurulması	189
11. bölüm / 28 Şubat süreci	217
12. bölüm / Her seçimi ekonomi belirler	255
13. bölüm / Sivas Katliamı	271
14. bölüm / Merve Kavakçı olayı	287
15. bölüm / Erdoğan'ı Pınarhisar Cezaevi'nde ziyaret	295
16. bölüm / Yenilikçi hareket	297
17. Bölüm / 2002 Seçimleri	331
18. bölüm / Başbakan yardımcılığı	341
19. bölüm / Özelleştirmenin alınışı	347
20. bölüm / Galataport iadesinin öyküsü	365
21. bölüm / Uzaklaşma başlıyor	371
22. bölüm / 1 Mart Tezkeresi	381
23. bölüm / Kadrolaşma ve geri dönen karamameler	389
24. bölüm / Erol Evcil görüşmesi	395
25. bölüm / Erdemir'e ağabeyin getirilmesi	401
26. bölüm / Siyasette üslup ve tarz	405
27. bölüm / 27 Nisan e-bildirisi	417
28. bölüm / Cumhurbaşkanlığı seçimi	425
29. bölüm / Aday olmama kararının öyküsü	439
30. bölüm / Kapatmayı iki yıl önce haber verdim	449
31. bölüm / Anayasa Mahkemesi'nin türban kararı	453
32. bölüm / Kürt sorunu-terör sorunu	459
33. bölüm / Telefon dinleme	473
34. bölüm / Siyasette bundan sonra	475
35. bölüm / Ergenekon	487
Abdüllatif Şener'in özgeçmişi	497

Sunuş

Ankara gazeteciliği, eğilimleri takip etmektir...

Hatta daha ileri geçerek değişimi yakalamaktır. Herkes sanal sanur kürke selam dururken, gerçeği görüp “Kral Çıplak” diye bağırmaktır.

* * *

Ezcümle, başkentte farkı fark eden kazanır.

Çiğdem Toker’in meziyeti budur.

Çiğdem’in Abdüllatif Şener ile tanışıklığı, herhalde en az on onbeş yıla dayanır.

Şener’in Refahyol’un Maliye Bakanlığı’ndan, AKP’nin Başbakan Yardımcılığı’na ve son seçimde adaylıktan feragatine kadar uzun yürüyüşünü izleyen ender haberciler arasındadır Çiğdem Toker.

İşte o yüzden yakın zamanda bir gün, “Abdüllatif Şener’in kitabını yazacağını” ilan edince gerçekten çok sevindim, elimden geldiğince yüreklendirdim.

Çünkü mesele Çiğdem Toker’in kitap yazması değildir.

Şener’in farkının takvime bağlanması, tarihe dipnot olarak düşülmesidir.

Eminim ki elinizdeki kitabı sizler de benim gibi, Şener’in ciddiyeti ve Çiğdem Toker’in araştırmacı/sorgulayıcı üslubunun sentezi olarak algılayacaksınız.

* * *

Abdüllatif Şener, partisi kapatılırken, Refahyol çökerken ne hissetti, hangi kararları aldı, neleri tabu ilan etti?

AKP’nin kuruluşunda dört lider arasında yer alırken, ilk beş yılda nasıl adını adını uzaklaştı? Cumhurbaşkanlığı seçiminde nasıl saf tuttu?

22 temmuz seçimlerinde adaylığını koymayacağını Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a nasıl ve hangi ortamda açıkladı, ne yanıt aldı?

Kitapta hepsinin ve diğer soruların yanıtını buldum.

Son olarak Abdüllatif Şener’le ilgili şahsi bir anıyı aktarmak isterim.

Şener’in adaylıktan çekildiğini duyunca *Hürriyet*’teki köşemde “23 temmuz sabahı için pozisyon tutuyor” diye yazdım.

Aynı gün sosyal bir ortamda Şener ile karşılaştık. Latif Bey, “Bana haksızlık etmişsin, ben öyle hesap kitap adamı mıyım?” diye sitem etti.

Bugün geriye baktığımda ikimizin de haklı olduğunu düşünüyorum.

Çünkü belki Şener o gün kendi ifadesiyle “hesapsız kitapsız” bir kenara çekilme arzusunun yanlış algılanması ve yansıtılmasından rahatsızdı. Haklıydı.

Bense Şener’in çok fazla köşesinde kalamayacağı kanaatindeydim.

Bugünkü parti haberleri beni de haklı çıkarttı.

Zaten gazeteciler bu tür takvim uyumsuzlukları nedeniyle kitap yazar.

Günlük gazeteler ancak o anın resmini yansıtır...

Filmin devamını veya büyük resmi görmek ancak zaman boyutunu da içeren kitapla mümkündür. Tıpkı Çiğdem’in kitabında olduğu gibi.

Enis Berberoğlu
Ankara, temmuz 2008

Kitabın öyküsü

5 mart 2008 çarşamba günü, öğle saatleriydi.

Abdüllatif Bey'i, TOBB ETÜ Üniversitesi'ndeki telefonundan aradım. Kısa bir ziyaret için uğrayıp uğrayamayacağımı sordum.

Türk siyaset hayatına on yedi yıl önce giren Şener'i, ağırlıklı olarak Başbakan yardımcılığı ve Devlet bakanlığı dönemini içeren 2002-2007 döneminde, *Hürriyet*'in ekonomi muhabiri sıfatıyla izlemiştim.

Galataport, Erol Evcil ile Sivas Demir-Çelik Fabrikası için görüşme, yabancı sermayeye sınırlama görüşü, mortgage yasası gibi, aktörü olduğu "eşik" niteliği taşıyan pek çok önemli haber, bu mesailerin sonucunda sayfalarımıza yansımıştı.

Aday olmayacağını duyurduğu 22 Temmuz Seçimleri sonrasında ise görüşme trafiğimiz seyrekleşmişti.

Belki biraz da bu sebepten, "Buyurun, şimdi gelebilirsiniz" dedi.

Yirmi dakika sonra, Şener'in ETÜ'deki "hoca" odasıydım.

Hal hatır sorma cümlelerinin ardından, o sıra üzerinde çalıştığı *Osmanlı Maliyesinin Şeffaflaşması* adlı bilimsel kitabından söz etti. İki üniversitedeki ders programının dışında, zamanının büyük kısmını, bu kitap alıyordu.

"Sayın Bakan, yeni bir kitap çalışmasına daha zaman ve yer açabilir misiniz?" diye sordum. Duraksadı.

Ziyaretimin amacının, kendisiyle bir söyleşi kitabı yapma önerisi olduğunu açıkladım. Tasarladığım kitabın çerçevesini kısaca anlattığımda, yüzünde hemen olumsuz bir ifade belirmemesini ise "iyiye işaret" saydım.

"Peki bunu neden yapmak istiyorsunuz?" diye sordu doğal olarak ve nezaketle.

Cevabım hazırды: "Nasıl yönetildiğimizi bir parçacık olsun daha iyi anlayabilmek için."

Abdüllatif Bey manidar manidar gülümsedi. "Enteresan" dedi.

Bunu söylerken, vereceği yanıt da düşündüğü belliydi. Saniyelerin boş geçmesine gönlüm razı olmadı:

“Siz” dedim, “Siyaset ile medyanın pek aşına olmadığı bir şey yaptınız: Feragat edip kenara çekildiniz. Şu anda da ‘yarı aralık bir kapının önünde’ duruyorsunuz. Ya açacak veya kapatacaksınız bu kapıyı. Sizi daha iyi tanıma ihtiyacı içinde olan, bundan sonra ne yapacağınızı merak edenlerin sayısı hiç de az değil. Sizinle uzun bir söyleşi yapsak, çocukluğunuzdan bu yana, yakınlarla kadar gelebilir miyiz? O feragat sürecini sözgelimi, anlatabilir misiniz?”

“Düşünelim” dedi. Cevabının tonu, kabule yakın durmakla birlikte, emin olma duygusu da vermiyordu.

“Ne zaman başlarız?” diye sordum.

“Bana biraz zaman verin, düşüneyim” dedi.

“Peki, teşekkür ederim” dedim. Odasından ümitle çıktım.

Aradan birkaç gün geçti. Tekrar aradığımda “Tamam, bir başlayalım bakalım” dedi. Hemen bir araya gelerek, genel hatlarıyla karşılıklı bir takvim ile taslak program çıkardık.

Görüşmeler serisinin başlangıç günü olarak da 16 mart pazarı belirlemiştik.

Gelgelelim, bu başlangıçtan iki gün önce, 14 mart cuma günü çok önemli bir şey oldu: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, AKP hakkında kapatma davası açtı.

Haberi duyan ülkedeki pek çok insan gibi, benim de içimde sayısız duygu ve düşünce, hızla yer değiştirmeye başladı.

Telefon numarasını tuşladım. “Pazar günü görüşüyoruz, değil mi efendim?” dedim, hafif mütereddid...

“Vallahi” dedi Abdüllatif Bey. “Bu projeyi biraz erteleseک mi diye düşünüyordum ben de.”

“Ama neden?” dedim, korktuğu başına gelmiş insanlara has düş kırıklığını saklama gereği duymadan.

“Hassas bir döneme girdik çünkü” dedi. Milletvekili, bakan değilse bile, “partili” kimliği sürüyordu Şener’in ve MKYK üyesi olarak, nasıl gelişeceğini kimsenin kestiremediği bir ortamda –söz vermiş olsa bile– kararının doğruluğunu test etme ihtiyacı içindeydi.

Bu da kabul edilebilir durumdu aslında...

“Sayın Bakan” dedim, derin bir soluk alarak. “Bu dava çok kritik bir olay olsa dahi, kitap projemiz aylar süreceک. Henüz başlamadık bile. Kitabın tamamlanacağı muhtemel tarih açısından bakarsanız, belki düşüncelerinizi yeniden değerlendirebilirsiniz” diye sürdürdüm sözlerimi.

“Öyle mi diyorsunuz, peki o zaman” dedi.

Bu kadar çabuk ikna olmasına şaşırmıştım.

Ne var ki bu cevabın, benim ikna kabiliyetimden değil; kitabın, Merve Kavakçı’yla ilgili bölümünde rastlayacağınız “kaytarmak benim tabiatında yoktur” cümlesiyle ifade ettiği tutumunun yansıması olduğunu, daha sonra anlayacağım.

Bir söz vermiş sayıyordu kendini ve gerekçesi ne kadar meşru olursa olsun, vazgeçme fikri kendini iyi hissetmemesine yol açacaktı.

23 mart pazar günü, söyleşiler dizisinin ilkine başladık.

Bu başlangıç; TOBB ETÜ'deki odasında yirmi dört ayrı görüşme, yaklaşık yetmiş saat, kırk iki adet ince kalem pil, geceler ve sabahlar boyu süren deşifre ve “çalınan zamanlar” anlamına gelecekti.

Projeyi anlatmak üzere yanına ilk gittiğimde, Sayın Şener'e önünde durduğunu söylediğim “yarı aralık kapı”, kitabın yayına hazırlandığı günlerde artık açılmıştı...

Bu gelişmeyi orta vade için öngörmekle birlikte, kitabın hazırlanış süresi olan üç buçuk ay gibi kısa bir sürede gerçekleştirilebileceğine, doğrusu ihtimal vermemiştim.

Bunun en önemli sebebi ise başladıktan kısa bir süre sonra önümüzde “kapatma davası” gibi, kritik siyasi ve toplumsal sonuçlar doğuracak bir yol ayrımının açılacağından habersiz olmaktı.

Bu durum bana, gazeteciliğimin ilk yıllarında Anadolu Ajansı'nda çalışırken izlemekle yükümlü olduğum Yürürlükteki Kanunlar Külliyesi'nin “föy volan” sistemini hatırlattı. Yeni kanunlar yürürlüğe girdikçe, yayımlanan delikli fasikülleri, hazır satılan cilt kapağındaki çelik halkalara eklerdik.

İşte bu kitabın bir kısmı da postmodern bir “föy volan” sistemi gibi gerçekleşti. Fiberoptik kabloların ekranlara taşıdığı haberlerin kimilerini, “bu olmazsa olmaz” yaklaşımıyla sorulara dönüştürerek kitaba taşıdık.

Söyleşiler boyunca, Sayın Şener'e sık sık; bu kitabın elbette biyografik boyutlar taşıyacağını, ancak sadece bununla sınırlı kalmasının, bu hacimdeki bir kitabı eksik kılacağını vurgulayarak, toplumsal sorumluluk açısından önemli eşikleri olabildiğince paylaşmasını rica ettim.

Sayın Şener ise bilenlerin bildiği geleneksel ihtiyatlı üslubunu, genel çizgileriyle korumayı tercih edeceğini, yasal sınırlamalar ile politik etik gereği, kişisel kayıtları olabileceğini söyledi yanıt olarak.

Buna karşın Abdülatif Bey; AKP'den ayrılış süreci ile kitabın takvimi arasında ortaya çıkan çakışmanın getirdiği trafik yoğunlaşması ve buna bağlı olarak, ortak çalışmamızın özellikle son haftalarda bünyeleri zorlayıcı bir hale gelmesine karşın, hoşgörü ve esnekliğini hiç kaybetmedi.

Ortaya çıkan metin şimdi parmaklarınızın arasında.

Bu çalışmanın, 5 mart 2008'de odasında söylediğim “Nasıl yönetildiğinizi bir parçacık olsun anlamak” amacına tam anlamıyla vasil olduğunu söylemek, iddialı olabilir.

Ne var ki, ilk kez anlattığı kimi anekdotların, siyasi ve toplumsal yaşamımıza, çok da ince olmayan bir ışık huzmesi düşüreceğini hissediyorum.

Kitapta eksik bırakılan, sorulmadığı düşünölebilecek konular, kuşkusuz mevcut. “Dışarıda kalanlar” a dair tahmin edebildiklerimin bir kısmının *off the record* olduğunu belirtirken, edemediklerimi ise kusur haneme yazmaya hazırım.

Bunu söylerken de soru sormanın, sonsuz bir iş olduğu kaydını düşerek...

* * *

Her kitap, gösterdiklerinin dışında, görünmeyen izleriyle vardır. Yazılan değil, “yapılan” bir kitap olsa dahi, böyledir bu...

Fikirler, sesler, kokular, ikizlerin tatlı dalaşmaları, içinden geçilen zamanın ışığı, geceyi sabaha taşıyan anlarda sessizliği delen otomobil homurtuları, verilen bir molada balkona asılan çamaşırlar, aileyle yapılan bir yaz tatilini yarım bırakıp dönerken havada sallanan minik eller, kitabın pek çok bölümü hakkında “Allahım, yine neler eksik kalacak” diye kıvrınmama yol açan “son dakika” gelişmeleri...

“Kitap telaşı” nı zerrece umursamaksızın, kendi zamanında seyahat eden bir sürü, bir sürü olaylar dizisi yani.

Görünmeyen bu izlerin, gönöl borcuna dönüşen kimilerini görünür kılmak ise göstermekle mümkün...

Teşekkür duygusunu paylaşmakla yani.

Cânım sohbetlerimizin birinde, Şener’i beş yıl boyunca izlediğimi bana “hatırlatan” Devrim Sevimay’ m (ki, kardeşimdir) akıl çelen fikri olmasaydı, bu kitap ortaya çıkamazdı...

Bu sebeple Devrim’e,

kitap çalışması boyunca, günlük haber akışının sorumlu olduğum kısmı için hoşgörü eşiğini yükselten, moral ve fiziki destek veren *Hürriyet* Ankara Temsilcisi Enis Berberoğlu ile Temsilci Yardımcısı Faruk Bildirici’ye,

Hürriyet gibi toplumsal sorumluluğu büyük, iş akışı yoğun bir gazette görev yapan bir muhabirin, aynı zamanda anne olmasının içerdiği “her şeyi her şeye bitıştirmeye” çalışmak gibi hakiki bir gaileyi, hafif şiddetlerde yaşama konforunu sağlayan eşim Salih Taştan’a teşekkür ederim. Kalbimle.

Çiğdem Toker

temmuz 2008

Aşağı Ayrancı, Ankara

1. bölüm

Çocukluk ve demiryolları

Kıvrılan demiryolları

– Her hafızanın dünyaya açıldığı bir ilk sahne vardır. Sizininki?

Demiryolları. Babam demiryollarının yapımı sırasında önce geçici işçi olarak girmiş. Sonra “yol çavuşu” olmuş. O küçük istasyonların yanında lojmanlar olurdu. Yaşadığımız lojman ile işyeri bitişikti. Trenler, vagonlar içindeki oyunlarımız, demiryollarındaki yürüyüşümüz. Vagonların yanaştığı rampalar vardı. Mallar geldiğinde kamyonlar yanaşır, aynı irtifadan mallarını taşırlardı. İnen, binen, gelen giden yolcular...

Sonra, ağabeyimin civcivleriyle arılarıdır en çok hatırimda kalan. Büyük ağabeyim tavuk ve arıcılığa meraklıydı. Kediler civcivleri yemessin diye kafesli araba yapmıştı. O kafesi içindeki civcivlerin gezme yayılma ihtiyacını karşılayacak şekilde değişik yerlere götürür bırakırdı.

– Kaç yaşındasınız?

Dört beş yaşlarında.

– Neredesiniz?

Şarkışla, Kayseri'nin Sarioğlan ilçesi, Sivas-Tokat arasındaki Çamlıbel İstasyonu. Sonra Sivas'a taşındık. İlkokula Şarkışla'da başlamıştım, bir ay kadar sonra Sivas'a taşındık.

– Babanızın tayini dolayısıyla mı?

Evet. Köyde dedemden kalan arazileri amcamla beraber satıp Sivas'tan büyük bir ahşap konak almışlar. Mimari özellikleri olan büyük bir Ermeni konağıydı. Satan Ermeni de hemen sonra İstanbul'a göçmüş. Dolayısıyla kimdir, tanıyamadık. O konak ne kadar büyüktü! Salonunda koşarak oynardık.

– Çocukken dünya sandığımız mekânlar, biz büyüyünce ufalıverir ya... Sizin konak böylesi değilmiş anlaşılır.

Evet evet. Şöyle söyleyeyim: Bahçesinde elma, armut, erik ağaçları vardı. Bugünkü gözle ne kadar büyük olduğunu anlayabilmeniz için 630 metrekarelik bir alanda, bahçesiyle iki katlı bir konak olduğunu söyleyeyim. O çevredeki en büyük konaklardan biriydi.

– Halen ayakta mı?

Maalesef yıkıldı, apartman yapıldı. Oradan bize dört daire vermişlerdi. Çok hatıraları vardı. En çok da buradaki ağabeyim “Yıkılır mı hiç” diye direnmişti. Eğer Koruma Kurulu kayıtlarına girmiş olsaydı yıktırmazlardı.

– Sivas’taki konağa taşınınca lojman hayatı bitiyor, değil mi?

Evet. Artık kendi evimizde oturuyoruz. O evin bahçesinde, piyasada bulunmayan değişik tatta elma, erik ve armutlar vardı. Pazara dönük meyve üretimi ayrı yapılır. Bizimkiler pazara intikal edenlerden değildi. Ama onlardaki tat, aroma, başka yerde bulunmaz. Zaten çocukluğunun Sivas’ında hiç apartman yoktu. Bütün binalar ahşaptı, hepsinin bahçeleri vardı. Herkes bahçesine sebze ekerdi. Biz de fasulye, patlıcan, biber... Bu dönemde ben hep değişik tatlarda meyveler yediğimi hatırlıyorum. Şimdi sadece pazar için üretilen markaları biliyoruz. Onun dışındaki türler kaybolmuş durumda.

– Farklı düşüncelere açık yapınız, bu değişik meyve tecrübesinden geliyor olabilir mi?

Bana kalırsa dışarıya açılma merakım, en çok demiryollarından gelmiştir. Çocukluğumda demiryollarını hep şöyle düşündüm: Bir bakarsınız bir tarafa doğru uzar, nereden geldiği belli değil. Karşı tarafa bakarsınız; o da uzar gider, nereye gittiği belli değil. Bazen de yol gider gider, eğer yukarıda bir tepe varsa, o tepelerin üzerinde trenlerin dönüşlerini, kıvrılarak uzaklaşmalarını da çok uzaktan izlersiniz. Ama o kıvrımların ötesinde, nereye gidip nasıl uzadığını bilemezsiniz. Hele de o dar çevre dışında hiçbir yeri görmemişseniz, bu çok önemlidir.

– Üstelik televizyon henüz yoksa...

Televizyon yok tabii. Bu yollar nereden gelip nereye gidiyor diye hep merak etmiştim. Zaman zaman yolcular gelir, posta trenleri istasyonda durur, molaları çok kısa olurdu. O beş dakikada insanlar koştura koştura iner, çeşmelerden suyu doldurup koşa koşa trene yetişmeye çalışırlardı. Değişik değişik insanlar. Bazen asker sevkiyatı olurdu. Bazen kasketli, daha düzgün kıyafetli insanlar görürdünüz. Bazen de köylüler, kentiler. Bu insanlar neyin nesi, kim nereden gelip nereye gidiyor...

– Bir memleket halkı her gün önünüzden geçiyor...

Tam olarak böyle. Bulunduğum yerin dışında çok geniş bir dünya olduğunu, bu dünyada büyük farklılıklar olduğunu düşünmüş, neresinde neler yaşandığını hep merak etmişimdir. O bakımdan demiryolları hayatımda çok önemlidir.

– Pencereden mi izliyorsunuz, içlerinde misiniz?

Evlerimiz demiryolunun kenarında, adeta bitişikti. Ev ile raylar arasında elli metre ya var, ya yoktur. Gelip gittikçe tren seslerini evinizde duyarsınız.

– Başkasına gürültü gelen ses, sizin hayatınızın bir parçası...

Aynen öyle. Bunlar hep hayatımda kaldı.

Hem alt, hem üst kimlik açısından Türk'üm...

– Hem anne hem de baba tarafından Kafkas kökenlisiniz. Büyükler Anadolu'ya ne zaman gelmiş?

Rusların Kafkaslar'ı işgalinde Anadolu'ya çok göç oldu. 1864'te Şeyh Samil'in Ruslara savaşı kaybetmesinden sonra, bölgeden bu tarafa çok sayıda insan göçmüştü. Bizimkiler bu göç dalgalarından birinde yaya olarak gelmiş.

Baba tarafının Türkiye'ye gelişi 1882'de. Dedemin adı Abdüssamet. Geldiklerinde dokuz yaşındaymış. Dedemin doğum tarihi 1873. 1940'lar da vefat etmiş. Dedemizi hiç görmedik. Aileyi buraya getiren dedemin babasının adı ise Yusuf. Üç kardeşlermiş. İki gelmiş, biri Kafkasya'da kalmış. Önce Kars, Kayseri, sonra Yozgat'ın bir köyünde, bir ara da annemlerin köyünde kalmışlar. En son da Sivas Yıldızeli'ne bağlı Emirler köyüne gelmişler. Hatta babam, Soyadı Kanunu'ndan önce askerdeki bildirimlerinde Yusufogulları soyadını kullanmış. Babamın doğum tarihi 1912, askerden teskere 1938. Bir komutanı Şener soyadını vermiş.

– Babanızla ilgili fikir veren bir soyadı mı bu?

Evet neşeli bir askersin diye... O sırada dedemlerle amcamlar da Sivas'ta Tomanbay veya Tamambay soyadını benimsemişler ve nüfus kütüğüne kayıt yapılmış. Kafkasya'daki soy isim Tomay olduğu için, Tomay'ı çağrışım yaptıracak şekilde. Bizim Şener soyadlı hiçbir akrabamız yoktur. Sadece babam ve kardeşlerim var. Amca ve amca çocuklarımızın hiçbirinin soyadı Şener değildir. O yüzden soyadını Şener gördüklerinizin, benim akrabam olma ihtimali sıfıra yakındır...

– Malkar Türklerinin bir dergisinde kökenlerinizi öven bir yazıya rastlamıştım. Etnik yapıyı ne kadar önemsiyorsunuz?

Elbruz Dağı altı bin metre ile Kafkaslar'ın en yüksek yeridir. Avrupa'nın en yüksek tepesidir. Kafkaslar Avrupa sayılır. Yani kuzeyi Avrupa, güneyi Asya sayılır. Kuzey Kafkasya Avrupa'nın doğu sınırındır. Dolayısıyla biz Anadolu'ya Asya'dan değil, Avrupa'dan gelmiş sayılırız. İkincisi, Kafkasya'da değişik etnik yapılar var. Baba tarafım Karacay Malkarlardandır. Kuzey Kafkasya'da bazı Türk toplulukları var.

Biri Kumuk, diğeri Karaçay Malkarlardır. Karaçay Malkarlar aynı etnik yapıya sahip Elbruz'un Doğu'sunda Malkar, Batısında yaşayanlar Karaçay. Ama onlar kendilerini bir sayar. Türk topluluğudur. Dolayısıyla ben baba tarafından bildiğim tüm cedlerim itibarıyla, Karaçay Malkar olarak Türk'üm. Hani alt kimlik üst kimlik var ya. Hem alt, hem üst kimlik açısından Türk'üm... Ama Kürt'ü, Çerkez'i, Laz'ı, Gürcü'sü, Boşnak'ı, Arnavut'uyla, tüm yurttaşlarımızı akrabalarım olarak görürüm.

- Karaçay Türkçesini bilir misiniz? Evde konuşulur muydu?

Evde Türkçe konuşulurdu. Anadolu Türkçesi. Nadiren amcalarım falan geldiğinde Karaçay Türkçesi konuşulurdu. Bizim de hoşumuza giderdi. Ama Karaçay Türkçesini sürdürmemizi istiyor gibi görünmezlerdi. O yüzden kullanılmadığı için bilemem, ama katıldığım bir düğünde "Kart boldum seni sevü" dizelerini duymuştum. Yanımdaki, anladın mı diye eğildi. "Kart oldum, yani seni severken yaşlandım demek istiyor" dedi. Dikkat edince, aslında kelimelerin çoğu anlaşılıyor. Bütün kelimeler Türkçe ama dizim ve yerleşimi farklı. Ailemiz Anadolu'da hangi dil konuşuluyorsa onu düzgün kullanmamızı isterlerdi. Ama annemin dili Çeçenceydi. Akrabalar geldiğinde de kendisi Çeçence konuşurdu. Ama o da kopuk bir kesit.

- Kulağınızda kalan Çeçence cümleler var mı?

Tabii. Bazı Çeçence cümleleri bilir, anlarım.

- Annenizin ailesi nereden gelmiş Anadolu'ya?

Annem de Kuzey Kafkas, Çeçen orijinlidir. Grozny'nin güney bölgelerinden gelmişler. Ama anladığım kadarıyla onların gelişi biraz daha erken. Şamil hareketi, aslında Dağıstan ve Çeçen hareketi. Karaçay bölgesi biraz daha batıdadır. O hareketin ana merkezi değildir. 64'te Şamil'in tesliminden sonraki dönemlerde gelmiş olma ihtimalleri güçlü. Onlar da Şarkışla Kızıldon köyüne yerleşmişler. Dedemin adı İsa. Anne tarafından dedemi de hiç görmedim. Büyükanne, dede görmedim. Onu yaşamadık, nasıl birileri olduğunu görmedim. Ama babamın yaşlı bir yakını, uzun aralıklarla gelir bizde kalırdı. Herkes saygı gösterirdi. Çocuklara karşı çok sevecendi. Adını hâlâ bilmem. Herkes "Hanımanne" derdi. Büyükanne şefkatini onda bulurduk.

- Anne ile baba Sivas'ta mı karşılaşıyor?

Hayır, dedelerimiz iyi ahabplarmış. Aynı köyde kalmışlar. Ayrıldıktan sonra birbirlerini ziyaret ederlermiş. Birbirlerini iyi tanıdıklarından evlilik ilişkisi orada kurulmuş. Ama evlenirken annemle babam birbirlerini hiç görmemişler. O yıllar öyle

– Evlendikleri gün de değildir herhalde?

Vallahi nişanlılık döneminde görüp görmediklerini bilmiyorum, ama evlilik kararı verildiğinde henüz görmemişler.

– Ne hissettiler acaba?

Bir anıyı anlatayım mı bilmiyorum... Biri babama gelmiş “Senin nişanlının tek gözü yok” demiş. Babam da “Onu sen niye düşünüyorsun, ben düşüneyim” demiş. O da “Haberdar etmek için” deyince, “Boş ver sen takılma. Bir başa bir göz yeter” demiş. O dönemde evliliklerin çoğu öyledir.

“Savaştan kaçan Çeçenler’e yardımcı oldum”

– Az önce etnik kökenleri ne kadar önemsedığınızı sormuştum. Aslında merak ettiğim şu: Ankara kulislerinde zaman zaman “Çeçen” kökenli oluşunuza dair kimi hikâyeler anlatılır. Rus-Çeçen Savaşı’nda Çeçenler’e destek verdiğiniz, bunun zaman zaman diplomatik arenada sıkıntı yarattığı gibi. Bu konunun aslı nedir?

1994-1996 Rus-Çeçen Savaşı’nda konuyu TBMM’de gündeme getiren kişi benim; bu doğru. 1998’den sonraki ikinci Rus Çeçen Savaşı sırasında da Türkiye’de büyük tartışmalar vardı. Bu tartışmalarda benim de “Türkiye’de Rus lobisi var” ifadem tartışılmıştı. Çeçenistan’da insan hakları ihlallerini takip edenlerden biriydim. Çünkü bu konu, Uluslararası Af Örgütü’nün de gündemindeydi.

– Savaştan kaçarak Türkiye’ye giriş yapan Çeçenler ile yakından ilgilendiniz mi?

Türkiye’ye savaş dönemi mağduru olarak gelen bin civarında Çeçen aile var. İstanbul Fenerbahçe’de bir kamu kuruluşumuzun tesislerinde kalıyorlar. Onların sorunlarının çözümü, ihtiyaçlarının karşılanmasıyla doğrudan ilgilenenler vardı. Ben doğrudan ilgilenenlerin talebi üzerine, çözümün tıkandığı, desteğe ihtiyaç duydukları tedavi gibi kimi yerlerde dolaylı olarak ilgilendim.

– Güç durumdaki ailelerin, devletler hukuku kurallarından kaynaklanan, vatandaşlık, pasaport, vize gibi konularda “kayıt” sorunu yaşamaları ve bunun da tedavi süreçlerinde sıkıntı yaratması nedeniyle, bazı hastaneler nezdinde, kayıt sorunu olsa bile tedavilerinin sağlanması yönünde girişimde bulundunuz mu?

Uluslararası Af Örgütü bile Çeçenlerin o dönem yararlanması gereken asgari insani standartlardan yararlanmadığını rapor etmişti. Bende uluslararası hukukun öngördüğü sınırlar içinde kalarak, bu standartlardan yararlanmalarını sağlamak için girişimde bulundum.

– Bu girişimlerinizin Başbakan Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Putin arasındaki görüşmelerde gündeme geldiği de yine bir Ankara kulisi olarak, koridorlarda dolaşmıştır. Bu konuda size yansıyan, yansıtılan bir durum oldu mu?

Hayır. net olarak ifade edebilirim ki, bana yansıyan hiçbir şey olmadı. Kaldı ki, Rusya büyükelçisi de ziyaretime gelmişti. Onunla yaptığımız görüşmede de bu konu ne gündeme gelmiştir, ne de bana herhangi bir şey yansıtmıştır.

Penguenden dolayı “p” harfini çok sevdim...

– İlkokula bir yıl erken başlamışsınız. Ekonomik gerekçelerle mi, yoksa düzeyinizi ileri gören öğretmen, yakınların teşvikiyle mi?

Doğrusunu söylemek gerekirse, neden altı yaşında gönderildiğimi bilmiyorum. Babam götürüp kaydetmiş. Ama bildiğim bir şey var: Doğum tarihlerimizi günü gününe kaydettirmiştir. Rastgele oluşturulmuş doğum tarihleri değildir. Benim de, diğer kardeşlerimin doğum tarihleri de tam gün olarak bellidir. Bir kız, beş erkek, altı kardeşiz. Hepimizin nüfus cüzdanlarımıza kayıtlı tarihler, gerçek tarihlerdir.

– Çocukken evin havası nasıldı? Neşeli, telaşlı, kasvetli, otoriter...

Öyle özel bir hava hatırlamıyorum. Muhtemelen devamlı oyun oynadığımız için... Biz günümüzdeki çocuklardan daha şanslıyız. Her taraf geniş, boş oyun alanıydı. Hiç boş durduğumuzu hatırlamıyorum.

– En sevdiğiniz oyun?

Değişik oyunlar vardı. Kovalamaca, mendil saklama, çelik çomak, cıncık. Miskete Sivas’ta cıncık denirdi. Aşık oyunları. Aşık ile cıncığın mevsimi niye hep dönüşümlü olurdu. Cıncık daha çok yaz oyunuydu. Ortalığın kurak olmasına bağlıydı. Aşık furyası olduğunda ortalıkta cıncıklar görülmezdi. Kışın daha çok karla, kayakla oynanırdı.

– Kardeşleriniz aynı zamanda oyun arkadaşlarınız mıydı?

En büyük ağabeyim hariç, evet. O bizlerle oyun çağında olmadı. İlkokul çağında, hep birlikte oynadığımız sürekli oyunumuz, isim şehirdi.

– O oyunda çok sıkışınca hayvan ya da ünlü isimleri “uydurulur”? Siz de uyduranlar çıkar mıydı?

Kimse bir şey uyduramazdı! Kaynağını göstermezse kabul etmezdik ki.

– Okuduğunuz ilk kitabı hatırlıyor musunuz?

İlkokulda ahşap, camekânlı küçük dolaplar şeklinde sınıf kitaplığı vardı. Oradan ormanlar, aslanlarla ilgili kitaplar okuduğumu hatırlıyo-

rum. Ama ilkokul dönemimde, bugün de anlam taşıyacak, hatırımda kalan ilk kitap *Robinson Crusoe*'dur. Çok gizemli gelmişti.

– Peki harçlığınızla satın aldığınız ilk kitap?

Para vererek alıp okuduğum ilk kitap *Penguenler Diyarında*'dır. Dördüncü sınıftan beşinci sınıfa geçtiğim yaz tatilinde almıştım. Bana çok ilginç gelmiştir. İlk kez bu kitapla, kutuplarda penguen diye bir hayvanın yaşadığını, kendince bir ailesi, değişik bir sosyal ortamı olduğunu öğrendim. Uzun süre gerçekten böyle bir hayvan olup olmadığından şüphe bile duymuştum. Pengueni öğrenmek beni o kadar etkilemişti ki, “dağ şehir nehir” oynarken penguen yazacağım için “p” harfini çok seviyordum. Pengueni öğrendikten sonra oynadığımız ilk “dağ şehir nehir”de bunu yazışım büyük sükse yaratmıştı.

– Her çocuğun ailede özgün bir konumlanış biçimi vardır. Biraz karakterinin getirdiği, biraz ailenin bakışıyla harmanlanmış. Şımartılan, ezilen, sevilen, haylaz, ağırbaşı... Sizinki?

Kızılan ya da şımartılan olduğumu hiç hissetmedim. Öyle bir şey yok aklımda. Ama bildiğim bir şey var. Babam hiçbirimize fiske vurmamıştır. Üstelik çok da yaramazlık yapardık. Yanlışımızı görürse anlatarak uyarırdı.

– Bağırıp çağırma?

Arada kızdığı olurdu. Ama bilirdik ki orada kalacak. Ha evet, bir kez vurduğunu hatırladım şimdi.

– “Kabahatiniz” neydi?

Biraz değişik. Bahçede ağabeyimle boğuşuyoruz. Üzerine çıkmış hırpalıyorum. Aslında benden güçlü. Ama ben pataklıyorum. Fakat altımda olmasına rağmen, arkadan popoma vuruyor. Ben de o vurduğu için hırpalamayı artırıyorum. Meğerse arkadan popoma vuran, ağabeyim değil, babammış. Bizi görünce gelmiş. Ve aslında biraz da bizim eğlencemize katılma gibi bir sahne.

Burnumun ucuna tespih değdiğinde

– Babanızla birebir ilişkiniz nasıldı?

Babamla ilgili en belirgin olarak hatırladığım şey, dindarlığıydı. Dini ölçülerden ödün vermezdi. Küçük olmamıza rağmen, sabah namazına hepimizi kaldırırdı. Çocukların dinen namaz kılma yükümlülüğü yoktur. Ama babam alışınlar diye düşündüğü için yatsı namazını beraber kıldık. Yazın sabah namazı, saat dört beş arasında olur. Biz o saatte mutlaka kalkar, apteslerimizi alırdık. Çesme bahçedeydi. Aptes almak

için soğukta, erken saatlerde sıraya girerdik. Sonra kendisi imam, biz arkasında cemaati olur namazı öyle kılardık. İçimizden birine de müezzinlik yaptırdı.

– Uyanmakta güçlük çekmez miydiniz?

Özellikle yaz aylarında dörtte beşte kalkardı. Ama zor olan, sabah namazına kalkmak değil, yatsı namazına kadar beklemektir. Televizyon olmadığı için yatsı vaktini bekleyinceye kadar oturduğum yerde kestirirdim. Sabah babam biraz daha erken kalkardı. Hazırlık yapardı. O ara belli süre Kuran okurdu. O vaktin bitmesine yakın bizi uyandırırdu. Beni uyandırmak için elindeki tespihi burnuma değdirirdi. Tespih değdiğinde ayağa kalktığımı hatırlarım. Çok basit bir refleksle uyanabiliyordum. Her gün aynı saatte uyandığım için burnumun ucuna bir şeyin dokunmuş olması beni hemen hareketlendirirdi.

– Yatsıyı beklemek küçük bir çocuk için zorlayıcı değil miydi?

Evde misafir varsa, geç saatlere kadar herkes uyanık olurdu zaten. Biz de ayakta olurduk. Ama rutin günlerde, özellikle yatsı vaktini tamamlamakta gerçekten zorlanırdım.

– Müezzinlik görevi kimindi?

Mehmet Ağabeyim yapardı. Sonraları tek tük biz de yapmaya başladık. Duanın birini öğrendiğimizde, sadece bildiğimiz kısmını biz yapardık. Duayı kendisi sesli yapardı, biz amin derdik. Hep bizimle ilgili dua ederdi. Çocuklarının geleceğinin aydınlık olması, başarılı olmaları.

– Türkçe miydi dualar?

Tabii tabii. Bizlerin başarılı, sıhhat ve afiyette olmanızı dileyen dualar yapardı. Biz de amin derdik.

– Masal ya da hikâye anlatır mıydı hiç?

İşten geldiğinde hemen etrafına toplanırdık. Çok tatlı sohbet ederdi. Veya onun sohbeti bize çok tatlı gelirdi. Onun kadar tatlı konuşan birine rastlanmadığımı zannederim. Konuşurken ağzından bal akıyor sanırdık. Belki de bir çocuğun babasına bakışıdır bu, bilmiyorum. Hemen yakalardık. Sokaktaki oyunu bırakıp hikâye anlatmasını isterdik.

– Hikâyelerin türü ne?

Dini nitelikte. Peygamberlerle ilgili, kutsal kitaplarda anlatılan hikâyeler vardır. Peygamberler tarihiyle ilgili bilgilerimin aşağı yukarı tamamını babamdan dinlediklerim oluşturur. Çok uzun tasvirler yaparak anlatırdı. Sonraki yıllarda, “Acaba canilerde vaizleri dinliyor, onu mu anlatıyordu” diye düşündüm. Sonra dedemden kalma Osmanlıca bazı kitaplar buldum.

İlk Türkçe tefsirlerden biri -Türkçe tabii ama eski harflerle yazılmış- Tıbyan tefsiridir. Evde o vardı. *Mevâkıb Tefsiri*, *Taberi Tarihi* meşhurdur. Üç ciltlik eski harflerle basılmış. Orijinali Arapça, yirmi ciltten fazla.. Türkçeye üç cilt özet olarak aktarılmış. Anlattığı bazı hikâyelerin, tıpatıp oradaki yorumlarla örtüştüğünü gördüm. Örneğin Zülkarneyn Peygamber. Bazı İslam tarihçilerine göre Zülkarneyn, Büyük İskender'dir. Kuran'da sadece ismi geçer, ama ne yaptığıyla ilgili bilgi yoktur.

- Böylece babanızdan Zülkarneyn'i dinlerken Büyük İskender'i öğrenmiş oldunuz?

Evet. Makedonya'dan Hindistan'a kadar büyük fetihler yaptığını öğrenmiş olduk. Yine Bakara suresinin, sureye adını da veren öküz boğazlamayla ilgili bir hikâyesi vardır. Babam o hikâyeyi saatlerce anlatırdı gibi geliyor bana. Saatlerce değilse bile bir saati aşardı. Yerde minderlerde otururduk, dinlerdik.

- Anneniz ne yapmakta o esnada?

İşleriyle uğraşıyor. Ama kulağı bizde.

- Çocuksunuz, evdesiniz. Radyoda ne çalışıyor?

"Yurttan Sesler". Türkü programı. Annem meraklıydı, evde türkü dinlenirdi. Lise yıllarımdan sonra türkü yerine şarkı dinlemeye başladım. Eğilimim, Türk Sanat Müziği yönünde gelişti. "Radyo Tiyatrosu" ve "Arkası Yarın"ların çok önemli olduğu yıllardır. Tüm çocuklar radyonun etrafında toplanıp "Arkası Yarın"ı dinlemekten büyük zevk alırdık.

- Eve gazete alınıyor mu?

Bir ara devanlı girerdi. *Yeni İstanbul* diye bir gazete vardı. Abdullah Ağabeyim çok meraklıydı. *Tercüman* gazetesini bir ara aldık. Babam düzenli gazete almazdı. Sanki elinde *Hürriyet* gazetesi görürdüm. Demiryolcuların geniş cepli paltosu vardır. Katlayıp cebine koyar. Rahmi Ağabeyim *Tercüman* gazetesi alırdı. *Yeni İstanbul* gazetesini uzunca süre hiç aksatmadan aldığımızı hatırlıyorum. Çünkü orada pehlivan tefrikaları vardı. Kel Aliço'yu orada okumuştum. Lise yıllarımda ise *Teksas*, *Tommiks*, *Kinova*, *Karaoğlan* gibi resimli romanlar vardı. Ben *Teksas*'ı tutardım. Okuduktan sonra da Esen Sineması yanındaki boş arsada değiş tokuş yapılır, eskisini satıp yenisini alırdık.

- Sinemayla aranız nasıldı?

Babam gitmezdi ama bizim birlikte gitmemize izin verirdi. O nesil zaten gitmezdi. Onlardan biri sinema salonuna girerken görülse çok yadırganacağını düşünürdü.

Bize de senede bir veya iki kez izin verirdi. Ailece Belgin Doruk, Türkan Şoray, Ediz Hun, Eşref Kolçak'ın oynadığı filmlere giderdik. Ba-

bandan izin alıp gittiğiniz bir filminden sonra Rahmi Ağabeyim “Bana niye sormadınız. İnsan *Ben Hur* varken ona mı gider?” demişti. Oscar ödüllü *Ben Hur*. Musa Peygamber’i anlatan bir film vardı. Firavun baskısından kurtulup Mısır’dan Sina çölüne gitmelerini konu eden bir filme beraber gittiğimizi anımsıyordum. Türk filmlerinde kadınlar mendille gelip ağlardı. Sonra *Karaoğlan*, *Malkoçoğlu* filmleri çok moda oldu.

– Karate yaptınız mı?

Ben onu Meclis’te bazen espri olsun diye söylüyordum. Gerçek değil. Okuldayken bir kez bir karate kursuna gittim. Çünkü 70’lerin başında modaydı. Kalıcı olmadı. Bir kez antrenmana katıldım. Beyaz kuşak, beyaz elbise “yeah yeah” hareketler. Beyaz kuşak acemilerin kuşağı. Ama bilmeyenler, önemli bir seviye sanabilir. Onun için bazen arkadaşlar “kürsüde seni döverler” dediğinde “Bir şey yapamazlar, beyaz kuşak karateciyim ben” derim. Beyaz kuşağın anlamını bilmeyen de önemli bir şey zanner.

Hastanede beş kardeş...

– Babanız küçük bir çocukken bir iş kazasında kaybetmişsiniz. Onu gördüğünüz son anı hatırlıyormusunuz?

Aralık ayıydı. Yine sabah erken kalkmıştık. Yine imam olarak namaz kıldırırdı. Daha sonra beraber kahvaltı yaptık ve yolcu ettik. İkinci katın merdivenlerinden inerkenki halidir son gördüğüm. Onu son görüşüm olmuştur. O sahneyi unutamam.

– Bir görev kazasıydı galiba, değil mi?

Görevlilerin yakın yerlerdeki yol durumunu denetlemesi için “drezen” adlı küçük, motorlu bir araç vardır. Eni demiryolu kadardır. Babam onunla Çetinkaya’ya doğru gidiyor. Taşlıdere ile Bostankaya İstasyonu arasında bir yük treniyle çarpıyor.

– Kaza esnasında babanız aracın üzerinde, açıkta mı?

Kışın kapatılır. Küçük bir taksi büyüklüğünde. Kazanın olduğu yerler virajlı, tünel, dere. Tünelden çıkmış, bir köprüden geçerken karşıdan tren görünmüş. Treni görünce atlanmış “drezen”den. Ama başı yol üzerindeki telgraf direklerinden birine çarpıyor. Atlarken vuruyor ve beyin kanamasından vefat ediyor. Daha sonra ölüm raporlarına baktım. Kaza saat 10:40’ta olmuş. Kaza esnasında vefat etmiş. Biz akşamüstü haberdar olduk. Raporda şöyle diyor: “Mevsimin karlı, havanın fazla soğuk olması, başında hadise mahallinde bekleyen şahıs olmadığından, hadise mahalliyle Sivas arasında karayolu olmadığı ve hadise mahallinin yerleşim yerlerine uzak bir noktada olması nedeniyle, cenaze daha sonra gelecekti” <https://rantey.org>

– **Daha sonra kaza yerini gördünüz mü?**

– Gördüm. Sivas’a çok yakındır.

– **Vefat haberini aldığınızda ne yapıyorsunuz?**

– Kızak kayıyorduk. Bizim sokağın yukarı tarafı biraz meyillidir. Kışın kar yağdığında orada kızak kayardık. Kızaklar iki ayaklı, küçük sandalyelere benzer. Ayağının altında şerit şeklinde sırtı kaygan demir olurdu. Balıksırtı derdik. Kendimiz de çivi çekiçe yapardık. İşte o kızaklarla kayıyorduk. Bir büyük gelip “Kapıda biri var, eve gitseniz iyi olur” dedi. Normalde büyükler bize hiç karışmaz. Aslında kimse kimseye karışmazdı. O yüzden bir büyük bize “evinize gidin” deyince meraklandık.

Kapıda, bizim sokakta oturan demiryolcu amca vardı. Demiryolcuların, askeri üniformaya benzeyen resmi kıyafetleri olurdu. Bize çok uğrayan biri değildi. Bu yüzden merakımız arttı. Doğru eve gittik. Akşam saatiydi. Annem birkaç gün öncesinden dayımlara gittiği için evde değil. Evde ablam ve ağabeyim vardı. Baktım, ablam ağlıyor. Apar topar “hadi hastaneye gidiyoruz” dediler. Ne oldu deyince “kaza olmuş, yaralıymış babamız” dedi. Nakleden öldüğünü söylememiş. O zaman ulaşım da yok. Sadece fayton vardı. Çoluk çocuk... Ablam o sırada lisede. Ben orta birdeyim. Devlet Demiryolları Hastanesi vardı. Kış günü faytonla mı, yürüyerek mi gittik hatırlamıyorum. Gittik, bizi bir yere aldılar. Baktılar ki hepimiz küçüğüz, içimizde en büyük ablam.

– **Hastanede beş kardeş...**

– Evet. Büyük diye ablamı içeriye aldılar. Dışarıdan hıçkırıklarını duymaya başladık. Ona göstermişler.

“Başınız sağ olsun” diyemezdin

– **Nasıl yani!**

– Şimdi olsa göstermezler herhalde... Bizi dışarıya çıkardılar. Hepimiz ağlıyoruz. Öylece eve gittik. Gece de annem döndü apar topar. O olayın üzerimde kalıcı bir etkisi oldu. Çünkü insanlar aylar boyu, beni her gördüğünde “başın sağ olsun” dedikten sonra, “nasıl olmuş” diye sorup hikâyeyi dinlemek istediler. O kadar yoruludum, bu başsağlığı dilekleri beni o kadar hırpaladı ki, yıllarca hiç kimseye “başınız sağ olsun” diyemedim. Söyleyemezdin, ağzından çıkamazdı. Ayıp oluyor deseler de dileyemedim. Taziye için gittiğim evlerde bile başınız sağ olsun diyemezdin. O eve uğrar sonra çıkardım. Milletvekiliyken çok olur. Herkes ilgi bekler. Milletvekilliğine başladıktan sonra bile uzun yıllar kimseye başsağlığı dileyemedim. Sonra sonra artık kimseye söyleyebilirdim.

– Büyüklerin çocuklara yönelik düşüncesizliklerinden biri midir bu?

– Bilemiyorum ki. Belki kendilerince ilgi göstermiş oluyorlardı. Aynı olay herkeste aynı tepkiyi oluşturmaz. Bazen çok kötü koşullar biri üzerinde olumlu etkiler oluşturur. Bazen kötü koşullar insanların gelişimini olumsuz etkiliyor. Çocukluğumda hep yakınımnda olan ve üzerimde derin etkileri olan hadiselerden biri ölüm motifidir.

– Babanızdan ayrı olarak mı?

Evet. Çünkü ölüm hadiseleri hep yakınımnda oldu. Ölümle birlikte, güvendiğim destekleri kaybettiğim süreçler yaşadım. Bu, insanın çocukluğu üzerinde çok önemli etkiler oluşturuyor. Benim ölümle ilk tanışmam, dokuz yaşındayken amcamın vefatıdır. Onun çok özelliği var. Sivas'taki Ermeni konağını Nazırhan Amcamla babam birlikte almışlar. Üçte ikisi babamın, üçte biri amcamınmış. Eşi Kezban Yengem, tek kızı Makbule ile aynı evde yaşıyorduk. Amcamı çok severdik. Nazırhan Amcama “emmi kardaş” derdik. Çünkü bizimle arkadaş gibi ilgilenirdi. Kardeşlerimizle nasılsak, amcam da bizimle öyle ilgilenirdi. Amcam fiyakalı giyinmeyi severdi. Fötr şapkası vardı. Sokakta nerede görsek “amca kardaş” diye boynuna sıçrardık. Bir gün amcam rahatsızlandı. Akciğer kanseri nedeniyle vefat etti. Onu kabullenememiştım.

– Ani bir ölüm mü?

Rahatsızlandı. O zaman kanser pek bilinen bir hastalık değil. Uzun süren bir rahatsızlık olmadı. O günkü tıbbi imkânlar belli. Biz de bu yüzden düzelecek diye bekliyorduk. Vefatı önemli etki yaptı.

– Diğer ölümler peş peşe mi geldi?

En büyük ağabeyimin küçüğü Rahmi Ağabeyim de 1965'in şubatında vefat etti. Babamın vefatından on ay önce. Yirmi iki yaşında kaybettik. Askerliğini yapıp gelmişti. Altı aylık evliydi. Mide rahatsızlıkları vardı. Ameliyat olmuştu. O günkü ameliyatlar, cerrahi operasyonlar çok ilkel-di ve bir taşra kentinde ameliyat yapmak zordu. Ameliyattan üç beş gün sonra da vefat etti.

– Yirmi iki yaşında bir gencin mide problemi neden bu kadar ağır olabilir, insan merak ediyor?

– Ben de yirmi iki yaşına kadar beş kez mide kanaması geçirdim.

– Yapısal, genetik bir durum mu, hassas bünye mi?

İnsanların psikolojisi farklı organlar üzerinde etki yaratıyor. Bizimki de mide. Ağabeyim de de çok hassas bir bünyeye sahipti. Onu çok babacan hatırlarım. Diğer ağabeylerimden farklıdır. Sürgelimi, aramızda

epeyi yaş farkı olmasına rağmen, sokakta top oynarken kaleye geçecek birine ihtiyacımız olduğunda hemen koşup kaleye geçerdi.

– Şefkatliymiş...

– Evet, öyle bir havası vardı. Şiir de yazardı. “Bir niyazım vardır ulu Tanrı’dan / Feleğin kahrına komasın beni / Elemi yükleyip hüznün göçüne / Firkatın zararına komasın beni” dizeleri onundur. Yani çevremdeki ölümler hep hassas ölümler oldu. Bir amcanız var, bir misyon yüklenmişsiniz. Bir ağabeyiniz var, başka bir misyon yüklenmişsiniz. Ve bütün misyonları yüklediğiniz bir babanız var... Birer yıl arayla kasım 1963’te amcam, şubat 1965’te ağabeyim, Aralık 1965’te babam vefat etti.

– Her biri ayrı ayrı ağır olan bu kayıpları sık aralarla yaşarken nasıl taşıdınız?

On on bir yaşlarında her yıl yakın çevrenizden özel misyon yüklediğiniz birinin öldüğünü düşünün. Bu bir çocuğun üzerinde nasıl etki yaparsa, beni de öyle etkilemiştir. Öyle bir refleks oluştu ki, çevremde her yıl birisi ölecek mi acaba diye kaygılanırdım. Altı yıl sonra amcamın eşi de vefat etti. O da bir sabah erken saatte. Evler ayrı ama aynı binadayız. Sobayı yakarken benzin döküyor. Üzeri tutuşuyor ve vücudunda yanıklar meydana geliyor. Hastanede bir süre kaldıktan sonra vefat etti. Bu ölüm de çocukluktan gençlik dönemine geçişe rastlar. Belki mistik bazı düşünceler, ölüm motifiyle pekiştirir.

– Fiziksel rahatsızlıklara yol açtı mı?

Uykusuzluk. Geç uyurdum. Ev ahşap. Sivas’ın geceleri çok soğuk olur. Soba da yatma saatine kadar yakılır. Sobanın alevlerinin kırmızılığını seyrederken sobaya bir şey olur mu diye tereddüt ederdim. Uykum kaçardı.

– Anneniz güçlü bir kadın olmalı. Bunca yası “içeride” tutup taşımak, beri yandan hayatı sürdürmek ve hepinize kol kanat germek?

Zor bir süreçti gerçekten. Aile reisi konumundaki biri için daha zor. En büyük ağabeyimiz, babamın vefatında yirmi beş yaşındaydı. Evin en büyüğüydü. Ama Almanya’daydı. Ablam lisede, ben ve diğer ağabeylerim ortaokulda. Küçük kardeşim de ilkokuldaydı. Annemin okuma yazması yoktu. Gerçekten çok zor bir süreçti.

Annem için hayat hep zor olmuştur. Kendisi “hep çocuklar bir büyüye” dediğini söylerdi. Ama biz büyüyüp Ankara’da Siyasal’da öğrencilik yaptığımız yıllarda da bu kez “Hiçbir ajansı başından sonuna kadar kalbim güm güm atmadan dinlediğimi hatırlamam” derdi. Bunun üzerine “Çocuklarım bir büyüye dememek lazımmış” demeye başlamıştı. Bu, hem çocukken çektiği sıkıntıyı, hem de biz büyüyüp

hayata atılmaya yakın dönemimizde hissettiği zorlukları anlatmak açısından önemli.

– Ekonomik açıdan güçlük çektiniz mi?

Çok rahat, müreffeh bir aile değildik ama yoksulluk da yaşanmadı. Bazı kolaylıklarımız vardı. Ev bizimdi. İkincisi babamdan emekli maaşı kaldı. TCDD’de aşağı yukarı otuz yıllık bir kamu görevi. Üçüncüsü de babam, vefatına yakın bir dönemde Kangal’ın Yukarıhöyük köyünden üç yüz elli dönüm arazi satın almıştı. Emekli olduğunda toprakla uğraşmayı amaçlıyordu. Babam, dedemden kalan tarlaları sattığına hep üzülür, yanlış yaptığını düşünürdü. O yüzden aklı yeni bir şeyler satın almaktaydı.

– Araziyi mi ekip biçtiniz?

Yazın köye giderdik. Çiftçilik fazla uzun sürmez. Hepsi on beş günde ekilir, on beş günde biçilirdi. Ama bıraktığı hasılatla ek gelir sağlanırdı. Traktör ve biçer yaygındı. Tarlalar, traktörü olanlara ektililirdi. Köye gittiğimizde harmanları, traktörü, biçerdöverlerin nasıl biçtiğini, buğdayların evlerin önündeki meydana nasıl yığıldığını izlerdik. Yukarıhöyük, meta üretiminin bol olduğu, pazara açık bir köydü. Buğdaylar, ya Ofis’e satılırdı, ya da tüccarlar kamyonlarla gelip harman yerinden götürürdü.

Temel kural şu: Hasadın yarısı sizin, yarısı ekip biçenin. Tabiri “tarla tohum birinden, ekmek biçmek birinden”. Ortaya çıkan ürün ikiye bölünürdü. Sekiz on ton arasında buğday satardık. Yıllık unu köydeki değirmende yaptırırdık. Değirmenciye para değil buğday verirdik. Bulguru da köyde hazırlardık. Aynı ekonominin geçerli olduğu ortamdı, yıllık peynirimizi de buğday vererek köyde yapanlardan alırdık. Kalan buğdayı da satardık.

– Bütün bunlarla anneniz mi uğraşırdı?

Annem hem köyden elde ettiği peynirin, unun, bulgurun organizasyonu, hem aldığı maaşla ihtiyaçlarımızın karşılanmasıyla, hem de eğitimimizle ilgilenirdi. Onun için hayat çok zordu. Ama hepimizde okuma hevesi vardı. İlginç bir şey söyleyeceğim, babam bizim okumamızdan çok ablamın okumasına önem atfederdi. Kendi çevresinde o kuşakta kızını okutmaya çalışan pek kimse yoktu. Hatta çevresinde “kız okutulur mu” derlermiş. Babam da “Erkekler başının çaresine bakar. Asıl kızları düşünmek gerekir” dermiş. O yüzden olsa gerek, ablam, babamın kendisini çok ayrıcalıklı gördüğünü düşünür. Tam öyle miydi bilmiyorum, ama o okumasıyla, eğitimiyle özel ilgilendiğini, onu sürekli yönlendirip motive etmeye çalıştığını söylerdi. Sonunda öğretmen okulunu bitirdi.

– O arazi duruyor mu?

Biz araziyi daha sonra küçük kardeşime bıraktık ve ilgilenmedik. O da yakın zamanlarda satmış. Sonraki dönemde dayım yardımcı oldu bize. Biz ekip biçemezdik. O da birine ektirip biçtirirdi.

“Beyaz yalan” bile söyleyemem

– Babanızdan aldığınız bir öğüt, “ders” var mı hatırlınızda?

Babam çok dindar bir insandı. Helal ve harama çok önem verirdi. Başkasının malına el sürmeme, kesin nasihatlerinden biriydi. Peygamber kıssalarını anlatırken, dini sohbetler ederken de temel vurgusu buydu.

Şarkışla'dayken bir gün, istasyondaki rampada, vagonlar ile toprak düzeyinin eşit olduğu yerde oynuyoruz. Vagonlarla karpuzlar kavunlar gelmiş. Esnafın, manavın malı. Kavun karpuz vagonları diğerlerinden farklıydı. Yukarıdan aşağıya doğru, bir tahta çıta, bir boşluk şeklinde olurdu. Dolayısıyla içerdeki kavun karpuzu görürdünüz. Kavun karpuzlar, esnaf ve toptancı mallarını alıncaya kadar o rampada kalırdı.

Baktık ki, tanımadığımız büyük ağabeyler, ellerinde bıçaklarla vagona gidip kavun karpuzu keserek iki parça halinde çıkarıp götürüyor. Arka tarafta güzel bir tarla var. Oraya bağdaş kurup kendilerine ziyafet çekiyorlar. Biz de alalım dedik. Arkadaşlar “bıçağımız yok ki” dedi. En yakın ev bizimkiydi. “Ben alırım” dedim. Mutfaktan ekmek bıçağı aldım, belime koyup sakladım.

– Bu tehlikeli oyunu oynarken kaç yaşınızdasınız?

Beş yaşındayım. Üç dört kişiydik. Rampaya doğru çıktık. O sırada karşımıza babam çıktı. Aslında bu doğal, çünkü işyeri orada. “Latif, ne yapıyorsunuz?” dedi. “Oyun oynuyoruz” desem iş bitecek. Fakat ben öyle diyemedim. Doğrudan, “Şu vagonlardan karpuz çıkaracağız” dedim.

Babam bir vagona, bir karpuzlara baktı. “Oğlum küçük çocuklarsınız, nasıl çıkaracaksınız?” dedi. Ekmek bıçağını çıkarıp gösterdim. “Önce bu bıçakla ikiye böleceğiz, ondan sonra iki ayrı parça halinde çıkarıp yiyeceğiz” dedim. Güldü... Herhalde nasıl çıkarılacağıyla ilgili formülün bize ait olduğunu sanıp zekice bulmuş olmalı. Sonra, “Bak” dedi, “o karpuzların sahibi var. Onlar bizim değil. Sahipleri gelip birazdan alacaklar. Onun parasını ödemişler. Başkasına ait şeyi alırsanız hırsızlık olur. Sen o bıçağı eve götür. Oynamaya devam edin, ben akşam eve karpuz getiririm” dedi. Ben de bıçağı götürüp koydum.

– Ne kadar yapıcı bir tavır. İncitip aşağılamadan, bağırıp çağırmadan çözmüş...

Çünkü aile içinde hep doğru konuşmaya yönlendirilirdik. Aile içi

ilişkilerde en büyük kabahat nedir deseniz, bu, yalan söylemektir. Dolayısıyla doğru söylemek biraz refleks haline dönüşmüştü. Bazen ihtilaf çıktığında “Latif doğrusunu söyler” diye beni hakem yaparlardı. Onun için şunu rahatlıkla söyleyebilirim, bende beyaz yalan söyleme alışkanlığı bile yoktu.

– Bazı ilişkilerde direkt yalan söylenmese de, kimi zaman gerçek, bir şey söylenmeyerek de saklanabilir. O da mı yok?

Onunla ilgili büyük sınırlama yok. Ama ortaya önemli bir şey çıkması lazım. Çocukken her şeyi söylüyor değildik belki de. Ama bir şey aile gündemine girmişse, konuşulurken doğru söylememek büyük kabahat sayılırdı.

– Yalan, çoğunlukla korkunun, öfkenin, çekingenliğin hâkim olduğu iklimde besleniyor. O zaman sizin ailede korkulu, baskıcı bir hava yoktu?

Belki öyle. Kim bilir, kalabalıktık, belki ondan. Aynı yaşlarda çok sayıda çocuk olduğumuzdan, çok şeffaftık. Herkes birbirini denetliyordu zaten...

– Buradan iki ipucu çıkıyor: Dürüstlük dersi beş altı yaşında geliyor; diğeri denetim ve şeffaflık. Bu ikisi, meslek kariyerinizi şekillendiren değerlerin nüveleri olabilir mi?

Muhtemelen. Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, babamın sicil dosyasını getirmişti. Orada çeşitli sorular ve cevapları var. “Para emanet edilebilir mi?” sorusuna “emanet edilebilir” denilmiş. Babam buna benzer bütün sorulardan olumlu sicil almış.

“Bir çocuk için hayli büyük bir isim”

– İsminiz iradeniz dışında değişime uğramış. Gerçek adınız olan Latif’ten Abdülatif’e geçişin öyküsünü anlatır mısınız?

Ailede herkes bana Latif derdi. Nüfus kaydı Abdülatif’miş, ama bunu kimse bilmiyor. Annem bile... O dönemden bilen herkes bana hâlâ Latif der. Sivas’a taşındığımızda Recep Handan İlkokulu’na kaydoldum. Öğretmen bir gün “Adın ne?” diye sordu. Ben de “Latif” dedim. “Hayır, bir şey Latif” olmalı dedi. Bunda da ısrar etti. Ben hatırlamayınca...

– Çünkü hatırlamanız gereken bir şey yok, değil mi?

Sahiden öyle. Ben adımı Latif biliyorum. Öğretmen “Senin adın Abdülatif” dedi. Eve gidip söyledim. Öğretmen bana Abdülatif diyor, adım Abdülatif olmalıydı. <https://rantey.org>

- Adınıza bir şeyler eklenince canınız sıkıldı mı?

Garibime gitti. Aynı süreci ağabeyim de yaşamış. O da adını öğretmen değiştirdi diye gelmiş. O gün evde baktık ki, kimse işin aslını, Abdülatif'in neyin nesi olduğunu bilmiyor. Akşam babam eve gelince anlattık. Babam "Nüfus cüzdanındaki adı Abdülatif" dedi.

- Yani babanız işin aslını biliyor ama söylemiyor. Peki ama neden?

Örf ve âdetlerimizde, gelinlerin kayınpederin adını telaffuz etmesi ayıp sayılmış.

- Siz dedenizin adını mı taşıyorsunuz?

Hayır. Dedemin adı Abdüssamet.

- Tam anlayamadım...

Abdül'lü bir telaffuz da ayıp sayılıyor... O yüzden babam eve Abdül kısmını söylememiş. Latif koyalım demiş. Evde de Latif'te mutabakat sağlanmış. Öte yandan kendisi, dini kitaplarla ilgili olduğu için Latif'in Tanrı'nın isimlerinden biri olduğunu biliyor. Bunun çok sağlıklı olmayaacağını düşünüyor. Halbuki Abdülatif deyince, Tanrı'nın kulu anlamına geliyor. Kendisince kuralına uygun hale getirmiş yani. Evde herkes Latif dediği için, gelin olan olmayanlar açısından büyükbaba ismini söylemenin sakıncası kalmamış. Ama ondan sonra da ev içinde, akraba komşular arasında gene herkes Latif dedi bana.

- Sonra Abdülatif nasıl yaygınlık kazandı?

Adımın Latif'ten Abdülatif'e dönüşümü fakülte yıllarıma rastlar. Ortaokul, lisede hocalar biraz biraz Abdülatif diyordu. Ama hayatım resmileşmeye başladıkça, üniversite, meslek hayatında Abdülatif arttı. Siyaset hayatımda ise tamamen Abdülatif'e döndü. Kısaca adım da benimle beraber büyüdü.

- Siz aidiyet duygusu açısından hangisine yakınsınız?

Latif bana daha yakın, sıcak, sevimli geliyor.

- Hikâyeniz, Turgut Uyar'ın, oğlunu anlattığı "Bir çocuk adı Hayri'ydi onun / Bir çocuk için hayli büyük bir isim" dizelerini hatırlattı. Abdülatif ismi de sizi erken büyüttmüş sanki...

Dediğiniz çok doğru. Kocaman adam olmuş hissettim kendimi. Abdülatif, insanın üzerine ağırlık, yük bindiriyor...

Simit iki şekilde yapılır...

- Ortaokul yıllarında simit satmışsınız. Aile bütçesine katkıda bulunmak amaçlı mıydı?

Yaz tatillerinde simit, çekirdek, çakmaklar için benzin satardım. Bunlar benim dışarıya daha açık olmamı sağlamıştır. Aile bütçesine katkıdan çok, harçlığımı artırmakla ilgili. O paraları biriktirir, yıl içinde ek harçlık olarak harcardım. O dönem Sivas'ın çarşısı, pazarı, stadyumunu iyi tanıdım. Mesela maça ilk gidişim simit tepsisiyle olmuştur. Sivasspor ikinci lige çıkmıştı. Stadın büfeleri daha yapılmamıştı. Stat bir simit satıcısı için verimli bir alandı. Bir tepsi dolusu simit ilk on beş dakikada biterdi; sonra maçı izlerdik.

- Tepsikle girmenize izin veriyorlar mıydı?

Tabii. Bilet aldığım için elimde tepsi var mı yok mu kimse karışmazdı. Çünkü Sivas stadının henüz büfeleri yoktu. Simitleri fırından alırdık, Hüseyin Usta kazan simidi yapardı. Şimdi ben o simitleri hiç göremiyorum.

- Kaybolan simitler... Bugünkünden farkı mı?

Simit iki şekilde yapılır: Hamuru simit şekline getirip fırına verirsin. Bu, tava simididir. Kazan simidinde ise hamuru önce bir kazanda haşlarsın. Sonra şekil verip susamlar ve fırına verirsin. Yani kazan simidi, haşlama ve fırınlama olmak üzere iki işleminden geçer. Bizim ustanın simitleri hep kazan simidiydi. Satarken "kazan simidi" diye özellikle vurgulardık. Sokak aralarında kahvaltı saatinde, hangi evden sabah simidi beklediklerini bilirdik. Erken saatlerde şöyle bir tur atar, geleneksel müşterilerimize verirdik.

- O dönemden hatıranızda kalan bir olay ya da önemli gördüğünüz bir diyalog var mı?

Tarihe geçen bir Sivas-Kayseri maçı vardır. O maçta elliye yakın insan ölmüştü. Sebebiyse yanlış mimari! O zamanlar statların kapısı içeriye açılacak şekilde yapıldı. Maç Kayseri'de olduğu için gidememiştim. Maçta izdiham olunca, Sivasspor taraftarları çıkmak için kapılara hücum etmiş. Kapılar içeriye doğru açıldığından, kalabalık artınca açılmamış. Halbuki dışarı açılrsa hiçbir şey olmayacak. İzdihamdan dolayı elli kişi ölmüştü.

Ertesi gün Sivas'ta büyük tepki ve üzüntü var. Cenazeler Hükümet Meydanı'nın önünden omuzlarda taşınarak camiye götürülüyor. Ama bu cenazeler tek tek, ayrı ayrı yerlerden geliyor. Tabutlar geçerken insanlar ağlıyor. Öfkeyle kendilerini yere vuranlar var. Kalabalık artınca olaylar çıkmaya başladı. Kalabalık, Kayserililere ait dükkânları taşlamaya başladı.

İşletmecisi Kayserili olan Belediye Otelı vardı. Bir baktım, yatakları, ranzaları otelin pencerelerinden aşağıya, caddeye atıyorlar. Malzemeleri yakıyorlar. Yangın çıktı, dumanlar, büyük panik havası. Ben elimde tepsiyi dolaşıyorum. Birden annemin ağlayarak beni aradığını gördüm. "Niye ağlıyorsun?" dediğimde. "Bu kalabalıkta başına bir şey gelir, hadi eve gidi-

yoruz” dedi. Ben de “Simitler bitmedi, zarar ederim” dedim. O da “Bırak şimdi simitleri, hepsini evde yeriz” diye çıkışarak beni eve götürmüştü.

- Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, gazoz satabilmek için gerekli yüksek tonda bağırmadığı için ticarete uygun olmadığı gerekçesiyle okutulduğunu söyler. Siz bağırabilir miydiniz?

Evet bağırırdık. Herkes duysun diye bağırarak sesinizi yükseltiyorsunuz. Müşteriyi cezbetmek için değişik şeyler söylüyorsunuz. Değişik müşteri tipleriyle karşılaşp konuşuyorsunuz. Kimi gelip bu “Ne biçim simit?” diyor, siz de “Bu Sivas’ın en iyi simididir” diyorsunuz. Özellikle Hükümet Meydanı’nda çok satardık. Simit satan ben yaşlarda Ali diye bir çocuk daha vardı. O fazla dolaşmaz, daha çok Hükümet Meydanı’nda dururdu. Aranızda pazar rekabeti olmanıştır. Maliye bakanlığım döneminde bir gün İstanbul’dan bir işadanı heyeti geldi. Aralarından biri “Affedersiniz bir şey soracağım, ama ayıp olur diye çekiniyorum” diye söze girdi. Ben de olmaz, söyle dedim. “Affedersiniz ama, siz çocukluk yıllarınızda Sivas Hükümet Meydanı’nda simit satar mıydınız?” dedi. Bu mudur ayıp olan? Tabii satardım deyince, o da “Ben de satardım” dedi. Hemen hatırladım. Ali Köseadağ. Elektronik binaların güvenlik sistemleriyle uğraşıyormuş. Çocukluğunda iyi bir arkadaşı; şimdi de öyle.

- 60’lı yıllardaki Sivas’ın sosyal, kültürel dokusu, komşuluk ilişkileri bugünkünden farklı mıydı?

Küçükkazancılar Sokağı’nda oturduk. Top oynadığımız boş bir saha vardı. Oraya bitişik bir çocuk bahçesi içinde de bir ev. İsmet İnönü’nün Sivas’a geldiğinde oturduğu evmiş. İnönü Müzesi ve çocuk bahçesi olarak bilinir. Orada çok top oynardık. Sokağımız Ali Baba Mahallesi’nin son sokağıydı. Sokağımızın yarısı Alevi, yarısı Sünni’ydi. Komşularımızın yarısı Alevi’ydi. Çocukken hep beraber oynardık, büyükler komşuluk yaptılar. Alevi komşularımız çamaşırlarını asmaya bizim bahçeye getirirdi. Kadınlar, bazen de erkekler toplanır beraber sohbet ederdi. Acıktığımız zaman birbirimizin evine girip bir şeyler atıştırırdık. Kimsenin aklına Alevi Sünni gelmezdi. Böyle bir ayrışma yoktu. Bazen kavga da olurdu. Çocuk dalaşması. Onlardan biri Alevi, diğeri Sünni’yse, bakardınız Aleviler Sünni’yi, Sünniler Alevi’yi tutardı. Yani o anda kim haklı görülürse bakmadan tutardı. Güzel bir ortamdı.

- O güzel ortamın bozulmasıyla toplumsal olarak çok acı yaşadık. Sizin durduğunuz yerden bu bozulmanın sebepleri neler?

Gençlik gözlemlerime göre ayrışmaya götüren süreç, o dönemin sağ-sol savaş kültürüdür. İdeolojiler dönemi. Türkiye 1960 sonrasında giderek sağ-sol diye bölünmeye başladı. Bu bölünme, Anadolu’nun ücra köylerine kadar yaygınlaştı. Hatta partiler buna dayalı siyaset yapıp oy istemeye başladı. Nasıl olduysa, sonunda Alevi nüfusun tamamı

sol partileri destekler hale geldi. Halbuki 1960 öncesi Sivas'ta, Alevilerin hep Demokrat Parti'ye oy verdiklerini bilirim.

- Ama o yıllar zaten Demokrat Parti'nin en parlak dönemi, değil mi?

Demokrat Parti Türkiye'nin her yerinde seçim alır, fakat Sivas'ta kaybederdi. Sivas'ta Demokrat Parti geleneği oluşmamıştı. Sünni nüfus hep CHP'ye oy verirdi. Bizim evde ise partiye dayalı belirgin bir hava yoktu. Ama babam hep DP'ye oy verirmiş. Sivas merkez köyler hep CHP'ye oy verirdi. Özellikle Sivas'ta değil, Türkiye genelinde çok partili hayata geçildiği için bunu desteklemiş olabilirler. 1973'te MSP ilk girdiği seçimde Türkiye'deki en yüksek oylardan birini Sivas'ta aldı. Dokuz milletvekili vardı. Üçünü MSP, bir de senatör çıkarmıştı. Parti yeni olduğu için, bir milletvekilini de sandık sayılırken kaybettiklerini söylerlerdi.

- MSP'nin Sivas'taki başarısının özel bir izahı var mı?

Sivashlıların dindar, muhafazakâr bir yapısı var. Yıllardır, 1946'dan bu yana CHP'ye oy veren Sivashlılar, öteden beri DP-AP geleneğine karşı durdukları için oraya geri dönemiyorlar. Ama artık CHP'de durmaktan da çok mutlu değiller. Yeni arayış içindeler. Muhafazakâr gördükleri bir partiyi sahiplenme ihtiyacı...

- Sizce CHP mi seçmendeki değişimi okuyamamış, yoksa seçmen mi muhafazakârlaşmış?

CHP'de öteden beri bir elit görüntüsü vardır. Kitle iletişim araçları yaygınlaşıp insanlar bunu daha iyi algılayınca, kendisi ile temsil edenler arasındaki frekans farkını daha iyi okuyor ve elit görüntülerden çok hoşlanmıyor. Diyorlar ki, bizi temsil edenler bizim gibi olsun. Böyle bir sürecin sonucu olabilir.

- Buraya Alevi-Sünni ayrışması ve siyasi tercihlerden geldik...

Türkiye sağ-sol ayrışmasına girdikten sonra Aleviler nasıl CHP'li olduysa, 60'lı yıllarda da sol söylemleri sahiplenmeye başladıktan sonra olay sağ-sol kutuplaşmasına dönüştü. Bu dönüşümde partiler çok yıkıcı propaganda yapıyordu. Seçmen kitlelerini pekiştirmek için düşman ve rakip ihdas etme alışkanlığı vardı. Sol literatürde sermayeye karşı emek; milliyetçi söylemi ifade ederken de milliyetçilik dışındaki unsurları düşman ilan edip kötülükleri onunla özdeş kılıyorsunuz. Böylece ayrışma yerleşik hale geliyor. Bu ayrışma daha sonra ortaya çıkacak çatışmaların da kaynağı olmuştur. Sivas 70'li yıllarda çatışma ortamına sürüklendi. Her ne kadar Maraş, Çorum boyutlarında olmasa bile ölenlerin, yaralananların olduğu bir çatışma ortamı Sivas'ta da yaşandı. Daha sonra 1993'te Madımak hadisesi oldu. Bunların hepsi Sivas tarihi ile bizim tarihimizdeki olumsuzluklardır.

“10. Yıl Marşı”ndaki “demir ağ”, Sivas demiryoludur...

– Sivas’taki sosyoekonomik dönüşüme bir parça tanık olmuşsunuz aslında, değil mi?

Elbette. Benim çocukluk ve ilk gençlik dönemim, Sivas’ın sınıf değişiminin sürdüğü döneme rastlar. Sınıfsal değişimi, toplumsal dönüşümü çok iyi gözleyememiş olsam da, Ahmet Turan Alkan, 6. *Şehir*’de tam olarak çocukluğumun Sivas’ını yazmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Beş Şehir*’inden mülhem olarak. Çocukluğumuzdaki faytonlar, arkadan asılıp binneleri, diğerlerinin “yağlı” diye bağırması... bu, faytoncuya “Yağlı, arkada kaçak müşteri var, yağlı kançını bir şaklat” demeye gelir.

– Haset duygusu mu?

Daha çok şamata... İşte bu nedenle toplumsal dönüşümü içeren filmleri çok severim. En beğendiğin Türk filmi hangisi dersiniz, hiç tereddüt etmeden *Muhsin Bey* derim. *Züğürt Ağa* da çok hoşuma gitmişti.

– Keskin toplumsal dönüşümü mizahla anlatan filmler...

Evet, ben de bunları niye seviyorum diye düşündüm. Herhalde teorik olarak yorumlayamadığım bir dönemde bu süreci yaşadım. Onun için sevdim.

– Cumhuriyet’in kuruluşuna tanıklık eden kentteki dönüşümü, sonrasındaki çözülmeyi yorumladığınızda ne çıkıyor karşınıza?

Sivas, Osmanlı-Selçuklu döneminden bu yana belli bir kenttir. Yerleşik, yerel düzeyde aristokrat denebilecek aileler. Atatürk’ün “Cumhuriyet’in temelini Sivas’ta attık” cümlesini burada vurgulamak gerekiyor. Kurtuluş Savaşı’nda önemli rolü olduğu için, CHP döneminde Sivas’ın gözetilip kollandığı, yatırımlarda öncelik verildiği algısı vardır. Vagon fabrikaları, çimento fabrikaları. Bir ara altı bin kişi çalışırdı. Sivas İstasyonu, doğudan batıya, kuzeyden güneye giden bütün demiryollarının kesiştiği yerde, önemli bir ulaşım ağıdır. Bildiğim kadarıyla demiryolu, Cumhuriyet öncesi İstanbul’dan Niğde’ye kadar gelmiştir. Başka ana yollar yoktur. “10. Yıl Marşı”ndaki “demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan” dizesi bence Doğu’yu ve Sivas’ı kasteder. Sonuçta bütün bunlar hep Cumhuriyet’in ilk yıllarında, 50’den önce kurulan fabrikalar ve yatırımlardır.

– Sınıfsal yapıdaki değişim?

Eşrafa dayalı kentli nüfus yapısı, 50’lerden itibaren önemli değişimlere uğranmış. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu fabrikaların, yani devletin çok sayıda işçi istihdam etmesi nedeniyle, Sivas 50'lerden itibaren kırsaldan kent merkezine göç almaya başlanıŖ. Zamanla kırsaldan gelen nüfus, Sivas merkezinde esnaf faaliyetlerini üstlenmiŖ. Süreçte Sivas'ta geleneksel eŖrafın ekonomik konumları giderek geride kalmaya başlayınca, ailelerin yaşama ortamı kayboluyor. Eskiden beri yüklenmiŖ misyonu kaybediyor. Sınıf yapısında deęiŖim dönüşüm, muhtemelen 60'lı yıllarda da devam etti.

– Etkin aile kalmadı mı artık?

Sivas'ın üç Rahmi'si vardı. Belediye Başkanı Rahmi, Sarraf Rahmi, üçüncüsü Çeltekli Rahmi. Bu üç Rahmi otuz yıl boyunca Sivas'ı yönetmişlerdir. İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden, İzmir suikastı dola-yısıyla idam edilenler arasında Halis Bey vardı. Bankalar Caddesi'ndeki dükkânların tamamı onlara aittir. Atatürk'ün Sivas'a geldiğinde Halis Bey'in evinde misafir olduğu söylenir. Çiftliği, dükkânları halen durur. Duydum ki, yakınlarda bütün gayrimenkullerini Türk Eğitim Vakfı'na bağışlamışlar. Zengin olarak bilinen Deveciler vardır. Onların çocuğuyla aynı sınıfta okuduk. Başarılar vardı. En uzun dönem milletvekilliği yapan Başara'dır. Onun kurduğu kütüphane halen Sivas'tadır. O kütüphaneye ortaokul lise yıllarında çok uğradım.

2. bölüm

İmam hatip yılları

“Sessiz sakın bir çocuk, hoca olabilir”

– Yaşamınızın yedi yılı imam hatip okulunda geçiyor. Bu serüven babanızın iradesiyle mi gerçekleşti?

Babam ilkokuldan sonra beni imam hatibe kaydettirdi. Ama biraderlerin hiçbirini imam hatibe kaydettirmemişti.

– Bu tercihin özel bir sebebi var mı?

Babam okuyup kamuda iyi görevler almayı, iyi konum olarak yorumlardı. Diğer ağabeylerimi hep normal ortaokul liseye vermiştir. Ablamı da öğretmen okuluna verdi. Bense daha sessiz sakın olduğum için babam “Böyle bir hırsı görünmüyor” demiş. Zaten dedem de dindarmış. En iyisi “Bu dini eğitim görsün. Hoca veya başka bir şey olur” diye içimizden sadece beni götürüp imam hatibe kaydettirdi.

– Nitelik olarak ağabeylerinizden farklı bir öğrenim görme karşısında duygunuz ne oldu?

İlkokulu yeni bitirmiş bir çocuk olarak, aradaki farkları ayırt edecek durumda değildim galiba. Bir de çevremde herkes “İmam hatip öğrencileri sadece imam ve hatip olmuyor. Onlar da lise öğrencileri gibi her hakka sahipler. Diğer fakültelere gidebiliyor. İstersen sen de hâkim, doktor olabilirsin” diyorlardı. Böyle bir bilgilenme olduğu için, ben de dini eğitimi önemseyen bir yere gittiğimi düşündüm.

– Yedi yıl sürdü değil mi imam hatip dönemi?

1965-66’dan, mezun olduğum 71-72’ye kadar Sivas İmam Hatip öğrencisiydim. Hiç kız öğrenci yoktu. Öğretmen olarak da birkaç öğretmeni-miz bayandı sadece. Ben yatılı değildim, ama okulun büyük çoğunluğu Giresunlu yatılı öğrencilerden oluşurdu. Çuvallarla fındık getirirlerdi.

– İmam hatip eğitiminin üzerindeki en belirgin etkisi ne oldu?

Ders sayısı o kadar çoktu ki. Bir taraftan normal ortaokul lise programlarındaki dersleri okuyorsunuz, lise edebiyat kolunun bütün programını kapsıyordu, buna ek olarak da birçok dini ders görüyorsunuz. Nor-

mal ortaokul lise öğrencisine göre çok daha ağır. Ne kadar ağır olduğunu şöyle söyleyeyim: Dördüncü sınıftan itibaren Fransızca, Arapça ve Farsça olmak üzere üç yabancı dil dersi gördük. O zaman ortaokul diploması almak için dördüncü sınıfı bitirmek gerekiyordu. Beş, altı ve yedinci sınıflar lise sayılıyordu. Ortaokul mezunlarının imamlık hakkı vardı. Dördüncü sınıf da son sınıf olduğu için yirminin üzerinde ders vardı.

- Bugünkü OKS'ler, SBS'ler yok belki ama on üç on dört yaşındaki bir çocuk için yirmi ders müthiş bir yük...

Öyle ki, ilk bir ay derslerin isimlerini bile öğrenemedim. Mesela sağlık bilgisi dersinde, sanki tıp fakültesi öğrencisiymişiz gibi detaylı sağlık bilgisi verirdiler. Bütün hastalıkların, mikropların adını öğrenirdik. Mesela verem mikrobu Koch basilidir. Hastalıkların belirtilerini, belirtiler ortaya çıktığında ne yapmak gerektiğiyle ilgili ilkyardım bilgilerini öğrenirsiniz. Kitap hep bu hastalıkların sonunu, hastane ve doktora gidilmesi gerektiğiyle bağlardı.

- Sağlık dersinin bu kadar ayrıntılı olmasının özel bir sebebi var mı?

Elbette. Anadolu'da, sözgelimi köy imanı olunması halinde, "Gelecekte hocaların yaptığı gibi muska vesaire vermesinler. Bunların aydın din adamları olmaları gerekir. Sağlık bilgileri olsun" anlayışı hâkimdi. Bu nedenle tıpkı sağlık gibi, hukuk bilgisi de çok ayrıntılıydı. İnanın, bizim dördüncü sınıftaki hukuk bilgisi dersi, Siyasal'daki hukuka girişten daha ağırdı. Gerçek kişiler, tüzel kişiler, miras, medeni hukukun temel kavramlarını imam hatip dördüncü sınıfta öğrendim. Fıkıh usulü, hadis usulü, siyer, kelim...

- Gerçekten çok ağır bir program.

Bu ders yoğunluğundan çok yorulurduk. Halen o kadar yoğun dersler varsa, öğrenciler ne yapıyor bilmiyorum. Biz çalışırdık ama yeni kuşak çalışıyor mu, yoksa dersler daha mı kompakt hale getirildi bilmiyorum.

- Bu koşullar altında "neden 'düz' okulda okumuyorum" diye iç geçirmiş olmalısınız.

Evet. Dördüncü sınıftayken liseye geçmek için çaba harcadım. Ama olmuyormuş. Başlayınca bitirmek zorundaymışız. Geçiş yapmanın mümkün olmadığını söylediler.

Otur lan sıra!

- Hocalarınızla aranız nasıldı?

- Genel olarak öğretmenler hep sevmişlerdir. Ama az da olsa is-

tisnaları da oldu. Birini örnek olarak verebilirim. Son sınıfta kelam der-si vardı, İslam felsefesi demek. O konuda ders kitabı olmadığından ho-calar, *İslam Felsefesi ve İnancı* adlı bir kitabı tavsiye etmişti. Bir ke-lam hocamız vardı. İlk dönem karnemde yedi, ikinci dönem ilk yazılı sekiz. Rahat okunan bir kitap olduğundan ders kitabı değil, normal ki-tap okur gibi okuyordum zaten.

Kitabın bir yerinde Allah kelimesinin özelliklerini anlatıyor. Özetle şöyle diyor: “Bu kelimenin yerini hiçbir kelime tutmaz. Allah kelimesi de Arap harfleriyle, bir elif iki lam bir “h”den oluşur. Bu kelimeyi ne kadar harflere ayırırsan ayır anlamı bozulmaz. Sadece hu Allah. Soldan iki harf lehu Allah için. Üç harf olursa lillah okunur. Tamamı zaten Al-lah’tır. Harflere bölmekle anlamı bozamazsın. Baştan itibaren yapıldı-ğında da aynı sonuç ortaya çıkar.”

Ben de baştan yapıldığında aynı sonuç nasıl çıkıyor diye baştan yap-maya çalıştım. Ama baştan yapıldığında anlamın sürmediğini gördüm.

Hoca sınıfta bu bölümü anlatırken kitaptaki şeyleri söyledi. Elimi kaldırdım, “buyur” dedi. Kalktım “Sondan böldüğümüzde anlam bozul-muyor. Ama baştan bölmeye başladığınızda anlam bozuluyor” dedim. “Nasıl?” dedi. Anlattım. Tam kavrayamadı. “Kalk tahtaya” dedi. Kalk-tım. Anlattım. İlk harf “elif”, tamamı. İlk iki harf “el”, o da tamamı. “The book”u düşünün. “The”, artikel’dir. “The book” dediğinizde bilinen bir kitabı anlatırsınız. Yani belirlilik kazandırırınız. Arapçada “el” dediği-nizde de durum aynı. İlk üç harfte sorun var. “elel” oluyor ve bir anlam çıkmıyor dedim. Baktı, baktı. Söylediği bir şey yanlış çıktı ya. “Otur lan sığa! Dilimiz sürçtü” dedi ve beni oturttu.

- Aslında ne kadar iddialı bir tezi, her öğrencide olması beklen-merak duygusuyla çürütmüşsünüz. Takdir beklerken, arkadaş-larınızın ortasında incitilmek karşısında ne yaptınız?

Buna çok canım sıkıldı. Derse kitapsız gelenlere kızardı. Bunu bildi-ğim için, ondan sonra her derse kitapsız girdim. Herkesin önünde kitap dururdu, benim önüm boş. Ama bana bir şey söylemezdi. İki yazılı kal-mıştı. Dersi boykot ettiğim için sınavlara hiç çalışmadım. Kitabı zaten okumuştum. Artık okumuyorum. Eski bildiğim şeylere göre yazıp çıkı-yordum. Yine de ilk yazılım sekiz, son iki yazılı düşük diye üç vermiş. Onun yüzünden okul ikinciliğine düştüm.

- Öğretmeni protesto etmişsiniz.

Ancak o kadar edebilirdim, ama protesto ettim.

- Nasıl bir muhasebe yaptınız? Sizin için imam hatip yılları bir kazanım mı, kayıp mı?

İmam hatibin benim için kazanç olduğunu düşünüyorum. Çünkü

okuma motiflerimi güçlendirdi. Okuduklarımız, tartıştıklarımızla canlı bir yapıydı. İslam’la, İslam kültürüyle ilgili, neredeyse uzmanlık alanı sayılabilecek konularda çok sayıda ders vardı. Bir taraftan Kuranıkerim okuyorsunuz. Bir yandan siyer dersi vardı. Siyer, Peygamber’in hayatı demek. Diğer yandan İslam inançları, İslam’ın ibadetleri, İslam’ın felsefesi, ayrı ayrı dersler.

– Kitaplara yoğunlaşmanız hangi yıllara rastlar?

Dördüncü sınıfla birlikte bende önemli bir dönüşüm oldu. Genel kitap okumaya dördüncü sınıfta başladım. İlk okuduğum kitap *Minyeli Abdullah*’tır. Yeni basılmıştı. Hocamız getirmiş, ondan alıp okumuştum. Nasır dönemi Mısır’ında, dindar bir adamın yaşadığı sıkıntıları anlatan bir romandı. İlerleyen sınıflarda sürekli indirimli kitap getirttirdik. Kitapları hem okur, hem de satıp ihtiyaçlarımızı karşılardık. Benim gibi kitaplarla haşır neşir geniş bir arkadaş grubu vardı. Üç yıl yan yana oturduğum Talip Mert arkadaşım da İslam uygarlığına takılırdı. Kitabı bana ilk o tavsiye etmişti. Onunla hep tartışırdık.

– Ağırlıklı olarak dini kitaplar mı okuyordunuz?

Yönlendirme vardı. İlgi alanımız ister istemez oraya yönelmişti. Bol miktarda Necip Fazıl kitapları alıp okuduk. Sağ yayınevlerinden çıkan - şimdi kimse hatırlamaz- Cevat Rifat Atilhan diye bir emekli general yazar vardı. Küçük küçük onlarca kitabı vardı. Hepsi de Yahudilik, antisemitizm üzerine çalakalem yazılmış kitaplardı. Moda olduğu için herkes alırdı. Ben hiç zevk almazdım. İsrail zindanlarındaki bir Türk subayını abarta abarta yazardı. Yahudi bağlantılı Farmasonluk kitabı vardı. Hiçbir şey anlamazdım. *Musa Dağı* diye ince birkaç kitabı o dönemde çok yaygındı. Ben Necip Fazıl ağırlıklı okurdum. Deneme türündeki kitapları daha rahat okurdum. *Hazreti Ali*, *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar* gibi. Doğuda ve batıda işkence görmüş tarihi büyük isimlere dair. İdeolojik temellerin atılışı onunladır. Okuldan çok okuduğum kitaplar etkilemiştir beni.

– Okul dışında fikirlerinden beslendiğiniz özel bir ortam var mıydı?

Lise yıllarımda kitapçılarda dolaşmaya, kütüphanelerde kitap karıştırmaya başladım. Çok kitap okudum. Sınav akşamlarında bile kitap karıştırdım. Onların derslere çok faydası olurdu. Derslerden çok, okuduklarımla öğrenip dünyamı genişlettiğimi düşünüyorum.

Okula yakın İslam Kitabevi vardı. Sahibi Mustafa İslamoğlu. Mustafa Ağabey’in dükkânına gider, saatlerce kitapları karıştırdık. Ama paranız olmadığı için alamazdık. Tanidikça “Latif paran yoksa şart değil. Al götür. Okuyunca geri getirirsin” demeğe başladı. Biraz daha sonra, “La-

tif şu kasada dur, bir yere uğrayacağım” diye kitapları ve kasayı emanet etti. Kitapları orada tanıdım. Alamadığım kitapları okuma imkânı buldum. Ziyabey Kütüphanesi de üst kattaydı. Sık sık oraya gidip bütün günlük gazeteleri okurduk.

Hayatla ilgili başarılı olmaya yönlendiren temel motiflerden biri dini atmosfer olmuştur. Bu atmosfer, mutlaka başarılı olmam gerektiğiyle ilgili bir inancı, kanaati kendi içimde sürekli yeniden üretmemi sağlamıştır.

– Başarı duygusu ile dini atmosfer arasındaki köprüyü biraz açabilir misiniz? Başarma azmini, dinin vazettiği bir gereklilik olarak mı yaşadınız?

İki boyutu var. Birincisi, dindar insanla ilgili bir kimlik; bu insan, işi ni yapar, dersine çalışır. Sorumluluklarını yerine getirir. Başarıyla bağlantılı. Diğeri hayallerimle ilgili. İslam uygarlığına duyduğum büyük ilgi ve üzerinde çok çalıştığım için, günün birinde büyük bir yazar olacağımı düşünürdüm. Endülüs’ün İslam uygarlığı açısından büyük önemine yoğunlaşmıştım. Diğeri de Bağdat. Sonraki dönemlerde Horasan, Bu-hara, Semerkant merkezli okumalar da var. Bu dönemi, bu konuları araştıracağım, yazacağım ve ortaya çok yeni şeyler çıkaracağımı düşünürdüm. Bugün Batı’ya mal edilen pek çok buluşun ve bilimsel gelişmenin, vaktiyle İslam bilginlerine ait olduğunu kurgulardım ve bunları hep ortaya çıkaracağımı düşünürdüm.

– Fikirlerinizi aradığımız duraklar hangileri? Bu ufku var eden, hayallerinizi güçlendiren hangi eserlerden etkilendiniz?

Cevdet Paşa’nın *Kıyası Enbiya* diye bin beş yüz sayfalık iki cilt İslam tarihini, İmam Gazali’nin *Kimya-i Saadeti*’ni, –ki o da sekiz yüz sayfa kadardır– lisede okudum. Prof. Dr. Osman Turan’ın, *Türk-İslam Medeniyeti, Selçuklular Zamanında Türkiye* isimli, bin sayfadan aşığı olmayan iki kitabı var. Onu da lise yıllarımda okudum.

Bunları okumamın sebebi, fikirlerimin odaklandığı yeri bulabilmek. Vaktiyle bir İslam uygarlığı varmış. Bu uygarlık Abbasi-Selçuklu dönemine denk geliyor. Doğu’da Moğol istilası, Batı’da Endülüs’ün yıkılışıyla bu uygarlık sona ermiş. Ondan sonra İslam dünyası kendini toparlayamamış. Bilim, teknik, uygarlığın en ileri aşamalarında Müslümanlar varmış. Lise yıllarında bu konuya yoğunlaşmış bir gençtim. Ne bulur-sam okumaya çalışıyordum.

Yine Fuat Köprülü’nün tercüme ve açıklamalarıyla yayımladığı, Barthold’un *İslam Medeniyet Tarihi* vardı.

Bir lise öğrencisi Fuat Köprülü’yü okuyamaz. Ben okudum. 1840 tarihli İbni Sina üzerine, uluslararası kongre düzenlenmiş, bildiriler basılmış. Onu okudum. Aynı konuda *İslam Kültürünün Garbı Medenileştirmesi* kitabı da önemlidir. Rahat bir dille yazılmış ama benim önüme

bir çizgi koyan kitaptı. Sonra literatür olarak Adnan Adıvar'ın iki kitabı benim için önemlidir. *Tarih Boyunca İlim ve Din*, ikincisi de *Osmanlı Türklerinde İlim*. Bu iki kitabı da lisede alıp okudum. *Tarih Boyunca İlim ve Dini* okurken, bizim ekolden bir adam olmamasına rağmen çok gururlanmışım.

Endülüs uygarlığını yazma düşü

– Neden?

Kitabın en hoşuma giden yanı Batıda ilim-din arasında büyük çatışmalar varken, bu kitabın ana düşüncesi, İslam'da ilim-din çatışmasının olmanması. Din, bilimin gelişmesine engel olarak ortaya çıkmamış. Yasa-klarla sınırlanmamış. Osmanlı'da, Fatih dönemine kadar bilimsel çalışma pek yoktur. Sadece Hüsameddin Tokadi diye bir adam astronomiyle ilgili bir kitap yazmış. Fakat kitabın son cümlesinde şöyle demiş. "Tüm bu anlattıklarım ehli felasifeye göredir. Ehli takva inanmamak gerekir. Dini bütün insanlar buna inanmasın" diye bitirmiş. Allah Allah bu nasıl olur... Bu konulara o kadar yoğunlaştım ki, ilerde büyük bir araştırmacı olacağımı düşünürdüm. Endülüs uygarlığı üzerine araştırma yapmayı planlardım. Hâlâ Endülüs ile ilgili düzgün, Türkçe bir kitap yoktur bence.

– Endülüs'e ya da bugünün coğrafyasıyla Anda Lucia'ya gidebilir misiniz mi?

Hayır, maalesef gidemedim.

– İslam dünyasında o dönemin etkin düşünürlerinden biri de Seyyid Kutub. Kitaplarıyla tanıştınız mı?

Tabii. Seyyid Kutub'u da lise yıllarımda tanıdım. O dönem İslami yayınlara baktığınızda sağdan saysanız da, soldan saysanız da çok geniş bir yayın yelpazesi yoktu. En rahat ulaştığımız oydu. Sorguladığım bazı konularla bağlantılı olarak "Seyyid Kutub bunu nasıl incelemiştir" diye onun eserlerine dönmüşümdür. İlk aldığım kitabı *İslam'da Sosyal Adalet*'tir. Lise son sınıftayken tefsiri cilt cilt basılıyordu. Her cildi çıktıkça alırdım. Üç mütercimi vardı. Biri AP milletvekili İsmail Hakkı Şengüler'di.

Seyyid Kutub, dini geleneksel teferruatı ayıklayan bir adamdır. Bin beş yüz yıllık dini külliyatı ayıklayarak kaynaklara doğrudan bakabilen, günümüz koşullarına göre yorumlayabilen biriydi. Sosyoloji profesörüydü. Batı'yı da, Doğu'yu da tanıyan biriydi.

– Seyyid Kutub'un hangi görüşlerinden etkilendiniz?

Siyasal yıllarımda, *İslam Cemiyetine Doğru* kitabından etkilennmiştim. İslam toplumu, ayrı kurumsal yapılarıyla özgün bir yapıdır. Bu öz-

şinin yapı nasıl kurulacak? Batı da köleci, feodal, kapitalist, sosyalist toplum aşamalarından geçti. İslam toplumu bunların hiçbirini yaşamadı ve kendi doğal gelişim sürecinde kopmalar, atlamalar var. Kendimize özgü kurumlarımızın doğal gelişim zinciri içinde oluşması lazım. Acaba biz de o süreçleri baştan yaşayıp çağdaş kurumlarımızı oluşturabilir miyiz, yoksa dünyanın verileri budur, bu verilere göre ilkelere uygun kurumsal yapılar mı oluşturmalıyız? Bu sorunu ben çözemedim der. Tefsiri ayetlere dayalı uzun yazardı. Ama ayetin kelimeleri dışında başka şey söylemezdi. Şu müfessirin söylediğine göre böyledir diye eski külliyyatı yıgmaya çalışmaz, uzun uzun tefsir ettiği kısmın ayetin kendisini vurgulayarak genişletirdi. Başka şey ilave etmezdi. Geçmişin hürâfelerini kitabına yıgmamaya özen gösterirdi.

– Seyyid Kutub hangi ihtiyaçlarla okunurdu?

Dindar bilinen gençler çokça okurdu. Ama belli kliklere girmemiş, atomize durumdaki gençler daha çok okurdu. İslam adına Müslüman aydın kavramı içinde kendini niteleyen herkesin yolu Seyyid Kutup’tan geçmiştir. Bugün baktığımda bile Seyyid Kutup klasiktir. Klasizm ile günümüz arasında kopukluk oluşturmamaya çalışan bir çizgisi vardı.

– İhtiyaçlara yanıt verir miydi?

Yine de çok boşluklar olurdu. İslam’ın doğru anlaşılması açısından, o da kendisini yeterli görmüyordu. Bana kalırsa yeni bir stil denedi. Yeni bir düşünce ve sorgulama biçimi oluşturmaya çalıştı. Mısır’da Nasır’a bir suikast düzenleme iddiasıyla yargılanmıştı, ama bu iddiaya muhatap olduğu sırada zaten hapisteydi. Ama benim o sıkıntılı dönemim Seyyid Kutub’a rağmen devam ediyordu; kafamdaki soruların tümünü çözmuş değildim.

– Siz bu konulara yoğunlaşırken, Süleyman Demirel başbakan. 12 Mart’ta hükümete muhtıra veriliyor. Siyasete nasıl bakıyorsunuz o dönem?

Siyasetle ilgim yok. Ne olacak Türkiye, İslam dünyası daha uygar olacak, Batı’yı geçecek. Nasıl? Buna dair kurgular oluşturanıyordum. Ama genel olarak başınızdakilerin başarısızlığına bağlarlardı. Klasik tarih kitaplarının çok basit, “akıllı padişah deli padişah” yaklaşımı. Ben de o dönem bu durumun toplumsal, kurumsal dinamiklerle bağlantılı yapısını çözemezdim. Ama sürekli şuna inanırdım: İslamiyet gerilemeye sebep olamaz. Hatta çalışmaya teşvik eder. Tarihte de kanıtlanmıştı bu. Siyasi haritalardan öte bir uygarlık motifi üzerine çalışma yapıyordum. Sonra dini motiflerin zayıfladığını düşünüyordum. Önümde net görebildiğim çözümün bilgi halkaları zamanla tamamlanıyordu. Lisede geldiğim nokta, İslamiyetin güçlü olduğu Abbasi Selçuklu’da uygarlık

da güçlü. Demek ki din yükselmeye engel değil. Kendime göre tam bir düşünce tutarlılığı oluşturmuştum.

– O dönemde Nâzım Hikmet, şiirleriyle de, hayatıyla da çok etkin. Duyup merak ediyor muydunuz? Nasıl anlatıyorlardı?

Nâzım Hikmet'i bilirdik. Ama bu “komünistleri” hiç makbul insanlar olarak görmezdik. Sivas'taki öğrenciler arasında komünist, Marksist görmedim. O yıllar Sivas'ta herkes sağcıydı. Dindar sağcı, ya da milliyetçi sağcı. Okuldaki ortam, genel atmosfer de öyleydi. Evimizin karşısında Ticaret Lisesi'nde Ali Şahin Abi vardı. Halk ozanı. Çok kitap okurdu. Kendisi sağcıydı. Ama çok okuyan biri olarak biliniyordu. Dünyası daha genişti. Ali Şahin ile o kitabevinde karşılaştığımda, “Bana solcuların yazdığı bir kitap tavsiye et. Ne düşündüklerini merak ediyorum” dedim. O da bana “Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni* vardır. Ama okumanı tavsiye etmem” dedi. Bu kitap aklımda kaldı. Ama lise yıllarımda ne onu, ne de soldan başka bir kitap okudum. Bir lise öğrencisinin göreceğinden daha geniş bir kitap yelpazesi gördüm. Sol kitapçevlerinin vitrinlerine de bakar karıştırırdım. Almazdım. Ama karıştırırdım. Kitap piyasasını lise yıllarımda iyi izlerdim.

– 12 Mart 1971 muhtırasını nasıl hatırlıyorsunuz?

Doğrusu üzerimde bir etkisi olmadı. Lise öğrencisi olarak şunu ayırtıramadık. Asker gelmiş, muhtıra vermiş, iktidarı yargılamış ama Parlamento faaliyetine devam ediyor. Mevcut iktidar düşmüş ama bir başbakan var, kabine çalışıyor. Bunun nasıl bir ayrışma olduğunu ayırt edemedik.

“Bu komünistler gelecek, Türkiye'yi Rusya'ya bağlayacaklar...”

– Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını nasıl hatırlıyorsunuz?

12 Mart öncesi sağ-sol çatışmaları, karşılıklı vuruşmalar. Ölen insanlar Sivas'a yakın olduğu için Kızıldere baskını, Deniz Gezmiş'lerin Gemerek ve Şarkışla'da yakalanışı okulda tartışılmıştı. Öğretmenler gündeme getirmişti. Fakat benim Sivas'taki çevrem antikomünist bir ortamdı. “Bu komünistler gelecek, devrim yapacaklar. Türkiye'yi Rusya'ya bağlayacaklar!” Jargon buydu. Türkiye'nin bağımsızlığı gidecek, bireysel özgürlükler, mülkiyet kalkacak. Kimsenin evi olmayacak. Bu iş iyice abartılı, “aile olmayacak, kolektif olacak” diye çok aykırı bir jargonla anlatılırdı. Ben de bu kadar yanlışla insan nasıl komünist olabilir diye düşünürdüm. Belli bir doğru olmadan insanlar bir işin peşinden gidemezler diye de düşündüğümünden, okumak istemiştım. Yanlışlıklar var, ama bazı şeyler abartılıyor, belki de diye soruyordum. Yanlış vardı.

Sonuçta idam olaylarını bugünkü bakış açısıyla algıladığımızı zannetmiyorum. Çevremde Türkiye'nin bir felaketten döndüğü, Türkiye'nin özgürlüğünü kazandığı, tarihe şan vermiş bir milletin Rus esaretinden böylece kurtulduğu filan anlatılıyordu. Bunlar o dönem bizi de etkilemiştir. Yirmi yirmi beş yaşındaki gençlerin idamına hiçbir anlam yükleyemiyorum. Ama sanki o gün, bunlar meşru, vatani kurtarmak için mubah görülürdü.

3. bölüm

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yanlış anlamayla kaybolan bir yıl

– **İmam hatip bitiyor ve üniversite dönemi başlıyor. SBF'den önce sadece bir yıl süren Erzurum Atatürk Üniversitesi var. Erzurum nasıl girdi hayatınıza?**

Bizden önceki imam hatip mezunları, normal sınavdan sonra aldıkları puana göre üniversitelere giriyordu. Hiç ayırım yoktu. Mezun olacağınız 1971-1972 döneminde, radyo ve basın meslek okulları için ayrı sınav açılacağı duyuruldu. Bu nedenle üniversite sınavına başvuramadık.

– **İmam hatipli olduğunuz için mi?**

Evet. Halbuki özel sınavla, ticaret ve sanat okullarının devanı niteliğindeki okullar kastediliyormuş. İslam Enstitüleri'ne de ayrı sınavla giriliyordu. Genel üniversite sınavlarına bütün meslek okulları giriyormuş.

– **Burada bir toplu yanlış mı olmuş?**

Evet öyle olmalı ki, meslek liseleri ve imam hatip mezunları üniversite sınavına giremedi.

– **Düzenleme okul yöneticilerine de mi anlatılmamış?**

Hocalar bile öyle anladı. Milli Eğitim müdürlükleriyle temasa geçtiler. Onlar da öyle bilgi verdi. Sadece Erzurum Atatürk Üniversitesi meslek liselerini ilk üç sırada bitirenlere özel sınav açtı. Biz ona girdik. Oradan edebiyat fakültesine girdim. Halbuki aynı yıl güz döneminde, dışarıdan bitirmelere girerek Sivas Lisesi'nden de diploma almıştım. Lise diploması alabilmek için altı tane fark dersi çıkardılar. Normalde üniversite sınavına girseydim lise diplomamla kaydolabiliyordum. O sene öyle kaçtı.

– **Erzurum'a gittiniz mi?**

Evet gittim. Yurtta kaldım. Fransız dili ve edebiyatı da tutuyordu. Fransızcadan iyi not almıştım. Önce Fransız diline kaydını yaptırdım. Ama sonra öğretmen olacaksam edebiyat öğretmenini olayım diye Türk dili ve edebiyatına başvurduğum. Fakat öğretmenlikle yetinmenin beni sınırladığını öğrendim. Fakat öğretmenlikle yetinmenin beni sınırladığını öğrendim.

landıracağını düşündüm. İlk birkaç aydan sonra, elimde üniversite sınavları için hazırlandığım notlar, tekrar çalışmaya başladım. Dershane yaygın değildi. Sadece Büyük Dershane'nin kitabı vardı. Kendi kendimize kitaplardan testler çıkarırdık. Diğer yandan edebiyat sohbetlerine meraklı bir grup vardı. Onlara takılmaya başladım. İhsan Işık'ın *Türkiye Yazarları Ansiklopedisi* vardır. Benden daha yaşlıydı. İslam Enstitüsü'nde daha önce okuyup sonra gelmişti. Bizden tecrübeli gördüğümüzden, daha çok onunla görüşürdüm. Takıldığımız bir çay ocağı vardı. Hep edebiyat sohbetleri olurdu. Necip Fazıl'a meraklı, dergiler çıkaran biriydi.

İstanbul'a vali olarak gelirim

– Sınıfta kız öğrenciler var mı?

Var. Ama mesafe de var... Not alışverişi yapıyoruz. Bu sadece benimle ilgili değil. Hemen tüm erkek öğrencilerin kızlarla arkadaşlığı çok sınırlıydı. Tek tük görürdük.

Neyse... O edebiyat kahvesi, kitapçılar, yine literatür izliyoruz. Necip Fazıl'ın çıkardığı bütün *Büyük Doğu* dergilerini karıştırmıştık. Necip Fazıl'ın ilk şiir kitabı *Örümcek Ağı*'dır. Harf inkılabından önce basılmıştır. O yıl öyle geçti. Ayrılmayı kafaya koymuştum. Sınava hazırlandım, liseden sıra arkadaşım, birlikte İstanbul'a tutkun olduğumuz Talip Mert'le, puanlar aşağı yukarı yakın geldi. O "hadi İstanbul'a" dedi. İşletme Fakültesi'ne gidecekti. "Ben Siyasal'a gideceğim. İstanbul'a vali olarak gelirim" dedim.

– SBF'yi seçerken sizde öne çıkan motif neydi?

İmam hatip eğitimi sosyal ağırlıklı olduğu için, bizde fen dersleri zayıftı. Sosyal ağırlıklı puanla girilecek en iyi yer, Siyasal'dı. 73-74 döneminden itibaren hayatım Siyasal'da başladı.

– Ankara'ya ilk gelişiniz üniversite için mi oldu?

Evet. Sınav nedeniyle Sivas'tan grup olarak gelmiştik. Beraber gelip sınava girdik, geri döndük.

– Ailenizin üniversite sınavına ikinci kez girmenize bakışı nasıl oldu?

Onay verdiler. Zaten ortaokul lise yıllarında hep takdir gelirdi. Ama annemin okuma yazması yoktu. Onun için takdir teşekkür geldiğinde sadece söylemekle yetinirdim. Postadan alıp dosyaya kendim koyardım. Ağabeyim Almanya'dan izne geldikçe "şurayı oku bitir. Seni Almanya'da okutacağım" derdi. Yurtdışında okumaya da çok hevesliydim. Fakat mezun olduktan sonra o laflar kesildi. Aklımın bir ucunda olduğu halde Almanya veya başka yerde eğitim göremedim.

– **Siz de ağabeyinize bir daha söylemediniz anlaşılan...**

Yok, ağabeyime söyleyemedim. Ama eski sözlerini tekrar etmesini hep bekledim.

– **Ağabeyinizin sizi Almanya’da okutma sözünü hayata geçirmemesinin nedeni ekonomik sebepler olabilir mi?**

Olabilir tabii.

– **Siyasal’ı kazandınız, çok sevinçlisiniz, değil mi?**

Tabii, çok mutluydum. Tam yerimi bulduğumu düşündüm. Ankara ortamı, o canlılık filan. Sivas’taki öğrencilik ortamımda hiç solcu Marksist tanımamıştım. Erzurum’da ise “Şu öğrenci komünist” derlerdi. Allah Allah, onlar da bizim gibiymiş demeye başladım. Siyasal’a geldiğimde ise herkes komünistti!

– **Siyasal’da azınlıkta kaldınız.**

Hem de bayağı azınlıkta kaldık. Çünkü sol fraksiyonlar, hâkimiyet için mücadele ediyordu. Hocalar da Marksist ağırlıklı şeyler anlatırdı. Bir gün, dört saatlik dersimizin üç saati Marksizmle geçti. Anayasa hukukunda çift numaralar Muammer Aksoy’a, tek numaralılar Mümtaz Soysal’a giderdi. 1866 çift numaraydım. Dersi Aksoy’dan aldım. Fakat o gün, üç dersi Marksizmden dinlediğim gün, “Mümtaz Hoca Marksist anayasa hareketleri dersini anlatacak” dediler. Dördüncü ders de Marksizm olsun deyip Mümtaz Hoca’yı dinlemiştim.

– **Bakışlarda düşmanlık duyguları hissediyor musunuz?**

12 Mart döneminin etkisiyle, birinci ikinci sınıfta olaylar olmadı. Taraflar vardı. Herkes kendi hâkimiyetini yerleştirmeye çalışıyordu. Fakat hiç şiddet olayı olmamıştı. Siyasal Yurdu 12 Mart’la kapatılmış; adı değiştirilmiş ve Cumhuriyet Yurdu olarak yeniden açılıyordu. İlk biz girdik.

– **İbadetinizi yapabiliyor musunuz?**

İsteyen odasında kılabilirdi. Odalar çok küçüktü; üçer kişilik. İlk kez açıldığı için arkadaş grupları aynı odada yer aldı. Ben, ağabeyim ve o dönem SBF’ye bağlı olan Basın Yayın’dan bir arkadaşımız aynı odadaydık. İbadetini yapmak isteyen kendi odasında yapardı.

– **SBF yıllarıyla birlikte uzun sürecek bir düşünce, inanç yolculuğu başlıyor. “Komünistler”in ortamında kendinizi yalnız mı hissettiniz?**

Yalnız hissetmedim ama düşüncelerimi sorgulamaya başladım. Zaten öyle bir temayülüm vardı. Her gördüğüme bu nedir demeye alışmış-

şım. Lise yıllarında bile, insanların rastgele, tutarsız, içi boş düşüncelerle mücadele verebileceğine, kandırılmış olabileceğine ihtimal vermezdim. Ama şuna inanırdım: Bir insan Tanrı'ya inanmıyorsa, ona kızmazdım. Yazık bunlara derdim. Demek ki kimse bunlara doğru şeyleri anlatmamış diye düşünürdüm. Erzurum'da sözgelimi, biri için ateist komünist diyorlarsa, "Getirin. Belki inançlı bir insan haline getirebilirim" derdim. Arkadaşlar da "Uğraşma, başına iş alırsın" diye korkuturdu. Ama Siyasal'a girince, bu tarz şeyleri hem ders, hem literatür olarak görmeye başladım. O süreç bende kırılmalar oluşturdu.

- İnançlarınızı ve düşüncelerinizi sorgularken, çevrenizle ve hocalarla çatışma yaşadınız mı?

Tabii. Önce bazı şeyleri kabullenemedim. Örnek vereyim. Birinci sınıfı beş yüz altı yüz öğrencinin devam ettiği büyük bir amfide gördük. Sosyoloji dersi hocamız Özer Ozankaya. İlk yılın ilk dönemi. Özer Hoca, "Din sosyolojisini iki saatliğine Fehmi Yavuz anlatacak" dedi. Fehmi Hoca ilk saat sosyoloji anlatmadı. Dinin, toplumsal olarak insanlar tarafından üretilen bir şey olduğunu, ilahi niteliği olmadığını söyledi. Mehmet Akif'in bile, "Yok musun ey adl-i İlâhi" dediğini aktararak, "Aslında olmadığına o da inanıyor, ama politika gereği söylüyor" deyince bana hiç tatmin edici gelmedi.

- Çünkü o dizede Tanrı'yı reddediş değil, sitemle karışık bir yakarış vardır değil mi?

Evet. Birinci dersi bitirdi. İkinci ders soru-cevap yapacaktı. O güne kadar öyle dolmuşum ki, bu derste konuşacağım dedim. Tam sınıfın ortasında bir yer tuttum. Tanıdık arkadaşlara "Saldırırlarsa beni koruyun" dedim. Bazı arkadaşları önüme, yanıma aldım.

Hoca, "Soru sormak isteyenler varsa el kaldırsın, not alacağım" dedi. İkinci sırada beni not aldı. İlk sıradaki arkadaş Muzaffer, öğretmenliği bırakıp geldiği için herkes hoca derdi. Daha sonra hanımı bizim çocukların öğretmeni oldu. Bize az çektirmemişti. Hoca "Sadece soru soracaksın, yorum istemiyorum" dedi. Muzaffer kalktı, "Küçükken babam beni Kuran kursuna göndermişti. Amentü suresi öğrenmiştim" dedi.

Ben de "Amentü sure değil" dedim. Amfiden bir grup "Amentü sure değil, Amentü sure değil" diye seslenmeye başladı. Muzaffer "Amentü ayet" diye kendince düzeltince, bu kez "Ayet değil, ayet değil" sesleri dalgalandı.

Fehmi Yavuz "Neyse canım, Amentü öğretmişler" dedi. Muzaffer, "Tanrı olsa, sömürü, sınıf çatışması olur mu?" diye uzun bir konuşma yaptı ve Tanrı'yı feshetti! Hoca da onun üzerine bir şeyler söyledi.

Sıra bana gelince, sesim duyulsun diye yüksek sesle, bir bilim adamı olarak bir saat boyunca taraflı konuştuğunu, bunun bir bilim adanına

yakışmayacağını, Mehmet Akif'in kastının öyle olmadığı halde, onu Allah'ı sorgular hale getirdiğini, dünyanın pek çok yerinde Tanrı'ya inanan bilim adamları olduğunu ve bunların tarafsız, objektif şeyler söylebildiğini anlatan vurgulu şeyler söyledim.

İslamiyet'in ne kadar iyi bir din olduğunu ifade eden Batılı bazı düşünürlerin cümlelerinden alıntı yaptım. Bütününden koparılan sloganımsı laflar dini entelektüeller tarafından çok kullanılırdı. Şu anda böyle sloganlar bana hiç cazip gelmez. Ama o gün amfide son cümle olarak "Niye papanın aforozundan kurtulmak için İslam'a saldıran bir Voltaire zihniyeti içinde konuştunuz?" diyerek konuşmanı bitirdim. Voltaire inançsızlığından dolayı papa tarafından aforoz edilmiş. Bu doğru mu, yanlış mı hâlâ bilmiyorum. O zaman kitaplar öyle anlatırdı. Ben konuşurken sınıfta bir gürültü başlamış. Arkadan "susturun şu faşisti" diye sıraları yumrukluyorlarmış. Fakat ben kendi cümlelerimi doğru kullanacağım diye öyle dalmışım ki, sınıftaki büyük patırtıyı hiç duymuyordum.

– Adeta vecd içindesiniz...

Evet, tam bir vecd içindeyim. Cümlemleri tamamlayıp oturduğum andan itibaren, sınıfta kıyametlerin koptuğunu hissettim. Hoca zorla sınıfı yatıştırmaya çalışıyordu. Kendince benim söylediklerime bazı cevaplar verdi. Daha sonra başkalarına sorular sordurdu.

– Öfkelenmedi mi Fehmi Hoca?

Hayır, hiç öfkelenmedi. Sol eğilimli çocuklar aynı minval üzerine konuşuyor. Ama sınıftaki gürültü bir türlü kesilmiyor. Gerilim büyük. O an şunu hissettim. Teneffüse çıktığınızda iyi bir dayak yiyebiliriz. Aslında dönem itibariyle şiddet yoktu üniversitelerde. Ama o gün o noktaya gelmişiz demek. Bazı aykırı konuşanlar da tepki görüyor. Onları da bahane edip elimi kaldırdım. Hocam "Bu sınıfta demokrasi yok, demokrasinin olmadığı ortamda kalamamı, izninizle ayrılıyorum" dedim ve sınıftan çıktım. Ben çıkınca arkadaşlar da boşalttı. "Bu binada fazla kalmayalım" dedim. Ayrıldık ve ben ortalık yatışsın diye bir hafta fakülteye gitmedim.

– Dersten geçtiniz mi?

Fehmi Hoca beni sosyolojiden bırakır diye düşünüyordum. Ama itiraf etmeliyim ki, o seans notlarını hiç etkilememiş.

– O dönem bir grup olarak sizi nasıl tarif ediyorlardı?

O zaman MSP vardı. Selametçiler diyorlardı.

– Üniversitede partiyle ilişkiniz hangi düzeydeydi?

MSP'li bilinirdik ama parti ilişkim azdı. Milli Nizam Partisi'ni kurduktan

sonra Erbakan Hoca Sivas'a gelmişti. Esen Sineması'nda bir konferans düzenlenmişti. Lise öğrencisi olarak gidip izlemiştim. İlk orada tanıdım.

– Etkilenmiş miydiniz?

Sanayileşme, İslam ve ilim gibi konulara değinmişti. İslam âlimlerinin sıfırı, trigonometriyi bulduklarından bahsetmişti. Hoşuma gitmişti. Ama parti bir sene sonra kapatıldı. Daha sonra MSP kurulmuştu, Ecevit ile Erbakan'ın koalisyonu kuruldu. Siyasal'a girdiğimde bu koalisyon vardı. 77 sonrasında da Demirel, Erbakan, Türkeş birlikte koalisyon kurdular. Yurtta olduğumuz dönemde CHP-MSP koalisyonu iktidardaydı. Ondandır ki bize biraz yumuşak bir bakış vardı. Ama ben siyasi işlere fazla girmedim. Çünkü kendimi doktriner tartışmalar içinde boğulmuş hissettim.

Solcular ne karar alırsa uyuyorduk

– Siyasi olaylarda aktif olmasanız da çatışmaların sıcaklığını yaşıyorsunuz. 12 Eylül darbesinden çok kısa bir süre öncesine kadar SBF'de öğrenciydiniz? İklim nasıldı?

Siyasal, 12 Eylül öncesinde solun kalelerinden biriydi. Üstelik yan tarafta Hukuk Fakültesi ve Siyasal ile Hukuk'un yurtları vardı. Daha yukarıda da Eğitim Fakültesi. Yani o bölge tamamen sol düşüncenin hâkim olduğu bir yerdi. Benim gibi düşünen elli civarında öğrenci ve ayrıca MHP'li bir grup vardı. MHP'liler derslere hiç gelmez, sınavlara polis kordonu altında girer çıkarlardı.

Biz hiç şiddet ortamına girmedik. Doğru bulmazdık. İyi ki de girmemiştik. Gençlik düşüncesiyle “nedir bu çektiğimiz” derdik. Sınava girilmeyeceğini ilan ediyorlar girmiyoruz; gireceğiz diyorlar giriyoruz. Ne karar alırlarsa uyuyoruz. Boykot nedeniyle sıfır bile aldık. Bunu neden hak ettiğimizi kendi kendimize soruyorduk.

– Solculara tabiymişsiniz anlaşılan...

Evet. Solcuların aldığı kararlar bizim için de belirleyici olmuştur. Çünkü biz şuna inanırdık: Öğrencinin geneli boykot yapıyorsa, fakülte idaresi bir hak daha verir. Patırtıya gerek yok. Uyumlu olmak iyidir. Anlayış olarak genelde kavga dövüşün yanlış olduğunu düşünürdük.

Siyasal yurdu, 12 Mart'ın ardından kapanmış. Başladığımda kapanma döneminin ardından ilk açılışıydı. Altı yüzün üzerinde öğrenci kalıyordu ve bu öğrencilerin tümü Siyasal'da değildi. Öğrenciler henüz birbirinden haberdar değildi. Fakat biz birbirimizi hemen tanıdık!

– Nasıl?

İçcebeci'de bir cami vardı. Cuma namazından çıkarken herkes birbi-

rini orada gördü ve kısa sürede birbirimizden haberdar olduk. Ama yurttakilerin çoğu birbirinden haberdar olamıyordu. İnsanların konuşmalarına da güvenemiyorsun çünkü. Kendilerini kamufle etmek için farklı şeyler söylüyorlar. İkinci yıl yurt seçimlerine girdik. Öğrenci başkanlığı için aday çıkardık: Mustafa Kamalak.

- Daha sonra Refah Partisi ile Fazilet Partisi'nin kapatılması davalarında partinizi savundu. Anayasa Profesörü Mustafa Kamalak ile aynı sınıfta mısınız?

Kamalak bizden bir dönem önce girmişti. Yurttaki başkanlık seçimlerine onu aday çıkarınca telaşa kapıldılar. Çünkü sayılarından emin değillerdi. Biz çok ayrışmamak için herkesle selamlaşıyoruz. O kadar fraksiyonun bulunduğu ortamda, sadece tek bir aday çıkardılar, Ali. Sanırım şimdi Sayıştay'da. Seçimi kaybetme riski hissedip bizim Mustafa Kamalak'ı çekip tehdit etmişler. "Çekil" demişler. Ama Mustafa'nın çekilmeceğini bildikleri için -öyle cesur tarafı vardı Mustafa'nın- "Kendini düşünmüyorsan arkadaşların için endişe et" demişler. Buna rağmen çekilmedi. Biz de çekilme dedik zaten. Hiç unutmuyorum. Bir odada, ertesi günkü seçim sonuçları ne çıkar diye Mustafa'ya gelecek oyları tespit etmeye çalıştık. Doksan dokuza kadar geldi, yüzü bulamadık.

- Yurtta kaç kişi var?

Altı yüzden fazla. Fakat solcu arkadaşlar tedirgin. Ama biz biliyoruz; yüz çıkmıyor. Kazanma ihtimalimiz yok. Ertesi gün seçimde, sandık başına görevli koydular. Emin oldukları biri çıktıkça işaret koyuyorlar. Biz de kendi kendimize "boşuna endişeleniyorlar" diyorduk. Rakamlar hatırımdadır. Solun adayı Ali'ye üç yüz elli sekiz, bizim Mustafa'ya tam yüz oy çıktı. Bir oy fazla çıkmış oldu. Ama o günden sonra "Yahu bunlar bu kadar mıymış?", "Sempatizanlarla veya tepki oylarıyla birlikte yüz oy almışlar. Demek ki bunlar o kadar da kalabalık değilmiş" diye düşünmüş olmalılar.

Sonra Ankara'da olaylar başladı. Ölümüne varan olaylar. İşin tatsızlaşmasını hissettik. Siyasal'ın arkasındaki Özsoy Sokak'ta üç Elazığlı arkadaş kalıyordu. Onlarla görüştüm, gelebilirsin dediler. Bunun üzerine Sivas'a yatak yorgan almaya gittim. Tam o gece Turizm Ticaret'te -orası ülkücülerin elindeydi- bir solcu öğrenciyi öldürmüşler. Protesto için de cenaze töreninde büyük kalabalık oluşturmak istemişler. Sabahın erken saatlerinde Siyasal yurdundaki herkesi aşağıya sıraya dizmişler. Herkes katılmış. Aşağıya zorunlu olarak inen ve o cenaze namazına katılmak zorunda kalan arkadaşlar, kendilerini rencide olmuş hissediyorlardı. Kabullenmedikleri bir eylemin içinde görüyorlar kendilerini. Yer almak istemedikleri halde katılmak onur kırıcı bir şeydir. Ben döndüm. Arkadaşlar anlatınca "dün geceyi yaşamadım ama bu geceyi de bu

yurtta yaşamayacağım” dedim ve ondan sonra yurda hiç uğramadım. Fakülteye de uğramadım.

- Hukuken değil ama Siyasal’la, ortamla ilişkinizi fiilen kesiyorsunuz...

1975 başlarından itibaren fakülteyle ilişkim kalmadı. Sadece sınavlara giriyordum. Vize yoktu. Bir süre Elazığlı arkadaşların yanında kaldım. Sonra başka ev tuttuk. Bazı arkadaşlarımızla Strazburg Caddesi’nde bir eve çıktık.

Sınava beş dakika bile erken girmenin riskli olduğunu düşünürdük. Daha erken giderseniz başınıza bir iş gelebilir. Biri saldıracaktır. Ersönmez (Yarbay) ile aynı sınıftaydık. Siyasal’ın biraz yukarısında Milli Gençlik Yurdu vardı. Ben orada kalmıyordum ama Ersönmez ile o yurtta buluşurduk. Sınava iki üç dakika kala yurttan çıkardık. Sınava girdiğimiz salonda yerimize otururken cevap kâğıtları dağıtılmaya başlandı.

Mao için saygı duruşuna katılmaktan saniyeyle kurtulduk

- Bir taktik olarak anı anına orada olacak şekilde mi ayarlıyorsunuz?

Evet, daha erken gitmiyorduk. Tam dakikasında. Hatta bir gün şöyle bir şey oldu. Biz tam girerken herkes yeni oturmak üzereydi. Ne olduğunu anlayamadık. Sonra öğrendik ki, o gün Mao ölmüş ve sınavdan önce bütün öğrenciler saygı duruşu için ayağa kalkmışlar. Tam biz girerken saygı duruşu bitmiş, otururlarken girmişiz. Dolayısıyla saygı duruşuna katılmak zorunda kalmadık.

- İçin için sevindiniz, değil mi?

Dakikayı ayarlayanın çok önemli olduğuna o gün daha iyi kanaat getirmiştik.

- Güvenlik kaygısı yaratıcılığı artırıyor galiba...

Evet, güvenlik kaygısı. Rahmetli annemin endişelerini hatırlıyorum. Çok heyecanlanır, telaşlanırdı. Kendisi seyahat etmediği halde bazen Ankara’ya gelirdi. Bizde birkaç gün kalırdı. Öğrencilik yıllarında telefon yok. Sivas’taki evde de yok. Eve erken dönmemizi isterdi. Çok hayır duasını almışızdır. Annemin dualarının, o süreci çok sert atlatmamızda katkısı vardır diye düşünürüm.

Hakan Yurdakuler çok efendi, hümanist bir arkadaşı

- Sınıf arkadaşlarınız arasında öne çıkan isimler var mıydı?

Hakan Yurdakuler ile aynı sınıftaydık. Çok efendi bir çocuktur. Ben

hiçbir zaman onun etrafını rahatsız eder bir davranışına rastlamadım. Medeni ilişkiler içinde bizimle de selamlaşırdı.

– Öldürüldüğünde neredeydiniz?

Fakültede değildim. Ama bir gün duyduk ki bir öğrenci vurulmuş. Kim vuruldu? Hakan Yurdakuler. Çok yadırgadığım, hayret ettiğim olaylardan biridir. Kim seçmiş? Karşıt gruptan biri birini vuracaksa, bu neden Hakan Yurdakuler olsun; hiçbir zaman anlayamadım. Çünkü en militan o değil, en bağnaz o değil, diğer gruptakileri öldürmek, sindirmek isteyen o değil. Hümanist, güvenilir, insan ilişkileri iyi ve efendiydi. Nedenini hiç anlayamamışımdır.

– Bunu söylemediniz ama üzölmüşsünüz de herhalde.

Evet, çok üzölmüştüm.

– O dönem forumlar önemliydi. Katılır mıydınız? Daha doğrusu mecburen katılmak durumunda kaldınız mı?

Forumları severdim aslında. Öğrenciler toplanıp konuşurlardı. Marksist literatürden cümleler kurarlardı. “Yaşasın halkımızın bağımsızlık mücadelesi”, “Kahrolsun faşist baskılar” en çok duyduğumuz cümlelerdi. Bu sloganlar bile bilgi dağarcığıma çok şey katmıştır...

– O dönemin öğrenci liderlerinden şimdi tanıdığınız görüştüğünüz kimse var mı?

Anı tutmamak kötü huylarımdan biri. Sedat Göçmen diye biri vardı. Boykotta bizim sınıftaydık. 12 Eylül sonrasında radyoda idamla yargılandığını duydum. Şimdi İstanbul’da yaşıyormuş. Ne yapar ne eder tam bilmiyorum. Duyduğum kadarıyla kooperatif işleriyle uğraşıyormuş. Onunla görüşmek isterim. Çünkü elebaşı gibi gösterilmesine karşın onu hiç gergin ortamlarda görmedim. Efendiydi o da. Üzerimde hiçbir zararını hissetmedim.

– Siyasal’ın bahçesinde belki ölümle sonuçlanacak bir saldırıdan zor kurtulmuşsunuz, sebebi neydi?

O yıl boykotlarla geçmişti. Sene sonunda hocalar hangi kitabın hangi sayfasından sorumlu olduğumuzu astılar. Ben de listeyi ve eksik kitapları alayım diye gittim. Boykot olduğu için okulda hiç öğrenci yoktu. Kitapları aldım. Tam çıkarken baktım ki bahçe kalabalık. Meğerse Seha Meray’ın cenaze töreni varmış. Çıkınca cenazeden gelmişler. Kalabalıklaşmışlar. Tam kapıdan çıkarken iki kişi geldi karşıma. Okulun hâkim grubu.

– Dev-Genç mi?

Muhtemelen Dev-Genç... Biri, “Bu fakültenin öğrencisi misin?” diye

sordu. “Evet” dedim. “Kimliğini ver” dedi. Biz güvenlik kaygısıyla bir yıl önceki kimlikleri kaybettik deyip yenisini alırdık. Eskisini de taşırdık. Kimliğin üzerinde ikametgâh adreslerini de tespit edip bombalanmasın diye özellikle hep yanlış yazardık. Öbür cebimdekini uzattım. Baktı kimliğe. Yanında uzun boylu biri vardı. Ona dönüp “Şunun üstünü ara” dedi. Üzerimde bir şey olmadığını söyledim. Ama biliniyordum... Her ne kadar içten içe Marksist eğilim geliştirmekte olsam da, onlar bunu bilmiyordu! Onlar için ben karşıt gruptaydım. Anladım ki oradan sağ çıkma ihtimalim yok. Çünkü üstünü ara der demez, işin kötüye gittiğini hissettim. Fakat 61 Anayasası yürürlükte ve benim üzerimi arayamaz. O değil, polis bile gelip arayamaz; öğrenci olarak üzerimi aratması vahim bir durum aslında.

“Yakalayın faşisti!”

– Üstünüzde kesici, ateşli bir şey?

Hiçbir şey yok. Bunu duyar duymaz ilk merdivenlerden atladım aşağıya. Ben atlar atlamaz o da başka bir refleksle “yakalayın faşisti!” diye bağırdı.

– Ama “faşist” sözcüğü o dönem MHP’liler için kullanılıyordu.

Bu doğru ama öyle bir ortamda, “öteki” olmak yeterli. Baktım; önce o araya mı girsem dedim. Yanda Hukuk, arkada Siyasal yurdu var. Sağ çıkamayacağımı anladım. Bu caddeye ya indim, ya inemedim. Son sürat caddeye doğru saldırdım. İkinci merdivenlerin orada bir grup blokaj kurmuştu. Fakat ben artık düşüncesizce koştuğum için, oraya yaklaşıncaya açıldılar. Hepsini beni yakalayıp bir şey yapmak istiyor olamaz tabii! İçlerinde fanatik militanlar olsa da, onlar açılınca üçüncü merdivene geçtim. Ama koşturaya devam ediyorum. Bir grup daha vardı. Açıldılar. Ama biri ayağını çelme takar gibi uzattı. Aslında ben onu gördüm. Ama gördüğüm halde yuvarlandım. Üçüncü merdivenlerde kapaklandım. Yerdeyken bile, şu kitapları toplayayım mı diye düşündüm, biliyor musunuz...

– Çünkü oraya geliş sebebiniz o kitaplar...

Evet, fakat insan böyle anlarda çok süratli düşünüyor...

– Saçmalama dediniz değil mi sonra kendinize?

Saçmalama dedim! Ne kitabı, canın gidiyor dedim. Kitapları bıraktım.

Silah patlamadı. Son sürat, en son merdivenlerden bir inmişim, caddeyin yarısına kadar. O zaman trafik seyrekti. Seyrek olmasa, bir araba çarpar, trafik kazasında giderdim. Sonra toparladım. Oradan beş yüz metre ileride hamam, o binada yurt vardı. Siyasal’a çok yakındı. İçce-

beci'ye giden kavsığın bu tarafında, beş altı katlı hamam olan binanın üstünde Milli Gençlik Yurdu vardı. MSP taraftan öğrencilerin kaldığı yerdi. O yurda yaklaşırsam kurtulacağımı düşündüm.

Yönümü çevirdim, ikide bir düşüp kalkıyorum. Allah Allah, niye düştüğümü anlamıyorum. Düşüp kalkarken bir ara geriye baktım. Biri kemerini çıkarmış, sallaya sallaya geliyor. Sonunda yurda yaklaştım, binaya girdim. O zaman ayakkabı topukları biraz daha kalındı. Meğer topuğun teki sökülmiş, çivileri yamulmuş, seviye farkı oluşmuş. Diğer taraftan çivilerin kayganlığı nedeniyle düşüyormuşum. Bütün elbisem, ceketin dirsekleri, kollarım, dizim parçalanmış, kan içinde yurda zor yetiştim. Şu anda üniversitede profesör olan bir arkadaşın yedek elbiselerini giyerek çıkıp evime gittim.

- Siyasal'dayken MSP çizgisine yakın Akıncılar Derneği, Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) gibi derneklerde yer alıp çalıştınız mı?

Bir aylık MTTB deneyimi hariç, hiçbirine üye olmadım, yönetiminde görev almadım. Ama biz evde dört kişiydik. Diğer üç arkadaş hep bu kuruluşlardaydı. O zaman şimdi memur olan arkadaş MTTB Ankara başkanıydı. Biri, o zamanlar yeni kurulan MSP çizgisindeki Hak-İş'teydi. Bizim birader de MSP Gençlik Kolları genel başkan yardımcısıydı. Ben hiçbir şey değildim. Hatta bu yüzden eve gelen arkadaşlar "Bunların akıl hocası sen misin?" diye dalga geçerdi. Ben kitap okur, Fransız Kültür'e giderdim, Çünkü benim kafamda çözemediğim şeyler vardı.

- Örgütlü bir yapı içinde olmayı neden tercih etmediniz?

Bireysel olmayı tercih ettim. Ne tarikat, ne cemaat, ne organik bir grup. Hayatımın hiçbir döneminde ne tarikat, ne cemaat, ne bir klik içinde oldum. Kendine özgü düşünceleri olan, onunla yaşayan, ama belirli bir sosyal ortam içinde olan bir insandım. Bir kere kafamda çözememişim bazı şeyleri. Nasıl bir yere teslim olayım? İlahi kitapla ilgili çözmeye çalıştığım konular varken, tüm bunları veri olarak sayıp onlara ayrıntılar katarak temel imge haline dönüştürmüş yapıların içinde nasıl olabilirdim?

- Bu duruşunuz, o kadar sıcak bir ortamda, çevrenizde tepki çekmez miydi?

O talebe hareketleri içinde olan arkadaşlar bazen afiş asarlardı. Bir gün tartıştık. Çünkü ben "afiş mafişle uğraşamam" demiştim. Bu tartışmadan sonra bir gece, biri dernek başkanı iki arkadaş, Strazburg Caddesi'nde kaldığımız eve geldi. Yanında Ankara İlahiyat'tan, iki metre boyunda, çok yakışıklı bir çocuk. Elllerinde de afişler. O zamanlar MTTB, lise öğrencilerine dönük üniversiteye hazırlık sınavları yapıyor. üniversiteye giriş sınavına alıştırmak için. Sınav herkese açıktı; afişler

de bu sınavlara ilişkin. Evdeki iki arkadaşı da alırsak dört kişi evin karşısındaki Atatürk Lisesi'ni de biz afişleriz diye düşünmüşler.

Geldiler, diğer iki arkadaş evde yok. Kollarının altında afiş, bir kova tutkalları var. "Bizimkiler yok mu?" diye sordular. Yok dedim. Neyse, ikimiz asarız dediler. Biri tutkalı, diğeri kovayı aldı. Çıkıyorlar. Ben de ikisini öyle göndermekle kendimi sorumlu gibi hissettim...

- Biraz da ilk afişlemeye gitmediğiniz için, değil mi?

Evet. Ben de geleyim dedim. İlk seferki tutumumu bildikleri için "İstersen gelmeyebilirsin" dediler. "Sanki ikiniz asanız gibi duruyorsunuz" dedim. Öbür çocuk, "Gelsen iyi olur" deyince, hadi gideyim dedim. Bu afiş işlerinde, karşıt gruplarla karşılaşma, çatışma, kavga riski var. Ayrıca kaçak afişse ceza riski var. Fakat Emniyet'ten izin almışlar, benim haberim yok. Çıktık. Afişleri asa asa Atatürk Lisesi'nin etrafında dolandık. Lisenin o yıllarda pansiyoner, yatılı öğrencileri vardı. Tam bitmek üzereyken etraftan ısıklık sesleri gelmeye başladı. Bir anda yirmi beş otuz kişi oldular.

- Liseden mi çıktılar?

Olmayan da vardı, ama ağırlık liseden. O lise ülkücüydü. "Atatürk Lisesi bozkurt yuvası" diyerek her gün kapının önünden geçerlerdi. Önce ayaküstü bir atışma oldu. "Burası bizim bölgemiz" derken bizim evdeki arkadaşla kapıştılar.

Külhanbeyi narasıyla gelen kurtuluş...

- Siz ne yapıyorsunuz?

Ben biraz kenardan izliyorum, ama elimde fırça ve kova var. Kovayı koydum, yerde duruyor. Diğer arkadaşın kaçtığını gördüm. Bizim evden tarafa kaçsa, hiç değilse yardım getirirdi. Ama tam ters istikamete kaçınca umut kalmadığını anladım. İki kişi kalnıştık. Arkadaşımın üzerine çullanıldığını görünce, elimdeki kovayı üstlerine fırlattığımı ve elimdeki fırçayla o kalabalığın içine girdiğimi hatırlıyorum. Kavga esnasında bir ara elim yere değdi. Karşımdaki çocukların elinde taşlar vardı. Kavga Sezenler Sokak'ta. Sokağın öbür köşesinde arkadaşımın üzerine yine aynı şekilde çullanmışlar. Bana fazla saldırmadılar. Onun kaldırıma sıkıştığını görünce oraya doğru koştum. Açık gömlekli birine tekme salladığımı hatırlıyorum. Sonunda bir narayla kendime geldim. O nara üzerine saldırganlar kaçmaya başladı.

- Narayı atan kim?

Siyah, Chevrolet gibi bir arabadan pos bıyıklı bir adam çıktı. O bölgede pavyonlar vardı. Muhtemelen bir külhanbeyiydi. Adam öyle bir nara atıyordu ki herkes kaçarak gitti. Her yerim ağnyor. Fırçanın ucu kırıl-

miş, elimde öyle duruyor... Küçük tutkal fırçası... Adam “Yalnız mısın?” dedi. “Bir arkadaş daha olacaktı” dedim. Ama o da o arada fırsatını bulup kaçmış. Adam baktı “Buralarda böyle durma, bir an önce git” dedi. Arabasına atlayıp gitti. Eve gittim. Kapıyı çaldım. Kapı açıldı, arkadaşın gözü kandan görünmüyor. Bacanak diyorum, gözünü silip sonra bakıyor. Benim elimde de bir bıçak veya taş izi hâlâ durur. Hadi hastaneye gidelim dedik. Hastanede yedi veya dokuz yarık tespit ettiler başında. Saçlarını kestiler, yarıkları diktiler. Birkaç kişi kafaya taşı vurmuş. Benim pek çok şeyi hatırlayamamam da aldığım taş darbelerinden. Bana baktılar, bende de üç yarık. Doktor aldı makası eline. “Bir dakika, kestirmem saçımı” dedim. Fransız Kültür’e gidiyorum. Arkadaşımın vaziyetini görüyorum. Yarıkları dikip kafasına kocaman bir bandaj sarmışlar. Bu vaziyette Fransız Kültür’e gidemem. Dersler aksar dedim.

Doktorun da öğrenci eylemlerine gıcık olduğu belli. O zaman “Şu kâğıdı imzala, tedaviyi kabul etmiyorum de” dedi. Tentürdiyot bile sürmeden gönderdiler.

– Fransız Kültür’e başı bandajlı gitmek istemeyişinizin sebebi, dersleri kaçırmak mı, fiyaka bozulur endişesi mi?

Öyle gidemeyeceğimi hissettim.

– Yaralar kendiliğinden mi kapandı?

Evet, hatta biraz açık kaldı. Başımda taşırım. Elimi de tedavi etmediler.

– Bu darbelerin solculardan değil, MHP’lilerden gelmesi sürpriz olmadı mı?

İkisi de beni öldürecekti sonuçta. Ama ben MHP’lisini de, solcusunu da severim! Sonra ağabeyim nöbetçi eczane aramaya başladı Kızılay’da. Kaçan arkadaş yurda gitmiş. Bütün afişçiler dağılmış. Nöbetçi grupla sohbet etmiş. Oradakiler “Çok olay çıkıyor. Kızılay’daki afişçilerin oraya bakalım” demişler. O tarafa teftişe geldiklerinde, ağabeyime rastlanışlar. “Ne arıyorsun?” deyince, “Latif yaralı, nöbetçi eczane arıyorum” demiş. Dalga geçiyor zannetmişler. Ayrıldıktan sonra kaçan çocuk anlanmış ki, biz sağız.

– Yani öldüğünüzü sanıp bırakmış mı?

Ben öyle yorumluyorum. Ertesi gün kaçan çocuk tekrar geldi. Öğrendim ki o arada bizim yurda gitmiş ve bizi o halde bıraktığından hiç bahsetmemiş.

– Neden?

Kendisini korumaya almak için. Beraberken bırakıp kaçmak, yüzüstü bırakmak kabahat, kendisini korumuş.

– O kafadaki yarıktan daha can yakıcı bir durum bu. Kafanızla birlikte sırtınızdan da vurulmuşsunuz aslında.

Önce korkmuş olabilir dedim, insani zaaf olarak gördüm. Ama oraya gidip bizden söz etmemesini insanlık dışı bir şey olarak hissettim ve şoke oldum. Eve gelince, “Bir daha senin yüzünü görmek istemiyorum” diye kovdum. Öte yandan yaralı arkadaşımız olayı öyle anlatıyor ki, “Çıktılar karşıma, bir çaktım, bir devirdim, bir kafa vurdum”. Halbuki benim gözümün önündesin. İlk andan itibaren çullandılar ve dayak yedin. Ben üç taş darbesi almışım, üç darbeye ben hatırlamıyorum. Sen dokuz taş darbesiyle nasıl hatırlıyorsun! Onu mazur görüyorum, beni bıraktı kaçtı demiyorum. O haliyle benim orada olduğumu hissetmemiş sayıyorum.

– Oysa siz duygu dünyanızda empati kurarak yaralı arkadaşınızı koruyorsunuz. O sizi pas geçerek üzerinizden kahramanlık hikâyesi anlatıyor...

Bir süre sonra şu laf yayılmaya başladı; yanındaki herkes kaçmış, bir tek o kalmış. Yahu en son ben oradaydım dinine yandığım... Ama ben hiç reklama girmedim. Ayrıca bizimki kaçan arkadaşı mahcubiyeti nedeniyle öyle bir değerlendirdi ki... Onun reklamıyla, kulisiyle sonra MTTB başkanı oldu. Ve çömez gibi bırakana kadar yanında taşıdı. O günden sonra olayların ve değerlendirmelerin görüldüğü kadar sade ve yalın olamayacağını anladım.

– Pavyondan çıkan külhanbeyi olmasa belki de ölüyormuşsunuz. Sonra bir daha karşılaştınız mı?

Hayır, bir daha hiç karşılaşmadık. Ama bir külhanbeyi olduğu kesin. Çünkü bir “delikanlıdan” başka kimse giremezdi o ortama. Yirmi beş otuz kişinin bir kişiyi linç etmek üzere oluşuna dayananmayan bir delikanlıdır o. Fakat bu süreç, benim düşünce dünyamda hiçbir şeyi değiştirmede. Kaldığı yerden devam ettim. Sübjektif olarak değerlendirmeye başladım. Objektif olarak bana gelen külliyatın dışında, bireysel bir bakış açısı, inanç biçimi geliştirdim; ona göre bir doğrultu belirleyip yoluma devam ettim.

Mezun olur olmaz Maliye’de işe girdim ve mevcut arkadaş ilişkilerimi değiştirerek İstanbul’a gitmeye karar verdim. Bizim geleneksel arkadaş ilişkilerinin hiçbirisiyle irtibat kurmadan. Bir evde tek başıma kaldım. İşyerine, Fransız Kültür’e gidip birkaç kişiyle oturup kalkıyordum.

– Bu karar, bir tür reddiye mi?

Hayır; sosyal etkilerden bağımsız bir dönem. Bendeki katılıklar git-tikçe yumuşadı. O zamanki sağ sol ortamı, kendimi sorgulama tempo-mu artırıyordu. İş hayatına atılmış bir insan olarak frekansı hızlandıran

yapılar da kaybolmuştu. Diğer yandan bazı şeyleri de yerine koymaya çalışıyordum. Bu çerçeve içinde bu konuyu gündemimden çıkarıyorum dedim.

– Siyasal’ı kaç yılda bitirdiniz?

Zamanında, dört yılda. SBF 77 yaz dönemi mezunuyum. Boykot nedeniyle çıkışımın üzerinde 28 aralık 1977 yazar. Güz dönemi mezunlarında da şubat 78 yazar. Sınava girip zayıf aldığım ders olmadı. Dört yıl ortalaması on üzerinden yedi buçuktur. Boykot nedeniyle aldığımız bir sıfır da bu ortalamaya dahil. Son iki yıl hiç derse gitmedim. O dönem vize yoktu. Kitap okudum. Fransız Kültür’e devam ettim. Arkadaşlarla sinemaydı, tiyatroydu gezdik.

MSP gecesinde Arif Nihat Asya şiiri

– Hitabet tecrübeniz siyaset yaşamınızdan hayli geriye gidiyor. Selim Sırrı Tarcan’da MSP’nin Gençlik Kolu toplantısında şiir okumuşsunuz. Kim talep etmişti?

Muhtemelen 1977 olabilir. Öğrenciliğim sürüyor. Ağabeyim, Gençlik Kolları Genel Başkanı Ali Güzelsoy’un yardımcısıydı. Bağlantı bu olsa gerek. Arif Nihat Asya’nın bir şiirini okumamı istediler.

– İyi şiir okuduğunuz yolunda bir şöhretiniz mi var?

Demek ki öyle algılanıyor. O sohbetlerde de önümüze şiir açardık. Arif Nihat Asya’nın “Ne diye oyunda oynastasın / Fatih’in İstanbul’u fethettiği yaştasın” diye bir şiiri vardır.

O gençlik şölenu de Fatih’in İstanbul’u fetih yıldönümü olan 29 Mayıs’taydı. “Fatih’in İstanbul’u fethettiği yaştasın” vurgusu, her bölümde nakarat olarak tekrarlanıyordu. Bunu sen oku dediler. O gün salona gittim. İsmim anons edildikten sonra şiiri coşkuyla okudum. Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu’ndaki platform da MSP’nin bakanlık yapmış ileri gelen kişilerinin oturduğu protokol yeri idi. O şölende Erbakan da vardı. Şiiri okuyup bittikten sonra oradakilerle de tokalaşarak ayrıldım. Tokalaştıklarım içinde herhalde Erbakan Hoca yoktu ama partinin bazı ileri gelenleri vardı. “Genç bir çocuk iyi bir şiir okudu” diye kutladılar.

– Cemil Meriç’le tanışıklığınız nasıl?

Öğrencilik yıllarımızda modaydı. Cemil Meriç’in kitaplarını okurduk. Hep tartışılırdı. Sohbetlerimizde, “Bak Cemil Meriç şöyle diyor” diye cümleleri nakledilirdi. Bana göre önemli cümlelerinden biri şudur: “Tüm izm’ler çağımız insanına giydirilmiş deli gömleğidir.” Öğrencilik yıllarımda Sivas kamuoyunun önüne çıktığım en az üç toplantı olmuştur. Dersler sürüyordu ama üçüncü dördüncü sınıfta devam etmedim.

Sivas'ta olduğum bir sırada, Siyasal ikinci sınıftayım. MTTB bir gençlik programı düzenlemiş. Bu programda kırk beş dakikalık, konferans gibi bir konuşma yapacak birini arıyorlar. Bu konuşmayı sen yapabilir misin dediler. Tamam dedim.

– **Kırk beş dakika uzun bir süre değil mi?**

İyi bir süre evet. Ama MTTB'nin tüm öğrencilere hitap eden bir görüntüsü vardı. Salonda birkaç lise müdürünün de bulunduğunu hatırlıyorum. Orada çok ateşli bir konuşma yaptım. Çok alkış aldım. Sivas'ta beni popüler yapan ilk konuşma odur. Sonraki zamanlarda da hep bir tanıdık çıkıyordu "O konuşmayı yapan sen misin?" diyorlardı.

– **Bugünkü üslubunuza bakılırsa, başka birini anlatır gibisiniz.**

Doğru söylüyorsunuz. Üslubumuz sonra değişti. O konuşmada öyle yüksek tondan konuşmuşum ki, sonra sesim kısılmıştı.

– **Konusu neydi?**

Dünyanın gelişmişliği karşısında ülkemizin geri kalmışlığına vurgu yapan bir konuşmaydı. İçine serpiştirilmiş bazı şiirler vardı. Konuşma arasında sözelimi, Muhammed İkbâl'in şöyle bir cümlesini okumuştum: "Kaçın Müslümanlardan, sığının Müslümanlığa." Sonra Filozof Rıza'nın: "Gezdim dolaştım diyarı küfrü / Beldeler kaşaneler gördüm / Dolaştım mülk-ü İslâm'ı hep viraneler gördüm."

Konuşmanın, bu karşılaştırmaları içeren ve çok çalışmamız, ülke adına çaba harcamamız gerektiğini söyleyen bir özü vardı. Bu geri kalmışlığın sebebi inançlarımız olamaz anlamına gelen şeyler.

– **Metni siz mi hazırlamıştınız?**

Tamamen.

Necip Fazıl'ı Sivas'a davet ettim

– **O yıllarda Sivas'ta bir Necip Fazıl organizasyonu da yapmışınız, değil mi?**

Evet, ben davet etmiştim. Esen Sineması'nda bir konferans düzenlemiştik Necip Fazıl'a. Takdimini yaptım. O takdim konuşmam da çok beğenilmişti. O konuşmada kendi ruhsal çalkantılarımda bir şeyler bulduğum, Necip Fazıl'da da olan o zihinsel yorgunlukları, mücadeleleri aktarmıştım. O gelgitlerden çıkışı anlatan "Çile" diye bir şiiri vardır. "Çile"nin üç dörtlüğünü takdim ederken, o süreci anlatmak maksadıyla okudum. Necip Fazıl'ı o çalkantılı dönemle tasvir ederek, düzlüğe çıkmış bir adam olarak anlattığımı hatırlıyorum. Oradaki konuşmam da çok beğenilmişti.

– Kendinizden kattığınız, “içeriden” gelen özdeşleşim olmuş...

Evet, gerçekten çok içeriden gelen bir şey anlattığımı düşünüyorum. Sivas kamuoyunun karşısına üçüncü çıkışım da o zaman Adalet Bakanını ve MSP Sakarya Milletvekili İsmail Müftüoğlu'nun bir salon toplantısının takdimidir.

– Siyasete ısınma sayılabilecek bu etkinlikler nasıl sürdü?

Öğrencilikten sonra 1978'de gelirler kontrolörlüğüne girişimden, aday oluncaya kadarki dönem boyunca siyasetle, bir iki istisna dışında siyasilerle hiçbir ilişkim olmadı. ESAM'a kadar. Bunu çok kesin söyleyebilirim.

– Bu bilinçli bir tercih mi? Sebepleri ne?

Bilinçli. Çünkü üniversiteyi çok arzu etmiştim, çok değer atfediyordum. Hayatın ve gerçeğin, üretilecek ve yapacaklarımın temelini bilimsel çalışmalar olduğunu düşünüyordum. Ankara'da oturduğum, sağından solundan defalarca geçtiğim halde, Meclis'e bile sadece bir kere gitmiştim. İçeride ne yaparlar diye hiç merak etmedim.

– Hayal de mi kurmadınız?

Hayır, hiç hayal kurmadım. Sivas milletvekillerini ziyaret etmek şöyle dursun, kim olduklarını bile bilmezdim. Bir tek Kültür bakanı Sivas milletvekili olduğu için onun adını bilirdim.

– O halde bir kırılma süreci yaşamış olmalısınız, nedir o?

Öğrencilik dönemimde, iç dünyamda yoluma devam ederken, arkadaş çevresi bağlantısıyla aslında bazı siyasi görüntüler içinde vardım. Ama mezun olduktan sonra o bağlantılar da koptu. İsim önemli oldu.

– Ne kadarı ekonomik koşullar, ne kadarı siyasete bakışınızdan kaynaklandı acaba?

Onu tam çözümleyemiyorum. Ama bugünden baktığımda, aslında ben 1991 öncesi üniversite dönemimde iyi üretmişim diye düşünüyorum. Doçentlik sonrasında da on altı yılı siyasette değil de üniversitede geçirmiş olsaydım, öyle zannediyorum ki şu anda iktisat tarihi alanında Türkiye'de anılan belli başlı isimlerden biri olurdu.

– Ne kadar emin bir ifadeyle söylediniz!

Bundan hiç şüphem yok. Çünkü o kısa üç dört yıl içinde bile bir baz oluşturmuştum. Çok şey üretmiş ve üretmekte olduğumu görüyordum aslına bakarsanız. Fakat kafamda olaylar çok idealize edilmişti. Üniversitede “hoca” deyince çok ender bilinen tek tük isimler aklıma gelirdi. Buna rağmen acaba kafamın bir yerinde siyaset vardı da seçim orta-

mında mı depreşti?.. ESAM'a girdikten sonra, o eski siyaset trafiği kurulunca, köşede duran o fikir büyüyüp yerleşti.

– Necip Fazıl'ın sizdeki yeri nedir?

Düşünce dünyamda Necip Fazıl'ın yeri önemlidir. Çünkü bizim cenah-
ta düzgün yazıp çizen insan sayısı fazla değildi. Necip Fazıl'ı ilk görüşüm
Ankara Gölbaşı Sineması'ndadır. Konferansa gelmişti. Kalabalık, coşku-
lu bir konferanstı. Daha sonra Ankara Kapalı Spor Salonu'nda bir fetih
gecesi yapılacaktı. Sanatçılar, konuşmacılar var programda. Necip Fazıl
davet edilmiş. Biz de öğrenciyiz, gideceğiz. MTTB başkanıyla aynı evde
kalıyoruz. Söylediğine göre Necmettin Erbakan da gelecek. Fakat herke-
sin öyle siyasallaştığı bir ortam ki, Necip Fazıl, “Eğer Erbakan'ı benden
daha fazla alkışlarsanız salonu terk eder çıkarım” demiş. O yüzden tem-
bih üstüne tembih: “Aman Hoca'yı fazla alkışlamayın. Üstadı gördüğü-
nüzde alkışları mümkün olduğu kadar artırmaya çalışın.”

– Alkış ihtirası sizde de psikolojik bir baskı oluşturdu mu?

Sanmam. Gittik salona. Tabii üstadı müthiş ve coşkulu biçimde al-
kışlamaya çalışıyoruz. Bir yandan da “İnşallah Erbakan gelmez” diyo-
ruz; çünkü korkuyoruz. O arada sanatçılar çıkıyor. Kızıroğlu Mustafa
diye bir halk türküsüyle meşhur olan Çobanoğlu'nu ilk kez orada duy-
dum. Salonu epeyi coşturdu.

O gün Hoca gelmedi. Ama salonun kapılarından birinin kenarında,
İçişleri Bakanı Korkut Özal göründü. Fakat Korkut Özal daha salona
girmeden salon coşmaya başladı. Biz alkışları hafifletmeye çalışıyoruz,
ama erenleri zapt etmek mümkün değil. Eyvah rezil olduk dedik. Üstat
“Hocayı benden daha çok alkışlarsanız, salonu terk ederim” demişti.
Hoca gelmedi. Ama Korkut Özal'ın alkışları Necip Fazıl'ı geçti. Mahvol-
duk dedik. Korkut salona girdi. Alkışlar daha da yükseldi. İş bitti, üsta-
dın alkışları sıfıra indi.

Ama Korkut Özal sessizce yürüdü. Doğrudan Necip Fazıl'ın yanına
geldi ve elini öptü. O el öpme sırasında alkışlar tepe noktaya ulaştı. Üs-
tat da o el öpme sırasındaki alkışların tamamını kendisine mal etti. Biz
de rahatladık, üstat da rahatladı. Yoksa mahvolmuştuk.

– Politik bir manevra ustalığı, değil mi?

Tamamen öyle. Onu daha çok hatip olarak bilirdik. Ama kürsüden
konuşmazdı. Masaya oturur, önünde notları olurdu. Öyle çok coşkulu
konuşmalar yapmazdı. Kendince filozofik tahliller yapardı. Sigarasını
yakar, hem sigara içer, hem de konuşurdu.

– Necip Fazıl'ı kadınlar da izler miydi?

Olurdu ama o dönem camia, daha çok erkek ağırlıklıydı. Hatta şöyle

bir şey anlatırlar: Sivas'a geldiğinde Köşk Otel'de bir oda ayrılmış. Kapısına da korumalar verilmiş. Necip Fazıl odasına girerken korumaları tanıtıyorlar. Falanca, siyah kuşak dördüncü damdan karateci, filanca boksör filan diye seremoniyle korumaları tanıştıyorlar.

Necip Fazıl şöyle bakıyor. "Hepsi kol bacak, kafa nerede kafa?" diyor.

Bir anekdot daha: Otel odasında konferans metnini hazırlıyor. Bir vesileyle içeriye gençler giriyor. Masada kâğıtlar dağınık şekilde duruyor. Arada sigarasını içiyor, çay geliyor. Çay dökülüyor. Çay dökülür dökülmez gençler konferans metnini yazdığı kâğıtları kurtarmak için atlayıp toplamaya başlıyorlar. Üstat kızıyor "Bırakın onları da sigarayı kurtarın, sigarayı kurtarın" diyor.

Liseden bir arkadaşımız anlatmıştı. MTTB, Cağaloğlu'nda yokuşun oradaydı. Necip Fazıl oranın mensubu gibi gelip hep gençlerle birlikte olurdu. MTTB camiası üstatla haşır neşir duruma dönüşmüştü. Bina girişinde sütunlar var. Arkadaşımız yaslanmış caddeden gelip geçenleri izlerken taksi durmuş, içinden Necip Fazıl inmiş. Üzerindeki para bütün, taksici bozuk yok diyor. Bunun üzerine, MTTB önünde indiği için, o kitlenin tamamının kendisini tanıdığını varsayıyor. Üstadın tanınmıyor olması kendisine yapılacak en büyük hakaretti. Hemen kapının önünde rastladığı çocuğa "Çık beş lira" diyor. Çocuk da tanımıyor. Garip garip bakıyor ve yok diyor. O da tanımadığını anlıyor. "Serseri!" diye bağırıyor. Birkaç basamak gidip tam kapının ağzında yakaladığı gence "Ya şu 50 lirayı boz veya beş lira ver" diyor. Tesadüf ya o da tanımıyor ve gayet lakayt bir şekilde "Ne parası, talebede para mı olur?" diyor. Necip Fazıl daha çok hiddetlenip "Şapşal" diye bağırıyor. Sonra nöbetçi kabinine gidiyor. Devamlı eleman olduğuna göre, herhalde bu beni tanıyordur diye düşünmüş olmalı ki ona da uzatıyor parayı. İşin garibi o da tanımıyormuş, laubali bir ifade kullanınca üstat azarlamaya başlıyor. Arkadaş bakıyor ki, iş kötüye gidiyor. Durumu düzeltmek için yanına gidip ceketini ilikliyor. "Üstadım bir emriniz mi var?" diyor. Necip Fazıl derin bir soluk alıp "Hah sen! Çık beş lira" diyor.

– Gençlik yıllarında etkilendiğiniz şair kimdi?

Sezai Karakoç'tan çok şiir okumuşumdur.

– Karakoç'un "Mona Roza" şiiri bizim amfinin de sıralarına kazılıydı.

Kitaplarda olmadığı içindir. Çünkü o şiirin basılması kendisi tarafından yasaklanmıştı. Biz de el altından bulup okurduk. Şimdi baskısı var.

– Yasağın sebebi ne?

SBF'de sevdiği kızı anlatan bir şiir. Muazzez Akkaya isminde bir kız

öğrenciye âşıkmuş. Fakat aşkını söyleyememiş. Bu aşkın ayrıntılarını keşfeden de Ahmet Hakan'dır. Mesela “Ha ben, ha pinpon topu” diye bir dizesi vardır. Meğer kız iyi masa tenisi oynamış. Sezai Karakoç da bir köşeden seyredermiş. Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Cemil Meriç, Nurettin Topçu, o kadar olmasa da Kadir Mısıroğlu'nun yazdıkları. Mehmet Akif'in *Safahat*'ı bizim gençlik yıllarımızda elimizde çok dolaşan kitaplar arasındadır. Şiir ve fikirle bağlantılı kitaplar.

– Peyami Safa?

Onu iyi romancı olarak görürdük. İlk mide kanamamı onun *Yalnızız* adlı romanını bitirdikten sonra geçirmişt看. Sabah yediye kadar okumuştum.

– İyi romanın ölçüsü biraz da bu, değil mi? Elden bırakamamak...

Onun psikolojik tahlilleri ile benim mide arasında ilişki var mı bilmiyorum. Ama romana kendimi kaptırıp hiçbir şey yememekle de ilgisi olabilir.

4. bölüm

Meslek hayatı başlıyor

İçişleri Bakanlığı'nda mecburi hizmet

– Sizin Siyasal mezuniyetinden sonra, Maliye sınavlarına girmeden önce pek bilinmeyen bir döneminiz var. İçişleri Bakanlığı'nda “mecburi hizmet” yapmışsınız

Siyasal'dayken, bizim dönemde bölümler şimdiki gibi baştan değil, üçüncü sınıfta ayrılıyordu. Siyaset ve İdare, İktisat ve Maliye, İşletme, Uluslararası İlişkiler olmak üzere dört bölüm vardı. İlk iki sene bütün bölümler ortak ders yapıyordu. Üçüncü sınıfta bölümlere ayrılıyor, herkes istediği bölüme giriyordu. Uluslararası İlişkiler için dil sınavı var.

İkinci sınıfta İçişleri Bakanlığı'ndan burs aldım. Zorunlu olarak Siyaset ve İdare Bölümü'nü seçtim. Üçüncü sınıf bitip dörde geçtiğimde, fakülte o yıl boykotluydu. Siyaset ve İdare Bölümü'nün ders yapısına baktım. Mezun olduğumda kaymakamlığa giremezsem öbür sınavları kazanmanı mümkün değildi. Gerçi fakülteye girerken kırsal kesime yakın yetiştirme ortamından çıkmanı nedeniyle, kaymakamlık ve valilik düşüncem vardı. Buna karşılık metropollerde olmanın daha önemli olduğunu düşünmeye başlamıştım. Onun için de müfettişliklerden başlamak gerekirdi. Zorunlu olarak Siyaset ve İdare'de okumakla birlikte, dördüncü sınıfta İktisat ve Maliye Bölümü'ne geçmek üzere idareye başvurduğum. Fakülte yönetim kurulu, sadece benim için tek kişilik karar verdi. Üçüncü sınıf iktisat ve maliye farkı derslerini vermek şartıyla, dördüncü sınıfta İktisat ve Maliye'de okuyabileceğim kararı alındı.

– Burstan kaynaklanan yükümlülük yok muydu?

Vardı ama son sınıf olduğu için onu riske ettim. Altı fark dersi çıkarıldılar. Toplam ders sayımız zaten sekiz. O altı fark ders, bir yıl okumak gibi bir şeydi aslında. Ama bu altı fark dersine çalıştım ve hepsinden geçtim. Dördüncü sınıfı İktisat ve Maliye'den bitirdim. Bu SBF tarihinde herhalde tek örnektir.

– Bu kadar sıkıntının sebebi büyükşehirde yaşama arzusu, öyle mi?

Aynı zamanda iş imkânının daha fazla olması. Evet. Mezun olur olmaz İçişleri Bakanlığı'ndan bir yazı geldi. Bölüm değiştirince bursum kesil-

mişti. Ama bir buçuk yıl aldığım bursla borçlandım. Zorunlu hizmet karşılığı İçişleri Bakanlığı'nda göreve başlamam gerektiği bildirildi.

– İçişleri Bakanlığı'nın hangi biriminde görev yaptınız?

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nde göreve başladım. Altı yedi kişinin çalıştığı bir servis odasına koydular beni. Bölümün yaptığı fazla bir iş yoktu. Ben de kafayı müfettişlik sınavlarına taknuştım. Onlar da “Bu nasıl olsa Mülkiyeli. Buralarda fazla durmaz” diye iş miş vermiyorlardı. Yanıma kitapları alıp gidiyordum. O kısa döneme ilişkin bir anımı aktarayım. O zaman fotokopi makinesi yok, teksir makineleri var. Bizim servis yarım dosya sayfası büyüklüğünde teksir kullanırdı. Yarıyı dolu nokta noktalı matbu evrak gibi. Bir yerlerden evrak gelince üst yazıyı eklerlerdi. Bu işi de genellikle şef yapar, diğer memurlara iş vermezdi. Bayan arkadaşlar da örgü örerti...

Göreve başladığımın ikinci haftası bir akşam mesai bitimine yarım saat kalmıştı. Genel müdür servisten birini çağırırdı. Şef olmayınca kıdemli biri gitti. Genel müdür benzer evraklardan birini, “üst yazısını hazırlayın” diye vermiş. Çocuk telaşlandı. Ne yapacağını bilmiyor. Zaten mesai bitti diye kaçtı gitti. Vakit geçince genel müdür “evrak ne oldu” diye odaya girdi. Herkes “hı mı” ediyor. Durumu anladı. Dosyayı çıkarttırdı, kendisi doldurdu.

– Genç memur önemli bir görev olduğu için mi kaçtı?

Ben de çok merak ettim. Meğerse yurtdışındaki vatandaşlar, kendi belediyelerine, ambulans, itfaiye gibi araçları hediye ederlmiş. Belediyenin bu hibe aracı alabilmesi için araç ve belediyeyle ilgili dosya hazırlanıyor. Bir üst yazıyla, beldenin bağlı olduğu kaymakamlığa dilekçe veriyor. Kaymakamlık bu dilekçeyi ekleyerek matbu bir üst yazıyla valiliğe gönderiyor. Valilik, İçişleri Bakanlığı'na, oradan da bizim servise geliyor. Biz de matbu yazıyla Gümrük Tekel Bakanlığı'na gönderiyoruz. Ondan sonra bu araba gümrüksüz giriyor. Bütün süreç bu. Ta kaymakamlıklardan, valiliklerden dolaşana kadar, doğrudan Gümrük Bakanlığı'na başvursalar ne olur diye düşünmüşümdür. Bürokrasiyle ilk tanışmam budur.

– Bu anlattığınız ve size mantıksız gelen olayın bugün bile sürüyor olması çok muhtemeldir değil mi?

Öyle sanıyorum ki, işlemler hâlâ öyle sürüyordur.

– Maliye'nin gelirler kontrolörlüğü sınavını İçişleri Bakanlığı'ndaki mecburi hizmetiniz sırasında mı girip kazandınız?

Evet. 1978'in mart ayında Maliye Bakanlığı gelirler kontrolörlüğü sınavı açtı. Altı ders grubu var. Klasik sorular. Altı yüz kişi başvurdu, on iki kişiyi sözlüye çağırdılar.

– Mülakatınızı kim yaptı?

Sözlüde galiba altı kişilik bir jüri vardı. Mülakatta Üstat Ertan Cireli vardı. Meclis genel sekreterliği, gelirler genel müdür yardımcılığı yapmış. Oturur oturmaz, bana “Adın ne?” diye sordu. Söyledim. “Ne demek Abdüllatif?” dedi. O günlerde sınavlarda, sağcılık solculuğa göre ayrıştırma yaygın olduğu için, durumu idare ederek konuşmaya çalışıyorum. “Abdüllatif Tanrı’nın kulu demektir” dedim. Tanrı kelimesini de bilerek seçiyorum. Ertan Bey “Hepimiz Tanrı’nın kuluyuz. Böyle isim üzerinden vurgulanır mı?” dedi. O öyle deyince, “Demek bunlar beni tespit etmişler. İç dünyamda ne olduğu önemli değil!” diye düşündüm. Çünkü yazılıyı kazananların komşu ve çevrelerinden istihbarat alıyorlar. O zaman biz talebe evindeyiz. Strazburg Caddesi üzerinde oturuyoruz. Ben bunları düşünürken Ertan Cireli, “Hangi kulübü tutuyorsun?” dedi. Kulüp ile neyi kastediyor çıkaramadım. Aklıma bütün dernekler geliyor.

– Ter basmıştır herhalde.

Tamam diyorum içimden, beni kafaya takmışlar. Üst üste iki ters soru sorulur mu diyorum. Sözlüye gelen önce yumuşatılır, heyecanı yatıştırılır. Burada bana ekmek yok, çıkayım mı diye düşünürken, Hanefi Üstat, “Canım hangi kulübü tutacak. Sivaslı olduğuna göre Sivasspor’u tutuyordur” dedi. “Ha, siz takımı soruyorsunuz, ben Beşiktaşlıyım” dedim. Ertan Cireli de Beşiktaşlıymış. O da “Anadolu’dan gelip de Beşiktaşlı olmayan mı var?” dedi. Başladı Beşiktaş muhabbetine. “Geçen hafta bizim Paoloviç’in golleri nasıldı” diye başladı. İlkokul, ortaokul yıllarında iyi Beşiktaşlıydım. Ama lise üniversite yıllarında, gündemimizde siyaset ve ideoloji yoğunlaşınca futbolu hiç takip etmemiştim. O yıllar Beşiktaşlılığımın kül altında kaldığı yıllardır. Maçları soruyor ama ben yorum yapacak durumda değilim. Ne maç izliyorum, ne takımı takip ediyorum. Ama durumu idare ettik. Sonra normal sorularını sordular. Galiba sözlüye çağırdıkları herkes kazandı. Böylece Ankara Grubu’nda gelirler kontrolörü olarak başladı.

– Maliye müfettişliğini niye düşünmediniz?

Düşündüm. Bütün müfettişlikleri düşündüm. Ama her şeye rağmen asistanlık ve üniversiteyi daha cazip buluyordum. Ama tabii asistan olmak o günlerde çok zor. Burs nedeniyle zorunlu görev almışım. Hayata atılmak zorundayım. Müfettişlik statüsünde bir yer kazanmam lazım. İlk sınav gelirler kontrolörlüğüydü. Orayı da girince kazandım. İki buçuk sene gelirler kontrolörlüğü yaptım. Erzurum’da asistanlık sınavına girdim, ama iptal edildi. Sınava düzgün girecek bir ortam bulamadım. Gazi Üniversitesi’ne bağlı Bolu İktisadi İdari Bilimler Yüksekokulu vardı. Dört yıllık ama yüksekokul diye isim vermişlerdi. Sınava Gazi Üniversitesi’nde girdim. O sınavı kazanıp asistanlığa başlayıncaya kadar

gelirler kontrolörlüğü yaptım. Mithatpaşa Yenişehir Postanesi karşısındaki binada bir yıl çalıştım. İstanbul'da bir yıl geçti.

Hükümet konağındaki somyada on dokuz gün

- Gelirler kontrolörü olarak denetim için turnelere de çıktınız değil mi?

Üç turne yaptık. İlk yıl Şanlıurfa'ya gittik. İkinci yıl Antalya. Üç yılın sonunda yeterlilik sınavına girilerek muavinlikten asalet dönemine geçiliyor. Yeterlilik öncesi, üçüncü turnede küçük yerlere tek başımıza gönderdiler. Amaç, yetenekleri ölçmek. Tek başlarına rapor yazabilecekler mi, genel müdürlükle bağlantı kurabilecekler mi? Son turnem üç ay sürdü. Keçiborlu ve Çardak. İş de bize bıraktılar. Son on dokuz günü Çardak'ta, geri kalan kısmı Keçiborlu'da geçirdim. Çardak o zaman üç bin nüfuslu bir yer. Karayolu üzerinde otel lokanta yok. Bozkurt o zaman ilçe değildi, Çardak'a bağlıydı. Kaymakam da yoktu. Kalacak yerim olmadığı için, kaymakamın karşısındaki boş odada kalmıştım. O odaya Maliye'den memurlar, evlerinden yatak somya getirdiler. Resmi binadaki o somyada on dokuz gün kaldım. Bir kat aşağıya iniyordum Maliye'ye. Çardak çıkışında kamyoncular lokantası vardı. Orada yemek yiyordum.

Anna kontrolörlüğüm, üniversite hayatımda bana çok katkı sağladı. Maliye dediğiniz ağırlıklı olarak vergidir zaten. Maliye'deki birikimlerimden çok yararlandım. Benim gözümün önünden geçenle, teorik çalışma yapan birinin zihninden geçenin farklı olduğunu düşünürüm. Çünkü vergi benim yaşadığım bir olay.

- Hatırınızda kalan bir vergi incelemesi var mı?

Çok sayıda vergi incelemesi yaptım. Son Çardak turnesinde bile on dokuz günde on dokuz rapor yazdım. Çardak Bozkurt'ta bulunan köylere toptan malzeme satan bir firmanın 1979 yılı hesaplarını incelemiştim. Arabaları var. Bakliyattan kibrite, giyime kadar köy bakkallarına gidip teslimat yapıyor. Kaydi envanter yöntemi var. Stok ve yıl içindeki miktar alışlarını belirledim. Yıl sonunda kalan stoku çektim. Demek ki yıl içinde bu kadarlık miktar kibrit satışı olması lazım. Bakkallara verdiği faturalardan teslim ettiği kibrit miktarlarını belirledim. Maalesef sattığı kadar kibriti satmış görünmüyordu. Ortalama kibrit satış bedelini, köy bakkallarına faturasız verdiği kibrit sayısı ile çarpınca, sadece kibrit üzerinden ödediği eksik vergi, oranın iş hacmine göre çok büyüktü. Sonra gelip bana "Vallahi helal olsun, doğru buldun. Anna iyi ki vaktin yokmuş, öbür mallara giremiyorsun" dediler. Vergi ve üç katı kaçakçılık cezası.

– Siyasete girdikten sonra kontrolörlük yıllarınızı hatırlayan mükellefle rastlaştınız mı hiç?

Evet. Enteresan bir anım vardır. 1991’de milletvekili oldum. Tekirdağ İl Kongresi vardı. Tekirdağ’a gittik. Ankara’ya uçakla döneceğim. Vatan Caddesi’ndeki bir lokantaya iftar yapmaya gittik. Lokantanın öbür ucunda büyük bir grup var. Uşaklılar Derneği’ymiş. İçlerinden biri beni tanıdı. Yanına gruptan birini alarak tanıştırmak üzere getiriyor. El kol işaretlerinden beni methettiğini anlıyorum. Geldiler. Tam bana yaklaştıklarında, yanında getirdiği adam “Ben bununla tanışmam. Bu adam beni mahvetti” dedi. Öbürü şaşırıldı. “Bu bizim milletvekilimiz, seni nasıl mahveder? Yanlışın var, birine benzettin herhalde” diyerek zorla getirdi.

Adam tanışırken bana “Sen Sirkeci’de Maliye’de çalıştın mı?” diye sordu. Evet dediğim anda anladım. Adamın hesaplarını incelemiştim. Adam, “Bir tane boş arsam vardı, oraya ev yaptıracaktım. Senin yazdığın cezalar yüzünden yaptıramıyorum” diye bir ton laf söyledi.

“Tamam da benim yanlışım var mı?” diye sordum. O da muhasebecisinde kusur bulan sözler etti. Neyse barıştık. “Hakkını helal etmem diyordum ama helal olsun” dedi. Ben de içimden “Ne hakkın var ki helal ediyorsun” diye geçirdim. Kendisine de “Artık maliyeci değilim. Benden sana zarar gelmez” dedim. Gelirler Kontrolörlüğü’nde bir sene daha kalsaydım, menleketim olduğu için Sivas turnesi yazılmasını isteyecektim. Eğer Sivas turnesi yapsaymışım siyaseten durumum hiç iyi olmazmış!

– İstanbul’a kendi isteğinizle mi gittiniz?

Evet. İstanbul’da tek başıma kaldım. Antalya turnesinden sonra bir tanıdığa ev tutturmuştum.

Bizim promosyonda Nevzat diye bir arkadaş vardı. İstanbul’da doğmuş büyümüş. Fanatik Beşiktaşlı. Bizim promosyondan İstanbul’a iki kişi gittik. İşyerinde aynı odadaydık. Sürekli Beşiktaş maçlarına götürürdü. Beşiktaşlılığa yıllar süren ara verişim İstanbul’da canlandı. Fakat Beşiktaş’ın o seneki performansı pek iyi değildi, bizi üzüyordu.

12 Eylül darbesi

– 12 Eylül’de neredesiniz?

Gelirler kontrolörü olarak Çardak’ta teftişteydim. Günöbirlik Ayvalık’a gitmiştim. İstanbul’dan tanıdığım arkadaşım Karayolları’nın Ayvalık’taki kampındaydı. “Yakınsın kampa, gel beraber kalalım” demişlerdi. Bir gün denize girdik. Yorgun argın Çardak’a geldim. Geceyarısı anonslar duyuluyor. Yorgunluktan uyanamıyorum ve kâbus gördüğümü sanıyorum. Anonslar sık sık tekrar ediliyor. Dışarı çıkmanın yasak

olduğundan bahsediliyor. Periyodik olarak tekrar edilince bunun rüya veya kâbus olmadığını anladım. Yataktan bir kalktım ki, anonslar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyduğundan, dışarı çıkmanın yasak olduğundan bahsediyor.

- Anons nereden yapılıyor?

İlçe hoparlöründen. Üstümü giydim. Enniyet müdürlüğü zaten bir alt katta! Bir baktım ki, bütün enniyetçiler binada. Hemen ne oldu diye sorunca "Parlamento feshedildi. İhtilal oldu" dediler. İhtilal kelimesi o zaman çok kullanılırdı. Halbuki ihtilal literatürde Fransız İhtilali gibi halk desteğiyle ve ayaklanmasıyla başlar. Artık askeri müdahale diyoruz.

- Neden darbe diyemiyoruz? İhtilal sözcüğü, darbeye olumlu anlamlar yüklendiğinde kullanılıyor olabilir mi?

Ben askeri müdahale kelimesini kullandım. Nedeni üzerinde de çok düşünmedim. Yanlış bir şey kullanmayayım diye en ihtiyatlısını kullandım.

- 12 Eylül söz konusu olduğunda, daha çok darbeden zarar görmeyenler, acı çekmeyenler ile herhangi bir gerekçeyle darbeyi olumlayanlar "ihtilal" sözcüğünü kullanıyor, buna katılır mısınız?

Öyle midir? Demek ki ben acı çekmeyenlerdenim. Ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, 12 Eylül öncesi askerin müdahalesi istenir hale gelmişti.

Gerçi biz artık 78'den itibaren öğrenci değildik. Öğrencilik ortanunda da bulunmadık. Ve riskli bir algılamayı da yaşamadık. Üniversite ortanü felaketti ama işe girdikten sonra onu yaşamadım. Buna rağmen o dönemde olayların içinde bulunanlar dahi o gidişten endişe etmeye başlamışlardı. "Asker artık buna müdahale etmeli" anlayışı çok yaygındı. Her gün vurulan ölen öğrencilerle ilgili haberler geliyordu.

Bana kalırsa 12 Eylül askeri müdahalesi, toplum nazarında meşrulaşmıştı. Bunu şuradan da çıkarıyorum. Askeri yönetimin ekonomiden sorunlu bakanlığını üstlenen Turgut Özal, normal döneme geçerek kurduğu partiyle yüzde kırk beş oyla iktidara gelmişse, bu askeri müdahalenin toplum nazarında meşru olduğunu gösterir. Toplum o müdahaleye meşru bakmasaydı, o yönetim içinde yer alan birisi daha sonra başarılı olamazdı.

- Bu mantık doğruysa, neden Necdet Sunalp'in partisi onca desteğe rağmen birinci parti olamadı?

Demek ki siyasette sivil görüntülerden hoşlanıyordu vatandaş. Ama Özal'a baktığınızda, o günkü yönetime girmiş olmak iktidara gelmesini engellemedi.

– Bu bir göstergedir diyorsunuz?

Evet. Hatta Sunalp'ın bile o kadar çok oy almasının altında, askeri yönetime karşı olumsuz bir algının olmayışı vardır. Ama şunu ayırmak lazım belki; toplum müdahalenin meşru olmadığını düşünmedi. Fakat daha sonra temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlamalar, çok sayıda insanın mahkûm edilmesi, çok genç insanların idam edilmesi...

– Ve yüz binlerce insanın ağır işkencelerden geçmesi...

Evet, çok sayıda insanın işkence görmesi, bunların çok sayıda akrabalarının olması, bu dönemin de bir an önce bitmesi arzusunu ortaya çıkarmıştı. Ama başlarken yine de meşruiyet yüklendiğini düşünüyorum. Fakat devam ederken de bir an önce bitmesi isteği ve beklentisi vardı.

– Öngörüldüğü gibi olmadığı için mi? Cezaevleri dolup işkenceler artınca, temel hak ve özgürlükler kısıtlanınca, beklendiği gibi değilmiş yanılısamı mı oluştu?

Kesinlikle. Normalleşme beklentisi, bunun bir an önce bitmesi isteği herkeste vardı. Ayrıca çağdaş dünyada, demokrasi dışı bir yöntemi kimse istemez.

– 12 Eylül gecesine dönelim. Emniyet mensuplarını gördünüz. Sonra?

Kimse dışarı çıkamıyordu. Bu birkaç gün sürdü. Ben o orada bol bol rapor yazdım. Sonraki süreçte bazı incelemeler yaptım. Sürekli televizyon izliyoruz. Kamyoncu lokantası kapanmıştı. Dışarıya çıkmam mümkün değildi. Daha çok Emniyet'teydik. Arkadaşların evlerden getirdiği yemeklerle idare ederek birkaç günü geçirdim. Sokağa çıkma yasağı serbestleştikçe hayatım normale döndü.

– Çardak'ta gözaltı, tutuklama gibi adli bir sürece tanıklık ettiniz mi?

Hayır, hiç hatırlamıyorum. Hiç hadise olmadı gibi. Yirmi gün sonra ayrılıp İstanbul'a geldim. Köşe başlarında ellerinde silah nöbet tutan askerler vardı. Sıkıyönetimin varlığını, askeri müdahalenin sürdüğünü sadece kent merkezinde gördüğüm askerlerle hissediyordum.

– Kamu görevlisi olduğunuz için mi?

Elbette. Bir de bizim kimliğimiz itibarlı bir kimlikti. Maliye bakanının imzasını taşıyordu. Gösterdiğimizde kendimizi rahat hissederdik. İstanbul'da ev Kadıköy, Altıyol'daydı. İşyeri Sirkeci'de, vapurla gidip geliyordum. Taksim'de Fransız Kültür'e gidiyordum. Öyle bir üçgen içinde geçmiştir benim hayatım.

“Ellerini kaldır!”

– Dolayısıyla o dönemde bir güçlük yaşamadınız.

Yo, unutamadığım bir anım var. Hafta sonuydu, dışarıda bahar havası. Evden çıktım, yürüyerek Moda’ya gidiyordum. Üzerimde ince pantolon, kısa kollu bir gömlek, ceket yoktu. Etraf cıvı cıvı, genç kızlar dolaşıyor. Ben bekârim. Etrafa bakarak Moda’ya doğru çıkarken aniden bir asker “Ellerini kaldır!” dedi. O anda bütün fiyakamın bozulduğunu hissettim.

– Kendinizi suç işlemiş biri gibi hissettiniz değil mi?

Birden kendimi o yakalanan “anarşistlerden” biri gibi hissettim. Asker “ellerini kaldır” derken silahı bana doğrulttu. Ellerimi kaldırdım. O kadar sıkıldığımı hiç hatırlamıyorum. Başımdan aşağı kaynar su dökülmüş gibi. “Ellerini duvara daya” dedi. Döndüm, ellerimi duvara dayadım. Üzerimi aradı. Halbuki aranacak bir şey yok. Çünkü ince bir gömlek, bir pantolon o kadar. Üzerimde ne var ne yok her şey şeffaf şekilde görünüyor zaten. Paçalarım, topuklarım kadar yoklayarak aradı. “Geri dön” dedi, döndüm. Kimliğimi istedi, baktı. “Askerliğini yaptın mı?” dedi. “Hayır, tecilliyim” dedim. “Niye tecillisin” dedi. “Maliye’de çalışıyorum, işyeri tecil ettirdi.” Tabii söylediklerimi anladığını da zannetmiyorum. “Gidebilirsin” dedi. Oradan çok hızlı ayrıldığımı hatırlıyorum, bir an önce o kareden çıkmak istedim.

– Bu kadarı bile sizi epeyi etkilemiş...

O olayın etkisiyle günlerce alabora olduğumu hatırlıyorum.

– Sadece bir üst araması üstelik.

Evet.

– Moda’daki randevunuza gidebildiniz mi?

Evet gittim. Hayat normale döndü. Anı dış görünüş itibariyle... Zihninin normale dönmesi biraz zaman aldı.

– 12 Eylül döneminde yaşadığınız en kötü anı bu mu?

Evet. Anı sürecin tamamına baktığınızda öğrencilik daha ağır. Yoksa 12 Eylül dönemiyle bağlantılı söyleyeceğim çok şey yok. Sadece haberlerde çöktürülen grupları dinlerdik.

Annenin verdiği 6.35’lik tabanca...

– Zihninizden geçen neydi, hak ettiklerini düşündünüz mü sözgelemi, yoksa ağır mı geldi?

İnsanların bunun bedelini çok ağır ödediğini düşünüyorum. Şunu da çok iyi biliyorum: Belli bir ortam oluştuktan sonra, o ortamda yapılan hemen her şey, o ortamın içinde bulunan herkesin dünyasında meşrulaşır. Talebe eylemlerine katılmak, boykot, gösteri yapmak, kendini korumak için silah taşımak zorunda kalmak. Öğrenciyken benim de bir tabancam vardı. 6.35'lik ve zaman zaman taşırdım. Fakat hiç kullanmadım.

– Size kim vermişti? Nasıl sağladınız?

İnanmayacaksınız belki ama bir tanıdıktan almış annem ve lazım olur diye bana vermişti.

– Anneniz mi?!

Evet. Bizim bir şeye bulaşacağımızdan değil. Ama başımıza bir şey geleceğinden endişe ederdi, Sivas'a gittiğimde verdi, evler basılıyor diye. Ben de daha çok evde bulundururdum onu. Çok az da olsa üzerime alırdım. Hatta aramalarda ilk anda ele gelmesin diye, kemerimin arka tarafına yerleştirirdim.

– Kullanmayı biliyor muydunuz?

Kırsal alanda bir iki atış yaptım. Tetiğe bastığımda patladığını gördüm. Şarjörün nasıl yerleştirildiğini de öğrendim. Dolayısıyla kullanılabir durumdaydı.

– Talimi Sivas'ta mı yaptınız?

Talim sayılmaz. Bir şarjörlük atış yapmış mıyım, emin değilim. O 6.35'lik çok küçük, el kadar bir şeydir zaten. Büyük mermi atanlar 9'luktur mesela. Normal 7.65'lidir. Milletvekiliyken aldığım silahım 9'luktur mesela.

– Silah size geldiğinde kaçınıcı sınıftaydınız?

Üç veya dörtte. Sonra Sivas'a bir gidişimde biraderlere bırakmıştım, ne oldu, ne yaptılar bilmiyorum. Burada şunu anlatmaya çalışıyorum, o ortamda silahım olmasını çok meşru algılıyordum.

– Silahı annenizin vermesi kaygının büyüklüğünü gösteriyor zaten...

Talebeyken kaldığımız apartmanda yan yana iki kapı vardı. Yanımızda da bir kadın ile on beş on altı yaşlarında lise öğrencisi bir oğul kalırdı. Bizimki de bekâr eviydi. Diğer arkadaşların olmadığı bir gündü. Şu anda vali yardımcısı bir arkadaşla evde Fransızca çalışıyoruz. Çalışırken, bizim apartmanın koridorunda peş peşe sekiz on mermi sıkıldı. İrkildik. Zemin katta olduğundan pencereler caddeye bakıyordu.

Yere yattık odanın içinde. Silah sesleri kesildi. Dışarı çıkmadık. Korktuk, acaba bizim diğer arkadaşlar gelirken pusu kurdu birileri, saldırıya mı uğradılar diye.

Sonra koridordan yavaş yavaş sesler gelmeye başlayınca dışarıya çıktık. Baktık ki yanımızdaki komşunun kapısına sıkışmışlar. Kurşunlanmış, kapı delik deşik. Önce tereddüt ettik, bir kadınla bir oğlu var. Onların evini kim kurşunlayabilir? Onlar herhalde bizim kapıyı kurşunlamak istediler, yanlışlık yaptılar diye düşündük. Sonra polis geldi. “Silah sesleri duyduk, haberimiz yok” dedik. Gerçi kimseye isabet etmemiş o kurşunlar. Yalnız kadının beraber olduğu bir adam vardı. Oğlu da biliyor onu. Arabasıyla gelirdi. Çocuk arabaya giderdi. Evde kalırlardı. Olayın siyasi boyutu yokmuş, adi bir vakaymış.

– Ağır bedeller ödendiğinden bahsediyorduk...

Kesinlikle. Şu anda bana göre ruhsatsız silah taşımak, cezalandırılması gereken bir şey. Yanlış. Ama o gün annem bile silah taşımam gerektiğini, evimizde silah bulundurulması gerektiğini düşünmüş, küçük bir silahı müdafaa için yeterli görmüş. Vermiş ve biz de onu taşıyoruz. Fakülte ortamını düşünüyorum; o ortamda bulunan öğrenciler, öğrencilerin derse girmesinin boykotlarla engellemesini hiçbir zaman gayri meşru olarak algılamamıştı. Ama muhtemelen sonra çok insan yargılanmıştır.

“Çıkış garantileri”

– Yargılanmak, yani sadece yargılanmak, yaşananların korkunçluğu yanında yalın ve iyi kalıyor. Siyaseten 12 Eylül ve bunun sonuçlarıyla yüzleşmemiş olmak, demokrasimiz açısından bir sorun değil mi sizce?

Askeri müdahalelerle yüzleşilmemiştir. Serap Yazıcı'nın kitabını okumuştum. Askeri müdahale yapanların o süreçten çıkışlarını anlatan bir kitap; doktora tezi, sonra kitap olarak basıldı. Kitabı okuyunca çok beğendim, kutlamak istedim ama telefonla irtibat kuramadık, öyle kaldı. 60, 71, 80 müdahalelerini anayasa hukuk açısından inceliyor. Sonunda asker normal döneme geçerken, o müdahale dönemini meşrulaştıran, sorgulanmasını engelleyen maddeleri yeni anayasaya yerleştiriyor. Her müdahaleden sonra bir anayasa değişikliği vardır. Bu anayasa değişiklikleri aynı zamanda müdahale yapanların kendilerini garantiye almalarını sağlıyor; anayasa değişiklikleri biraz da bu yüzden yapılıyor.

Serap Hanım zaten “çıkış garantileri” kavramını kullanıyor. Çıkış garantileri, müdahaleden çıkış garantilerini oluşturuyor; anayasaya yerleştiriliyor ve normalleşme ondan sonra başlıyor. Bu çıkış garantileri aynı zamanda o dönemin hukuken de sorgulanmasını engelliyor.

– Ve biz, bir şey yokmuş gibi, gayrı hukuki değilmiş gibi davranarak normal normal yürüyerek gitsin istiyoruz... Peki normal oluyor mu?

İşin hukuki boyutu bunu tamamlıyor. Ama fiilen ne oluyor acaba? O dönemde kötü şeyler yaşayan insanlar hatırlamak istemiyorlar.

– Ama bedenlerde ve ruhlarda çok ağır taşıyor...

Taşıyor ama kimse hatırlamak istemiyor. İkincisi daha sonra işbaşına gelen siyasiler de o müdahale öncesindeki siyasi hareketin devamı olmakla birlikte, kendi köklerinin o müdahale dönemi öncesine dayandığını gururla anlatıp toplumdan oy istemelerine rağmen, o müdahale dönemiyle hiçbir zaman uğraşmak istememişlerdir.

– Neden? Neden böyle bir cesaret gerektiriyor?

Öyle başlamış. 60'lı yıllarda Sayın Demirel'le başlamış bu iş. "Devri sabık yaratmayacağız" diye bir kavram vardı. Türk siyasi hayatına yerleşmiştir.

– Bizden önceki politikaları sorgulamayacağız anlamına da geliyor, değil mi?

Evet, önceyi kurcalamayacağız, deşmeyeceğiz, sorgulamayacağız. Önümüze, geleceğe bakıyoruz. Geçmişte olup bitenleri tarih yazacak, değerlendirecek anlayışı Türk siyaset hayatına hâkim olmuş. 60'lı, 70'li, 80'li yıllarda da hep böyle olmuş. 80'li yıllarda çıkış garantisi daha uzun sürmüş, biliyorsunuz.

– Aslında hâlâ sürüyor...

Tabii. Anayasada var. Zamanaşımına uğramış olmasına rağmen, pek çok şeyi garanti altına alan maddeler anayasada var. Üstelik anayasa Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığını bir yedi yıl daha garanti ederek sürdü. Sonra çıkıldı. Ama anayasal olarak Türkiye'de güç dengeleri var. Askeri müdahaleler sık yapılırken, her on yılda bir askeri müdahale var. 28 Şubat da postmodern darbe olarak niteleniyor. 80'den sonraki sürecin hemen bittiğini söyleyemeyiz. 83'te seçim yapıldı. Ama ona bir yedi yıl cumhurbaşkanlığı ekliyorsunuz, Kenan Evren'le 1989'a kadar geliyorsunuz. Yani 28 Şubat'a kadar geçen müdahale arasının on yedi yıl olduğunu söylemek pek mümkün değil.

– Bu müdahalelere 27 Nisan e-bildirisini dahil ediyor muyuz?

Devam eden süreçler hakkında konuşmak çok zordur, biliyorsunuz... Kaldı ki, 7 Nisan e-bildirisi ile 28 Şubat süreci arasında benzerlik yok. 28 Şubat'ın ardından parlamento aritmetiği altüst oldu. Basın o süreci devam ettirdi. Sonunda o dönem iktidarının büyük ortağı kapa-

tıldı. Arkasından bir daha kapatıldı. Şimdi ne oluyor? 27 Nisan 2007 e-muhtırası ortaya çıktı. Metin itibariyle, 12 Mart muhtırasına benzer bir içerik taşıyordu. Sonra seçimlere girildi çıkıldı vs. Ama tek başına iktidar olmuş bir parti hakkında kapatma davası açıldı. Ve o dava devam ediyor. Bir şeylerde benzerlik var aslına bakarsanız. Ama 27 Nisan e-bildiri dışında, sürecin içinde bir asker görüntüsü yok. Bazı iç ayrıntıları bilmem. Ayrıca olağanüstü gelişmeler devam ediyor. Bu dönemi kapatmıdan, öncekiyle karşılaştırmak zor.

– Güçler dengesine vurgu yapıyorsunuz. O halde demokratik yaşamı bozan müdahaleler ve darbelerle neden içe sinen bir yüzleşme yapılamıyor?

Bununla yüzleşecek olan toplumun aydınlarıdır bana kalırsa. Aktif siyasette olanlar, mevcut güç dengeleri çerçevesinde birtakım yeni rahatsızlıklar ortaya çıkararak yoluna devam edemez.

– Yani?

Yani belli periyotlarla önüne bir dizi müdahale süreci gelmişken, bunları tekrar ısıtarak siyaset yapmak sağlıklı bulunmuyor. Siyasilerin böyle bir ön kabulü var.

Bu sağlıksız zemini sürekli kurcalandığında siyasetin sağlıklı yapılamayacağını düşünüyor ve bu nedenle yüzleşme dediğiniz şey ortaya çıkmıyor. Siyaseti sağlıklı yapacağını düşünmüyor; bunu yok farz ederek yoluna devam ediyor. Hukuken de çıkış garantisi olduğu için anayasal olarak da siyasetçinin bu dönemlerle hesaplaşması söz konusu olamıyor. Olanadığı zaman, bu artık toplumun aydınlarının değerlendirceği, toplumsal dinamiklerin yeni safhalara ulaşmak suretiyle o dönemleri geride bırakacağı bir süreç olarak kalıyor.

– Şöyle bir sorun yok mu; tepki göstermesi beklenen aydınlar, bizatihi bu darbelerle güçsüzleştirilmişti.

Herhalde sadece aydın düzleminde ele alınacak bir şey değil. Aydınlarla da fazla haksızlık yapmamak gerekiyor. Aslında geçmişle yüzleşmek, bir anlamda önümüze gelmekte olan yeni müdahalelere karşı takınacağınız tavırla olur. Bu da sorgulanmalı.

Sivil toplum ve askeri müdahale

– Bu tavrı toplumun tüm kesimleri göstermeli ama, değil mi?

Tabii. Sadece siyaset olmaz. 28 Şubat'tan sonra çok merak ettim. O sırada bazı yayın organlarının "Mahşerin dört atlısı" diye takdim ettiği sivil toplum kuruluşları vardı. Onlar 28 Şubat'tan yana tavır sergileyerek siyasete hücum ediyorlardı. Bunu anlayamıyordum. Varlıkları de-

mokراسيye bağlı kuruluşlar bunlar, b u ne biçim iş diyordum.

Meclis Kütüphanesi'nde, araştırma birimlerinde çalışan uzmanlardan rica etmiştim.

Askeri müdahale dönemlerinde Türkiye'de sivil toplum kuruluşları nasıl tavır sergilediler diye bir bilgi notu rica ettim. Kabaca şu sonuç çıktı, aslında iyi bir araştırma konusu olabilir: Askeri müdahalenin olacağı hissi ortaya çıktığı andan itibaren, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları demokrasiden değil, askeri müdahaleden yana tavır sergilemeye başlıyorlar.

- Oysa "sivil toplum" ifadesi, sözcük yapısı, çıkışı gereği askeri, militer olanın karşısında duran yapıları anlatıyor. Dolayısıyla bir sivil toplum kuruluşundan tam aksi beklenirken, sizin yaptığınız bu tespitin gerekçesi ne olabilir?

Bizde sivil toplumun dinamik güçleri, her zaman müdahalelerden fayda ummuştur. En çok demokrasiye vurgu yaparız, değil mi? Çok partili siyasi hayata geçtiğimiz andan itibaren Türkiye'de herkes demokrasiye vurgu yapıyor; ama demokrasiyi ne kadar içselleştirdiğimizi sorgulamamız gerektiğine inanıyorum. Konuyu çok sistematik incelemiş değilim ama dağınık dağınık ve kopuk kopuk çektiğim fotoğraflar sonrasında şunu görüyorum: 60 müdahalesi öncesinde Türkiye'de demokrasi vurgusu güçlü olan bazı sol aydınlar bile, bir askeri müdahaleyle bir sol devrime ulaşılmasını ciddi ciddi arzu etmişlerdi.

- Doğan Avcioğlu'nu mu kastediyorsunuz?

Evet. Doğan Avcioğlu ve grubunun yazıp çizdiklerine, bakış açılarına baktığımızda, Türkiye'de Marksist devrimin oluşabilmesi bir askeri müdahaleye bağlanmıştı. Bir askeri müdahaleyle Marksist düzenin kurulabilmesi arzusu onların bakış açılarında vardır ve bunlar toplumun düşünen insanlarıdır. 60 ve dāha sonraki askeri müdahale öncelerinde de sivil toplum kuruluşu dediğimiz kuruluşlar, sürekli askeri müdahaleye davetiye çıkaran tavırlar sergilemiştir. 28 şubat'ta da tavırlarını askeri müdahaleden yana koymuşlardır.

- İktidar dışı odaklar mı?

Hayır, sadece iktidar dışı odaklar değil. Bugüne geelim, çünkü süreç yaşanıyor. İktidar partisinin kapatılmasıyla ilgili dava açıldı. Bu davanın haklılığını savunanlar hukuk devletine, anayasal düzene, başta laiklik olmak üzere temel kavramlara vurgu yapıyor. Siyasetin de ancak bu hukuk zemininde var olabileceğini vurguluyor. Buna karşılık hakkında dava açılan iktidar demokrasiye vurgu yapıyor. Halkın iradesinin belirleyici olduğunu söylüyor ve demokrasi kavramını sandıktan çıkan sonuç olarak getirip önümüze koyuyor. şimdi acaba bu

rada, laiklik ile demokrasi arasında bir çelişki mi var veya demokrasi sadece sandıktan çıkan seçim sonucu mudur sorusunu sormamıza yol açıyor.

– Hükümet ile devlet arasındaki çelişkinin derinleştiğini mi anlamalıyız?

Bazı şeyleri soru olarak sorabilirim. Demokrasi sadece genel seçim sonuçları mıdır? Parti içi demokrasi, demokratik kültürün demokratikleşmeyi sahiplenmenin bir parçası değil midir? İkincisi, demokrasi, tüm demokratik kurumların işleyiş biçimine saygı duymayı da beraberinde getiren bir hadise değil midir?

– Yasaların öngördüğü çerçevede kendi fonksiyonlarını serbestçe icra etmeleri değil midir?

Burada neyi kastediyorum; birtakım sivil toplum kuruluşlarının, karar organlarını oluşturma süreçlerini, özgür basın varlığını kabullenmek. Bunların tamamı demokrasiyi içselleştirmenin bir parçası değil midir? O halde bu yargılama sürecini bir taraf demokrasiye vurgu yaparak savunurken, acaba herkes tüm kavramlara işine geldiği gibi mi bakıyor şüphesi doğuyor. Türkiye bu işte. Herkes kendi istediği anlamı yüklüyor kavramlara ve kendisini savunmak için kullanıyor.

– Burada Cumhuriyet değerleriyle laikliği de, demokrasiyi de içine alan bir söylem var. Bu değerler içinde hem laiklik, hem demokrasi var. Onun karşısında sadece demokrasiyi mi görüyoruz, burada açmaz mı var? Hükümetin sandıktan çıkan sonuçları salt demokrasi olarak sunması, karşıdaysa Cumhuriyet'in temel kazanımlarının geriye döndürülemeyeceğine dair vurgu! Bu ikisi uzlaşmaz bir çelişki mi sizce?

Bence bu süreçte, her iki tarafın da çelişkisi var. Herkes, kendi tavırının haklılığı konusunda bir ön kabul oluşturuyor. Sonraki diğer kavramları da kendisine yarayacak biçimde kullanıyor.

– Bu ön kabullerin temelinde din-siyaset ilişkisinin açmazları olabilir mi?

Bu çatışma sürecinin ayrıca analiz edilmesi lazım. Acaba sadece o mu, yoksa bu süreçlerde daha derin çatışmalar mı var? Bazıları da “Elitler halkın iktidarına razı değil. Bu çelişkiler onun eseridir” diyor. Ne kadar doğru bilmiyorum. Hatta bazıları da “Bu süreçler, uluslararası aktörlerin etkisiyle oluşan süreçlerdir” diyor. Bunlar benim tam okuyamadığım, çözümlemediğim şeyler. Ama okuduğum kısmına baktığımda, herkes kavramları kendince yorumluyor. Kavramları bütüncül olarak yorumlayan kimse yok.

– Sivil toplum kuruluşlarının askeri müdahalelerden bir yarar ummasını ve buna göre pozisyon belirlemesini neye bağlamalıyız?

Güçlüden yana olmak herkesi güçlendiriyor, ondan.

– Güçlüden yana olmanın konforu mu var?

Evet, siz daha güzel ifade ettiniz. Güçlüden yana olmanın konforu...

5. bölüm

Kız arkadaşlar

Kızlarla arkadaşlık tehlikeliydi

– Üniversite yıllarında, kız-erkek arkadaşlık ikliminin de kötü olduğunu söylemişsiniz bir röportajınızda...

SBF’de bizim sınıfta çok hoş kızlar vardı. Ama maalesef hiçbiriyle konuşmak, arkadaşlık yapmak, bilgi paylaşmak benim için mümkün olmadı. Zaten fakülteye düzgün devam edemiyordum. Can güvenliği sorunu, riskler vardı. İnsanlar ideolojik zorluklar içinde yaşarken, başkalarının kız erkek ilişkilerini hazmedemiyordu. Bununla ilgili olumsuz sloganlar üretiyordu.

– “Bacı” söylemi başlamış mıydı?

Sol grupların içinde nasıl telaffuz ediliyordu bilmiyorum, ama sağ kanattaki arkadaşlar arasında “bacı” lafını duyuyordum. Fransız Kültür’e gidiyordum. Sınıfta çok sayıda kız öğrenci vardı. Ortamdan dolayı derse saatinde de gitmezdik. Kırk beş dakika daha erken giderdik. Kız-erkek arkadaşlardan gelen olurdu. Aşağıdaki kafeteryada kahveleri çayları alıp devamlı konuşurduk. 70’li yılların ideolojik ortamı Fransız Kültür’e pek yansımazdı. Ama oradan da kalıcı arkadaşlık kuramadım. Çünkü o günkü koşullarda caddede, sokakta yanınızda bir kızla gezebilme özgürlüğüne sahip olmadığımızı düşünürdük.

– Tehlikeli mi görünürdü?

Evet, çok tehlikeli görünürdü. İlaveten, öngörülme, herhangi bir olay ihtimali nedeniyle, yanında mahcup olma endişesi vardı. Doğrusu Fransız Kültür ortamı bir vaha gibiydi.

– 80 öncesinin özel iklimini veri kabul etsek bile, üniversite öncesinde kız-erkek arkadaşlığı, ilişkiler daha farklı olmalı, değil miydi? Sizin nasıldı kız arkadaşlarla aranız?

Hatırladığımdan beri, benim hayatımda kadınlarla, kızlarla ilişkiler hem rahat, hem de zor olmuştur. Rahat oluşu şuradan kaynaklanıyor: Aile ortamında bizde kadınlar erkekler veya kız çocuklar erkek çocuklar birbirinden ayrılmanıştır. Aslında Anadolu hep öyledir. Hatta birlik-

te yaşama alışkanlığı, kırsal kesime doğru gittikçe daha genişler ve rahatlar. Bu ayrışma daha çok kasaba kültürüne ait gibi gelir. Bu ilişki kentlerde de rahatlıyor.

- Kasaba biraz da kasvettir aslında...

Aynen öyle. Ben de gözlemlemişimdir. Biz de kalabalık aile ortamında büyüdük. Bir ablam vardı, diğerleri erkekti. Ana akraba ve komşu ziyaretleri o dönem çok olurdu. Televizyon yoktu. İnsanların sosyal hayatı daha yoğundu. Sivas'ta bahçemiz genişti. Kızlarla, akraba olsun, komşu olsun, sokakta da, bahçede de devamlı birlikte oynadık. Yalnız belli bir yaşta futbol başlayınca, gençler oyunlar açısından kız-erkek birlikteliğinden düşüyor.

- “Lig” değişiyor değil mi?

Bunu yaşadım. Lise dönemlerinde devamlı top oynardık. Futbol nedeniyle de erkeklerin bir arada olduğu bir oyun ortamı oluşurdu. O dönem bile boş arsa vardı; voleybol, yakantop, istop gibi oyunları kız arkadaşlarla birlikte oynadığımızı hatırlıyorum. Futbol oynadığımız zaman kızlar olmazdı.

Çocukken çıtı pıtı kızları beğenirdim

- Kızların “lig” dışında kalışı ne zaman?

Lise bitince. Ama duygu dünyamda yer eden kızlar olmadı desem doğru olmaz. Daha çok çıtı pıtı kızları beğenirdim ben. Davranışları, hareketleri daha kibar olan, ince, nezaket kurallarına uygun davranışlar sergileyen kızlar dikkatimi çekerti.

İlkokul döneminde bizim sınıfta bir kız vardı. Kendisine hiç söylemedim. O da bilmedi. Ama ben onu beğenir ve çok düşündüm.

- Birlikte oyun oynar mıydınız?

İlkokulu düşünüyorum, bizim teneffüsler çok uzun olurdu nedense; yirmi dakikalık, yarım saatlik teneffüsleri hatırlıyorum. Uzun teneffüslerde zaten birlikte oynardık, oturup konuşurduk. Seksek “kız oyunu” diye bilinmesine rağmen biz de kız arkadaşlarla birlikte seksek oynardık. Herhalde kızlarla birlikte olmak hoşumuza giderdi. İp atlama da seksek gibi kız oyunu olarak nitelendirilirdi. Ama bütün erkek öğrenciler olarak biz ilkokul çağında onlara karışır, kızlarla ip atlardık. İlkokul dönemi, kız-erkek oyunları diye fazla ayrıştığımız bir dönem değildi.

Çikolata ve sakızlardan artist, hayvan resimleri çıkardı. Bende hayvan resimleri koleksiyonu vardı. Bazı hayvanlar bir türlü çıkmazdı. Küçük ucuz çikolatalar olurdu. Çikolata için değil, serideki eksiği tamamlamak için alırdık. Bir yanda hiç dokunmadığımız bir seri olurdu. Diğer

yanda çok çıkanlardan karşılıklı tek çift oynardık. Kim kazanırsa alırdı. Çok eğlenirdik.

İlkokul dördüncü sınıftaydık. Tam seriyi yanımızda taşımazdık. Ama bir gün yanımda getirmiştin. O oyuna bir hocamız kızardı. Adına “sal-labaş” derdik. Kafayı sallayarak yürürdü. Oynarken gelip yakaladı, üzerimi aradı. Benim seriyi aldı. Çok üzülmuştüm. Şu anda hatırlıyor olman bile ne kadar üzüldüğümü gösteriyor. Ortaokul, lise yıllarında sokakta bir kız vardı. O da hiç bilmez...

– Adı?

Adını söylemem yakışık almaz. Ne ailesi, ne de kendisi bilir. O dönem zihnimde sürekli hayal ettiğim, zaman zaman konuştuğum bir kızdı. Çok az da olsa görüşür, konuşurduk. Hatta birlikte oynamasak bile yakın mesafelerde oynardık. Zaman zaman paslaşır, konuşurduk. Ortam öyleydi.

– Bu beğenilerin ötesinde, kalıcı sevgi olarak nitelendirdiğiniz bir öykünüz var mı?

Lise son sınıftaydım. Ablam Sivas'ın Gemerek ilçesinin Çepni kasabasına öğretmen olarak atanmış, okul müdürünün kardeşiyle nişanlanmıştı. Sonra da evlendiler. Çepni kasabası yeşillik, elma, kayısı bahçelerinin bol olduğu bir yerdi.

Ben solcuları ilk kez Siyasal'da gördüğümü anlatırım hep. Ama belki Çepni'yi ilk sıraya koymak daha doğru; çünkü CHP seçimlere orada başlardı. Öte yandan, 1980 öncesinin “aşırı sol” fraksiyonlarının da ba-yağı hâkim olduğu bir yerdi.

Köy Enstitüleri kurulduğunda, Çepni gençleri hep Köy Enstitülerine gitmiş. O gelenekle başlayan okuryazarlık oranının yüksek olduğu, sol akımların girmesi nedeniyle herkesin devrimden söz ettiği bir yerdi. Köylü kadınlar bile devrimci konuşmalar yapardı. İlk solcuları hep SBF'de gördüm diye anlatırım, ama asıl Çepni'de, birtakım öğretmen arkadaşlarla bir yere oturduğumuzda ya da akraba ziyaretine gittiğimizde başlar sağ sol meseleleri.

– İmam hatip öğrencisisiniz değil mi o sıra? Nasıl izliyorsunuz tartışmaları?

Öğrenmeye meraklıydım. Bunlar nereden çıkıyor, nasıl oluyor diye anlamaya çalışır, zaman zaman da konuşmalara katılıp farklı şeyler söylerdim. Misafir olduğumuz için fazla karşı çıkmazlardı. Devreye girdiğim konuşmalarda, o galaksiye ne kadar rasyonalite sağladığımı ölçemiyorum. Ama test etme ihtiyacım olduğu da mutlak. Beni bile bıktırarak düzeyde felsefi temelden kopuk, sürekli yoksulluk, perişanlık, geçim sıkıntısı vurgusu yapıldı.

İyi güzel ama, nasıl ortadan kalkacak bütün bunlar, ayrıntı yok. Devrimciler “kapitalizm olan yerde bu sorunlar çözülmez, bu ülkeye bir devrim lazım” derdi. Ama o düzeye ulaşmamış olanlar bile sürekli yoksulluk, geçim sıkıntısı, işsizlik, hayat pahalılığı falan derdi. Hele kadınlar bu hayat pahalılığını ballandırarak çok iyi anlatırlardı. Belki de dünya görüşü olarak ekonomiye dikkatini çeken konuşmaları orada duymuşumdur.

– Ablanız siyaseten nereye yakın?

Ablam doktriner manada babamdan en çok etkilenendir. Kendisine her zaman özel ilgi gösterildiğini düşünmüş. Babanı, akrabaların kız çocukları okutulmadığı halde ablamın okumasına özel önem vermiştir. Ama o hiçbir zaman sol eğilimlere yakınlık duymadı. Kayınbiraderi okul müdürüydü. Önce bağımsız, sonra ANAP'ta o belden belediye başkanı oldu. O aile de Çepni çizgisinde solcu değil, merkez sağa yakındı.

– Kız arkadaşına geliyoruz, değil mi?

Evet, tam böyle bir ortamda, ablamın yeni hısımlarından biri etkiledi beni. Bir kere kız, gerçekten o kasaba ortamında benim yaşadığım o döneme göre kibar ilişkileri olan bir kızdı. İkincisi, bulunduğu ortam, okumuşu yazmış çok, gününbirlik konuları değil de ülke meselelerini konuşan bir yerdi. Bu benim için önemliydi. Herhangi özel bir şey söylemeden seyrek de olsa oturduk, konuştuk. Anne babası Almanya'da, kendisi Çepni'de akrabalarının yanında kalıyordu. Sonra Mardin Yatılı Öğretmen Okulu'na gitti. Çok ender görebilmiştım.

– Ne kadar sürdü?

Lise son, bir yıllık Erzurum edebiyat, SBF döneminin bir ve ikinci sınıflarını kapsayan üç dört yıl boyunca kafamda hep bu kız olmuştur.

– Hayli uzun bir süre. Ablanıza gidip geldikçe mi görüşebildiniz?

Evet, bazen onlar da gelirdi. Bir gün ablama, “Bu kızla ilgili düşüncelerim ciddi. Ailesine yansıt” dedim. O da peki dedi. Yansıtmışlar. Uzak-tan uzağa dolaylı trafik oluştu. Ama Mardin Öğretmen Okulu'na gittikten sonra kopukluk oldu. Buna rağmen artık kız beni, ben kızı biliyorum.

– Bilmenin ötesinde farklı bir ilişki, arkadaşlık?

Kuramadık. O bilme sürecinden sonra bir iki küçük olay oldu. Yatılı okul olduğu için irtibat kuramıyorum. Ne yapayım diye düşünüyorum. O dönemlerde ideolojik çerçevem, içindeki bütün fırtınalara rağmen belli bir çizginin dışına çıkmamış demek ki. Kendisine Şule Yüksel Şenler'in *Huzur Sokağı* isimli kitabını gönderdim. Daha sonra *Birleşen Yollar* adıyla sinema filmi olmuş, İzzet Günay ile Türkan Şoray oynamıştı. *Huzur Sokağı* İslamcı kesimin klasik romanıdır. Senaryo, ko-

nu çok sadedir. Dindar bir genç ile modern bir kız var. Modern kız dindar gencin yaşam tarzını benimser ve çizgisini değiştirir.

– **Kitabı Mardin’e mi gönderdiniz?**

Evet!

– **Kitap görünümlü, büyük ve uzun bir mektup olmuş aslında...**

O dönemde evlenebilmeniz için benim istediğim koşulların gerçekleşme gereği var.

– **Sizin istediğiniz koşullar nedir? Örtünecek mi mesela?**

Evet örtünecek. O dönem bunu yansıtıyorum.

– **Söyleyemiyorsunuz ama onun da size kayıtsız olmadığını düşünüyorsunuz, değil mi?**

Onu hissettim demek ki. Ablam vasıtasıyla söyledim. Kitabı gönderdim. Boş bir sayfasına da bazı cümleler yazdım.

– **Birlikte bir hayat paylaşma isteğiniz anlaşılmış olmalı. İçinde kabul etmediği şeyler olabilir mi? Örtünmeyi reddettiği için yanıt vermeyi istememek gibi...**

Bunları bile konuşamadık ki. Belki ben çok ısrarcı olmayabilirdim. Belki o farklı şeyler söyleyebilirdi. Sonra iş belli bir düzene girebilirdi. Ana asıl sorun, görüşemiyorduk. Coğrafi kopukluk, iletişim araçlarının gelişmemiş olması nedeniyle...

– **Etkisi hâkim ama görüşülemeyen dört yıl insanı sarsmaz mı?**

Evet, benim zihnimi ve ruh dünyamı üç dört yıl bloke etmiş bir süreçtir. Sonunda iletişimsizlik, başı da iyi anlaşılamayan bu hikâyeyi sona erdirdi.

Otuz yıl sonra gelen telefon

– **Daha sonraki yıllarda karşılaştınız mı hiç?**

Hiç konuşmadık, hiç bir araya gelmedik. Fakülte yıllarından beri hiç karşılaşmadık. Evlenip çocukları olduğunu biliyorum. Şöyle bir şey oldu; aday olmayacağımı açıkladığım günlerdeydi...

– **Geçen yıl?**

Evet. Bir akşam evde otururken telefon çaldı. Berrin açtı. Geçmişteki bu konuları biliyor. Birden kulak kesildim. Çünkü telefonda kendisini “Çepni’den” diye tanıtan birisi var. “Adını sor” dedim Berrin’e. Sordu; bildiğin hikâyeye, “Telefonu bana ver” dedim. Eşim telefonu verdi.

O zamanlar yirmi beş yaşımdayım. O otuz otuz iki yaşlarındaydı. Bostancı'da oturuyordu. Resimlerini, yazdığı çizdiği şeyleri gösterir, üzerinde konuşurduk. O dönemdeki sanat çevrelerinin duyarlıklarına özgü şekilde zengin aileden geldiği halde, sol literatüre yatkın biriydi. Ben de solcu muyum, sağcı mıyım hiç söylemedim. Doğru davranıp davranmadığımı bilmiyorum.

– Sizi solcu mu sandı?

Zaten çizgiler koyup kendimi bloke etmek istemediğim bir dönem-deyim. O nedenle “Bak bende de şöyle düşünsel yaklaşımlar var” gibi şeyler söylemedim. O beni Anadolu'dan gelmiş, sol düşüncelere yatkınlık duyan, ama tamamen içinde olmayan biri gibi algıladı. Ben de ona göre davrandım...

Onunla arkadaşlığımızda duygusal bir şey yoktu aslında. Çok okuyor, çok konuşuyor, tartışmaya meraklı. Plastik sanatlardan Rus Devrimi sonuçlarına kadar değişik konular açar, arkadaşlarıyla tartışıldı. Çevresindeki arkadaşları da benzer yapıda olduğu için, biraz da onun bu hinterlandı çekti beni. O dönemi o arkadaşlıklarla geçirdik. İstanbul'dan ayrılırken vedalaştık ve bir daha da görüşmedik.

– Bohem sayılabilecek bir ortamda içki içmemeniz dikkat çekmedi mi?

İçki içilen ortamda oldum. Ama o içkiden uzak oluşumu dindarlığa değil de, mide rahatsızlıklarına bağladı. Öte yandan Anadolu'dan Sivas'tan gelmiş, henüz içki kültürüne alışmamış gözüyle bakardı. Birini toy görmekten hoşlanırdı. Ben de onu bozmazdım.

– Çünkü söylememenin, zannettiği gibi durmanın sağladığı bir rahatlık var.

Evet, gerçekten. Söyleseydim kendim için kurguladığım o dönemi bozacaktım. Fransız Kültür'den birlikte çıkıp beni arkadaşlarıyla tanıştırmaktan, o içtiği ben içmediğim halde bu ortamları paylaşmaktan mutlu olurdu. Aynı şekilde ben de onlarla birlikte olmaktan hoşlanırdım.

– Belli ki karşılıklı olarak birbirinize farklı gelmişsiniz. Sanat-politika ilişkisinin hararetle tartışıldığı 70'lerden söz ediyoruz.

Güzel bir ortamdı. Zaten İstanbul'u terk edip Ankara'ya gelince, iki yıl kendime kızgınlığımı geçmedi. Fazla sosyal ilişkim olmadığı halde işyeri, o ve arkadaşları vardı. Denizi mi, ortamı mı, veya hepsi birden mi... İstanbul bırakılır da buraya gelinir mi, sende hiç akıl yok mu dedğim çok olmuştur.

6. bölüm

Evlilik hayatı

O güne kadar gördüğüm en güzel kız

– **Berrin Hanım’la evlilik süreci nasıl gelişti?**

Ben İstanbul’dayken ailede evlenmeyen kimse kalmamıştı. Tek bekâr benim, aileden uzakta, İstanbul’dayım, yirmi beş yaşımdayım. Bütün aile zorla beni evlendirmeye çalışıyor.

Bir insanın hayata bekâr devam edebilmesi onlar için imkânsızdı; insan evlenmezse problemlili olurdu, ileride kimsesiz kalırdı, küçücük rahatsızlığı olsa bakacak kimsesi olmazdı, ruhsal açıdan sağlıklı olmazdı, bu anlayışlar hâkimdi.

– **Evliliğe, yaşlılığa dönük yatırım olarak mı bakılıyor?**

Çok az da olsa, Anadolu’daki bekâr ve yaşlı insan örnekleri onları korkutmuştur. O ara annemi İstanbul’a götürdüm. Altıyol’daki evde bir süre beraber kaldık. Hafta sonları beraber gezerdik; Adalar’a, bazen Kadıköy’e götürürdüm. Çok kalabalık olduğu için yalnız çıkmazdı. Beraber dolaşırdık. Bazen alttaki komşuyla beraber olurdu. Sivaslı hemşehrilerimiz Acıbadem’de otururdu, bazen onlarla beraber gezerlerdi. Güzel, yakın bir dönemdi.

– **Bu arada anneniz sizi evlendirmek amacıyla da bakıyor çevreye değil mi?**

Annem bu çevremle evlilik kuramayacağını iyi gördü. Ne zaman ağabeylerimle kontağa geçsek, büyüklerden birine rastlasak, “evlenmen lazım” derlerdi. Ben de yakın çevremde evlenebileceğim kimse yok derdim. Sivas’taki evimize yakın Kafkas orijinli oldukları için de bir yerlerden hısımlık ilişkilerimiz olan bir aile vardı. İki oğulları vardı. Ağabeyim ile ben de onlarla yakındık. Aslında uzun süredir dışarıda olduğum için aileyi çok görmüş değilim. Ama kendi ortamımızdan biliyoruz. İşte “Mehmet Abi’nin kızı var. İyi bir kızdır. Tanıştıralım ve yönlendirelim” diye düşünmüşler. Beni ısrarla görüştürmek istiyorlar.

– **Eşinizi daha önce görmüş müydünüz?**

Görmüşsem bile küçüklüğünde görmüşümdür. Kayınvalide, kayınpeder

Sivaslı. Gençlik yıllarında Adana Kadirli'ye gitmiş. Orada hızarçılık yapmaya başlanuş ve yerleşmiş. Evlenirken de Sivas'tan evlenmiş. Yerleşik olarak Kadirli'de oturuyorlar. Berrin'in doğum yeri de Kadirli. Ama akraba ilişkileri Sivas'ta olduğu için gelip gidiyorlar. Fakat ben pek bilmiyorum.

- Aile, hakkınızda bunları planlarken siz evlilik kurumuna fikren yakın mısınız?

Artık ben de evlilik düzenine girmem gerektiğini düşünüyorum. Bayramda Sivas'a gelmiştim. Berrinler Tokat'ta. Sebebi de şu: Berrin'in on beş on altı yaşlarında bir kardeşi vardı. Vecihi yedi yaşlarındayken vurulduğu kabakulak iğnesi omurilik felcine yol açmış. Büyüdükçe bakımında zorlanıyorlar. Berrin'in büyükbabası ve büyükannesi Tokat'ta olduğu için geçici olarak oraya yerleşmişler. Evler de yan yanaydı. Kayın-peder işleri nedeniyle hâlâ Kadirli'de. Arada bir Tokat'a gidip geliyor.

Vecihi bizim görüşmeden kısa süre önce vefat etti. Tokat'tan tekrar Kadirli'ye taşınmayı tartıştıkları sıra, gelirler kontrolörü olarak İstanbul'dayım. Yazın bayramda Sivas'a geldim.

Annem de ağabeyime "Taziye ziyareti yapın" dedi. Sivas'ta "taziye bayramı" denilen bir âdet vardır. Bir ailede ölüm olursa, sonraki ilk bayrama "taziye bayramı" denir. Bayramlaşmaya da taziye evlerinden başlanır.

- Bir görev yerine getirirken, gelin adayını da görmüş olacaksınız...

Annem, bu vesileyle benim de gitmemi istedi. Peki dedik. Bayramın birinci günü Berrin'in halaoğlu Şakir, ağabeyim ve ben Tokat'a gittik. Tokat'ta evde kayınvalide, Berrin'in küçük kardeşi Ali Kemal ve baldız var. Ama Berrin ortada yok! Oturduk başsağlığı diledik. Akraba ilişkileri nedeniyle de uzun süre kaldık. Ben Şakir'e "Berrin nerede? Saklanma âdeti mi var, bir sorsana" diyorum. Şakir de "Pat diye nasıl sorayın" dedi. Ben de "Pat diye değil, 'Berrin ne yapıyor, nerelerde' desen zaten ortaya çıkacak" dedim. Konu Berrin'den açılınca bizim kayınvalide "Berrin de size gitmişti" dedi.

- Ne şans! Ne yaptınız?

Biraz şaşırıldık tabii. Ama taziye için zaten yapmanız gereken bir ziyaret. Tekrar Sivas'a döndük. Ve doğru bize gitmeden önce Şakirlere uğradık. Berrin orada. İlk görüşüm. Uzun uzun konuştuk.

- Kaç yaşındaydı?

Liseden yeni mezun olmuştu. On sekiz yaşındaydı.

- İlk karşılaştığınızda duygunuz?

Müşpetti.

– Müspet derken?

Yani o döneme kadar gördüğüm en güzel kızdı...

– Dereden tepeden mi konuştunuz?

Bizim ortamlarda dini konular çok geçer. Dindar insanlarla beraber-seniz dini bir konu açılır veya akrabalarından biriyle ilgili bazı konular, hayatla ilgili genel konular...

Berrin bana “Orada dini konuşmaların benim dikkatimi çekmişti. Herkes seni dinliyordu. Çekim merkezi sendin” dedi.

– Tanışıp konuşmanın ardından...

Aynı gün İstanbul’a dönecektim. Çıktığımızda bana ne diyorsun dediler.

“Görünüşü, tavırları güzel. Hareketleri, davranışları, lafa girişi, konuşmaları da iyi. Her şey iyi.” Eee dediler? “Birkaç kere daha konuşup görüşsek” dedim. “Sen ne zaman geleceksin? Oralardasın sen, vazgeçersin” diyorlar.

– Sağlama almak istiyorlar.

Evet, sağlama almak istiyorlar. Sonunda, “Peki o zaman, olsun” dedim ağabeyime, ailesine konuyu açmalarını söyledim ve İstanbul’a döndüm. Ailesiyle görüşmüşler. Bizim kayınvalide tahmin ettiğinizden daha farklı yaklaşımları olan biriydi.

– Ne anlamda farklı?

Berrin “Tanımadan olmaz. Belki beğenir, belki beğenmez. Onun da belki tereddütleri olur” demiş. “Ee ne olacak?” demiş bizimkiler. O da ziyarete gelebileceğimi söylemiş. Aslında bu, olumlu bakışa işaret, o nedenle yarı “söz” gibi bir anlama da geliyor tabii. Sonra değişik vesilelerle Tokat’a gider, doğrudan uğrardım. Bize izin verirlerdi, çıkar gezerdik. Pastanelere giderdik. Tanıdıkların elma sebze bahçeleri çoktur Tokat’ta. Gümenek denilen bir piknik yeri vardır, şelaleleriyle falan, düzgün bir yerdir. Hem evde, hem dışarıda beraber gezdik, konuştuk. Hatta kayınvalide, kızından önce kendisinin tanınmasına meraklı olduğunu da yansıttı. Tokat’ta gidiyor, birkaç gün kalıyordum.

– Ortamınıza göre ileri bir adım sayılabilir, değil mi?

Evet... Sonra karara bağlandı ve 28 haziran 1981’de nişan yaptık. Büyükanne, büyükbaba dindar. Berrin yeni lise mezunu. Baş örtülü değil.

– Üniversiteye gitmek istemedi mi eşiniz?

Onu konuştuk. “İstersen sınava girebilirsin” dedim. O da “Evlendikten sonra zor olur” dedi.

Başımı örtmek istiyorum

– **Yani sizin açınızdan evliken üniversite öğrencisi olabilirdi?**

Tabii. Ama o evlendikten sonra okuyamayacağını düşünüyordu. Başını örtülü de değildi. Ama çok güçlü dini temayülleri vardı; benden daha güçlü. Şunu da tespit ettim ki, kadınlar daha dindar. Berrin'deki din duygusu daha güçlüydü. Büyükannesini çok severdi. Tokat'ta ramazanlarda teravih namazına giderlermiş. Cami ortamı çok hoşuna gider, çok etkilenirmiş. Teravih namazları da aralarda toplu ilahiler söyleyerek yapılır. O seremoniler bunu etkilermiş.

Hep dini bir ortamda yaşamayı düşünmüş. Tokat'ta gördüğüm sırada, kayınvalide evin içinde başını örtmezdi. Gelen giden olduğu takdirde de başörtü yoktu. Çarşıya çıkarken de Anadolu usulü örterdi başını. Berrin de başı açık, modern giyinen biriydi. Bir gün konuşurken kıyafetinin nasıl olacağını sordu bana.

– **O ana kadar örtünmeyle ilgili bir şey söylememiş miydiniz?**

Hayır. Kıyafetle ilgili hiçbir şey konuşmadık. Ama şu var, beş yıl önce evleneceğim birinin mutlak surette örtülü olmasından yanaydım.

– **Peki o dönemde örtülü olmaması tercihe şayan mıydı?**

Hayır, hiç fark etmiyordu. Artık şu noktaya gelmiştim; önemli olan anlaşabilmek, tercihlerin, iradelerin uyuşması önemli. Kendisini senin çizgine göre belirlerse bu problem çıkarabilir. Başka sorunlar da çıkabilir. Özgür iradeyle insanın uyum sağlaması gerekir diye düşünüyorum. O güne kadar hiçbir ön kabul içinde değildim. Kıyafetim ne olacak diye sordu. Ben önce sorunun ne anlama geldiğini anlayamadım. Modadan anlamam, izlemem. Bayanlar neyi neyle beraber giyinir kuşanırsa şık olur bilmem. “Sen nasıl uygun görürsen öyle giyineceksin” dedim.

– **Başörtüsünü kastettiği aklınıza hiç gelmiyor, değil mi?**

Evet. Zaten o da “Yok, sorduğum bu değil. Ben başımı örtmek istiyorum” dedi. Önce bana jest yaptığını sandım. Öyle bir talebim yok. Sen nasıl tercih edersen benim için doğrusu odur. Örtünsen benim için daha iyi olur, örtünmezsen iyi olur gibi kanaatim yok. Bu konuda nötr vaziyetteyim. Ne başı açık, ne örtülü. İkisi de benim kafamda ölçü olmaktan çıkmış. Öyle bir noktadayım. “Bunun için kendini zorlamaya gerek yok” dedim. “Yok” dedi bunun üzerine, “zorlamayla ilgisi yok. Ben evliliği zaten başımı örtmek için bir sebep olarak görüyordun. Evlenmeyi dindar bir ortama girmenin, dindar hayat sürmenin aracı olarak görüyorum” dedi.

– **Ne hissettiniz?**

Berrin'i lise haliyle görseniz, bu duyduklarınıza inanamazdınız. Fo-

toğrafları var. Mesela ilkokulda 23 Nisan'da trampet çalıyor. Tokat'a gittiğim sıralarda da akordeon ve keman dersi alıyordu. Sarısözenler'den biri müzik öğretmeniymi, şimdi Bolu'da öğretim görevlisi.

- Müzikle ilgisi sürüyor mu eşinizin?

Hayır. Niyeyse evlilik sonrası pek çok şeyi yarıda kesti. Benim de müdahaleye, yönlendirmeye girmeye niyetim yoktu.

- Bir röportajınızda, “dindar hayata girmek için evlenme isteğine” üzüldüğünüzü söylemişsiniz...

Hayır, tam olarak öyle değil. O röportajda frekanslar biraz bozulmuş. Örtünmek eşimin kendi kararıydı. Özgür iradesiyle örtündü. Hayatının her safhasında kıyafet konusunda kendi iradesi belirleyici olur anlamında söylenmişti. Farklı yansıdı. “Başını örtmesini ben istemedim” cümlesi, “başörtülü olsun istemiyordum” anlanunda yorumlanmış.

- Eşinizin evliliği dindarlığa vesile saymasını nasıl değerlendirdiniz?

Aslında böyle bir taleple karşılaşabileceğimi hiçbir zaman düşünmedim. Bir genç kızın böyle bir talebinin olabileceğini hiç kurgulamadım. Ama onda öyleymiş. Bir yanda Tokat, büyükanne, ramazanda teravih akşamları, o yapı. Belki beni etkileyen bir faktör onu da etkilemiş olabilir.

- “Beni etkileyen faktör” derken neyi kastediyorsunuz?

Kendisine bunu hiç sormadım. Kardeşi Vecihi'nin hastalık süreci onu etkilemiş olabilir. Çünkü ölüm insanı dine yaklaştıran faktörlerden biridir. İnsan, yok oluşu kabullenemiyor. Çevrenizde çok sevdiğiniz biri varsa... Bunu hiçbir zaman kabullenemedim. Çok sevdiğiniz, değer verdiğiniz bir varlığın yok olduğunu kabul etmek, bu çok, çok zor bir şey.

- Sonra?..

Sen bilirsin dedim. Tercih senin.

- Sizinle ilgili düşüncelerini içinizde nasıl tarttınız?

Demek ki benden, kişiliğimden önce sevdikleri varmış diye düşünüm.

- Başka bir özelliğinizin değil de dindarlığınızın ön plana çıkmış olması karşısında...

Asıl çekici olan oymuş. Onu o gün hissettim. Ama olsun! Yine ben-deki bir özelliği seviyormuş...

- Kırgınlık oldu mu?

Hayır, kırgınlık olmadı. O gün böyle bir konuşma geçti aramızda. Ba-

şörtüsü üzerine, dini duygular, dine bakışla ilgili böyle bir sohbet oldu. Daha sonraki Tokat ziyaretimde doğrudan evlerine gitmişim. O sırada onlar da çarşıya çıkıyorlarmış. Evlerinin kapısında karşılaştık. Baktım Berrin tam başörtülü, ama annesi geleneksel eşarplı. “Karar verdim örtündüm” dedi. Ben de “hayırlı olsun” dedim.

– **Nişan töreni yapılmış mıydı?**

Hayır. Ama nişanda ve düğünde nişan elbisesi ve gelinliğinde de başörtüsü yoktu. Başı açıktı.

– **İlginç. Nişan aile arasında mı oldu?**

Yok, Tokat’ta bir salonda oldu. 28 haziran 1981’de nişanlandık, şubat 1982’de de evlendik.

– **Kış düğünü biraz istisnadır, değil mi?**

Maalesef.

– **Neden maalesef?**

Aslında ikimiz de nişan döneminin biraz daha uzun sürmesini istiyorduk. Fakat Vecihi’nin vefatı nedeniyle, aile bir an önce Kadirli’ye dönmek istiyordu. İlişkilerimiz hep Tokat’ta gelişti. Nişanı orada yaptık, taşınma işinden önce bitsin diye düşündüler. Aile de bizim düğünden sonra, birkaç ay içinde Kadirli’ye taşındı.

Kendi düğünümüzde bulunamadık...

– **Düğün nasıl, nerede oldu?**

Sivas’ta. Damat olarak ben Tokat’a gitmedim. Gelini alıp getirdiler. Ama Tokat’ta düğün yaptılar tabii.

– **Damat olarak gitmek istemediniz yani?**

Evet.

– **Kafkas âdetlerine göre mi?**

Evet, evet, akordeon, Kafkas oyunları. Davetlilerin çoğu Kafkas’tı zaten. Kafkas düğünü yapıldı.

– **Video kayıtları, fotoğrafları var mı?**

Bir şey daha söyleyeyim, bizim Kafkas âdetlerinde gelin ve damat düğüne gelmezmiş.

– **Nasıl yani?**

Hiç duydunuz mu?

– **Hayır, hiç duymadım!**

Abim “Benim içimde ukde kalmıştır, âdetlerimize tam uygun düğün yapamadık” dedi. Halbuki kendi düğününde kendisi vardı. Yani bu arada o âdete kendisi uymadı! “Âdetlerimize uygun bir düğün yapmak istiyorum” dedi. Bizim Kafkas düğünlerinde düğün ortamında gelin ile damat görünmez.

– **Mantığı nedir?**

Bir mantığı olup olmadığını bilmiyorum. Hiç üzerinde düşünmedim. Berrin’le konuştuk. O da “Âdet neyse yapsınlar, hiç fark etmez” dedi.

– **Düğün siz katılmadan mı yapıldı?**

Evet, Sivas’taki düğünü onlar yaptı, biz evdeydik. Onlar salonda düğün yaparken biz gitmedik düğüne, âdet öyleymiş.

– **İnanamıyorum.**

Ama nikâh işlemlerini daha önceden yaptırmıştık, törensel değildi. Düğün salonunda olmadı. Kimseyi davet ettiğimiz bir ortam değildi. Çok kısa sürdü.

– **Kafkas düğünü nikâhtan sonra yapıldı, değil mi?**

Evet.

– **Siz insanların nasıl eğlendiğini de görmediniz tabii.**

Hayır görmedik. Ama ağabeyim, “Tam bir Kafkas düğünü yaptık, âdetlere uygun oldu” diye her zaman övünür!

– **Davetliler evliliklerini kutladığı, pistte dans etmelerine vesile olan gelin ile damat nerede dememiş, olmamanızı yadırgamanuş mı?**

Kimse yadırgamadı.

– **Eşiniz kendi düğüne gidemediği için üzülmedi mi?**

Öyleyse öyle olsun dedik. O işten hiç rahatsızlık duymadı.

– **Gelinliği nerede giydi?**

Tokat’ta giydi. Düğün sırasında evde otururken de gelinlikleydi. Çünkü Tokat’tan gelinlikle gelmişti.

– **Ankara’ya düğünden hemen sonra mı geldiniz?**

Evet. Demetevler 12. Caddede ev tutmuştuk. Eşimin ailesi nişan ile düğün arasında, zaman zaman Ankara’ya geldi. Düğün giysilerini, evin eşyalarını birlikte aldık. Sitelere gidip mobilya seçiyorduk, diğer ihtiyaçları alıyorduk. Berrin’i üç kez Siteler’e götürdüm, fakat mobilyaları beğenmiyor.

Orada bir tanıdık bulmuştuk. O da kendi standardına uygun mobilyacıları gezdirmiş. Ben anlamıyorum. Ama meğerse çok klasik, sade şeylermiş. O arada hep, acaba yanlışlık mı yapıyorum diye düşünüp duruyorum. Bir mağazada biri yine mobilyaları beğenmediğini görünce biraz konuştu. Anladım dedi. Bizi aldı daha farklı modellerin olduğu bir yere götürdü. Oraya gidince bu sefer de tercih yapmakta zorlandı. Şu mu olsun, bu mu olsun... Anladım ki gerçekten zevkine hiç uygun olmayan yerlerde dolaşmışız.

- Size de söylememiş...

Bilmediği için burada bütün mobilyalar öyle sanıyormuş. Daha modern, ince çizgili bir tercih yapmıştı. Evin mobilyasını, salonunu, perdelerini, mutfak falan hep birlikte yaptık. Hatta bir kısmını da evlendikten sonra tamamlayabildik, çünkü paramız yoktu. Aileler destek oluyordu. Bir kısmını bizimkiler, bir kısmını onlar veriyordu.

- Düğün bittikten sonra Ankara'ya nasıl gittiniz?

Bir kış günü otobüsle baş başa geldik Ankara'ya. Bütün akrabaları da Sivas'ta, Tokat'ta, Kadirli'de bırakmış olduk. O günlerde doktora programlarına başlamışım, seminer sunumları yapıyorum. Hemen düğünün ertesi de bir ödevim vardı. Toplam üç öğrenciydik; birimiz sunacak, ikisi dinleyecek.

- Ne yaptınız?

Pazar düğün, pazartesi sunum vardı. Nejat Tüzün Hoca'ya gittim. "Hocam, sunum tarihini belirledikten sonra gelişmeler oldu. Pazar günü evleniyorum. Sunum yapmasam ne olur?" dedim. "Sen halledersin evladım" dedi.

- Yani ne demek istiyor?

"Ya Hocam bir gün önce düğünüm olacak. Nasıl sunum yapayım" diyorun. "Düğünüm Sivas'ta." O yine halledersin evladım demeyi sürdürüyor.

- Yeterince dinlemiyor mu acaba?

Ben de şüphelendim. Baktım olacak gibi değil. Bulunduğumuz noktadan ilerleyemiyoruz. Sunum yapmadım, yazılı metin verdim.

- Kaç aldınız?

Notunı tam vermiş. Yani evlendiğimiz dönem böyleydi. Ev sobalı. Bir daktilom var, Ecevit'in daktilosu gibi. Ama benimki Olympia'ydı galiba, seminer ödevlerimi onunla yazıyorum...

- Balayına gitmediniz mi?

İmkânımız olmadı. Anıa en azından baş başayız. Galiba düğünden

iki üç gün sonraydı; bir semineri daktilo etmem lazım, Berrin okuyor, ben daktilo ediyorum. Saat ilerledi, on ikiyi geçiyordu. Ben “Sen yat, ben bitiririm” dedim. Peki deyip yatmaya gitti.

Kömür dumanından zehirlendik

– Çalışma odanız var mı?

Salonda çalışıyorum. Salona bitişik iki kapı var. Biri yatak odasına açılıyor. Sobayı, yatak odasını da ısıtsın diye salona kurmuştuk. Sobanın söndüğünü hissettim. Kovalı sobaları bilir misiniz?

– Elbette.

Kovayı değiştireyim diye düşündüm. Çıkardım. Sönmüş, yere koydum. Ama sonra tembellik yaptım. Yahu bu saatte soba yakmakla kim uğraşır, iki dakikada bitirir ben de yatarım, boş ver dedim kendi kendime. Kovayı orada bıraktım ve biraz oyalandıktan sonra ben de yatmaya gittim. Ne kadar geçti bilmiyorum. Berrin henüz uyumamıştı. Biraz konuştuk. Bir süre sonra başım ağrımaya başladı. Ama bir şey söylemedim. Uykuya da geçemedim. Berrin’i uykuya daldı sanıyorum. Uzunca bir süre geçti. Berrin “Başım ağrıyor” dedi. “Benim de” dedim. “Zehirlendik mi?” yoksa dedi. Yediklerinizi düşünmeye başladık. Ama aklımıza gelmiyor, çözümleyemiyoruz. Berrin “Doktora gidelim” dedi. Ben de “Bir başımız ağrıdı diye geceyarısı doktora mı gidilir” dedim. “Hayır, gitmemiz lazım” diye ısrar etti. “Bu saatte olmaz” dedim. Bu sefer ağlamaya başladı. Bu vesileyle ilk ağlayışını da görmüş oldum... İçimden bu iş herhalde ciddi dedim. Sesli sesli ağladığı için doğrulup ilgilenmeye çabaladım.

Aa! Yataktan doğrulamıyorum. “Ya ben felç mi oldum? Sen bir kalksana” dedim. Aa! O da kalkanıyor.

– Dehşet verici anlar. Ne yaptınız?

Somyadan aşağıya kendimi yuvarladım. Berrin de öbür taraftan yuvarlandı. Ama doğrulamıyoruz. Kapıya kadar gitmemiz lazım. Somyadan tutunup ayağı kalkanıyoruz. Kimse yok. O gün orada ölsek, telefon da yok, herhalde apartman ceset kokularından rahatsız olunca öğrenilirdi.

– “Üçüncü sayfa haberi” olmak üzereymişsiniz...

Aynen öyle. Sonunda sürüne sürüne, birbirimizi itmeye çalışarak kapıya yaklaştık. Aslında yatak odasından kapıya kadar mesafe taş çatlasa üç metre. Ama o üç metreyi gidene kadar ne büyük enerji harcadığımızı bilemezsiniz. Bir yandan da elimizde giysiler. Dışarıya çıkacağımız için üstümüz başımız yanınızda olsun diye sürünürken giysileri de çekiyoruz.

Kapının tokmağına zor uzandım. Basınca inecek. Bereket içten kapatmamışız. Kapıyı açtık, antreye girdik. Üstümüzü başımızı orada geçirip ayağa kalkabildik. Temiz havayla biraz kendimize geldik.

Soba kovanı tamamen sönmemiş. İçin için yandığı için kömür dumanı, karbon monoksit bütün salonu doldurmuş. Baş ağrısı da, ayağa kalkamamak da, hafızayı zorlayamamak da hep o karbon monoksit yüzünden olmuş. Merdiven girişine çıkıp temiz hava almaya başlayınca yavaş yavaş kendimize geldik. Ayağa kalktık ama tekrar içeriye girmeye cesaret edemiyoruz. Üzerimizi giyinip dışarı çıktık. Hava henüz aydınlanmamış. Apartmandan çıkıp ana caddeye çıkınca kovayı hatırladım. “Nasıl olsa kendimize geldik, gitmeyelim” dedim. Berrin “Hayır gitmemiz lazım” diye ısrar etti. Bir taksiye binip Hacettepe’ye gittik. Birer serum taktılar.

Zehirlenmenin etkisi geçmiş, “Ama buraya kadar bu saatte gelmişsiniz, birer serum takalım” dediler. Serumlar bitince biz döndük. Eve geldik. Aman Allahım zehir gibi bir koku. Bütün pencereleri açtık. Kovayı değiştirdik.

– Vicdan azabı hissettiniz tabii, değil mi?

Birimiz ölseydik, sonucu daha vahim olurdu herhalde. Ama şundan eminim ki, bir dakika daha gecikmiş olsaydık, ne o yataktan yuvarlanabilir ne de kapıya gitmek için enerji sarf edebilirdik.

– Eşinizin ağlaması ve ısrarı büyük şans olmuş anlaşılan.

Ondan sonra anladım ki, bayanların tez canlı olmasının hiçbir zararı yok. Hayat kurtarıyor!

– Eşinizin size hiç sitemi oldu mu?

– Hiçbir sitemi olmadı. Ne o gün, ne daha sonra. “Kova açıkta bırakılır mı?” bile demedi.

– İnsana çok iyi gelen bir davranış bu. Kendini suçlu hissederken hiç suçlanmamak...

O takdire fazla inanır. Kadere inancı tam olduğu için, bir bahane olacaktı diye bakar. Öyle olduğunu sanıyorum. Kendisine sormadım. Zaman zaman o geceyi konuşuruz, ama hiç suçlar ifade kullanmadı.

Öldüğümü hissettiğim an

– Bir de yakanızı bırakmayan kronik mide kanamalarınız olmuş.

Mide ağrılarım hiç durmazdı. Yemek düzenim bozuktukü. Verilen perhizlere uygun yemek yiyemezdik. Evlilik sonrası düzenli beslenmenin etkisiyle olsa gerek, mide ağrılarım olmadı. Ama bir gün dış

ağrısını kesmek için bir ağrı kesici aldım, geçmedi. Birkaç saat sonra bir daha aldım, yine geçmedi, üçüncüyü aldım.

– **Nasıl endişelenmeden yaptınız bunu?**

Beş saat içinde üç ilaç gibi düşünün. Arada saatler vardı.

– **O sırada ne yapıyordunuz?**

Çalışıyordum. Birden ağrı filan olmadığı halde midemin kanadığını hissettim.

– **Bir insan midesinin kanadığını nasıl hisseder?**

Daha önce defalarca kanadığı için alışkanlık yapmıştı. Kanamadan sonra mide de rahatlıyor. Bazı kanamalarda hastaneye de gitmezdim. Çünkü o zamanlar hastaneye gidince saat başı bir bardak süt, iki bisküvi diyorlardı. Şimdi yasaklamışlar.

– **Yani “doktorun ne vereceğini biliyordum” diyorsunuz, gitmeye ne gerek var...**

Evet, gitmeye gerek yok. Sütü bisküviyi alıp hastane formülünü uygulayınca çözüyorduk. Bu kez farklı olarak kanama öncesi mide bulantısı hissettim. Mide kanla doluyor, mide hazmediyor, sonra pıhtılaşıyor. Eğer kanama sonrası onu çıkarmışsanız karaciğerleriniz ağzınızdan gelmiş sanırsınız. Bunu defalarca yaşadım. O gün de öyle oldu. Ama gitmekte hâlâ tereddütlüydim.

– **Eşiniz yanınızda mı, ne yapıyor?**

Çok telaşlı. Hastaneye gidelim diyor yine. Ama ben yeni değil bu, sık sık olur diyorum. O kan birikintilerini görmedi. Görse herhalde çok paniklerdi. Aradan biraz süre geçti. İkinci bir bulantı ve yeni bir kusma safhasına geldiğimi hissettim.

O zaman “Hanım bu kanama, benim eski kanamalara benzemiyor” dedim. Daha önce biraz kanadıktan sonra dururdu. Şimdi devam ediyor. Hastaneye gitmeliyiz. Kanama devam ederken ameliyata da alamıyorlar. Durduramazlarsa ölüyorsunuz zaten. Alelacele hazırlandı. Kapının önüne geldik. Ayakkabılarımı giyeceğim. Ama ayakkabımı bağlayamadım. Sandalye istedim. Oturdum ve öldüğümü hissettim.

– **Nasıl yani?**

Hiç yaşadınız mı bilmiyorum, ama böyle yavaş yavaş kayboluyorsunuz. Demek ki ölüm böyle tatlı bir şeymiş dedim ve ben öldüm zannettim...

– **Ölmediğinizi anladığınız an...**

Karşı komşu ve bir adam, kollarımdan tutmuş kargatulumba beni

merdivenlerden indiriyorlar. Yanımda eşim. Bayılınca hemen karşı komşudan yardım istemiş. Apar topar gelmişler. Yine Hacettepe, yine acil servis. Kanama sürüyormuş.

– Nasıl bir tedavi uygulandı?

Bir gün boyunca mideme buz pompaladılar. Başka yöntemi yokmuş. Hortumu burundan mideye veriyorlar. Bir kaptaki buzlu suları pompayla mideye basıp basıp çekiyorlar. Bir gün boyunca sürekli şok yaptılar. Kolumdan da bir serum taktılar. Meğer başıma gelecekler henüz bitmemiş...

– Hastane komplikasyon mu yaşadınız?

Geceyarısı öğrenciler geldi. Normalde serum görünen bir damardan takılır, öyle değil mi, bunlar derste yeni öğrenmişler. Koldaki ana toplardamardan serum takma usulü varmış. Damarı bulup serum takmak için, neşteri kâh biri alıp kesiyor, kâh öbürü. Neşter elden ele doluyor. Kolumu kesip duruyorlar.

– Affedersiniz ama, trajikomik bir görüntü olmuş...

Bir taraftan mideye sürekli şok yiyoruz, diğer taraftan sol kolumda neşterle toplardamar arıyorlar. İzlerini kolumda taşıyım hâlâ. Neyzen Tevfık'ın bir şiiri vardır: “Bir hazakatzedeyim midemi tıp tepti behim / Kırk katır tepse yıkılmazdı şu aziz bedenim / Her yanıma kapladı sancı, elem, ağrı bere / Bir mezar oldu cihan sanki etibba haşere.”

– Yani?

Birkaç gün hastanede yattım. Çok sayıda kanama geçirdiğim için, uygun bir zamanda ameliyat olmanı önerdiler. Hiçbir ağrım yokken bir yıl sonra elimde röntgenlerle, eskiden tanıdığım Hikmet Akgül'e gittim. “Zamanlama benim açımdan uygun, ameliyat eder misiniz?” dedim. Hikmet, arkadaşlığımıza rağmen hiç ilgilenmedi. Sinirlenip çıktım. Bitişik kapıda Doçent Altan Bey'in odasına girdim. Kendimi tanıttım. “Midemde beş altı kanama oldu, doktorlar son kanamadan sonra ameliyat ol demişlerdi, röntgenler burada” dedim. Yanında da birkaç asistan vardı. Röntgenlere baktı, “Ameliyat olman lazım, yarın gel keseyim” dedi. Birden arkadaş muamelesi yaparak güven telkin etti. Ben de onun tavsiyesine uydum. Ertesi gün gittim ve kesti.

O zaman iki tür ameliyat vardı. Asit salgılarına mide sinirleri yol açtığı için önce sinirleri kesip iptal ediyorlar. Ülser onikiparmakbağırsağının ilk boğumundaydı. Hiçbir yeri kesmeden, mideden sonraki boğumlara yol açtılar. Dolayısıyla ülserli kısımdan yemek geçmiyor. Yemek eski klasik boğumdan değil, yeni açtıkları boğumdan gidiyor. Bu yöntemle ameliyat oldum.

- Ameliyatta kim vardı başınızda?

Ashında ameliyat olacağımı eşime söylememeyi düşünüyordum. Önce “İki günlüğüne İstanbul’a gitmem gerekiyor, bir çantaya ufak tefek eşya koy” dedim. O safhada küçük çocuk olmuştu. Fikrimi değiştirdim ve söyledim. “Önemli bir şey değil, mide ameliyatları artık çok rutin” dedim. “Hayırlısı olsun” dedi. Ameliyat sonrası çok hızlı düzeldim. Ameliyatın haftası dolmanuştu, Dikimevi-Demetevler dolmuşuna binip eve geldim.

- Hastaneden çıkıyorsunuz, taksiye binmediniz?

Evet, dolmuşu tercih ettim.

- O paranın yeri vardı demek ki?

Çok sıkışık günlerdi. Ev için değil, ama kendim için yapacağım harcamaları sınırlı tutardım. Bir hafta sonra tekrar kontrole gittim. Her şey iyi dediler. Mide ameliyatını 1983’te oldum. Yirmi beş yıldır ağrım yok. Yalnız sinir iptali sırasında safrakesesi bozulmuş. Maliye bakanlığım döneminde check-up’a girdim. Safrakesesinin iltihaplı olduğu ve patlarsa ağır olacağı söylendi. Safra parçaları karaciğer bronşlarına girermiş. Ameliyatta yetmiş üç taş çıktı. O zaman DSP’nin milletvekili sayısı da yetmiş üçtü. DSP’li arkadaşlara “Benim safra taşım kadar sayınız var, konuşmayın” diye takılırdım. Siyasete başladığım günden bu yana tek bir gün bile hastalık gerekçesiyle yatmadım. Bu ameliyat hariç, on altı yıl boyunca hastalık iznim yoktur. O ameliyatı da bayram iznine denk düşürmüş, sonra hemen başlanıştım.

- Siyaset sonrası mide rahatsızlıklarının durması ilginç. O kanamaların yoğun düşüncelerden kaynaklandığını söylüyorsunuz. İlacı aktif siyasetmiş mi demek lazım?

Doğru gerçekten. İnsanın kendisini devamlı meşgul etmesi, vücutla ilgili sorunları hissetmemesine yol açıyor. Ama zaten rastgele hastaneye gitmem. Kayak yaparken liflerimi kopardım mesela.

- Kayak yaptığınızı pek duymadık...

Politikannın son yıllarına rastlar. Şimdi zaman zaman check-up yaptırıp bazı hassasiyetleri tartıyorum. Midem ağrımıyor olsa bile en büyük riskim karın bölgesidir. İki reflü, ülserleşme gastrit görüntüleri. Reflülerden biri asit, diğeri safra reflüsü. Onikiparmak bağırsağının birinci boğumundan sindirim sistemine karışıyor. Hiç mideye uğramaması lazım ama mideden, bağırsağın ikinci boğumundan geçiş açıldığı için yeni açılan boğuma gelince, safra mideye geliyor. Yani midenin çok karışık bir yapısı var. Sabahları on birden sonra biraz baş dönmesi olur. Bu rahatsızlıklarımın hepsi, sigara içmediğim dönemden kalma.

– Askerliğinizi nerede yaptınız?

1981'de Manisa Kırkağaçta. Dört aylık kısa dönemde. Kırkağaç Komando Jandarma Alayı'nda er olarak yaptım.

Eşim maaşımı aldıktan sonra doğum yapsın isterdim

– Ekonomik koşullarınızın darlığına rağmen dört çocuk sahibi olmanız, çok sevmenizle mi ilgili?

– Önce şu ayrımı yapmak lazım; yaşları birbirine yakın çocuğun, hem arkadaşlık hem büyüme, hem oyun açısından faydalı olduğunu düşündüm. Bunu psikologlarla konuşmuş da değilim. Ama hayat deneyimim gözümün önüne geldiğinde derdim ki, ilk çocukla ikinci çocuk arasında fazla zaman olmamalı. Birlikte oynamalılar, eğitimlerini bir arada tamamlamalı, yardımlaşmalılar.

O nedenle, ilk从小ktan kısa süre sonra ikinci çocuk planladığımız bir şeydi. Eşim evliliğin hemen başında çoluk çocuğa karışmayı istemedi. Bu doğru bir tercihti. Ama ben ilk çocuk konusunda plan yapmanın doğru olduğu düşünmüyordum.

Çünkü bazı şeylerle uğraşırsınız. Sonra çocuk sahibi olmakta zorluk çıkar. İkincisi, ilk çocuğa babanın ismini vermeyi düşündüğüm için bir an önce bir oğlum olsa da adını Bedirhan koysan derdim. Bunun da etkisiyle Bedirhan ile Şamil'in doğumu, ikimizin de öngörüsünü zorlayan bir şey değildir. Aralarında bir yaş var. Bedirhan'ın doğumu 27 aralık 1982, Şamil'in doğumu 1 şubat 1984'tür.

İkisi de Ankara'da doğdu. Bedirhan, Fatih Üniversitesi Hastanesi'nde doğdu. Şamil'in doğumu ise Cebeci'deki büyük doğumevinde.

– Hastane masraflarını rahat karşıladınız mı?

Aybaşlarına hep zor yetişirdim. Bazen arkadaşlardan borç alırdım. Şamil'in doğumunu ayın son günlerinde bekliyorduk. O nedenle ne yaparız diye tereddütlüyümdü. 1 şubatta maaşı aldım, eve geldim. Berrin doğum yaklaştı dedi. Yani maaşı cebime koydum, hastaneye gittik. Benzer durum Beyza'da da oldu. O zaman maaş günleri on beşine geçmişti. Bolu'dayız. Beyza da 16 şubatta maaşı aldığımız gün doğdu. Bu önemliydi benim için. Çünkü üniversite yıllarımda hiç birikimimiz yoktu.

– İlk çocuk 27 aralıkta doğmuş, ayın son günleri nasıl ödeme yaptınız?

Zorlanmadık. Çünkü hastaneden çıkardıktan sonra ödedim. Elif ise Maliye bakanlığı dönemimde doğdu. 12 ağustos 1996. Bütün eve kök söktürüyor...

– Hepsi de normal doğumla mı oldu?

Evet. Üstelik şunu söyleyeyim; dört doğumun dördünde de Berrin

doğum vakti geldi demiştir. Vakit geldi der ve bir saat içinde doğum gerçekleşir. Sonraki doğumlarda tecrübe edildi diyeceğim. Ama ilk doğumda da böyleydi.

Fakat küçük kızımız Elif'in doğumunda beklenmedik bir sorun yaşadık.

– Sağlık sorunu mu?

Hayır, hastanede başka türlü bir sorun yaşadık. Berrin, Elif'e hamileyken sürekli doktor kontrolündeydi. Doğum öncesi hastaneye giderken, evden doktorunu alacaktık ve doğumu o yaptıracaktı. Doktoru dışarıdan, oranın doktoru değil. Yine Fatih Hastanesi'nde yaptıracamız. Doğum vakti geceyarısına rastladı. Doktorunu aradı, ben hazırlanayım dedi. Ben de o saatte şoförü, arabayı çağır uğraşmayayım diye kendi arabamızı alıp direksiyona geçtim. Doktor Hanım Cinnah Caddesi'nde bir yerlerdedi. Onu aldık sonra hastaneye gittik, üçüncü kata çıkardılar.

– O sırada bakansınız, değil mi?

Evet Maliye bakanıyım. Hazırlıklar başladı. Arabada doğum için gerekli eşyalar, malzemeler var. Birine "Arabadan bavulu aldırabilir miyiz?" dedim. Hemşire "Hayır, bizim böyle bir âdetimiz yok. Gidip kendin getirmen lazım" dedi.

– O ortamda biliniyor mu bakan olduğunuz?

Elbette. Bilmiyor olması mümkün değil. Doktor Hanım bunu duyunca, "Sayın Bakan, izninizle ben halledeyim" dedi. Odadaki görevlilerden birine "Sayın Bakan, koruma ve şoförle gelmedi. Arabada bavulu var. Getirebilir misiniz?" dedi. Fakat görevli de doktorla tartışmaya başladı. Ben kulak misafiriyim. "Bizde böyle bir uygulama yok. Herkes kendi bavulunu kendisi taşır" diyor.

– Aslında bakan olmasanız bile herkesin herkese yapabileceği insani bir yardımdan bahsediyoruz. Burada size özel bir davranış mı var?

Düştük bir cenderenin içine. Baktım ki iş karışacak. Berrin'e "Belki başka yere gitmenin senin açısından problemi var. Ama burada böyle kendimize hakaret ettire ettire doğum yaptıramayız. Buradan çıkmanız lazım" dedim. "Tamam, hepsinin hamlığına, cahilliğine, çocukluğuna ya da psikolojilerine veriyoruz" dedim. Eşim de "Tabii çıkalım. Burada artık doğum olmaz" dedi. Biz tekrar arabaya binip Güven Hastanesi'ne gittik ve doğumu orada yaptırdık.

– Bu olayı nasıl yorumladınız?

Hastanedeki görevlilerin yanlış olabilir diye düşündüm. Sonra da

hastaneyi arayıp, yönetime sizin orada şöyle böyle şeyler oldu demedim. Fakat Maliye bakanlığının son günlerinde, tanıdığım biriyle konuşurken öğrendim ki, o hastanenin başhekimini, benden laf açılınca olayı gülererek anlatmış. Güya kendi hastanelerinde sorun yok. Bütün sorun bizimle birlikte gelen doktor hanımdaymış gibi. İşte o zaman kızdım.

– Bir anlamda olayı büyütmemişsiniz...

Vatandaş olarak katlanıyoruz, ama bakan olarak başımıza geldi diye, yeri göğü yıkmanın âlemi yok. Sonuçta özel hastanedir diye fazla takılmamış, oradaki personeli mağdur edecek bir şey yapmayayım demiştim. Ama hastane başhekiminin konudan haberdar olduğunu, olaya tanık olmadan sorunu yanımızdaki doktor hanıma bağlayan davranışını o kadar kabullenemedim, öyle canım sıkıldı ki. Ama buna rağmen uğraşmadım. Başlı başına bir sorun olduğunu düşündüm.

7. bölüm

Ölüm, inanç ve düşünce dünyası

Zihinle dinin prensipleri arasındaki çelişki

– **İnanç ve düşünce yolculuğundaki açmazlar nedeniyle mide kanamaları geçirdiğinizi daha önce anlatmışsınız. Nasıl bir serüvendir bu?**

Edebiyat fakültesindeyken midem ağrımaya başlamıştı. Biraz da bazı şeyleri sorgulamaya başladım. Henüz tam istediğim yere girememenin sıkıntısı vardı. Gelir düzeyi düşüktü. Perhiz yapamıyordum. Rastgele şeyler yiyorduk. Fakülte yıllarımda ve sonrasında kanamalarım oldu; sanırım beş kez. O kanamalara öyle alışmıştım ki, artık hastaneye de gitmiyordum. Bir bardak süt, bisküvi diyorlardı. Şimdi de yasaklıyorlar. Siyasal döneminde düşünce ağırlıklarıyla da sıkıntılar çektim.

– **Mide kanamalarına yol açan bu açmazların keskinleştiği yer neresi?**

Çocukluğumdan beri Tanrı inancım çok güçlüdür. Hayatı çok dindar bir ailede, hep Allah, din, inanç kavramları içinde tanıdım. Aile ortamındaki dini duyguların çocukları oluşturmaya aile içi eğitim politikasının bir parçasıydı zaten. Başta babam ve ağabeylerim olmak üzere, herkeste dini söylemler, dini ölçüler, Tanrı'ya inanmak gerekliliği, onun dışında dinin prensipleri olan doğru dürüst yaşamak, başkasının hakkına el uzatmamak gibi kavramlar çok kullanılırdı. Hayatımın her döneminde düşüncelerimi ve ruhumu Tanrı'dan yana koymuşumdur. Ağırlık orası. Ama burada dururken Tanrı'yla, Allah'la, İslamiyet'le, dünyayla, evrenle bağlantıları kurarken zihnimle dinin prensipleri arasında çelişkiler oluşmaya başladı.

– **Bu çatışmalar İslam dininin sosyal hayatı düzenleme iddiası ve önermelerinden mi kaynaklanıyor? Sizi yoran tam olarak neydi?**

Bendeki çatışmalar şuradan: Marksizmi okuduktan sonra, onun derli toplu, düzenli bir gelişme kuramı olduğunu öğrendim. Sınıf çatışması, diyalektik, üretim tarzı, üretim ilişkileri... Mekanizmayı çok hızlı biçimde birkaç kitapla çözdüm. Fakat ömrüm dini kitapları okumakla geçtiği halde, Müslüman olarak, derli toplu, sistematik, mevcut top-

lumsal hadiseleri yorumlayacak bir altyapıyı oluşturmamıştım. Bu beni çok yoruyordu. Marksizmin ne kadar gelişmiş olduğunu anladım. Ben her şeyin en ilerisini okuduğumu fark ederken, düşünce platformu olarak çok geride kaldığımı hissettim.

İkincisi, Müslüman'ım. Tanrıyı hiç sorgulamıyorum. Ama Müslüman olarak, Tanrı bağlantısını kurmaya çalışıyordum. Kuranıkerim, yeri göğü yaratan tek bir yaratıcının insanlara doğruyu öğretmek üzere gönderdiği kitaptır. Bu kitapta bilimsel düşünceye aykırı şeyler olmamalı diye düşünüyordum.

– Kuranıkerim’de mi?

Öyle çok şey okumuşum ki... İslam dediğinizde kimse sadece Kuran'a bakmazdı. Bütün dini külliyattır derdi. Bin dört yüz yıllık külliya-tın kendisidir diye bakılırdı. Solcu arkadaşlara, Marksizm'i öğrenmek için ne tavsiye ettiklerini sorduğumda, Georges Politzer'ın *Felsefenin Temel İlkeleri*'ni önermişlerdi. Önce başlangıç, sonra temel ilkeleri almıştım. Kitap bittiğinde kafamda Marksizmle ilgili sorun kalmadı. Şekil şema birden çözüldü.

– Politzer bir şimşek mi çaktırdı?

Bunlar meseleyi herkesin anlayacağı hale getirmişler. Benim çevremde niye böyle derli toplu bir sunum yok diye hayıflandım. İslami inanç ve yaşama biçiminin bir bütün olarak, çağdaş ve bilimsel olarak kanıtlanmış kesin verilerle çatışıp çatışmadığıyla ilgili takıntılara düşmüştüm. Bu din de yeri göğü yaratan Tanrı'nın insanlara bildirdiği bir din olduğuna göre, o halde Tanrı, Allah ne kadar mükemmeliyeti ifade ediyorsa, göndermiş olduğu mesajın da o kadar mükemmeliyeti ifade ediyor olması gerekir diye düşünüyordum. Bunu normal bir mantık çıkarsamasıyla yapıyordum. Geleneksel anlamda İslam'ın temel esaslarıyla ilgili kaynaklara baktığımda aradığımı tam yakalayamıyordum.

– Sorun İslami düşünceye uygun toplumsal yapıyla ilgili teorik bir çerçevenin eksikliği, sorunların çözümünü bulamamak mı?

Evet. Marksizme baktığımda orada toplumsal yapı ve değişimle ilgili temel kuramı tutarlı görüyordum. Ama aynı tutarlılığı İslam külliyatı içinden çıkaramıyordum.

– Neden böyle, yok diye mi?

Marksizm diye bir şey var. Diyalektik materyalizm bu düşüncede şekillenmiş. Ama elimde bir de Müslümanların bakış açısını göstermesi gereken tutarlı bir rehber olmalı. Buna baktığımda hep dağınık şeyler gördüm. Bin dört yüz yıl boyunca herkes farklı şeyler yorumlamış. Ama günümüz dünyasında yaşayan inanç sahibi bir insanın önüne ko-

nulmuş, derli toplu malzeme yok. Müslüman kimliğe sahibim diyorum, ama elimdeki malzemeye toplumsal sorunları yorumlayamıyorum. Yorumlayamayınca kendi içinde çelişkiler hissediyorsunuz. Onları hissedince bunların ilahi olup olmadığını düşünüyorsunuz.

Sonunda iş şuraya geliyor; mensup olduğunuz dinle ilgili şüpheleriniz artıyor. Bu ilahi bir şey midir? İlahi olduğuna inandığınız an eksik ve yanlışları görmemeniz lazım. Eksik ve yanlışları hissettiğinizde, ilahi olduğundan tereddüt duyuyorsunuz. Bu da sizin inançlarınızı sarsıyor. Madem mükemmelse bu soruların yanıtlarını neden bulamıyorum? Ama iş bu kadar değil. İslam'da bilime, ilme aykırı şeyler olmamalı. Çünkü kudreti mutlak olan bir Tanrı'ya aitse, bilime aykırı bir şey olmaması lazım. Bu da bir başka refleks. Hep kendimi İslam'dan yana koyuyorum. Ama bilimi de vazgeçilmez olarak görüyorum. Din-bilim çatışması, kafanı hep İslam uygarlığıyla yoğurmuşum.

– Neden böyle bir savunma refleksi var?

Çünkü Kutsal Kitap'ta bilime aykırı bir şey varsa, yanlışlık var demektir. Bu nedenle benim özellikle takıldığım ve gece gündüz beni yoran konular İslam'ın ceza ve kadın hukukudur.

– Ne kadar kritik yerlere takılmışsınız...

Bunların beni ne kadar yorduğunu size anlatamam. Yastığa başımı koyup sabaha kadar uyuyamadan geçirdiğim gecelerin sayısını bilemem.

– Recm mi mesela?

Recmi çözdüm. Çünkü Kuran'da öyle bir şey yok. Ama "İslam'da recm yoktur" dersiniz, klasik İslam düşüncesine sahip biri için, dinin sınırlarını zorlamış olursunuz. Recm yok.

Yastığa başımı koyup sabaha kadar uyumadan günışığına öylece kalktığımı biliyorum. O dönemlerde şimdi olduğu gibi yazarlar, düşünürler, kitaplar da yok. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim, o dönem benim bu tartıştığım konuları dindar kesimde tartışan, konuşan ve hele hele yazan kimse asla yok. O dönemde Yaşar Nuri Öztürk bile tasavvuf kitapları yazıyordu. O dönemde ben bunları tartışıyordum. İki odalı evde dört arkadaş, ikişer kişi kalıyorduk. Bir gün arkadaşım ile konuşuyoruz ve ben o zaman düşüncelerimi tartışamıyorum. Samimi arkadaşlarıma açtığımda "Sen bunu başka yerde konuşma, sonra dinden çıktı derler" diyorlardı.

"Bu yaştan sonra dans edemeyiz"

– Toplumsal baskı korkusu, değil mi?

Çünkü insan yalnız yaşayamıyor. Biriktirdiği toplumsal ortamı kaybetmenin bir maliyeti var. Onu göze almak için zor kısmı. Mesela siya-

seti bırakamamanın sebebi de budur. Toplumsal maliyeti var. Bıraktığınız andan itibaren, bugüne kadar biriktirdiğiniz bütün toplumsal çevreyi kaybediyorsunuz.

Bir gün arkadaşımınla tartışıyoruz. Epeyi konuştuk. Birbirimize “bacanak” derdik. “Bacanak” dedi, “biz bu yaştan sonra dans etmeyi, içki içmeyi beceremeyiz. Bizim dünyamız, ortamımız bu. Ne takıyorsun bunları, boş ver” dedi. Ben ilk kez orada farklı bir bakış açısıyla karşı karşıya kaldığımı gördüm. “Ne diyorsun” dedim. “Sen şimdi dans edemediğin, içki içemediğin için mi dindar insanlarla berabersin? İnsan neye inanıyorsa öyle yaşar” dedim.

– Dans etmek sosyal olarak, dini olarak neye aykırı?

O bir yaşam biçimini anlatmaya çalıştı aslında.

– Ama gençsiniz, dans etmek istemez miydiniz?

Maalesef bizim zamanımızda ne dans, ne eğlence vardı. Maddi imkânlarımız da elvermiyor.

– Bir akil adam, bilge kişi eksikliğini hissetmişsiniz?

Kesinlikle öyle. Sonunda şuna karar verdim. Fakülteyi bitirince Maliye’ye girmiştim. Ankara o sosyal ortamı oluşturduğu için, sosyal etkilere bağımsız olarak düşüneceğim dedim. İstanbul Altıyol’da tek başıma bir apartmanın üst katında yaşadım. Söğütlüçeşme Camii’nin bitişiğindeydi. Maaşımın tam yarısı gidiyordu.

– Yalnızlığınızı kiralamışsınız aslında...

Evet, iskeleye kadar yürüyüp Sirkeci’ye vapurla geçiyordum. Vapurda gazeteleri okuyordum. Akşam çıkışta da Fransız Kültür’e gidiyordum. Oradan Kadıköy’e eve dönüyordum. İstanbul hayatım bir üçgendi. Sene 1980. Askeri müdahalenin hemen sonrasıydı. Öğrenci ortamı ve o dönemdeki ideolojilerin hâkim olduğu bir dönemdi. O dönemde insanların hayatı ideolojiden ibaretti. Hem öğrenciyseniz, hem de ideolojilerin çatıştığı ve bunun en yoğun yaşandığı ortamdaysanız, hayatınız da bu ideolojik düşüncelerden ibarettir. Hayatınızın odak noktasında bu vardır. Ya onu öğrenme, yorumlama, ya da onun uğruna çatışma mücadelesi içindesiniz. O ortamda bunu yorumlama, çözümleme mücadelesi içine girmiştik.

Ne olursa olsun, ister onu yorumlama, ister uğruna çatışma mücadelesi içinde olun, o sizin ortamınızdır. Nefes aldığınız ortamınızdır. Dostluklar, duygular, düşünceler... oradan geçer.

– Yalnız yaşamak ve profesyonel iş yaşamı, bu çatışmaları bir düzene mi soktu?

O dönemde, bende bir şeyler duruldu. Zihnimdeki fırtınaların yavaş

yavaş hafıfladığını hissediyordum. Ancak bu sadece zihnimde bir şey-
leri çözümlediğimle bağlantılı olarak yorumlanmamalı. Öğrencilik or-
 tamından sıyrılıp, iş ortamında dünyayı başka boyutla yaşamamla ilgi-
 lidir. İşte İstanbul, biraz da bu düşüncelerin zihnimdeki yoğunluğunu
 azalttığı için beni rahatlatmış. Ama takıldığım konularla ilgili kendimce
 bir çözüme ulaştım. Takıldığım konular sosyal hayata dair konulardı.
 İslam'ın hukuk düzeni, medeni hukuk, ceza hukuku, kadın hukukuyla
 ilgili kurallar. Din kitaplarında yer alan konulara bakışı yansıtan şeyler
 bende tereddütlerin ana kaynağıdır.

Kuran'da bilimi arama

– Nereye vardınız? Rahatladığınız eşik...

Bendeki bu olaylar din-bilim çatışmasıydı. Bunu da bana Marksizm
 hatırlattı. Sonunda vardığım nokta şu oldu: Bilimi, pozitif ve sosyal
 alan olarak ikiye ayırmak lazım diye düşündüm. Pozitif bilimlerin veri-
 leri kesin; fizik kuralları, yerçekimi yasası. Evrenle, yeryüzüyle ilgili
 veriler daha kesin. Ama sosyal bilimlerin ilgi alanına giren bütün konu-
 lar da zaman içinde yorum farklılıkları oluşuyor. Bugün çok doğru gör-
 düğüm düşünceler, yarın doğru olarak kabul edilmiyor. Bugün çok ileri
 kabul edilen bazı görüşler, yarın toplumu gerileyen unsurlar haline geli-
 yor. Veya dün çok ilerici olan düşünceler, bugün geri kalmış oluyor.
 Dolayısıyla öncelikle sosyal bilimler değil, daha kesin olan pozitif bilim
 alanlarıyla ilgili olan İslami kuralların veya Kutsal Kitap'taki ifadelerin
 birbiriyle uyumlu olup olmadığına bakmak gerekir diyerek konuyu ay-
 rıştırdım. Bu beni dağınık düşünmekten kurtardı.

– Bu metodu nasıl ilerlettiniz?

Bundan sonra Kuran tercümeleri okudum; elime hangi tercüme geç-
 tiyse. Şunu gördüm: Kuran'da peygamberlerin gösterdiği bütün kutsal
 kitaplarda mucizeler vardır. O mucizelerle ilgili kısımları bir yana bira-
 cak olursak, şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, Kuran'ın'de poziti-
 f bilimlerle çelişen hiçbir ayet göremedim.

– Bir tane bile mi?

Kafama pozitif bilimlerle ilgili tek konu takılmıştır. Nuh Peygam-
 ber'in dokuz yüz elli sene yaşadığıyla ilgili bir ayet var. Buradaki dokuz
 yüz elli ne acaba? Belki de Nuh'un dininin insanlar arasında dokuz yüz
 elli yıl sürdüğünü anlatıyor. Bu anlama müsait bir ifade biçimi var. O
 bakımdan, bize gelen yorumları ve tercüme biçimlerini bağlayıcı ola-
 rak görmemek gerekir diye düşündüm. Onu da bir takıntı yapmadım.

– Mucizeleri niye bir kenara bıraktınız?

Çünkü mucizenin mantığı, zaten doğa kurallarına aykırı bir ilahi gü-

cün devreye girmesidir. O da dinin kendi mantığıdır. Bu da benim için rahatlatıcı bir şey. Pozitif bilimlerle ilgili şu var; Kuran, insanların hemen tamamının okuma yazma bilmediği ümmi bir dönemde iniyor. Hiçbir bilimsel gelişmenin, o dönemde veya önceki dönemlerde ortaya çıkmış, yükselmiş düşüncelerin bile etkilemediği bir coğrafyaya hitap ederek geliyor. Kuran'da gökyüzünden, yeryüzünden bahseden çok ayet vardır. Ama mesela Kuran'da şöyle bir ayet yoktur. "Ne güzel, görüyorsunuz, Dünya da Güneş'in etrafında dönüyor." Halbuki Kuran'ın üslubuna baktığınızda bunun doğal olarak geçmesi lazım. Şunu hissettim. Kuran'da bin beş yüz sene önce insanı şaşırtacak bir ifade yok. Ama çağdaş bilimlerden haberdar insana "bu da olmaz" dedirtecek bir şey de yok. Yani farklı dönemlerdeki, farklı fikirlerdeki insanlara ortak hitap eden bir anlatım biçimi var. İlahi bir mesaj insanlara ancak böyle verilebilir diye düşündüm. Pozitif bilimlerle ilgili alanı çözmek, kitabın kutsallığı konusunda beni en çok güçlendiren şeydir.

– Sosyal bilimler ile Kuran'ı nasıl bağdaştırdınız?

Sosyal bilimlerle ilgili kısımda şunu anladım; İslam adına bize gelen bilgiler, sadece kutsal metinde olan bilgiler değil. Onun bin dört yüz yıllık süre içindeki algılanış, yorumlanış biçimiyle önümüze gelmiş. Biz aslında bugün bin dört yüz yıllık bir külliyata inanıp inanmamakla baş başa bırakılmışız, işin doğru olmayan tarafı bu. Çünkü bundan bin sene önce yaşayan bir insan ne kadar bilgin olursa olsun, ilahi metinleri yorumlarken aslında kendi hayatını yorumluyor.

Ama bin sene önce kendi hayatını yorumlayan insanların yorumlarını, dinin vazgeçilmezleri olarak anlamaya çalışmamız zaten sürdürülebilir bir şey değil. Ben bununla karşı karşıya kaldığımızı düşünüyorum. Özellikle kadın hukukuyla ilgili şeylere takılman da normal. Çünkü günümüze din adına gelen bütün yorumlar erkekler tarafından yapılmıştır. Düşünün ki bir kutsal metin var ve bin dört yüz yıl boyunca hep erkekler tarafından yorumlanarak bugüne kadar gelmiş.

– Kadınların yorumlamasının imkânsız olduğu bir çağdan söz ediyoruz, değil mi?

Geçmiş yüzyıllar Doğu'da da, Batı'da erkeklerin bakış açılarının hâkim olduğu dönemlerdir. Bir şeyi bir kadının yazıp yorumlamış olması, o yorumun kadınca bir yorum olduğunu göstermez. O tek başına olduğu sürece yorumları da erkekçi yorumlardır. O da toplumun değer yargılarını aşarak, objektif kadına özgü yorum geliştiremez zaten.

– Çok kritik bir şey söylüyorsunuz...

Erkekçi yorum, erkeklerin yorumu anlamına gelmez. Kadınların yorumu da erkekçi olabilir. Günümüzde artık kadınların statüsü, toplum-

sal hayata katılım, okuryazarlık, eğitim oranındaki yükselmeye ilgili faktörler iyileşmeye başladıkça, geleneksel erkekçi kültür yerini insan-çı kültüre doğru dönüşüyor bana kalırsa.

**- Kuran'ın kadın hukukuyla ilgili kısmını erkekler yorumlama-
saydı kurallar daha yumuşak olur muydu, dolayısıyla uygulanması
bu kadar hoyrat olmayabilir miydi?**

İnsanlık tarihinin son on bin yılı, tarım devriminden söz ediyorum, erkekçi kültürün toplumsal kültüre dönüştüğü dönemdir; toplumsal kültürün erkek bakış açısını yansıttığı dönemdir. İlkel komünal toplu-
mun sona ermesiyle –serde biraz komünistlik var ya– tarım devriminin gerçekleşmesi, sınıfların oluşması, erkeklerin hâkim konuma dönüş-
mesi. Sonra gelen XX. yüzyılda bile o etkiler kalkmış değildir.

Bu dönemde bütün metinlerde erkekçi yorumlar var. Sadece Do-
ğu'da, İslam dünyasında değil, Batı'da, Budist toplumlarda, Afrika'da
da böyledir. İlahi dinlerin ortaya çıkıp tek tanrılı dinlerin yayılıp yo-
rumlandığı dönemler, erkekçi bakış açısının hâkim olduğu dönemdir.
Bunlar da kendilerini erkekçi bakış açısının etkisinden kurtaramamış-
lardır. Ama burada önemli olan, dine, bu beşeri kısımları ayıklayarak
baktığınız zaman ne gördüğünüz.

Nisa suresi ve “darab” araştırması

- Siz ne gördünüz?

Benim gördüğüm hadise şu; birçok şey geleneksel olarak bugüne
kadar gelenlerin bana anlattığından farklı. Mesela Nisa suresinin 34.
ayeti, kadınla ilgili iki önemli noktayı düzenliyor. Geleneksel metinlere
baktığınızda iki şekilde görürsünüz. İlki, erkeklerin kadın üzerinde ida-
reci ve hâkim olduğunu, doğrudan doğruya erkeklerin kadınlardan üs-
tün olduğunu anlatan yorumlar ve tercümeler var. İkincisi kadınları
dövmekten bahseder.

Arapça orijinalinde, “kavvamun” diye bir kelime geçer, kuvvetli, ka-
vi anlamında. “Erkekler kadınlar üzerine yöneticidir, üstündür” gibi. O
yıllarda bir kadın yazarın makalesini okumuştum. Diyor ki kavvamu
nasıl yöneticilik, üstünlük diye anlıyorsunuz. Kavvam dayanak anlanı-
na gelir.

- Yani...

Yani erkekler mallarından aile fertleri için, kadınlar için harcadıkları-
rından, “dayanaktır” demek istiyor. Bu da o döneme ilişkin fiili bir du-
rumu anlatıyor. Yani hüküm ifade etmiyor, sosyolojik bir hadiseyi anla-
tıyor. Bu kadın yazarın yorumu sağlıklı geldi bana. Ayetteki ikinci kısım
dövmeyle ilgili. Dövme nereden çıkıyor diye merak ettim. Darab keli-

mesi var. Önüme koyduğum Kuran sözlüğü vardı, bir kelimenin hangi ayetlerde geçtiğini anlatıyor. Örneğin yüz yerde geçiyorsa o ayetlerin listesini veriyor. Kuran sözlüğünü, evde ne kadar meal tefsir varsa önüme koydum ve darab kelimesini aramaya başladım. Darab kelimesi, Kuran'da elli sekiz yerde geçiyor. Yarısında, yani yirmi dokuzunda türevleriyle birlikte, "daraba emsal", "daraba misal" diye, yani örnek vermek anlamında geçiyor. Geri kalan yirmi dokuz yerde ise "bırakmak", "uzaklaşmak" da dahil çok değişik anlamları var. Buradaki darbın vurmayla bağlantısının delili nedir? Arapçada bir kelimeye cümlelerin gelişiyi veya gidişinden anlam verirsiniz. Ama bu ayette "darab" kelimesi geçiyor ve duruyor, yani ne gelişinden ne gidişinden ne anlama geldiğini çıkarmak mümkün. Gelişiyi ve gidişiyi vurma anlamını beslemiyor.

"Nüşuz haldeki kadınlar" diyor; bu, itaatsiz ve uygunsuz şeyler yapan kadın anlamına geliyor. Bu tür kadınlara öğüt verilebileceği, sonra yatakların ayrılabilceği, daha sonra da vurulabileceği ifade ediliyor diye böyle yorumlanıyor. Ama ben karıştırırken elimdeki tefsirlerin hiçbirinde görmediğim bir şey gördüm. Aynı surenin sonlarında bu sefer, nüşuz halindeki erkeklere kadınların ne yapacağı anlaşıyor. Orada erkekler için nüşus kelimesi kullanılmış. Gelgelelim, yorumların, tercümelerin hepsinde kadınlarla ilgili bölümde itaatsiz, uygunsuz kadınlar diye çevirdikleri halde , erkeklerin nüşusu konusunu hiç böyle anlamlara gelecek biçimde çevirmemiş.

Kadınlara, bu tür bir erkekle evli oldukları takdirde, hemen boşanmak için çaba harcamamaları, aile birliğini devam ettirmek konusunda çaba göstermeleri tavsiyesi var.

Burada kadının nüşuzu ile erkeğin nüşuzu arasındaki irtibatı kurduğum, üstüne bir de kadına yapılan tavsiyelere baktığım zaman buradaki "darb", olsa olsa boşanma, yani ayrılmayla ilgili olabilir anlamını çıkardım. Yani aile birliği sürdürülemez bir noktaya geldikten sonraki ayrılmadır diye hissediyorum. Ama Arapça bilgim bin dört yüz yıllık kelimelerin hangi dönemlerde, hangi anlamları kazandığıyla ilgili etimolojik çalışmayı kavrayacak düzeyde değil. Bu sebeple bu konuyu asıkda bıraktım. Fakat sosyal alanla ilgili yazılıp çizilenlere, yapılan yorumlara kesin gözüyle bakmak yerine, bunu bu şekilde kendi haliyle bırakmak gerektiği hissine ulaştım.

Yeni bir metodoloji önerisi

– Bu soru işaretlerini azaltıyor mu?

Buradan şunu çıkarıyorum: Müslümanlığı tanımlayan kaynaklar nelerdir sorusu, iki ayrı ekol tarafından farklı şekilde ele alınmıştır. Birincisi fıkhi ekoller. Diğeri de inanca ve felsefeye dair ekollerdir. Fıkha veya amele dayalı ekoller, Müslümanca yaşamının nasıl olacağını be-

lirler. Fıkha ve amele dayalı ekoller, dinin kaynağını, neyin İslam'a ait olduğuna ilişkin kaynakları dörde ayırır: Kitap, peygamberin sünneti, icma yani belli dönemdeki din bilginlerinin aynı konuda ittifak etmesi, kıyas. Günümüzde ittifak edecek sayıda din bilgini olmadığı gerekçeyle hep eski ittifaklara atıf yapılır. Kıyas şu; mesela şarap Kuran'da haram. Rakı geçmiyor ama rakı da haram. Bütün bunlar külliyatı artırıyor. İnanç ve İslam felsefesiyle ilgili ekoller ise bir şeyin İslam'a ait olup olmadığını belirlemede kaynaklarını üçe ayırır. Mütevatir haber. Bunlar, dine ait, kutsal metin olduğuna dair üzerinde hiç şüphe olmayan metinlerdir. Kuran değişmeden bize kadar gelmiştir. İkincisi hadis. Peygamber'in ciltler dolusu sözü var. Ama kelimacılara, yani İslam felsefesi itikadına bağlı ekollere göre, mütevatir hadis sayısı çok az. İmamı Azam'a göre sadece dokuz mütevatir hadis var. Dahası bir yerde "hem lafz hem mana olarak bir tek mütevatir hadis" olduğu söylenir. O da "Kim bana yalan isnat ederek bir söz söylese cehennemdeki yerini hazırlasın". Bunu kim yalan olarak Peygamber söyledi diye naklederse, cehennemdeki yerini hazırlasın. Bunun dışında hem lafz, hem anlam olarak, başka mütevatir hadis olmadığını söyleyenler var. Dolayısıyla kelimacılara ve felsefedeki ekollere baktığınız zaman Kuran ve mütevatir hadis bir, ikincisi akıl, üçüncüsü deney.

Bunlar diyor ki, inanç amele benzemez. Amel yaşama biçimini anladır. Ama bir insanın Müslümanlığı kabul edip etmemesi doğrudan inançla ilgilidir. İnançla ilgili konuları şüphe oluşturacak metinlerden hareketle, "İslam buna inanmayı gerektirir" diyemezsiniz.

Yanlış bir tanımlama yapıp yanlış bir çerçeve çizdiğiniz zaman, insanların İslam'dan uzaklaşmasına sebep olursunuz. Bu da size sorumluluk getirir. Onun için ancak ve ancak İslam'da olan budur demenin yolu, kesin metinlerden ve kesin delillerden hareketle olabilir.

Kesin delil de dinin kendi kaynakları bir, akla aykırıysa olmaz diyor iki, hayat yani hayatın tecrübenin kendisi, üç.

Günümüz dünyasında tüm ameli konular da bir itikat-inanç konusu haline dönmüştür. Bence artık fıkhnın esas aldığı dört delil yerine, kelimacıların esas aldığı üç delile dayanarak bir şeyin İslami olup olmadığı incelenmelidir. Yeni bir metodoloji teklif ediyorum...

Evrin Teorisi ve Yaradılış Teorisi

– Pozitif bilimler ile sosyal bilimleri ayırırken, kutsal kitaplarda evrim teorisinin izini aradınız mı? İnançlarınızı ve düşüncelerinizi sarsan bir çelişki yaşadınız mı?

Evrin teorileri dünyanın her tarafında, dindar insanlarla evrimciler arasında tartışmaya yol açmıştır. Çünkü Âdem'in, ilk insanın yaradılışıyla ilgili anlatımlar, ortaya yaradılış teorisini çıkardı. Evrim teorisi ilk

çıkıldığında Kilise ile Darwin arasında da çatışma yarattı. İncil'i de Tevrat'ı da incelediğinizde, evrim teorisi ile kutsal kitaplar arasındaki ilişkiyi hemen tespit edersiniz. Ancak aynı konuyu Kuran ile İslam düşüncülerini açısından incelediğimizde Darwin'in ile Kilise arasındaki ilişkilerin ve çatışmaların, İslamiyet ile bu teoriler arasında olmadığını rahatlıkla görebiliriz.

- Bunun bir sebebi var tabii, değil mi?

Tevrat ve İncil ile Kuran'da bu konunun anlatılışı bakımından önemli farklar var. Farkların özünde de Tevrat ile İncil'de yaratılışla ilgili konuların çok ayrıntılı üsluplarla anlatılması yer alır. Hatta Tevrat ile İncil'de sadece ilk insanın yaratılışı değil, Nuh Tufanı bile evrim teorisiyle çelişir biçimde takdim edilir. Bu noktada Kilise'nin Evrim Teorisi'ne temel itirazlarından biri şudur: Nuh'un gemisinin içinde hangi canlılar varsa, canlı türü o kadardır. Evrim ile yeni bir şey gelişmez bile denir.

- Kuran için aynı şey söylenmiyor mu?

Hayır, hatta şunu rahatlıkla söyleyebiliriz, İslam tarihi boyunca, evrim teorilerine uygun yaratılış anlatan değişik din bilginleri bile olmuştur. Örneğin Erzurumlu İsmail Hakkı Hazretleri'nde bile, evrim teorilerine benzer bir anlatım tarzı vardır. Mesela İbrahim Hakkı Hazretleri varlıkları, cematat (cansızlar), nebatat (bitkiler), hayvanat ve insan diye dörde ayırır. Her varlığın arasında da bağlantılı anlamında “mutavassıt varlık” var der. Cematat ile nebatat arasındaki ara varlık olarak mercanları anlatır. Biraz canlılık unsuru bulunan nesne diye. Bitkiler ile hayvanlar arasında hurmayı örnek verir. Çünkü hurmanın tepesinde beyne benzer bir şey varmış, onu kesince kuruyormuş. İnsan ile hayvan arasındaki mutavassıtın ise maymun olduğunu yazar. Çünkü “cemi aksamı, yani içi ve dışı insan gibidir” diyor. Bu, çok klasik, kitaplarını dini gelenekle yazan XVIII. yüzyıl insanının bakışı.

- Evrim teorisi konusu günümüzde de tartışmalı, dahası, dokunulması kolay olmayan tabuya yakın bir alan...

Günümüzdeki İslam bilginleri arasında da tartışmalı. Diyanet İşleri eski başkanı Süleyman Ateş'in doktora tezi, evrim teorileriyle ilgilidir. Ateş, Kuran'da evrimin varlığını iddia eder. Bu yaklaşıma nereden ulaşıyor? Kuran'da yaratılışla ilgili farklı şeyler var. İnsanın topraktan, balçıktan, sudan yaratıldığını söyleyen farklı ayetler yer alır. Süleyman Ateş, bunların hepsini insanın oluşumunun farklı aşamaları olarak kabul eder. Sözgelimi Nuh suresinde “sizi yerden bitki olarak bitirdik” diye bir ayet var. Bu ayet, genellikle “sizi yerden bir bitki gibi bitirdik” diye tercüme edilir. Ama o “gibi” kelimesinin karşılığı Kuran lafzında hiçbir yoktur. Tam tercümesi “sizi yerden bir bitki olarak bitirdik”tir. Ya-

nı gibi'siz bir metindir o. Süleyman Ateş de bunu gibi'siz tercüme etmiştir. Baktığınızda oraya “yaratılışın ilk evresinden bahsediyor” diye parantez açmıştır.

– Ateş’in bu teziyle nasıl ilgilendiniz?

Siyasal’a girdikten sonra karşılaştım. Cebeci’de evrim teorisiyle ilgili bir konferans düzenlenmişti. İlk yılımızdı, merak ettim gittim. Yaklaşımı geleneksel İslam anlayışına çok paralel olmadığı için, salonda itirazlar yükseldi. Bir öğrenci, “Anlattıklarınız İslam’a aykırı. Kuran’da Âdem’in cennette yaratıldığı anlatılıyor. Sen nasıl kelimelerden hareketle, konuyu saptırırsın” diye bağırdı.

Süleyman Ateş sakın sakın dinledi. Sonunda, “Bakın, falan falan ayetlerde cennet kelimesi o bizim bildiğimiz cenneti değil, yeşillikleri, bahçeleri, dünyevi bir yeşil alanı anlatıyor. Siz Âdem’in yaratıldığı cenneti ne zannediyorsunuz? Benim ayetlerde bahsedilen cenneti kastetmediğimi nereden çıkarıyorsunuz?” dedi.

– “İnsanın maymundan geldiği” bahsini nasıl tartıştınız? Neandertal insanı ve o zincire baktığınızda İslam’da bu konunun izlerini aradınız mı?

Yakın zamanlara kadar İslam’da bu konu nasıldır diye düşündüğümde, daha çok evrime yatkın bir insandım. Ama son yıllarda evrim teorileri konusunda çok kitap okudum. Bugün neye yatkınsın denildiğinde, yaratılışa daha yatkınam. Yatkınlık kelimesini tırnak içinde kullanıyorum. Çünkü mutlak bir belirlemeyle kendimi belli bir kalıba sokmak istemiyorum. Bunu, benim açımdan en azından bir zihinsel kavga olmadığını, akademik bir merak ve ilgi konusu olduğunu vurgulamak için söylüyorum.

– Evrimden yaratılış teorisine sizi yaklaştıran ne oldu?

Vaktiyle yeryüzünde iki ayaklı değişik canlıların olduğunu anlıyorum. Üç milyon yıl öncesine kadar australopithecus diye isimlendirilen iki ayaklı canlı var. Üç milyon yıla kadar bilim adamlarının arkeolojik olarak saptadığı iki ayaklı tek canlı görüyoruz. Üç milyon ile 1.8 milyon yıl arasındaki dönemde, farklı isimlerle anılan çok değişik, iki ayaklı canlı türleri var.

homo habilis, homo elgaster gibi iki ayaklı, yirmi çeşit kadar. Tama- nu olan iskelet sayısı çok az. Ama australopithecus ile ilgili olarak, Kenya’da yan yana yürüyen iki çift ayak izi var. Yanardağ lavlarının sertleşmediği dönemden oluşan izler.

– Bu ne anlama geliyor?

Bu, ayak izlerinin birbirlerine yakın duruş biçimleri ve yürüme mesafeleri gösteriyor ki, vaktiyle oradan, birbirlerine dayanmadan yürü-

yen iki canlı geçmiş. 1.8 milyon-3.5 milyon yıl arasında yirmi çeşit iki ayaklı canlı var. Ama 1.8 milyon yıldan sonraki dönemde sadece homo erectustan bahsediliyor. Afrika'da ortaya çıkmış, daha sonra dünyaya yayılıyor. Ve günümüz insanı homo sapiens. Tarihi iki yüz bin yıl önce-sine dayanıyor. Homo erectuslar, 1.8 milyon yıl ile iki yüz bin yıl arasındaki dönemde dünyaya yayılmışlar. Evrimcilerin asıl tartıştığı, homo sapiensin olduğu bu dönemdir. Çok merkezli ve tek merkezli olmak üzere iki evrim teorileri grubu var.

– İki grup arasındaki temel çatışma alanları nedir?

Çok merkezli evrim teorilerine göre, dünyaya yayılan homo erectustan binlerce yıl içinde evrim sonucu homo sapiensler oluşmuş. Farklı bölgelerde. Günümüz insanı da bunların torunları. Tek merkezli evrim teorisi ise diyor ki, hayır, evrimleşme tek bir yerde olmuştur. O tek merkez de Afrika'dadır. Orada bir grup homo erectus evrimleşmiş ve homo sapiens haline gelmiş. Sonra iki yüz bin yıl önce ortaya çıkmış olmakla birlikte, yüz bin yıl sonra Afrika'dan yayılmış ve dünyanın diğer tarafındaki homo erectusları ya yok etmiş ya da doğa koşulları karşısında yok olmuş. Günümüz insanı da tamamıyla bu homo sapienslerden ortaya çıkmıştır diyorlar. Bu evrimciler arasındaki çok temel tartışmalardan biridir.

Burada neandertaller devreye giriyor. Neandertaller, yüz elli bin yıl önce ile kırk kırk beş bin yıl önce Avrupa ile Ortadoğu'da yaşamış. Aynı dönemde, aynı bölgede homo sapiensler de bulunmuş. Ama neandertaller yok olmuş. Homo sapiensler ise günümüze gelmiştir. Neandertaller niye yok oldu tartışması var. Bu görüşlerden biri homo sapiensler daha akıllıydı. O günkü doğal koşullarda kendilerini daha iyi korudular.

– Alet kullandıkları için mi?

Ötekiler de alet kullanıyor. Hatta neandertaller daha güçlü ve adaleli. Son buzul çağı koşullarında, homo sapiensler zekâ farkıyla yiyecek kaynaklarını daha iyi kontrol ettiği için varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hatta homo sapienslerin kullandığı aletleri, neandertallerin icat ettiğini söyleyenler var. Belki daha iyi bir noktadalar. Sonunda neandertaller yok oluyor, homo sapiensler kalıyor. Yakın zamanlara kadar, insanlığın evrimiyle ilgili çalışmalar sadece iskeletlere dayanıyordu. Günümüzde insanlığın orijiniyle ilgili çalışmalar iki kaynağa dayanıyor. İskeletler ve DNA çalışmaları. DNA çalışmalarında günümüz insanından orijine ulaşıyorsunuz. Teknik olarak, erkek DNA'larından ulaşılamıyor. Kadın DNA'ları üzerinde mitokondriyal DNA testleri var. Bu testlere göre dünyanın değişik yerlerindeki kadın DNA'larından orijine ulaşılmaya çalışılıyor. Okuduğum kadarıyla, ırk kavranı artık iflas etmiştir. İster beyaz, ister sarı, ister siyah ırk olsun, yeryüzündeki tüm insanların orijinlerinin bir olduğu ortaya çıkıyor.

– Farklılaşma nereden çıkıyor?

İklim farklılıklarından. O da görünüşte farklılaşmadır. Örneğin İngiltere’de bir kana ihtiyaç olduğunda, onunla Afrikalı bir zencinin kanı tutabiliyor. Görünüşteki farklılıklardan çok, görünen ve görünmeyen birliktelikler daha fazla. Artık ırk kavramını kullanmanın bile yanlış olduğunu düşünüyorum.

– Fiziksel farklılıkları, iklim ve coğrafi koşullar mı belirliyor?

Evet. DNA çalışmaları sonrasında, çok merkezli evrim teorileri büyük ölçüde çökmüştür. Tek merkezli evrim teorileri ağırlık kazandı. Dünyanın değişik bölgelerindeki, çok sayıdaki kadının DNA’larından ortak ataya ulaşmak için yapılan mitokondriyal DNA testleri, iki yüz ila iki yüz yetmiş bin yıl öncesinde tek bir kadında birleşiyor. Evrimciler bunun adını mitokondriyal Havva koymuşlar. Çinli, Hintli, Kızılderili, Türk, Afrikalı kadınların DNA’ları üzerinde yapılan testler, Afrika’da yaşamış bir kadında birleşiyor. Ama evrimciler bütün kadınların bundan türediğini iddia etmiyor. Bir grup halinde evrimleşmiştir diyorlar. Yine homo erectustan bir grup, bir merkezde evrimleşmiş. Bu grubun içinde çok sayıda kadın ve erkek var. Ama soyu günümüze gelen bu gruptaki tek bir kadındır. Fakat bu da kesin değil. Çünkü DNA testlerine dayalı orijin araştırmaları devam ediyor.

– Yolculuk sürüyor yani; muhtemeldir ki erkeklerin DNA’larından ilerlemek mümkün olduğunda bilgiler de yeniden yorumlanacak.

Elbette. Şu anda söylediğim yorum da mutlak ve kalıcı değil.

– Çok merkezli evrimden tek merkezli evrimin kuvvet kazanması, yaradılış teorisiyle düşünsel bir akrabalık mı?

Tabii, bu ortaya çıktığında, Kilise hemen sahiplenmiş, “Gördünüz mü?” demiştir. Aynen Big-bang teorisi gibi. O da ilk ortaya çıktığında, “İşte bilim de Tanrı’ya ulaştı” dediler. Onun için bilim ile kutsal metinler arasında sürekli çatışma aramamak, başka türlü bakmak lazım. Bilimsel verilerin, kendisini sürekli yenileyen, devam eden süreç olduğunu bilmiyoruz. Diğer taraftan, Kuran gibi kutsal metinlerin tarihi yorum birikimlerinin sınırları dışına çıkmadan yorumlama geleneğini de aşmak gerekir.

Bu alan, bir kavga alanı değil

– Bilimsel çalışmalara bakalım ve o köprüler devamlı güncelleyelim mi demek istiyorsunuz?

Ben şöyle bir noktadayım; elli yıl sonra bilim ne diyecek? Bilimin söyledikleri, kutsal metinler açısından nasıl bir uyum veya çelişki ortaya çıkaracak, emin değilim. Dolayısıyla, tam bir bilimsel bakış açısına

tabi bir insanın, bilimin her önüne getirdiği aşamayı veri alıp dini reddetmesinin doğru olmadığını düşünüyorum. İnsanlığın din ve bilimle serüveni devam edecek. Kimsenin kavga etmesine gerek yok. Bu alan, bir kavga alanı değil bence.

– **Dinin ve bilimin kendine has dinamiklerine bırakılması gereken bir alan belki. Bilimin evet ama dinin kendine has dinamiklerinden söz edilebilir mi bilmiyorum...**

Elbette söz edilebilir... Ben Kuran'ı her okuyuşumda yeni bir duyguyla baş başa kalıyorum.

– **Akıl geliştikçe, bakış da değişiyor herhalde.**

Bin yıl önce, Kuran'ı okuyanın dünyasında yorumladığı şeyler ile benim yorumladığım ve anladığım, hissettiğim şeylerin aynı olduğunu düşünmüyorum. Belki elli yıl sonra yaşayan samimi bir Müslüman da benim hissettiklerimi değil, farklı şeyler hissedecek. Ama yeri göğü yaratan mutlak bir yaratıcıya olan inanç hiçbir zaman değişmeyecek. Dolaşısıyla şunu söylüyorum; ister evrim, ister yaratılış teorisi, hepsini yaratan bir yaratıcının varlığına inanıyorum.

– **Bilimsel veriler, bulgular sürekli değişirken sorular da yenileniyor tabii...**

Elbette, bilgiler bulgular değişiyor derken, mesela homo sapiensler de neandertaller de insanın farklı evrim noktalarını ifade ediyorsa, peki bunlar otuz kırk bin yıl boyunca, aynı bölgelerde yaşamışlar da birbiriyle evlenip birleşmemişler mi, çocukları yok mu? Yapılan DNA testleri, neandertallerin değil homo sapienslerin soyunun bugüne geldiğini gösteriyor. Demek ki bunlar ayrı türler de olabilir kuşkusu geliyor bana. Kromozomlarda farklılık olduğu zaman, ortaya farklı türler çıkıyor ve onlar birleşse bile çocuk sahibi olamıyor. Bunun istisnası katır olur. Biri altmış dört, biri altmış iki kromozomlu olduğu için, katır olur. Ama katırın yavrusu olmaz. Orada kesilir.

2006'da biyoloji dalında Nobel alan bilim adamının tezinin neandertaller ile homo sapienslerin birleşmeleri sonrasında soylarının günümüze ulaştığıyla ilgili bir tez olduğunu duydum. Bu benim daha önce okuduklarıma tamamen aykırı bir görüş olduğu için sordum ama sonuç alamadım. Mesela böyle bir bulgu ortaya çıkmışsa, deminden beri konuştuğumuz şeylere yeni bir bakış açısı getirmemiz lazım.

O nedenle, “din benden yaratılış istiyor” diye, ya da “evrim teorisi yaratılışa aykırı” diye mahvolmaya gerek yok. Hem bilimi, hem dini izlemeye devam edeceğiz.

– **Ülkedeki gerilimler ile kutuplaşmalar, din ile siyaset ilişkisinden kaynaklanıyor ama. Dinde zaten var olan günlük hayatı düzen-**

leme iddiasının siyasetçe, çoğu kez de pragmatik kaygılarla yorumlanma biçimi değil mi sorunların kaynağı?

Ben hadiselere hep kendi bireysel dünyamdan baktım. Öyle ki, tam düşüncelerimin durulduğu dönemde, bir grup arkadaşım 1982 yılında Umre'ye gittim. İçimizde bir hoca vardı. O arkadaş yolda dedi ki, "Kâbe'yi görünce yapılan ilk dua kabul edilir". Halk arasında da yaygındır bu inanç. Kendi metodoloji penceresinden baktığımda, gerçekten böyle olup olmadığını anlamak için incelemem lazım. O hoca arkadaş "Ben bir dua yapayım, siz de amin deyin. Zaten benim duam her şeyi kapsıyor. Aynı duayı yapmış olalım" dedi. Kâbe görününce, o arkadaş duaya başladı.

– Ne diledi?

Neler dilemedi ki! İstemedik bir şey bırakmadı. Bütün dünya nimetlerine, cennetteki hurilere varıncaya kadar her şeyi istedi. Yanındakiler de amin diyor. Fakat ben bu konulara zihnen o kadar takılmışım ki, onların duasıyla uğraşmadım da Kâbe'yi görünce ne söyledim biliyor musunuz?

– Ne söylediniz?

"Allahım bana dinini senin murat etmediğin gibi anlatmayı ve yazmayı nasip etme" dedim. Yani senin maksadın ne ise din adına benim de söyleyeceklerim, yazacaklarım, o çerçevenin sınırları dışına taşmasın. Kendimce sübjektif bir düşünce biçimi geliştirdim. Bu bende kalsın, belki yanlışlarım vardır. Bu yanlışlarımı objektif bir mücadelenin unsuruna dönüştürürsem yanlış olur. Bana böyle bir şey nasip etme dedini.

– Duanızı kabul olmuş sayıyor musunuz?

Umut ediyorum ki kabul olmuştur. Bulunduğum noktada ayrıntılara takılmıyorum. Çünkü her konunun çok ayrı incelenmesi lazım.

– Dinin toplumu düzenleme iddiasının içinde mutlak doğruya ulaşmışlık duygusu yok mu?

Ben bir başka çizgi çiziyorum. Toplumdaki kuralları, yaşama biçimini sistemi dönüştürme mücadelesi görenlerin açısından ellerindeki malzemenin mutlak doğru olması lazım. Benim sorunun ise orada değil. Din adına konuşabileceğim nedir, konuşamayacağım nedir? Ben daha bunun sınırını çizebilmiş değilim ki!

Kuran'da devlet kelimesi sadece bir kez geçiyor

– Artık klasikleşen, ancak sıcaklığını koruyan "İslam ile demokrasi bir arada olur mu" sorusunun yanıtında neredesiniz?

Bu konuda dikkatimi çeken bir şey söyleyeyim. Kuran'da devlet kelimesi sadece bir kez geçiyor. Haşr suresi 59. ayet. Mal, yani servet içinde, yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın. Bu da bi-

zim bildiğimiz anlamdaki devleti anlatmıyor.

Bu surede servetin belli ellerde birikerek toplum üzerinde güç oluşturmamasını tavsiye eden bir ifadeyle geçiyor. Gelir dağılımının adil olmasını, toplumsal barış açısından bir yanda servet bazı güç sahiplerinde birikirken, diğer tarafta perişan, yoksul insanların olmaması vaaz ediliyor.

– **Soruya dönecek olursak...**

Temel mücadeleyi devlet bazında ele alırsak, benim okuduğum, anladığım kutsal metinlere ne kadar uyar, ondan emin değilim.

8. bölüm

Üniversite hayatı başlıyor

– Gelirler kontrolörlüğü döneminin kısa sürmesi, baştan beri akademisyenliği hedeflemenizden mi kaynaklandı?

Evet. SBF mezunlarının mezuniyet sonrasında hedeflediği bazı belli işler vardır. Ya diplomasıdır, Dışişleri Bakanlığı; ya mülkiyedir, İçişleri Bakanlığı, kaymakamlık ya da Maliye olmak üzere değişik bakanlıkların teftiş kurullarıdır.

Mezuniyet sonrasında ilk olarak Gelirler Kontrolörlüğü sınavına girmiştim. Sınavı kazanıp başladıktan sonra, başka sınava girme hazırlıklarını bıraktığımı için Gelirler Kontrolörlüğü'nde kaldım. Ama baştan beri üniversitede olmak ve akademik çalışmalar yapmak istiyordum. Kontrolörlük yıllarımda Fransızca öğrenmeyi sürdürdüm. Asistanlık sınavlarına hazırlığımı bir parçası olarak dil çalışmaları yapıyordum. O dönemde büyük kentler dışında çok fazla üniversite yoktu. Ankara, İstanbul, İzmir dışında, Erzurum, Trabzon gibi bazı büyük kentler vardı. Terör olayları nedeniyle ben de üniversiteye devam edemedim. Hatta son iki yıl hiç girmedim derslere.

– İçinize sinerek dolu dolu bir Mülkiyelilik havası soluyamadığınızı görünüyor...

Çok doğru. Üniversite öğrenciliğim eksik kalmıştır. İçimde hep bir ukde olmuştur. Mezun olduktan sonra bile, üniversite sınavlarına girip tekrar öğrencilik yaşasam mı diye düşündüğüm olmuştur. Ama yatay iş yapmanın doğru olmadığını düşündüm hep.

Getirisi olmayan bir fakülte diploması almaktansa, üniversitede hoca olarak devam edebilirdim. O da bir alternatifti, ama bunun ötesinde de hep üniversite hocalığı arzu ediyordum. Fakat hocalarla bir bağımız olmadığı için...

– Neden bağınız yok?

Hocalar yakından tanıdığı ve başarılı gördükleri öğrencileri asistanlığa aldıkları için sınavları kazanmak çok zordu.

– Varmayı çok istediğiniz hedefin zemini yok...

Zemini yok, doğru. Bunu nasıl yakalayabilirim diye çok uğraşmışım-

dır. Önce Erzurum'da asistanlık sınavına girdim. Oradaki sınavlar yönetmelik değişikliği nedeniyle iptal edilmişti.

Nihayet Bolu'da, sonradan fakülteye dönüşerek Gazi Üniversitesi'ne bağlanan dört yıllık Sevk ve İdarecilik Yüksekokulu açıldı. Ardından Abant İzzet Baysal Üniversitesi'ne döndü. 1980'de de araştırma görevlisi sınavı açtılar.

O sırada gelirler kontrolörü olarak Isparta Keçiborlu'da turne ediydim. İzin alarak Ankara'ya geldim ve Gazi Üniversitesi binasında sınava girdim. Bilim ve yabancı dil sınavından geçtik. Sözlüye altı kişi kalmıştı.

Yalçın Küçük sözlüdeydi

– Hocalar kim?

Yalçın Küçük, Macit İnce, Abdurrahman Akdoğan. Mülakat için şimdiki İİBF binasındaki bir odanın kapısında birkaç saat bekledik. Ama sonunda bize “Şimdi mülakat yok. Biz sizi ayrıca çağıracağız” dediler, dağıldık. Normalde bir kişi alınacaktı ama iki kişi aldılar. Biri Ömer Kükner, diğeri ben.

– Mülakat oldu mu?

Hayır. Herhalde gerekli görmediler.

– Ama nasıl olur?

O üç beş ay boyunca, gelirler kontrolörü olarak İstanbul'daydım. Bazı tanıdıklardan ara ara haber gelirdi. “Seni alıyorlar.” Sonra haber değişirdi. “Vazgeçtiler, seni değil Ömer Kükner'i alıyorlar.”

– Bu tuhaflık neden peki? Sonra öğrenmişsinizdir.

Jüride ihtilaf çıkmış. Üyelerden biri benim, diğeri Ömer'in girmesini istemiş. Ben mi Ömer mi tartışması uzun sürünce, “En iyisi asistanlık kadrosunu ikiye çıkaralım” diyerek bir yerine iki araştırma görevlisi almaya karar vermişler.

– Bunu ideolojik bir ayrım olmasın, adalet sağlayalım diye mi yapmışlar?

Hayır. İhtilaf olduğu söylenen iki hoca, Yalçın Küçük ile Macit İnce, ikisinin de bana yakınlığı yok. 1980 öncesi koşullarına göre düşünürseniz, Macit Hoca biraz daha ılımlı bir sol yaklaşımda. Kaldı ki, benim nasıl biri olduğumu zaten bilmiyorlardı.

– Nasıl? Bu ilginç değil mi?

Bunu başka vesileyle anlatacağım.

– **Yalçın Küçük ile o dönem bu konuda karşılaşp konuştunuz mu?**

– Hayır. Sadece koridorlarda, bizi sınav yapan hoca diye gelip giderken görüyordum. Ama yüz yüze konuşma imkânımız olmadı. Sınav 12 Eylül'den önceydi, ama atanmamız 12 Eylül sonrasına kaldı. Biz başladık.

– **Altı kişiden iki kişiye düşölüyor, sonra performanslar mı tartışılıyor?**

Evet, ikimizin de kâğıdı iyiymiş. Ama beni bir de gelirler kontrolörü olduğum için müktesebat açısından iyi görmüşler. Ömer için de benzer şeyler söz konusu. O da ODTÜ mezunu, yabancı dile hâkim.

– **Yapı Kredi Yayıncılık'ta genel müdürlük yaptı değil mi?**

Evet. Babası Anayasa Mahkemesi üyesiydi o sıra.

– **Görüşüyor musunuz?**

Bakanlık dönemimde telefonlaştık ama görüşmedik.

– **Yalçın Küçük'le ilk kez ne zaman yüz yüze gelip sohbet ettiniz?**

Daha sonra doktora programına başladığımda Maliye Fakültesi kurulmuştu. O da doktora derslerine giriyordu.

– **İlişkileriniz nasıldı?**

İyi idi. Bir iki istisna hariç, benim hocalarımla ilişkilerim hep çok iyi olmuştur.

– **Kişiliğinin özgün taraflarını yansıttığı olmaz mıydı?**

Araştırma teknikleri dersine girerdi. Çok sayıda da seçimlik ders vardı. Zaten dersleri ilgi alanınıza göre belirliyordunuz. Vergiye yönelmeyi düşünüyordum. O arada Yalçın Hoca'nın dersini almadım ama dersini dinledim.

– **Niye almadınız?**

Öyle denk geldi herhalde.

– **Orada başka bir şey olmuş sanki?**

Peki. Bizi neden sözlüye çağırmadıklarını, altı ay bekledikten sonra iki kişi alındığı, araştırma görevlisi kadrosu birken neden ikiye çıktığına dair somut bilgilerim yok ama duyduğumuz rivayetleri aktarayım. Yalçın Küçük'ün Ömer Kükner'i istediği söyleniyordu. Yalçın Hoca'nın *Yeni Bir Cumhuriyet İçin* adlı kitabının önsözünü Ömer Kükner yazmıştı. Hatta Yalçın Hoca o kitap dolayısıyla hapis cezası almıştı. Dolayısıyla Hoca ile Ömer arasında eskiye dayalı bir hukuk var. Hoca, Ömer'in kapasitesini, birikimini, niteliklerini biliyor, Ömer'i tercih ediyor.

– Macit Hoca da sizi mi tanıyor?

Hayır. Macit Hoca beni hiç tanınamasına rağmen beni uygun görüyor. Çünkü kâğıdımı iyi buluyor. Fiilen de Maliye’de denetim elemanı olarak çalışıyor olmamı olumlu bir kazanım olarak değerlendiriyor.

Aktarılmayan tek kelimeyle değişen kader...

– Hayli ilginç. Sonuç nasıl alınıyor peki?

O arada okulun müdürü Doçent Doktor Fatih Gümüş –daha sonra 1402 ile uzaklaştırılmıştı- merak ediyor. Ömer’le ilgili referansları alıyorlar. Ama acaba Abdülatif Şener kimdir, neyin nesidir diyorlar. Nereden saptayabiliriz diye düşünürken, bizden bir veya bir iki sene önce yine Maliye asistanı olarak girmiş SBF mezunu Ramazan Özcan’ı görevlendiriyorlar.

– Git araştır diye mi?

Evet. Sen bu Maliyecileri tanırsın, git araştır, soruştur, meslektaşlarından nasıl birisidir öğren diyorlar. Ramazan da gidiyor. Bizim promosyondan Osman Tan diye Ankara Grubu’nda bir arkadaş var. Mithatpaşa’ya gidip beni soruyor. 70’li yılların etkisi halen sürüyor. Osman da benim için “Selametçidir” diyor. Ramazan “Yapma yahu. Peki, arkadaşlığı nasıldır?” diye soruyor. Osman da bunun üzerine “Arkadaşlığı çok iyidir” diyor. Şöyledir böyledir diye anlatıyor.

– Osman Tan sol görüşlü mü?

Evet. Ramazan ile Osman’ın eski öğrencilik günlerini yad ederken beni nasıl konuştuklarını tahmin edebilirsiniz. Fakat Ramazan’ın şöyle bir özelliği vardı; Kayserili bir Anadolu çocuğu.

– Yani, bu neyi anlatıyor?

Sınıfsal ayrımı ekonomik boyutuyla düşünürdü. Burjuva aile ortamından çıkıp entelektüel merakları tatmin için sola yatkinlik gösteren tiplerden hoşlanmazdı. “Önemli olan gerçekten halkın içinden mi, değil mi, solcu olması için bu lazım” derdi. “Ötekiler zihinsel entelektüel tatmin peşindeler” derdi.

– Dolayısıyla orta halli bir aileden geldiğiniz için sizi de sola mı yakın görüyor...

Anadolu’dan, Sivas’tan gelen biri oluşum, ona göre benim sınıfsal konumumu belirlediği için bu kendince yeterli. Ramazan dönüyor. Fatih Gümüş araştırdın mı diye soruyor. Ramazan da “Evet araştırdım. İyi bir arkadaş” diyor. Ve orada duruyor...

- Bu çok önemli, Selametçidir diye devam etmiyor yani?

Etmiyor, gerisini söylemiyor. Bunun üzerine, Sivasslı, SBF mezunu, "İyi arkadaş"! İkimizi de almaya karar veriyorlar.

- Aktarılmayan o tek kelime kaderiniz olmuş!

Kesinlikle doğru! Böylece ikimiz de başladık. O arada bir şey oldu. Keçiözümlü ve Çardak turneleri bitmişti. İstanbul Grubu'nda çalıştığım için geri dönmüştüm. İktisat Fakültesi doktora sınavlarına girip kazanmıştım. Harcı da yatırmıştım. Tam doktora programına başlayacakken bu haber geldi: Bolu Sevk ve İdarecilik Yüksekokulu sınavını kazandın. İşbaşı istiyorlar. Gelip görüşme yaptığımda doktora İstanbul'da devam edebileceğimi söylediler. Ama ben bunu memur düşüncesiyle anlayamadım.

- Gitmediniz mi?

Bağlı bulunduğum yüksekokul Bolu'da, üniversite Ankara'da, doktora İstanbul'da. Bu tablo benim zihnimde bir türlü yerleşmedi. İstanbul'u apar topar bıraktım. Evi Ankara'ya taşıdım. Öğrenciyken birlikte kaldığımız iki arkadaş vardı.

- Doktora?

Gazi Üniversitesi Maliye Bölümü'ne kaydoldum. O zaman araştırma görevlilerini sınavsız kabul ediyorlardı.

- İstanbul'dan vazgeçmeseydiniz, gidip gelmek zorunda mıydınız?

Yo, orada yapabilirsin dediler. Kadrom da sürecekti. Ama ben bağdaştıramadım. Nitekim başladıktan sonra gördüm ki, hocaların çoğu Bolu'ya İstanbul'dan gidip geliyor.

- Hayıflandınız tabii...

Rahat söyleyebilirim ki bir iki sene sarhoş gibi gezdim. İnsan İstanbul'u bırakıp buraya gelir mi diye kendime çok kızmışımdır. Çünkü İstanbul bir tiryakilik gibi insanın yakasına yapışıyor. Denizini çok özlemişimdir.

- Geri dönüş mümkün olmaz mıydı?

Tekrar evi taşıyamazdım.

- Peki, size meseleyi mi iyi anlatamamışlar?

Biraz öyle. Ama akademik faaliyetlere girmek gözümde o kadar büyük bir olaydı ki; böyle kopuk kopuk, hem İstanbul hem Ankara, zihnimde birleştiremedim.

- Doktora programı açısından nitelik farkı var mı?

O doktora programları kalktı. Üniversitelerin sosyal bilimler enstitü-

leri yapmaya başladı. Tez verdiğim sırada üniversitenin enstitüsüne dönüşmüştü. Ben de doktora'yı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden almış oldum.

Bolu yılları

– Asistanlık nasıl geçti?

Asistanlık boyunca hocamız yoktu. Orada üç maliye asistanıydık. Hoca gibiydik üçümüz de. Dersleri paylaşır sırayla girerdik. Bolu'da kimler yoktu ki. En yakın arkadaşlarımdan biri Serdar Erman'dı. Sonra Fikret Başkaya, hâlâ görüşürüz.

– Fikret Başkaya'yı cezaevindeyken ziyaret ettiniz mi?

Evet. *Paradigmanın İflası*'ndan dolayı ceza aldığı sırada. Milletvekilliği dönemimde ise kendisinin "Özgür Üniversite" diye faaliyeti vardı. Sakarya Caddesi'ne birkaç kere uğramışım. Bakanlığım döneminde de telefonlaştık. Üniversitede sıra dışı bir duruşu vardı. Aslan Sunat, Arif Kocaman, eşi Berna Kocaman, Nejat Akyıldız, Halil Ülker bizim ekipti. Masum Türker ile yıllarca aynı binada hocalık yaptık. Yani bizim Bolu çok verimliydi. Daha sonra Orhan Türkdoğan Erzurum'dan bizim fakülteye geldi. Beşir Hamitoğulları SBF'deydi. Bir ara o da geldi.

– Yalçın Küçük ile sosyal ilişkilerinizin başlaması daha sonraki dönemlerde mi?

Yalçın Hoca'yla siyaset sonrası daha yoğun görüştüm.

– Hatırladı mı sizi?

Tabii. Biliyor. Bolu 12 Eylül öncesi ve sonrası sol bir gelenekle oluşmuş bir yüksekokuldu. Tamamıyla sol bir hoca profili vardı.

– Siz nerede duruyorsunuz?

Aslına bakarsanız düşünce planında yalnız bir insandım. Ama aramızda hiçbir zaman düşünce farklılığı, bir ayrışma konusu olmanıştır. Beraber oturur, beraber dağ bayır gezerdik. Akşamları Bolu ormanlarında sohbetler ederdik. Bazen lokantaya giderdik. Hocaların bir kısmı Ankara, bir kısmı da İstanbul'dan geldiği için, genellikle bir iki gece Bolu'da kalıp geri dönerlerdi.

O arada bir araya gelen hocalar birbirini görme sevinciyle "Hadi akşam bir yerde oturalım" derler ve genellikle içkili lokantaya gidilirdi. İçkiler gelir, sigara içenler sigaralarını yakar. O ortamda sigara içmeyen de bir tane yakabilirdi. O masalarda içki sigara içmediğim için ve herkes sol gelenekten yetiştiği için yabancı kaldığımı hissederdim.

İntibak edebilmek için o masada ben de sigara içmeye başladım. Öğ-

renciliğimde de tek tük içerdim ama tiryakiliğe dönüşmemişti. O yemekli sohbetler esnasında tiryaki olduğumu söyleyebilirdim. Tam tiryakiliğim milletvekilliği dönemidir. O arada çok sohbet ederdik. Benim için bir başka galaksiden fikir alışverişinin yoğunlaştığı ortamlardı. Çok zevk alırdım.

– Sizin de fikirleriniz merak edilirdi, değil mi?

Tabii. Hayatımda düşüncelerimle ilgili hiç propaganda yapmadım. Hep birileri merak edip sorduğu zaman paylaşmışımdır. Öyle sanıyorum ki böylesi daha etkili oluyor.

– Fikir açıklarken bağırarak yerine alçak ve sakin bir tonla konuşmak daha etkileyici oluyor.

Evet, bunu yaşadım.

– Takırlılar mıydı size? İçki içilen ortamlarda içki içmeyenlere şakalar falan olur ya...

Ufak tefek taşlar atarlardı galiba. Ama kimse bardağıma, kolama bir şey ilave etme teşebbüsünde bulunmadı. Herhalde saygı duyarlardı o halime. Ama farklılıklara rağmen çok iyi bir arkadaşlık ortamıydı bizimkisi.

Geçinebilmek için muhasebecilik de yaptım

– Gidip geliyor muydunuz?

Son sene Bolu'ya yerleştim. Tezle ilgili bütün malzemeleri topladım. Git gel konsantremi bozacak, nasıl olsa bütün dokümanlar tamam. Oturup tez metnimi orada yazayım dedim. Bu da bir yıla yakın sürdü. Bolu serüveni hayatımdaki önemli kesitlerden biridir. Çünkü o dönem çok büyük geçim sıkıntısı çektim. Araştırma görevlisi maaşı çok düşüktür. Üstelik Maliye'yi, gelirler kontrolörlüğünü bırakıp araştırma görevlisi olduğumda maaşım üçte bire düştü. Eşim çalışmıyordu.

– Akademisyenliğe adım attıktan kısa bir süre sonra evlenmişsiniz değil mi?

Evet, aşağı yukarı bir yıldan biraz fazla. 1981 yılbaşında asistanlığa geçmiştim. Evlilik tarihi ise 6 şubat 1982. Evlenince Ankara'ya yerleştik. Kiradayız. Eşim çalışmıyor. Ben de eski işimden çok daha düşük bir maaşa çalışıyorum. Çok önemli geçim sıkıntılarımız oldu. Ankara'da olduğum ve doktorayı burada yaptığım için, haftada bir gün Bolu'ya gidip geliyoruz.

– Sivas'ta babanızın aldığı araziden gelir yok muydu?

Hayır, kardeşime bırakmıştık. Mezuniyet sonrası şık olmayacaktı. Kendisi işletti, ekti biçti.

– Nasıl baş ettiniz peki?

Geçim sıkıntısı çok bastırıldığı zaman muhasebecilik yaptım.

– Şirket defteri mi tuttunuz?

Evet, birkaç şirketin defterini ek gelir için dışarıdan tutuyordum. Çok sıkışıp yaşam koşullarımı tükettiğimi hissettiğim dönemlerde, muhasebe işinden ek gelir temin ediyordum. Ama bu hayatımda en üzüldüğüm konudur. Daha yoğun bilimsel çalışma yapabilecekken, başkalarının paralarını toplayıp toplayıp çıkarmaktan, başkalarına ait liralari, kuruşları hesaplamak zorunda kalmak ve ömrümü onunla harcamaktan daha fazla zoruma giden bir şey olmanıştır. Oraya harcadığım zamanı israf olarak gördüm. Çünkü hep zihinsel faaliyetler içinde olmayı arzu ediyordum.

– İşletmeler kimindi?

Tanıdıkların orta büyüklükte şirketleriydi. Bizim okul henüz fakülteye dönüşmeden önce Profesör Remzi Örtten yüksekokul müdürü olarak geldi. Yabancı dil jürimde de vardı. Fakülteyi bitirdikten sonra, tamamlamadığım bir gece programına gitmiştim. Orada hocanın muhasebe dersini almıştım. Bir gün, “Seni öğretim görevlisi yapacağım” dedi. Öğretim görevlisi olunca maaşınız artıyor, bağımsız hoca oluyorsunuz. Derse girip, girdiğiniz dersin parasını alıyorsunuz. Unvan ve statü açısından iyi bir konuma geliyorsunuz. Şöyle bir düşündüm ve “Kabul etmiyorum” dedim. “Olur mu, nasıl kabul etmiyorsun, herkes havada kapar” dedi. Biz üç maliye asistanıyız. Ramazan Özcan adlı arkadaş bizden kıdemli. Doktorayı bitirmiş olsam düşünürdüm. Ama sürüyordu. Yani üçümüz de doktora çalışmasına devam ediyoruz.

– Adil olmaz mıydı?

Girerken hakkımda yapılan tahkikatta, olumsuz algılanacağını öğrendiği şeyleri söylememiş. İyi bir arkadaşdır diye rapor vermiş. Bunları çiğnemem mümkün değil. Bunları anlatmadım ama “Bir maliye öğretim görevlisi atanacaksa Ramazan’ı teklif edin” dedim. “Olmaz ben seni teklif edeceğim” diye ısrar etti. “İstemiyorum” dedim.

Ama sonra öğrendim ki adımı rektörlüğe yazmış. Ben de “Böyle bir göreve atanırsam istifa ederim” diye dilekçe verdim. Gerçekten paraya çok ihtiyacım olduğu bir dönemdi. Sonra vazgeçildi, işlemler iptal edildi. Ramazan’ı da teklif etmedi. O zaman Şakir Akça Gazi rektörüydü.

– Vefa mı?

Etik bulmadım. Kısa bir süre önce Sheraton’da bir toplantıya katılarak sunum yaptım. Takdimimi Remzi Hoca yaptı. Orada daha önce bilmediğim bir şeyi ilave etti. Meğer beni teklif etmeden önce özel olarak konuşmuş. “Baktım ki Latif’in durumu iyi değil. Ekonomik olarak ra-

hatlatayım diye düşündüm. Çıktım rektöre, ‘Hocam böyle başarılı bir arkadaşımıza Bolu’nun da ihtiyacı var. Öğretim görevliliğini teklif etsem uygun görür müsünüz?’ dedim. O da ‘hayhay’ dedi. Fakat Latif’i geçmek mümkün olmadı” diye orada kendisi anlattı.

Hoca benim neden kabul etmediğimi bir türlü anlayamadı. “Seni sıkıştırıp tehdit mi ediyorlar?” diye sordu. Hatta bakanken bile ziyaretime geldi Remzi Hoca. Ziyaret bitti. Çıkarken dayanamadı çekti kenara beni. “Yıllar geçti ama merakımı bir türlü gideremedim. Artık o günler bitti, şimdi rahat konuşabilirsin. Gerçekten öğrenmek istiyorum, seni tehdit mi etmişlerdi?” diye tekrar sordu. “Hocam tehdit falan yoktu” deyip gerçek gerekçesini anlattım.

– Geçim sıkıntısı sürdü mü?

Evet sürdü. Ben yine kendi yöntemlerimle defter tutarak kapatmaya çalışıyordum. Sonra başka bir şey oldu. Bizim yüksekokul fakülteye dönüştü. Gazi Üniversitesi Bolu İİBF oldu. Ancak Remzi Hoca’dan sonra Eyüp Aktepe yüksekokul müdürü olarak atanmıştı.

Eyüp Aktepe dönemi de uzunca bir süre devam etti. 1987’de Yahya Kemal Kaya adlı bir eğitimci profesör bize dekan olarak geldi. İlmîli, sosyal demokrat eğilimliydi. Ben de doktorayı bitirmiştım. İkinci bir dekan yardımcısı atamaya ihtiyacı vardı. O zaman seçim zorunluluğu yoktu ama seçim yapacağını söyledi. Yeni yardımcı doçent olmuşum.

Düşünce biçimi itibarıyla Bolu’da insanları eskisi gibi ayırma tabi tutarsanız, ben tektim. O düşünce yapısında başka kimse yoktu.

– Ne diyorlardı size, sağcı, İslamcı, MSP’li?

Müslüman desen olmuyor. İslamcı desen de olmuyor. İslamcılık kavramı Cumhuriyet’ten önce çıkmış. *Sıratı Müstakim* ve *Sebilü’r Reşat* dergileri var. O dergilerdeki harekete “İslamcı hareketi” denir. Önemli yazarlarından biri Mehnîet Akif, Şemsettin Günaltay ki İnönü döneminde başbakanlık yapmıştır. İslamcılık kavramını onlar yerleştirmesine rağmen, başyazılarında bu kavramın doğru olmadığını da sürekli vurgulanışlardır. Bir ara Müslüman gençlik diyorlardı. Buna da çok kızan oluyordu. Başkaları Müslüman değil mi, bir solcu, ülkücü Müslüman olamaz mı deniliyordu. Bu da oturtulamadı; orada kavramlaştırılamayan bir süreç var ama anlaşılıyor herhalde. Ben tektim.

Ben ve bir arkadaş aday olduk. Dekan yardımcısı olarak ben atandım. Ağırlıklı olarak çok değişik tonlarda sol düşüncenin hâkim olduğu bir yapıydı. Oy verenlerin büyük çoğunluğu solcuydu.

– “Ülkücü” yok muydu?

Eyüp Aktepe döneminde birkaç öğretim görevlisi okutman atanmıştı. Ama öğretim üyesi sıfatıyla kimse yoktu zaten.

– Sayısal olarak?

On altı oy gibi hatırlıyorum.

– Beklediğiniz bir sonuç muydu?

Aramızdaki ilişkiler böyle bir sonucu getiriyordu zaten. Sürpriz olmadı. Devamlı bir aradayız zaten, oturup konuşuyoruz. Hatta diğer arkadaş bana, “Ben sana bir şey demiyorum da, şu bizim solcular ben dururken neden sana oy verdiler onu bir türlü bilemiyorum” demişti.

Hacettepe’ye geleceğim güne kadar dekan yardımcısı olarak orada kaldım. Yaklaşık bir yıld.

– Sıkıntılar ne zaman sona erdi?

Dekan yardımcısı olduktan sonra ekonomik sıkıntı olmadı. Bolu’ya taşınmıştım.

Doktora tez hocam Oğuz Oyan

– Doktora tezinizin tarzında benzer başka çalışma olmadığı belirtiliyor...

Evet, o konuda hâlâ düzgün bir şey yayımlanmadı. Kitap olarak da bastırdım 1990’da. Kimsenin hakkında iddia edeceği bir şey yoktur. Bütün kaynaklar orijinaldir. Dönem kaynaklarını tarayıp sistematığını bugüne veya bildiğimiz çerçeveye oturarak yazılmış. Yüz kere inceleseler bir tane bile intihal cümlesi bulamazlar. Garantili bir tez!

– İçinde bulunduğumuz dönemde intihalle suçlanmamak önemli hale geldi, değil mi?

Maalesef intihal tartışmaları çok yaygın hale geldi. Ağırlıklı olarak dönem kaynaklarına dayanır. Bolu’da önemli kesitlerden biri tez hocamla ilgilidir.

– Oğuz Oyan, değil mi?

Tez çalışmasına başlayacağım zaman henüz doçentti. Doktora yeterlilik sınavını aldıktan sonra enstitüye, hocayla mutabakat halinde bir dilekçe vermemiz gerekiyordu. Oğuz Oyan’a giderek “Tez çalışmasını birlikte yapmak istiyorum” dedim.

– Konuyu siz mi seçtiniz?

Konuyu da Oğuz Oyan önerdi. “Sizinle çalışmak istiyorum” deyince, “Memnun olurum” dedi. Birlikte enstitüye dilekçe verdik. Enstitü de kabul etti. Hangi konuda çalışabiliriz derken Oğuz Hoca, “Vergi sisteminin oluşumu benim her zaman ilgimi çekmiştir. Osmanlı’dan günden bugüne kadar vergi sisteminin oluşunu inceleyebilirsiniz” dedi.

Tanzimat dönemli bir kesit olduğu için, Osmanlı'da Batılılaşmanın başlangıcı olarak görülür. "1839'u esas alarak günümüze doğru getirelim. Tanzimat sonrası vergi sistemi diye yazalım" dedim. Hoca da uyarın gördü. Dönem kaynaklarına girince o kadar çok malzemeye karşılaştım ki, günümüze kadar getiremedim. 1876'ya kadar getirebildim. Malzeme bolluğu dolayısıyla otuz yedi yıllık bir dönemi inceledim.

- Yani ilk anayasa Kanuni Esasi zamanında bitiriyor.

Onun için Tanzimat dönemi oldu. Fakat ben tez konusunu aldıktan sonra Gazi'deki bazı asistan arkadaşlar beni tedirgin etti.

- Nasıl? Oğuz Oyan ismine tepki mi gösterdiler?

"Sen hangi cesaretle Oğuz Oyan'dan tez alıyorsun. Biz her gün beraberiz, biz bile cesaret edemeyiz tez almaya. Çok zor insandır. Üstelik kafa yapılarınız uyuşmaz. Çok zor bir işe girdin" dediler. "Gevşek bir metinle geçemezsin. Zaten tarih yorumlanıyor. Belki birbirinizden çok farklı şeyler söyleyeceksiniz, sorun olur" dediler. Ben de korktum doğrusu. Ziyaretine gittim. Genel giriş yaptıktan sonra "Bu tez çalışması belki iki, belki üç yıl sürecek. Ben iki yıl emek verdikten sonra bir problem çıkmasın" dedim.

"Nasıl problem çıkacak?" dedi Oğuz Hoca. Meramımı tam anlatamadığımı hissettim. "Ben solcu değilim" dedim. Oğuz Hoca da biliyorum dedi. Biliyorum deyince, doktora derslerinde tartıştık, farklı şeyler söyledim, herhalde oradan biliyor ya da diğer araştırma görevlisi arkadaşlar, bu şucudur demiştir diye düşündüm. Biraz daha vurgulu olsun diye "benim bazı İslanı bakış açıları vardır" dedim. "Fark etmez. Ben Fransa'dayken Marksist Parti'de Hristiyan demokratlar vardı. Bunlara alışığım" dedi.

- İçerlediniz mi bu yanıtı?

"Ben Fransa'daki Marksist Parti'deki Hristiyan Demokratlar gibi değilim" dedim. O dönem Türkiye'de, yaygın biçimde sağ sol ayrımı ve dünya görüşü farklılığı sürüyordu. Daha anlaşılır olsun diye "Yalnız Hocam, tezi sizden alırken iki şey düşündüm. Birincisi ben tarih çalışmak istiyorum. Maliye tarihi. Burada da tarihle ilgili sizden başka kimse yok" dedim. Çünkü Oğuz Hoca iktisat tarihi çalışması yapmıştır. Doktorası Fransa'dan, "Doctora d'Etat"dır. "İkinci bir nedeni var sizden almanın. Tamam ben solcu falan değilim. Ama iktidardaki sağcılardan da değilim" dedim. "Ben aslında 'iktidardaki sağcılar' derken üniversiteyi kastetmiştim. İnsan iktidara yakın olduğu zaman, iktidar çıkar sağlıyor ve vicdan özgürlüğünü satın alıyor. Ben vicdan özgürlüğümü korumayı gerekli görüyorum. Vicdan özgürlüğümü korumanın en iyi yolu olarak muhalefetteki biriyle çalışmak olduğunu düşündüm, onun için gelip sizden tez aldım" dedim.

– Oğuz Oyan bu cümlelerinize iyi not vermiş olmalı...

Evet, iyi not verdi. Güldü. “Sen çalışmana bak, iyi yaparsan problem olmaz” dedi.

– Bu konuşmayı hazırlamış mıydınız?

Hayır, ama kafamda tartmıştım.

– Arkadaşlarınızı şikâyet edemiyorsunuz tabii...

Nasıl diyeyim “sizin hakkınızda böyle söylediler” diye. O ara Fikret Bila ile doktorada beraberdik. O tabii kararlılıkla tezini Oğuz Hoca’dan almış, başlanıştı. Fikret’e “Nasıl” diye soruyorum. O da “Harika hoca, iyi yönlendiriyor” diyordu. Benim de aradığım buydu aslında, ama o eksik veya yanlıştan dolayı değil, o günkü sağ sol bakışlarının etkisi üzerinde olduğu için, mağduriyete uğrayacağımı düşünüyordum. Kaygım buydu. Gerekli şeyi söylediğime inandıktan sonra, artık başıma ne gelirse gelsin dedim ve tereddüdüm kalktı.

Tezi alırken arşiv diye bir şey olduğunu bilmiyorum. Oğuz Hoca, “İlber Ortaylı ile görüş” dedi. Randevu aldım, evine davet etti. Dönemle ilgili seans yaptık. İlber Hoca “Arşive girip çalışmadan böyle bir tez yazamazsın, Osmanlı arşivlerine gidecek, tezi orada çalışacaksın” dedi. Herhalde hayatımın en kara günlerinden biridir o gün. İlber Hoca’nın evinden eyvah diye çıktım.

– Neden eyvah?

E ben zaten Ankara’da geçinemiyorum. Haftada bir Bolu’ya gidip gelirken yol parasını karşılamıyorum, bir de İstanbul’a gidip arşivi nasıl tarayacağımı? Evi nasıl taşıyacağımı? Matbu Osmanlıca okuryazarım. Ama orada el yazısına girmek gerekiyor. Arşiv dediğiniz el yazısı. Her hattatın yazısında kendine has farklılıklar olur. Allah’tan o yazı işini çözdük. Çünkü Tanzimat dönemi daha çok, “rika” yazısının kullanıldığı dönem, matbaa yazısına çok benziyor. Ama ilk kez İlber Hoca’dan duydum ki arşiv diye bir şey varmış.

– Siz nasıl sanıyordunuz?

Ben o dönem matbu gazete ve dergileri, basılmış kitapları taram, vergi teorileriyle ilgili değişik şeyleri tarar bir metin çıkarırım diye düşünüyordum.

İlim Yayma Cemiyeti’nin evinde kaldım

– Kalacak yer sorununu nasıl çözdünüz?

Bir yer bulmam gerekiyordu. Önce duydum ki, Tayyip Bey’in genel sekreterliğini de yapan, bizim şimdiki Sivas milletvekili Mustafa Açık-

lın Denizcilik İşletmeleri genel müdürü olmuş. ANAP dönemiymiş. Kendisini Sivas'tan tanıyorum. SBF'de de bizden öncedir. Onu ziyaret ettim. "Arşivde tez yazacağım, param pulum yok. Bana kamu misafirhanelerinden yer bul" dedim. O zaman kamu misafirhaneleri mi azdı, yoksa bizim Mustafa Açıkalın ilgi göstermeyip durumu mu geçiştirdi bilmiyorum. Birkaç yere telefon etti, bana yer bulamadı.

- Aslında o yıllarla kıyaslandığında bugün misafirhane sayısı azaldı...

Öyledir, değil mi? Maalesef. Karaköy'de yanında da uzunca bir süre kaldığım halde benim nasıl yaşadığımı da çok hissetmedi herhalde. Misafirhane bulamadı.

Sonunda birilerinin tavsiyesi üzerine İlim Yayma Cemiyeti'ne gittim. Zor durumda olduğumu, yardıma ihtiyacım olduğunu söyledim. Onlar da Fatih'te üç katlı küçük daireleri olan bir binaları bulunduğunu, araştırma görevlisi gibi çalışmaya gelenler için verdiklerini söylediler. "Kapacak, mutfakta tüp vs var. Ama gelenler yiyecek ve içeceklerini kendisi karşılıyor. Bekâr evi gibidir" dediler. Alt katta birkaç asistan bir arada kalıyor. Onların düzenini bozmamak için boş bir daireyi de bana verdiler.

- Masrafları okul sağlamıyor mu o dönem?

Hayır. Arşiv çalışması yaptığım sürece orada kaldım. O arada annem vefat etti. Annemin vefatından sonra da çalışmalara devam etmek zorundaydım. Bulduğum daire boş ve tek başınayım. Evim parçalanmış vaziyette. Eşimi ve çocuklarımı getirmek istiyorum dedim. İki çocuk da doğmuş, küçükler, Ankara'dalar. "Böyle bir uygulamanız hiç olmadı ama peki" dediler. Ben daha sonra eşim ve çocuklarımı da aldım, sonraki çalışmalarım sırasında benimle birlikte kaldılar.

- O küçük dairede?

Evet, iki oda bir salon, bir de mutfak vardı.

- Çocuklar?

Ancak üç dört yaşında.

- Nasıl vakit geçirirlerdi?

Arşive bazen birlikte giderdik. Şimdi taşındı. O zaman Gülhane Parkı'ndaydı. Tanzimat Fermanı'nın okunduğu yerde giriş kapısı vardı. Parkla arşiv karşı karşıydı. Eşim ve çocukları parka bırakırdım. Onlar akşama kadar parkta oyalanırlardı. Ben arşivde akşama kadar çalışırdım. Sabah gider, akşam beraber çıkardık. Tabii her gün gelmezlerdi ama çocuklar gözümüzün önünde olsun isterdim. Teneffüs verdiğimde, ne yapıyorlar diye gidip bakardım, beraber olurduk.

– Zor olmaz mıydı onlar için bütün gün?

Park çok büyük, gezerlerdi. Çocuk parkına, hayvanat bahçesine gidip oyalanırlardı.

– Ne kadar sürdü?

Birkaç ay.

– Evin koşulları iptidai değil miydi?

Tabii. Çok da dar bir yerdi. Sonunda bütün dokümanları toplayınca Bolu'ya taşınalım dedik. Arada gidip geliyorum. Konsantrem bozuluyor. En iyisi evi de oraya taşıyalım dedik. Ankara'daki evi kapattık ve Bolu'ya taşındık.

Çocuklar Kara Şimşek oynucağı isteyince

– Birlikte olduğunuz zamanlar ne yapardınız?

Çok sıkıntı çektiğimi biliyorum. O dönem “Kara Şimşek” diye popüler bir dizi film vardı. Çocuklar da meraklısı. Bir akşamüstü Fatih'te, ana caddede beraber geziyoruz. İşportacı Kara Şimşek satıyor. Galiba bin beş yüz liraydı o zamanın parasıyla. İlla Kara Şimşek isteriz dediler. Cebimdeki paraya bakıyorum, Kara Şimşek'e bakıyorum. Almayacağı mı zannedince ağlamaya başladılar. Kara Şimşek'e verdiğim paranın çok korkunç bir para olduğunu düşünüyorum. Aldım. Ama o çok sıkışık döneminde oraya ödeyecek paramız yoktu aslında.

– Arşivde toplam çalışma süreniz ne oldu?

Sekiz ay sürdü. Daha öncesinden kalan yazılı kaynakları da taramıştım. Ailemi İstanbul'a götürmeden önceki sürede en önemli hadise şudur: Hayatım bölünmüştü, çocuklar Ankara'da, benim dersim Bolu'da, çalışmalarım İstanbul'da. Annem de Sivas'ta kanser hastasıydı. Hayati tehlikesi vardı. Haftada bir İstanbul'da, Bolu'da derse girip çıkıyordum. O Eyüp Aktepe dönemi. Bizim problemlili bir dönemimizdi. Çok büyük sıkıntılar yaşadım o dönemde.

– Zorluk mu çıkarıldı?

Normalde araştırma görevlisinin derse girme zorunluluğu yoktur. Görevlendirme yapıp izin vermeleri lazım. Ama fiilen bir derse zorunlu giriyorduk. İstanbul'dan haftada bir Bolu'ya gelip derse girip geri İstanbul'da dönüyordum. Ankara'da çocuklarım ne yapıyor, Sivas'ta annem ne yapıyor, hiç ilgilenemediğim bir dönemdir. Fatih'ten Gülhane'ye kadar yürüyerek gidip geliyordum tasarruf olsun diye. Öğlenleri iki yüz elli gramlık süt içiyordum, midemdeki ülseri de bastırsın diye. Bolu'daki ortam o dönem hiç iyi değildi.

Anneye son görev

– Annenizin vefatının hissedip, bilmeden cenazesine yetiştiğinizi öğrendim. Anlatır mısınız?

Bir gün çok sıkıntı bastığını hissettim. Çıktım ana caddede, Fatih Camii avlusunda biraz dolaştım. Hiç planlanmamıştım ama bir dolmuşa atladım. Elime bir şey almadan Topkapı Terminali'ne gittim. Bir otobüse bindim. Bolu'ya, Ankara'ya hiç uğramadan Sivas'a kadar gittim. Sabah gündeğumundan kısa bir süre sonra, henüz kentin uyanmadığı bir saatte Sivas'a ulaştım. Yürüyerek eve doğru giderken, sokağa yaklaştığımda bir akrabanın bizim evden çıktığını ve ters istikamete doğru gelmekte olduğunu gördüm. O an anladım ki, annem vefat etmiş. Çünkü öylesi erken bir saatte bir akraba ancak bir cenaze nedeniyle eve uğrayabilirdi. Birbirinize yaklaşınca, doğrudan “Başın sağ olsun” dedi. Ben de “Dostlar sağ olsun” dedim. Fazla konuşmadan ayrıldık, eve gittim. O gece ben gelmeden üç beş saat önce vefat etmiş. O dönem telefon yok.

– Tam içinizi sıkıntı bastığı saatlerde vefat etmiş.

Galiba. Gayri ihtiyari sadece duygularıma kapılarak yaptığım bir seyahat sonucunda cenazesine tesadüfen yetişmiştim. Annemden bahsetmek bana bir sıkıntı, ağırlık verir. Çünkü bizim için çok fedakârlık yaptı. Ama bu zor dönemlerinde, hastalık dönemlerinde gerekli ilgiyi gösteremediğimi düşünürüm. Benim de o dönem, “Ya tezi bitireceksin, hayata kaldığın yerden devam edeceksin, ya da tez kalacak işsiz güçsüz bir adam olacaksın” açmazının ortasında kaldığım bir dönemdi. Hastalığında yanında olmak gibi bir annenin çocuğundan beklediği şeyleri o sıkışıklıkta karşılayamadım; hep sıkıntı verir bana.

– Hayatınız gerçekten çok bölünmüş.

Evet. Cenazeden sonra, bir ay kadar Sivas'ta kaldık. Çocuklar da geldi. Sonra İstanbul'a birlikte gitmiştik.

– Topkapı'dan binerken annenizi görme niyeti var mıydı?

Yaşayıp yaşamadığını henüz bilmiyorum, ama hasta olduğunu biliyorum. O an, tamam dedim Sivas önemli, arşiv çalışmaları önemli. Ana anemi görmem gerekir düşüncesiyle gitmiştim. Ameliyatı Sivas'ta yaptırmışlar, rahim kanseri. Sivas'taki biraderler. Oradaki doktorlara yaptırmışlar ana biyopsi analizleri tümör olduğunu ortaya çıkarınca biz alıp Ankara'ya getirmiştik. Önce Hacettepe'ye gösterdik. Sonra şua tedavisi gerekiyor dediler. Şua, ameliyat ve kemoterapi yaparlardı o zaman. Şua tedavisiyle ilgili olarak Numune'de o zaman Radyoloji Bölüm Başkanı Haluk Nurbaki vardı. Daha sonraki iki sene kontrole getiriyorduk. Atlattı gibi görünüyordu. Ana en son akciğerde çıktı, metastas yapmış.

O safhadan sonra bir operasyona girmesinin riskli olduğunu ifade ettiler. Aslında doktor akciğer ameliyatı da yapabiliriz demişti. Fakat altmış beş yaşındaydı. Beraber durumu tartıştık. Akciğer ameliyatında ölüm görmemişti. O dönem koşullarında kontrolünün çok zor olduğu söyleniyordu. Metastastan sonra yeni bir ameliyata girilmedi riskli olur diye. Tam o günlerde yine bizim bir akraba tesadüfen kızın yanına Ankara'ya gelmiş. İleri yaşta. Çok sağlıklı bilirdik adamcağızı. Akciğerde tümör çıkmış ve ameliyattan kalkamadan ölmüştü. O günlerde de böyle bir hadise vardı. Metastas sonrası ikinci ameliyatı riski gören doktorlar da vardı. Olaydan sonra iki üç sene yaşadı. İlk teşhisten itibaren rahim ameliyatından sonra altı seneyi geçti.

– **Günümüzde tedavi süreçleri görece daha rahat atlatılabiliyor.**

Belki Sivas'ın o günkü koşullarında ön hazırlık yapmadan yapılan bir ameliyattı. Ana o son tezimin yoğunlaştığı dönemlerde biraz ihmal etmiş gibi hissedirim kendimi. Sıkıntı basar üzerime. Hayat her şeye rağmen devam ediyor.

– **Öncesinde en son ne zaman gördünüz?**

En fazla ara açılmışsa, birkaç ay açılmıştır. Görmediğimi hissederek gittim.

Taraf olmaya zorlanmak

– **Bolu'da, solcu olmamanıza rağmen kurduğunuz dostluk ilişkilerinizi hâlâ özlemle anıyorsunuz. Ama bununla beraber, ılımlı durumunuzdan dolayı idari sorunlar da yaşamışsınız. Az önce Eyüp Aktepe'den söz ettiniz...**

Yüksekokul müdürü olarak gelen Eyüp Aktepe döneminde hoca kadrosunun tamamı sol eğilimliydi. Sağcı olarak bilinen çok ender hoca vardı. Mesela biz o zaman Masum Türker'i sağcı olarak bilirdik, düşünün. Arkadaşlığımız iyidir. Böyle birkaç arkadaş dışında Bolu'da hoca kadrosunun tamamı solcudur. Geline hoca kadrosunda değişim hedefleyen uygulamalar yapmaya başladı.

– **Kadrolaşma planıyla mı gelmiş?**

Doktora çalışmalarında izin almakta zorlanırdık. Asistanlık sınavları yapıldı. Kendince uygun görülen kişiler girdiler. Bize de “İlle Bolu'da oturacaksınız” diye zorluk çıkardı. Belki kurumsallaşmadığı için, kendi hukukumuzla yönelik haksızlık olarak görürdük. Ama Ankara'ya yerleşmişsiniz, doktora çalışmaları orada, enstitü zaten Ankara'da. Sürekli Bolu'da oturup nasıl araştırma yapacaksınız? O zaman internet yok, bu çok önemli. Ama bizi buna zorluyordu. Kaldı ki şu anda bile, taşra üni-

versiteleri tez çalışmaları konusunda büyük şehirlerle bağlantı kuruyor. Buna benzer zorlanmalar olduğu için hocalarla Eyüp Bey arasında önemli ihtilaflar çıktı. Sınav dönemleri daha çok nöbet olurdu. Bulunmadığınız için de uyarı yazıları geliyordu. Büyük sıkıntılarla hadise kamplaşmaya dönüştü.

– Taraf olmaya zorlandınız mı?

Adını koymaya gerek yok, ama çizgisi belliydi tabii. Kendisi hariç, diğer hiçbir hocayla hukukum bozulmadı. Ama o hep zora koşardı. Kendimi hep zor süreçlerin içinden geçmek zorunda hissederdim. Tez çalışması, Ankara bağlantısı, annemle ilgili süreci zor yönetir hale gelmiştim.

– Hayatınız çok zorlaşmış.

Hayatımın o dönemde ne kadar zorlaştığını kestiremezsiniz. Ama daha sonra giren araştırma görevlileri de dahil, herkesle medeni diyaloglar içinde, düzgün arkadaşlık yaptım. Mesaimi paylaştım. Ama okulda karşılıklı ayrışma oldu. O gerginlik ortamında gerçekten zorluk çekiyorsunuz. İnsanlar kutuplaştığı zaman hayatın zorlaştığını ben orada gördüm. Ülkede kutuplaşma olduğu zaman da hayatın zor olacağını, bu kutuplaşmaları daraltıp belirli bir mekân hapsini de orada yaşayınca daha iyi hissediyorsunuz. Bir felaket ortamıdır aslına bakarsanız. Okul fakülteye dönüştükten sonra yeni dekan geldi. Ben de dekan yardımcısı olarak atandım.

– Kendisi ne yaptı?

Yarım kalan dersleri vardı, onlar bitince ayrıldı. Zaten kadrolu değildi orada.

Ben dekan yardımcısı oldum. Eski müdür yardımcısı odasının bana teslim edilmesi lazım. Eyüp Bey'in yardımcısı odayı vermedi. Gidip dekanla söylüyorum. Memurlar evrak imzalatmak istiyorlar, bir yandan beni arayan memurlar oda olmadığı için “ara ara, bulursun” diye dalga geçiyorlar. Dekan da uygun zamanda söylerim diyor. Fakat uygun zaman bir türlü gelmiyor. Bir gün odasından çıktığını gördüm. Hemen arkasından gittim, “Hocam söylediniz mi?” dedim. O da “Ziyaretime gelmiş, nasıl söyleyeyim?” dedi. Çok kibar bir insandı. Aradan birkaç gün geçti. Sonunda bir gün dayanamadım. Bir sabah geldim. Teknisyene “Bir plakete adını yazdır, bir çekiç, bir tornavida, bir de anahtar göbeği bul” dedim. “Sök şu ismi, aç şu kapıyı, göbeğini çıkar değiştir, benim ismimi çak” dedim. Birkaç asistanı yardıma çağırdım. Odacıdan çuval istedim. Çuvallar geldi. Odada ne kadar evrak varsa çuvallara doldurdum. Yedi çuval oldu, onları güzelce bağlatıp bir de tutanak tutturdum. “Odaya girilmiş, var olan evrakların hepsi şu kadar çuvala doldurul-

muş, bağlanmış. Depoya kaldırılmak üzere depo görevlisine teslim edilmiştir” diye ilgili arkadaşların hepsi imzaladı. Odaya girdim. O gün kendisi gelmedi!

– Ertesi gün?

Ertesi gün baktım ki dekanın odasından gürültüler geliyor. Dekan bey çok kibar. Ama baktım Selahattin Bey bağırıyor, dekan da sakın ol diyor. Ama sakınleşemiyor. Ben girer girmez kritik bir şey söyledi. Bunun üzerine “Elimde resmi evraklar vardı, bunları usulü dairesinde teslim etmeye gelmiştim, ama şimdi hiçbirini etmiyorum” dedi. Dekan beyin idareciliği yok; heyecanlandı. Selahattin Bey, “Sen onları bana ver” dedi. Selahattin Bey parmağını uzatarak, “Hayır vermem, odam işgal edilmiş” dedi. Dekan “Bir dakika konuşalım” dedi ama Selahattin Bey dışarıya çıktı.

Bunun üzerine dekan, “Yahu Latif odayı işgal etmişsin” dedi. Ben de “Hocam işgal yok, idari tasarrufta bulunduk. Hukukta bunun karşılığı var. Birinin odası iki ayda teslim edilmez mi? Elinde evrak varsa, iki ay elde bekletilir mi?” dedim. “Ee ne olacak?” dedi. “Hocam hiç merak etmeyin, onların tümü sizden önceki evraklar, işe yaramaz” dedim rahatlatmak için.

– Sonra sizi taciz etmedi mi?

Şöyle. Ordudan ayrılma biriymiş. Bolu Dağı’nın eteklerindeyiz. Orası da jandarmaya bağlı. Herhalde biriyle irtibatı varmış ki, bir gün bir er geldi. Hukuk kavramlarına uymayan bir ifadeyle, “Siz burada suç işlemişsiniz, sizi merkeze götüreceğim” dedi. Yanımda birkaç hoca vardı. “Elinizde mahkeme kararı var mı?” dedim. İş herhalde dost ahbap işi olduğundan acemilik yapıp tıptı tıptı gideceğim sanılıyordu. Gelen asker de bazı şeylere kulak misafiri olmuş olmalı ki, ben gülünce o da gülüp “Neyse Hocam” diyerek çekti gitti.

– Eyüp Aktepe görevden mi alındı?

Kadrosu zaten Bolu’da değildi. Müdür olarak Bolu’ya gelmişti. Profesör dekan gelince idareciliği düştü. Kadrosunun bulunduğu Gazi Üniversitesi’ne geri döndü. İyi nisan olabilir, bazı kusurları olabilir; Bolu’da o günkü koşullar böyle bir kutuplaşmayı ortaya çıkarmış olabilir. Benim ilişkim hocayla farklı gelişmiş olabilir ama hayatımın zor dönemlerinden biri olmuştu.

Aradan yıllar geçti. Eyüp Bey politikayla hep ilgiliydi. Bakanları, milletvekillerini Bolu’ya davet etmeyi severdi. En son biz, Ak Parti’yi kurunca aday tespitleri başlamadan önce, belli bir kesimi temsil ettiği için partinin aday listesinde bulunmasının faydalı olabileceğini düşündüğümüz isimleri, başvuru olmadığı halde değerlendirmeye aldık. Bir

gün MYK toplantısında bir arkadaşımız, Sadık Yakut, “Siyasi tecrübeleri var. Genel başkan yardımcılığı yapmış. Çevrelerde bilinen bir isimdir, bu da bizden aday olmak istiyor, belli bir kesime de sinyal vermek için önemli bir isimdir” diye ismini söyledi.

– Hayatın cilvesi. Ne yaptınız?

Eyüp Aktepe’nin adını görünce aklıma hemen Bolu günlerim geldi. İstanbul, Bolu, Ankara arasındaki bölünmüşlüğü, çektiğim sıkıntılar geldi. “Kendisiyle kötü anılarım var. Partide uyum çok önemlidir. Problem çıkar” dedim.

Fikret Başkaya önerdi, aşevi yönettim

– Bolu’dan gülümseyerek hatırladığınız bir anınız var mı?

Tabii. Aşevi yönetimine talip olmuştum. Okulda çıkan yemeğin bir bölümü için rektörlükten katkı parası geliyor. Öğrenciler belli bir para ödeyerek yemek yiyor. Anı yönetim değiştikten sonra yemekler çok bozuldu. Et yok, çok sulu, içinde tanesi görünmüyor. Yemekleri boykot etmeye başladılar. Aşevi yönetim kurulunun başında da fakülte genel sekreteri Mehmet Bey vardı. Bir gün fakülte yönetim kurulu toplantısından sonra, öğrenci temsilcileriyle yemeğe inildi. Sulu patates yemeği var. Ama çorba gibi; karıştırıyorsun, içinden patates çıkmıyor. Dekan, aşevinin yönetim kurul başkanı da olduğundan, fakülte sekreterine “Bu ne biçim yemek” dedi. O da “Efendim, esnafa borcumuz var, ödeyemiyoruz, malzeme alamıyoruz. Bu koşullarda başka yemek çıkaramıyoruz” dedi. Ben de o sıralar zaten yemekleri düzeltiyim diydum. Anı nasıl düzeltereceğimi de bilmiyorum!

Bu konuşmalar üzerine Fikret Başkaya, “Hazır yönetim kurulu toplanmışken, Latif’e verelim. Bakalım düzelterek mi” diyor. Sekreter de canına minnet hay hay diyor. Hemen bana devretmeye karar veriyorlar.

– Ne yaptınız?

Muhasebeyi çağırdım, gerçekten para yok. Manava, bakkala, kasaba dünya kadar borç var! Alımı yapan çocuk, “Efendim, bu işler hep böyle olur, esnaf devlette parasının kalmayacağını bilir. Gerekirse borçları artırarak yemek aynı kalitede çıkarılabilir” dedi. “Peki bunun sürdürülebilirliği ne kadar?” diye sordum. “Bir buçuk ay. Çok da uzamaz. Piyasa arada bir de parasını ister” deyince peki dedim ve biraz hareket alanım olduğunu gördüm. Ertesi sabah mutfağa girdim. Ne yapıyorsunuz, taze fasulye. Kaç kilo koyuyorsunuz. Yedi kilo. Bu kadar sayıda öğrenci, hoca, dağ başındayız. Başka yerde yemek mümkün değil. Kaç kilo olmalıydı dedim. On iki kilo. Var mı fasulyeniz, var. O zaman on iki kilo çıkarın. Peki kaç kilo et koyacaksınız. Et koymayacağız. Neden?

Sekreterin talimatı var. Oradakiler yönetimin değiştiğini bilmiyor. Bunun üzerine “Yönetim kurulu başkanı benim. Birini göndersek kasaptan istediğimiz eti alabilir miyiz?” dedim. “Gerek yok, dolapta etimiz var” deyince ben, “Aaa, et var da neden koymuyorsunuz?” diye sordum. “Lazım olur diye, sıkışıklık var.” “Ne kadar koymanız lazım?” “Beş kilo.” “Siz yedi koyun.” “Kıyma makinemiz bozuk.” “Kuşbaşı yapın, daha iyi” dedim. O gün bol etli bir taze fasulye yemeği çıktı.

– Öğrenciler bayram etti tabii...

Ne diyorsunuz! Fakülte binası Bolu dağı eteklerindeydi. Öğrenciler, “Yemek yerken, acaba şuralarda bir eşek mi öldü diye espri yaptık” dediler. Ertesi gün atlayıp Ankara’ya geldim. Üniversiteye uğradım. İdari ve Sosyal İşler Daire başkanına. Katkıyı onlar gönderiyormuş. Daire başkanıyla görüştim. “Bugün yarın bir miktar para göndereceğiz” dedi. İstihkakımız olan parayı zaten göndermek üzereymiş. “Bu ilk parti. Eylül veya ekimde tekrar göndereceğiz.” Baktım ki sene sonunu rahatlıkla getireceğiz.

– Ne kadar şanslıymışsınız.

Tabii, tamamen şans. Büyük bir şans aslında. Sevinçle Ankara’dan dönerken, aklıma bir şeytanlık geldi. Döner dönmez bir kâğıt kalemle hemen bir karar döşendim. Arkadaşlara da sormadım. “Yeni aşevi yönetim kurulu aşağıdaki kararları almıştır. Arkadaşlarımızın maddi durumu dikkate alınarak öğrenci katkı payı iki yüz liradan yüz elli liraya düşürülmüştür. Sınavlar yaklaşmakta olduğundan, öğrenme ile entelektüel kapasite arasındaki ilişki de dikkate alınarak, her gün tavuk rosto, tas kebabı gibi et yemekleri çıkarılmasına karar verilmiştir.”

– Biraz politik bir tarz değil mi?

Bastık imzayı ve okul panolarına astık. Bulunduğu yer Elmalı köyünün bir mahallesiydi. Öğrenciler davul zurna bulmuşlar. Bir gürültü. Oynayıp halay çekiyorlar. Dekan geldi. Gelir gelmez on dakika geçmeden telaşla beni çağırdı. “Latif ne olmuş?” “Ne olmuş Hocam?” “Yemekler bir şey olmuş.” “Yemek fiyatlarını düşürdük, kalitesini arttırdık. Beni yönetim kuruluna getirirken bunu beklemiyor muydunuz?” dedim. “Yahu paramız yok, esnafa dünya borcumuz var, batmayalım” dedi. “Rektörlüğe gidip konuştum, şu kadar para çıkmış, rahatız” dedim. “O para biterse sene sonuna kadar sıkışmaz mıyız?” dedi. “Eylül ekimde de aynı para gelecek. Sene sonuna kadar rahatız, merak etmeyin” dedim. “Ya bundan birileri üzülürse” dedi. “Aşk olsun Hocam” dedim. “Kim üzülür?” “Yahu birileri işte.” “Eğer birileri üzülecekse, ben de onlar üzölsün diye yaptım o zaman” dedim. Yemekhaneyi de bu şekilde hallederek Hacettepe’ye dönüş yapmıştım.

– O para çıkmayacak olsaydı ne yapılacaktı?

Zaten Hacettepe'ye dönüş için uğraşıyordum. O süreç devam ediyordu. Ama kesinlikle eskisi gibi çıkmayacaktı yemekler.

El yazısıyla yazılmış bir doktora tezi

– Doktora teziniz bitti. Oğuz Oyan'a götürdüğünüzde nasıl karşıladı?

Daktilo yaptıracak para bulamadığım için, okunaklı el yazısıyla yazmıştım tezi. Aslında belki o kadar parayı temin etmekte zorlanmazdım. Ama kimseden para isteme huyum yoktu. Belki ondan dolayı sıkıntı çekiyordum. Bazen bazı şeyleri yapamadığım için mi kendimi zora soktum diye düşünüyorum. Mayıs veya hazirandı, koltuğumun altında tez, hocanın odasına uğradım. "Hocam tez bitti" dedim. "Aa, ne zaman bitirdin?" dedi. Arada uğrayıp çayını içip neler yaptığımı anlatıyordum ama arada önüne bir kâğıt koymuştum.

– Daktilo zorunluluğu yok muydu?

Vardı ama daktilo yaptıramadım. "Tasarruf için okunaklı yazdım" dedim. İyi dedi. Ama hoca onay verdikten sonra daktilo ettirdim. Hocaya verdiğim nüsha el yazısıydı.

– Ne kadarlık bir maliyetten söz ediyoruz?

Araştırma görevlisinin maaşıyla kıyaslarsanız... O günlerde fotokopiler daha pahalı olabilir. Beş yüz sayfalık daktilo ve fotokopi düşünün.

– Elle yazılmış doktora örneği pek yoktur herhalde?

Tahmin ederim! Oğuz Hoca, "Şimdi Fransa'ya gideceğim. Dönünce değerlendireceğim" dedi. Ben de "Bu altı ay demek. Benim o kadar dayanacak halim yok. Bu kadar bekleyemem" dedim. Bolu'daki sıkıntılarını da biliyordu. Israr edince "elimde yazılı kâğıtlar var" dedi. "Ben yazılı kâğıtlarını okuyayım, siz de tezi okuyun" dedim.

Peki deyip adresini verdi. Pazar günü evine çağırdı. Çankaya'da oturuyorlardı. Cinnah'ı kesen sokaklardan birindeydi. Eşi de büyük ikramlarda bulundu. Çok iyi ev sahipliği gösterdi. Minnettarım. Masaya oturduk, yazılı kâğıtlarını okudum. Hoca da bizim tezi okudu.

Oğuz Hoca bana seccade serdi

– Karşılıklı seans, aynı masada?

Evet, ama sessiz sessiz. Ben de o da okuyoruz. Tartışarak gitmiyoruz. Birbirimize bir şey söylemiyoruz. Yemek hazırladılar. Yemek yedik. Bir ara "Hocam namaz kılacağı" dedim. Lavaboyu gösterdi. Ab-

dest alıp çıktıktan sonra, “Salona seccadeyi serdim, kible doğrudur” dedi. Ben namaz kıldım, kaldığımız yerden devam ettim. Fakat ben bunu kime anlattıysam, inanmadı. Senin yanlışın var dediler. Ne yanlış? “Oğuz Hoca’nın evinde seccade olamaz” diyorlar. Gözümle gördüm diyorum. Üzerinde de namaz kıldım. Oğuz Hoca’nın evinde seccade vardı ve bana kible doğrudur diye de serdi.

– Oğuz Hoca’nın gösterdiği kibleden şüphe duymadınız değil mi?

Hiç olur mu? Hoca, “kible burası” demişse şüphe duymam. Biliyorsunuz kible değişikliğe uğradı. İlk yıllarda Müslümanlar Kudüs’e doğru namaz kılarlardı. Yani kuzeye doğru. Sonra bir ayet geldi, kıblenin yönünü Kâbe’ye çevirdiler. Mescitteki kible kuzeyden güneye inmiş oldu. Tam yön değiştirdi. Zaten şöyle ayet vardır: Ne tarafa dönerek namaz kıldığınız önemli değil. Bütün yönler Allah’ındır. O kadar takıntı yapmaya gerek yok yani.

– Oğuz Oyan’ın size seccade verdiğiğine inanmayanlar, ilk başta tezi almanıza şaşırانlardır büyük ihtimalle?

Evet, doğru!

– Sırf dünya görüşü farklı diye, bir evde seccadenin bulunması nasıl bu kadar yadırgatıcı bulunuyor?

Ben o evde büyükanne büyükbaba görmedim. Yakını var mı bilmiyorum ama bildiğim bir şey var. Ben namaz kılacağım dediğim zaman hiç yadırgamamıştır. Saygılı davranmıştır. Vecibeleri yerine getirmem için lavaboyu göstermiş, bu da yetmiyor gibi eliyle seccadeyi sermiş ve salonda sakın bir köşe göstermiş, dahası kibleyi araştırmayayım diye teyit etmiştir. Bunu, farklı düşüncelere yaşama biçimlerine gösterilen bir saygı olarak algılıyorum. Bu özellikleri nedeniyle ben her zaman Oğuz Hoca’yı saygıyla anmışımdır.

– Oğuz Oyan tezinizi nasıl buldu?

Metin bitti. Hoca metni aldı. Türkçesini iyice kontrol ettirmiştim. Yazım da okunaklıydı. Hoca üç yere takıldığını söyledi. İlki, vakıfların vergi muafiyetiyle ilgili bölüm. Oradaki tanımlamam için “Sen vakıfları biraz olumlu tanımlamışsın, methetmişsin. Osmanlı’da vakıflar servet kaçırmanın bir yoluydu” dedi. “Fılanın makalesi var oku, o bölümü yeniden yaz” dedi. “İkincisi, vergileri, şer’i, örfi vergiler diye ayırmışsın. Geleneksel Osmanlı düzeninde şer’i örfi vergi ayrımı var.” Dokümanlara bakıp tasnif biçimini değiştirdi. Üçüncüyü unuttum... Baştan sona dinledim ve “Hocam bu sizin teziniz mi, benim tezim mi olacak. Eğer sizin dediğiniz gibi bir değişiklik yaparsam, ortaya benim düşündüğüm gibi değil, sizin düşündüğünüz gibi bir metin çıkacak. Bunlar doktriner

farklılıkları anlatıyor, müsaade edin böyle kalsın” dedim. “Sen bilirsin ama böyle verirsen jüride tenkit ederim” dedi. “Olsun” dedim. “Yanlış bulduğunuz bir şeyi tenkit etmek göreviniz. Buna rağmen böyle kalmasını istiyorum” dedim. “Sen bilirsin” dedi.

– Hem dayanacak gücüm kalmadı diye bir günde tez okutuyorsunuz, hem de risk alıyorsunuz?

Evet aldım. Jüri belirlendi. Oğuz Hoca dışında, şimdi Okan Üniversitesi rektörü olan Sadık Kırbaş, Prof. Ahmet Kumrulu vardı. Jüriye girdim, konuyu takdim ettim. Sorular sordular. Oğuz Hoca en son konuştu. Eleştirdiği konuları öyle yumuşatarak anlattı ki, onun bir tenkit olduğunu diğer jüri üyeleri bile tam fark edemedi. Sonunda, oybirliğiyle pekiyi notuyla tezi geçerli buldular ve doktor unvanını öylece almış oldum.

– Burada bir olgunlukla karşı karşıyayız...

Burada müthiş bir şey var.

– Bolu’dan Hacettepe Üniversitesi’ne nasıl geçiş yaptınız?

Doktora hocalarımdan biri olan Sadık Kırbaş, Erzurum’dan Ankara’ya gelmişti. Hacettepe Üniversitesi’ne geçmişti. Bölüm başkanıydı. Tezim belirlenince hocaları ziyaret ettim. “Tezin kabul edildikten sonra Hacettepe’ye gelir misin?” diye sordu. “Elbette giderim, memnun olurum” dedim. “Doktorayı almış olacaksın, ama seni araştırma görevlisi olarak başlatacağız. Yardımcı doçentliğini daha sonra veririm” dedi. Fark etmez, doktor araştırma görevlisi olunuyor. Temel unvan alınmış. Gerisi kadro zaten. Mutabakatımız oluştu. Doktora kabul edildikten sonra, araştırma görevlisi olarak almanın hukuken yolu yok. “Bir sınav var girmen lazım” dedi. Doktorayı da aldıktan sonra Hacettepe Üniversitesi’nde araştırma görevlisi sınavına girdim.

– Temel hedeflere erişmeniz böyle hep engelli mi oldu?

Doğru, devamlı yorularak yürüdüm. Önce edebiyat fakültesi, sonra Siyasal, Siyasal’da önce idare, sonra iktisat maliye, önce İstanbul’da doktora, sonra Gazi’de. Bu süreç hep böyle yorucu geçmiştir. Daha doğrusu, bunu daha çok çalışarak geldiğim şeklinde yorumluyorum.

Sınavı kazandık. Atamam yapılacak. Naklen geçeceğim Hacettepe’ye. O arada bazı yazışmalar oluyor. Güvenlik soruşturmaları, MİT’ten, Emniyet’ten. Bu soruşturmalar epeyi sürdü.

Sonunda bir gün rektörlüğe uğramıştım. Rektörlük, hepsi bitti dedi. Bölüme git, bölüm “burada göreve başlamıştır” yazısını gönderdiği an Bolu’yla ilişkin bitiyor ve Hacettepe’de başlıyorsun dediler. Mesai saati bitimine yakındı. Maliye bölümü de Beytepe’de labirent biçiminde, bodrum katıydı. Sadık Kırbaş’ın odasına uğradım. Bölümde Prof. Sel-

çok Cingi ile beraberlerdi. Durumu anlattım. Başlayacağımı söyledim. Onlar da mutlu görüntüler verdi, tebrik ettiler. O arada zaten bir konudan dolayı rahatsız olmuştum. Kendimi o konuyu açmak zorunda hissettim. “Yalnız” dedim, “bu safhaya kadar sizi yanıltarak getirdiğimi düşünüyorum”.

– Beklenmedik bir giriş olmuş. Tepkileri ne oldu?

Nasıl yani dediler. “Düşünce itibariyle İslami duyarlılıkları olan biriyim” deyince Selçuk Cingi “Benim için hiç fark etmez, bence sen iyi bir bilim adamı olursun. İşin kolayına kaçmamışsın. Gidip Oğuz Oyan’dan tez almışsın. Verdiğin tezle dünya âleme doktor oldum diye ilan etmişsin” dedi. Ama o arada beni refere eden Sadık Hoca olduğu için, onu zor durumda bıraktığımı fark ettim.

– Kendi hakkınızda yaptığınız açıklama Sadık Kırbaş için sürpriz mi oldu?

Evet, sürpriz oldu. Çünkü her ne kadar doktora dersine girmişsem de bakış açılarımla ilgili ayrıntıları bilmiyormuş demek ki.

Sizi yanılttım, rahatsızım

– Yoksa solcu bir görüntü mü sergiliyordunuz?

Mesela bana “Sen yeni dil kullanıyordun ama” dedi. Ben de “Sizi yanılttığım için rahatsızım. İzniniz olursa, işlemlerin hepsi bitse bile ben başlamayacağım” dedim. Bunun üzerine “Nasıl olur, Bolu gibi bir yerden Hacettepe’ye geliyorsun, nasıl başlamazsın?” dediler. “Hayır, buraya gelmeyi istiyorum, ama bu şekilde başlamak istemiyorum” dedim.

Ne olacak o zaman dediler. “Şimdi rektörlüğe uğrayıp vazgeçtim diye bir dilekçe vereceğim ve atama işlemlerim kesilecek” dedim. Olur mu diye konuşuyorlardı. Ama aramızdaki diyalog artık protokol konuşmasına dönmüştü.

Onların da düşünmeye ihtiyacı olduğunu hissettim. Bütün ilgileri dolayısıyla teşekkür ettim. Rektörlüğe giderek dilekçe verdim. Atama işlemlerini durdurdum. Fakat orada şunu da dedim: “Artık beni tanıyor-sunuz. Bundan sonra almak isterseniz gelirim.” İşlemler bitti. Hacettepe hikâyesini kapatmış olduk. Yıl 1987.

– Bu konuşmayı hazırlayarak mı gitmiştiniz?

Hayır. Ama zaten bir tereddüdüm vardı. Kendimi oranın elemanı hissedince artık, bu süreçte de bir şeyi fazla gizlemiş olduğumu hissettim. Aslında, insanların bilimsel özelliklerine bakılmalı elbette. Sorulmama-lı. Ama demek ki biz, öğrencilik yıllarımızdaki sağ sol ilişkilerinden bir türlü kafamızı ayıklayamamışız.

- Siz hocadan tam olarak neyi gizlemiş oldunuz?

İdeolojik yönümü gizlemiş oldum. Bu da o dönemde temel bir unsurdu.

- Gizlememiş olmak için ne yapılmalıydı?

En azından söylememiştim. Normal olarak, onlar bunu biliyor olsaydı problem olmazdı. Selçuk Hoca, Oğuz Hoca'ya sormuş. O da olumlu referans vermiş. Bu konulara hiç girmemişler. Ama ben bir şeyin eksik olduğunu hissettim. Bu eksiklik de beni rahatsız etti. Beni olduğum gibi bilsinler. Alıyorlarsa alsınlar, almıyorlarsa atsınlar. Şimdiye kadar hep böyle yapmışım.

- Siz "İslami duyarlılıklarım var" deyince odada tereddüt bulutu mu oluştu?

Evet. Ben bu sözleri söylemeye başladığım andan itibaren, süreci kesmem gerektiğini hissettim.

- Ama bir yandan işlemleri başlatmışsınız, kabul etmişsiniz. Niye kabul ettiniz o zaman?

İşlemler sırasında bir vesileyle ortaya çıkar diye düşündüm. Ama bir türlü çıkmadı.

- Öngördüğünüz gibi gitmemiş.

Evet gitmedi. En azından Sadık Hoca, Gazi'de hocalık yapmış. Bütün hocaları biliyor. Asistan düzeyinde herkes biliyor. Bolu ilişkilerimden dolayı orada değişik süreçler oldu. Sorarlar soruştururlar, belki yanlışmışız deyip onlar keserler diye düşünüyorum.

Ama son safhaya gelmiş, benim gerçek kimliğim ortaya çıkmamıştı. Bir hocanın referansıyla Hacettepe'de başlıyorum. Bu bana ters geldi. Söylerken, süreci kesme kastıyla söyledim zaten. İşlemi iptal ettirdik. Bolu'da işe devam ederken, Sadık Hoca'nın ameliyat olduğunu, böbreklerinden birinin alındığını öğrendim. Hastaneye çiçekle gittim. Aradan bir süre daha geçti. Sağlık durumunu sormak için evine telefon açtım. "Latif hâlâ bizim oraya gelmeyi düşünüyor musun?" diye sordu. Ben de "Gelmek istediğini söylemiştim. Bu safhada gelmemi istiyorsanız gelirim" dedim. "Peki, biz yarın bir yardımcı doçentlik ilanı veriyoruz, istiyorsan başvur. Değerlendireceğiz" dedi. Resmi Gazete'de yardımcı doçentlik ilanı verdiler. Başvurdum. Almaya karar verdiler. Yazışmaların hepsi sıfırdan başladı.

- Tarih tekerrür etmiş...

Evet, tarih tekerrür etti. Ben tekrar bölüme geldim. Sadık Hoca ile Selçuk Hoca yine beraberlerdi. "Bir dakika gel bakayım" deyip beni boş bir odaya aldılar.

– Ve...

“Bak, şimdi ipler bizim elimizde, yazıyı yazarsak Hacettepe’de başlıyorsun. Ama başlama yazını bir şartla yazacağız” dediler. Daha önce bize anlattığını bu üniversitede hiç kimseye anlatmayacaksın.” Düşündüm, tamam dedim. “Kendimle ilgili hiçbir şeyi anlatmayacağım” dedim.

– Orada sizi mi gözetiyorlar?

Evet, ama Hacettepe çatısı altında istisnai biriydim. Beni başlattılar. Başlatır başlatmaz Sadık Hoca beni maliye bölümü başkan yardımcısı yaptı. Fakülte yönetim kurulunda yedi kişi vardır. Tek bölüm maliye değil. Yedi kişiden dördü yönetmelik gereği profesör olur. İki doçent olur. Bir tane de yardımcısı doçent temsilcisi olur. Bütün fakülteye yardımcı doçent temsilcisi olarak beni aldılar. O süre zarfında fakülte yönetim kurulu üyesiydim. Daha sonra da hemen iki yıl içinde doçentliğe başvurdum.

– Bu arada taşındınız...

Taşındım. Bahçeli son durağa yakın ev tuttum. Milli Kütüphane’ye, Beytepe servislerinin geçtiği yere yakın, 16. Sokak’ta oturduk. 1988’de Hacettepe’ye gelmişim. 1990’da doçent oldum. Kamu maliyesi, iktisat tarihi, mahalli idareler maliyesi gibi derslere girdim.

– Galiba burası hayatınızın en istikrarlı dönemi.

Evet, doğru.



Baba Bedirhan Şener.



Anne Ahzerat Şener.



Ragıp Ağabey, Aminat Yenge, Latif, Mahmut, yeğen Ahmet.



Recep Handan İlkokulu, 4. sınıf.



Latif on iki yaşımda.



Soldan sağa; Rabia (amcakızı), Abdullah Şener (ağabey), Latif, Fatımat (abla), 1968.



Fatımat Abla,
Latif, Osman
Enişte
(Yücel),
öndeki
çocuklar
Çiğdem,
Erdem, 1972.



Sivas'taki ahşap konak,
hasat parasıyla
diktirilmiş yeni takım
elbiseyle,
1972.



Küçük kardeş
Mahmut'la ahşap
Ermeni konağının
bahçesinde, 1974.



Küçük kardeş Mahmut ve yeğen Ahmet'le, 1974.



Ankara Kurtuluş Parkı, Latif SBF öğrencisi; anne Ahzerat Hanım, yenge Aminat Hanım, yeğenleri ve ağabeyi Abdullah Bey.

Kırkağaç Komando
Jandarma Alayı,
dört aylık kısa
dönem askerlik,
1981.



Öğrencilerle, nisan 1982, Bolu.



Mart 1983, Bolu İdari Bilimler Yüksekokulu önünde, en sağdaki Ramazan Özcan.



Fikret Başkaya ve öğrencilerle, mart 1983, Bolu.



Gazi Üniversitesi Bolu İdari Bilimler
Yüksekokulu önünde öğrencilerle, Mayıs 1984.



"Bolu'nun Sosyal ve İktisadi Yapısı" konulu sempozyumda, 27 Nisan 1985.



Şener ailesi birlikte; Şamil, kucaktaki Beyza, eşi Berrin Hanım ve Bedirhan, Ankara, 1988.



Çocukları Şamil, Beyza ve Bedirhan, Adana, 1990.



Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü, bölüm başkan yardımcısı, mayıs 1989.



İktisat tarihi dersi verirken, Beytepe Kampüsü, mayıs 1989.



1991 seçiminden hemen sonra Sivas'ın ittifakla seçilen dört milletvekili, soldan sağa; Abdülatif Şener, Musa Demirci, Muhsin Yazıcıoğlu, Ahmet Arıkan.



Abdülatif Şener, TBMM Genel Kurulu'nda milletvekillerine hitap ederken, aralık 1993.



Almanya Parlamentosu'nu ziyaret, ocak 1995.



Maliye bakanırken Sivas Valisi Aydın Güçlü'yle, hedef paramparça olmuş, 1997.



Sadık Albayrak'la
Boğaziçi
Maratonu'nda,
11 ekim 1998.



TBMM'de Fazilet Partisi grup toplantısında, önde Recai Kutan, ocak 1999.



TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu, Abdullah Gül ile birlikte.



Pekin'e giderken Berrin Hanım'la uçakta, mart 2000.



Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan,
Abdüllatif Şener ve Bülent Arınç, 23 mart 2002.



Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'le, eylül 2002.

9. bölüm

Siyasete giriş

“Siyaseti hiç planlamamıştım”

– **Sizi siyasete götüren süreç hangi etkilerle, koşullarla şekillendi?**

Siyaset hiç planladığım bir şey değildi. 1991’de erken seçim kararı alınmıştı. Yaz tatilinde Sivas’tayım. Arkadaşlar “Sen de aday ol” dedi. Ben de taşınma işlerinden çok sıkılmıştım. Kitaplarımı diziyorum, tam başına geçeceğim, ikide bir taşınma işleri çıkıyor. Doçent olduğum halde, hâlâ on yıl önce bıraktığım gelirler kontrolörü ücretinin yüzde yetmişine gelememişim. Doktora vereceksin, yardımcı doçent olacaksın, Hacettepe’ye geçeceksin. Atamamı da yaptılar. Şu anda doçentlerin maaşı 1600 YTL civarında.

Sonunda şu noktaya geldim: “Bilimsel tutkularla hayata devam edebilmek için mirasyedi olmak lazım.” İkide bir ev düzeni kuracaksın, geçim sıkıntısıyla uğraşacaksın, bir şeyler üretmeye çalışacaksın... Kafamdaki standardın tutturulabilmesi için, iyi bir gelir düzeyinde olmak lazımdı. İstedğim tempoda sürdüremiyordum.

– **Erken seçim kararı, yaşamınızı yoğun sorguladığınız döneme rastlamış bir bakıma.**

Kendimle ilgili tereddütlerimin yoğunlaştığı bir dönemde, arkadaşlarım aday ol derken aday oldum. O ana kadar barajı hiç aşamamış bir partiden, altı milletvekilinin bulunduğu bir ilde dördüncü sıradan aday oldum.

– **Neden dördüncü sıra?**

Takdir öyle. Bugünkü adaylara bakarsanız, doçent unvanlı biri için dördüncü sıra çok geri bir sıradır. Birçok aday vardı ama aralarında müktesebatı bizim gibi olan kimse yoktu.

– **“Aday ol” diyen arkadaşlarınız kimlerdi?**

Gençlikten, öğrencilik, Sivas, komşular, RP ile irtibatlı kimseler.

– **Aktif siyasetten önce, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi ESAM’da yöneticilik yaptınız. Aslında fiilen siyasete ısınma turları orada başladı, değil mi?**

ESAM'ın öyküsü şöyle: Hacettepe Matematik Bölümü'nde İsmail Tok isimli bir doçent vardı. Fehim Adak'ın damadıydı. ESAM'ın da mensubu. İsmail Bey nereden duyduysa arada beni ziyaret ederdi. Bir yaz, Sivas dönüşü, posta kutusunda bir yazı buldum. "ESAM şu tarihte kongresini yaptı, sizi de yönetim kurulu üyesi seçti" diyor. Allah Allah ben talep etmedim ki. Ama İsmail'in oraya koydurduğunu anladım.

– İtiraz da etmediniz ama.

Öyle bir huyum var ki, bana bir iş verilmişse savsaklayamam. Aradan bir iki hafta geçti. ESAM'ın ne olduğunu da çok iyi bilmiyorum. Faaliyetlerine katılmadım. Bir iki ay sonra bir yazı daha geldi. "Yönetim kurulu toplandı, sizi başkan yardımcısı seçti." Sonra bir yazı daha, "şu günkü toplantımıza buyurun". Eyüp Sanay başkan, İsmail Bey de başkan yardımcısı. Toplantıya gittim. Baktım İsmail orada. "Bana sormadan niye yazıyorsun?" dedim. "Canım burası araştırma kurulu, faydalı olur" dedi.

– O çatıda olmak aklınıza yattı yani.

Zihnen bana çok uzak bir kitle değil. Yarı akademik, yarı siyasi niteliği de var. Hoca "adil düzen"i hazırlarken, şu anda ESAM başkanı olan Arif Ersoy, daha sonra Çorum belediye başkanı olarak görev yapacaktı. Erbakan Hoca ile Arif Bey "adil düzen" taslağı üzerinde cümle cümle çalışmıştı. O toplantılar için, ESAM'dan da bizi çağırırlardı. Hoca'nın satır satır tartışmalarını, nasıl düzenlediğini sürekli takip ettim.

– Adil düzen çalışması için sizin fikir beyanınız oldu mu?

Hayır, çünkü karar verilmiş bir program. Özgün görüşlerim var ama artık adapte etmek mümkün değil. Çünkü "adil düzen" toplum mühendisliği gibi bir şeydi. Ekonomide alıştığımız piyasa dinamikleri ekonomiyi zaten şekillendiriyor. Kurallara kalıplara koyarak şekillendiremezsiniz. Onun için sadece izleyici olarak katıldım

– O temel farkı o dönem yorumluyordunuz yani...

Tabii...

– Farklı yerde durmak anlamında mı?

Aslında başından beri "adil düzen" de, "milli görüş" de çok iyi kavramlardı. Çok kullanmışımdır konuşmalarımda. Model olarak "adil düzen" tamam. Ama tasarım olarak "adil düzeni" kullanmadım. Bir istisna vardı; Berlin'de adil düzen konferansı verdik. Hoca "Sen anlatacaksın" dedi ve ben anlattım.

– Erbakan ile ilk karşılaşmanız ESAM'da değil ama?

Hayır o başka. Glasnost başlamıştı. Hoca SSCB Büyükelçisi Çerni-

şev ile görüşmeler yapmış. “Piyasa ekonomisine doğrudan geçerseniz, maliyetini telafi edemezsiniz. Bizim bir modelimiz var, geçiş dönemi için size sunalım” demiş. Bunun üzerine, iki kez Rusya Büyükelçiliği’ne gittik. Sunuşu ben yapmadım. Bir bölümünü Arif Ersoy anlattı. Ben sadece heyette yer aldım. Hoca beni “Üniversitede doçent arkadaşımız” diye takdim etti.

– 1991 seçimlerinde adaylığınız nasıl gerçekleşti?

Aday tespiti yapılırken, ESAM Başkanı Eyüp Sanay “Erbakan Hoca bizden yüz tane profesör aday istiyor” dedi. Nereden bulacağız canım dedim yüz profesör aday... “Akademisyenlerle dolu, iyi bir aday listesi yapmak istiyormuş. Biz de adayları tamamlamak durumundayız” dedi. RP’den aday olabilecek ne kadar tanıdık varsa, telefonla ulaşarak partinin aday teklifini ilettik. RP o zaman barajı aşamıyordu; kiminle görüştüyssek, adaylığı kabul eden tek bir hoca bile bulamadık. Sonunda Hoca’ya “olmuyor” diye söyleyelim dedik.

– Niye kabul etmiyorlardı, gerekçeleri neydi?

Hocaların klasik gerekçesi bellidir. “Bilimsel çalışmalarım var, bu safhada siyaset düşünmüyorum” vs. Sonunda bari kendi yönetimimizden biz aday olalım ve bunlar var diyelim dedik. Ama Eyüp Bey de aday olmadı. “Benim bilimsel çalışmalarım var” sözlerini Eyüp Bey de söyledi. Sonuçta ESAM yönetiminden iki aday çıktı; biri Karaman milletvekili, araştırmacı Zeki Ünal, ikincisi de ben. Sivas’taki arkadaşların da “aday ol dediği” sıraydı. Hoca da çok sayıda profesör istemiş. Ama profesör bulamadığımıza göre, herhalde az sayıdaki akademisyenden biri olarak, iyi bir yerde, iyi sırada listeye gireriz diye düşündük.

Partinin barajı aşıp aşamayacağı belli değildi. Sınırdıydı. Böylece aday oldum. Yanlış hatırlanıyorsa, o sırada RP’nin Sivas’tan kırk dört aday adayı başvurusu var. Ama bunların içinde düzgün, listeye konulabilecek aday sayısı azdı. Sivas’a gittim, iki ay çalıştım. Köy köy dolaştırıyorlardı beni. Ben de aday nasıl çalışır bilmediğimden, il yönetiminin programı yapıp gönderdiği her yere gidiyorum. O seçimde ittifak olmuştu. Muhsin Yazıcıoğlu da benim önüme geldi. Musa Demirci, Ahmet Arıkan benim önümde. Dördüncü sırada ben vardım.

– Erbakan’ı ilk ne zaman tanıdınız?

Sivas’ta. Henüz liseyi bitirmemiştin. Hoca, Milli Nizam Partisi’ni kurmuştu. Partiyi tanıtmak için milletvekiliyle gelmişlerdi. Süleyman Arif Emre ve o zamanki AP’den Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas Nizam Partisi’ne geçmişti. Üç kişi geldiler; Esen Sineması’nda konferans verdi. Sinemanın yanında boş arsa vardı. Eski *Teksas Tommiks* satarlardı. Takas etmeye geldik. İşte ilk kez orada, lise öğrencisi olarak Erbakan’ı dinledim.

– Siyaseten ilk tanışma?

1977 seçimlerinde, ben SBF öğrencisiyken, Temel Karamollaoğlu Sivas'tan milletvekili adayı olmuştu. O sıra Sanayi Bakanlığı'nda müsteşar yardımcısıydı. SBF'den sınıf arkadaşım da bakanlık özel kaleminde çalışıyor. Temel Bey Sivas'a seçim çalışmasına gitmeden önce, bizim arkadaşla "Sivas'tan Siyasallı kimse yok mu, seçim propagandası için biraz beraber dolaşsak" demiş. O da beni söylemiş. Temel Bey ile bu vesileyle tanıştık. 1977 seçimlerindeki adaylığı sırasında, ilçelerde, köylerde günlerce dolaştık.

– 1977'de bir milletvekili adayının seçim gezisine eşlik edişinizi, ilk aktif siyaset tecrübesi olarak saymak yanlış olmaz o zaman...

Evet. Siyasi atmosferi orada gördüm. Temel Bey ile çok sayıda köy dolaştık.

– Ne yaptınız seçim gezilerinde?

Yanında bulunuyordum. Benden bir şey öğrenmedi, bir şey sormadı. Ama dolaşırken beraber olduk. "Konuşmanın şurasını öne çıkarmak ilgi görür. Şu köyün hassasiyeti şudur, beklentisi şudur, aldılar, alamadılar" gibi değerlendirmeler yapıyorduk.

Zaten bir aday tek başına gezmez. Genç bir Siyasal öğrencisi ekibinde, yanında geziyor. Herhalde bunu kendisi açısından olumlu görüyordu. Temel Bey 1977'de seçildi. 1978 yazında parti genel merkezinde Sivaslılar ile Hoca'nın toplantısı varmış. Beni de çağırdılar. Temel Bey beni Hoca'yla tanıştırmak istiyordu. Beni tanıttı. Siyasal'ı bitirmiş, Gelirler Kontrolörlüğü'nde başlamıştım. Henüz Ankara grubundaydım. Hoca da merak etti. "Partiyle bağın ne?" diye sordu. "Seçimlerde Temel Bey'le çalışmıştım, şimdi devlet memuruyum" dedim.

– Yirmi dört yaşındasınız. Tanışma orada kaldı mı?

Evet, öylece kaldı. Hoca'yla daha sonra görüşüp karşılaşmam ESAM'da oldu. ESAM'da, partiye lojistik destek veren araştırma kuruluşunda, az sayıda insandan birisiniz. Bütün bunları aday olmanın ne kadar zor olduğunu anlatmak için söylüyorsunuz. Sizden aday istemişler, bulamamışsınız. Sonra siz olmuşsunuz. O da ancak dördüncü sırada. RP, Sivas'ta o seçimde dört milletvekili çıkardığı için Meclis'e öylece girdim.

– Listeye bilerek konuldunuz, ama partiyle resmi bağınız yok mu? Resmen yok.

– SSCB Büyükelçiliği sunumunda ne hissettiniz?

İlk kez bir büyükelçiliğe gitmiştim. Ama bu sunuşu yapmak bana öyle olağanüstü bir ortam gibi gelmedi. Çünkü tezi yazdıktan sonra, 1989, Tan-

zimat'ın ilanının 150. yılına rastladığı için, üst üste Türkiye'nin her yanında Tanzimat Sempozyumları düzenlenmeye başladı. Nerede bir Tanzimat toplantısı yapılırsa beni davet ediyorlardı. Ben bunu hiç planlamamıştım. Meğer Oğuz Hoca, aslında hayatımı önemli ölçüde değiştirecek bir konu vermiş bana. O toplantılarda üst üste heyetlerle birlikte oldum.

– O size bir tanınırlık sağladı, değil mi?

İlk daveti hiç unutmuyorum. Zafer Toprak ile Şevket Pamuk, bir Tanzimat sempozyumu düzenlemişler. Beni davet ettiler. Aa Şevket Pamuk davetiye gönderiyor. Üstelik de davetiyede bir uçak bileti. The Marmara'da da rezervasyon yapılmış. Hayatımda ilk kez beş yıldızlı otelde bu davet dolayısıyla kaldım. Uçağa ilk binişim değildi. Daha önce bir kez öğrenci indirimi nedeniyle binmiştim. Belki ileride hiç binemem diye... O nedenle SSCB Büyükelçiliği'ne sunum için gittiğimizde, bunun hayatın normal akışının bir parçası olduğunu düşünüyordum.

– O süreçten zaten geçmişsiniz. Erbakan'ın resmi danışmanı oldunuz mu?

Hayır, resmen olmadım.

– Şevket Kazan'ın özel kalem müdürlüğünü yaptınız mı?

Hayır.

– Sivas'a çalışmak için gittiğinizde neyle karşılaştınız?

RP, 80'li yıllar boyunca, bu propaganda çalışmalarını alttan alta sürdürmüş zaten. RP'nin adı basında hiç geçmezdi. Buna rağmen insan gücüne dayanan bire bir çalışmalarla kamuoyunu oluşturmaya çabalıyordu.

– Dipten gelen dalga var çünkü, değil mi?

Evet, dipten gelen dalga var. Seçim çalışmasına başladığımda Sivas'ta şunu gördüm; RP'liler, 1987 seçimlerinden itibaren, aslında tüm köyleri taramışlar. Milletvekilleri, Meclis'te temsilcileri yok. Ama parti teşkilatı örgütlenmiş. Tüm köylere program düzenlemiş. Gittiğim her köye partililer daha önce gitmiş. Böyle bir çalışma stili vardı. Kadın kolları vardı. Ama daha önceki çalışmalar bir yana, hiçbir parti seçim çalışmasına başlamamışken, parti duvarlarında koca koca panolar... Her ilçenin köylerinin, mahallerinin listesi yazılı. "Ne bunlar?" dedim. "Bir yere bir ekip gittiğinde, hangi tarihte gittiğini işaretliyoruz" dediler. "Bir yere on kere gidip, bir yere hiç gitmemiş olmamak için tüm Sivas'ı taratıyoruz" dediler.

– Sistemin mimarı kim?

Aslında Erbakan Hoca'nın genel merkezden yönlendirmeye eğitim programlarında oluşturduğu bir çalışma sistemiydi.

– Sistemde Erbakan'ın mesleği olan mühendislik tasarımının ipuçları var mı?

Evet, bu doğru. Üniversitede öğretim üyesiyken, RP'nin fazla bir oy potansiyeli olduğunu düşünmüyordum. Çünkü kamuoyunda hissetmezdim. Belki Ankara'da, ana merkezlerde böyle bir şey görmüyorduk. Ama demek ki taşrada, varoşlarda, mahalle aralarında büyük kent merkezlerini zorlayan bir ivme başlamış. Onu gördüm.

– Demek ki metropollerdeki tansiyon, realiteyi kavramıyor?

Çok doğru. Tabii ben siyaseti bilmiyorum. Aday nasıl tespit edilir bir fikrim yok. Nasıl olur bu işler, adaylar ne yapmalı listeye girebilmek için, hiç bilmiyorum.

– Akıl hocanız bir akil adam da mı yok, aklınızı emanet edebileceğiniz?

İnanın ki yoktu. Ama her sabah partiye gidiyorum. Sivas İl'e. Seçimi koordine eden bir karargâh başkanı var. Mustafa Sariarmağan. Ona uğruyorum. O bakıyor tabloları. "Şurada boşluk var. Filan ilçenin filan köylerinde ertesi sabaha kadar kaç yer dolaşabileceksiniz?"

Almanya'da çalışan işçinin Audi'siyle seçim kampanyası

– Seçim gezisi için partiden araç verdiler mi?

Benim arabam yok, param da yok. Almanya'dan arabalarıyla bazı işçiler gelmişti. Partiye hiç para veremedim. Benden de istemediler. Param olmadığını söyleyince para lafı etmediler. Kolektif çalışma esası vardı. Almanya'dan gelen işçilerden Sabri Özkan, bizim ilçedendi. Araba lastiği satardı. "Uygun görürsen seçim boyunca beraber gezelim" diye teklif getirdi. Frekanslarımız tuttu. "Faydalı olayım diye işleri bıraktım. Seçimden sonra döneceğim" dedi. Peki dedim. Seçim boyu onun arabasıyla gezdik. Audi gibi bir arabaydı.

– O mu kullandı arabayı?

Kendisi direksiyonda, ben yanımdayım. Her gün partiye gidip, programı alıp köy köy dolaşıyoruz. Ama Sivas'tan bazı arkadaşlar dedi ki, "Sen bu arada köy köy, dağ bayır nasıl gezersin?" Ne oldu ki dedim. "Adaylar böyle bir dönemde çalışmaz, listeye girmek için kulis yaparlar. Sen işi bilmiyorsun. Liste kavgası olan dönemde dağ bayır dolaşıyorsun" diye uyardılar. Ben de kime kulis yapacağım diye düşündüm. Adayların kimler olduğunu biliyorum. Adayları görünce, beni dışarı atacak, geri sıralara koyacaklar diye düşünmedim. Kimi koyacaklar, vaziyet ortada diye düşünüyorum. Ama başka kriterler de varmış demek ki. Biraz yanlış düşünmüşüm.

– RP o sırada Ankara’da ittifak çalışması sürdürüyor, değil mi?

RP, MHP, IDP. Üç parti ittifak kararı almış ve aday listeleri bu ittifaka göre belirlenmiş. Listeler ilan edildi, ben dördüncü sıradayım. Sivas’ta seçim çalışmaları RP’nin barajı aşabileceğini gösteriyor. Türkiye geneline baktığımızda ise o ana kadar hiç barajı aşamamış, fakat oylarını sürekli arttıran bir parti. En son 1987 seçimlerinde oyları yüzde yedi gibiydi. Barajın altında da kalabilir, zorlayabilir de gibi bir kanaatim vardı. Fakat ittifak olunca barajı aşacağına inandım. Ama listeler geldi; ben dördüncü sıradayım.

– Moraliniz bozuldu mu?

Benden çok çevremdekilerin morali bozuldu. Ben çalışmaları sürdürüyorum. O zaman bir kontenjan adayı vardı. En çok oyu alan parti, o kontenjanı çıkarırdı. Benim sıram aslında üçüncü sıradaydı. Ama kontenjan gösterilen milletvekili benden önce çıktığı için, ben dördüncü sırada olduğumu ona istinaden söylüyordum. Yoksa listede üç görünür.

– Gittiğiniz ilk köyde hitabette bulundunuz mu?

Zaten gidince partili gelmiş diye toplanıyorlar. Sivas köylerinde fazla kahve yoktur, kahvesi varsa da büyüktür. Yoksa meydanda bir ağacın altında masa, sandalye, dam kenarında caminin bulunduğu avlunun etrafında sohbet edilir.

– Hangi köyde ne konuştunuz?

Bayağı moralim bozulmuştu. Bizim ilçenin köylerinden biriydi. Direkli nahiyesinin Navruz diye bir köyünden geçerken, durup ayaküstü kendimizi tanıtalım diye indik. Birden koyu MHP’li bir grubun ortasına düştük. Henüz ittifak ilan edilmemişti. Birisi MHP lehine, RP aleyhine dünyanın lafını söyledi. Biz de kendimizce konuşmaya çalışıyoruz. Ama köydeki konuşma tarzıyla üniversitedeki konuşma biçimi birbirine hiç benzemiyor.

– Eyvah mı dediniz?

İşte orada kendi kendime, bu iş bayağı zornuş diye düşündüm. Parti aleyhine bir şey söyleyince, ben de lehine bir şey söyleyerek ayrıldım. Fazla sorun olmadı. Ama bana “Bazen kavga dövüş de çıkabilir. Başka partilileri konuşturnmak istemezler, tansiyon yükselir. Onu ayarlayan lazım” dediler. Tedirgin oldum. İlk gün yaptığım konuşmalarda - mesela Yıldızeli babamın köyünün ilçesiydi- hemşehri duygularıyla “annem bu, babam bu” diye adaylığımı anlatmaya çalışıyordum. Merkeze bağlı kırk köy vardı. Elbeyli köyleri, Türkmen aşiretlerinin oluşturduğu köylerdir. Bir bölümü de Antep tarafındadır. Benim doğum yerim de Elbeyli köylerinden biridir. Oraya gidince “Biz de Elbeyli’deniz, Elbeyli’nin höllüğüyle büyüdük” derdik.

– Höllük nedir?

Eskiden bebek bezleri yoktu. Normal kumaş bezin içine toprak koyarlardı. Bebek altını ıslattığında o toprak emsin diye. Sivas bölgesinde höllük denilen yumuşak bir toprak vardı. Anneler o yumuşak toprağı, mikrobu gitsin diye önce sacda ısıtırlar, güneşe sererek kuruturlardı. Sonra da alt bezinin içine koyar ve bebeğı öyle sararlardı. Bizim yörede “höllük” dediğinizde, çocuğun altına sarılan toprak olduğu bilinir.

– Höllük dışında neler söylediniz seçim çevrenizde?

Çocukluğum Şarkışla tarafında geçti. Annemin köyünün de oradan olması dolayısıyla insanlarda tereddüt oluşmasın diye adres gösterirdim. Şuradanım diye anlatırdım.

Zamanla bazı şeyleri konuşmaya başladık. Kendini anlatmayla geçen süre çok uzun olmadı. Sivas teşkilatı Sivas'ın sorunlarını, MSP döneminde Sivas'a yapılan yatırımları çıkarmış. Bir süre sonra onların üzerinden konuşmaya başladım. “Sivas'ın şu sorunu var. Vaktiyle şöyle yaklaşılmış, biz iktidara gelirsek şunu yaparız” diye. Sonunda belli bir propaganda standardı oluşturduk. Ona istinaden, il merkezlerinde mahalle toplantıları oluyordu.

“Amma palavracı birine rastladık”

– Sizin ilk seçim kampanyanızda eğlenceli bir Durdulu köyü macerası varmış. Çarpıcı bir propagandayla köylüleri şoke etmişsiniz. Anlatır mısınız?

Propaganda gezileri sırasında en ilginç olanı budur. Biraz önden bilgi vereyim: Doçentlik tezim Osmanlı maliyesi üzerineydi. Ben tez üzerinde çalışırken, arşivdeki temettü defterleri tasnif edilip okuyucu incelemesine açılmanıştı henüz.

Ama 1840'ta getirilen yeni bir vergi nedeniyle, Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde, köylerde kasabalarda hane hane tahrir çalışmaları yapılmış. Her bir hane reisinin adı, varlığı, ne kadar tarlası var, tüccarsa işyeri nedir, kaç koyunu, kaç öküzü, kaç dönüm tarlası var, ne kadarı kurak, ne kadarı sulak bunlar saptanıyor. Tüm varlığından yıllık geliri ne kadar olabilir, çıkarılıyor. Buna dayanarak da ödemesi gereken vergi tespit ediliyor.

– Maliye'nin bugünkü kayıt altına alma çalışmasına ne kadar benziyor...

Defterlerin bir örneğı ilde Kadı Sicilleri'nde muhafaza edilir. Bir örneğı İstanbul'a, payitahta gönderiliyor. Tezi bitirip doktor unvanını aldıktan sonra, aday olmaya yakın İstanbul'a gitmiştim. Arşive uğradığımda katalogları tararken, tasnifin yapıldığını gördüm. Sivas'a bak-

mak istedim. Bizim Gdkminare Mahallesi orada. Adı hâlâ öyledir. İnceleyip not aldım. Bizimkilerin Kafkasya'dan gelişi 1840'tan sonra olduğu için, kendi köylerimizi isteyemiyorum. Bir tanıdığın köyü olan Durdulu'yı istedim. Durdulu'da altmış  hane vardı. Tek tek not aldım. Bu tip notları belki ileride makale yazarım diye dosyalardım.

– Makale için değil ama propagandaya mı kismet oldu?

Evet. Sivas'ta propaganda çalışması yaparken, Durdulu köyüne uğrarsam diye yanıma aldım. Köye uğradım. Cuma namazından sonra kalabalık toplannuş. Kendimi tanıttım. Babam demiryollarından Bedirhan avuu'tur dedim. Birçok tanıdık ıktı. Konuşmaya başladım. Gençler de vardı. Ama yaşı ellinin üzerinde olanların hepsi babanı tanıyor. Anlatırken, "İçinizde yüz elli yıl önceki dedesini bilen var mı? Ben hepinizin yüz elli yıl önceki dedelerini biliyorum" dedim.

– İlk tepki ne oldu?

Garip garip bakmaya başladılar. Mesela dedim, yüz elli yıl önce bu köyde bir Memişgiller varmuş. Bunu söyler söylemez, aradan bir ses "O bizimkilerin lakabı" dedi. "Bu şahsın o dönemde, şu kadar dönüm arazisi varmuş, bu arazinin şu kadarını su basar, şu kadarı kurak araziymiş. şu kadar koyunu, bu koyunların şu kadarı kısır, bu kadarı sağmalmuş, şu kadar da ineği varmuş" diye sıraladım. "şu kadar vergi demiş. 1840'ta yaşayan falancanın da şu kadar köyü tarlası, ineği atı, eşeği varmuş" deyince bir durgunluk başladı.

nc bir isim verip onun da koyunundan, koyunların kısırından, doğurğanından takır takır bahsedince, o durgunluk sessizliğe dnuştu. Bir yandan da babanıdan dolayı misafire saygısızlık yapmak istemiyorlar. Çünkü o köylerde herkes Demiryolları'nda geçici işii olarak alışmuştur. Fakat ince bir sesin, alçak bir tonda "Yahu anıma palavracı birine rastladık. Seçilirse yandık" diye mırıldandığını duydum.

– Ne hissettiniz?

Birden durdum. Galiba bilecenlik taslayarak yanlış yaptım diye düşündüm. Kimsenin kendisi hakkında hatırlamadığı şeyleri yüz elli yıl geriye gidip konuşmak, belli ki insanlara güven telkin etmemişti.

– Durumu toparladınız mı?

"Arkadaşlar, belki yadırgadınız söylediklerimi. Ama o dönemde yeni bir vergi nedeniyle köy köy tahrir yapmışlar. Osmanlı Devleti memurları buraya da gelmiş. Hane hane herkesin gelir giderini yazmuş, mallarını tespit etmiş. Bu defterleri iki örnek tutmuşlar. Birini Sivas'taki kadıya teslim etmiş, diğerini İstanbul'a götürmüşler. Sivas'taki kadı sicilleri yanmış ama İstanbul arşivinde bu belgeler duruyor. Okuma yazması

olan, isterse arşive giderse bu bilgilerin hepsi orada var” diye anlatarak konuyu toparladım.

– Ve o güne döndünüz...

Evet, yüz elli yıl öncesini bırakıp o güne döndüm. O gün anladım ki, anlaşılabilir şeylerin, bilecenlik yapmanın da siyasette faydası yok.

– Süleyman Demirel’in meşhur tabiriyle “malumatfuruşluk”un faydasızlığı...

Evet, tam öyle. Çünkü siyasette ancak insanların kendi duyup hissettiği şeylerden konuşursanız etkili olabilirsiniz. Söylediklerim konuşulabilir, ama siyasetçi olarak değil. Bir daha bu tip konulara girmedim. Üniversitede biriktirdiklerim söylem olarak ayrı; vatandaşla, halkla baş başa kaldığınızdaki söylem başka.

– Siyaset adına bir ders olmuş...

Erken ve iyi bir dersti.

– Seçim gezilerinde köylerde ilginizi en çok ne çekiyordu?

Hangi köye gittiysem, sekiz yıl boyunca ANAP iktidarının izlerini gördüm. Televizyon, telefon girmiş. Kimi köylere yollar yapılmış. Kimi köylerde sağlık ocakları görüyordum. Elektrik yaygınlaşmış. İlkokul binaları görüyordum.

– Temel altyapının kurulması, gündelik hayatların değişmesi, vatandaş planları açısından moralinizi bozdu mu?

Tabii. Ben ne diyeceğim, ne söyleyeceğim? Hiç iktidara gelmemişsiniz. MSP’nin iktidar dönemleri kısa sürmüş ve çok geride kalmış. Herhalde ANAP bütün oyları siler süpürür diye düşündüm. Fakat biz çalışmaya başladığımızda, ortada ANAP dahil hiçbir parti yoktu.

– Rehavetten mi kaynaklanıyordu?

Bütün partilerde sorunlar vardı. Herkes adaylık sıralamasına konsantre olmuş, listelerde yer tutmaya çalışıyordu. Parti başarılı olsun diyerek, listeler dışında seçim çalışmasına katılacak konumda hiçbir parti yoktu. Ama Refah, daha idealist bir partiydi. Geniş bir partili listesi vardı. “Aday kim, önemli değil. Partiyi başarılı kılmak zorundayız” diyen geniş bir kitle, sürekli çalışıyor, strateji geliştiriyor, program yapıyor ve birilerini de meydanlara sürüyordu.

Şu kürsüyü bir parçala!

– Bunun avantajını hissettiniz mi?

Tabii. Farklı bir partide olduğumu başlar başlamaz hissettim.

– Ne vaat ettiniz peki?

Altyapılardan söz etmedik. Doğrudan insanların ekonomik durumundan bahsediyordum. Çünkü görür görmez, insanların ekonomik durumunun kötüye gittiğini hissetmiştim.

Sivas'ın her bölgesi, kırsal kesimin yaşadığı ekonomik sorunları hissediyordu. Özellikle hayvancılık ve tarımla uğraşanlar güç durumdaydı. Ben de sürekli tarım ve hayvancılığın geldiği noktayı anlatıyorum. Çünkü çocukluğumdan bildiğim şeyler var. Mesela arazimizi biçmek için gittiğimiz, on beş yirmi sürünün bulunduğu köylerde tek bir sürü kalmış. Bu, hayvancılığın ne kadar gerilediğini gösteren bir tabloydu. Sonra ne oldu biliyor musunuz?

– Ne oldu?

Listeler belli oldu. Bütün partiler köylerde dolaşmaya başladı. Aldığım haberlere inanamadım. ANAP'ın adayları köylere gittiğinde, köyün girişinde durduruluyor ve köylere alınmıyorlardı. ANAP, 1991 seçimleri dahil, bir daha Sivas'ta hiç barajı aşamadı.

O gün şunu da hissettim; genel hizmetler iyi olabilir, ama insanlar siyaseti en çok, kendi yaşadıkları ekonomik hayatla değerlendiriyorlar.

– Bu durum sadece kırsalı kapsamıyor herhalde?

Hayır, herkes şunu sorguluyor; ekonomik durumum iyiye mi, yoksa geriye mi gitti? Ülkede ekonominin iyiye gittiğini hissettiği halde, kendi ekonomisinin iyiye gitmediğini hissediyorsa iktidarı olumsuz değerlendiriyor.

– İlk kampanyalarınızda nasıl bir hatiptiniz?

İyi hatibin vurgulu ve iyi bağırın olması gerektiği gibi bir kanaat vardı. Biri kürsüye çıkıp sağa sola bağırıp saldırsa, iyi konuşuyor derlerdi ve puan toplardı. Özellikle kırsal kesime gittikçe, sesin gür çıkıyor olması iyi hatipliğin işaretiydi. Arkadaşlar da benim konuşma stilinde yumuşaklık olduğunu, bu ifadelerle etkili olamayacağımı söylüyordu. “Vurgularını, ses tonunu arttır. Biraz gürelemeye bak” dediler.

– Profesyonel ders aldınız mı?

Hayır, hiç almadım. Belki eksikliğimdir. Unutmadığım bir Suşehri mitingi vardır. Bütün adaylarla katılmıştık. Belediye başkanı Temel Karamollaoğlu'ydu. Tecrübeli politikacı olarak bize öncülük ederdi. Konuşma sıram geldi. Yavaş konuşuyorsun eleştirilerini çok duymuş olmalıyım ki, orada büyük hatip olduğumu gösterme ihtiyacı duydum.

Fakat yüksek sesle konuşacağım diye öyle bir bağırılmışım ki, arkamdan ceketimi çektiler. “Biraz düşür” diye işaret ediyorlar. Ama ses tonunu bir kez çıkardıktan sonra düşürmek çok zordur. Aynı tonla ko-

nuşmamı tamamladım. Ama o günden sonra Suşehrililer beni “iyi gür-lüyor” diye çok sevdiler. Faydasını gördüm. Daha sonraki dönemlerde de, muhalefet dönemimde de sert konuşurdum. Kimsenin kişilik hakla-rına saldırım olmadı. Ama o sert üslubu uzun süre devam ettirdim. Sert konuştuğumu bilen seçmenler, defalarca beni yakalayıp “Sayın millet-vekili, kürsüye çıktığında şu kürsüyü bir yık” demişlerdir. Seçmen ben-den yıllarca kürsüyü parçalamamı istemiştir.

– Dikkate aldınız mı?

Bir süre parçalıyordum kürsüyü! Meclis’te böyle çok sert konuşma-larım vardır.

– Seçim gecesi neredesiniz?

Bir arkadaşın evindeyiz. Bana yakınlık gösteren, zaman zaman des-tek ifadelerinde bulunan, gençlik yıllarımızdan da hukukumuz olan ba-zı arkadaşlar vardı ortamda.

**– Niye il merkezinde değilsiniz, kazanamama ihtimaline karşı
düş kırıklığını orada yaşamamak için mi?**

Belki. Sıra belli olduğunda, başta eşim olmak üzere yakın çevrem kazanamayacağımı düşünüyordu. Sandıktan çıkmadığım takdirde, ya-kın çevremden kimse hayal kırıklığına uğramayacaktı. Ben ise dört çı-kar diye düşünüyordum. Yanımızdaki arkadaşlarla televizyonda seçim sonucu izliyoruz. Sivas RP olarak hep üç çıkarıyor. Ben hep seçilme-yenler arasında görünüyorum.

– Heyecanlı mısınız?

Sakinim. İki aylık seçim çalışması beni çok yorduğu için, ne olursa olsun duygusundayım. Herkes telaşlı, heyecanlı. “Bu böyle olmaz. Seni dördüncü sıraya koydular. Bu duruma düşürdüler diyenler” var. Ya önemli değil, hayırlısını dilemek lazım. Kazanırsın hayırsız olabilir, kıs-metse. Ne çıkarsa diyorum. O ortamda benden başka telaşsız, heye-cansız kimse yoktu. En sakini bendim. Geceyarısından sonraydı. Artık “dört çıkıyor” görüntüsü başlamıştı. Ertesi gün kesin sonuçları aldık. Bu sefer coşkuyla tebrikleri kabul etmeye başladık.

– Sonuçlar belli olduktan sonra ne yaptınız?

Sivas’tan tüm adaylar, Meclis açılacağı zaman geldik. Sonuçlar kesin-leştiğinde, tekrar ilçeleri teşekkür için dolaştık. Yemin törenine Sivas’tan birlikte geldik. Musa Demirci, Muhsin Yazıcıoğlu, Ahmet Arkan ve ben.

– Muhsin Yazıcıoğlu MHP listesinden kazanmıştı değil mi?

Evet. Yalnız o seçimde tercih vardı. Belli oranda tercih alan adayın ye-

ri değişiyordu. Partiden bize kimse tercihe çalışmasın dediler. Herkes partinin propagandasını yapacak. Sivas'taki hava şöyleydi; RP birinci sırada, ikinci sırada MHP adayı Yazıcıoğlu, benden sonraki aday da yine MHP adayydı. Ta beşinci sıradaki adayın çıkacağını kimse hesaplamıyordu. Yoksa MHP'liler, oraya tercihi bindirseydi ben yine çıkamazdım.

Liste belli olduktan sonra, her konuşmamda iyi niyetin esas olduğunu, aramızda rekabet olmadığını, parti kararının hiçbir adayın tercih çalışması yapmaması yönünde olduğunu hep vurgulardım. Ortaya çıkan sonuçlara göre, MHP'liler Muhsin Yazıcıoğlu'na tercih yapmışlar.

Hassas RP'li seçmen de birinci sıradaki adayı korumak için, Demirci'ye tercih yapmışlar. Ama Muhsin'in tercihi daha fazlaydı. O tercih nedeniyle birinci sıraya gelmiş oldu, ama benim yerim zaten değişmedi.

– Milletvekili seçilmeniz Hacettepe Üniversitesi'nde nasıl karşılandı?

Seçildikten sonra Hacettepe'ye uğradım. Üniversiteye girerken söyledikleri için, siyasi eğilimimi kimseye yansıtmamıştım. İki yıl önce vefat eden Prof. Yıldray Arsan, “Senin siyasetle hiç ilgin yoktu. Nasıl haberimiz olmadı? Latif milletvekili adayı olmuş dediler. Nereden çıktı?” diye sordu. Ben de ona espri olsun diye “Vallahi Hocam, bu kiracılıktan usanmıştım. Her sene ev değiştiriyordum. Kitaplarımı düzenliyorum, bir ev değişikliği daha çıkıyordu. Kiracılıktan bıktığım için, tesadüfen aday olmuştum. Meclis'e kadar gitmiş oldum” dedim. Daha sonraki yıllarda Yıldray Hoca “Bu kiracılık seni bakan yaptı” derdi.

– Yarı şaka yarı ciddi bir yanıt olmuş sizinki. Milletvekili olduğunuzda, hayatınızın değişeceğini hissetmiş olmalısınız...

Çok coşkulu değildim. İçimde hâlâ burukluk vardı. Çünkü ben üniversiteyi çok önemsemiştim. Üniversitede hoca olmak, üretmek çok önemliydi. Hâlâ dünyanın en etkili insanların politikacılar değil yazarlar olduğuna inanıyordum. Böyle burukluk vardı. Sanki bir şeyleri kaçırıyor gibi hissediyordum.

– İyi bir hikâye yarım kalmış gibi sanki.

O iyi hikâye şimdi de yarım kalmak üzere...

– Aileniz sevindi tabii...

Ailede herkes memnun oldu. En azından, girdiğimiz bir süreçten boş dönmemiş olduk. Verdiğimiz emek, enerji, çalışma; konsantre olmuştunuz bir de. Adaylık süreci hep öyledir. Milletvekilliğini hiç düşünmeyen biri aday olduğu an, tahmin edemeyeceği kadar yoğun bir siyasi ortama girer. Kuyuya düşmüşsünüz gibi bütün diğer ilişkileri koparırsınız.

– Dünyanız değişiyor, değil mi?

Evet, bütün dünyanız değişir. Böyle bir yoğunluktan sonra seçilememek, herhalde “ellerim böyle boş, boş mu kalacaktı” şarkısını dinlemeye benzer...

Otuz bin kartvizit bir günde nasıl biter?

– Parti içindeki konumunuz süreç içinde nasıl şekillendi? Erbakan ile ilişkiniz nitel bir dönüşüme uğramış olmalı.

Bir şeyi üstlendiğimde hep yoğun mesai harcarım. İşimi mükemmel yaparım gibi bir iddiada bulunmak doğru değil, ama bir görev verildiği zaman yoğunlaşır, gücüm, yeteneklerim neyse olağanüstü mesai harcarım. Milletvekili olduğum andan itibaren de çok yoğunlaştım. Bir taraftan seçim bölgesiyle uğraştım, bir taraftan önce Zonguldak, Muğla, Antalya sorumlusu oldum. Her ay bu illere uğruyordum. Diğer illere konferanslar için gitmeye başladım.

Rahatlıkla itiraf edebilirim ki, milletvekili olmadan önce Sivas’ın tamamını bilmiyordum. İl merkezinde büyüdük. Gürün, Gemerek, Şarkışla, Yıldızeli. Sivas’ı aslında bütün olarak milletvekili olduktan sonra tanıdım. İlçem olan Yıldızeli’nin yüz otuz köyü vardı. İlk dönem yüz otuz köyün tamamını gezdim.

– Seçmenlerle ilişki kurma biçiminiz nasıl oldu?

Kartvizit bastırırdım. Arabanın arkasına yirmi otuz bin kartviziti atar, yeni milletvekili olarak isminin yerleşmesi düşüncesiyle, her tokalaştığım kişiye verirdim. Yanımda da bir partili olurdu. Bir gün bagaja yine yirmi otuz bin kart koymuştum. Akşam lazım oldu, Osman’dan istedim. “Kart bitti” dedi. Yahu Osman, yirmi bin kart nasıl biter? Bugün kaç kişiyle tokalaştım ki ben?” dedim. Meğer o da tanıdıklarına tomar tomar vermiş. “Yahu kardeşim bu adamın onları atmayacağını nereden biliyorsun, hem yüz yüze görüşmediğin birine kart vermenin âlemi yok ki. Önemli olan yüz yüze tanışmak, tokalaşmak, adabı budur” dedim.

– Dağıtılan binlerce kartvizitin hayatınızı altüst etme ihtimali de var tabii...

Elbette. Herkes iş için arasa ne yaparım diye de korkuyordum. Anı o kartları dağıtmış olmak, telefon trafiğini hiç artırmadı. Buna karşılık, yıllar sonra bile “Bende senin kartın var” diye cüzdanından çıkarıp gösteren, hatıra olarak saklanmış insanlara rastladım.

– 1991 seçimlerinin ardından kurulan DYP-SHP koalisyonu, sizin bir muhalefet milletvekili olarak öne çıkmaya başladığınız döneme karşılık geliyor. Adınızı siyaseten belirginleştiren bu süreci neler

şekillendirdi? Yoğun çalışma, Erbakan ile iyi ilişkiler...

Aynı çalışma temposunu Meclis Genel Kurulu'nda da sürdürdüm. O zaman milletvekili sayımız fazla değildi. MHP'liler on dokuz kişiydi; bir türlü grup olamadılar. IDP'liler de ayrıldı. Biz de kırk kişiydik. Halk, kırklara karışmayı çok anlamlı bulur ya. O kırk milletvekiliyle gezdiğimizde "kırklara karıştınız" diye onore ederlerdi.

DYP-SHP koalisyonu kurulunca Hoca "Herkes hükümet programını okuyacak ve eleştirilerini yazacak" dedi. İlk okuduğum program odur. Lehte aleyhte ne söylenebilirse yazdım. Grup toplantısına geldik. Hoca bunları toplayacağını söylememişti. Sırayla tüm milletvekillerinden metni istedi ve "Gel kürsüden anlat" dedi.

Milletvekillerinin önemli kısmı hiçbir şey hazırlamamıştı. Bazıları üç dört kişi bir araya gelerek tek metin hazırlamışlardı. Müstakil metin hazırlayan fazla yoktu. Herhalde en iyi hazırlanan metinlerden biri benimkiydi. Verdim. Sunum yapıp anlattım. O ana dek üniversitede biriktirdiklerimi de yansıtan bir metindi. Hoca beğendi.

– Beğenisini nasıl ifade etmişti?

Grup toplantısından sonra Hoca'nın grup odasına çıkmışlar. Hoca "Bir doçent çocuk var, müthiş. Hükümet hakkında şunları söyledi" diye övmüş. Necati Çelik aktarmıştı. Anladım ki bana puan vermiş.

– O güne dek sıcak mesainiz olmamış mıydı?

Yok, olmadı. Bir tek "adil düzen" çalışmaları ve Rus Büyükelçiliği'ndeki sunuş toplantıları. Oralarda da benimle doğrudan konuşmamıştı. Beni ilk kez detaylı olarak o gün gördüğünü sanıyorum. Başka bir şey daha oldu; Meclis'in ilk günlerinde bir genel görüşme vardı. Sanaı bakanını ilgilendiren bir konuydu. Genel görüşme önergelerinde, Meclis Genel Kurulu'nda fazla katılım olmaz. O zaman Meclis tv de yok. Bizim gruptan bile beş on kişi. Toplasanız yirmi otuz kişi var.

– Sönük bir görüntü yani...

Evet, çok sönük. Parti adına ben konuşuyorum. İsmim okundu, kürsüye çıktım. Önüme notlarımı koydum, "Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri" derken, bir baktım ki Hoca RP genel başkanı olarak orada.

– Çıkış anınızı beklemiş demek ki.

Kimin becerisi, bilgisi nasıl diye milletvekillerini takip ederdi. Belli ki kürsüye çıkınca haber verin diye tembih etmiş, tam konuşmaya başlarken girdi. Aslında nötr bir konuydu. Fakat orada, konuşma üslubu ve kurgulama şeklini ölçtüğünü sanıyorum.

Başka bir gün, iktidar geçici bütçe hazırlamıştı. Bir akşamüstü Grup Başkanvekili Şevket Kazan'ın odasına selam vereyim diye uğradım. Oo Latif diye karşıladı. Ertesi gün Meclis'e geçici bütçe geleceğini söyledi.

“Bu bütçeyle ilgili konuşmayı kime vereyim, tereddüttüyüm” dedi. “Geçici bütçe benim konum. Ben her sene onun dersini veriyorum. Verin ben konuşayım dedim.” O da rahatladı.

Çünkü Erbakan Hoca, Meclis’te ideolojik konuşma yapmayı sevmez, milletvekilleri ideolojik konuşunca hoşlanmazdı. O bir milletvekilinin teknik konuda çalışmasını isterdi. O üslubu koruyacak konuşmayı yapacak adam bulmak zordu aslında. O konu da geç saatlerde gelmişti. Kürsüye çıktığımda yine Hoca gelip dinlemeye başladı. Ben çok yeni milletvekili olarak konuşmamda bir espri yaptım. Demirel yüzde yirmi yedi oyla başbakan oldu. Meydanlar “Baba baba” diye alkışlıyordu...

– 1991 seçimleri sonrası kutlamalar ne kadar sürmüştü. Başbakanlık’tan aylarca heyetler, davul zurnalar eksik olmamıştı...

Evet doğru. Meclise her gün yirmi bin kişi geliyordu. Seçim meydanlarında “baba” sloganlarıyla karşılanıyordu. O konuşmayı yapmadan hemen önce, bazı KİT ürünlerine zam kararı alınmıştı. Demirel, “Gelir gelmez işe neden zamla başladınız?” diye sorulunca “Biz bu zamların babası değil, ebesiyiz” diye cevap vermişti. Ben de konuşmayı yaparken “Seçimden önce her yerde baba sloganlarıyla karşılanıyordunuz. Madem babalık değil ebelik yapacaktınız, bunu neden seçimden önce söylemediniz?” dedim. Dozu iyi ayarlanmış bu polemik, Hoca’nın hoşuna gitti.

Ecevit’ten sürpriz övgü

– Mizah duygusuna seslendiğiniz için biraz da...

Evet, bu aslında çok tecrübeli, sınırları koruyabilecek bir milletvekilinin konuşabileceği bir üsluptu. Hoşlanmıştı. Meclis’te beni izleyen sadece Erbakan Hoca değildi. O sıra Meclis’te yedi milletvekili bulunan Sayın Bülent Ecevit, genel kurula çok düzenli gelirdi. Önemli önemsiz ayırmadan bütün görüşmelere aktif olarak katılıp izlerdi. Zaten DSP o aktif katılımıyla, bir sonraki seçimde patlama yapmıştır. O dönem muhalefet partileri birbirine daha sıcak...

Sayın Ecevit, Hüsamettin Özkan ile birlikte Hoca’yı ziyaret ediyorlar. Ziyaretten haberim yok. Hoca’nın yanında da Şevket Kazan ile Oğuzhan Asiltürk var. Ecevit bu ziyarette Erbakan Hoca’ya “Sizin parti de Abdülatif Şener diye bir milletvekili var, onu izliyorum. Çok düzgün konuşuyor. Onda bir yetenek var. Siyaset açısından umut vaat ediyor. Onu iyi takip edin” diyor. Ve beni Erbakan Hoca’ya tavsiye ediyor.

– Gerçekten sürpriz bir referans. Siz nasıl haberdar oldunuz? Kendisiyle bu konuyu görüşme fırsatınız oldu mu?

Hayır, kendisiyle bunu hiç konuşmadım. Bu diyalogu da bana o görüşmeden sonra Hüsamettin Özkan anlattı. “Çek etmek istiyorsan, o

toplantıda şu kişiler de vardı, sorabilirsin” dedi. Hüsamet’in doğru anlattığına kanaat getirdiğim için teyit etme ihtiyacı duymadım.

Yani benim referanslarımdan biri Sayın Ecevit’tir. Bu konuyu başka kimseyle konuşmadım. Aradan epeyi zaman geçti. Meclis kürsüsünden Sayın Ecevit’i eleştiren bir değerlendirme yaptım. Özkan yanıma geleerek “Bunu yapmayacaktın” dedi. Nedenini sordum. “Sayın Ecevit seni genel başkanına bile tavsiye etti. Bugün eğer grup başkanvekiliysen, partide bir unvanın varsa, bunda Sayın Ecevit’in de katkısı var. Buna rağmen çıkıp eleştirdin” dedi.

- Siz ne dediniz?

Ben de “Sayın Ecevit beni neden beğenirdi? Doğru şeyler söylediğim için, değil mi?” dedim. “Ben doğru şeyleri söylemeye devam ediyorum. Söylediğimde yanlışlık varsa, yanlış söyledin desin. Eğer doğruysa, beni daha çok sevsin” dedim. Aslında kırıncı bir şey değildi ama Hüsamet’in o frekansları korumaya çalışırdı. Küçük bir şeyde bile uyarırdı ki, sonraki seanslarda daha kötü şeyler olmasın.

- Milletvekilliğinden iki yıl sonra, otuz dokuz yaşındayken parti-nin grup başkanvekilliğine getirilmeniz de çalışma temponuz mu etkili oldu?

Grup başkanvekilleri değişirken, Hoca grupta oylama yapmıştı. Oylama olsa bile, sonuçta Hoca kimi uygun görürse ona karar verilirdi. Geleneksel MSP döneminden gelen isimler dışında, parti içinde ilk yetki verdiği, bir yere getirdiği yeni kuşaktan ilk isim benim.

Grup başkanvekilliği, aynı zamanda parti genel merkezinin de merkez yönetim kurulu üyeliği anlamına geliyor. Böylece Hoca’nın parti yönetimine taşıdığı ilk yeni isim ben oldum.

- Abdullah Gül ikinci isim olarak mı girmişti?

Evet. Sonraki kongrede de Abdullah Gül’e genel başkan yardımcılığı verdiler. İkinci isim olarak Gül girdi. Ama Hoca benim konuşma stilimden daha memnundu. Önemli gördüğü konuşmaları bana yaptırırdı. Bir keresinde kritik bir müzakere için Gül görevlendirilmişti. Görüşmelerin başlamasına bir saat var. Grup odasına gittim. Hoca “Şu konuşmayı sen yap” dedi. “Bu konu dış politikayla ilgili, hazırlık gerektirir. Abdullah Bey zaten iyi hazırlanmıştır. Bu saatten sonra, ondan daha iyi konuşmam” dedim. O “Hayır bu saatten sonra da olsa sen daha iyi konuşursun” dedi. Ama ben ısrar ederek konuşmayı almadım. Oradan da biliyorum ki, konuşma stilimden memnundu.

- Refah’taki grup başkanvekilliği dönemi, siyasetteki yerinizi güçlendirirken, hayatınızın tamamını da kavradı mı?

Evet. O dönem seçim bölgemde de, Meclis'te de çok mesai harcadım. Türkiye'yi dolaştım. Sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği panel ve toplantılar için parti yönetimi sürekli beni görevlendirirdi. Bunun gibi otuz civarında panele katılmışımdır. Sendikayla, dış politikayla, ekonomiyle ilgili bir şey olur; "Aman Latif sen git" derlerdi. Hazırlanmadan hiç konuşma yapmadım. Zaman zaman sabaha kadar uykusuz kalır, metni tamamlar, öyle konuşurdum. Bazen bayramlarda bile evde olamazdım. Çünkü ilden çağırılırdı. Gelemem demeyi bilmezdim. O kadar yoğun bir tempo içinde kaldım ki, eve, çocuklara olan ilgim zayıfladı.

- Necmettin Erbakan ile çalışma ilişkiniz nasıldı?

Hoca'yla toplantılar çok zordur. Geceyarılarına kadar çalıştırırdı. Çalışmalar sabaha karşı ikiden önce bitmezdi.

- Yapı olarak demokratik bir tartışmaya açık mıydı, yoksa biat kültürü mü öne çıkardı?

Tartışmaya çok açık bir yapısı vardı. 1991 seçimleri sırasında, sadece TRT ile Star tv vardı. TRT liderler arasında açikoturum yapardı. Konuşma metinlerini hazırlayan ekipte idim. Dört beş kişiyi çağırır, konuşmasını bizimle tartışarak hazırlık yaptırırdı.

Çalışma ekiplerinin dışında özel görevler de verirdi. Mesela Meclis'te konuşma yapacak; "Latif, memur maaşlarındaki eski ve yeni artışları bul" derdi. Başka bir arkadaşı da işçi maaşlarındaki artış azalışlar için görevlendirirdi. Denemek için her milletvekiline görev verdi. Bir gün sadece bana verdiler sannuştım. Gittim ki genel merkeze, herkes çalışıyor. Ben de hepsi lazım olur diye memur, işçi, emekli hepsini çıkarmışım.

Gül'ü dış politikadan anlar hale getiren Erbakan'dır

- Milletvekillerini çalıştırarak mı ölçüyordu?

Tabii. Hoca'nın çalışmaya alıştıran bir tarzı vardır. Mesela Gül'ü dış politikadan anlayan, izleyen biri haline getiren Hoca'dır. Bana doğrudan ekonomiyle, Abdullah Gül'e dış politikayla ilgili rol verdi. Onu dış politikada, beni ekonomide çalıştırdı. Doğrudan hocalık yaptı yani. Önce kişi, kulvarında kendisini yetiştirecek mi, ona bakardı. Kaytaranları bir iki testten sonra bırakırdı. Bizi sürekli götürürdü. İlk toplantıda işçileri soruyor; bir şey çıkaramamış. Bende dokümanı var deyince hımm deyip not ediyor. Emekliyi soruyor, ben söylüyorum. Sen onu da mı çıkardın diyor. Evet diyor, gösteriyorum.

- Eh, siz de sınıfın çalışan öğrencisi gibiymişsiniz...

Evet, öyleymişim belki de. Ondan sonra sürekli beni yanında tuttu... Mesailerinde hep bulundum. Bazen de ekibi konuları tartışmak için de-

ğil, zihnindekileri test etmek amacıyla yanında bulundurmamak isterdi. Sürekli konuşur, “orası öyle değil, şöyle olsa daha iyi olur” denmesini beklerdi. Hoca bu konularda çok paylaşımcıydı.

Erbakan’dan ilk ve tek sert çıkış

– Size hiç kızdığınız oldu mu?

Bir kez. Refahiyol Hükümeti kurulmadan önce, 1995 seçimlerinden çıkmışız. Koalisyon görüşmeleri yapılıyor. Üç ay süren ANAP Hükümeti yıkılmış. Yeni koalisyon görüşmeleri DYP ile yapılıyor. DYP, ısrarla başbakanlığı istiyor. Oysa biz DYP’den daha fazla milletvekili çıkarmışız. Buna rağmen Tansu Çiller, başbakanlıkta ısrarlı. Aslında Hoca seçimde en yüksek oy almış parti olarak, hükümette bulunmak gerektiğini düşünüyor. Hem en yüksek oyu almışsınız, hem bütün partiler size blok olarak karşı çıkacak, önleneceksiniz...

Bu, demokratik açıdan ve bir partinin prestiji açısından hiç iyi görüntü vermez diye düşünüyor. Ama DYP’den “Başbakanlık bizde olsun” sinyalleri o kadar ısrarlı geliyor ki.

– Erbakan başbakanlığı vermeye bir ara razı olur gibiydi, değil mi?

Evet. Hoca başbakanlığı verdi verecek. Hepimizin görüşü alınıyor. Masanın etrafında hükümette olalım diye, topu topu on kişi.

– Kimler var?

O zamanki MYK üyeleri. Herkes bakanlık beklentisi içinde Erbakan Hoca’ya iltifat ediyor. “Başbakanlığı verseniz de millet sizi takdir edecek. Halk bu davranışı büyük takdirle karşılayacak efendim” falan diyorlar.

– Bu sözler size gayrı samimi mi geliyor?

Tanımam öyle. Fakat herkes böyle konuşmuyor tabii. Sözgelini Oğuzhan Bey, hep düzgün ve inandığını söyleyen biri olmuştur. Ciddi bir politikacıdır. Tutarlı ve akliselimle hareket eden yapıdadır. O, bunun asla olmayacağını, yanlış olacağını, seçimden en yüksek oyla çıkmış parti genel başkanının, başbakanlığı bırakarak kabinede yer alamayacağını, öyle bir partinin böyle bir kabinenin parçası olamayacağını söylüyordu.

Erbakan her milletvekiline değer verirdi

– Siz ne söylüyorsunuz?

Sıra bana geldi. Ben üslubumu ayarlayamadım herhalde. Kötü bir üslupla söyledim. Hatırladığım kadarıyla, “Hocam, çok mesai harcıyoruz, gece gündüz çalışıyoruz” diye lafa girdim. Hoca da “Allaha şükür görevimizi yapıyoruz” anlamına gelen laflar etti. Ben devam ettim.

“Ama kendi aleyhimize bir sonuç üretmek için çalışıyoruz” diyerek başbakanlığı Çiller’e vermenin çok yanlış olacağını söyledim.

– Karşılığı ne oldu?

Dinledi. Ama söylediklerimden hoşlanmadığını anladım. O tur tamamlandıktan sonra, düzensiz olarak karşılıklı görüşler başladı. Ben de sürekli konuşmak için zorladım. Kızdı, “Sen konuşmayacaksın” dedi. Ben de “Madem beni bu masanın etrafına çağırdınız. Görüşümü söylemezsem, görevimi yerine getirmemiş olurum” dedim. “Hayır” dedi “bu masanın etrafına geleceksin. Bu masanın etrafında oturacaksın; gözlerime bakıp ne demek istediğini anlayacaksın, orada susmanın da bir görev olduğunu bileceksin” dedi.

– Epeyi sert konuşmuş... Ne yaptınız?

Sustum. Ondan sonra hiç konuşmadım. En sert tonda o zaman konuşmuştur. Orada da haklıydı.

– Sizi paylamasına rağmen, bugün bile sitem etmiyorsunuz.

Etmeyorum, çünkü Erbakan etrafındakilere değer verirdi. Belki bundan daha önemlisi, Meclis’teki her milletvekili Erbakan’ın kendisine değer verdiğine inanırdı. Kimsenin içinde, genel başkanlarının kendisine karşı olumsuz düşündüğü kanaati yoktu. İstisnasız herkes “Hoca beni sever” diye düşünürdü.

– AKP milletvekillerinin hepsinin “Başbakan beni seviyor” diyelediğini düşünecek olursak, hayli farklı bir yapıya işaret ediyor bu söyledikleriniz.

Her milletvekiline adıyla hitap ederdi. Onunla ilgili özel bir şey sorardı. Özel bir şey hatırlamazsa, seçim bölgesiyle ilgili bir konu açar ya da hatırlar sorardı. Herkesle birebir diyalogu vardı. Dahası Hoca, birine kızdığında bile kızılan şahıs kendisine değer verildiğini düşünürdü. Hoca kaşını kaldırdığında, “Demek ki benden kaynaklanan ters giden bir şey var, düzeltmem lazım” diye düşünürdü. Onu bir olay gibi anlatırdı. Böyle bir yapı kurmuştu. Sadece milletvekilleri de değil. Gece saat birde, genel merkezde çalışmalar tamamlanıp eve gideceğimiz zaman, şoförden, hizmetliden daktiloya varıncaya kadar herkes ona iyi akşamlar demek için merdivenlere sıralanırdı, ki bu Hoca’nın istediği bir şey değildi.

– İçten gelen bir jest mi bu, korkuya mı dayalı?

Normal personelin ne korkusu olacak ki zaten. O, ilişkileri açısından farklı bir insandı. Ona dair temel bir şeyi belirtmeliyim. Sayısız önemli toplantısına katılmışımdır. Hoca bu ülkeyi seviyordu. Bunu kesinlikle söyleyebilirim. Bu anlamda milliyetçi biriydi.

– Bazı projelerinin irrasyonel olduğu hiç geçmedi mi aklınızdan?

Bu ülkeyi ayağa kaldırmak için olağanüstü, normal dışı şeyleri başarmak gerektiğine inanırdı. Böyle şeyler kurgulardı. Hoca'nın literatüründe “olmaz” diye bir şey yoktu. Bu ülke için faydalı olacak şey, diyelim ki RP'nin iktidara gelmesi, değil mi? Bunun için de milletvekili sayısının artması lazım. Derdi ki, “Git on milletvekilini RP'ye getir”. Hocam durduk yerde niye gelsin dediğimizde “Millet ve memleket için RP saflarında yer alması gerektiğine onu ikna edeceksin” derdi. Görevlendirirdi.

Kuru tenkitleri sevmezdi. Bazıları olur ya, hayali tenkitler yapar, hep negatiftir. Yeni bir şey önermez, yapılanı eleştirir. Bunlardan hiç hoşlanmazdı. Yapılanı tenkit eden biri olduğunda, “Yerine sen ne koyuyorsun?” derdi. Bunun cevabını arardı. Bilmeden de konuşmaması gerektiğini söylerdi. Birisi, diğeri hakkında görevini iyi yapmadığını söylerse, şöyle bir bakar ve “Tamam, bu işle seni görevlendiriyorum o zaman. Hazırlan getir” derdi. Özgün bir stili vardı bence.

10. bölüm

1995 Seçimleri, Refahyol'un kurulması

– 1995 seçimlerinde RP en yüksek oyu almasına rağmen hükümete giremedi. Siz hükümet kurma görüşmelerinde bulundunuz. Bize o havayı anlatır mısınız?

Hükümette yer almaya dönük çok büyük çaba gösterilmesine rağmen hükümete giremedik. Parti yönetimi, en yüksek oyu alan parti olarak hükümet dışında kalmayı, kanuoyu ve prestij açısından yanlış buluyordu. Onun için mutlaka hükümette bulunmak gerekir diye düşünülüyordu.

– ANAP ile DYP, sizinle hükümet kurmak yerine birbiriyle hükümet kurdu. Neden?

ANAP ile DYP birbirine çok yakın oy almışlardı. Oylamaya göre sıraladığınızda, RP, DYP, ANAP; milletvekiline göre sıraladığınızda RP, ANAP, DYP diye çıkıyordu. Her iki partinin de genel başkanları, Refah'ı dışarıda bırakarak kurulacak hükümette, başbakanlık şanslarının olabileceğini düşünüyordu. Üç partiden ikisi bir araya gelse hükümet kurulabiliyor; böyle bir denge var. Başlarken RP'ye sıcak bakmıyorlar. Çünkü RP'nin söylemlerini çok katı buluyorlardı. Bu katı söylemle nasıl uzlaşılabilceği konusunda tereddütleri vardı. Parti tabanları birbirlerine yakın olduğu için öyle sorunları vardı. Bunlar bir araya geldiğinde ivme, ANAP-DYP koalisyonunu ortaya çıkardı.

– Sizin için ideal olan neydi o matematikte?

Bizim açımızdan fark etmiyordu. ANAP ya da DYP'nin kabulünü sağlayıp hükümet olmak temel stratejiydi.

– Doku uyumu açısından...

O da yapılacak programa bağlıydı. Hükümet programı hazırlanınca, durum ayrıntılarda ortaya çıkacaktı. Bir de kabinenin bölüşümü önemli. Sonunda Yılmaz'ın başbakanlığında ikisi hükümeti kurdu.

– Ama DYP-ANAP Hükümeti'ni bir sürpriz bekliyordu: Sizin Anayasa Mahkemesi'ne başvurunuz.

Meclis'te oyların çoğunluğunu aldılar. Ancak çekimser oylar vardı. Bunun üzerine hukukçu arkadaşımız Mustafa Kamalak, oylamaya katılanların tamamının salt çoğunluğunun alınması gerektiği gerekçesiyle, hükümetin anayasaya göre güvenoyu almış sayılamayacağını söyledi. Anayasa Mahkemesi'ne gittik. Anayasa Mahkemesi, hükümetin güvenoyu almamış olduğuna karar verdi. Böylece 53. Hükümet'in üç aylık kısa bir ömrü oldu.

Bu kez yine hükümet sorunu ortaya çıktı. Arkasından yapılan parti görüşmelerinde, ikili temaslarda ben de bulundum. Bu arada başka kulis görüşmeleri de yapılıyordu veya birileri, durumdan vazife çıkararak temaslar kuruyordu. Sonunda DYP ile hükümeti kuracağımız kanaati pekişti. İkili görüşmeler, karşılıklı haber trafiği başladı.

Dinlenmeye karşı cızırtılı radyo

– Ama Tansu Çiller'in başbakan olma ısrarı nedeniyle DYP ile hükümet kurma hazırlıkları da çetin geçti, değil mi?

Tansu Çiller'in ısrarla başbakanlığı istemesi görüşmeleri kilitliyordu. O dönem çok yoğun toplantı, haber trafiği oldu. Birileri tarafından Tansu Çiller'e ait rivayetler getirilirdi. Bizde ise yürütme kurulundaki arkadaşlar arasında, başbakanlığı verme eğilimi güçlüydü. Ama ben istikrarlı olarak, başbakanlığın Çiller'e verilmesinin doğru olmayacağını savundum. Oğuzhan Bey de kesin ve istikrarlı bir düşünceye sahipti. Ama diğer bazı arkadaşlar takdire bırakacak şekilde, yumuşak konuşuyorlardı. Bunu milletin takdir edeceği çok büyük bir fedakârlık olduğunu savunuyorlar, Çiller'in başbakanlığını, RP açısından da olumlu bir jest olarak niteliyorlardı... Neticede bizde karar gecikti, işler uzadı. Öte yandan bizim yürütme kurulu toplantılarımızın, o sırada İçişleri Bakanlığının DYP'de oluşu nedeniyle dinleniyor olduğu kaygıları da vardı. Hatta birileri gelip "Sizi dinliyorlar" dedi.

– Dinleme yöntemi neymiş?

"Artık teknoloji gelişti. Karşıya bir araba koysanız, içindeki dinleme cihazı bütün konuşmaları alıyor, bunu da yapabilir, hatta yapıyorlar" diye mesajlar geliyordu. Bunun üzerine konuşmaların dinlenmez hale gelmesi için Hoca, çok parazit yapan bir radyo buldurdu. Tartışmaları sürekli bu radyo gürültüsü altında yaptık; bu bizi çok yorardı.

– Nasıl bir radyoydu?

Kötü, berbat bir radyoydu. Cızırtılar altında tartışıyorduk.

– Neler çalıyordu?

Kâh sevip sevmediğimiz her türde müzik programları, kâh konuşmalar. Ama hepsi anlaşılmaz.

– Bugün böyle bir tedbir herhalde çok amatör kalır... Parti yönetiminde Erbakan’a başbakanlığı vermesi telkin edilirken, sizin karışık çıkma gerekçeleriniz neydi?

En yüksek oyu aldığımız için, başbakanlığı vermemizin doğru olduğu kanısındayım. İkincisi de Hoca’yı Tansu Hanım’ın yardımcısı olarak hiç düşünmüyorum. Zihnimde bağdaştıramıyorum.

– Böyle bir fotoğraf yanlış mı geliyor?

Çok çirkin geliyor, olmaz böyle şey diyordum. Hoca başbakan, Tansu Çiller yardımcısı. Bu uyar! Ama tersi asla uymaz diyordum. Bir gün Meclis’teyiz, genel başkanımızın odasına çağırdılar. Hoca “Haber geldi, başbakanlığıma razılar, ne diyorsunuz” dedi. Ben de, “Kabul edelim. Artık tereddüt edecek bir şey yok” dedim. Haber gönderildi; bakanlık dağılımı belli oldu. Koalisyon protokolü hazırlıkları yapıldı.

– Tansu Çiller ısrarından niye vazgeçti sizce?

O günkü koşullara bakacak olursak; daha önce iktidarda, son seçimde başarısız olmuş, inen bir çizgi göstermiş; hükümetin kurulamaması, aleyhlerine. Ayrıca yine hükümetten düşmeyi istemiyor.

– Çiller’in tartışmalı serveti, bazı ihalelerdeki yolsuzluk dosyalarının etkisi olabilir mi?

O günlerde çok tartışıldı. Basına da çok yansıdı. 90’lı yıllar boyunca Türkiye’de hep yolsuzluklar tartışıldı. Ama 90’ların başında, özellikle Tansu Çiller’in başbakanlığı nedeniyle yoğun tartışmalar yaşandı. TOFAŞ ihalesinde, ihale zarflarının Konut’ta açıldığına varıncaya kadar. Dosya endişeleri var mıydı, tam bilmiyorum. Bu sürecin DYP’yi RP’ye yaklaştırmış olması da muhtemeldir. Bize düşen bakanlıkların nasıl dağılacığı, kimin kabinde nasıl yer alacağı görüşülmeye başlandı. Bunu da genel başkanımız yürütme kurulunda çok açık ve şeffaf tartıştı.

– Yani herkesin tanık olduğu bir süreç mi oldu bakanlık dağılımı?

Evet, hangi bakanlıkta kim olsun diye birkaç oturum yaptı. MYK üyeleri içinde kimin bakan olacağı tartışıldı. Heyet üyeleri birbiri hakkında olumsuz düşünce sarf etmedi. Aynı heyette kimlerin girip kimlerin girmeyeceği belli oldu. Biri hakkında konuşulurken genel başkan onu dışarıya çıkarırdı. Aslında hükümet kurulurken, genel başkan böyle geniş tartışma yapmaz, çünkü sızar. Ama o gün herkes hakkında, kimin bakan olup olmayacağını çok yoğun tartışmamıza rağmen dışarıya sızmadı. Basına yansımada. Ama RP’nin yapısında bu vardı. Dışarıya taşmazdı. Sonunda bir kısmının girip bir kısmının girmeyeceği belli oldu. Rıza Ulucak, Ahmet Tekdal yürütmede oldukları halde kabine dışında kaldı.

Maliye Bakanlığı'na ben talibim

– Sizin Maliye Bakanı olmanız hangi diyalogla gerçekleşti?

Hoca tek tek görüşme yaptı. Beni de tek olarak çağırdı. “Sana hangi bakanlığı versek acaba?” dedi. Kabinedeki en önemli bakanlığımız Maliye Bakanlığı’ydı. MSP’nin koalisyon ortağı olduğu dönemde, Maliye Bakanlığı’nda tereddüt oluşmuş. “Ben talibim” diye çok net ifade ettim. Hoca çok memnun oldu. “Rahatladım” dedi. Uygun gördüğünü söyledi. Sonunda Maliye Bakanlığı bende karar kılındı. Kabine kuruldu. 54. Hükümet dönemi başladı.

– Bakanlık alamayacağınız konusunda tereddüdünüz yokmuş. Söz mü verilmişti?

Söz verilmemişti. Ama tereddüdüm de yoktu, çünkü devamlı beraber olduğumuz için, eğilimin nereye gittiğini hissediyorsunuz zaten.

– Heyecanlı mıydınız?

Daha önce iki buçuk yıl Maliye Bakanlığı’nda gelirler kontrolörü olarak çalıştım. Yıllarca üniversitede hocalık yaptım. Maliyeyle ilgili konulara, birimlere zaten vâkıfım, yakınlığım var. Yabancıysa olduğum bir ortam olarak değerlendirmedim. Fakat âdet olduğu üzere, Maliye bürokratlarıyla hemen ilk gün toplantı yaptık. Tüm birimler dosya hazırlamış. Görev alanları ve faaliyetleriyle ilgili hızlı bir brifing verdiler. Tüm birimleri dinledik ve göreve başladık.

– Makam odasına adım attığınız andaki duygunuz?

Daha önce Maliye’de makam odasına gitmemiştim. İlk kez bakan sıfatıyla o odaya adım attım. Lütfullah Kayalar bakandı. Önce doğrudan kendi odasına gittik. Biraz sohbet ettikten sonra devir teslim salonunda tören yapıldı. Sonra yukarıya çıktım. O arada sürekli olarak bürokrat trafiği var. Nasıl bir düzen tutturacağımızla ilgili belirlemeler yapıyoruz.

– Önce neyle başladınız?

Özel kalem müdürüyle başlıyor. Her bakan özel kalem müdürüyle gidiyor. Son günlerde Meclis’te beraber çalıştığımız iki arkadaş vardı. Onlardan birini, daha çok politik kimliğimizin ve irtibatlarımızın sürdürülmesi; diğeri ise özel kalem müdürü olarak getirdik.

Bürokraside çok fazla değişiklik yapmadım.

– Neden?

Birinci nedeni, değişiklikler kararnamelere bağlıydı. Bürokratların tamamı benden önce atanmıştı. Daha önce atamaları yapan iktidarın başbakanı, bu kabinede de başbakan yardımcısıydı. Hükümet kurulur-

ken atamaların üçlü değil, dörtlü kararnameyle yapılacağı karara bağlanmıştı. Bazı genel müdürlerin değışikliğiyle ilgili kararnameleri hazırlayıp gönderdim. Ancak daha önce Sayın Çiller'in atamasını yaptığı genel müdür olduğu için imzalamıyordu. Geri göndermiyordu.

– Örneğin?

Örneğin daha sonra CHP milletvekili olan Milli Emlak Genel Müdürü Akif Hamzaçebi.

– Akif Hamzaçebi'yi neden görevden almak istediniz?

Bütün bürokratlar eski bürokratlarsa, yeni bir politika ortaya koyamazsınız. Orada zorluklar olur. İlk yaptığım değerlendirmede değiştirmem gerektiğini düşündüm. Akif Hamzaçebi'yi her ne kadar DYP Hükümeti atadıysa da, o daha sonra CHP milletvekili oldu. O zamanlar CHP'ye yakın olduğunu bilmiyordum.

Biraz değışiklik yapmalıydık. Çünkü Maliye, elimizdeki bakanlıklardan en önemlisi. Bürokratların tamamını koalisyon ortağımız atanmış. Böyle bir durumda koalisyon hükümetini sürdürürken, Maliye Bakanlığını bakan değil, ortağımız yönetiyor gibi olacaktı.

Bu nedenle ilke olarak bu durumu değiştirmem gerektiğine inanıyordum. Ama hiçbirini değiştirmek şansına sahip değildim. Çünkü hepsi Çiller'de tıkanıyordu.

– Çiller ile görüştünüz mü bu konuyu?

Birkaç görüşme yaptım. Onaylıyordu. Ama ayrıldıktan sonra imzalanmıyordu. Aradan bir süre geçiyor, ben tekrar görüşüyorum. O yine olumsuz bir şey söylemiyor. Ama kararnameler yine imzalanmıyordu. Fakat bu ziyaretlerde hiçbir şey olmuyor havası da vermemek için, bir iki kararnameyi imzaladı. Mesela TASIŞ genel müdürü; o da Maliye Bakanlığının ana birimlerinden biri olarak görülmez. Veya daha alt düzey bazı kararnameler.

– Kaç taneydi böyle kararname?

Beş altı tane vardı.

– Bir bakan açısından can sıkıcı bir durum, değil mi?

Önemli birimlerdeki bürokratların görevden alınması talebiyle kararnamesini gönderiyorum. O kararnameyi çıkaramıyorum ama o bürokratlarla da çalışmak zorundayım. Böyle bir duruma düştüm. Ama sürecin zor olduğunu bildiğim için, iki önemli birimde hiç değışiklik öngörmedim. Biri Bütçe Genel Müdürlüğü'ydü. Erdoğan Öner. Bizden önce atanmasına rağmen, Erdoğan Bey'le çok uyumlu bir çalışma yaptık. Hiçbir zaman kararnamesini gönderme niyetinde olduğum izleni-

mini vermedim. O da benden hep emin oldu. Onunla ilgili görev değişikliği istemeyeceğimden emindi.

– Kararnamesini hiç göndermediniz mi?

Hayır, düşünmedim de. Çünkü Erdoğan Bey bana çok verimli geldi. Gerçekten aradığım niteliklere uygundu. İyi çalışıyordu. Halbuki bakanlığa ilk oturduğumda, siyasi çevrelerden, görevden almam gereken ilk kişinin siyasi görüşleri nedeniyle Erdoğan Bey olması gerektiği söylenmişti. Ama ben ilk günlerdeki tempodan, en iyi işleyen birimin orası olduğunu gördüğüm için, o bana, ben ona güven vermiştik. Orası hiç aksamadı. Bütçeyi çok iyi diyalogla sürdürdük. Gelirler Genel Müdürlüğü'nde şimdiki Maliye Müsteşarı Hasan Basri Aktan vardı. Ona da hiç dokunmamaya karar vermiştim.

– Kararname yine geri döneceği için mi?

Geri dönebilirdi. Çünkü daha sonradan Tansu Hanım, bir seçim öncesinde ekonomi kurmaylarını basına takdim ederken, yanında Hasan Basri Bey de vardı. Ama döneceğini bilmekten öte, yine değiştirmek için zorlanmaması gereken bir birim olarak görmüştüm orayı. Gelirlerle bağlantılı ilişkiler açısından bir sorun oluşmayacağı izlenimini oradan da almıştım. Dolayısıyla iki önemli birimde bürokrasiyle uyumlu çalıştığınız sürece bir problem yoktu. Değişiklik önerilerim diğer birimlerle bağlantılı. Bürokraside en önemli nokta müsteşardı. Genel başkanımız söylemedi, daha sonradan öğrendim. Galiba Maliye müsteşarının değiştirilmemesi konusunda anlaşmışlar.

– Bunun sizinle paylaşılması gerekmez miydi?

Bana bir şey söylenmedi. Söylemeye de gerek yoktu. Çünkü siyasette her şey söylenmez. Böyle bir şeyi de bana söylemelerine gerek yok. Kararnamede benim imzam yeterli değil ki. Hem Çiller'in, hem de Erbakan'ın imzası gerekiyor. Zaten kendilerinden habersiz değiştirmeyeceğine göre, söylemelerine gerek yok. Ama ben böyle bir şey olup olmadığını tam bilmiyorum. Bu kararnamenin geçmesi mümkün değil.

– Görevden almak istediğiniz müsteşar Kemal Kabataş'tı değil mi?

Evet. Daha sonra DYP'den Samsun milletvekili oldu. Aslında kişilik olarak severim Kemal Bey'i. Makul, aynı zamanda iyi bir bürokrattı. Ama koalisyon ortağımızın bürokratlarıyla bakanlık yapmayı ilkesel olarak doğru bulmadığım için, müsteşar düzeyinde bir değişiklik yapılması gerektiğine inandım. Kararnamenin çıkmayacağını da, değiştirmeyeceğim bürokratlarla kavgalı biçimde bakanlığın sürdürülelemeyeceğini de biliyordum.

- Kemal Bey'i görevden almıştınız, nasıl yaptınız?

Müsteşar Bey'i çağırayım ve beraber çalışmamızın zor olduğunu söyleyeyim dedim. Kendisine memnun olduğumu, iyi bir bürokrat olduğunu, ancak açıklayacağım, açıklamayacağım koşullar nedeniyle bu süreci sürdürmemin sağlıklı olmayacağını düşündüğümü ifade ettim. "Ne istiyorsun benden?" dedim.

- "Ne istiyorsun" derken, başka bir görevi mi kastediyorsunuz?

Evet. Müsteşar olarak tutamayacağım. Ama kendisinin benden bir görev istemesini bekledim. Bu tip şeylerde daha çok yurtdışı temsilcilikler istenir. Washington, New York temsilcisi olmak istiyorum gibi bir talep bekliyorum. Durdu, teşekkür etti. Herhangi bir siyasi tavrının olmadığını, görevini yapmaya çalışan biri olduğunu söyledi. Gerçi her ne kadar daha sonra aktif olarak DYP milletvekili olsa da, bunu söyleme ihtiyacı hissetti. Ama gerçekten bürokrat olarak, görevdeyken herhangi bir siyasi tavrını görmedim. Kendisine birkaç gün düşünme fırsatı vermemi istedi. Ben de peki dedim. Aradan bir süre geçti. İzin kullandıktan sonra istifa dilekçesiyle geldi. Görevden, memuriyetten de ayrılacağını söyledi. Emekliliğini istedi. "Bakanlık dışında bir iş buldum. Orada çalışacağım" dedi. Çok nazik bir şekilde, emeklilik talebiyle ayrıldı.

- Haber vermeden yaptığınız bu operasyona başbakan ne dedi?

Başbakan "Müsteşarı görevden alımsın. Ben sana öyle bir şey söylemedim" dedi. Ben de "Ama alma da demediniz" dedim. "Nasıl aldın?" dedi. Anlattım. Fazla bir şey söylemeden konuyu kapattı. Müsteşarlığa da daha önce genel müdürlük yapmış, Maliye Teftiş kökenli İlhan Bayar'ı atadık.

Kararnamesini gönderdiğim genel müdürlerle de aramı hep iyi olmuştur. Mesela Akif Hamzaçebi. İlk haftalarda kararnamesini sevk ettiğim halde, biz Hamzaçebi ile çok uyumlu çalıştık. Belli bir saygı ve nezaket anlayışı aramızda hiç eksik olmadı. Hatta kararnamesi üzerine konuştuk da. Derdi ki, "Sayın Bakanını, beni o Türk cumhuriyetlerinden birine yazmışsınız. Kıbrıs'ı yazarsanız, ben kararnameyi elimle çıkarırım" derdi. Ben de "Hayır olmaz. Çıkacaksa benim gönderdiğim yer olacak" derdim. Bir yıl çok uyumlu çalıştık. Yani görevden kıvrarak aldığım hiç kimse olmamıştır. Daha sonraki bakanlık görevimde de öyle. Çağırır konuşur ve değişiklik yapardım. Her şeye rağmen kırılanlar olabilir, bilmiyorum.. Ama sürprizler yaparak, haber vermeden operasyon yapmadım hiç kimseye.

Aday tespitleri

- 1995 seçimlerinden Refah'ın galip çıkmasının analizini nasıl yaptınız?

RP'yi bu düzeye 91-95 dönemindeki süreç getirdi. Bunda 1994 eko-

nomik krizinin iktidar partilerini yıpratmasının da payı vardır. İktidar yıprandığında, muhalefet partilerinden etkinlik gösterenlerin kamuoyundaki prestiji artıyor.

ANAP'ın milletvekili sayısı bizden fazlaydı. SHP ile ittifaka giren HADEP milletvekillerinin milletvekilliği düşmüştü. RP çok etkin bir muhalefet sergiliyordu. Grup başkanvekili olarak, bu etkin muhalefette payımın olduğunu da söyleyebilirim. Çok fazla televizyon yoktu. Ama liderler arasında yapılan açıklamalarda, Erbakan Hoca diğer liderlere göre çok başarılıydı. Bu kamuoyunda olumlu etkiler bırakmıştı. MHP, hem hükümeti desteklemesi, hem de grup olamayışı nedeniyle yeni muhalefetin yıldızına dönüşemedi. Yeni muhalefetin yıldızı RP oldu. Bu, 1995 seçimlerinde çok büyük avantaj sağladı. Krizin de etkisiyle seçmen muhalefete yönelirken, karşısında RP'yi buldu.

– Grup başkanvekili olarak o seçimin aday tespitlerinde etkin rol alıştınız, değil mi?

Grup başkanvekili olduğum için, yürütme kurulu toplantılarına katıldım. Yürütme kurulu üyeleri illeri bölüştü. Bütün illerde merkez yoklaması yapıldı. On civarında il de bana verilmişti. Adaylarla tek tek mülakatlar yaptım. Anketler yapıldı. Teşkilatlara soruldu. Adaylık sıralamasını birlikte tartıştık. Ama inisiyatif her zaman genel başkanındır. Hoca her gün bizi toplar, elimizdeki illerde adaylık başvuruları ve sıralamalar hakkındaki görüşlerimizi alır, sonra kendisi kanaat oluşturur, ona göre sıralama yapardı.

– 1991 seçimlerinden farklı olarak, 1995 seçimlerinde birinci sıradan aday olmanız beklenirken üçüncü sırada girdiniz seçime. Partinin üst düzey yöneticisi olarak bu biraz garip değil miydi?

O seçimlere girerken Sivas'ta Temel Karamollaoğlu belediye başkanıydı. Musa Demirci de genel başkan yardımcısı olarak yürütme kurulundaydı. Temel Bey iki dönem belediye başkanlığı yaptığı için, milletvekili olmayı istiyordu. Ben de yeni olduğum için, milletvekilleri arasındaki rekabeti hiç hissetmemiştim. Şimdiki milletvekilleri Meclis'e girdiği gün, ilindeki diğer milletvekillerini nasıl ekarte ederimin peşindeler. Bense siyasi rekabete fazla takılmadan koşuştururdum. Ama kulağıma geldi ki, Temel Bey milletvekili adaylığı olmak istiyormuş ve Recai Bey'e de açmış.

– Recai Kutan söylemedi mi size?

Hayır. İki Sivas milletvekili olduğu için Recai Bey garip bir çekingenlikle bir türlü gündeme getiremiyor. Sonunda ben açtım. Böyle bir düşünceleri varsa, Sivas adaylık sıralamasını belirlerken dikkate almak gerektiğini söyledim. Recai Bey bunun üzerine "Bana söylemişti" dedi.

Böylece Sivas aday listesine Temel Bey de girdi. O zaman biz genciz, daha kırk bir yaşındayım. Sivas aday sıralamasıyla ilgili olarak, Temel Bey kıdemli olduğu için normalde liste başında olması gerektiğini ben de düşünüyordum.

“Çengel” ile gelen sürpriz

– Kendinizi nerede görüyorsunuz?

Gerek teşkilat, gerek kamuoyu yoklamaları, gerek dört yıllık performansım nedeniyle, objektif kriterlerin de beni ikinci sıraya getirmesi gerektiğine inanıyordum. Ama bunun için de hiç kulis yapmadım. Sadece bu beklenti içindeyim. Geceyarılarına kadar çalıştık. Gece on ikide sırası belli olan iller, yan odadaki daktiloya gidiyor, oradan Seçim Kurulu'na verilecek. Tabii sürekli giren çıkan oluyor. Bir ara yerimden kalkıp daktilo odasına girdim. Sivas listesi yazılıyor. Aa! Baktım ki üçüncü sıradayım. Daktilo'nun yanlışlık yaptığını sandım. “Yanlış yazıyorsun, ikinci sırada olmam lazım” dedim. Daktilo çocuk Hoca'nın el yazısıyla yaptığı sıralamayı gösterdi. Ben ikinci sıradayım. Fakat görüşmeler birkaç tur. Hoca, ikinci turdan sonra bir çengelle, üçtekini iki, ikiyi üç yapmış.

– El yazısındaki küçük çengelin arkasında gerçek bir “çengel” duruyor yani...

Evet, gerçek bir çengel var. Hiç sesimi çıkarmadım. Gece mesaisi bitti. Akşam lojmanlara gidiyoruz. Oğuzhan Asiltürk, Mustafa Baş, seçim işleri başkanı, üçümüz arabadayız. Mustafa Bey, Oğuzhan Bey'e “Abi, Latif üçüncü sıraya düşmüş. Sivas mümkün değilse, Ankara veya İstanbul'a almak lazım” dedi. Oğuzhan Bey “Hayır ikide” dedi. Ben “Ben de gördüm” deyince, Oğuzhan Bey “Nasıl gördün, yanımda yazdı. Sen ikideydin” dedi. Ben “Evet ama sonradan kaydırılmış” deyince, peki dedi ve yorum yapmadı. Siyaset, az yorum yapmayı gerektirmiş, orada öğrendim.

– Oğuzhan Asiltürk çengelin farkında değil mi?

Hayır, o da beni ikinci sırada sanıyor. Anladığım kadarıyla, ilk tur görüşmelerden sonra Musa Bey bir iki tur görüşme yapmış. Ondan sonra biz üçe kaymışız. Ertesi gün mesai başladı; sıradaki ilin dosyası açıldı. “Evet” dedi Hoca. Ben “Dosyalara girmeden önce bir şey sorabilir miyim?” dedim. “Buyur” dedi. “Sivas belli olmuş, benim sıramda herhalde tereddüt hasıl oldu” dedim. Hoca doğrudan söylemedi. “Sivas önemli bir ildir. Oradaki sıralamayı hassas yapmamız lazım. Ön sıralarda olması gereken çok arkadaş var” dedi. Temel Bey, Musa Bey beni kırmadan konuyu özetlemeye çalışıyordu. Ama üçüncü sırayı tam da telaffuz etmedi.

- Israr ettiniz mi?

"Ben de üçüncü sıradayım galiba" deyince, "Evet" dedi. "Neden üçüncü sırada olduğumu sorabilir miyim?" dedim. Tabii az çalıştın demesi mümkün değil. Çok çalıştığımı biliyor. Başarısızdın demesi mümkün değil. Kamuoyu seni değil, başkasını istiyordu da diyemez. Çünkü anketleri beraber açtık, değerlendirdik. "Biliyorsun, diğer arkadaşlar senden yaşlı. Sen gençsin" dedi. Ben de işi uzatmak istemedim. "Tamam, ölçü buysa itirazım yok" dedim. Konuyu kapattık ve diğer illere geçtik.

Bunu şunun için anlatıyorum; bazen aday tespitlerini siz yaptığınız, topu topu sekiz on kişinin aday tespiti yaptığı komisyonda bulunduğu halde, küçük bir boşluktan dolayı, altı milletvekili olan yerde üçüncü sıraya düşebilirsiniz. Bu şu demektir; ben ilk seçimde dördüncü sıradan geldim, ikinci seçimde üçüncü sıradan seçildim. Üç riskliydi. Yine bozuntuya vermedim.

- İcinizde fırtınalar kopmuştur değil mi?

Hayır.

- Haksızlığa uğradığınızı düşünmediniz mi?

Çok derin düşünürseniz, evet. Ama o listeleri yapanlar, karar verenler açısından da zorluk var. Onun için siyasette bulunanların, işi birinci derecede üstlenenlerin zorluklarını anlamaya çalışması lazım. Çok katı bakarsanız ve herkesin ben merkezli baktığını düşünürseniz, iş çok zorlaşır, düğümlenir.

- Herhangi bir tepki göstermediniz mi?

Her şeye uyaroğlu görüntüsü verirsem daha sonra bana zarar verir düşüncesiyle, küçük bir şey yaptım. Bir gün aday tespit toplantısına gitmedim.

- Sessiz boykot yapmışsınız yani. Erbakan merak etmiş mi sizi?

Grup başkanvekiliydim. Meclis'e gittim. Odamı topladım. Onunla oyalandım daha doğrusu. Halbuki iller var. Getir diyecek, tartışacağız. Benim kaybolduğumu herkes fark etti. Özel Kalem Müdürü Mehmet Karaman aradı. "Yahu neredesin? Aday tespit ediliyor sen yoksun." Doğrudan değil, dolaylı yokluyorlar. Doğrudan aramak iyi değil çünkü. Mesela böyle bir ortamda siyasi frekans, oradan birinin doğrudan aramasına müsait değildir. Özellikle genel başkanın doğrudan aramasına hiç müsait değil. Belki çok canım sıkılmış olabilir, bunu içimde çok bü-yütmüş olabilirim, çok ters tepki verebilirim, her şey kırılır.

- Elbette ki Erbakan da bunun farkında...

Tabii. Onun için yapılacak şey dolaylı, mümkün olduğunca ikinci, ra-

hatsız olmayacağım üçüncü bir elden aramaktır. Mehmet Karaman arayınca, bir yokla dediler diye düşündüm. Ne yapıyorsun deyince, odamı topluyorum dedim. “Ne odası, ne toplaması? Sivas’tan zaten üç kişi çıkacak. Odan dursun” dedi. Ben de “Ne olur ne olmaz, seçime giriyoruz. Önce kitapları toplayayım, sonra yoluma devam ederim” dedim. Bir buçuk gün sonra, hiçbir şey olmamış gibi gittim. Toplantı halindelerdi.

– Diplomatik bir tavır olmuş...

Hoca da çok diplomatça davrandı . Beni görünce, olağanüstü bir kayıp olmadığım izlenimini vermek için, her şey normal yürüyor havasıyla hiçbir şey yansıtmadan “Evet, Latif de geldi, devam ediyoruz” dedi. Yani ince bir şekilde, gelişimden memnun olduğunu belirten, vurgusu olmayan bir ifadeyle bozuntuya vermeden bizim mesai devam etti.

Temel prensip: Siyasette statik denge yoktur

– Üçüncü sırada olmanız, seçim sonuçlarını daha tedirgin beklemenize yol açtı mı?

Hiçbir seçim sonucundan endişe etmedim. Çünkü bütün adayların liste savaşı yaptığı süreçte ben çalışıyorum, kısımda varsa giderdim diyordum desem, ne kadar inandırıcı olur bilmiyorum. Ama bu gerçekten böyle. Hiçbir seçim sonucu beni endişelendirmemiştir. Aday sırası ya da seçim sonucu, daha çok insanların size atfettiği değeri değiştiriyor. Siyasetçiler açısından böyle bir güçlük vardır. Ben üzerimde daha çok bunları hissedirim. Doğrudan benim hissettiğim zorluk değil de, insanların size atfettiği değer nedeniyle hissettiğiniz zorluk var.

– Bu zorluğun pratik hayattaki yansıması ne?

Kazanacağı garantili adayın peşine daha çok gidiyor. Düne kadar sizin yanınızda olan partililer, taraftarlar çevrenizi boşaltır. Siz üçtesiniz, risklisiniz ya. Çevreniz tenhalaşıyor. Bu da ister istemez sizi etkiliyor.

– Bu, insanın kendi içindeki samimiyet testleri açısından psikolojik sorun yaratacak bir durum. Size yönelen yüzlerce insanın neden geldiğini bilip hissediyorsunuz. Bunu taşımak zor değil mi?

Çok zor... Siyasette ilgi, bulunduğunuz konuma göre değişiyor. Konumunuz iyiye ilgi artar, konumunuz bozulduğunda ilgi azalır. İlginin en azaldığı ortamda bile sizinle ilgilenenlere güvenemiyorsunuz.

– Neden? Bu kadar güvensizlik yorucu değil mi?

Çünkü bunların da potansiyel olarak, yine sizin bir gün güçlü olacağınızı düşünme ihtimalleri var diyorsunuz. Tüm o ihtimaller sıfırlandığında yanınızda kim kalır; bundan emin olamazsınız. Çok yürekte sevdiği-

ni söyleyen pek çok insanın, böylesi ortamlarda kayıplara karıştığını ben her zaman görmüşümdür. Hatta şöyle olur biliyor musunuz, yalvarır yakarır, “Abi beni il yönetimine aldır”. Partide gücünüz olduğu zaman, artık tüm Türkiye’yi izlediğiniz için böyle taleplerle gelirler. İl yönetimine girer, başka periyotta “ilçe başkanlığı boşaldı, bir girsek” der. Siz de küçük bir destek gösterirsiniz. O da zaman zaman etkili olur.

Mesela il veya ilçe başkanı olur. Daha sonra milletvekili adaylığı başlar. “Aday oldum, listeye girmeme bir omuz ver” falan der. Sonunda siz yine küçük bir destek verirsiniz, bildiğiniz biri olduğu için. Gelir ve milletvekili olur. Geldikten sonra şöyle etrafı bir yoklar. Yeni dengeler başlamıştır. Bir bakarsınız, ilk iş sizin bulunduğunuz yere göz diker. Sizi de-
virmeye veya sizin konumunuzun karşısında paktlar oluşturmaya çalışır.

– Bunun böyle olduğunu bile bile mi destek verirsiniz?

Aslında şunu söylemeye çalışıyorum; siyasette statik denge yoktur. Bütün dengeler dinaniktir. Her attığınız adımda yeni bir denge vardır. Bir önceki denge, birileri açısından size sahiplenmesini gerektirirken; bir sonraki adımda oluşan yeni denge, önceki adımda sizi sahiplenenerin, karşınızda yer almasına yol açar. Bu bitip tükenmeden devam eder. Bir noktada karşınızdayken, başka bir noktada gelip size bağlılıklarını bildirir. Siyasette bağlılık bildirmek de doğru bir şey değildir. Ama bu sürekli tekrar eder durur.

Rahmetli babanın bir tavrı vardı. Onu çok severim. Hayatta ceketini paltosunu kimseye tutturmazdı. Hep kendisi giyerdi. Onu on bir yaşında kaybettim. Ama o küçük yaşında bile elini öptürmezdi. Sarılıp kucaklar, öperdi. Hep şunu söylerdi: “Annenize karışmıyorum anıa hayatta kimsenin elini öpmeyin” derdi.

Uzun süre Erbakan’ın elini öpmekte zorlandım

– Babanızın bu öğüdünü tutabildiniz mi?

Yüzde doksan dokuz tuttum. Uzunca süre Hoca’nın elini bile öpemedim; en genç ben olduğum halde.

– Yüzde bir Erbakan demek... El öptürmeyi severdi değil mi Erbakan?

Öptürmeyi sevdiğinden değil. Bu nasıl bir şeydir biliyor musunuz, belli bir konumdaysanız, vatandaşın milletvekillerine kadar herkes elinize saldırır. Mücadele edemezsiniz. Her gün onlarca, bazen yüzlerce insanla tokalaştığınız için sonunda...

– Yılırsınız, değil mi?

Evet! Yılırsınız, bıkersınız, elinizi koruyamazsınız. Sonunda öylece boş bırakırsınız...

– Ne halleri varsa görsünler mi dersiniz?

Evet “ne halleri varsa görsünler”e gelirsiniz. Hoca da yaşı ve konu-
mu itibariyle, o kitle açısından saygın bir isim. Herkes eline saldırır. O
da seansın hızlı bitmesini istediği ve herkes de öpmek istediği için, eli-
ni öpme pozisyonuna yakın tutardı...

Sonunda Hoca, benim el öpmeyişime alıştı. Ama sonraki safhalarda
herkes öpüyor, ben çok mu soğuk görüntü veriyorum diye düşündüm.
Bir de çok yaşlı, siyaseten pek çok tecrübeyi, inceliği oradan görmüştüz.

– Bu nedenle mi öptünüz?

Evet. Sürekli el öpmekten kaçıyor görüntüsü vermemek için, arada
bir elini öperdim. Ama hiçbir zaman Meclis’te, herkesin saldırdığı gibi
bir el öpme pozisyonuna girmedim. Hoca benim el öpmeyişimi algıla-
mıştı. Bir nedenle, el öpmeye biraz uzak biri olduğumu kabullenmişti.

Şu andaki parti yöneticilerinin hepsi defalarca öpmüşlerdir. Tayyip
Erdoğan da, Abdullah Gül de elini öpenlerdendir.

Bakanlığım sırasında bir gün havaalanında VIP’te Hoca’ya rastladım.
Hoca çok kibar adam. Ben VIP’in üst tarafında oturuyorum. Neredeyse
buyur sen otur diyecek. Olur mu dedim. Üst kısma aldım kendisini.

– Yıllar sonra Erbakan’ın elini mi öptünüz?

Evet, yolcu ederken de elini öptüm. Neden? Çünkü artık benim üze-
rimde otoritesi kalmanuş. Artık eski bir başbakan olarak yaşı da belli
bir noktaya gelmiş. Bakanken de sadece belli bir saygıyı ifade etmek
gerektiğini düşündüğüm için öptüm. Hatta o sahneye birkaç gazeteci
yazar arkadaş da tanık oldu. Biri Erdal Sağlam’dı. Yolcu ettikten sonra
yazmamasını rica ettim. O da yazmadı. Ama daha sonra farklı bir şey
oldu. Birisi el öpme olayını başbakana taşınuş.

– Başbakan Erdoğan’la konusu mu geçti?

Bir gün ben, Abdullah Gül ve Sayın Başbakan oturuyoruz. Galiba res-
mi konuttayız. Tayyip Bey, “Ya Abdullah görüyor musun? İçimizde hâlâ
Erbakan’ın elini öpenler var” dedi. Abdullah Gül her zamanki üslubuyla
“Yok yahu, sahi mi ya” diye hayret ifade eden sözler kullandı. Birden
kestim, “Siz hiç hocanın elini öpmediniz mi? Ben milletvekiliyken Ho-
ca’nın elini öpmüyordun. Ama artık benim üzerimde otoritesi yok. Rast-
ladım; bir eski başbakan, saygımdan dolayı elini öptüm. Ama siz eskiden
öpüyordunuz. Şimdi niye tepki gösteriyorsunuz” dedim. Konu kapandı.

**– Erbakan’ın elini öpmekten dolayı, babanızın, “annenize karış-
mam ama hayatta kimsenin elini öpmeyin” öğüdünü biraz eksik ye-
rine getirdiğinizi hisseder misiniz?**

– Her el öpüşümde, babanın söylediği cümleler aklıma gelir ve vasi-

yetini tutmadım duygusuna kapıldım. Çok net söylerdi çünkü. Bu telkin, fiziki anlamda el öpmekten öte anlamlar içeriyordu. Çocukken fiziki anlam taşıyan el öpmenin, yetişkinlik dönemlerinde güce boğun eğerek, gerçek inancınıza aykırı şekilde yaltaklanarak dolaşmayın diye yorumlanmışım çünkü.

- Buraya, siyasetteki statik denge-dinamik denge denkleminden geldik. Bu kavram iktisatta mı var?

İktisatta da, sanırım başka disiplinlerde de attığınız her adım sizi yeni bir dengeye taşır.

- On yedi yıldan süzülüp gelen bir bilgi mi? Türk siyasetine has bir motif mi?

Bunu başlarken bilmiyordum. Yaşayarak öğrendim. Yaşadığım olaylar ve gelişmeler, beni çok dağınık gördüğüm birtakım hadiseleri kavramlaştırma ihtiyacına zorladı. Sonunda bulabildiğim, yüzlerce kez yaşadığım olayların beni taşıdığı nokta bu. Ama dünyanın diğer taraflarında nasıldır bilemem. Dinamik denge, siyasette olaylar hızlı, ilişkiler yoğun yaşandığı için hızlı görünüyor olabilir. Fakat temposu, ritmi yavaş bile olsa, siyaset dışında, insan ilişkilerinin, yarışın, dış ve kurumsal rekabetin olduğu bütün ortamlarda bu vardır bence.

- Peki bu durum insanın zihinsel ve duygusal dünyasında bölünmelere yol açmaz mı, ilişkilerde güven sorunu ve giderek yalnızlaşma sürecine itmez mi?

Sağa sola bakıyorsunuz; kime güvenebilirim. Dinamik dengeler açısından kimin dengesi sizinle bağdaşıyor diye çözümleme yapıyorsunuz. Bunun dışında, “şunlar da beni sadece kimliğimden, kişiliğimden dolayı seviyor” diyebileceğiniz insanlar var mı diye ayıklıyorsunuz. Bu da çok çok istisnaidir. Ama sizinle rekabet edecek konumda olmayanlar açısından, sizi daha fazla beğendiği için yanınızda olan insan bulabilirsiniz.

- Yakınken uzaklaşmak, ya da tersine, uzakken ansızın yakınlaşmak her an mümkün diye anlıyorum bu dengeyi?

Diyelim siz milletvekilisiniz, kabinedesiniz. X ili teşkilatında bulunan pek çok kişi açısından, size daha objektif bakılabilir. Ama bu kişiler sizinle yakın olduğu zaman, oradaki konumlarının da bozulacağını hissettiklerinde sizden uzaklaşır. “Şener’e yakın görünmeyeyim. Parti yönetimiyle sorunu var. Buradaki durumumu bozar” diye düşünmeye başlayabilir. Ama buna rağmen kendileri açısından üstlenecekleri riski fazla görmeyen veya bunu önemsemeyen insanlar, daha içten davranabiliyorlar. Demek istediğim şu, iyi niyetle sizi sahiplenebilecek çok az insan bulabiliyorsunuz. Bu da zaman zaman insanı yalnızlaştırır.

Hiç görmüyor musunuz siyasette, kimi insanlar parti genel başkanıdır, başbakandır, çok önemli konumlardadır; yanında kaç kişi var diye baktığınızda çok fazla insan göremezsiniz.

- Doğru insanların seçimi gibi önemli bir mesele yok mu burada?

Bazıları bunu çok katı biçimde kabullenirse, kimseyle ilişki kurup yakın çevre oluşturmazlar. Zorluk çekerler. Her şeye rağmen, sonunda ne gelirse gelsin, bir gün sizin karşınızda yer alacak olsalar bile; yeteneği, liyakati, uyum sağlama kabiliyeti önemlidir. Her şeye parazit yapan, itiraz eden karakter çok iyi değildir. İnsanların bir uyum frekansı olmalı. Bu aralıkları koruyacak kişilikte, kimlikte insanlara yakın çevrenizde sürekli yer verebilirsiniz. Yoksa, “bir sonraki dengede bu farklı şeyler yapar” diye kopmak, uzaklaşmak doğru değil.

- Peki sürekli uyum, gösteren açısından sıkıcı, gösterilen açısından yanıltıcı değil midir?

Bir konuyu karara bağlarken, hep çapraz test yapmak zorundasınız. Her duyduğunuza inanarak siyaset olmaz. Bunu aday tespitleri sırasında çok görmüşümdür. 1995, 1999, 2002 genel seçimlerinde; 94, 99 belediye seçimlerinde aday tespit komisyonlarındaydım. Mesela bir adayla ilgili bir ilden bir otobüs dolusu insan gelir ve “bu hiç sevilmez” derler. Simsiyah anlatırlar. “Bunu listeye koyduğunuz an biz göçtük” derler. Birkaç gün sonra, aynı yerden ikinci bir otobüs gelir. Onlar da tam tersini söyler. “Pırlanta gibi adamdır, bunu koyun listeye, oylar patlayacak” derler. Hangisi doğru acaba? Bunu ayıklamak, kararı verecek kişilere düşüyor. Bu aynı zamanda faydalı bir süreçtir. Siyasette belli sorumluluklar üstlenmişseniz, bu yapı sizi çok dinamik tutar. Dengeler dinamikse, siz de yolunuza dinamik devam edersiniz.

- Siyasete has, insanı zinde tutan özel bir adrenalin var galiba. Bunun varlığı ya da yokluğu insanların bakışlarına, beden dillerine yansıyor...

Kişisel bir kanımı söyleyeyim mi? İyi bir psikolog, iyi bir sosyolog olmak için mutlaka siyasetin içine girmiş olmak lazım. İnsan ilişkilerini en az siyasetteki kadar yoğunlaştıracak bir çarkın içinde bulunmak gerekiyor. Üniversitede bir profesörü düşünün. İlişkileri sadece belli sayıda öğrenci, meslektaşıyla geçiyorsa, psikoloji teorileri, sosyoloji teorileri açısından da eksik kalmaya mahkûmdur. Belli bir üretkenlik düzeyinin üzerine çıkamaz.

- İstatistik yapacak veri az çıkacağı için mi?

Hem öyle, hem de meslektaş standardı, öğrenci-hoca ilişkisi standardı bellidir. O standart yapılar içinden, insan psikolojisi ve sosyolojisini çöze-

mezsin. “Ben sokakları gözlemliyorum” demekle olmaz. Algılamanın güçlenebilmesi için yaşamak gerekiyor. İnsanlar, hadiseleri ve kişileri, algılamaya göre yorumlar. Bu pozitifse, pozitif algılar, negatifse negatif.

Örneğin benim sizin hakkınızdaki algılama modum iyi. Bir ton insan gelip gitse, iyi olmadığını söylese, kötülese siz inanmazsınız. Çünkü “Kendi ilişkileri açısından bakıyor. Belki bir kırgınlığı var. Onu bana yansıtıyor” diye düşünürsünüz. Benimle ilişkilerinizde hep düzgün göründüğünüz için, algılama modunuz düzgündür, söylenenleri hiç dinlemem. Günün birinde çıkar çatışmasına düşer de size dair algılama modum bozulursa, bu kez, eskiden görmediğim şeyleri de gözümde büyütmeğe başlarım. “Vay anasını, ben yıllarca bununla nasıl arkadaşlık yapmışım?” demeye başlarsınız.

Ruhsal problemi olanın siyasete soyunması yanlışır

- Bütün bunlar ciddi bir dayanıklılık gerektiriyor. Önünüzden, sağınızdan solunuzdan bir sürü insan geçiyor. Onların hayatları üzerinde belirleyici olmuşsunuz. Bu ciddi bir yük değil mi?

Katılıyorum.

- İyi bir politikacı olmanın kriterlerinden biri sinir sisteminin sağlam olması mıdır?

Takıntıları, ruhsal problemleri olan insanların siyasete soyunması yanlış bir şey. Milletvekili olabilir. Ama partiyle, yönetimle, devletle ilgili karar verecek safhada bulunan bir insanın ruh sağlığının yerinde olması lazım. Yoksa her gün alabora olur. Her gün bir uçtan bir uca gider gelir. Bu sağlıklı yapı sürdürülemez zaten.

- Politika, sağlıklı bir insanın ruhunu deforme edecek olayların süreklilik kazanması, bunun da giderek kayıtsızlık yaratma tehlikesini içerir mi?

Önemli olaylar karşısında, gittikçe kayıtsızlaşma gibi bir risk var. Sürekli tekrarlanan şeyler insanlarda alışkanlık yaratabilir. Frekans fazlaysa, fazla tekrarlanıyorsa, buna karşı kayıtsız kalma temayülü artabilir. Burada politikacıya düşen, öncelikleri iyi belirlemek. Kendisini doğrudan etkileyen, yaptığı işle ilgili konularda öncelik belirlemesi lazım. Bunu doğru yaptığı takdirde, orayı ne kadar rahatsız ediyor olumsuz ilişkiler, bunu test ettiği takdirde daha az hataya düşer bence.

Mesela ben politikaya atılmadan önce cimri insanlara çok kızardım. Siz ikram ettiğinizde bayılarak dalar, sıra kendisine geldiğinde küçük bir ikramdan çekinir. Bunu çok dengesiz, iki eşit kişi arasında sürdürülemez bir ilişki olarak görürdüm. Ama siyasi hayatımda bunun o kadar takılacak bir iş olmadığını gördüm. Çünkü helal kazanmışsa, kendi

meşru geliri içinde cimrilik yapıyorsa kimseye zararı yok. Kimse bonkör olmak zorunda değil. Şimdi cinri insanlara hiç takılmıyorum. Oradan buradan çarpıp cömertlik gösterenler daha tehlikeli.

– 1991, 1995 seçimlerinde yer alamadığınız birinci sıra, nihayet 1999 seçimlerinde gerçekleşti. Maliye Bakanlığı gibi güçlü bir bakanlık sayesinde önceki seçimlerde çıkan pürüzler bu kez çıkmadı mı?

1999 ve 2002 seçimlerinde liste başıydım. 2002 seçimlerinde ise ilk sırada olmam normal. Çünkü Ak Parti'nin kurucularındanım. 1999 seçimlerinde de Sivas'ta kamuoyu, diğer teşkilat yoklamaları, bu arada Maliye bakanı oluşum, beni listenin başına taşımıştı. Ancak liste başında olmak beni biraz rahatsız etmişti.

– Neden?

Temel Bey ikinci sıraya düşmüştü. Bense onun kıdemi, 70'li yıllardaki milletvekilliği, daha sonraki dönemlerde kendisine bakış tarzımız nedeniyle, listede onun önünde yer almayı arzu etmiyordum. Bazı arkadaşlara, "Temel Bey'i öne kaydırmalarını söyleyeceğim" dedim. Ama söyledğim kimi arkadaşlar buna çok tepki gösterdi. "1995'te de aynı şeyi yaptın, birini önüne getirdin. Senin kontrolün dışında bir gelişme olunca da üçüncü sıraya düştün. Kendi elinle bir şeyi verdikten sonra durumu kontrol edemiyorsun. Sıralamanın son şeklini sen veremiyorsun. Onun için bu işten vazgeç" dediler. Ben de dokunmadım. Kimseye de bir şey söylemedim değişsin diye. Böylece Meclis'e birinci sıradan gelmiş oldum.

– Bu durum, içinize sinmemenin ötesinde Temel Karamollaoğlu ile aranızda burukluğa yol açtı mı?

Temel Bey açısından hoş değildi. Sivas'ta belli bir kıdemi vardı. Benim birinci, onun ikinci sırada olması konumu açısından iyi değildi. O sıralama, aranızdaki ilişkiler veya onun duyguları açısından bir şeyleri değiştirmiştir. Siyasette insanlar arası ilişkilerde her zaman duygularınızı yansıtmazsınız. Bu konularda ben de duygularımda kırılma, bozulma olduğu izlenimi verecek bir şey yansıtmadım. Onlar da bana yansıtmadı. Ama yansıtmamak bir burukluk olmadığı anlamına gelmez.

– Yansıtmamanın rasyonel bir yanı mı var? Küçük yansımalar giderek uzaklaşmalara yol açabilir sonuçta. Bunu zamanında yansıtmak ve ilişki içinde tüketmek daha doğru değil midir?

Aslına bakarsanız, her konuda rahat konuşmak lazım. "Böyle oldu, ama birbirimize her zaman saygımız, sevgimiz vardır" diyebilmek lazım. Ama bu karşıda nasıl algılanır? "Hem bize abi gözüyle baktığını söylüyor, hem de gelip önümüze mi yerleşiyor" dedirtir. Bu daha büyük bir samimiyetsizlik ifadesi olarak mı algılanır; tam bilemezsiniz, emin

olamazsınız. 91 ve 94'te sıramın biraz kayması olumsuzluk oluşturmuştu. 99'da da sıramın en önde oluşu, özellikle ikinci sıradaki adaya bakış tarzı nedeniyle benim için hoş olmamıştı.

– Her şeye rağmen ikinci sıraya “kıdem böyle” deyip rızayla geçseniz ne olurdu, içiniz daha rahat olmaz mıydı?

Bir kere kamuoyu, parti içi konum itibarıyla Temel Bey'in gerisinde olduğumu düşünürdü. Aslında böyle düşünülmesi benim için çok önemli değildi.

– “Önemli değil” diyorsunuz ama telkinleri de dikkate aldınız.

Yakın arkadaşlar ısrarla “Ne yapıyorsun, kimse yerini bırakamaz” diye ısrar edince onları haklı buldum. Ama öteden bu yana, özellikle fakülte yıllarımda, işin içtenlikle, iyi niyetle yapıldığının gösterilmesi adına şöyle bir duygu vardı bende: Neden bir parti genel başkanı, kendisini ildeki en üst sıraya koyar? Ama şimdi görüyorum ki siyaset şakaya gelmez. Çünkü siyaset çok acımasız ve katı. Birini öne çıkarıyorsun anlamına gelir. Seçimden sonraki ilk kongrede, önüne koyduğun adamlardan biri seni devirebilir.

Denk bütçenin büyüğü tarafı

– Bir döneme damgasını vuran ve muhtemelen literatüre de giren “denk bütçe”yi Maliye Bakanı olarak siz hazırladınız. Fikir de sizin miydi?

Denk bütçe fikri Sayın Erbakan'a aitti. O bütçe çalışmalarına çok erken başladı. Ben hiçbir hükümetin, hiçbir ekonomi koordinasyon toplantısında başbakanın, bu kadar uzunca süre bütçeye yoğunlaştığını zannetmiyorum. Erbakan, başbakan olarak ekonomiye gerçekten çok önem veriyordu. Her hafta bir Ekonomik Koordinasyon Kurulu toplantısı yapar ve başında mutlaka kendisi olurdu.

– Refahiyol Hükümeti, kurulduktan kısa bir süre sonra verdiği yüksek memur maaş zamlarıyla anılır. Bu, iddialı bir çıkış yapma arzusundan mı kaynaklandı?

28 haziran 1996'da hükümet kuruldu. Önümüzde temmuz memur maaş zamlarını bulduk. 15 temmuzda maaşlar ödenecek. Üstelik bırakan hükümet çok yüksek zam oranı açıklamıştı. Bunu ilan ederlerken de “nasıl olsa veremezler, bu zammın altında kalırlar” diye düşünmüşlerdi.

– Özellikle mi açmazda bırakma amacı güdüldüğünü söylüyorsunuz?

Evet. Giden hükümet bize doğrudan bir taktik yapmıştı. Biz onların

“vereceğiz” dediği zammın altına düşemeyeceğiz. Bütçe dengeleri bozulacak ve hükümet zor durumda kalacak.

Sayın Başbakan bana “Şu bütçe gidişini, 1996 dengelerini hazırlat, tartışalım” dedi. Her yüzde birlik zammın bütçeye maliyetini, açığın ne olacağını birkaç kez tartıştık. Sonra da baktık ki, zam verilse bile rakamlar çok fazla bozulmuyor. Demek ki, giden hükümetin bütçe ve mali dengelerle ilgili kanaatleri çok farklıydı. Bunun üzerine onlar yüzde otuz zam ilan etmişlerken, biz yüzde elli zam verdik. Öngördüklerinin çok üstünde zam açıklayınca açmazda kalan, giden hükümet ve sözcüleri oldu.

- Yüzde elli zam gerçekten dengeleri sarsmıyor muydu? Yoksa bugün daha açık konuşmak gerekirse yaptığınız, bir reste, karşı rest miydi?

Hayır. Bir kere Erbakan Hükümeti’ne karşı bazı çevrelerde tereddütler vardı. Bu tereddütleri ortadan kaldırmak, piyasaya güven vermek, gelir gruplarını tatmin etmek, hükümetin toplumsal desteği açısından son derece önemliydi. Bu stratejinin bir parçası olarak mali dengelerin de bozulmayacağı kanaati içinde bu yüksek zam, hem çalışanlara, hem de emeklilere verildi. Hükümet emekli, memur ve işçiler arasında büyük bir desteğe ulaştı. Zaten daha sonra da toplu iş sözleşmeleri vardı. Sendikalar, toplu sözleşmeleri hep davulla zurnayla kutlamışlardı.

- O hesabı yaparken bütçenin başka kalemlerinden kısmadınız mı?

Yapılması gereken bazı harcamaları, bütçe yönetimi sırasında korumak için kontrolde tutuyorsunuz zaten. Ama burada verdiğimiz zamlar dengelerde büyük bir bozulma meydana gelmedi. Olaya böyle başlayınca, 1997 bütçe hazırlıkları için toplantı yaparken Erbakan Hoca “Denk bütçe yapacağız” dedi.

- Fikir Erbakan’dan geldi yani?

Evet, denk bütçe fikri başbakana aittir. Maliye bakanı benim. Ama bütçe sadece Maliye Bakanlığı’yla bağlantılı olmaktan öte, topyekûn hükümetle ilgilidir. Teknik gerekçelerini, olur veya olmazlığını anlatacak veya sunacak olan Maliye bakanıdır. Bunu da kabul ediyorum.

Ama denk bütçenin şöyle bir büyüklü tarafı vardı: Borç stoku sürekli artmaya başlamış. Bütçe dengeleri bozulmuş. 1994 ekonomik krizi, bütçe dengelerinin bozulması nedeniyle ortaya çıkmış. O zamanlar ekonominin en önemli sorunu mali dengeydi. Böyle bir ortamda mali dengelerin sağlanacağı, bütçe disiplinin kurulacağıyla ilgili inanç son derece önemliydi. Denk bütçeye aslında kimse itiraz etmemiştir.

– Emin misiniz?

Sadece “denk bütçe yapılamaz” diye iddia etmişlerdir. “Koşullar birdenbire iyileştirilerek, yapılacak şey bir yılda doğrudan doğruya gerçekleşmez” diye iddialarda bulunuldu. Eleştirilerin tümü buna dayan-
dı. Yoksa, “denk bütçe yanlıştır” diyen olmadı. “Yapılamaz” diye itiraz-
lar oldu. Sonuçta Hoca bu konuda kararlıydı.

– Ama hükümet ortağınız bile itiraz etmişti o sıra...

Aslına bakarsanız, bütçelerin denk bütçe olarak hazırlanacağı, hükümet programına konulmuştu. Fakat Tansu Hanım buna devanılı itiraz ediyordu. Hoca’nın yanında itiraz ettiğini görmedim. Ama benim bulunduğum ortamlarda, “Denk bütçe diye bir şey olamaz. Bu da nereden çıktı?” gibi ifadeleri sürekli kullandı. O sıralarda, bu mesele yüzünden koalisyon ortakları arasında bir kriz çıkabileceğini bile düşündüm. Koalisyonun bir kanadı, ısrarla denk bütçe diyor, diğer kanadı ısrarla olmaz diyor. Ufuk Söylemez ve Tansu Hanım şiddetle karşı çıkıyor. Ben de bütçe disiplinine yönelik, kamuoyuna yeni ve güçlü mesaj olması açısından, denk bütçenin yapılabileceğini düşünüyordum.

– İçinizden de inanıyor muydunuz?

Tam tutmayabilir belki ama denk bütçe hedefiyle yola çıkılabileceğini düşünüyordum. Sonuçta, Erbakan Hoca ile Çiller, bütçe için baş başa görüşme yaptı. Ben orada ipler kopabilir diye düşünüyordum aslında. Toplantı bitti. Sonra süreç normale döndü. Toplantıdan sonra Tansu Hanım, denk bütçeyi Erbakan’dan daha fazla savunmaya başladı. Ben çok şaşırdım.

– Ne olmuş?

Hiç sormadım. Müspet bir noktaya gelmiş diye memnun oldum.

– Böyle bir tavır değişikliğini nasıl merak etmezsiniz?

Ne oldu da ikna oldu diye doğrudan sormadım. Ama Hoca’nın hükümet programındaki denk bütçe ifadesine dayanarak, “denk bütçe bizim programda var” diyerek ve bunun bağlayıcı olduğunu vurgulayarak Tansu Hanım’ı ikna ettiğini düşünüyorum. Ama tek gerekçe bu olmaya-bilir tabii.

– Başka ne olabilir?

İkna edici başka şeyler mutlaka söylemiştir. Hoca’nın ikna kabiliyeti güçlüydü.

– Merak etmenize karşın sormaktan kaçınmışsınız...

Baş başa yapılmış bir görüşmeyi sormak şık olmayabilirdi. Aksi tak-

dirde bizim de bulunmamızı isterlerdi. Sonunda denk bütçeyi yaptık. Ama biz, yaptığımız denk bütçenin ilk altı ayında vardık. Bütçenin ikinci yarısını 55. Hükümet uyguladı. Bütçe, dönem başı bir metindir. Gelecek yıllla ilgili tahminler yapılır. Bütçe sonuçları ise yılın sonunda ortaya çıkıyor. Bu arada bütçe yönetimi önem kazanıyor. Hangi hükümet işbaşındaysa, bütçeyi yöneten de o hükümet oluyor. Biz ilk altı ayı yönettik. Ama ikinci altı aylık dönemi biz yönetmedik.

– Seyri nasıl oldu?

Arada önemli bir olay meydana geldi. Bu önemli olay, öngörülen dışında ilave maaş zamlarıdır. 1996 temmuzunda çok yüksek zam vermiştik. 1997 başında yine maaş zamları yüksek tutulmuştu. İlave maaş zammı, özellikle 28 Şubat sürecinin devreye girmesiyle meydana gelen ortamı aşma ihtiyacıyla ortaya çıktı. Çok yaygın talepler vardı. Ücretlerde reel azalmalar meydana gelmişti. Bunları da telafi etmek maksadıyla, ek memur ve emekli zamları gündeme geldi. Çok yüksek zamlar verdik. Bu yüksek maaş zamları, giderlerinizi biraz artırdı. Ama tüm bunlara rağmen, 1997'nin ilk yarısındaki bütçe açığı, önceki yılın ilk yarısındaki bütçe açığının çok altındaydı.

Bir önemli konu daha var. Bütçe bize ait olduğu ve denk bütçe olarak yapıldığı için, bizden sonra gelen 55. Hükümet dengeleri bozmakta ve giderleri artırmakta hiç sakınca görmedi. Önemli zamlar, harcamacı uygulamalar yaptılar. Bütçe dengeleri ikinci yarıda daha fazla açıldı.

– 1997 yılı mali açıdan disiplinli bir yıl mıdır?

Evet. Bunu savunurum. Çünkü hükümete geldiğimiz 96'nın ikinci yarısıyla bıraktığımız 97'nin yarısında vergi gelirlerindeki artış, 90'lı yıllardaki en yüksek vergi gelir artışlarının meydana geldiği dönemdir. 1997'ye yıllık baktığınızda bütçe açığı yüksektir. Ama altı aylık baktığınızda, daha düşük bir bütçe açığı görürsünüz.

1997, 90'lı yıllar boyunca kamu kesimi borçlanma gereğinin en düşük olduğu yıldır. Yani sadece dengeyi, merkezi yönetim dengesi olarak değil, tüm kanu dengesi olarak bakıp incelemek lazım. Bunun istisnası, 94 krizi arkasından alınan tasarruf tedbirleri nedeniyle, rakamlardaki düşüklüktür. Bunu saymazsanız, 90'lı yılların kamu dengeleri açısından en disiplinli yıl 1997'dir.

Öte yandan hatırlarsanız, 2001 krizinde, en çok kamu bankalarının görev zararları tartışılmıştı. Kamu bankalarının görev zararlarının en düşük olduğu yıl, yine bizim hükümet ettiğimiz yıldır. Hatta sürekli bütçeden ödenekleri peşin veriyorduk. Çiftçiye, esnafa düşük faizli kredi verildiğinde, telafi edici ödenek aktarımlarını bütçe mekanizması içinde yapıyorduk.

Kemal Derviş'in 2001 krizinden sonra 90'lı yıllara ilişkin yaptığı de-

ğerlendirmelerin tamamında ve bütün rakamlarda 1997, dengeleri koruyan bir yıl olarak görülür. Bu kadar maaş zammına rağmen, bir tek o dönemde enflasyon artmamıştır. Dört beş puan düşmüştür.

- Enflasyonun artmamasının maaş artışına bağlı talep tüketim artışıyla ilgisi var mı?

Evet, büyük rahatlama oldu. Esnafın ticaret hacmi arttı. Hatta çiftçinin ürünü bile para eder oldu. O dönem, toplumun değişik kesimleri açısından, hep altın yıl olarak anılır. Şimdi bile anket yapılabilir. Halen bazı vatandaşlar bana rastladıklarında, “Sizin Maliye bakanlığı döneminizi unutamıyoruz” derler.

- Yani denk bütçe iddiasını samimiyetle ortaya koyduğunuzu söyleyip bugün bile savunuyorsunuz...

Klasik bütçe prensiplerinden biri de bütçenin samimiyeti ve doğruluğudur. 90'lı yıllara bakın, pek çok bütçe hedefinin, öngörülenle mantık bağlantısı kurulamayacak derecede bozulduğunu, sapmalarla dolu olduğunu görürsünüz. Örneğin enflasyon, yüzde otuz tahmin edilir, seksen çıkar. Büyüme altı tahmin edilir, altı küçülür. Buna karşılık, 1997 bütçesinin her şeye rağmen, hatta ikinci yarısını başka hükümet uygulamasına rağmen daha tutarlı, uygulamaların daha samimi olduğunu düşünüyorum.

- Bunu ne engelledi sizce?

Eğer o arada, yani 28 Şubat'ın getirdiği alabayla birlikte ortaya çıkan ortamda, ek memur maaş zamları yapılması olsaydı, bütçeyi ilk altı ay itibarıyla denk olarak teslim edebilirdik.

- 28 Şubat'ın ekonomiye olumsuz yansıyacağını daha erken görebilme imkânı yok muydu?

O dönem başbakan haftada en az iki kez ekonomi toplantısı yapardı. Gündüz ekonomiden sorumlu bakanlar ve bürokratlarla beraber, haftada bir gün de konutta, Türkiye'de ekonomi konusunda uzmanlığı, bilgisi, becerisi, birikimi olan kişileri de çağırarak suretiyle akşam yemeğinde buluşturur, gece saat bire, ikiye kadar değişik ekonomik konularda tartışılırdı. Ekonomiye böylesine önem verirdi. O dönemin bürokratları bunu hep anlatır.

Fakat 28 Şubat'tan sonra hiç ekonomi toplantısı yapılamadı. 28 Şubat süreci, hükümetin ekonomiyle ilgili program ve koordinasyonunu bozmuştur. Bu, hükümetin değişiminden sonraya kadar sürdü. Arkasından da ortağımız DYP'den çok fazla sayıda milletvekili istifa etti. Hükümet çoğunluğunu kaybetti. Transferler bir numaralı gündem maddesi oldu. Aynı hükümetin başbakan değişikliğiyle sürdürülmesi de-

nendi; tutmadı. Tutmayınca verilerin çok daha fazla bozulabileceği düşünülürse de, ben 1997 bütçesi ve genel kamu dengelerini her zaman savunurum.

– Bugün de mi?

Elbette.

– Fakat o dönem, son sekiz yılda olduğu gibi yoğun bir IMF gözetimi ve bağlayıcı anlaşma yoktu. Bunun da etkisi olabilir mi?

1994’de bir stand-by yapılmıştı. Ama 95’te seçimlere girilirken, IMF’yle olamayacağı kanaatiyle, hükümet anlaşmayı bozdu. IMF temsilcileri bizim dönemde de Türkiye’ye gelirdi. Hiç haber olmazdı. Bana da uğradılar, çay kahve içtiler gönderdim. Kimin geldiğini bile hatırlıyorum.

Faize üst sınır çizme önerisi...

– Maliye bakanlığınız sırasında “faize üst sınır getirilmesi gerekir” yönünde bir açıklama yapmıştınız. Bu açıklama o kadar olumsuz etki yarattı ki, bir anda faizler yükseldi ve Hazine istediği tutarda borçlanamayarak, borçlanma miktarını düşürmek zorunda kaldı. Faize üst sınır getirilmesi gerektiğine o dönem gerçekten inanıyor muydunuz?

Bu konunun görünen yanlarıyla görünmeyen yanları birbirinden çok farklıdır. Refahiyol Hükümeti’nin kurulduğu ilk günlerde karşımıza hemen memur maaş zamları gelmişti. Ekonominin temel sorunu da finansman dengesi. Devletin ilave kaynaklar bularak gelir artışı sağlaması ve buna bağlı olarak, finansman dengesi kurması gerekiyordu. Bunu tartıştık ve “ek kaynak için ne yapmak gerekir” diye bir genel görüşme önergesi verdik.

İlk defa bir iktidar partisi, ekonomik sorunlar için Meclis’e başvuruyordu. Önerge gündeme alındı. Muhalefet partileri bu önergeyi çok tenkit etti. “Hükümet sizsiniz, ne yapacağınızı sizin bilmeniz lazım, demek ki hazırlıksız gelmişsiniz” diye fırsata dönüştürdüler. Hükümet adına da ben konuşacaktım. Konuşmamın ana çerçevesini kendimce hazırladım. Ama Sayın Başbakan, konuşma metninin sonuna “şöyle bitir” diye bir ek önerdi.

– Neydi o öneri, ya da talimat?

“Bakın, vaktiyle biz muhalefetteydik, siz iktidardaydınız. Başbakanımız o gün muhalefet sözcüsü olarak, Türk ekonomisinin kurtarılması için neler yapılması gerektiğini, size on maddelik öneri halinde saymıştı. Biz ne yapacağımız biliyoruz. Yapacaklarımız zaten belli. Ama ülke

hepimizin ülkesi. Sizin de ilave öneriniz varsa, iktidar olarak doğru önerilerinizi de yerine getirmeyi görev sayarız. Bildiklerinizi söyleyin, vaktiyle genel başkanımız yapmıştı. Biz de sizden bekliyoruz” de ve in dedi. Ben de başbakanın sözünü ettiği o konuşmasını tutanaklardan çıkardım. Galiba bir bütçe konuşmasıydı. Öneri maddelerine baktım.

– Faize üst sınır çizilmesi gerektiği ifadesi o eski konuşmada mı var?

Evet. Aslında bir iktidar sözcüsünün, hatta bir bakanın söylemesinin sakıncalı olacağı bir ifadeydi bu. Bunu bildiğim için üslubu yumuşattım. Başbakanın bana dediği gibi söylemedim. Ama maddeler içinde faize üst sınır duruyor. “Şimdi onu yapacağız” demedim. Sadece “O zaman öyle demiştik” diyerek, çok yumuşak geçtim. Fakat o konuşmamdan sonra aradan iki, belki üç gün geçti. Birden basında Maliye bakanı “faize sınır getirilmelidir” dedi diye bombardımana başlandı. Hem de bunun gündeme düşüşü, Hazine’nin borçlanacağı gün. Demek ki orada da bazı lobiler var.

– Ama bu sözlerin zaten yüksek haber değeri var. Ne kadar yumuşak söylerseniz söyleyin, piyasaların hissedeceği çok açık bir ifade bu. Lobilerle izaha gerek yok ki...

Tamam da o zaman niye söylediğiniz gün çıkmıyor? Arada birkaç gün var. Bir de Hazine borçlanmasına nasıl denk düşürüldü? O gün muhtemeldir ki, bu faiz lobisiyle bağlantılı bir şey var. Belki bu bağlantının 28 Şubat’la da ilişkisi var.

– 28 Şubat mı? Açar mısınız?

Hükümetin uyguladığı kaynak politikaları, havuz sistemi, ekonomik politikalar, faiz oranları 28 Şubat’a doğru en düşük oranına düşmüş, enflasyon oranına yaklaşıyordu. Yani reel faiz oranları çok düşmüştü. Böyle bir süreçte bizim uyguladığımız ekonomi politikalarından bazı rant alanları da rahatsız olmuş olabilir. Bu konuda ben doğrudan doğruya birilerinin senaryo kurduğunu, konuşma yaptığımda kimsenin dikkatini çekmeyen, basında yer almayan ifadelerin, aradan birkaç gün geçtikten sonra, tam Hazine borçlanması günü gündemin en önemli maddesi haline dönüşmesini analiz etmek gerektiğini düşünüyorum. Faizler o kadar yükseldi ki, Hazine istediği kadar borçlanamadı. Borçlanma miktarını düşürerek o haftaki ihaleyi kapattı. Bunun üzerine yayınlar sürmeye başladı. “Maliye bakanı konuştu, faizler fırladı, Hazine şu kadar zarara girdi” diye.

– Maliye Bakanlığı gibi bir görevdeyken, Hazine’yi zarara sokmakla itham edilmek karşısında ne hissettiniz?

Aslında Hazine’nin fiilen zarara girdiği yok. Zarara girmiş gibi hesaplar verdiler. Halbuki Hazine o kadar borçlanmadı. Demek ki, o arada

sıkışıklık da yokmuş. Faizler birden patladı diye borçlanma miktarını düşük tuttu. Zarara girmedi. Bu, gece gündüz yayımlanıyor. Ben de yeni bakanım. İlk aylarda böyle bir şeyle karşılaşmak çok rahatsız edici. Eve gidiyorum, hanım, çocuklar “Duymuyor musun?” diyor. “Ben de televizyonlara bakıp kafa karıştırmanın gereği yok. Ben izlemiyorum, siz de izlemeyin” diyorum. Yani ani bir saldırı var.

– Hâlâ saldırı olarak mı düşünüyorsunuz?

Evet. Devlet, siyaset, basın ilişkilerinin böyle bir çerçevede oluşacağını hiç düşünemedim. Muhalefet ve basın ile iktidar ve basın ilişkileri, birbirinden çok farklıymış. İktidara oturur oturmaz, basın ilişkilerinin çok farklı düzeylerde geliştiğini hissettim.

– Konuya basın toplantısıyla açıklık getirmeyi düşünmediniz mi?

Hayır, herhangi bir yerde açıklama yapmaktan çekindim. Aradan bir haftaya yakın zaman geçmişti. Ama yayınlar sürüyor. Meclis’te bir gündem dışı konuşma sözü aldım. Tüm basın, yaklaşık bir hafta boyunca “Maliye bakanı konuştu, faizler fırladı, Hazine şu kadar zarara girdi” diye yazıp durdu. Ama bu konuşmayı nerede nasıl yaptığımı hâlâ açıklamış değil. Kaynak yok, ağzımdan da tek cümle vermiş değil. “Böyle bir yayın anlayışı olur mu?” diye sordum. O konuşmayı bu kürsüden geçen hafta yaptığımı söyledim. Çerçevesini aktardım. “Ama nedense konuşmayı yaptığım gün değil, birkaç gün sonra basının gündemine düşmüştür” dedim. O konuşmayla birlikte konu kapandı.

– Bu konuşmaya yer verildi mi?

Sadece bir televizyon kanalı, “Maliye bakanının o konuşmayı nerede yaptığı tespit edildi” diye verdi haberi. Fakat bu konu, biz hükümetten ayrıldıktan sonra da gündeme geldi. Plan Bütçe Komisyonu’nda Güneş Taner’le bu yüzden atıştık. O bakan, ben muhalefet milletvekili. Güneş Taner “Zaten sen konuştun. Faizler yükseldi, Hazine’yi zarara soktun” dedi. Ben de, “Bir dakika dedim, ben Hazine’yi zarara sokmadım. Aslında o olayda, bana dayalı yayınlar sonucunda Hazine zarara girmedi, tersine kâra geçti. Çünkü zaten faizlerin yüksek olduğu konjonktürde, Hazine şu kadar borçlanacaktı. Buna bağlı olarak, faizler aniden yükselince Hazine o kadar miktarda borçlanmadı. Daha sonraki haftalarda faizler düştüğü için Hazine kâra geçti” dedim. Bunlara itiraz edememişti.

Halk Refahiyol’dan memnundu

– Şu “lobiler” meselesine biraz daha açıklık getirseniz. Neyi kastediyorsunuz, bazı bankalar mı, büyük kurumlar mı?

Öyle bir şey söylemeyeyim. Ama ben hükümete yönelik saldırılarda,

hatta 28 Şubat olaylarından sonraki gelişmelerin özünde de Türkiye'deki bazı sermaye çevrelerinin hükümete saldırısı olduğunu düşünüyorum. Çünkü biz bazı sermaye çevrelerinin, özellikle rant alanlarının rahatsız olacağı bir politika uyguladık.

Refahiyol Hükümeti'nin politikalarından halk memnundu. Memurlar da, emekliler de, işçiler de daha yüksek ücret almaya başladılar. Esnafın, çiftçinin gelir düzeyi yükseldi. Çalışan üreten herkesin refah düzeyi arttı ama Türkiye'de devletten beslenen rant alanları tıkanı. O bir yıllık dönemle ilgili hiçbir yolsuzluk iddiası ortaya çıkmamıştır. İkincisi, faiz oranları daha önce çok yüksekti. Sürekli aşağıya inmiştir. 28 Şubat öncesinde, faiz oranları neredeyse enflasyon oranına yaklaşmış, reel faiz oranlarının çok düşük olduğu bir düzeye inmişti. Bunu da havuz programıyla sağlamıştık.

- Havuz sistemi de çok eleştirilmişti ama...

Doğru bir projeydi o. Devlet sürekli borçlanıyor. Hazine belli aralıklarla ihaleye çıkıyor. Gelirleri giderlerini karşılamıyor. Piyasadan yüksek faizle borç alıyor. Hazine'nin sıkışık olduğunu bilen çevreler, teklif verirken de yüksek faizle teklif veriyorlar.

Havuz sisteminin özü şuydu: Hazine borçlanırken, devletin değişik dairelerinin bankalarda hesabı var. Devletin ise sürekli nakit fazlası var. Belli bir merkezi sistenle kamunun hesap bakiyelerini takip etmeye başladık. "Sıkıştık, şu kadar paraya ihtiyacımız var" dediğimiz zamanlarda bile, kamunun hesaplarının sürekli borçlanma ihalelerinde talep edilen miktarlardan daha fazla verdiğini gördük. Teklif vereceklerle şunu gösteriyorduk; faiz çok fazla yükselirse, bizim hesaplarımızda zaten para var. Bu da faizleri aşağıya doğru baskılıyordu. Çok zorda kalırsak o paranın da kullanılmasına karar vermiştik.

- Ama Hazine de karşı çıkıyordu bu plana, ortağınız DYP de...

Evet, ortağımızla aramızda ihtilaf vardı. Çünkü biz kamunun paralarını kullanmamız gerektiğini düşünüyorduk. Hatta resmi faiz oranından kullanalım diyorduk. Faiz de işlesin, devlet onu borç alsın. Ama o günkü Hazine ve DYP bunun doğru olmadığı görüşündeydi.

Hatta bir ekonomi toplantısında tartışma da çıktı. Başbakan, bir ihalede ısrarla bakiye veren kamu hesaplarında para kullanılması gerektiğini ifade etti. Ortağımız direniyordu.

- Neden?

Onlar sadece teknik olarak açıklıyorlardı. Başka boyutlara getirmiyorlardı. "Kamunun hesaplarında bakiye var diye kullanmak doğru olmaz. Çünkü her kuruluşun kendi parasıdır diye, "özerk bütçeler" diye teknik gerekçeler öne sürüyorlardı. Buna rağmen, az olmakla

birlikte, birkaç ihalede borçlanma yerine kamu hesaplarından kullanımı sağlanmıştır.

– RP'nin, iktidara gelişi öncesinde Türkiye'deki sermaye çevreleriyle yeterli diyalog kurduğunu söyleyebilir misiniz? Acaba havuz gibi, faize sınır gibi tıkanma yaratan sorunlarda bu diyalog eksikliğinin payı olabilir mi?

Evet, yeterli diyalog ve karşılıklı güven ortamı oluşturulmamıştı. Bundan kaynaklanan bir güvensizlik vardı. Bazı uygulamalar nasıl şekillenir, bu iş nereye gider şüpheleri ve kaygıları mevcuttu.

– Bu şüphelerin manipülasyona yol açtığı kanısında mısınız?

Evet, burada bazı sermaye çevreleri, medya ve bazı kurumların karşılıklı olarak birbirinden nasıl etkilendiğine, siyasete bakış açılarını nasıl geliştirdiklerine bakmak lazım. Bazı sermaye çevreleri, bazı kurumlar, medya, farklı yerlere bakıyor olabilir. Ancak sonunda olumsuz bakış açısı herkeste birleştiği zaman, paralel tutumlar ortaya çıkabilir. Bakarsınız askerden bir açıklama çıkabilir. Ama onun bakış açısı farklıdır. Bazı kişilere verilen bir iftar yemeği orada olumsuz algılanmıştır.

– Tarikat liderlerine Başbakanlık Konutu'nda iftar yemeği verme işi bizatihi yanlış değil mi zaten?

Bu hususlar askerde olumsuz algılama, kaygı ortaya çıkarmış olabilir. Diğer taraftan, sermaye daha önceden zaten yeterli diyalogu kurmamış, tamamen kopuk olduğu bir kadronun iktidar oluşundan kaygılar duymuş ve bazı uygulamalar da onu rahatsız etmiş olabilir. Medyanın da kendine göre refleksleri, algılamaları var. O da iktidarla arasında yeterli ve sağlıklı iletişim olmadığını düşünüyor olabilir. Bakışlar paralelleşince, ortaya büyük bir gürültü çıkarabilir. Bana kalırsa iç dengeler itibariyle, böyle bir gelişmenin yaşanmış olmayabileceğini düşünebiliriz, ama olay sadece bu kadarla değerlendirilmemeli.

O dönemdeki hükümette dış ilişkiler açısından önemli zorluklar yaşandı. O dönemin en önemli dış ilişkisi, D-8 olayıydı. Batı'nın G-7'lerine karşılık, Sayın Başbakan, nüfusu en fazla sekiz İslam ülkesinin bulunduğu bir D-8 hareketi başlatmış, bununla ilgili hukuki organizasyon da tamamlanmıştı. Buna büyük bir değer atfediyordu. Ülkeleri ziyaret ediyordu. Hatta Batılılarla konuşurken, D-8'e vurgu yapmayı ihmal etmezdi. Bunu Batı ve Amerika çevreleri Batı'ya karşı ortak İslam dünyasının çıkışı olarak algılamış olabilir.

– Bu algı yanlış da değildi. Alternatif platform yaratma amacı yok muydu?

Evet, alternatif platform yaratma amacı vardı. Buna dayalı olarak,

sürecin kendileri tarafından istenmeyecek bir süreç olduğunu rahatlıkla düşünmüşlerdi.

– Erbakan’ın kurmak istediği bu yapıda kendilerine oyuncu olarak yer verilmeyeceğini öngörmüş olabilirler...

Bir yandan da iç kaygıların yanı sıra dış kaygılar var. Bunlar birbiriyle birleştğinde 28 Şubat ve sonrasını yorumlamanın daha kolay olacağını düşünüyorum. Ben görmediğimden ve doğrudan içinde bulunduğum bir süreçten geçmediği için bir şey söyleyemiyorum. Ama burada, bir yabancı kriptoda dış bağlantılarla ilgili ipuçlarının bulunduğu bazı arkadaşlarca hep ifade edilmiştir.

11. bölüm

28 Şubat süreci

Genelkurmay ile ödenek krizi

– 5 haziran 1997. Kuzey Irak operasyonunda “helikopter faciası” sonrasında şehit düşen sekizi subay, iki astsubay ve bir er için Ankara Kocatepe Camii’nde cenaze töreni düzenleniyor. Genelkurmay Genel Sekreteri Erol Özkasnak, faciaya “Rus yapımı PKK füzelerinin neden olduğunu” açıklayarak, hükümetin TSK’ya yönelik olumsuz bir tutum içinde bulunduğunu söyler. Operasyon için hükümetten para istenildiğini, ancak yanıt alınamadığını açıklar. Erbakan’ın 22 mayısta gönderilen ek ödenek talebini derhal imzalamak yerine beklettiği yorumları yapılır. Siz de Maliye bakanısınız. Bu açıklamayı nerede ve nasıl haber aldınız?

Seçim bölgemdeki bazı programlar nedeniyle Sivas’a gitmiştim. Sivas valisi, bazı il bürokratları, bir sivil toplum kuruluşu binasındayız. Konu ise Sivasspor. Sohbet esnasında bir haber geldi. Genelkurmay’dan benim Maliye bakanı olarak Kuzey Irak’taki operasyonlarla bağlantılı yeterli ödenek vermediğimle ilgili bir açıklama yapılmış. Haber ciddiye.

– Ne yaptınız o an?

Maalesef seçim bölgemde oluşum ve insanların bunun ne anlama geleceğini iyi değerlendiremiyor olması nedeniyle, düşünemiyorum. Hâlâ Sivasspor ile ilgili bir şeyler soruyorlar. Bense basın müşavirimle görüşüyorum, telefonlar ediyorum. O ortamda durumun ciddiyetinin anlaşılması lazım. Ama kimsenin umurunda değil. Aksine heyecanla Sivasspor ile ilgili soru soruyor, cevabını bekliyorlar. Vali Bey hariç, kimse konumumu değerlendirecek durumda değil.

– Neden kalkmıyorsunuz?

Birdenbire ayrılmak uygun düşmüyor. Hem aşırı telaşlı bir hava verecek, hem de programı yarıda kesmiş olarak değerlendirileceğim. O nedenle makul bir süre oradaki gündemi değerlendirdikten sonra Ankara’ya döndüm. Açıklama bütün hararetiyle gündemdeydi. Durumu bir basın toplantısıyla açıklamaya kalkmak bilgi kargaşasına yol açabilirdi.

– Neden basın toplantısı yapmayı riskli buldunuz?

Rastgele sorulara göre verilen cevaplar cımbızlanabilirdi. Ayrıca o dönemde basınla ilişkilerim, Hazine borçlanmasıyla ilgili o konudan dolayı iyi değildi. Konuyu düzgünce açıklamak için televizyonlarla irtibat kurdum. Ama ne yazık ki net yanıtlar alamadım. Gündemin ilk sırasında bir konu olmasına rağmen “Hay hay gel anlat” diyen yok. Sadece Kanal 7’de Ahmet Hakan ile bağlantı kurduk. O da bir haber programının içinde sıkıştı. Mümkün olduğunca kısa ve özetlemem gerektiği uyarıları altında konuştum.

Ama sert, kararlı biçimde hiçbir şeyin aksamadığını, bütün ödeneklerin düzenli verildiğini, ihtiyaçların karşılandığını söyledim. Şimdi hatırlamıyorum, az izlenen bir kanal daha evet dedi. Ama konunun derin boyutlarından habersizlerdi.

– Çok izlenen kanallar, çıkıp açıklama yapma talebinizi geri mi çeviriyor?

Sadece Kanal D’ye çağırıldım. Talep de benden gitti. Tamam dediler. Stüdyoya girdim. Bir yanımda Kanal D’nin o zamanki sorumlusu Emin Varol, diğer yanımda *Hürriyet*’in o zamanki Ankara Temsilcisi Sedat Ergin. Beni ortalarına aldılar. Ben, neden teke tek konuşmuyoruz diye bu pozisyona itiraz ettim. Onlar da “Yo böyledir, normaldir” dediler. Ama bana hiç normal gibi gelmemişti. Yayın sırasında iki gazeteci arkadaş alçak, daha doğrusu normal bir tonda konuşuyorlardı. Ben de üzerine gelen bir konu olduğu için vurgulu ve kendimden emin konuşma ihtiyacı hissederek, buna uygun bir tonda konuşuyordum.

– Yüksek sesle mi?

Evet, sesimi biraz yükseltmişim. Fakat araya fazla giriyorlardı. Cümle düzenim içinde, konuyu tam çerçevesiyle sunma imkânımı engelleyecek biçimde araya girildi. Her şeye rağmen, söylemem gerekenleri söylediğime inanarak stüdyodan ayrılırken, kendi kendime “Herhalde çok yüksek sesle konuştum. Ayıp oldu. Bana yakışmadı” diye reddütlüydüm.

Bakanlığa geldim. Programı banda kaydettirmiştim. İzlerken bir baktım ki benim sesim o kadar kısık ki, diğerlerinin ses tonu daha baskın. Öte yandan iki gazeteci arkadaşın yayın anında bana normal gelen ses tonları iyice yüksek. Hayretler içinde kalmıştım.

– Yani ses ayarlarıyla kasıtlı oynandığını mı düşündünüz?

Öyle yorumladım.

– Bu ne anlama geliyor?

28 Şubat sürecindeki medya-siyaset veya medya-iktidar ilişkilerinin

bir boyutu olarak değerlendirilmesi gerekiyor. Amaç, beni daha edilgen bir konumda göstermekti.

– Ama çok önemli bir şey söylüyorsunuz.

Önemli bir şey söylediğini ben de biliyorum. Fakat o dönem medya ile hükümet arasındaki ilişkiler böyleydi. Bütün medya grupları ittifak etmişçesine, hükümet aleyhindeydi. Daha sonra, konuyu bürokratlarla da değerlendirdim. Bakanlıktan kaynaklanan herhangi bir aksamanın, tıkanmanın olmadığına kesin kanaat getirdik. Zaten emindik, ama olur a bilmediğimiz bir şey var mı diye tereddüt etmişim. Onun da olmadığını gördük.

Ama Erol Özkasnak'ın açıklaması, dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir'in buna dayalı değerlendirmeler yapması, 28 Şubat sürecinin bir parçasıydı. Aslında hedefin ben olduğumu da düşünmüyorum. Ama o günkü genel sürecin bir parçası olarak ortaya çıkmıştı.

Çevik Bir sözümü kesince...

– O açıklamadan sonra bir de Başbakanlık'ta bir toplantı yapılmıştı değil mi?

Evet. Sayın Başbakan, kısa süre içinde askerin ödenek talebinde bir aksama var mı yok mu değerlendirilsin diye ani bir toplantıya çağırdı. Bürokratları arayarak hazırlıklı gelmelerini söyledim.

– Kimler var toplantıda?

Başbakan başkanlığında, müsteşar, bütçe genel müdürü, Fehim Adak, Devlet Bakanı Sabri Tekir, Abdullah Gül ve ben vardık. Genelkurmay'dan Çevik Bir ve yanında birkaç paşa vardı. Onlar da muhtemelen Milli Savunma Bakanlığı'nda bütçeyle ilgili çalışan subaylardı.

Başbakan "Talebiniz nedir?" diyerek ilk sözü Çevik Bir'e verdi. Çevik Bir, somut hiçbir şey söylemedi. Ama yüksek bir ses tonuyla, askerin ödenek sorunlarının olduğu, daha geniş bütçe imkânlarına sahip olmaları gerektiğiyle ilgili genel şeyler söyledi

– Ödenekler olması gerekenin altında mıydı?

Bütün kurumlar yıl içindeki bütçeleri yetmezse, ek ödenek talebinde bulunurlar. Bunlardan söz etti. O da her yıl olur. Bütün kurumlar ek ödenek talebinde bulunur. Hatta bazı yıllar ek ödenek talepleri, o yılın bütçe rakanlarını bile geçebilir. Maliye Bakanlığı bunları öncelik sırasına göre belirler, bütçenin yedek ödeneklerinden karşılayabildiği kadarını karşılar.

– Siz konuştunuz mu?

Tabii. Başbakan hemen sonra sözü bana verdi. Elimde önceden ha-

zırlattığım tablolar var. Ben de daha yüksek bir ses tonuyla, Milli Savunma Bakanlığı ödeneklerini anlatmaya başladım. Ben konuşurken, Çevik Bir birkaç kez araya girdi, müdahale ettim.

- Hangi sözlerle?

“Sözümü kesmeyin. Ben dinledim, siz de dinleyeceksiniz” diyerek tekrar söze başladım.

- Aktardığınız veriler neydi?

Bütçe yapılırken, bütün harcamacı kuruluşlar isteklerini Maliye’ye yazar. Maliye Bakanlığı genel dengeleri kurarken, istekleri değil, ihtiyaçları tartışarak yeterli gördüğü ödenekleri koyar. Bu çerçevede bütçe hazırlığı sırasında Milli Savunma Bakanlığı’nın ödenek talebinin ne olduğunu, ne kadarının bütçeye konulduğunu söyledim. Yanlış hatırlamıyorsam, ödenek talebinin yüzde doksan beşi bütçeye konmuştu.

- Önceki yıldan o güne ödeneklerde azalma var mı?

Hayır, tersine. Daha önceki yıllarda talebin yüzde altmış yetmişi konulurken, o yıl neredeyse tamamı bütçeye konulmuş. Bütçede bir birinin ödenegi olur. Ama Maliye bunu on iki aya dağıtarak serbest bırakır. Yılın daha ortası olmanış, serbest bıraktığımız miktar yüzde altmış civarında. Daha önceki iki yılda ödeneklerin ne kadar serbest bırakılmış diye baktığımızda ise yüzde kırk bile değil. Hem talep edilen ödenegi fazlasıyla koymuşuz, hem serbest bırakma oranları geçen yıllara göre daha yüksek. Üçüncüsü, her yıl içinde ek ödenek istenir. Ek ödenekler de her bütçe yılının sonuna doğru verilir. Bırakılan yüzde altmışın da önemli bir kısmı serbest olduğu halde hâlâ kullanılmamış. Hal böyleyken, yani paralar dururken bunların yetmeyeceği kanaatiyle açıklama yapılıyor. Bunları anlattım. İhtiyaç ortaya çıktığında ihtiyaç düzeyinde verileceğini söyledim. Yüksek tonla “O halde aksayan nedir?” diye sordum.

- Konuşmanız bittiğinde asker kanadından karşılık geldi mi?

Oradaki paşalardan biri, ortamı yumuşatmak için olsa gerek, “Maliye’nin işi aslında zor. İmkânlar sınırlı ama harcamayı yapan birimler sürekli para ister. Bu, kaynaklarla sınırlı bir şeydir. Denkleştirmek çok zor. Maliye bakanı olmak istemezdim” dedi. Bu, ortalığı yatıştıran bir üsluptu.

- Çevik Bir bir daha söz aldı mı?

Yumuşak konuşmalar geçti. İhtiyaç ortaya çıkarsa, ödenekler de birterse bu ihtiyacın karşılanacağıyla ilgili ifadelerde bulundum. Onlar da ileride ödenekleri bittiğinde verileceğine dair yazı istediler.

Özel bir ödenek de tahsis ettik

– **Buna gerek var mıydı, bir tür taahhüt gibi?**

– Aslında gerek yoktu. Konu gündemde çok tartışıldığı için, somut bir şey yapmak gerekiyordu. Sonunda, “konu çözümlenmiştir” diyerek içeride taraflar olarak, basına herhangi bir açıklama yapılmaması yönünde görüş birliğine vardık. Ama bu karara rağmen Çevik Bir çıkıp dışarıda “Başbakan bizi haklı görmüştür” diye açıklama yaptı. Halbuki içeride konuşma yapmamaya karar vermiştik.

Aslına bakarsanız benim bu konuyla ilgili olarak ne daha önce, ne de sonra, üzerinde hiç konuşmadığım ve açıklama yapmadığım, talep üzerine tahsis ettiğimiz özel bir ödenek de var. Ama devlet incelikleri nedeniyle, ne o gün, ne daha sonra bu konuyla ilgili hiçbir bilgi vermedim.

– **O yıla ilişkin bir talep miydi?**

O günlere ilişkin. Biz karşılamıştık.

– **Bütçe kayıtlarında görünüyor mu?**

Bu normal, kendi ödenekleriyle bağlantılı bir şey değildi. Ayrı bir talepti.

– **Kuzey Irak’la ilgili değil mi?**

O günlerle ilgili...

– **Ödeneğin niteliği nedir? Bir yere mi ödendi?**

Niteliği bırakın, geçmişte bir hadise. Sonuçta şunu söylemek istiyorum, ne özel taleplerle bağlantılı, ne de genel bütçe dengeleriyle bağlantılı karşılanmayan ya da aksayan hiçbir talep olmuştur...

– **Özel talebin niteliğiyle ilgili biraz daha ver...**

Veremem. Devletin bütün işlemleri kamuoyuyla paylaşılmaz. Bu da paylaşılacak konulardan biridir.

– **Şu an itibarıyla çözümü hâlâ tartışılan, ülkenin meseleleriyle ilgili bir konu mu?**

Evet. Ama daha sonra bu ödenek meselesi bir daha hiç konuşulmadı.

– **Kuzey Irak’la ilgili olabilir mi?**

...

– **Tutarı?**

Hayır, söylemem.

– Bütçede görünmüyor ama değil mi?

Bu kadar söyleyeyim!

– Bilmesi gerekenler biliyor o halde.

Evet.

– Rakamlar bu kadar ortadaysa, Genelkurmay neden ödenek verilmiyor diye açıklama yapsın?

Sizce bunun izahı ne olabilir?

“Fiili darbe de olacak” söylentisi

– 21 aralık 1995 seçimlerinde RP, yüzde 21.38 oyla seçim sandığından en büyük parti olarak çıktı. 54. Cumhuriyet Hükümeti, 28 haziran 1996’da RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan başkanlığında kuruldu. Ama sadece sekiz ay sonra 28 Şubat geldi. 28 Şubat için yapılan postmodern darbe tanımına katılıyor musunuz? 28 Şubat bir sonuç mu? Siz nasıl bir bağlama oturtuyorsunuz, o zaman nasıl değerlendirdiniz, on bir yıl sonra şimdi nasıl?

Demokratik sürecin normal işleyişi, bu hükümetin normal koşullarda görevini sürdürmesini gerektirirdi. Ancak 28 Şubat 1997’ye geldiğimizde, 54. Hükümet açısından bütün süreçler bozuldu. Aslında bozulan demokratik mekanizmaydı. MGK’daki tartışmanın ardından Türkiye’de kurumlar ayrıştı. Yargı, basın, asker hükümete karşı bir tavır sergilemeye başladı. Meclis’teki muhalefet de iktidar partisini, olağan eleştiri sınırları dışına çıkarak çok ağır eleştirmeye başladı. Dolayısıyla yaşadığımız süreç, normal demokratik süreci etkileyen, bozan bir sonuç ortaya çıkardı. Hiçbir şeyin olmadığını, koşulların normal devam ettiğini düşünmek mümkün değil. Ama sürecin nasıl tamamlanacağına dair kesin bir şey söylemek de zor. Ama biz her şeye rağmen, hükümetin Meclis desteğiyle kurulacağına, Meclis desteğini yitirmesiyle düşeceğine inanıyorduk.

Böylesi dönemlerde çok yaygın fısıltılar olur, bir fısıltı ağıyla kuşatılırsınız. Gelenler gidenler birtakım senaryolar aktarır. Hatta o dönemde fiilen bir darbenin olacağına dair söylentiler vardı. Bu sürecin sonunda doğrudan bir müdahalenin ortaya çıkabileceği de sürekli ifade ediliyordu.

– Darbe için tarih de veriliyor muydu?

Bazı milletvekillerinin, nereden duyduklarını hatırlayamadığım, ama kesin bilgiye dayandıklarını ifade ettikleri bir tarih vardı; 21 ya da 23 Mayıs akşamı bir askeri müdahale olacağına dair sözler, kulislerde çok yaygın dolaştı. Hatta o gece Meclis’te, herkes bir şey olacak mı diye tedirgin, tetikte bekledi. Ama askeri müdahale olursa yapılacak bir şey yoktu...

– Neden?

Çünkü MGK'ya dayalı yeni bir döneme girildiği anlaşılmıştı. Ama işin özünde, kurumlar arasındaki dayanışmanın, birlikteliğin, eşgüdümün ortadan kalkması vardı. Yargı o günlerde çok etkindi. Adalet bakanı bazı açıklamalar yaptığı halde, yargı mensupları Genelkurmay'daki brifinge gitmişti. Yargıdan değişik beyanlar çıkıyordu. Ardından Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı, iktidar partisi için kapatma davası açtı. Medyadaki farklı sermaye yapısına sahip gruplar daha önce birbiriyle atışırken, bir araya gelip ortak yayın politikası belirledi ve sürekli hükümet aleyhine yayın yaptılar.

– O zaman neye bağlamıştınız?

Önce durumu anlayamadım. İki medya patronunun birbirinden hoşlanmadığını biliyordum. Biriyle konuştum. “Gece gündüz aleyhimize yayın yapıyorsunuz. Neden diğerinin peşine takılıyorsun?” demiştim.

Fakat olay, bir medya grubunun ya da yazarların, sağ sol gibi eğilimlere mensup olmalarından öte anlamlar ifade etmeye başlamıştı. Artık ortada bir vaka var. İktidar, başta asker olmak üzere devletin diğer kurumlarıyla uyumsuz bir duruma düşmüş. Bunlarla bağlantılı yeni hadiseler var. Medya bunların etrafında ortak bir duyarlılıkla hükümeti eleştiriyor. Bu eleştiri, muhalefetin Meclis'teki aktif tutumuyla da destekleniyor.

Bu nedenlerle, süreci o dönem “postmodern darbe” olarak niteleyen yazarların yaklaşım tarzı doğrudur. Çünkü doğrudan doğruya müdahale için başlatılan bir süreç var. Daha önce müdahaleleri yapan askerdir. Ama MGK, asker ve politikacının bir araya geldiği bir kuruldu. Orada bir problem çıkmış, süreci başlatmıştı. Ancak sürecin geri kalan kısmını diğer güçler üstlenmişti.

– Hangi güçler?

Kapatma davasıyla yargı, yaptığı yayınlarla basın ve özellikle sivil toplum kuruluşları. “Mahşerin dört atlısı” adı verilen dört büyük sivil toplum kuruluşunun başkanları sürekli birlikte açıklama, basın toplantıları yapıyor, hükümete çok ağır ithamlarda bulunuyorlardı.

– 28 Şubat'ta bir senaryo ve rol dağılımı mı var diyorsunuz?

Bir araya gelip rol bölüşmüyorlardı mutlaka. Ama isteseler bu kadar organize olmazdı. O günlerde en çok şuna hayret etmiştik: Sivil toplum kuruluşu, demokrasinin ürünü kuruluş demek. Hal böyleyken, kendilerini var eden bir mekanizmanın devre dışı kalmasına yönelik söylem ve ifadelerde nasıl bulunuyorlar diye çok kafa yordum. Bu bizdeki bir paradoks. Demek ki demokrasi sadece tepeden kurumları oluşturmakla gerçekleşmiyor; bir kültür işi. Bu kültür toplumdaki tüm bireyleri, ana-

yasal kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarını ve siyaseti saracak, kavrayacak, ondan sonra sağlıklı bir zeminde yürüyecek demek. Bizim sivil toplum, henüz sivilleşemedi. Rüzgârı nerede görürse, orada şekillenebiliyor diye düşündüm.

– 28 Şubat’ın ardından yeni bir hükümet kurulması, daha doğrusu çıkarılması çabaları başladı...

Meclis içindeki dengeler de bozuldu. Bu da partiler arası milletvekili transferlerinden kaynaklandı. O dönemde RP fire vermedi. Ama ortağı-mız olan DYP’den sanırım elliye yakın milletvekili transfer edildi. Ya partilerinden istifa ettiler, ya bağımsız kaldılar ya da Meclis’teki diğer partilere geçtiler. Hatta DYP’nin en güvenilir isimleri olarak bilinen bazı milletvekili ve bakanlar bile istifa etti. Kulağımıza gelirdi. Tansu Hanım her yeni istifadan sonra “O da mı?” dermiş. En fazla hayret ettiği kişi ise Ufuk Söylemez olmuş. Söylemez istifa ettiğinde “Gerçekten mi, Ufuk da mı?” diye hayretini belirtmiş.

– Hiç ummamış demek ki?

Ondan hiç beklememesini anlıyorum. Gelen her istifa haberiyle hükümetin kurulamazlığı kesinleşiyor. 28 Şubat süreci hükümeti sıkıştırdığı için yenilenme ihtiyacı duyulmuştu.

“Çiller başbakan olsun, başbakanlığı ona devredelim. RP ile DYP koalisyonunu koruyalım” diyor ve buna dair arayışlar sürüyordu. DYP kanadından başbakanın değişmesi yolunda telkinler ve talepler oluşmaya başladı. Sonunda bu formül kabul edildi, Başbakan Erbakan gitti ve cumhurbaşkanına istifa dilekçesini verdi. Bunun arkasından, Tansu Çiller’in görevlendirileceği varsayıldı. Bu varsayımın dayanağı vardı.

RP ve DYP milletvekillerinin tamanundan imza alınarak, Meclis’in tamanunun destek vereceği kayıt altına alındı. Bu destek de Sayın Demirel’e bildirildi. Çünkü şu kaygı vardı: Erbakan başbakanlığı bırakırsa, yeni hükümeti kurma görevini Yılmaz’a verebilir. Böyle bir durum ortaya çıkmasın diye Tansu Çiller’e güvenoyu alabilecek desteğin olduğu Köşk’e gösterilmek istendi ve bu yapıldı.

– Ama Demirel sürpriz yaptı...

Bunu hiç kimse beklemiyordu. En azından bana sürpriz oldu diyelim. Bazı zayıf halkaların olduğunu düşünüyorduk. Ama destek metnini herkes imzalayınca, olay tekemmül etmiştir, sorun çıkmaz diye düşündük. Mesut Yılmaz’ın görevlendirilişinden hemen sonra DYP’den istifalar başladı. Bu, Mesut Yılmaz’ın kuracağı hükümete destek verileceği anlanına geliyordu. DYP de bu istifaların önünü kesmek ve karşı transferler yapmak için çaba göstermeye başladı. Fakat bundan fazla verim elde edemedi. O zaman milletvekili lojmanlarındaydık. Yerler kurayla belirlendiği için farklı partilerin milletvekilleri birbiriyle komşuydu.

“Küskünler” için büyük transfer paraları konuşuluyordu

– **Ve bu nedenle her şey ortada cereyan etti, değil mi?**

Evet. Hiç unutmuyorum, lojmanlarda gezerken bir DYP milletvekili-ne rastladık. Ayaküstü “Yahu bu nasıl bir haldir, milletvekillerinizi kontrol edemiyorsunuz. Hepsi üst üste istifa ediyor. Buna bir çözüm bulun” dedik. O da “Siz hiç merak etmeyin. Biz de karşı komisyon oluşturduk, ANAP’tan transfer yapacağız. Meclis gücümüz zayıflamayacak, merak etmeyin” dedi. Akşanıüstüydü. “Ben şimdi ANAP milletvekilinin evine gidiyorum, yarın onun bize transferini duyacaksınız” dedi. Biz de heyecanla bekliyoruz. Bir de baktık ki, o milletvekili ANAP’a geçmiş! Bu nasıl oluyor diye hayret ettik. Çünkü Refah’tan kimse istifa etmiyor. Bunlar ne umuyor, bekliyor da karşıya geçiyor, birileri tehdit mi ediyor? Bir türlü çözemiyorduk. Herkes bir şey söylüyordu.

– **Sonunda neyi anladınız?**

Büyük bazı iş çevrelerinde çok büyük bir fon oluşturulduğunu ve bu fona bağlı olarak parayla transferler yapıldığı söylenmeye başladı. Telaffuz edilen paralar büyük paralardı. Kim, niye, nasıl koyar o fona bilmem. Ama o günlerde en ciddi konuşulan konu, milletvekillerin para karşılığında parti değiştirdiği idi. Milletvekili borsası diye anılıyordu.

– **Paralar için ne söyleniyordu?**

Milyon dolarlarla ifade edilen rakamlar telaffuz ediliyordu. Hatta bazen falanca milletvekili çok ucuza gitmiş diye dalga geçilirdi.

– **“Ucuz” kabul edilen tutar neydi?**

Üç yüz dört yüz bin dolara giden için böyle denirdi, o zamanın parasıyla. Herhalde piyasadan haberi yok diye takılırlardı. Sonunda bu çözülmeye RP-DYP de Meclis çoğunluğunu kaybetti.

– **İbretlik bir manzara, değil mi?**

Öyle diyorsunuz, ama partisinden istifa edip transfer halkasına takılanlar aleyhine o zaman öyle çok olumsuz yayınlar falan da yoktu doğrusu. Bazıları bunu “kahramanlar” olarak da niteliyordu.

– **Meşruiyet zemini mi vardı yani?**

Benim bulunduğum çevrede, kimse meşruiyet zemini olarak değerlendirmede. Ama basının ağırlıklı bölümü, Refahyol’un hükümetten uzaklaştırılışı ve yerine yeni bir hükümet kurulmasını destekliyordu.

– **Refahyol’un yanında olanlar kimdi sizce?**

Halktı. Halk derken, işçi, örgütlü sendika gruplarını kastetmiyorum.

Fakat tek başına işçiler, esnaf, köylüler ve hatta memur hükümetten memnundu. Ekonomi politikalarından dolayı destekliyordu. O bir yıllık hükümet dönemi, halkın ekonomik durumuna olumlu katkılar sağladı. Daha da sağlayacaktı aslında. Fakat bazı sermaye çevreleri, basın ve sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları hükümetin karşındaydı. Aslında devlet kurumları için “karşısında” dememek lazım belki. Ama başka şekilde ifadede zorluk çekiyorum.

Siyasetçi, yaptığından çok konuştuğuyla yargılanır

- 28 Şubat tarihine kadar gelen olayları, uygulamaları siz hiç rahatsız edici bulmadınız mı? Empatiye önem veren biri olarak, Şevki Yılmaz'ın şeriat rejimi yanlısı Atatürk'ü kötüleyen konuşmaları, Erbakan'ın “iktidara kanlı mı, kansız mı gelinir” sözü, pazar yerine cuma gününü tatil yapma girişimi, meşhur Libya gezisindeki Kad-dafi'nin hakaretimiz tutumları, finalde de Erbakan'ın Çankaya'da cemaat, tarikat önderlerine verdiği iftar yemeği. Darbenin hiçbir türlüşünü onaylamasak da, bütün bunlar eleştiriden muaf mı?

Bakın, milletvekilleri çok konuşur. Zaten kelime yapısı itibariyle, parlamenter konuşan demektir. Dolayısıyla siyasetçi, değişik konularda sürekli görüş bildirir. Görüşlerini kamuoyuyla paylaşır. Hatta görüş ve düşüncesiyle kamuoyu oluşturmaya da çalışır.

Siyasetçi yaptıklarından çok, konuştuklarıyla sorgulanıp yargılanmıştır. Siz de şimdi bir dönemi konuştuklarıyla değerlendiriyorsunuz...

- Cumhuriyet değerlerini aşagılanayan ifadelere tolerans eşiğimiz yüksek mi olsun?

28 Şubat öncesinde söylenen cümleler veya benzerleri, 1980'li yıllar boyunca hep konuşulmuştur. Türk Ceza Kanunu'nda 163, 141 ve 142. maddeler kaldırılırken, artık Türkiye'de konuşma suç olmayacak diye ilan edilmiştir. Bu maddeler kaldırılırken, doğrudan tehlikeli, riskli de olsa, konuşma ve yazmanın suç olmadığı bir Türkiye'nin oluşması amaçlanmıştı. Düşüncenin, ifade özgürlüğünün önü sonuna kadar açıl-sın istenmişti. Hatta Demirel bile, 1991 seçimleri öncesinde, Özal döneminde yapılan bu değişiklikten daha ileri bir şeyler ifade etmek için “Konuşan Türkiye” sloganını kullanmaya başlamıştı. Bu anlamda Özal'ı da aşan misyona sahip olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Bu da toplumun bütün kesimleri tarafından kabullenilmişti.

- Buradan fikir ve ifade özgürlüğünü sonuna kadar savunduğunuz mu çıkaralım?

Demokratik bir ülke böyle olmalı. İnsanlar yanlışları da söyleyebilmeli. Bugün bile ben zaman zaman söylerim, herkesin yanlış konuşma

haklı vardır. O günlerdeki söylemler, aslında yanlış konuşma hakkını da gösteren söylemlerdi. Yanlış veya doğru, ancak RP sözcülerinin de, diğer pek çok kişinin de 28 Şubat öncesi, 1990'lar, hatta 1980'ler sonunda kendisini çok rahat ifade ederek konuştuklarını biliyoruz.

Şevki Yılmaz'ın konuşmaları Refahyol'dan önceydi

– Şevki Yılmaz...

Bütün bunların arasında en fazla konuşan Şevki Yılmaz'dı, çünkü insanlar onun konuşmalarına bayılır, kasetleri çoğaltılırdı. Hitabette şöyle bir şey vardır; konuşma yaptığınızda, dinleyenlerin hangi vurguları beğendiğini anlarsınız. Daha coşkulu alkışlar gelen bölümleri tekrarlar, oradaki vurguları giderek agresifleştirerek devam edersiniz. Burada asıl konuşmayı yapandan öte, yaptıranların duygusu önemlidir!

– Yani...

Yani, aslına bakarsanız size o konuşmayı dinleyiciler yaptırıyor. Beğendikçe vurguları artırıyorsunuz ve yeri geliyor, Türkiye'nin en büyük hatibine dönüşüyor, böyle kabul ediliyorsunuz. Kasetleriniz her yerde dolaşıyor ve daha da önemlisi, size de kimse bir şey yapmıyor. Esasen Türkiye'nin her tarafında belli insanlar, Şevki Yılmaz'ın konuşmalarını dinlemek için can atıyordu. Fakat 28 Şubat sürecinden sonra Yılmaz'ın konuşmaları televizyonlarda olumsuz olarak yer almaya başlayınca, ona o konuşmaları yaptıran kitleler, “Kardeşim, Şevki Yılmaz da böyle konuşmayacaktı” dediler.

– Yani olay mahallini hızla terk ettiler...

Evet, aynen söylediğiniz gibi oldu.

– Şevki Yılmaz'ın konuşmaları, Refahyol iktidarından çok önceydi, ama 28 Şubat'a gerekçe oldu diyorsunuz, değil mi?

Burası çok önemli değil mi? Düşünün ki on yıl boyunca kimse sizi bu konuşmalardan dolayı yargılamıyor. Çünkü bir hatip olarak inanıyorsunuz ki, bu ülkede yanlış bile olsa her şey söylenebilir. Ve hiç kimse sizden hesap sormazken, bir gün geliyor, deniyor ki, on yıl boyunca sormadığımız hesabı size artık soracağız. Olay buradan çıkıyor.

– İyi de sözelimi siz niye o kadar kışkırtıcı, hakaret dolu konuşuyordunuz?

Benimle ilgili konuşmalar gündeme gelmedi. Ama benim bile şimdi yapmayacağım konuşmalar vardır o dönemde. Örneğin dini içerik vurgusu olan şeyler söylenişimdir. Fakat bunları söylerken bile hep “Bu ülke, çağdaş demokratik bir ülkedir. Söz ve ifade özgürlüğünü sınırlandıran 141, 142, 163. maddeler kalktı. Herkes özgürce konuşabilir. Ben

de içimden geleni söylerim” demişimdir; konuşmalarımı bu inançla yapmışımdır. Ama yaptığım hiçbir konuşmanın, laik Cumhuriyet’in temel ilkeleriyle çatışacak noktaları olmadığını kesinlikle biliyorum.

– Sorun bu değil mi zaten?

Ama sözgelimi toplumsal talep ve beklentilere uygun bir ayete vurgu yapan konuşmalarım olmuştur. O günün psikolojisi buydu. Yani işin özü şu ki, 28 Şubat’a giden yolun başlangıcı olarak kabul edilen o konuşmalar, yeni ortaya çıkmış konuşmalar değildi. Çok eskiden beri devam eden konuşma stiliydi; RP iktidara geldikten sonra değil. Tam tersine RP iktidara geldikten sonra, bu konuşmalar neredeyse kalmamıştı, asgariye inmişti. Ama eski dosyalar vardı. Fakat pazar yerine cumayı tatil yapmaya dair girişim olmadı. Sadece şunu hatırlıyorum; ramazanda iftar mesaiye rastladığı için, kamu görevlileri iftara yetişebilsin diye izinli sayılmalarına yönelik bir girişim olmuştur. Tartışılan buydu. Ama zaten fiilen oruç tutan kamu görevlileri işi bırakıyorlardı. Bu fiili durum, yasal çerçeve içinde düşünölmeye başlayınca tartışma konusu oldu.

– Kamu hizmetinin iftar saatine göre ayarlanması olağan mıdır? Olmasa iyi olurdu...

“Kanlı mı olur, kansız mı olur” bir söz kazasıydı

– Peki Erbakan’ın meşhur “iktidara kanlı mı, kansız mı gelinir” sözü?

O günü çok iyi hatırlıyorum. Genel başkanın bir grup konuşmasıydı. O sıralar bazı çevrelerde gazetelere de yansımış sözler vardı. RP’li bir belediye başkanının adı anılarak, “Türkiye ona mezar olacak” deniyordu. Muhalefet ve basından gençlik yıllarında duyduğumuz sloganlara benzer sataşmalar vardı. Genel başkanımız orada, aslında yeni bir şey söylemekten öte, bu kandan bahsedenlere atıfta bulunarak o sözü etti. “RP mutlak surette iktidar olacak, artık kanlı mı olacak, kansız mı olacak, tatlı mı olacak, acı mı olacak” diye. Yani aslında doğrudan doğruya RP’ye yönelik bazı saldırıların cevabı olarak söylenmiş bir sözdü.

– Söylediğiniz saikle bile olsa, bu içerik ve ton bu sözün makul olmadığı, irrite edici olduğu gerçeğini değiştirmiyor ama.

Söylenmese de olabilirirdi tabii. Hatta o sırada yanımda bir milletvekili vardı. Hoca bu sözü söyleyince hemen koluma dokunup “işte bu olmadı” demişti. İstismara elverişli bir zemin oluşturmak maksadıyla söylenmediğine inanıyorum. Ama siyasette kazalar olur. Hele söz kazaları daha fazla olur. O bakımdan bunu müdahalenin gerekçesi olarak görebilmek, bence çok zorlama.

– Ekim 1996’daki Libya gezisi?

Libya gezisi de İslam dünyasıyla bu ilişkilerin güçlendirilmesi çabalarının bir parçası olarak ortaya çıktı. Gezinin altyapısını fazla bilmiyorum. Dış toplantılarda fazla bulunmadım. Ama o günlerde Türk müteahhitlerinin Libya’dan alacak meselesi vardı. Pek çok işadamı, hükümete yaptıkları ziyaretlerde sürekli olarak hükümetin alacak tahsilinde devreye girmesi halinde paraların alınabileceğini, bu dönemin şans olduğunu söylüyordu. Büyük paralar kalmış. Müteahhitler de sürekli olarak “isterseniz alırsınız” diyor. Sektörün talepleri de gerekçe haline geldi ve Libya’ya bir ziyarete karar verildi.

Fakat Muammer Kaddafi’nin oradaki tutumu, konuşma biçimi ne normaldi, ne de diplomatik kurallara uygundu. Kesinlikle kabullenilecek bir olay değildir. Ama çok iyi niyetlerle yapılan bir Libya gezisinde, karşı taraftan çıkan olumsuz cümlelerin, davranışların Türkiye’de RP’nin görüntüsünü olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz. Ama bundan dolayı iktidarı suçlamanın doğru olduğu kanısında değilim.

– Türkiye Cumhuriyeti’ni temsil eden bir başbakan olarak bulunuyor orada. Böyle bir muamelenin hak edilmediği eleştirisi de mi isabetli değildi?

Ama önceki dönemde de Tansu Hanım başbakan olarak Libya’ya gitmişti. Onun Libya gezisi de tarihe skandal olarak mal olmuş bir gezidir. Kaddafi, Tansu Hanım Libya’ya gittiği anda başkenti terk ediyor. Bu da çok olumsuz bir görüntüydü. Ama bütün bunlar Kaddafi’nin ilişki biçimiydi. Bu ziyaret yapılmasa daha iyi olabilirdi. Ama diğer taraftan, müteahhitlik sektörünün taleplerinin ardı arkası kesilmiyordu. Bunu da bilmek lazım...

– Erbakan’ın politik profilindeki temel yapı taşlardan biri de hazırcevaplıdır... Bu hazırcevaplık, nezaket sınırlarını bu kadar aşan tutumlar serisini nasıl sineye çekti?

Sayın Erbakan ile geziden sonra olup bitenlerin ayrıntısıyla ilgili konuşmadım.

– Tarikat önderlerine Başbakanlık Konutu’ndaki iftar?

Türkiye’de demokrasi oturmuştu. Laik devlet düzeniyle ilgili kaygı ve endişeler olmasa, en azından bazı çevrelerde bu tür kaygılar tamamen kalkmış olsaydı, orada göze batan pek çok görüntü hiç tartışılmazdı bile. Veya bu tür hadiseler gelişmiş Batı ülkelerinde olsa, yine hiç tartışılmazdı. Örneğin ABD’de bir parti lideri, dini misyonlara sahip kişileri kahvaltıya çağırıp, bunlarla oturup yemek yemiş olsa, bu haber bile olmaz. Ama o iftar yemeği, Türkiye’deki bazı çevrelerin kaygı ve endişeleri nedeniyle olay olmuştur.

– Biraz fazla sakın bakmıyor musunuz?

Ben Sayın Erbakan'ın art niyetli düşüncede olduğu kanaatinde değilim. Sayın Başbakan sadece iyi niyet duyguları içinde, o güne dek bir araya gelmediği cemaat liderlerini çağırıştır. Diyanet İşleri başkanı başta olmak üzere, Türkiye'de dini konularda yazdıkları çizdikleri, düşünceleriyle kamuoyunun bildiği isimleri iftara davet etmiştir. Bunların içinde ilahiyat profesörleri de vardı.

– Uzun cüppeli, bastonlu, sakallı görüntüler, devlet geleneklerine aykırı değil miydi?

Evet, ama gelişmiş bir demokraside olsa kimse tartışmazdı bunu.

Rejime meydan okuma duygusu yoktu

– Yani sizce o çağrıda ve manzarada rejime meydan okuma duygusu yoktu...

Gerek Sayın Erbakan'ın, gerek RP'nin böyle bir meydan okuma duygusu içinde olduğunu hiçbir zaman hissetmedim. Ben onu her zaman bu ülkeyi seven biri olarak gördüm. Türkiye'nin sorunlarının çözümünüyle ilgili yeni, büyük bir gelişmenin sağlanabilmesine dair bir proje önerisi olduğunda, sanımi bir heyecan duyardı. Kendisi hep büyük şeyler yapmak isterdi. Bunu hep hissederdin. Tek tek çizdiğimiz takdirde, kamuoyunda çok olumsuz algılanan görüntülerin hiçbiri Hoca'yı ifade etmez diye düşünürüm.

– O zaman şunu da söylüyorsunuz: “Ne Erbakan'ın, ne de RP'nin rejim değişikliğine dair gizli bir ajandası oldu”, öyle mi?

Ben böyle bir ajanda görmedim.

– Siz de konumunuz itibariyle hükümetin içindeydiniz, bakandınız. Bütün bu olup bitenleri partinin neresinden izlediniz?

RP döneminde dini kavramların daha sık kullanıldığı doğrudur. Gerek ikili konuşmalar sırasında, gerekse belli gruplar halinde sohbetler yapılırken, bir işin tamamlanmasıyla bağlantılı olarak dini ifadeler çok kullanılır.

Mesela, “Maksadımız Allah rızasını kazanmaktır” denilir. Yani işimizi yapalım. Şu konuları ihmal etmeyelim. Hayatınızdan, ailenizden fedakârlık yapıyorsunuz, ama bundan da önemli şeyler vardır. Ülke adına iyi şeyler yaptığınız için, Allah'ın da rızasını kazanacaksınız diye. Böyle bir dini üslup içinde kullanılan, takdim edilen, hatta sık sık yönlendirme amacıyla kullanılan ifadelerdi. Değişik vesilelerle buna benzer şekilde dini içerikli söylemler ağızımızdan dökülürdü. Şimdi de ikili ilişkilerimde siyaset konuşurken bu ifadeleri kullanırım. Ama bunları hiçbir

zaman, Türkiye’de devletle ilgili alanın değiştirilmesi bağlamında kullanmazdık.

– Erbakan 28 Şubat MGK’sında hazırlanan ve imzalaması istenen bildiriyi size nasıl anlattı?

İçeride neler olup bittiğini bilmiyorum. Kendisi de fazla anlatmadı. Ama içeride, kesintisiz eğitimle ilgili bölüme, RP olarak asla imza atılmayacağı, bunun mümkün olmadığı hep gündeme gelmiştir tartışma ortamlarında.

– “Asla”nın nedenini biraz açar mısınız?

Meslek okullarının orta kısımları kaldırılıp, yerine ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması öngörülüyordu. Bunun bizim parti programı ve söylemlerimize, seçmene deklare ettiğimiz ana çizgilerimize uygun olmadığı görüşü vardı. Öyle bir noktada biz, söylemlerimiz dışında karar aldığımız takdirde, seçmen nazarında yıpranacağımızı düşünüyorduk. Zaten süreç olumsuz gelişirken, bir yandan da kamuoyu nezdinde yıpranmak, seçmen tabanında eleştirilecek bir şeye imza atmak hiç uygun görülmemişti.

Refahyol basın desteğini Susurluk’la kaybetti

– Refahyol iktidarının beşinci ayında, 1996 kasımında Türkiye’de dönüm noktası sayılacak bir olay meydana geldi: Susurluk kazası. Üç ay sonra da 28 Şubat süreci. 28 Şubat’ın, Susurluk kazasıyla saçılan derin ilişkileri örtmeye dönük, optik bir kayma, yanılgı yaratan süreç olarak uygulandığı gibi bir tez var bazı kesimlerde. Bunu nasıl değerlendirirsiniz?

Susurluk aslında Refahyol Hükümeti döneminde ortaya çıkan en önemli hadiselerden biriydi. Belki biz basın desteğini Susurluk sonrasında kaybettik. Gerçi Refahyol basın tarafından hiçbir zaman desteklenmemişti. Susurluk sonrasında saldırılar arttı diyebiliriz.

– Bu önemli bir itiraf, açar mısınız?

Basında Susurluk hadisesine çok önem atfedildi. Çete benzeri örgütlenmeler zaten yoğun olarak eleştiriliyordu. Aydınlar, yazarlar tarafından demokratik hukuk devletinde böyle bir şey olmayacağı söyleniyordu. Türkiye’de çok sayıda aydın, faili meçhul cinayetlere kurban gitmişti. Bunların ardında çete benzeri örgütlenmelerin bulunduğu kanaati çok yaygındı. Böyle bir ortamda Susurluk patlayınca; yazarlar, aydın çevreler, bu olayların aydınlığa kavuşturulmasını ve daha sonraki cinayetlerle bağlantılı ipucu yakalanıp yakalanamayacağını sorgulamaya başladı. Ancak çete benzeri olaylar daha önceki hükümetler döne-

minde de gündeme geldi. 1980 öncesi dönemde Ecevit "kontgerilla"yı telaffuz etmiştir. Başka liderler zamanında da çok tartışıldı. Ama siyaset bu yapılanmayı tespit edecek, belirleyecek ve tasfiye edecek konuma belki geçmiştir hiç ulaşamamıştır.

- İlkinden de önemli bir itiraf bu... Neden?

Çünkü bu bağlantılar, siyasetin kontrol mekanizmalarının dışına çıkıyor. Ama herkesin de siyasetten beklentisi şudur: "Bizden yetki aldınız. Devletin çarkının hepsi sizin elinizde, çözün şunu!" Halbuki Türkiye'de yargı bağımsızdır. Güvenlik birimlerinin kendine özgü, siyasetin tamamıyla nüfuz edemeyeceği yapılar vardır. Kendine özgü dinamikler var. Belki bu güçler ayrılığına dayalı tüm yapıların ortak karakteri de olabilir. Ama siyaset her zaman bu yapılanmaları ortaya çıkarır mı dersiniz, çıkaramayacağı durumlar da olabilir. Özellikle de koalisyon dönemleri, de bu yapıların ortaya çıkarılması açısından zayıf yapılardır.

- Bu çerçevede Refahyol da Susurluk'un çözümü konusunda baştan zayıftı, öyle mi?

Düşünün, Refahyol döneminde Refah'a bağlı hiçbir güvenlik birimi yok. Emniyet ortağımızda, ama başbakanlık bizde. Kamuoyu, basın sürekli hükümetin üzerine geldi. Aslına bakarsanız, o dönem Meclis'te bulunan bütün partileri, Susurluk ve benzeri bağlantıların etrafında suçlayabilirdiniz. Veya her partiyi bu tür bağlantılar nedeniyle suçlayabilirdiniz. Böyle bir bağlantıyla suçlanamayacak tek parti Refah Partisi'ydi. Ama en fazla töhmet altına kalan, bunu ortaya çıkaramadığı için itham edilen parti de Refah Partisi oldu. Bu olay, basının Refah Partisi aleyhine tutumunun derinleşmesine yol açtı.

- Burada bir paradoks var. Parti açısından derin ilişkiler bağlamında belki sorumlu tutulamazsınız, ama bu tespit, olayın çözülme-yişine yanıt değil. Sahi o dönem engel engel neydi?

Özellikle Susurluk'ta adı geçen bir milletvekili, Sedat Bucak'ın DYP'li oluşu nedeniyle, koalisyon ortakları arasında da sorun çıkaracak niteliği vardı. Ama böyle bir sorun çıksa dahi hükümet kendi imkânları içinde olayın üzerine gidebilir miydi, o günkü koşullarda açığa çıkarabilir miydi, emin değilim.

- Neden emin değilsiniz? Erbakan içtenlikle çözmek istedi mi sizce? Yoksa Sedat Bucak'ın dokunulmazlığı, sadece milletvekilliğiyle sınırlı değil miydi? Bucak'ın sosyopolitik konumundan kaynaklanan geniş nüfuz alanı mı engel oluşturdu?

Koalisyon ortağı olarak, RP'nin bu tür etkilerin altında olamayacağı kesin. Muhtemeldir ki, koalisyon ortakları arasında bu nedenle bir

problemin ortaya çıkması, bunun derinleşerek hükümetin bozulmasına yol açabilecek bir sürece işaret ederdi. Bu sürecin yönetimiyle ilgili bazı kaygılar belirmiş olabilir.

Ama bunun da ötesine geçiyorum, bu olayın bütün boyutlarıyla o gün için açığa çıkarılabilmesi ne derecede mümkündü, onu tam kesti remiyorum. Başbakanın, ilgili bütün birimlere yazılı olarak “gerekli araştırmayı yapın” talimatları verdiğini biliyorum. Konu da zaten bağımsız yargıya intikal etmişti. Yargının mekanizmaları işleterek olayın çözülmesi için çaba göstermesi mümkündü. Yargıya intikal etmiş, hükümet gerekli birimlere talimat vermiş. Bunun ötesinde ilave neler olabilirdi, ne yapılabilirdi de yapılmadı, Susurluk tam çözülemedi; o ayrı bir soru. Ama daha sonraki yargılamalarda, Refahyol’dan sonra üst üste beraatların geldiğini biliyoruz.

– Yakın zamanda Mehmet Ağar’ın yargılanmasına dair Danıştay kararı çıktı.

Evet.

28 Şubat ile hesaplaşma

– Parti 28 Şubat’la nasıl hesaplaştı?

28 Şubat sürecinin Meclis grubunda ve teşkilatlarda etkisi, tahmin edilenin dışında oldu. Belki ilk bakışta, böylesi bir sürecin endişeler oluşturabileceği, mensupların, üyelerin, seçmenlerin yönetimi sorgulayacağı düşünülür. Fakat tam tersi gelişti. Süreçle birlikte parti içinde kenetlenme ortaya çıktı. Herkes daha güçlü bir şekilde partiyi sahipleniyordu. Çünkü sürecin bir haksızlık olduğu düşünülüyordu. RP’nin ülkeye hizmet ettiği, faydalı olduğu, böyle bir partinin bazı gerekçelerle kapatılmaya çalışılması, iktidardan indirilmeye çalışılmasının doğrudan bazı güçlerin atağı olduğu değerlendirilmeleri yapılıyordu.

Dikkat edilirse, o dönemde hiçbir kırılma yaşanmamıştır; ne parti içinde, ne örgütte. Refah zaten bir ideoloji partisiydi. Bir parti kültürü vardı. Fedakârlığa dayalı, karşılığında siyasetten maddi beklentisi olmayan bir kültürdü bu. Bir yıllık iktidar boyunca, partinin iktidarda düzgün durduğunu, doğru politikalar uyguladığını hem grup, hem örgüt kabul lenmişti. RP’nin gürültülü milletvekili transferleriyle iktidardan edilmesi, ahlakdışı yöntemlerin kullanıldığı biçiminde yorumlanıyordu.

Demek ki iktidardan uzaklaştırmak için her şeyi göze aldılar ve başardılar. Buna rağmen bir yıllık dönem için hiçbir yolsuzluk iddiası gündeme getiremediler. Bu da partinin düzgün bir iktidar dönemi geçirdiğinin kanıtı olarak kabul edildi Meclis’te ve örgüt içinde. En önemlisi, parti içinde birileri yolsuzluk yaptı, çıkar sağladı dedikodusu olmadı.

– **RP Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatıldıktan sonra kurulan Fazilet Partisi'nin özelliklerinden biri de fazla tanınmayan isimlerden oluşmasıydı. Bu, özellikle mi tercih edildi?**

Evet, hiç tanımadığımız bir parti ortaya çıktı. Grubun hiç tanımadığı bir isim genel başkan yapıldı. Mesela ilk genel başkan İsmail Alptekin'i ben bile önceden tanımıyordum. O dönem böyle bir yapılanmaya neden gerek görüldü, bilmiyorum.

– **Nasıl bilmiyorsunuz?**

Çünkü bu oluşumda ben yoktum. Oğuzhan Bey (Asiltürk) aktif olarak çalışmıştı. Ama biz biliyorduk ki bizim partimiz budur.

– **Kişisel olarak böyle bir yapılanmada yer almayı istemez miydiniz?**

Demek ki şartlar itibariyle gerek duymadılar. Milletvekilleri, yeni yapılanmayı sorgulamadan FP'ye girdi. Grup yönetiminde de fire olmadı. Bunun bir küçük istisnası var; o da Aydın Menderes ile birlikte gelen birkaç milletvekili.

– **Hedeflenen, yepyeni isimlerle tazelenme ihtiyacı mıydı?**

Anayasa ile Siyasi Partiler Yasası, kapatılan partilerin devamı niteliğindeki partilerin de kapatılacağından bahseder. Aynı duruma düşülmemesi gerekiyordu. Farklı bir program ve tüzükle birlikte, yönetimin de farklı olmasına bu nedenle çok titizlik gösterildi.

– **Anayasal, yasal ve yüksek yargının koyduğu kurallara, kayıtlara uyma gereği var. Diğer yandan ideoloji canlı. Bir yandan kabuk değiştirmek, öte yandan ideolojiyi canlı tutmak... Fikirleri yaşatırken, kadro yenilenmesinin güçlükleri, belki de çelişkisi nasıl tartışıldı?**

Sadece hukuken "kapatılan partinin devamı niteliğinde" denilmesini engelleyecek bir çaba vardı. Yoksa eski RP kurmaylarının, milletvekillerinin, hatta örgüt mensuplarının bu siyasi harekettan kopma niyeti yoktu. Zaten böyle bir kopuş yaşansaydı, RP tabanını oluşturan oy potansiyeli de gelmezdi. Kamuoyu da, seçmen de biliyordu ki, yeni FP, eski RP tabanına hitap eden bir partidir.

Hatta sosyolojik bir hadise var. Türkiye'de bir siyasi parti kapatıldıktan sonra, seçmeni hep müdahale öncesinin devamı niteliğinde olduğunu düşündüğü partilere oy verdi.

1960 sonrası DP'nin devamı AP, 1980 sonrası DYP, MHP, CHP, MSP olsun hepsi için geçerli. Bu partilerin eski seçmen tabanları tekrar ortaya çıktı.

– **Yani araya kesinti girince seçmen tercihi hemen değiştirmiyor...**

Hatta kesinti girdiğinde, yarıda kalan hikâyesini tamamlamak için

çaba harcıyor. Seçmen, kesintilerin olmadığı dönemlerde daha çok yer değiştirir. Bunun da en büyük kanıtı 1990 sonrası süreçtir. Bakın, her seçim sonrası seçmen bir yerden bir yere kaymıştır. Müdahale girdiğinde ise seçmen kapatılma öncesindeki partisini arıyor. Elimden alınan partiye tekrar kavuşacak mıyım diye sarılıyor. Burada paradoks var. Müdahale ile kapatmalar, toplum mühendisliğinin bir parçası olarak ortaya çıkıyor. Ama sonuçları ters oluyor.

– Toplum mühendisleri olarak nitelediğiniz kişi ya da kesimlere bir mesaj mı bu?

Sağlıklı olan yol, müdahale etmemek. Herkesi kaderiyle baş başa bırakmak, siyasi geleneğin, siyasi kültürün doğal süreci içinde oluşmasını beklemek.

– O zaman toplum mühendisliği ile seçmen hafızasının çatıştığından söz etmek mümkün.

Kesinlikle. Türk siyaset hayatının bu sosyolojik boyutunun incelenmesi halinde, ilginç sonuçlar ortaya çıkacağını düşünüyorum.

– Seçmen “iyisini biz biliriz” anlayışına mı tepki duyuyor?

Seçmen, “bizim egemenlik alanımızı bizden başkası değiştiremez” diyor. “Bu alan bizim alanımız. Hangi partiyi iktidar, hangisini muhalefet yapacağımız bizimle ilgili bir konudur. Birtakım kurumlar iktidarı veya muhalefeti belirleyemez” demek istiyor. Müdahaleyi, kişilik haklarına müdahale olarak algılıyor. Bunu bu şekilde kavramlaştıramasa bile, sandıkta partisini tekrar ayağa kaldırıyor.

– FP’nin kuruluşuna dönecek olursak...

Sonraki aşamada İsmail Alptekin’in yerine, bir milletvekilinin genel başkan olma ihtiyacı ortaya çıktı. Çünkü Meclis grubu ile parti ilişkilerinde sorun çıkar düşüncesi vardı. İsmail Bey hiç milletvekilliği yapmamıştı. Buna karşılık, düzenli olarak her hafta gelip grup konuşması yapıyordu. Bir yandan da genel başkan ile parti üyeleri, yöneticileri arasında diyalog sorunu vardı. Bunların ortadan kalkması düşüncesiyle, Recai Bey genel başkan olarak belirlendi.

– Siz grup başkanvekilisiniz yine. İlişki trafiği, fonksiyonunuz ne?

Recai Bey’le de, diğer parti yönetimiyle de ilişkilerim gayet iyi, nezaketli. Bir gün Recai Bey grup toplantısında konuşma yapıyor. Kürsüde oturumu da ben yönetiyorum. Konuşması sırasında “Sapık bir inanç olan Nusayri Aleviler” dedi. O anda irkildim ama devreye giremedim.

– Girebilseniz ne diyecektiniz?

Sürçülisan oldu herhalde diyecektim. Bu ifade çok eleştiri aldı. Gün-

lerce tartışıldı. Bazı vatandaşlarımız rahatsız oldu. Hatta konu Meclis Genel Kurulu gündemine girdi. Sayın Baykal, grup toplantılarında eleştirdi. Ben de başkanvekili olarak, Sayın Baykal'a bir yanıt verdim. İnce, herkesi kucaklayan bir yanıtı sanırım.

– Recai Bey...

O da üzüldü. Bir söz kazasıydı. Bu kavramı da ilk kez Aydın Menderes'ten duydum. Parti yönetimindeydi. Recai Bey'in sözleri konu edildi. Hepimiz kendimizi büyük baskı altında hissederken, Aydın Bey geniş siyasi tecrübesiyle sakin bir biçimde "O söz, bir yol kazasıydı" dedi. Bu söz beni çok rahatlatmıştı. Sonra benzer ifadeleri ben de kullandım.

Küskünler Hareketi

– Fazilet Partisi kurulduktan sonra sürekli erken seçim talep etti. Bunun sebebi kapatılmış bir partinin devamı olarak, tabanı ölçme kaygısı mıydı?

Şüphesiz. Yeni parti kurmuşuz ve seçmen tabanına dayanmıyor. İstiyoruz ki, artık bu da seçmen tabanına dönüşsün. Sandıktan çıkmış bir parti olalım. Öte yandan ekonomi de kötüydü. Bunun da iştiyakıyla erken seçim ifadesini çok kullanıyorduk. Erken seçim kararı alındı. Ama kararlarla birlikte, Meclis'te bazı milletvekilleri, gruplar, seçimin iptali yoluna girdi.

– Küskünler hareketinden söz ediyorsunuz; bir milletvekili, sizin pencerenizden hangi koşullarda küskün haline gelir?

Aday listelerinde yerlerini beğenmeyen milletvekilleri, küskün olur. Yerleri belli olduktan sonra Meclis'i toplar ve seçim kararını iptal ettirmek isterler. Seçim kararı, beş yıllık süre dolmadan alınmışsa daha güçlü çıkar.

– 1999'da da benzeri olmuştu.

Hatta az kalsın seçimi iptal ettirecek çoğunluğa da ulaşıyorlardı. O döneme kadar seçim kararı, salt Meclis kararı olarak alınırdı. Daha sonra seçim kararının kanuna bağlanma zorunluluğu ortaya çıktı. Seçim kararını iptal ettirmeniz gerekiyorsa, Meclis'i toplanamaz yetmiyor. O kanun, oraya bir bakan oturmazsa görüşülemiyor. Seçim kararı da bir kanuna bağlandığı takdirde, küskünler hareketinin başarı şansı çok zayıflıyor. Ama bazı yorumlara göre, bunun da iptal edilebileceği görüşleri var.

– Bu kanunla iş inceltirilerek güçleştirilmiş aslında...

Evet ama 1999 seçimleri öncesinde küskünler hareketiyle birlikte, FP yönetiminin de bu hareketi desteklediği imajı ortaya çıktı.

– İmaj mı, gerçek mi?

O ortamlarda bulunmadım. Ama Recai Kutan, Oğuzhan Asiltürk gibi bazı parti yöneticilerinin, küskünlere destek verdiği yolunda haberler yayılmaya başladı. Kamuoyu da FP'nin küskünlerin yanında olduğu izlenimine kapıldı.

– Siz yönetimdesiniz, nasıl sizden bağımsız oluyor bu hareket?

Yönetimdeyim. Ama bu toplantılara ancak davet edilirim katılabiliyim. Zaten genel başkan grup başkanı olduğu için yönetimi temsil etmiş olur.

– Yani siz aktör olmadınız.

Hayır. Hatta aranızda şöyle bir şey geçti; bir strateji olarak, her gün birimiz basın toplantısı yapardık. Bunun için de görev dağılımı vardı. Çünkü TRT basın toplantılarını yayımlıyor. Bir gün partiye uğradığımda, basın bürosundaki bir arkadaş, “Abi, küskünler olayı ortaya çıktıktan sonra sırası gelenler basın toplantısı yapmıyor” dedi. Nedenini sorunca “Ne söyleyeceğiz diyorlar” diye cevapladı. “Ne demek” dedim. “Bir partinin söyleyecek sözü olmaz mı? Hele böylesi hassas bir ortamda basın toplantısı günlerinin boş geçmesi daha kötü. Seçime giderken nasıl boşluk oluştururuz” dedim. Arkadaşa, “Hangi parti sözcüsü, basın toplantısı yapmazsa haber ver, ben yapacağım” dedim.

O arada sürekli basın toplantısı yapmaya başladım. Seçim ortamına girdiğimiz ve küskünler olayı tartışıldığı için, sadece TRT değil, diğer basın ve yayın organları da ilgi göstermeye başladı. O dönemdeki konuşmalarım, hep ortamı güçlü ifadelerle değerlendiren nitelikteydi. Siyasetçi güç ortamlarda kendisini gösterir. Zor bir süreçtir, sahiplenmek lazım diye düşünüyordum.

– İnisiyatif kullanmışsınız.

Doğru bir yorum bu, inisiyatif kullandım.

– Sık aralıklarla çıkmanız rahatsızlığa yol açtı mı?

Ortam şöyleydi. Parti yetkilileri, sözcüleri arasında kimse küskünler hareketini desteklediğimize dair açık beyanda bulunmamış, partiden açıklama yok. Fakat sürdürülen temaslar basına yansıdığı için “FP küskünleri destekliyor” haberleri var. Bu, seçime girerken partiyi zayıflatan çok kötü bir görüntüydü.

– Peki temas ve görüşmelerin dayanağı ne?

FP içinde hiç sorun yok. Sırasını beğenmediği için sorun çıkaran yok.

– O halde?

O sıra parti yönetiminin, diğer partilerden küskünler hareketine öncülük edenlerle görüşmeler yapıyor olması.

– FP seçim iptalini istemiyor mu?

Galiba parti yönetimi, seçimin bazı gerekçelerle biraz gecikmesini istiyordu o dönemde.

– Zaman kazanma hamlesi hangi gerekçeye dayanıyor?

Tarihin ileriye kayması, yasaklı arkadaşlarımız açısından yeni düzenlemelerin yapılma ihtimalini ortaya çıkarabilir beklentisi vardı. Partinin üst düzey yöneticilerinin yasaklı olduğu bir ortamda seçimin, en azından parti yönetimi açısından kayba dönüşmeme isteği vardı.

– Bu tahminle mesaj vermek zor olmadı mı?

Bir yandan somut verilere, gelişmelere bakıyor, diğer yandan meseleleri, kamu vicdanını tatmin edeceğine inandığım bir üslupta vermeye çalışıyordum. Bu önemli; çünkü doğru lafları söyleseniz de bu doğru laflar kamu vicdanındaki kanaatleri etkilemiyor. Doğru söylüyor denmiyorsa, itibar kaybedersiniz. Doğru söylüyor dedirtmeniz için, sözlerinizin doğru kabullerle uyuşması lazım. Hep bu frekansı tutturmaya çalıştım.

– 28 Şubat bir yenilgiydi. Seçmene ve tabana karşı sorumluluğunuzun genişlediğini düşündüğünüz için mi bu işi üstlendiniz?

Çok doğru. FP'nin seçimlerden başarısız çıkmasını asla istemiyordum. Oyların artmasını istiyordum, kapanan bir partiye rağmen "bakın daha güçlü geldik" demek gerektiğine inanıyordum. Aslına bakarsanız, FP'nin oy potansiyeli RP'nin oy potansiyelinden yüksekti. Seçim bölgemden biliyorum. Gittiğimiz ilçelerde, RP döneminde görmediğimiz büyük ilgiler görüyorduk.

– Küskünler hareketine destek mi düşürdü oyları?

Bu olay FP'nin oy eğrisini önemli ölçüde etkiledi. Bunu bizzat yaşadım. RP, laiklik karşıtı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle kapatılmış olsa bile, köylerde, kasabalarda, varoşlardaki büyük kitleler bu iddialardan etkilenmemişti. Sivas'ta köyleri geziyorum, bir köyde vatandaşlarla konuşurken, insanların bizim adımıza kaygılandıklarını hissettim. "Doğru şeyler yapıyorsunuz, düzgün insanlarsınız. Ama sizi rahat bırakmıyorlar. Elinizi kolunuzu bağlamaya çalışıyorlar. Ne yapsanız da politikayı bu engellerden kurtarsanız" diye bizim adımıza çözüm üretmeye çalışan insanlar gördüm. Hele altmış yaşlarındaki bir köylü vatandaşın söylediği hiç aklımdan çıkmaz. "Siz de öbür partiler gibi eğri olun" dedi.

– Yani?

"Yani partiler yanlış, eğri oldukları için başlarına bir şey gelmiyor. Siz doğru olduğunuz için geliyor. Siz de eğri olun, biz biliyoruz ki, sizin

yüreğiniz temiz” diyor. Bu ortamları hep gözlemliyorduk. Benzer frekansları başka ortamda da alıyordum. Şuna inanmıştım. Bizimle ilgili yanlış, hatta tabanın hoş karşılamayacağı görüntüler ortaya çıktığında, seçmenler “Bunlar uyum sağlama zorunluluğundan yapıyor” diye yorumlamaya başlamıştı.

Ama küskünler olayı farklıdır. Patlayan oy potansiyelinin düşmesine yol açan bir hadiseydi. Nitekim seçimlere girdik. 1999’da milletvekili seçimleriyle yerel yönetim seçimi birlikte yapıldı. Ortaya çıkan sonuç çok ilginçti. FP, RP’nin oylarının altında oy aldı. Buna karşılık, belediye seçimlerinde en yüksek oyu aldı.

– Özel bir mesaj mı var burada?

Şunu söylüyor bu sonuç: Belediyelerde iyisiniz, başarılısınız. Ama Ankara’da yürüyemiyorsunuz, Meclis’te sorun çıkıyor. Bana göre 1999 seçimleri, Ak Parti’ye giden yolda, oy potansiyelini pekiştiren bir seçim oldu. Ak Parti’nin büyük oy potansiyeline ulaşmasında, RP ile FP tabanının büyük katkısı var. Seçimlerde, seçmen zihnine bir şeylerin yerleşmesi son derece önemli. Seçmen, partileri zihninde sadeleştirip onlarla ilgili fotoğrafı kavranımsallaştırıyor mu, bu anahtar bir sorudur.

– Yani sandığa giderken netlik ayarını nasıl yaptığı, değil mi?

Çok güzel ifade, netlik ayarı! 1995-1999 dönemi boyunca, iktidar olan hükümetlerin performansı, Refahyol performansına ulaşamadı. DYP çok milletvekili kaybederek yara aldı.

– Küskünler oy kaybına yol açtı. Ama sonuçları açısından, seçimden iki ay önce Abdullah Öcalan’ın yakalanmasının da belirleyici rolü olmadı mı?

Doğru. Ama daha önce başka bir analiz yapmak gerekiyor. Hükümetin başında Mesut Yılmaz bulunmakla birlikte, ANAP’ın görüntüsü seçmen nezdinde kırılmıştı. Bunun sebebi de ANAP’ın çok yıpranmış olmasına dayanıyordu. Bir kere ekonomiyle ilgili çok olumlu şeyler söyleyemeyiz. Özellikle Refahyol sonrası süreç, hep Refahyol dönemiyle kıyaslanıyordu. O açıdan geniş seçmen kitleleri, Refahyol dönemine göre, refah düzeyinin gerilemiş olduğunu hissediyordu. Büyük parti olması nedeniyle de bunun faturasını Mesut Yılmaz ve ANAP üstlenmişti. Üstelik Refahyol döneminde gündeme hiç gelmeyen yolsuzluklar, ANAP üzerinden Türk siyasetine ağırlıklı düştü.

Türkbank olayı, hatta bir bakanın, Güneş Taner’in düşürülmesi, buna bağlı pek çok konunun yoğun tartışılıyor olması, Öcalan’ın yakalanmasının seçimlerde ANAP oylarını olumlu etkilemeye yetmediğini gösteriyor.

Ama 1991 seçimlerinden itibaren, çok istikrarlı ve düzenli bir görün-

tü veren DSP vardı. Yedi milletvekiliyle Meclis'e girmiş olmakla birlikte, dürüst lideriyle, Türkiye'ye sahip çıkan, meselelere vâkıf, tecrübeli bir parti görüntüsü veriyordu. İstikrarlı biçimde geliyordu. Öcalan'ın yakalanmış olması, yolsuzlukların en fazla tartışıldığı dönemde bile, "temiz lider, temiz parti" olarak DSP'nin oylarında patlamaya yol açtı.

– 1999 seçimleri sonrasında kurulan ANAP-DSP-MHP koalisyonu açısından, MHP'nin yıldızını yükseltenin Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla yükselen milliyetçi dalga olduğunu söyleyebilir miyiz?

Evet. 1999 seçimleri MHP'nin Türkeş dönemi dahil, tarihindeki en yüksek oyu alması sonucunu doğurdu. Bunun analizi şöyle: Birincisi Apo'nun yakalanmasıyla bağlantılı olarak, MHP'nin belli seçmen kesimindeki vurgusu arttı. Yükselen milliyetçi dalga vardı. Bu dalga hatırlara doğrudan MHP'yi getiriyordu. Seçimden önce çok kavgalı, kötü görüntülerle dolu bir kongre yapmasına rağmen, ister istemez bu dalgadan yararlandı.

Öte yandan bir ilave yapalım; RP-FP çizgisi, özellikle bazı genel sorunları çözemeyen parti görüntüsü verdi. Kapatılması, ardından küskünler gibi bir kırılma oluşturmaması, biraz da pes ettiği anlamına geliyordu. Bahçeli bu ortamda çok sade bir sloganla dolaşıyordu. O slogan seçmene mal oldu. "Ürkeklere değil, erkeklere oy verin" diyordu.

– Bu slogan etkili mi oldu?

Daha önce ben şuna hayret ederim, Bahçeli'nin her mitingde kullandığı bu cümle, kadın kuruluşlarınca çok şiddetle protesto edilmesi lazımdı. Ama o alanda da bir sessizlik hâkimdi. İnsanların o cümle etrafında olumsuz düşünce oluşturmalarını sağlayacak bir hatırlatmayı da kimse yapmadı. Oysa kitlelere hatırlatırsanız, doğruyu bulurlar. Ama hatırlatan olmazsa, bazen bazı vurgular kaybolur. O seçim gürültüsü sırasında, bu sloganın kadınlara yönelik olumsuz boyutu da maalesef gözden kaçtı.

– Bahçeli'nin kastettiği "ürkekler" kimdi?

Özellikle kırsal kesimde, köylerde, kasabalarda geniş kitlelerde, "ürkekler"den kasıt, Refah Fazilet çizgisidir. Erkekler ise her zaman kavgaya dövuş, mücadeleyi seven bu MHP kesimidir, bu algıyı ortaya çıkardı. Yakalanmış bir Apo da varken, tam "bunun hesabını bitirecek bir erkekler grubuna ihtiyaç var" anlayışı doğrultusunda milliyetçilik dalgası yükseldi.

– O dönem sizi rahatsız etmedi mi?

Hiç rahatsız olmadım. Çünkü makul ve mantıklı olmak, gerçek zeminde siyaset yapmak, rasyonel olmak ayrı şeydir, agresif, üst perde-

den söylemler ayrı bir şeydir. Gerçekçi zeminden hiçbir zaman ayrılmamak gerektiğine inandım. Koşullarla bağlantılı düşünmek ve yürümek zorundasın. Siyasetin de verileri, değişkenleri vardır. Ama hiçbir zaman, hiçbir seçimde siyasiler “Kardeşim, siyasetin değişmezleri şunlar, değişkenleri de bunlardır. Bu değişkenleri de bir siyasi parti, siyasi gücüne göre şu oranda değiştirebilir. Zemin budur. Ben de geldiğim zaman değiştirme gücüne sahip olduğum bu değişkenlerde, şu oranda değişiklik yapacağım” diye propaganda yapmaz! Tersine, siyaset yıllarca kendisini her şeyin mutlak sahibi ve değiştirme gücünün mutlak aktörü gibi takdim etti. “Ben gelir şunu yaparım” diye.

– Hangi kanattan olursa olsun mu?

Hangi kanattan olursa olsun. Seçmen de bunu böyle algıladı ve siyaseti, yapamayacağı şeylerden bile sorumlu tutmaya başladı.

– Örneğin?

Örneğin başörtüsü.

Siyaset başörtüsü sorununu tek başına çözemez

– Siyaset başörtüsünü çözemez! Bunu bu netlikte söylüyor musunuz?

İstediği formül ve dilediği biçimde yapamaz. Kurumlar arası işbirliği ve toplumsal uzlaşmaya ihtiyaç var. Ama seçmen yıllarca istediği formül ve biçimde yapabileceğini düşündü. Mesela RP muhalefetteyken, Türkiye’de çok önemli bir seçmen kesimi, RP iktidara geldiğinde başörtüsü sorununu çözecek diye baktı. FP döneminde de böyle baktı. RP’nin kapatılmasında kapanma gerekçelerinden biri başörtüsüydü, ama ana gerekçe değildi. Buna rağmen seçmenin kafasında, bunun siyasal iktidarın gücüyle çözümlenebileceği anlayışı vardı.

MHP de 1999 seçimlerine girerken “Ürkekler değil, erkekler” derken bu konuyu hatırlatıyordu. Devlet Bahçeli, yaptığı konuşmalarda “Yüzde doksan dokuzu Müslüman olan bir ülkede başörtüsü sorunu olur mu?” diye konuşuyordu. “Ürkek-erkek” cümlesiyle birleşince, “MHP bu başörtüsü sorununu çözecek” gibi algılandı.

– Tek sloganla iki vaat...

Evet, tam olarak böyle. 1999 seçimlerine damgasını vuran bu slogan, Apo’yu ve başörtüsünü hatırlatıyordu. Sırf bu nedenle MHP, Alparslan Türkeş döneminde bile yakalayamadığı oy potansiyelini, o konjonktürel ortamda bu sloganın yardımıyla yakaladı. O slogan yalın olarak seçmene bir şey hatırlattı. Sizin “netlik ayarı” değiniz şeyi ortaya çıkardı. Ama 1999 seçimlerine kadar, siyasetin her şeye muktedir olduğunu sanan seçmen, bu seçimden sonra rasyonelleşmeye başladı.

Nasıl bir rasyonelleşme?

– Siyasetin neyi yapıp neyi yapamayacağını, kudretinin mutlak olmadığını, siyaseti bağlayan yazılı olmayan kuralların da var olduğunu görmeye, bunu daha da içselleştirmeye başladı.

Aynı şeyi hukuk zemininde gördü. Geçmişteki kırılmaların askeri müdahalelerle ortaya çıktığını düşünüyordu. Fakat böyle bir müdahalenin olmadığı ortamda da siyaseti sınırlandıran güçler ve mekanizmaları fark etti.

– Abdullah Öcalan'ın idam edilmemesini kastediyorsunuz galiba.

İki şeyi kastediyorum: Birincisi bazı seçmen kitlelerinin düşündüğü gibi, anayasal bir engel olmadığı, hukuk düzenimizde var olduğu halde Öcalan'ın idam edilemediğini gördü. Üstelik MHP iktidar olmasına rağmen. Her ne kadar MHP bu sonucu koalisyon hükümetinde bulunmasına bağladıysa da, bu yorum, seçmen nezdinde ikna edici olmadı. Dahası, bir anayasa değişikliği yapılarak idam cezası kaldırıldı. Bu yapılırken MHP hükümetteydi. İkincisi, MHP'nin hükümette olduğu dönemde, bütün vurgulu söylemlerine rağmen başörtüsü sorunu da çözülemedi. Çözülemediği gibi, FP başörtüsü gerekçesiyle kapatıldı.

Bana kalırsa bu iki olay, seçmenin siyasetin mutlak gücüne dair düşüncesinde değişim yarattı. Bu da iki yönlü oldu. Siyaset bütün gücü uluorta kendisine atfeder tarzda konuşmaktan vazgeçti. Seçmen, demokrasinin, güçlerin bölünmesi anlamına geldiğini fark etti.

– Bunu fark etmenin bedeli bu kadar ağır mı olmalıydı? Yoksa siyasetin muktedir olması konusunda yaygın bir illüzyon mu var?

Evet siyaset yıllardır bir illüzyon oluşturmuştur. Ama bu gittikçe reel bir zemine oturmaya başladı. Her ne kadar parti kapatmalar çağdaş demokrasilerde göremeyeceğimiz ölçülere varmış olsa da, bu durum, demokrasi ve siyaset açısından olumsuz olsa da, son tahlilde bu süreçler demokrasinin kurumsallaşması, algılama ve rollerin daha sağlıklı görülmesini sağladı.

– Bu analizden hareketle, Devlet Bahçeli alanlarda seçmenden oy toplarken, gereğinin yerine getirilemeyeceğinin ayrımında mıydı? Yoksa 1999 sonrası hızlanan iç dinamik, AB müktesebatına uyum yönündeki yasal değişiklikler mi bu sürecin rotasını değiştirdi?

İşin o boyutu da önemli. Siyasetin bu konuları halledebileceklerine inandığını görüyorum. Taahhütte bulunurken, bu yapılabilecek bir şeydir diye düşünüyor. Çok yalın ve hukuki düşündüğünüz zaman, gerçekten de öyledir. Nedir mesela? Yasa çıkarma yetkisi yasamaya, fiilen de iktidara aittir. İktidar bir yasa yaptığı zaman, tüm idareyi ve yargı organlarını da bağlar. Buna rağmen yine o hukuk devletinde ya-

saların, Meclis'ten geçmesiyle yasalaşmadığı da bir gerçektir. Meclis'in denetim mekanizmaları var. Ama Meclis dışı denetim mekanizmaları da var. Mesela anayasa değişiklikleri sadece şeklen incelenir; bu çok açık. Ama bir gün oluyor, o ana dek var olmayan bir içtihat geliştiriliyor ve denetimi yapar hale geliyor. Bunun nasıl olacağını yaşamadan önce göremezsiniz.

– O ana kadar “yerindelik denetimi” yapmayan bir Anayasa Mahkemesi’nin bir sene sonra yapacağı görülemiyor. Bunu hissetmek de mümkün değil, öyle mi?

Önceden öngörülebilirliği yok işte. İşin özü gelip Cumhuriyet’in kuruluşuyla birlikte ortaya çıkan devletin nitelikleri kavramına dayanıyor. Süreci de Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren oluşturulan kurumların, bu ana çatıyı korumakla ilgili değerlendirme biçimleri ve bunu koruma refleksleri yönlendiriyor.

– Oradaki genler daha baskın...

Evet.

– Kendisini tehdit altında hissettiği her girişimde o genlerin hafızası canlanıyor.

Bazıları, “böyle bir risk yok, risk icat edip üzerinden işlem yapılıyor” diye değerlendiriyor.

– Mesela siz mi?

Mesela ben... Ama birilerinin riski algılamaması da önemli olmuyor. Risk algılayanlar var, öyle bir risk olmasa bile, bu algı kurumlara sirayet ediyorsa, sonunda hukuk düzeni içinde öngörmediğimiz yeni içtihatlar ile yeni yorumları karşımıza çıkarıyor.

Bunu 141, 142, 163. maddelerde de gördük. Bu üç madde kaldırıldı. Artık herkes “ifade özgürlüğü bu ülkede sonuna kadar serbesttir” dedi. Daha ileri adım atmak isteyenler “Konuşan Türkiye” sloganıyla ortaya çıktılar. Ama bir süre sonra bunun iki tehlike oluşturabileceğini algılamaya başladılar: Biri rejimin niteliği, diğeri ulusal bütünlükle ilgili riskler.

– Biri laiklik, öteki bölünme yani.

Evet, laiklik ve bölünme ekseninde risk oluşturacağı kaygılarını ortaya çıkardı. Bu kaygılar yavaş yavaş büyüdü. Sonunda yıllarca kimse düşünceleri nedeniyle takip edilmediği, kameraların önünde her şeyin söylenebildiği bir dönemin ardından, hiç öngörülme-yen bir madde düşünce ve ifadeye sınır getirecek şekilde yargı tarafından yorumlanıp cezalandırılmaya başlandı.

– Kaldırılan 141, 142 ve 163’ün yerine geçebilecek TCK’nın 301. maddesi...

Evet, karşımıza 301 çıktı. Bir yargı envanteri çıkarmadım. Ama önceki zamanlarda 301’in, bu şekilde yorumlandığını zannetmiyorum.

– Yıllardır kanun sayfalarında sessizce duran 301’i bir gün büyü-yüp serpilmiş olarak gördük...

Aynen tanımladığınız gibi oldu...

– 301. maddenin aktifleşmesi, o üç madde kaldırıldıktan sonra ortaya çıkan geniş hak kullanımlarının “ölçüyü aştığı” gerekçesine dayanıyor olabilir mi? Devletin kendisini koruma refleksinin “savunma aracı” gibi. Zaten mevcut bir madde, ama etkin olarak kullanılmasına dair zamanlama bunu düşündürüyor doğrusu...

Süreç aynen yorumladığınız gibi olmuştur. Bugün de siyaset ana eksen olarak hâlâ düşünce özgürlüğünü, düşüncenin önündeki engellerin kaldırılmasını savunur. Referans olarak da Batı demokrasilerindeki metinlere bakar. Bu örneklerden hareketle, yasal zemini ona göre düzenler. Ama aynı düzenleme Batı’da düşüncenin kovalanmasına yol açmazken, Türkiye’de kovalamalar başlar.

– Bizde rejim tıkanıklıklarını neredeyse kalıcı hale getiren tam olarak nedir?

Çok yönlü... Türkiye sürekli çağdaş Batı demokrasilerine uygun bir yapılanma arayışı içinde. Üstyapı kurumlarını buna göre düzenliyor. Ama daha derinlerde bunu desteklemeyen, eksik kalan dönüşümler var.

– Mesela?

Zihinsel dönüşüm mesela. Yasal değişimi desteklemiyor. Böyle olunca uygulama farkı çıkıyor.

Yasal değişim ile zihinsel dönüşüm çelişkisi

– Zihinsel dönüşüm ile yasal değişim arasında çelişkiler mi var demek istiyorsunuz?

Evet, bunu demek istiyorum. Bu da tamamen tarihi birikimle bağlantılı. Zira dönüşüm, bütün boyutlarıyla bir dalga oluşturmıyor. Yavaş geliyor. Şeklen düzenleme yapmanın, tarihi birikim ve diğer kurumsal yapıların oluşmaması karşısında yetmediğini kendi akademik incelemelerimde de tespit ettim.

– Nereye vardınız?

Batı’da ortaya çıkan Sanayi Devrimi’yle birlikte bütün kurumlar de-

gişiyor. Modern bir yaşama biçimi, dünyanın geri kalan kısmından da pay alan yüksek bir refah düzeyi ortaya çıkıyor. Osmanlı yönetimi değişmek gerektiğini anlıyor. Geleneksel kurumları ihya etmek yerine, çağdaş Batı kurumlarını yerleştirmek gerektiğine inanıyor. Gözünün diktiği ilk konu da Batı'daki fabrikalar. Biz de Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirelim diyorlar. Ama ortada girişimci sınıfı yok. Bu kez devlet eliyle fabrika kurmaya koyuluyorlar.

Yani aslında Türkiye'deki devletçilik ve sanayileşme, hatta KİT'ler Tanzimat'la ortaya çıkıyor. 1840-1865 döneminde, Osmanlı Devleti'nde bir sanayileşme politikası var. Devlet eliyle üst üste fabrikalar, nitelikli işgücü yetiştirmek için üst üste sanayi mektepleri açılıyor. Sanayi sergileri düzenleniyor. 1862'de Sultanahmet'te büyük bir sergiyi Padişah Abdülaziz açıyor. Sergi altı ay açık kalıyor. Fransa, Londra'daki sergilere özenip ilgilileri gönderiyorlar.

– Ama sonuç zayıf, neden?

Çünkü fabrika kurmak yeterli değil. Arz talep mekanizmaları bile dikkate alınmamış. Sadece Batı'ya bakıp, biz de açsak iyi olur demişler. O kadar. Porselen, halı, demir-çelik fabrikaları, bunların bir kısmı Cumhuriyet dönemine nakledilmiştir. Dünyada fabrikası olan tek parlamento bizimkidir!

– Yıldız Porselen'i kastediyorsunuz, değil mi?

Evet. Yıldız Porselen, Osmanlı'daki KİT'leşme geleneğinin sembolik olarak parlamentoya taşınmasıyla ortaya çıkmış bir hadisedir. Yani özetle, girişimci ve tüketici algısının değişip dönüşmediği ortamda, "Batı'dan fabrika alalım, bizim de refah düzeyimiz artsın" demekle olmuyor. İlginçtir, biz Cumhuriyet dönemindeki bazı devrimlerin, Atatürk döneminde gökyüzünden düşmüş gibi aniden uygulandığını sanırız.

– Oysa eskiye dayanıyor değil mi?

Elbette. O devrimlerin bazıları Osmanlı'da yüz yıl boyunca tartışılmıştır.

– Mesela?

Mesela Medeni Kanun. Ali ve Fuad paşalarla Cevded Paşa arasındaki en önemli tartışmalardan biridir. Bazı Osmanlı paşaları, İsviçre Medeni Kanunu'nu tercüme ederek hukuk devrimi yapma hülyasına düştü diye eleştirilmiş, takvim de tartışılmıştır. Başka bir şey söyleyeyim: Abdülhamid'in hatıralarına bakın. Abdülhamid harf devriminden yanadır. Latin alfabesine geçmek ister. Bunların hepsi Osmanlı döneminde, Osmanlı aydınları ve bürokratları tarafından tartışılmış. Zaman zaman bazı adımlar atılmış. Bazı adımlardan ise erken görüldüğü için vazgeçilmiştir.

Atatürk ile Cumhuriyet'i kuran kadrolar, bu dönemde yetişmiş, o dönemin aydınlarıyla etkileşim içinde olmuş ve o dönemden devraldıkları ve o dönemin gerçekleştiremediği daha ileri yenilik kararları almış ve uygulmuşlardır. Bu süreç ve zihinsel dönüşüm halen devam ediyor.

- Zihinsel dönüşüm ile yasal değişimlerin iç dinamikleri hangi kavşakta çatışıyor?

Zihinsel dönüşüm, risk algılamaları var olduğu sürece geriliyor. Birden bazı refleksler harekete geçiyor. Düşünce özgürlüğüne sonuna kadar evet dediğimizde, bölünme riski ortaya çıkıyor. Laiklik ekseninde riskler ortaya çıkıyor; herkesin değilse bile bazılarının kafasında. Ama bir taraftan da "hayır, özgürlükler genişlediği sürece risk algılamaları da ortadan kalkar" denebilir. Bütün yasakları ortadan kaldırıp, risk saydığınız şeylerin kalkmasını sağlayacak bir zemin oluşturmak da mümkün.

- Ahenk oluşmuyor ama...

Evet, kopukluk oluyor. Aynen bir Osmanlı paşasının klasik Batı müziği dinlemesine benziyor. Bir Osmanlı paşası, Avrupa'da klasik Batı müziği konseri dinlemek üzere görevlendiriliyor. Paris'te bir konsere gidiyor. Alışmış kendi tek sesli müziğine. Hatıralarında şöyle yazıyor: "Bir çok sazende çıktılar, saatlerce uğraştılar. Sonunda bir makam tutturamadılar ve dağıldılar."

- Hüzünle gülümseten bir anekdot bu... Buraya zihinsel dönüşümden geldik...

Seçim sonuçlarını analiz ediyorduk. Aslında Devlet Bahçeli'nin sloganından geldik buraya. Siyasetçiler de pek çok şeyi anladı. Seçmen de pek çok şeyi gördü. Siyaset her şeye rağmen, konuşurken bazı sınırların olduğundan haberdardır. Söylediği sözlerin, yapılamayacak boyutları olduğunu her şeye rağmen hisseder. Ama düşüncelerindeki yapılabirlik alanı daha genişti. Bu gittikçe daraldı. Siyaset yapanlar da demokrasiyi daha fazla özüksedi bence. Demokrasiyi, sadece sandıktan çıkan halkın iradesi olarak gören pek çok kişi, artık demokrasi sadece sandık sonucu değil, çoğulculuktur diyor. Sivil toplum kuruluşları, basın, devletin farklı kurumları... Demokrasi, güçlerin bir yerde temerküz etmediği bir yapıdır. Bunu herhalde, bu süreçleri yaşayan bütün siyasetçiler görmüştü.

Hiç unutmuyorum. 1991'den sonra Türk-İş'in kongresini izlemeye gitmiştim. Demirel'i kürsüye davet ettiler. Daha kürsüye çıkmadan işçiler protestoya başladı.

- Neden?

Meydanda herkes kendisine "baba baba" diye tezahürat yapmış. O

da elini kürsüden geniş kalabalıklara uzatarak “Benim işçim, benim köylüm, benim memurum” diye bütün sorunlara sahip çıkmış. Bu arada da işçilere pek çok önemli vaatlerde bulunmuş.

Demirel kürsüye çıkınca, salonda bulunan işçiler, “Seçimden önce şu sözü vermiştin, niye yapmadın?” diye bağırıyor. Sayın Demirel yumuşak üslubuyla bir cümle söylüyor. Salondan laf atılıyor. Bir cümle daha. Yine sesi kesiliyor. İnsicamı bozulunca dayanamadı. Konuşmasını değiştirdi. “Tamam” dedi. “Ben seçimden önce bazı sözler verdim. Benim kabahatim, yapamadıklarım var. Fakat sizin hiç mi kabahatiniz yok” diye çıkıştı. Herkes şaşırды. “Bunların yapılacak şeyler olmadığını seçimden önce neden söylemediniz?” diye sürdürdü.

– Salon çözüldü tabii...

Müthiş bir kahkaha, gevşeme. O protestolar bir anda bitti. Demirel çok tatlı bir akışla, güzel bir nutuk irat etti. Herkes mest oldu ve sonunda alkışlayarak kürsüden indirdiler. Bu, siyasette duyduğum en önemli cümlelerden biriydi.

– Gerçekçilik açısından mı?

Evet, o mizahın altında büyük derinlik var. Siz sendikası diyor, araştırma örgütleriniz var, hangi işin olup olamayacağını bilip kestirmeniz lazım. Örneğin, teorik olarak diyebilirsiniz ki, “herkes beş yıl sonra emekli olacak”. Bunu bir yasa metniyle halledersiniz. Ama olması imkânsız. İşte bu imkânsız olan kısmın, yani hukuk zemini dışındaki gerçek boyutunun, akli başında seçmen kitlesi açısından anlaşılır olması lazım. Belki örgütte, bir grupta, bir başbakanın bu anlaşılabilirliği görmeyi isteme hakkı vardır. Aslına bakarsanız, Demirel de burada onu ifade etmişti.

– Risklerden söz etmişken, anmadan geçemeyeceğimiz bir başlık da jeopolitik. Jeopolitiği Türkiye’nin kaderi mi?

Jeopolitik çok önemli. Riskli bir bölgedeyiz. Bir yandan Ortadoğu’da bulunan bir Türkiye var. Bu Türkiye, Batılılaşma çabası içinde. İçeriye Batı kurumlarını aktarmaya çalışırken, jeopolitik konumuna bağlı riskleri sürekli yaşıyor. Bu da tehdit ve tehlike konseptlerini harekete geçiriyor.

– Siyasetin muktedir olamaması. Yenilikçi ekip bu değerlendirme sonucu mu ortaya çıktı?

Çok yoğun bir süreç yaşadık. Anayasa Mahkemesi dava açınca, FP’nin de sürdürülemeyeceği anlaşıldı. O da Merve Kavakçı’nın adaylığıyla bağlantılı. Parti içinde yeni bir sorgulamayı ortaya çıkardı. Geleneksel siyaset anlayışıyla siyaseti sürdürmenin, Türkiye’nin reel zeminine uygun olmadığı, “seçmen bundan hoşlanıyor”un doğru olmadığı,

siyasetin gerçekçi söylemle yapılması gerektiği konuşuldu. Bu da yeni bir düşünceyi ortaya çıkardı.

Kayıp trilyon davası

– **“Kayıp trilyon” olarak bilinen davada Hazine’den alınan parti yardımının sahte belgelerle harcanmış gibi gösterildiği iddiası var. Bu davanın konusuyla herhangi bir şekilde ilgilendiniz mi?**

1991’den itibaren RP’de, sonra da FP’de aktif siyaset yaptım. Ama her iki partinin de gelirleri giderleri ve mali durumlarıyla hiç ilgilenmedim. O mekanizmaların herhangi bir yerinde de bulunmadım.

– **Neden?**

Çünkü bu partilerde siyaset yaparken rolüm farklıydı. Parayla bağlantılı herhangi bir pozisyonda bulunmadım. Dolayısıyla parti gelirlerinin hangi kalemlerden oluştuğunu, giderlerin kaynaklarını doğrudan izlemedim.

– **Bir maliyeci olarak partinin finansal işleyişini merak etmediniz mi?**

Elbette partinin belli gelir kaynaklarına ihtiyacı vardı. Başta seçim dönemleri olmak üzere para harcamadan siyaset yapılamıyor. Ama pek çok konuda aktif olsam da, para konularını yarı dışarıdan biri gibi izledim.

– **Bu bir tercih mi, görevlendirme mi?**

Görevlendirmeler bu şekilde oluştu. Bir yıllık Refahiyol döneminde Maliye bakanıyım. Parayla, ekonomiyle bağlantılı aktif kararlar verip icraatlar yaptığım süreç Maliye bakanlığı dönemidir. Burada kamu kaynaklarından sorumlu bakan olarak görev yapıyordum. Sayın Erbakan başbakan sıfatıyla hep ekonomi politikalarıyla ilgilenmiştir. Haftada en az iki üç kez, sağlıklı ekonomi politikası konusundaki çalışmalarda hep beni yanında bulunduruyordu. Ama bu bir yıl zarfında asla bir ödenekle, bir ödeneğin nakliyle ilgili parasal bir konuda talimat vermemiştir; görüş de belirtmemiştir.

Erbakan’a şahadet

– **Erbakan’ın parasal konularda size hiç talimat vermemesi neyi kapsıyor?**

Özel görüntü verecek sınırları. Ama kaynakların ne kadarını sulama yatırımlarına, ne kadarını karayollarına ayırmak gerekir gibi konularda gerçekten çok mesai harcamış biridir. Ancak kamuoyunun algıladığı biçimde aktif siyaset yapan insanın uğraştığı, kimin kamu kaynaklarından ne aldığını belirleyen süreçlerin hiçbirinde asla olmamış, hiçbir gö-

rüş yansıtmamış, hiçbir talimat vermemiştir. Bu açıdan ben Erbakan'ın kanu kaynaklarının kullanılması konusunda dürüst, sorumlu bir başbakan gibi hareket ettiğine şahadet ederim.

- Bugün de mi?

Bugün de. Muhalefette de, başka görevlerde de diğer bakanlar ve başbakanların neler yaptığına dair konuşmalar hep gündemde yer aldı. Ben bu konuda Erbakan'ın farklı ve özgün bir çizgisi olduğunu görüyorum. Ama sizin sorduğunuz için farklı boyutu. Kayıp trilyon bağlantısı.

- Talimat almanız dahi, hükümet sırasında mali açılardan te-reddüde düştüğünüz, rahatsız olduğunuz bir konu da mı olmadı?

Kesinlikle! Bu netlikte söyleyebilirim. Beni rahatsız edecek nitelikte olması şöyle dursun, bir soru işareti bırakacak en küçük bir izlenim edinmedim.

- Siz Maliye bakanıydınız. Ama hükümet dediğimiz çok büyük bir organizasyon; birtakım konuların dışarıda gelişme ihtimali de mi yok?

Şöyle varsaydım hep; ben işini yapmakla meşguldüm, doğru. Ama farklı eğilimleri bulunan bir kişi olsaydı, bir parça da benimle ilişkilerine yansması gerekirdi. Çünkü maliye bakanıydım. En azından hisse-derdim. Böyle bir his de olmadı.

- Ama ortada “kayıp trilyon” diye bir dava var ve Necmettin Er-bakan pek çok kişiyle birlikte yargılanarak ceza aldı. Burada çizdi-ğiniz tablonun dışında bir şey olduğu açık değil mi?

“Kayıp trilyon”, parti kapatma davasından sonra ortaya çıkan bir sü-reçtir. Bunu unutmayalım.

- Yani?

Siyasi partilerin gelir ve giderleri Anayasa Mahkemesi'nce denetle-nir. Anayasanın 69. maddesi çok açık; parti hesaplarını inceleme yetki-si de ancak Anayasa Mahkemesi'ne ait. Ancak RP'de süreç daha farklı oldu. Devreye Maliye Bakanlığı girmiş.

- Bunun neresi gayrı kanuni? Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılı-ğının suç duyurusu sonucunda başlayan bir süreç değil miydi?

Ayrıntısı çok hatırımda değil. Ama süreç nereden ve nasıl başla-mışsa, Maliye Bakanlığı doğrudan devreye girmiş ve Maliye denetim elemanları inceleme yapmış. Hatta sadece genel merkezin harcama-larını değil, bütün il, ilçe teşkilatlarının yaptığı harcamaları da incele-miştir. Bu incelemeler de maliye inceleme elemanlarının yöntemleri-ne göre yapılıyor.

– Siz maliye kökenli bir siyasetçisiniz. Bunda rahatsız edici ne var?

Parti örneğin seçim çalışması sırasında bir istasyondan benzin almış ve faturayı gider dosyasına koymuş. Belgenin gider dosyasında bulunup defter kayıtlarında olması yeterli değil. Maliye inceleme elemanları, gider belgesi hangi firmaya aitse o firmadan da soruşturur. “Buna satış yaptınız mı, belgeyi bu satışa göre mi düzenlediniz?” diye. Yani tam bir vergi incelemesi gibi.

– Bir siyasi partinin, geleneksel vergi yükümlüsü gibi incelenmesinin sakıncaları ne olabilir?

Sakıncası veya gayrı hukuki bir yanı yok. Ama Cumhuriyet tarihi boyunca, hiçbir siyasi parti bu yöntemle incelenmemiştir. Hiçbir siyasi partinin gelir giderleri yerli yerince harcanıp elde edilmiş mi diye bakılıp dosya böyle karara bağlanmamıştır.

– RP’ye neden böyle yapıldığını düşünüyorsunuz?

Bu, 28 Şubat’ın ortaya çıkardığı sonuçlardan biri. Bence burada şuna dikkat etmek lazım: Böyle bir hesap incelemesine bugün veya geçmişte tüm il teşkilatlarıyla birlikte, hangi parti muhatap olsaydı hesapları düzgün kapanırdı acaba?

– Bu mümkün değil miydi ve mümkün değil mi?

Mümkün değildi. Maliye’nin kendi inceleme yöntemine göre incelediği bir partinin sağlam çıkacağına dair inancım yok. Üstelik sadece genel merkez hesapları değil, taşra da. Asla bir partinin hesaplarının tamamen düzgün çıkacağına inancım yok.

– Neden?

Buna şöyle bakın, Maliye’de meşhur bir laf vardır: “Eğer bir Maliye inceleme elemanı, bir mükellefi inceler de hesapları sağlam çıkarsa, bu o mükellefin sağlam olduğu değil, maliyecinin beceriksiz olduğu anlamına gelir.”

Maliyecilik yaptığım için, iki buçuk yıl boyunca incelediğim bütün mükelleflerden vergi farkı bulmuşumdur. Yüzlerce mükellef inceledim. İncelemeye alıp da matrah vergi farkı bulmadığım kimse olmadı!

– O zaman kural, kural dışına mı çıkmak?

Maliye incelerse farklıdır.

– O zaman bunu AKP için de söyleyebiliriz.

Ben genel vaziyeti söylüyorum!

– Orada yetmiş dokuz kişi yargılanıyor. 2.8 milyon YTL de Hazine zararı çıktı. Şöyle mi yorumlayalım; bu çıkan sonuç gerçek değil...

Hayır, böyle bir sonuca varmıyorum. Türkiye’de çok yaygın bir kayıt dışı ekonomi var. Bir Batılı böyle bir piyasada asla çalışamaz. Ama Türkiye’deki bütün birimler, firmalar bu yapıda çalışıyor.

Partiyi firma inceler gibi incelediler

– Neden böyle peki?

Buradaki sahte belge dediğimiz şey, o değil. Mesela Türkiye’de ihracat incelemesi şöyle olur: İhracatta vergi iadesi var. Ödediği KDV’yi ihraç ettiği andan itibaren devletten geri alır. Ama Maliye ihracatçıyı incelemeyen vergi iadesini ödemez.

Maliye, ihracatçının ihraç ettiği bütün malları iç piyasada temin ettiğini defter belgelerinden inceler. Ama bununla yetinmez. O malları aldığı firma hesaplarını da inceler. Gerçekten bu firma malları almış ya da üretmiş, ihracatçı firmayla zincirin bir alt halkasındaki firma arasındaki ilişkiler reel mi değil mi, bunu belirler. Bu da yetmez. İhracatçı firmanın malı satın aldığı firmanın alım yaptığı firmaları da inceler. Orijine kadar iner. Zincirin bir yerinde belge düzeni var olmakla birlikte, gerçekten mal alım satımıyla ilgili tıkanıklık gördüğünde “vergi iadesi alamaz” diye rapor yazar.

Firmalar da buna itiraz eder: “Ben malı aldığım firmanın hesaplarının doğru olup olmadığını ona soramam. Bu mümkün değil. Piyasa kurallarına göre, siz onu da bana soruyorsunuz. Bu imkânsız.”

Piyasa ile devlet arasındaki vergi iadelerindeki temel itiraz budur. Ama Maliye “Biz bunu incelemeysek para veremeyiz. Çünkü araya halyi ihracat giriyor” der. Her iki tarafın da haklı olduğu bölümler var.

– Siyasal partiler bundan muaf değil mi diyorsunuz?

Aslında bu konuda hiçbir şey söylemiyorum. Sadece farklı bir yöntemle karşı karşıya kalındığını söylüyorum. Bu yöntemi diğer partilere yaydığınız takdirde, tüm diğer partilerle ilgili hesapların aynı şekilde sorgulanması gerektiğini söylüyorum. Ama hesaplar düzgün müydü, sızıntı var mıydı yok muydu... incelemediğim dosyalar, raporlar hakkında değerlendirme yapmak istemem.

– Maliye kökenli siyasetçi olarak bunu merak etmemiş olabilir misiniz? Sizin partiniz, nasıl merak etmediniz, ortada kayıp Hazine parası var mı yok mu?

Ben sadece şunu biliyorum: Para olmadan siyaset yapılamıyor. Bugün de herkes bana soruyor: “Parası olmayan bir adamsın, siyaset yaparsan parayı nereden bulacaksın?”

Siyasetin finansmanı şeffaf olmalı

– İyi bir noktaya geldik. Siyasetin finansmanı...

Siyasetin içine giriyorum. Doğru param da yok. Ama parayı nasıl bulacağımı ben de bilmiyorum. Bir kere Hazine yardımı alınca finansmanı sağlıyorsunuz. Ama onu alabilmek için genel seçimlere girmiş bir parti olmanız lazım. Yeni kurulan bir partinin kurulduğu tarihle genel seçim arasındaki süre ne kadar uzunsa finansman ihtiyacı o kadar yüksektir. Bu süre ne kadar kısaysa, finansman ihtiyacı o kadar daralır. Ama zamanlama da çok önemli. Konjonktürü kaçırdığınız zaman, dışarıdan bakanlar bunu öyle görmez. Konjonktür uygun olduğunda niye çıkmıyor derler.

Halbuki bir siyasi partinin trilyonlarca lira kaynağa ihtiyacı olduğunu kimse bilmez. Çık, arkadayız derler. Gönül desteği verdiği zaman bir partinin kurulabileceğini zannederler.

Siyasi Partiler Kanunu bağışı da gelirler arasında sayar. Ancak bağışın da sınırları var. Onun üstünde bağış kabul ederseniz aradaki fark Hazine'ye irat kaydedilir.

– Ama dinamikler bundan farklı. Siyaset parasız yapılmıyor. Siyasi kültürümüzün içinde, o harekete iyimser tabirle “gönül veren” varlıklı işadamlarının kaynaklarını seferber ettiği de herkesin bildiği bir sırdır. Buna çekidüzen vermek gerekiyor mu, bu dünyanın her yerinde böyle mi?

Hayır, kaynakların açık, şeffaf olması lazım. Sınırların olması da gerekli bence. Zengin biri bir partiyi istediği gibi finanse edememeli, yoksa sermayeye dayalı tekelleşmiş partiler ortaya çıkar.

– Şu anda bunu yaşıyor muyuz?

Zannetmiyorum. Bir parti tek bir finansman kaynağına dayalı olarak siyaset yapamaz. Hele Meclis'te grubu varsa, seçimlere girip çıkmış, belli bir oy alıyorsa, gördüğüm kadarıyla Hazine yardımları o partiyi rahatlıkla finanse etmeye yetiyor. Hele bir de seçim zamanları üç kat alıyor. Dolayısıyla çok önemli.

– Sizin zihninizde bağışa ilişkin eşik değer nedir?

Bu miktar Siyasi Partiler Kanunu'nda var zaten.

– Realite böyle değil ama, değil mi? Bu sınır aşılyordur...

Yasal olarak eşik üstüne çıkamaz denir. İncelenip saptanırsa Hazine'ye irat kaydedilir. Ama niyet farklı olursa, farklı yöntemler kullanılıyor. Kanunlar arkadan dolaşılıyor. Örneğin biri partisine sınırları aşan büyük tutarlarda para vermek istiyorsa, yüz kişi vermiş gibi görünüyor; para bölünüyor.

– Siz kendi cephenizi nasıl tasarlıyorsunuz, yakın gelecek için?

Şu ana dek çalışma yapmadım. Ama en makul yolu, bir banka hesabı açtırarak yasal sınırları duyurmak. Bu yasal sınırlar içinde bağış beklediğinizi söyleyeceksiniz.

– Bu daha önce yapıldı mı?

Ben hatırlamıyorum.

– Şeffaflık da vaat ediyorsunuz böyle yaparak, değil mi?

Banka hesabı olduğu için giriş çıkış bilinir olacak.

– Destek vaadi var mı size?

Finansmanla ilgili henüz teklif ve yöntem önerisi almuş değilim. Nasıl olur diye düşündüğümde başka çözüm bulamadım. Öte yandan şöyle bir sorunda yaşıyorum: Hiç kimse bir partiye yaptığı bağışın bilinmesini istemiyor.

– Neden?

Burası Türkiye. Eğer bağış yaptığı parti iktidarda değilse, üzerine devlet gücünün gönderileceğinden endişe ediyor.

12. bölüm

Her seçimi ekonomi belirler

– Her seçim sonucunu ekonominin belirlediği teziniz var. Bu analiz 22 temmuz seçimleri için ne anlam ifade ediyor? AKP’ye oy veren yüzde kırk yedi oranındaki seçmen topluluğunun refah düzeyinden şikâyetçi olmadığı anlamına mı geliyor? Öte yandan bu seçimin sihirli sözcüğü “istikrar”dı. Küresel sermayenin entegrasyonu ve bunun sonuçları, AKP seçmeninin bilinç eşiğinde değişim mi yarattı?

Her seçime damgasını vuran ana unsur, ekonomidir. Eğer insanlar, yaşadıkları hayatla ilgili algılamalarında bozulma hissediyorlarsa, diğer propaganda araçlarının hiçbirisi etkili olmuyor. Bazı seçimlerde başka faktörler ön plana çıkabilir. Ama onları da besleyen, propaganda gücüne dönüşmesini sağlayan unsur, yine ekonominin kendisi. Eğer işler kötüye gitmiş, ekonomi bozuksa, diğer faktörler etkili olmuyor.

Bunu şöyle izah edebiliriz: 99 seçimlerini değerlendirin. Ortaya bir koalisyon hükümeti çıktı. DSP, MHP, ANAP vardı. 2002 seçimlerine geldik. Bu süre içinde, ekonomiyi “eksi büyüme”ye iten iki olay oldu. 99 depremi. O yıl ekonomi yüzde altı küçüldü. 2001 krizinde de yüzde dokuzun üzerinde küçüldü. Yani 1999-2002 arası, dört yılın toplamında ekonomi büyümemiştir. Eksidir. Aynı dönemde siyasete karşı tüm algılamalar bozuldu. Vatandaşlar özellikle iktidara karşı olumsuz düşünceye kapıldı. Seçimde güven sorunu oluştu.

İşte Ak Parti, seçmenin bu başarısızlığı, topyekûn iktidardaki partilere mal ettiği dönemde kurulmuş, yeni bir parti olarak ortaya çıkmıştır; yeni bir söylemle üstelik. O dönem Meclis’te bulunan bütün partiler Meclis dışında kalırken, Ak Parti iktidar partisi oldu. O dönem mecliste bulunmayan CHP de ana muhalefet partisi olarak Meclis’e girmiştir.

– Burada ilginç bir durum var. AKP’nin ekonomi programı, Kemal Derviş döneminde dizayn edilen programdan radikal bir değişiklik önermiyordu. Hedefler ve program bazında bakıldığında hemen hemen aynıydı.

Bu belki başka bir analiz konusudur. Ama ekonominin seçimlere etkisi ve seçmen algılamaları açısından durum farklı bana göre. Çünkü

seçmen olaya eski-yeni bir program diye bakmaz. Seçime girerken geçen dört yılın kötü olduğunu görür. Geçen dört yıl boyunca ben ekonomik olarak geriledim. Kayıplarım oldu, gelecekle ilgili ümitlerim azaldı diye bakar. Meclis'teki tüm partileri Meclis dışına atıyor. Ak Parti'yi getiriyor. Yani geniş kitleler açısından Ak Parti'nin ekonomik programına dayanak oluşturan konular önemli değil.

– Neden önemli olamıyor? Oysa baksa, AKP'nin ekonomik programının DSP-ANAP-MHP koalisyonu döneminde Derviş'in hazırladığı programa yakın akraba olduğunu görecek.

Çünkü seçmenin baktığı şey farklı; bir baştaki partiye, bir de yaşadığı hayata bakıyor. Baştaki partinin uyguladığı politikalar ve onun döneminde yaşanan ekonomik koşullar, dış dünyadaki gelişmeler, kriz sonrasında ortaya çıkan model gibi konular onun için ayrıntı. Bu, kamuoyuna farklı yansıyor. Siz bir şey söylüyorsunuz, başkası başka şey söylüyor. Türkiye'de seçmenin yüzde kaç siyaseti izliyor acaba? Herkes bizim gibi, yani aktif siyasettekiler, gazeteciler gibi izlemiyor ki siyaseti.

– Çoğunluk izlemiyor mu diyorsunuz?

Tabii. Bence çoğunluk magazin izliyor. Ama buna karşılık yaşadığı hayatı biliyor. Yaşadığı hayat kötüye gidince iktidarı suçluyor. Ama ayrıntılar bazındaki değerlendirmeler kitlelere mal olmuyor.

– Bu tezinize göre 2002 ile 2007 seçimleri arasındaki AKP iktidarına bakarsak?

Beş yılda ekonomi büyüdü. Bu dönem elbette algılaması bozulanlar olmuştur. Ama genel olarak, ekonomide bir kötüleşme olmadı. Bu da herkesçe ifade edildi. Makro göstergelerin iyi olduğu, tarafsız düşünen uzmanlarca, yüzlerce televizyon programında sürekli konuşulmuştur.

Ekonomik istikrar kavramı, ekonomiyle bağlantılı konuşan herkesin vazgeçilmez bir söylemi haline geldi. Objektif bir fotoğraf olarak da tüm seçmen kitlesine ulaştı. Durumu bozulma içinde hissedenler dahil, ama yine de belirli bir istikrar algısı var olmuştur. 22 temmuz seçimlerine girerken, ekonomik duruma dair algılamada bir bozulma yok. Bu bir belirleyici. Seçimde ekonomi dışı faktörler belirleyici olmuştur. Nedir onlar? Demokrasiyle ilgili bir süreç. Cumhurbaşkanı seçiminde 367 aranması haksızlık olarak yorumlandı. 27 Nisan e-bildirisi bu konuda bir başka algıyı ortaya çıkardı.

Cumhuriyet mitingleri varoşları kavramadı

– Nedir o?

Cumhuriyet mitingleri işçileri, köylüleri de kavrayan mitingler hali-

ne dönüşemedi. Daha elit bir kesimin yaptığı mitingler görüntüsü verdi. Varoşlarda, köylerde, kasabalarda bu mitingleri seyredenler, “Bu mitingler bizi ifade etmiyor” diye düşünmüştür. Bu mitingler Ak Parti’nin oyların artırmıştır bence.

– Neden varoştakiler, dar gelirli bu mitinglere koşma koşma katılmadı?

Mitingleri organize edenler bunu sağlayabilirdi. Sendikaların, esnafın, ziraat odalarının desteğini alarak katılımlarını sağlayabilirlerdi. O hareket, tüm halkın fotoğraflarını yansıtan mitinglere dönüştürülebilirdi. Ama öyle olmadı. Bakıyorsunuz, yüz binler bir araya gelmiş. Çok nezih kıyafetler, düzenli, medeni, kentli görüntüler.

Halbuki, o kadar insan bir araya geldiğinde karışıklık olur. Hiçbir arbede çıkmıyor. İnsanlar gayet düzenli olarak yürüyor, yönlendirilmedikleri halde, o kalabalığın içinde gayet uygar bir katılım sağlıyor. Uzaktan bakınca bile ekonomik ve kültürel durumları yüksek bir insan kitlesi olarak yer aldıkları anlaşılıyor. Orada da bir şeyler söyleniyor. Ak Parti karşıtlığı söyleniyor. Sözcüler, konuşmacılar bunu daha agresif hale getiriyor. Ama bütün bunları uzaktan izleyenler de “Buradakiler biz değiliz” diye bakıyor. Yalnız ben şuna da inanmıyorum; bu mitinge katılanların bir kısmı Ak Parti’ye oy verdi denildi. Bence mitinge katılanların hepsinin duygu ve düşüncelerinde Ak Parti karşıtlığı vardı. O günün atmosferi buydu.

– Bu mitinglerin seçim sonuçları üzerinde beklenen etkiyi yaratmamasını siz neye bağlıyorsunuz?

Eğer 2002-2007 seçimleri arasında ekonomi kötüye gitmiş olsaydı, insanlar hayatlarından bu manada şikâyetçi olsaydı, ne 27 Nisan emuhtırası, ne cumhurbaşkanı seçimindeki 367, ne Cumhuriyet mitingleri, ne DYP-ANAP birleşmesinin ortaya çıkardığı fiyasko ve güvensizlik ortamı... Bunların hiçbirisi, seçim sonunda sandıklarda Ak Parti lehine bir sonuç çıkarmazdı.

22 temmuz seçimleri de kitlelerin bu fotoğrafa dayalı bir algılamayla sandık başına gitmesine yol açtı. Ak Parti’nin dört yıllık ekonomik, siyasi, diplomatik performansından bağımsız olarak. Ama bunu besleyen faktör, ekonomide kötü bir algılama içinde olmayışıdır.

– Mitinge gidenlerin AKP’den yakındığı konular arasında, belki ilk sırada değildi ama, ekonomik koşullardaki gerileme de vardı. Ama demek ki, Cumhuriyet değerlerine sahip çıkma refleksleri, seçim sonuçları üzerinde etkili olmaya yetmiyor...

Burada düzeltme yapayım. Cumhuriyet mitinglerine katılanlar ve katılmayanlar arasında, hatta sandık başında Ak Parti’ye oy veren in-

sanlar arasında, azımsanmayacak sayıda ekonomik durumundan şikâyetçi olanlar vardı.

– Evet vardı. Ama bu AKP'nin yüzde kırk yedisini etkilemedi.

Evet, çünkü ekonomik durumdan şikâyet, genel bir kültür ve hâkim bir algılama biçimine dönüşmemiştir.

– Sizce sendikalar ve meslek örgütlerinin katılmamasının nedeni ne olabilir?

Doğrusu organize edilirken davet edilip edilmediklerini bilmiyorum. Ama gördüğüm, sadece bu kesimler mitinglerde yoktu veya kendi tabanlarını temsil edecek görüntülerde yoktular. Ama biliyoruz ki, ziraat odaları Ordu'da fındık nedeniyle büyük mitingler düzenledi. Oysa

çiftçilerin örgütlenmesi, miting yaptırılması, yani kırsal kesimi bir araya getirmek zordur. İşte insanlar halinden şikâyetçiye, organize edildiği takdirde toplanıp miting yapıyorlar.

– Anahtar kavramın ekonomik halden şikâyet olduğunu bir kez daha vurguladınız. Fındık mitingleri de seçim sürecinde ilginç bir sayfadır, değil mi? Hükümete önce destek kaybettireceği varsayılmıştı, fakat öyle olmadı.

Evet, fındıkta vatandaşın şikâyeti ve büyük tepkileri vardı. Üretici bunu da ifade etti. Hatta milletvekillerini tartakladılar. Fındık bölgele-
rindeki milletvekilleri bölgelerine gidemiyordu.

Ama hükümet fındık üreticisine fiyatları, ödemeleri, nasıl alım yapılacağını açıkladı. Fiskobirlik'in yanında TMO devreye girdi. Açıklanan fiyatlar da fındık üreticisinin tatmin olacağı bir fiyattı.

– Fiyat tepkiyi düşürdü, değil mi?

Evet, ortamı yumuşattı, öfkeyi yatıştırdı. Yatışan öfkeyle birlikte, 22 temmuz seçimlerinin ana dinamiği, seçmen gönlünde yer etmeye başladı.

– Bu önermenizin oturmadığı bir seçim dönemi var. 1990'da ekonomi yüzde on büyümüştü. ANAP 1991 seçimlerini neden kaybetti?

Yaptığım tahliller 1991 sonrası için geçerli; 1991, 1995, 1999, 2002, 2007. Son beş seçim için bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Ama bunun genel bir kural da olabileceğini düşünüyorum.

1991 seçimleri ve ANAP döneminin ayrıca değerlendirilmesi lazım. ANAP büyük kentlerde varlığını sürdürdü. Ama İç Anadolu'da çıkamadı.

– Demek ki ekonomik büyüme halkın yaşantısına her zaman yansımıyor?

Büyümeden kimin pay aldığı da önemli. Bir de insanları düşünmeye

sevk etmek önemli. Belki muhalefetin, daha doğrusu farklı partilerin bulunmasının en faydalı yönü bu. İnsanları düşünmeye yönlendirirseniz, insanlar doğruyu bulur. Ama söylemleriniz, propaganda stiliniz insanlara bir şey hatırlatmıyor veya o merkezde düşünmelerini sağlamıyorsa, o takdirde bizim burada kurguladığımız sonuçlar ortaya çıkmıyor.

Halka hatırlatılmayan soru

– Yakın dönemden bir örneğiniz var mı?

Örneğin –kaçırdıysam bilemem– 22 temmuz seçimlerinde, şöyle bir cümleyi kimseden duymadım. 2002’de milli gelir 182 milyar dolardı. 2007’de 500 milyar dolar oldu. Üstelik eski serilere göre. Seçim zamanında da eski seriler kullanılıyordu. Şimdi 658 milyar dolar. Yani iki üç kat arttı. Mesela muhalefet şöyle bir şey söylemedi: İşçi kardeşim, memurum, köylü vatandaşım, bu iktidar milli geliri üçe katladığını söylüyor. Senin refah düzeyin üçe katlandı mı? Senin refah düzeyin üçe katlanmadıysa, bırak refah düzeyi beşe katlananlar oy versin, sen verme demedi mesela. Senin refahın bu kadar arttı mı deyince düşünüyor insan. Ama sen ekonomik durumu düşündürmezsen, insanlar gece gündüz cumhurbaşkanlığını konuşur, yapay konuları konuşur ve sandığa giderken de bu konuştuğu konular belirleyici olur.

– Muhalefetin bunu eksik bırakmasını neye bağlıyorsunuz?

Bilmiyorum. Belki söyledi ama sesini duyuramadı. Ya da topluma mal edemedi.

– Öte yandan, muhalefetin eleştirel bakmasını içinizden istediğiniz milli gelir artışına ilişkin basın toplantılarını da siz yapıyordunuz. İçinizdeki duygular o zaman da böyleydiyse tutarlılık sorunu yaşamadınız mı?

2002-2007 döneminde milli gelir reel olarak arttı. Görünüşte de artış nedenleri vardır. Ama ekonomi de aynı dönemde yıllık ortalama yedi buçuk büyüdü. 1960’lardan günümüze kadarki ortalama büyümelerin üzerinde, en yüksek büyüme oranının ortaya çıktığı dönemdir. Dolayısıyla o dönemdeki rakamları milli gelir artışı açısından başarısız görmek mümkün değil. Ama bölüşümle ilgili söylenecek sözler olabilir. Bunları da muhalefet söylemelidir. Kabul etmek gerekir ki, Türkiye’de şöyle bir gelenek var, kimse kendi dönemiyle ilgili olumsuzlukları ifade etmez.

– Yüzleşmez anlamında mı söylüyorsunuz?

Hayır, yüzleşir. Ekonomiye dair analizler yaparken şuradaki göstergelerde kırılma var der ve üzerinde çalışır. Ama söylem aşamasında,

bazı sorunlar da var, bunlar için çaba harcıyoruz ifadesini tercih eder. Ancak muhalefet, “şurası iyi değil, burada kötüye gidiş var” derse, iktidar onu ister istemez dikkate alıp tartışmak zorundadır. Kamuoyunu ikna etmeye çalışır.

– Sizin bilim adamı hüviyetiniz de var. Madem büyüme reel ve inkâr edilemez bir olgu, bu büyümede değerli YTL’nin payı nedir? YTL bu kadar değerli olmasa milli gelir rakamları bu kadar yüksek çıkar mıydı?

Milli gelir rakamının, döviz cinsinden büyümesi ile kişi başına milli gelirin döviz cinsinden artış nedenlerini ikiye ayırmak lazım. Gerçek artış nedenlerine bakılırsa, reel olarak bir miktar artış hem kişi başına milli gelir, hem de GSMH’de. Ama gerçekte hiçbir artışı ifade etmediği halde, sadece rakamları değiştiren etkenler de vardır. Gerçekte büyümediği halde değiştiren üç etken var.

– Nedir o etkenler?

Bir, milli gelir hesap yönteminin değiştirilmesi.

– Ama bu zaten çok yeni bir gelişme değil mi?

Eski hesap yöntemini değiştirdiğinde zaten yüzde otuz iki arttı. İkincisi, yeni nüfus sayımıyla nüfusun üç buçuk milyon kişi azalmasıdır. 2007 rakamları 73.9 milyon kişiye göre hesaplanacakken, 70.5 milyon kişiye göre hesaplanmıştır. Üç buçuk milyon nüfus azaldığı için, nüfusun milli geliri kalana eklenmiştir. Bu da fiktif değişiklik. Üçüncüsü ise kur. Kur 2002 sonunda 1 640’tı. 2007 sonunda 1 017. Kur düşüşü de, doğrudan doğruya milli gelirde herhangi bir artış olmadığı halde, döviz cinsinden milli geliri ve kişi başına milli geliri artırmıştır.

– Bunu hesapladınız mı?

Yazılanlar oldu. Sırf kurun etkisini şöyle düşünebilirsiniz: 1 640 YTL’den 1 017 YTL’ye düşerse, yüzde kaçlık pay ifade eder. Doğrudan doğruya milli gelir büyümesinden düşülmeli. Bu etkiyi bir de kümülatif hesaplamak lazım. Dolayısıyla, “bugün kişi başına, GSYİH 9 333 dolar” dediğimizde, bu rakamın reel anlamda önceki yıllarla karşılaştırılabilirliği yoktur. Yani 2002’de 2 600 dolardı, şimdi 9 333 dolar, refah düzeyi bu kadar artmıştır bağlantısı kurulamaz.

– O zaman yönetenlerin kitleleri yanılttığını söylememiz gerekiyor...

Ama vatandaş da cebindeki gelirin artmadığını biliyor. Şu çok önemli; söylemlerin güçlü olmasının, vatandaşın ikna açısından bir değeri yoktur. Bu da çok derinden hissettiğim gerçeklerden biridir. Söylediği-

niz sözler veya o güçlü söylemleriniz, dinleyenlerin gönlünde makes buluyorsa, veya doğru söylüyor kardeşim dedirtiyorsa o etkili olur. Yoksa siz istediğiniz kadar pembe tablo çizin. Vatandaş o tablonun içinde değilse, güler geçer.

– Hipnoz benzeri bir durum mu var? Bir söylemin etkili olduğunu kabul ediyoruz. Ama gönüllerde yankılanmasını, yahut sizin ifade-nizle “makes bulmasını” başka yere koyuyoruz. Gönüllü bir hipnoz yoksa, bunu etkileyen başka dinamikler olabilir mi, liderlik karizması, inançlar gibi...

Hayır. Ben şu konuda ısrarcıyım; 2002-2007 dönemindeki ekonomik koşulların, bir iktidarı değiştirmeye, oyunu azaltmaya yetecek olumsuzluğu taşımadığına yürekten inanıyorum. Ekonomiden şikâyetçi olanlar, durumumuz iyi değil diyenler olabilir. Ama genel olarak vatandaş, bu dönemdeki ekonomik koşulların pek fena olmadığı kanaatindedir.

– Başka bileşenlere de bakmak, onları dikkate almak gerekmiyor mu? Ekonomi iyi demenin arkasında günlük hayata dokunan başka etkenler var. Yerel düzeydeki aynı yardımlar, bedava kitap, sağlık sistemi...

Tabii bunlar da ekonomik. Vatandaşın sağlık hizmetlerinden yararlanma derecesi. Eğitimde, kışın soğukunda veya evinin mutfağında hissettiği aynı yardımları da birlikte düşünmek gerekiyor. Birlikte baktığında, vatandaş durumun kötü olmadığını düşünüyor... Hatta demek ki iyi diye düşünüyor. Her ne kadar 22 temmuz seçimlerine dangasını vuran ekonomi değilse de, yönlendirmeler, söylemlerle başka kavramlar üzerinden yapılmışsa da, seçime doğru giderken, kamuoyundaki rüzgâr tamamen ekonomi dışı kavramlara kaynuş olsa bile, sonucu ekonomideki görüntünün olumsuz olmaması beslemiştir.

Sandık seçmen oranı

– O zaman 1960'lı, 70'li yıllarda çok kuvvetli olan seçmen ile partisi arasındaki kanaat bağının büyük oranda koptuğunu söylemek, ideolojik bağın, ekonomik realitelerle yer değiştirdiğini saptamak mümkün mü? Sol için değil ama kendisini sağda tarif eden bir seçmen açısından bakıldığında; ANAP, DYP, RP ve MHP arasındaki geçişler hiç de zor değil. Tamamen pragmatik gerekçelere dayanıyor, değil mi?

Haklısınız. Beş seçimi değerlendiriyoruz. Anketlerle ölçmedim ama kanaatim ve gözlemlerim son beş seçimdir; aynı partiye oy veren seçmen sayısı yüzde onu bulmaz.

- Bu çok çarpıcı...

Çok hızlı değişim var. 1991'de DYP geldi, 1994 ekonomik krizinin ardından 1995'te RP geldi, ki RP'nin bir yıllık hükümet dönemi, vatandaşın ekonomik anlamda 1990'lı yılların başından bu yana en fazla mutlu olduğu hükümettir.

- Bundan nasıl bu kadar eminsiniz?

Hiç şüpheniz olmasın. Gerçi makro veriler zaten destekliyor. Ama ben kesimler itibariyle bakıyorum. Esnaf o dönem canlıydı. Köylüler de memnundu. Şunu çok söylerler, "Eskiden köyden pazara Kurban Bayramı için malımızı getirdiğimizde, hiçbirini satamadan tekrar köye götürürdük. Sizin dönemde bayrama bir iki gün kala hepsini satıp paramızı cebimize koyarak döndük" derler. Bazen beni yolda gören emekliler, "Senin Maliye bakanlığın dönemindeki ücret artışını bir daha hiç yakalayamadık" diye iltifat ederler.

Sendikalar toplu iş sözleşmelerini davullu zurnalı yapıyordu. Ücretli işçi, memur, esnaf, köylüler, o dönemde gelir dağılımından daha fazla pay almışlardır. Ama burada başka bir şey var. Ekonomik analizimize belki ters düşüyor. Ama RP kapatıldıktan sonra kurulan Fazilet'in oyu, 1999 seçimlerinde yüzde on beşe düştü. Ama aynı FP belediye seçimlerinde yüzde yirmi dört oy aldı.

- Bunu nasıl okuyorsunuz?

1999 seçimlerine girerken sürekli erken seçim söylemi geliştirdiğimiz halde, son anda "küskünler"i destekleyen bir görüntü verdi. Bu görüntü seçmen tarafından kötü algılandı, kabul görmedi. "Demek ki bunlar iktidar olmak, oylarını artırmak istemiyor" diye yorumlandı. Bir kimse oy istemezse vatandaş ona oy vermez. Zaten aradan 28 Şubat geçmiş.

O gürültüden sonra gelen seçimlerde vatandaş "oy istemiyor" sinyali alınca FP'nin oyunu yüzde on beşe düşürdü. Ama belediye seçimlerinde en fazla oyu aldı. "Demek ki belediye istiyorlar" diye düşündü.

Daha sonra iki tane ekonomik küçülme yaşandığı için Meclis'teki partiler tasfiye oldu.

2002-2007 döneminde, ister dış, ister iç konjonktür, ister kriz sonrasında politika deyin, yani neye bağlarsanız bağlayın; vatandaşın ekonomik algılamaları genel olarak bir hükümeti indirmeye yetecek veya bir iktidar partisini alacak bir bozulmayı yaşamadı. Aksine daha olumlu bir algılama içindeydi. Ama ekonomiyi konuşmadı. Kötü olsa, emin olun konuşurdu. Bu seçimi de ekonominin iyi olması belirledi bence.

- Peki, ekonomi kötü olsaydı diğer siyasi ve askeri dinamiklerin seçim öncesi tablodaki görünümü daha farklı olur muydu? Türban

tartışmaları, 27 Nisan e-bildirisi, 367 kararı?

O dinamikleri ne siz, ne de ben belirliyoruz; e-muhtıranın zamanını belirleyemeyiz. Ama 28 Şubat'taki bildiri de ekonominin iyi olduğu bir dönemde verilmiştir.

– Yani dinamikler, işler kötü olsaydı “bunlar nasıl olsa kendi kendilerine gidici, onun için dokunmamak lazım” mı derlerdi?

Bu çok ilginç bir soru, üzerinde düşünmek lazım. Ama bu süreçler, eğer ki kurgularla işliyorsa, bilinmeli ki, vatandaşın memnun olduğu yerle fazla uğraşmak iyi değildir.

– Biraz daha açalım...

Açtığımız zaman şunu görürüz: Ak Parti'den vatandaş memnundu, aksini söyleyebilir miyiz?

– Önemli bir kesimi diyelim...

Peki, öyle diyelim. Yüzde kırk yedi diyelim. Vatandaşın memnun olduğu yerle çok uğraştığınız zaman, bu iyi sonuçlar vermez. Niye uğraşılır, konumunu bozmak için. Bunu yaptığınız zaman, karşınızda ondan memnun, geniş bir halk var demektir. Benim bildiğimi şudur: Halkın duygularıyla, değerleriyle çatışarak siyaset olmaz.

– Kim bozmak istiyor?

O zaman başka bir analize girmek lazım. Siyaset halkın iradesiyle vardır. İşbaşına geldiğinde de halkla ilgili kararlar alır. Ama diğer taraftan da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren oluşturulmuş bir rejim var. Bu rejimin ana dinamikleri, hassas çizgileri var. İlk kuruluşundan bugüne kadar da bu hassas çizgilerin korunması temel esastır.

Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak kurulmuş. Bu yapısını korumayı sağlayacak kurumsal ve kuralsal esaslar da bugüne kadar hassasiyetle korunmuştur. Bunun tehlikede olduğu hissedildiği zaman, hemen bu yapının korunmasıyla ilgili duyarlılıklar ortaya çıkıyor. Onu koruyup kollayan anayasal kurumlar var.

– TSK'yı mı kastediyorsunuz?

Sadece, İç Hizmet Kanunu'ndaki koruma kollama göreviyle ilgili, münhasıran TSK'yı ifade eden bir yapıyla da sınırlı değil. Bakıyorsunuz Türkiye'de yargı var, her süreçte bu kurumsal yapıyı, rejimin temel yapısını koruma hassasiyeti her zaman var. Bunun da ötesinde, üniversiteler, bazı bürokratik yapılar; bunlar siyasetin ilgi alanı dışındadır.

Siyaset bazı kurumlarda radikal değişiklik yapamaz

– Nasıl ilgi alanı dışında?

Şunu kastediyorum: Mesela siyaset Dışışleri bürokrasisi yapısında radikal bir değişiklik yapamaz. Üniversitelerin yapısını hızlı bir dönü-şüme uğratabilir. Bazı istihbarat birimlerindeki atamalar, MGK’da gö-rüşölüp ondan sonra yapılır. Bütün bunların üzerinde de kilit olarak Cumhurbaşkanlığı var. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Ke-mal Atatürk, Kurtuluş Savaşı süreci, yeni bir Cumhuriyet kuruluyor. Halk Partisi’ni kuruyor ama başbakan olmuyor. Cumhurbaşkanı olu-yor. Cumhurbaşkanlığı makamı, her zaman rejimin temel unsurlarının garanti altına alındığı ana makam konumundadır.

Atatürk’ün önce başbakan değil, cumhurbaşkanı olmasının rejim açısından özgün bir anlamı var. Cumhuriyet dönemi devrimlerinin ku-rumsallaşması, rejimi koruyacak kurumsal yapıların oluşturulması, hep Cumhurbaşkanlığı makamıyla, onun yönlendirme ve direktifleriyle oluşmuş. O makam da bu rejimin teminatı olarak varlığını bugüne ka-dar sürdürmüştür.

– Bu analiziniz, Türkiye’de her cumhurbaşkanlığı seçiminin ne-den büyük tartışmalar, gerilimler altında geçtiğinin cevaplarını da içeriyor...

Evet... Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin tartışma konusu olmasının altında, çok partili siyasi hayata geçilmiş olsa bile, bazı temel yapılar üzerinde siyasal iktidarın etki alanının sınırlı olması yatıyor. Bu yapılar doğrudan doğruya rejimin varlığını sürdürmesi ve korumasını sağlama-ya dönük yapılardır.

– Bu saptamanız devlet ile hükümet arasındaki temel farkların altını çizmeye mi yönelik?

Ama zaten demokrasi, tek bir güç merkezi anlamına gelmez. Demok-rasi zaten çoğulcu yapı demek. Eğer bu çoğulcu yapı yoksa, demokrasi-nin özünde bir şeyler eksik demektir. Onun için demokrasiyi “var mı yok mu” şeklinde cevaplayacak bir hadise olarak görmüyorum. Demokrasi-nin düzeyi ne o ülkede? Sivil toplum gerektiği şekilde işliyor mu, güçler ayrılığı oturmuş, kurumsallaşmış mı? Her ne kadar yasama ile yürütme çoğu kez iç içe geçiyorsa da anayasamızda kuvvetler ayrılığı var.

– Radikal değişikliği gerçekleştirmenin güç olduğu kurumlar, ay-nı zamanda ülkedeki sancılı dönemler ile temel kırılma noktaları-nın da adresi gibi duruyor. Katılır mısınız?

Gerçekte olmasa bile, siyasal iktidarın rejimin temel değerleriyle il-gili bir tehdit unsuru olduğuyla ilgili izlenim, bir yerlerde toplu algıla-

ma haline geldiğinde, hadise de temel kırılmaya dönüşüyor. O temel kırılma noktasında, siyasal iktidar işi götürüyor, buna müdahale yapılır mı, yapılmaz mı gibi hesaplar, artık yapılmaz oluyor. O ana kadar bir risk olarak görüldüyse, ekonominin iyi gitmesi ayrı bir hadise... Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kuruluş ilkelerine uygun biçimde yoluna devam etmesi ayrı bir süreç. Hassasiyet olarak da varlığını sürdürüyor. Orada bir algılama bozulması olduğu takdirde siyaset ve diğer kurumsal yapılar arasında bir kırılma ortaya çıkıyor.

– “Gerçekte olmasa bile” ifadeniz önemli. Rejimin temellerine dönük tehdit bir yanılsama olabilir mi, bunu mu demek istiyorsunuz? Türkiye’de bazı semboller, temsil ettikleri realiteden bağımsız bir hayat sürdürür. Algılama bozukluğuna bu mu yol açıyor yoksa?

“Gerçekte var olmasa bile” deyişim, bana göre bir değerlendirme. Ben Türkiye’de bir rejim değişikliği riskinin olduğuna, laik devlet düzeninin tehdit altında olduğuna inanmıyorum.

Cumhuriyet döneminde Anadolu daha dindarlaştı

– İnananları nasıl ikna edeceksiniz?

En zor kısmı orası zaten... Ama şundan dolayı inanmıyorum; bir ke-re evet, Türkiye’de muhafazakâr, dindar bir yapı var. Ama dini algılama biçiminin nasıl olduğu da çok önemlidir.

Hem ülke içindeki koşullar, hem de dünyadaki değişimlerle bağlantılı olarak şekillenir ve yoluna devam eder. Bin yıl önceki din algılaması, otuz yıl önceki din algılaması bugünküyle aynı değil. Türkiye’nin geçmişinde de diğer İslam ülkelerinin geçmişinde de din kurallarına dayalı bir devlet düzeni arayışı yaygın olarak oluşmuştur. Hatta bu kitleselleşmiş, bir toplumsal taban oluşturacak şekilde yaygınlaşmıştır geçmişte. İran İslam Devrimi, bu gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Veya dünyanın değişik ülkelerindeki hareketler, Mısır’daki İhvan, Sudan’daki Turabi, Cezayir’deki Abbas Medeni hareketi. Hatta Afganistan’da bile Sovyet işgali sonrasında çok gelişmiş ve toplumsallaşmış bir yapıydı. Olayı Türkiye bağlamında değerlendirirsek, bizde 50 ve 60 sonrası kültürel ortamının etkisi var.

– Nedir özelliği o dönemin?

Tercümelerin yapıldığı dönem, sol akımların da, milliyetçi ve dini akımların da güçlendiği bir dönemdir. Milliyetçi akım hariç, tüm akımlarda yayınlar, hep tercümelere dayalıydı.

– İslami literatürü de içine alıyor mu?

Tabii. Sadece sol literatürü kastetmiyorum, Seyyid Kutub’un, Mev-

dudi'nin, Yusuf Kardavi'nin tüm külliyatı Türkçeye tercüme edilmiş ve o yayınlar çok satmıştır. Soğuk Savaş dönemi olduğu için, o dönem ağırlıklı olarak dini kurallara dayalı devlet anlayışı da savunuluyordu. Nasıl Marksist temele dayalı bir devrim anlayışı, Türkiye'de alenen savunuluyor, yayınlar yapılyorduysa, aynı şeyler dini kesimler tarafından da çıkarılan kitaplarda, yayımlanan dergilerde çok açık ve aleni şekilde savunuluyordu.

- Bu ivme biraz da DP, Menderes dönemiyle de bağlantılı değil mi? Halkın dini duygularının kullanılmasını, Menderes'in "Siz isterseniz hilafeti de getirebilirsiniz"de sembolleşen iklimi unutmamalıyız...

Etkisi vardır belki. Ama bu sadece dini akımlarda ortaya çıkan bir değişim değil. Türkiye'de tüm düşünce akımlarında buna benzer bir gelişme ortamı vardı.

- Ama DP halkın ekonomik beklentilerini, günlük hayatlarını değiştirdi.

Elbette. Bunlar gelişmelerle desteklenen daha girift bir süreçtir. Ama ben Anadolu'nun Cumhuriyet döneminde dindarlaştığına inanırım. Dini akımların bazılarında farklı bakışlar olabilir, ama ben Cumhuriyet Türkiye'sinin Osmanlılar döneminden daha dindar olduğunu düşünürüm. Yani Cumhuriyet'in, dindar insanların inançları, yaşam alanlarıyla ilgili kayıtlar oluşturduğunu düşünenlerden değilim. Aslında kazanımlar oluşturduğunu düşünenlerdenim. Böyle kaç kişi var bilmiyorum.

- Özetle Türkiye'de İslami akımları Soğuk Savaş koşulları güçlendirdi diyorsunuz...

Evet, beslemiştir. Dünya çift kutuplu hale geldi. Bu çift kutuplu dünyada Marksist söylem de dini akımları etkilemiştir. Mesela İslam sosyalizmi diye çok sayıda kitap basıldı. Mustafa Sibai'nin kitabı çok okunurdu. Seyyid Kutub'un düşüncelerinde bile bu etkiler vardı. Ve şöyle bakardı dindar insanlar: Dünyada bir kapitalist, bir sosyalist sistem var. O halde İslam'ın da kendine özgü bir sistemi olmalı. İkisinden de yana değil. İslam eşittir kapitalizm, sosyalizm diyemezsin. O halde İslam kendine özgü bir sistemdir.

- Başka türlü bir üçüncü yolmuş...

Başta devlet düzeni ve kurumlar olmak üzere, kendi özgün dinamiklerine uygun bir yapılanmayı savunmayı kendi düşüncesinin bir parçası olarak ifade ederdi. Ama bu sadece Türkiye'de değil, dünyada da büyük bir dalga haline geldi. Onun için 1980 öncesinde İran Devrimi ortaya çıktı. Dünyanın değişik ülkelerinde bu hareket ve akımlar, iktidarı

zorlayacak güce geldiler. Ama Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki süreçte, zaten daha önceden de tartışılıyordu. Gittikçe din adına devlet talebinin, Tanrı'nın Müslümanlara verdiği bir görev olmadığına, din adına devlet talebinin bir dünyevi talep olduğuna ait kanaatler çok yaygınlaştı. Şu anda benim gördüğüm kadarıyla Türkiye'nin neresine gidersiniz gidin, hangi düzeyden dindar olduğunu düşünürseniz düşünün, insanlar artık din adına bir devleti tartışmıyor.

– Bundan emin misiniz?

Evet. Böyle bir talebi dile getiren yok. İnsanlar sadece, bireysel hayatlarında dinleriyle bağlantıyı ne kadar kurup kuramadıklarını tartışıyor. Söylemek istediğim şey şu: Laik düzeni devirmeye dair bir akımın ben Türkiye'de olduğunu bilmiyorum. Veya böyle bir düşünceye sahip olduğu için bunu konuşan ve yaygınlaştırmaya çalışan kimseyi görmüyorum.

Laik Cumhuriyet tehdit altında değil

– Peki o zaman dile gelen laikliğe dönük tehditleri nasıl yorumlamak gerekiyor. Somut olaylar da var...

Süreci gözlemleyen biri olarak, laik Cumhuriyet'in tehdit veya tehlike altında olduğunu düşünmeyenlerdenim. Ama benim böyle düşünmem bir anlam ifade etmez. Benim olayı böyle görmemin bir değeri yok. İnsanlar, bu ülkedeki bazı kurumlar ve yapılar bunu nasıl algılıyor, önemli olan o. Sizin bir şeye inanmanız önemli değil aslına bakarsanız.

– Önemli bir kesime göre, Cumhurbaşkanlığı makamındaki kişinin eşinin başının kapalı olması laiklik ilkesi açısından bir tehdit...

Bakın ben en çok neyi soruyorum biliyor musunuz? Meslek hayatım, akrabalık, komşuluk ilişkilerim nedeniyle modern ve hatta dini duygulara o kadar yakın olmayan, hayatında dinin belirleyici olmadığı çok sayıda insanla arkadaşlığım, sohbetim var. Özellikle bayanlarla konuşurken, aramızdaki samimiyete güvenerek şunu soruyorum: Gerçekten yaşana biçiminizin tehdit altında olduğuna inanıyor musunuz?

– Ne cevap alıyorsunuz?

Hiç ummadığım kadar çok kadın, "korkmaya başladı" diyor. Bu nedenle, bir politikacı olarak benim "bu konuda bence risk yoktur" dememin değeri yok. Bu ülkede bazı insanlar yaşama biçimlerinin tehdit altında olduğuna inanıyor mu, inanmıyor mu? Bu varsa sorun var demektir. Bugün böyle bir algılama olduğunu görüyorum. Dolayısıyla sorun da var.

Ama bir de tersten bakıyorum. Eşim başörtülü. Bana diyor ki, "Yıllardır çarşıda pazarda, şurada burada insanların bana hiç olumsuz bir

nazarla baktığını hissetmedim. Ama maalesef son zamanlarda, bana böyle kinli kinli bakan gözler görüyorum” diyor. Bu da tersi...

Bir tarafta başörtülü böyle bir algılama içinde, diğer tarafta da başı açık olanlar risk altında olduklarını düşünüyor. İnsanlarda bu tür algılar ortaya çıktığında, az önce söylediğim refleks ve duyarlılıkların da bir noktaya gelebileceğini görmek gerekir.

- Bu algıyı belirleyen temel unsurun, “kamusal alanda başörtüsü”ne dair prensiplerin netleşmemesi olduğuna katılıyor musunuz?

Bakın, Ak Parti’yi kuracağımızı ilan ettiğimizde o süreçte kimse televizyona pek çıkmazdı. Bir tek ben çıkardım. Ben hep zor zamanlarda çıkmışumdır.

- Talip miydiniz, görev mi verilirdi?

Ben üstleniyordum. O dönemdeki tv programlarında “Başörtüsü sorununun nasıl çözeceksiniz?” diye sorduklarında, hep derdim ki, “Beni niye yanlış anlıyorlar? Bizi yanlış değerlendirenler hata yapıyor” diye üzerine gitmek yerine “Bizim hangi davranışımızda nasıl bir yanlışlık var ki, bizi yanlış anlıyorlar diye düşünmeniz gerekir” diyordum. O gün söylediğim cümleler, bugün de benim için geçerlidir.

Niye bazı insanlar benim varlığımdan kaygılanır, nerede yanlış yaptım? Özellikle tüm ülkenin yönetimine talipseniz, bunu tartmak zorundasınız. Çünkü bir siyasi iktidar, tüm Türkiye’yi kucaklamak için, ülkenin geleceği için vardır. Bu ülkenin geleceğinin, devletin temel değerleriyle çatışma içinde gerçekleşebileceğini düşünmüyorum. Hatta bazı insanların devletin temel değerleriyle çatıştığını hissettiği bir ortamda faydalı bir iktidar çıkmayacağına inanıyorum.

- Algılama bozukluğunun bir kısmı geleneksel, bir kısmı somut sebeplerden kaynaklanıyor. Türbanlı doktorun erkek hasta muayene etmemesi rahatsız edici gelmiyor mu size de? Dolayısıyla kamusal alan tartışmasında laik çizgiye aykırı olduğu düşünülen görüntülere izin vermemek gerektiğine katılır mısınız?

Bir insanın doktorunu seçme hakkı vardır. Ama bir doktor, hasta seçme hakkına sahip değil. Dolayısıyla, kırılmaya neden olabilecek görüntülerin verilmemesi lazım. Ben insanların birbirine güveninin sürekli artırılması gerektiğine inanırım.

Diplomaside çok kullanılan bir deyim vardır: “Güven artırıcı önlemler paketi.” Bu ülkedeki insanların da farklılıklarıyla birlikte birbirlerine güven artırıcı şekilde davranması ve buna inanması lazım. Bu olmadığı takdirde birikim oluşur. Bu birikim de kırılma oluşturur. Kırılma sonucu, birbirine güven duymayan insanların bir ülkede varlığını sürdürmesine yol açar. Sonra birbirine güven duymayan kurumlar ortaya

çıkar. Birbirine güven duymayan insan ve kurumların olduğu bir ülkenin, sorunlarına çözüm üretme kabiliyeti yoktur.

– “Türkiye’deki kimsenin laikliğe aykırı, dine dayalı devlet istediğini düşünmüyorum” dediniz...

Bireysel olarak vardır. Bireysel olarak her şey olabilir. Bireysel olarak baktığınızda, devlet kavramının baştan sona yanlış olduğunu, en iyi dünyanın devletsiz dünya olduğunu savunanlar var. Ama Türkiye’de böyle bir risk yok!

– AKP’nin gizli gündemi olduğunu savunan geniş bir kesim var.

Ak Parti’nin böyle bir gündem maddesi yoktur. Dine dayalı devlet düşüncesi yoktur. Bunu oluşturmaya, yerleştirmeye yönelik hiçbir anlayış yoktur. Yaptığı hiçbir işi de bu bağlantıyla değerlendirmek doğru değil.

– Böyle bir niyet yoksa, tepkilere yol açan uygulamaları nasıl değerlendirmek gerekiyor? İnanç temeline dayalı olması gereken işlem ve eylemlerin, yürürlükteki yasalarla çatışma pahasına zorlanmasını nasıl okuyacağız?

Sadece Ak Parti’nin değil, böyle bir hedefi taşıyan başka etkili bir grubun var olduğunu da düşünmüyorum. Ama Türkiye’de kaygılar, endişeler var. Şurada Soğuk Savaş dönemi biteli, algılamaları, düşünceleri, yayınları piyasadan kalkalı çok olmamıştır. 90’dan sonra bile bir süre o tür yayınlar var olmuştur Türkiye’de. İnsanların hafızalarında bunların canlı olduğu dönemde bile, bir siyasal iktidarın ben böyle bir şeyi olduğuna inanmıyorum. Ama tehlike olduğu düşünülen her şeyi rahatlıkla söylerim uygulamaya sokabilmeliyim diye toplumsal uzlaşma arayışından öte sayısal meclis gücüne dayanarak değişim yapmaya yönelmesi, kaygıları artıran bir hadisedir. Hafızalarda bazı olayları canlandıran bir durumdur. Belki bunların yapılması lazımdı. Mesela basit bir örnek vereceğim.

– Nedir?

Hüseyin Çelik, Milli Eğitim bakanı olduktan sonra, YÖK kanunuyla ilgili –zaten daha önceden de tartışılıyordu– değişiklik yapılması düşüncesiyle kanun tasarısı taslağı hazırlamış. Akademisyen bakanlarla birlikte YÖK reformunu tartışmak istediğini söyledi.

Önceki bakan Erkan Mumcu, Anayasa değişikliği yapılmadan YÖK reformu yapılamayacağını savunurdu. Ama Çelik bakan olduktan sonra, yasal düzenlemeyle YÖK’e şekil verileceğini düşünmüş. Akademisyen bakanlarla tartışayım. Sonra da Bakanlar Kurulu’na getireyim diye düşünmüş. Bana “Filan gün, filan akşam, Başkent Öğretmen Evi’nde sunacağım, gelersen iyi olur” dedi.

– Gittiniz mi Başkent Öğretmen Evi'ne?

O gün başka programım vardı ama sınırlı da olsa uğramak istedim. Gittim. Gerçekten akademisyen arkadaşlar, bakanlar vardı. Sunum yapılacak. “Onun üzerinden tartışalım” dedi. Ben de, “Vaktim yok ayrılacağım, ama bana kalırsa bu sunumu bize yapma” dedim. Nedenini sordu. “Sen nasıl bir değişiklik yaparsan yap, Meclis’e ne götürürsen götür, bu Türkiye’de tartışılır. Zaten hassas bir konu.” İnsanların algılamasının bozulması dediğim şey var ya, bu da bununla bağlantılı. “Tartışılır ve Türkiye başka sürece girer. Bence sen Sayın Baykal’dan bir randevu iste, onunla görüş. ‘Biz bir YÖK reformu yapılmasını gerekli görüyoruz. Siz bir kanun taslağı hazırlayın. Hazırlayacağınız metni Meclis’ten beraber geçirelim de’” dedim.

– Bakan Çelik’in tepkisi ne oldu?

“Olur mu böyle şey” dedi. “İktidar biziz. Meclis çoğunluğu da bizde, CHP’nin hazırlayacağı metni biz niye destekleyelim?” dedi. “O ne söyleyecek ki senin söyleyeceğinden farklı olacak? Veya sen ne söyleyeceksin ki, Baykal’inkinden farklı olacak? Aynı şey olacak” dedim.

– Sonuç değişmeyecek yani?

Değişmeyecek tabii. Sonunda sen de, o da “daha demokratik bir YÖK” diyeceksiniz. Önemli olan sonuç almak mıdır, kavga çıkarmak mı? “Olmaz, sen ne biçim düşünüyorsun?” dedi. “Sen bilirsin, benim vaktim yok. Ama böyle yaparsan daha rahat ederiz” dedim. Orada ne sonuç çıktı bilmiyorum. Konu kamuoyuna yansıdı. Daha sonra kırk çeşit tartışma çıktı. “Bunlar üniversiteleri de kendilerine benzetecekler, niyetleri iyi değil” gibi bir hava esti. Ve Ak Parti’nin YÖK’ü değiştirmeye yönelik yarıda kalan girişimleri Türkiye gündemine öyle bir düştü ki, Türkiye’deki tüm YÖK düşmanları bugün YÖK’çü oldu.

13. bölüm

Sivas Katliamı

Türkiye tarihinde kırılma

– On altı yıl boyunca Meclis’te Sivas milletvekili olarak görev yaptınız. Kayıpları ve kapanması güç yaralarıyla Sivas Katliamı’nı konuşmamız elzemdir. Bugün baktığınızda ne görüyorsunuz?

Ülkede sürekli aradığımız barış ortamına verilen büyük zararı görüyorum. Bu olay, ülkenin çok sayıda yetişmiş sanatçısının, aydınının Türkiye’nin kültürel ortamından çekilmesine yol açtı. Türkiye Sivas açısından, bilim ve kültür dünyası açısından, toplumsal dayanışmayla bağlantılı çok önemli kan kaybına uğramıştır. Sivas olayları, Türkiye tarihindeki önemli kırılma noktalarından biri olmuştur.

Büyük Türk ozanı Pir Sultan Abdal’a ilişkin geleneksel bir kutlama. Kültürel, sosyal hayatımız açısından baştan sona insancıl bir çaba. Ayrıca büyük bir heyecan var. Sanata, Pir Sultan’a, Alevi-Bektaşî kültürüne yakınlığı olan, onu özümseyen herkes için önemli. Tamamıyla insani amaçlarla bir araya gelen insanlar hiçbir zaman sonun böyle olacağını düşünemezlerdi. Muhtemeldir ki, hayallerinden bile geçmemiştir. Ama bu iyi niyet ortamı içinde, büyük bir felaketle karşı karşıya kalmışlardır.

– Metin Altıok’un yakıldıktan sonra çıkan şiirlerinin toplandığı kitabın arka kapağında “Çağının bu kadar ileriye gidebileceğini o bile tahmin edememişti” diye yazar...

Bu aslında Türkiye’nin birikimi. Bir araya gelmişler ve orada hayatlarına son noktayı koymuşlar. Kendileri, yakınları, aileleri, dostları, hatta bu ülkenin tamamı açısından büyük bir kayıp.

– Ölen sanatçıları tanır mıydınız?

En çok Asım Bezirci’yi tanırdım. Edebiyat kitaplarına öteden beri ilgi duyardım. Bir yıl edebiyat fakültesinde okumuş olmaktan dolayı, eleştirilerini ve araştırmalarını ayrıca takip ederdim. Abdülhak Hamit Tarhan, Rıfat Ilgaz, Orhan Veli ile ilgili kitaplarını üniversite sınavlarına çalışırken bile karıştırırdım. Son noktayı Madımak Otel’inde koydu.

Hasret Gültekin yirmi iki yaşında. On altı yaşında bağlama çalmaya başlamış, ilk albümünü yayımlamış. Üretken, verimli, önündeki yıllar-

da çok daha fazla üretecek, ülkenin kültürel hayatına zenginlik katacak bir insan orada ölüyor. Muhlis Akarsu, Nesimi Yazıcı, bunlar Türkiye'nin sanat dünyasında bilinen, verimli insanlar. Anadolu kültürüyle ilgili önemli derlemeleri var. Aktif sanatın içindeler. Dahası, genç çağlarında ayrı ekol oluşturabilmişler. Metin Altıok, Duyarlı şiirleri var...

Sanatçı kolay yetişmez. Kuran'da bir ayet var. "Bir insanı öldüren bütün insanlığı öldürmüş gibidir. Bir insanı diriltten bütün insanlığı diriltmiş gibidir." Sanatçı, yazar dediğiniz kişi, yazdıklarıyla, sağduyuyla insanları uyarak, insancıl duyguları ortaya çıkararak tek tek insanları diriltiyor, hayata kazandırıyor. Fakat sadece bir kişiyi değil, tüm insanları hayata dönük hale getirmeye çalışan sanatçılar çok dramatik şekilde can veriyorlar. Bu tablo, bu fotoğraf sadece onlar ve yakınları için, sadece 1993 yılı için değil, ülkenin tamamı için ve daha sonraki yıllar için de Türkiye'nin telafi edemeyeceği bir vahim hadisedir.

Türkiye'deki barış ortamı bu olayla büyük yara aldı.

Anadolu zaten çoğulcu bir yapıya sahip. Farklı etnik, kültürel yapılar var. Bunlar arasındaki kaynaşma, bu kültürel yapıların her birinin ülkenin tamamına mal olmuş bir özellik taşıdığını kabul etmeden, ne Anadolu'yu anlamak, ne de Anadolu mozağini bir arada tutmak mümkün. Ama belli aydınların o olayda hayatını kaybetmesi, karşılıklı kaygıları, düşmanlıkları artırmıştır. Endişeleri hep canlı tutacak bir olay ortaya çıkarmıştır.

– Olay tarihine dönecek olursak, siz olayı ilk nasıl duydunuz, haberdar oldunuz?

Olaylar gündüz oldu. Ankara'da, Meclis'teyim. Cuma olduğu için genel kurul yok. Gelip gidenler için halkla ilişkiler bürosundayım. Öğleden sonra, Sivas'tan tanıdığım bir esnaf telefon etti. Gösterilerin başladığını söyledi. Hükümet Meydanı ile Dört Yol arasındaki bölgede birkaç yüz kişilik bir grup Aziz Nesin aleyhtarı sloganlar atarak yukarıya kadar gidiyor, tekrar aşağıya iniyorlar. Onun dükkânı da o bölgede, Madımak Otel'i'nin çapraz karşısında. O protestolar, yürüyüşler hiç bitmemiş. Akşamüzeri tekrar arayarak "Herhalde iş kontrolden çıkacak" dedi. Ne müdahale, ne bir şey var, kalabalık giderek büyüyor. "Aziz Nesin otelde diye otelin önünde toplandılar. Benim işyerim de kalabalıklaşmaya başladı" dedi. Ben de "Halit, bana kalırsa dükkânı kapatıp eve git" dedim. Dükkânı kapatıp evine gitmiş.

– Otelin yakıldığını nasıl öğrendiniz?

Akşam. Maliye'nin Yuvaköy tesisinde bir yemeği var. Beni de davet etmişlerdi. Gittim. O tarihlerde cep telefonu yok.

– O ana kadar sizin hükümet veya Sivas il yönetimi düzeyinde bir temasınız olmadı mı?

Olmadı.

– Neden?

Yeni milletvekiliydik; devlet, hükümet, emniyet var, gerekli tedbirler alınıyordur diye düşünüyordum. Toplantıda kontrolör arkadaşlardan biri geldi ve “Sivas’taki olaylarda çok sayıda ölen varmış” dedi. Bunun üzerine izin alarak ayrıldım. Eve geldim. Fakat telefonlar kilitlendiği için Sivas’la irtibat kuramıyorum. Durumu öğrenemiyorum. Sadece milletvekili arkadaşlarla durumu değerlendirdik ve ertesi sabah Sivas’a gitmeye karar verdik. Sabah gelip Meclis kulisinde Hoca’dan izin istedik. Sivas milletvekilleri Ahmet Arıkan, Musa Demirci ve ben, birimizin arabasıyla Sivas’a gittik.

– Karşılaştığınız manzara karşısında ne hissettiniz?

Bir siyasinin başına gelebilecek en büyük sorunlardan biridir böyle bir olay. Siz bir ilin seçilmiş milletvekilisiniz. Bölgenizde çok vahim bir olay meydana geliyor. Bununla ilgili yapabileceğiniz hiçbir şey yok... Ama siyaset her zaman bu tür olayların sorumluluğunun bir parçası olarak kabul edilir, öyle algılanır.

– Kendinizi bireysel olarak nasıl hissettiğinizi merak ediyorum. Mahcup, üzüntülü, sorumlu, suçluluk duygusu...

Buruk. Çok buruk. Çok üzüntülü ve zor durumda olduğumu hissettim. Ama suçluluk duygusu içinde değildim galiba. Fakat sizin veya başkasının suçlu olup olmamasının bir önemi yok. Ortada vahim bir tablo var. Otuz yedi kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda insan gözaltına alınmış. Bir yandan ölenlerle ilgili sorunlar, talepler var. Bir yandan gözaltına alınanların itirazları var.

– İtirazlar ne yöndeydi?

Seyretmeye dahi gitmedikleri, sadece uzaktan baktıkları halde gözaltına alındıklarını söylüyorlardı. Ayaküstü birileriyle atıştığı için ertesi gün gözaltına alındığını söyleyenler de vardı. Tam bir bilinmezlik.

– Sonra?

Ankara’ya dönünce TBMM’de araştırma önergesi verdik. Bütün partilerin verdiği önergede imzam vardır. Müzakereler yapıldı ve Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu adıyla komisyon kuruldu.

– O komisyondaki çalışmalar sırasındaki bir konuşmanızda, olayları Aziz Nesin’in provoke ettiğini söylemişsiniz. Bugün de böyle düşünüyor musunuz?

Aziz Nesin’in varlığının bir tahrik unsuru olduğundan bahsetmiştim. Bazı basın organlarında Aziz Nesin aleyhine yayınların yoğun olduğu bir dönemdi. Dünyada büyük olaylara neden olan, Salman Rüşdi’nin

Şeytan Ayetleri kitabını basmıştı. Hakkındaki yayınlar da bazı çevrelerde öfkelere neden oluyordu. Nitekim bu konumu nedeniyle, tepki alabileceği gerekçesiyle Pir Sultan Abdal Şenlikleri'ni organize eden heyette de Aziz Nesin'in davet edilmemesi gerektiğini savunanlar olmuştu. Benim vurgum buna dairdi. Yine de aşırı bir ifade olabilir.

– Ölenlerin ailelerine başsağlığına gittiniz mi?

Ölenler arasında sadece iki kişi Sivaslıydı. Onlar da otelde olan kişiler değildi. Biri bir lise öğrencisiydi. Biri de bir terzinin çocuğuydu. Sivas'taki iki cenaze sahibine gittim. Terzi, oğluna “Dükkânı kapatıp çıkalmı deyince, oğlu “Elimde küçük bir iş var. Sen git, ben bitirip çıkarım” demiş. Terzinin yeri de Madımak Oteli'nin arka cephesinde, Çarşıbaşı denilen yerde. Hatta bizim eve doğru giden bir istikamettir.

Fakat gösteri ve yürüyüşler orada olmadığı için, kalabalıktan haberleri olmamış. Arkadaki caddede yürüyerek gitseniz beş altı dakikalık mesafe çünkü. Çocuk biraz gecikmiş. Dükkânı kapatıp eve gideceği saat, kalabalığın dağılmaya başladığı safhaya rastlamış. Babasının iddiasına göre, tam çıkmış, bir polis arabasından ateş açılmış ve çocuk karnından vurulmuş.

Önce merninin sıcaklığıyla pek fark etmemiş. Hatta komşularından birinin gördüğünü anlatmışlardı. Çocuk “Yahu benden ne istiyorsunuz?” diye elini sallamış. Yarasını önemsememiş. Hatta biri hastaneye götürelim deyince, bir şeyim yok demiş. Yürüyerek evine giderken de düşüp ölmüş. Bakan olmadığı için kan kaybından hayatını kaybetmiş.

İkincisi, Sivas Demiryolları'nda çalışan bir işçinin lise öğrencisi oğlu. Babasının söylediğine göre çok çalışkan bir çocukmuş. O gün evde iki üç saat ders çalıştıktan sonra, akşama doğru hava almak için dışarıya çıkmış. Olay mahalline yakın değil. Muhtemelen dağılma esnasında yine güvenlik kurşunlarıyla öldüğünü iddia ediyorlar. İstasyon Caddesi'nde, Madımak Oteli'ne uzak bir mesafede, kurşunla ölmüş olarak cenazesini bulmuşlar. Bu iki kişinin cenazesine gitmiştim.

– Araştırma komisyonunda olayla ilgili dikkatinizi çeken bulgu ve ifadelerden hatırlınızda kalan var mı?

Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı Murtaza Demir şöyle anlatmıştı: “Biz içerideyiz ve dışarıdaki kalabalık bir türlü dağılmıyor. Güvenlik güçleri bir türlü gelmiyor. Sonunda arkadaşlara dedim ki, arkadaşlar valiliğe gideceğimi yardım isteyeceğim. Böyle şey olmaz. Bizi burada kalabalıkla baş başa bıraktılar, kimsenin bir şey yaptığı yok. O kalabalık otelden çıktığını görmelerine rağmen kimse bana bir şey yapmadı. Valiliğe yürüyerek gittim. Valilik kendi telaşına düşmüştü. İçeriye girdim, durumu anlattım. Şu kadar insanız, bizi alıp çıkartmanız lazım. Kitle psikolojisi bu, kalabalığın ne yapacağı belli olmaz, önlem alın dememe rağmen. Merak et-

meyin helikopter getireceğiz, sizi bacadan alacağız, dediler. Helikopter gelecek! Bu rasyonel bir şey değil ki. Normal bir güvenlik şeridi oluştursunuz, kalabalık zaten üç beş bin kişi. Biz de çıkarız, alır götürürsünüz dedikse de böyle bir noktaya emniyet yetkililerinin gelmeyeceğini anladığım için tekrar otele döndüm. O kalabalık içinden girdim. Arkadaşları tekrar topladım ve durum böyle böyle diye anlattım. Emniyetten de vilayetten de bize destek geleceğini sanıyorum. Bakış açıları farklı. Bizim yapacağımız bu binadan normal olarak kalabalığın içinden çıkmaktır. Bakın gittim ve geri geldim, benimle kimse ilgilenmedi.”

– Buna rağmen oradan kimse neden çıkmamış, anlatımlarında bunun cevabı da var mı?

Şöyle demişti: “Oradan kimse çıkmayı göze alamadı. Çıkarsak bizi linç ederler diye cesaret edemedi. Biz yine valiliğin, emniyetin tedbirlerini bekleyelim diye düşündüler. Baktım ki, ikna edemiyorum. Tekrar çıkacağımı söyledim ve çıktım. Oradan uzaklaştım” diye anlatmıştı. Hepsi birden çıkmaya başlasaydı ne olurdu? Onunla ilgili kesin bir şey söyleyemeyeceğim. Buradan hareketle benim izlenimim, işin başlangıcında küçük emniyet tedbirleriyle otelde bulunanların rahatlıkla dışarıya çıkarılabileceği, ancak bunun yapılmadığı yönündedir.

– On beş yıl geçti. Peki bu tablodaki sorumlular kim?

İdari pek çok tedbirsizlik olduğunu görüyorum. Tespit edemediğim sorumlular olduğunu da hissediyorum.

“Kalabalığın dağılmamasına özen gösterdik”

– Nasıl?

Tugaydan asker desteğiyle, emniyetin yapması gerekenlerle, valiliğin alması gereken önlemlerle bağlantılı bir yönetim zaafı olduğunu görüyorum. Hatta Sivas komisyonuna dönemin emniyet müdürü şöyle ifade vermişti. “Biz kalabalığın dağılmamasına özen gösterdik.”

– Ciddi mi söylüyorsunuz? Bu nasıl olur?

Evet. O bunu söyleyince komisyon üyesi birimiz sorduk. Olayların bitmesi için o kalabalığın daha işin başında dağılması gerekmez mi? Kalabalığın dağılmamasına çaba harcamak, olayın bitmemesine çaba harcamak anlamına gelir. Düşünün, olay başlamış. Daha birkaç yüz kişi. Emniyet rahatlıkla dağıtabilecekken, dağılmamasına özen göstermekten bahsediyor.

– Nedenini açıkladı mı?

“Kalabalık dağılırsa, mahalle aralarında etnik çatışmalar meydana

gelebilir diye düşündük” diyor. Bu da yanlış. Çünkü olayın bitmesi için bu kalabalığın dağılması lazım. Yoksa kalabalık ne kadar geç dağılırsa, o kadar büyür. Etnik çatışmaların olmaması için, kalabalığın daha az olduğu esnada mutlaka dağıtılması lazımdı. Öte yandan böyle bir protestodan güvenlik birimlerinin, diğer yetkili birimlerin önceden haberdar olup olmadığıyla ilgili ifadelerde de garip şeyler vardı.

– Nasıl garip şeyler mesela?

Mesela bir istihbarat birimi şöyle diyor: “Biri bize kapının altından, ‘yarın protesto gösterileri olacak diye kâğıt atmıştı.’” “Siz ne yaptınız?” diye sorduk.

– Evet?

“Elden Emniyet’e gönderdik” dedi.

– Sonra?

Ayrıntılar çok aklımda değil. Ama gayri resmi irtibatlar, kimden geldiği belli olmayan münferit bir bilgi, öte yandan çok resmi görüntü içinde olmayan bir bilgilendirme havası...

– Araştırma Komisyonu Raporu’nda bu bilgi notu da var mı?

Olmaması lazım. Çünkü ifadelerin hepsi kaydediliyordu. Ama sonunda ortaya çıkan hadise şudur: Sivas’ın yıllardır yaşadığı kayıplara bir yenisi eklendi. Çünkü Sivas, Cumhuriyet dönemi başlangıcından çok partili siyasi hayata kadar, Türkiye’nin en önemli kentlerinden biriydi. Ama Sivas başat konumunu sürekli kaybetmiş, ekonomik olarak zayıflamıştır.

Bunun altında değişik sosyal çatışmalar vardır.

– Sivaslılar incinmesin ama, bu tabloda gerici unsurların payı nasıl göz ardı edilebilir? Bu gerici iklim Sivas’ta nasıl beslenebiliyor, önemli olan bu değil mi?

Ben hadiselerin Sivaslılarla bağlantılı olduğunu düşünmüyorum.

Sivas pilot nokta seçildi

– O halde nedir?

Türkiye üzerine oynanan oyunlarda Sivas’ın pilot nokta seçildiğini düşünüyorum. Çünkü orası Türkiye mozaiki. Çok sayıda Sivaslının Türkiye’ye dağılması nedeniyle, orada çıkacak bir etnik çatışmanın, etnik ve mezhepsel yapısı nedeniyle bölgesel ve yerel kalmayacağı ve Türkiye’nin diğer kentlerine sıçrayacağı hesaplanmış olabilir. Benini hâlâ çözümleyemediğim çok derin bağlantıların iç ve hatta dış bağlantıların olabileceği bir süreç olduğunu düşünüyorum.

– Kritik şeyler söylüyorsunuz. Peki bu manzarada meseleye daha ayrıntılı odaklanma şansımız var mı? Yoksa manzara flu mu? Sözgeçlimi Mehmet Ağar'ın seçim öncesi Güneydoğu için üstü örtülü de olsa ifade ettiği gibi, yabancı istihbarat kuruluşlarının serbestçe faaliyet gösterdiği bir alan mıdır Sivas?

Ben şöyle düşünüyorum: Türkiye'nin rahat ve kendi haline bırakılmaması gerektiğini düşünen uluslararası birtakım güçler bulunabilir. Zaten istihbarat birimleri sadece kendi ülkeleriyle sınırlı çalışmaz. Özellikle büyük devletler, dünyanın her tarafıyla bağlantılı çalışmalar yapıyorlar.

1990'lara kadar bir de dünyanın çift kutuplu olduğunu düşünecek olursanız, bir yandan Sovyet, diğer yandan Amerikan bloğu... Herkesin kendince birtakım hesapları ve senaryoları olabilir. Bunlar birden de çok olabilir.

Türkiye'nin etnik ve sosyal yapısını bildikleri için bunu sürekli hassas nokta olarak kurcalamayı kendi Ortadoğu hesapları açısından gerekli görebilirler. Bununla bağlantılı olarak Türk-Kürt, Alevi-Sünni, laik-antilaik çatışma alanları oluşturmaya gerekli görüyor olabilirler. Ve yeterince işbirliği de buluyor olabilirler. Bu hiçbir zaman yok farz edilemeyecek, dikkate alınması gereken bir hadisedir diye bakıyorum.

Diğer taraftan bizde de “kahraman” çok... Kendi doğruları olan, o doğrularla memleketin nasıl kurtarılması gerektiğiyle ilgili özel yöntemler belirleyen, muhtemelen zaman zaman bunları devreye sokan kimseler içeride de vardır.

– Kim onlar?

Bilmiyorum. Ama kendisine rol biçen insanlar her zaman vardır. Rol biçen insanlar, zaman zaman birtakım yapılar da ortaya çıkarabilirler. Bunlar arasında şunu asalım, keselim, biçelim, memleket için daha faydalıdır diyenler olmuştur. Ama bunların kafalarda düşünce olarak var olması ayrı, işlerin genel hukuk düzeni içinde işliyor olması ayrı bir şeydir.

Sonunda bu düşünceye sahip olanlar genel hukuk düzeni dışında kendilerini yetkili ve sorumlu görüp özel yöntemler belirledikleri zaman bu farklı bir şeydir. Bu 80 öncesinde çok yaygındı. Her ideolojik grup kendisine rol biçiyordu. Bu ülkeyi kurtarmak için “benim ideolojim hâkim olmalıdır, kim önünde engelse onu temizleyelim” diyordu.

– Hücresel yapılardan mı bahsediyorsunuz?

Evet. Nitekim zaman zaman Türkiye'de bazı operasyonlarla buna benzer hukuk dışı yapılar ortaya çıkarılabiliyor. Ama biz halen olup bitenlerin tamamıyla resmini çizebilmiş değiliz.

– Sivas Araştırma Komisyonu’ndaki çalışmalarınızın tamamından yola çıkarak nasıl bir fotoğraf çizdiniz?

Benim kişisel kanaatim şudur: 1993’te Sivas’ta meydana gelen hadiseler, sadece rastgele bir araya gelmiş ve bir tepki nedeniyle toplanmış insanların ortaya çıkardığı bir hadise olarak yorumlanıp bir kenara konulamaz. Sürecin baştan sona işleyişinde tespit ettiğim şey, o gürültülerin bir araya gelmesini sağlamaya yönelik bir etki olduğudur. Güvenlik tedbirlerinin alınmadığı kesin. Hatta başka bir kanaatini daha var; insanlar yargılandı, mahkûm oldu. Bir kısmı hâlâ içeride. Ben bu olaydaki en aktif kişilerin bunlar olduğunu, olayların bunlar tarafından yapıldığını da düşünmüyorum.

– Nasıl yani?

Birilerine rol biçilmesi gerekiyordu. Birilerinin fail ilan edilmesi, birilerinin rahatlaması gerekiyordu. Sözde bazı failer bulundu. Yargı kararını verdi, suçlular belirlendi denilmesine ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç karşılanmıştır.

– Siz o dönem, olayın faillerini milletvekili olarak cezaevinde ziyaret etmişsiniz. Bu ziyaretler, bir soru önergesine konu olduğunda bölge milletvekili olarak bunun doğal olduğu anlamına gelen bir yanıt vermişsiniz. O cezaevi ziyaretine iç huzuruyla mı gittiniz?

Birebir çok yakın çevrelerinden duyarak kanaat oluşturduğum olaylar var. Mesela bu olayda ceza alan, beş altı yıl yatıp şimdi çıkmış olan bir arkadaşım var. Daha önce değişik zeminlerde hukukumuz olan birisi. Zaim Bayat. Cezasını çekti ve çıktı. Ben Zaim Bayat’ın bu kalabalık gürültünün içine girmediğinden eminim. O protestoların içinde yok. Olay günü o çarşıda da değil. Kendisin anlattığı. Ertesi gün, bu olaylar dolayısıyla bir güvenlik görevlisiyle tartışması nedeniyle içeriye alınıyor. Cezayı yiyeceği zaman da yurtdışında olmasına rağmen, mahkeme sürerken “Kardeşim ömür boyu dışarıda yaşayamam, ne ceza veriyorlarsa versinler” deyip kendisi gelip teslim olan, dört beş yıl yatıp çıkan birisidir. Süt peynir fabrikası vardı. Bu olaylar nedeniyle iflas etti ve şu anda geçimini sağlama güçlüğü içinde.

– Hak etmediği halde mi hapis cezası aldı sizce?

Yargı süreci hakkında bir değerlendirme yapmak maksadıyla söylemiyorum. Yargı süreci bitmiştir. Ama ana faillerin yargılanıp ceza aldığı kanaatinde değilim.

– O dönem bir soru önergesi vererek, olayın JİTEM’le bağı ihtimaline dair kuşkunuzu dile getirmişsiniz?

Alevi kökenli bir öğretmen arkadaş vardı. Sivas olaylarıyla ilgili birkaç kitap yazdı. Birtakım derin bağlantılar kuruyordu. O kitaplar daha

sonra yasaklandı. Israrla benden birkaç soru sormamı istedi. “Ortaya çıkması için bunların sorulması lazım” dedi. “Arkasında başka şeyler var. Bunları kurcaladığım için beni de rahat bırakmıyorlar. Oğluma bir şeyler yapıyor, beni zora sokuyorlar.” Çocuğuyla ilgili kaygılarını da anlattı. “Kimse de bana yaklaşıyor” dedi. Böyle deyince ben, “Ne sormak istiyorsan ben sorarım. Sormak, milletvekilin hakkıdır” dedim. Doğru değilse bile, birilerinin buna cevap vermesi gerektiği düşüncesiyle bu soruları sormuştum. Ama genel ve maksada yaramayacak cevaplar geldi.

– Olaylar sırasında Sivas belediye başkanı olan Temel Karamollaoğlu, sizin gençlik yıllarınızdan bu yana yakın olduğunuz bir siyasetçi. Karamollaoğlu, olaylarda ihmali olduğu, yetki alanındaki güçleri etkin kullanmadığı, hızlı davranmadığı yönünde eleştirilmişti...

Ona yönelik ithamlarda haklılık payı olduğunu düşünmüyorum.

– Komisyon raporu tamamlandıktan sonra da bu konu sizin için hâlâ bilinmezlerle dolu olma niteliğini taşıyor mu?

Raporun teslimiyle birlikte bilinmezlerin kalmadığını değil, bilinmezlerin arttığını düşünüyorum. Daha sonra rapora istinaden çok fazla bir şey yapıldığına inanmıyorum.

Türkiye’nin çok sayıda aydın ve sanatçısı hayatını kaybetti. Bu derin bir olay. Devam eden süreçte de çok sayıda insan kesin yargı kararıyla mahkûm edildi. İdam cezaları verildi. Yargı safhasının tamamlanmasına rağmen, Sivas olaylarıyla ilgili bir bilinmezlik perdesinin var olduğuna inanıyorum. O otelin önünde toplanan insanların protestolarının, otelin yakılmasının sadece kitle psikolojisiyle ilişkilendirilemeyeceğini de düşünüyorum.

– Bilinmezlik perdesi derken...

O törenlerin düzenleniş biçimiyle ilgili olarak, sadece bir organizasyonla ilgili sınırlar içinde değerlendirilemeyeceğini, sanki 2 Temmuz odaklı olarak; görmediğimiz, henüz çözümlenmeyen, olayları o boyutlara yönlendiren faktörlerin, hatta iç veya dış bazı aktörlerin var olabileceğini düşünüyorum. Anlattıklarımın özü burasıdır.

– Dosya hâlâ açık mı?

Kapatılacak bir dosya olarak durmuyor. En azından benim zihnimde böyle bir görüntüsü var.

Alevi-Bektaşî Kültürü

– Aslında özü, böyle bir birikimin ve kültürün yaşatılmasına dönük olan bir şenliğin bu kadar sarsıcı bir olaya dönüşmesinin toplumsal temellerine baktığınızda ne görüyorsunuz?

Aslında bugün bile şunu anlayamam. Alevi-Bektaşî kültürü, Anadolu kültürünün en önemli unsurlarından biridir. Bu kültürü, sadece Alevi ve Bektaşî mensubiyeti ile sınırladığınız zaman doğru tanımlanmış olmazsınız. Bu geleneğin ortaya çıkardığı bir kültür olmakla birlikte, bir inanç biçimi, hatta belli bir sanat ekolüne zemin hazırlayan bir yapı olarak görmekle birlikte, aynı zamanda bu kültürün Anadolu'nun diğer kültür unsurlarıyla etkileşimi sonucu ortaya çıkmış bir hadisedir. Bu nedenle bu etkinliklerin herkesin katılımıyla çok coşkulu kutlanması lazım. Bir birlik beraberliğin ifadesi olarak kutlamak lazım.

– Ortak yaşamının bir dili olarak...

Elbette. Alevi söyleyişleri, Bektaşî nefesleri bu ülkede herkesin dilindedir. Herkesin de gönlündedir. Sivas'a gitseniz, "Âşık Veysel'i nasıl bilirsiniz?" deseniz, Alevi olmayan biri bile Âşık Veysel hakkında konuşma hakkı olduğunu düşünür. Bu toprağın insanıdır, bizim milli ozanımız, değerimizdir diye bakar. Ama bu bakış bir türlü aynı duyarlığa dönük zenginleşemiyor, genelleşemiyor, coşanıyor. Ortak etkinliklere, paylaşımlara dönüşemiyor.

Öte yandan Sivas'ta, her zaman Alevi'nin de, Sünni'nin de Pir Sultan'dan dörtlükler söylediğini duymuşumdur. Dolayısıyla Pir Sultan, Alevi orijinli biri olmakla birlikte Sivas'a, tarihe mal olmuş bir insandır. Sivas böyle bakar.

Ama aşırı ve bağnaz milliyetçi bakışlarla Pir Sultan aleyhine bir çizginin olduğunu da söyleyebilirim. Bu da şuradan kaynaklanıyor: Pir Sultan Abdal Osmanlı düşmanıydı. Şahı desteklerdi. Dolayısıyla İran-Osmanlı savaşlarında Pir Sultan, hep şahtan yana olmuştur. Pir Sultan, şiirlerinde bulunduğu ortamın aleyhine unsurları ifade ettikten sonra, dörtlüklerin nakaratlarında veya sonunda "Ben de bu diyardan şaha giderim" der. Sürekli bir şeye kızıp olumsuz nitelediği zaman, "Ben de bu diyardan şaha giderim" diyerek şahı kaçış, sığınma alanı olarak gösteriyor. Gerçi Pir Sultan'ın divanında var ama bazı şiirler daha sonra bir Sultan'a mal edilmiştir.

– Yani bir belirsizlik mi var?

Evet. Mevcut külliyattaki şiirlerden hangisi Pir Sultan'a ait, çok net değil. Mesela bir ara, Alevi düşüncesinin Sünni düşünceden ne farkı var diye merak etmiş ve orijinal kaynaklara gitmek gerektiğini düşünmüştüm. Ali Haydar'ın kitabında Pir Sultan Abdal'ın tüm şiirleri yer alıyordu. Şiirleri düşünce düşünce, şiir okurcasına değil, kullandığı her kelimenin maksadını, anlatmaya çalıştığı düşüncüyü kavramaya çalışarak baştan sona okudum. Maksadını Sünni düşünceden farkının ne olduğunu anlamaktı. Birtakım kavramlar kullanıyor, peygamber isimleri geçiyor. Eskiye dair mistik kahramanlardan söz ediyor. Veya dinle, ibadetle, inançla ilgili bazı tanımlamalar yapıyor.

– Nereye vardınız?

Açık söylemek gerekirse, bir dörtlük hariç Sünni inancıyla çatışan hiçbir şeye rastlamadım. O dörtlük de şöyle: “Alınmış aptesim aldırırlarsa / Kılınmış namazını kıldırırlarsa / Sizde de şah diyeni astırırlarsa / Ben de bu diyardan Şah’a giderim.”

Sonuncusu tam bir Pir Sultan ifadesi de, acaba ilk üç nısra ona mı ait, sonradan mı isnat edilmiştir bilemem. Ama bu dörtlükteki yapı, Sünni inancına aykırı. Çünkü aptes almaya, namaz kılmaya gerek yok anlayışı ortaya çıkıyor. Bu da Sünni inancıyla bağdaşmıyor.

Gerçi bazı yorumlara göre, bu dörtlükten az önce söylediğim gibi değil, alınmış aptesin ve kılınmış namazın, Alevi olduğu gerekçesiyle tekrar zorla yaptırılması anlatılıyor.

Öte yandan Banaz köyünde, Pir Sultan döneminden kalma cami vardır. Sivas köylerinde eski yüzyıllardan kalma cami bulamazsınız. Pek çok Alevi köyünde camiler de vardır.

Mesela Ankara’nın ulaşımı çok zor, çok sapa dağ yamaçlarındaki Karasar beldesine gittiğinizde, iki cami görürsünüz. Üstelik bunlar eski Sünni köylerde canının olmadığı dönemlerde yapılan camilerdir.

– Alevi inancı ve kültürüne dair duygunuz tam olarak neydi?

Kendi kültürümüz olduğu ve öğrenme merakı. Farklı yapılarla karşılaştığımda hep meraklanmışımdır. Rahatsız etmeden tartışmaya çalışmışımdır. Ama bir huyum var; tartışmayı hiç kendi düşüncemi empoze eder tarzda başlatmayı tercih etmedim. Birileri açarsa konuşmayı tercih ederim.

Ama şunu da belirtmek lazım; Pir Sultan’ın şiirlerinde geçen şah, İran şahı mıdır, yoksa Şah Kalender midir, bu da tartışılır. Bazıları şunu iddia eder: Pir Sultan da Anadolu insanıdır. Onun kastettiği şah, Şah Kalender’di. O da Hacı Bektaş postundan gelen bir pir, dede, önder olarak kabul edilir. O Şah Kalender’in de bir isyanı var. Aslında Pir Sultan’ın destek verdiği yer, Şah Kalender’di. Yanlış anlaşıldı diye başka bir yorum da var.

İkincisi, bana kalırsa Şah İsmail, Yavuz Sultan Selim’den daha Türk’tür. Bizler genellikle Anadolu merkezli bir Türk tarihi okuduğumuz için, eğitim programlarımızda, Osmanlı-İran savaşı dediğimizde hemen Osmanlı’dan yanayızdır. İran da karşıt bir tarihtir bizim açımızdan. Halbuki öyle değil. Osmanlı’nın savaştığı İran, Türk İran’ıdır. Şah İsmail de Türk’tür. Ondan önceki Akkoyunlular, Karakoyunlular da Türk’tür. Aslında Yavuz Sultan Selim’in de, Şah İsmail’in de şiirleri var. İkisinin de divanı var.

Yavuz Sultan’ın divanı Farsça. Şah İsmail’ininki Türkçedir. Onun için diyorum, Şah İsmail aslında daha Türk’tür. Konu bu. Ama bir Osmanlı zaviyesinden bakışla bazılarında Pir Sultan’a karşı. “Bu İran yanlısıydı” düşüncesiyle olumsuz nitelermeler de vardır. Ama ben o eğilimde olanlardan değilim.

- Yaygın bir söylem olarak neredeyse klişeye dönüşen “Anadolu mozaiği”ni neden gerçek anlamıyla içimize sinerek yaşamakta bu kadar güçlük çekiyoruz?

Çok ilginçtir. Türkiye’de birlik beraberlik unsuru olması gereken konular hep ayrışma nedenine dönüşüyor. Sözelimi ortak bir kavram olan laik devlet düzeninin kime ne zararı var? Laiklik, hangi inanca mensup olursanız olun, herkes açısından bir güvencedir. Müslüman için de, azınlık için de, her türlü inanca mensup ya da inanmayanlar için de. Ama hepimizin sahip çıkması gereken bu kavram Türkiye’de bir kavga ve ayrışma alanıdır.

Her sene hayretler içinde kalıyorum. Hacı Bektaş Şenlikleri’nde de benzer şeyleri görüyoruz. Hacı Bektaş Şenlikleri, Hacı Bektaş Veli’nin söylemine uygun yapıya dönüşmüyor. Gelin bir olalım, iri olalım, diri olalım diye herkesi çatısı altında toplamaya çalışıyor. Ama o şenliklere katılanlar sürekli atışıyor. Zaman zaman orada nahoş olaylar da meydana geliyor. Burada bir yanlışlık var.

- Bu yanlışlık nasıl düzeltilebilir?

Düzeltilmeli. Bana kalırsa Alevi-Bektaşî etkinliklerinin mutlak surette her kesimin katılımıyla yapılacak biçimde zenginleştirilmesi lazım. Burada birini suçlama anlanunda söylemiyorum ama birileri etkinliği kendisi yapıyor, birileri de o etkinliğe gitmeyi kendisi açısından doğru görmüyor. Halbuki, davetli davetsiz herkesin katılması, tereddütlerin ortadan kalkması lazım.

- Bu konuda kendinizde de eksiklik görüyor musunuz?

Evet görüyorum. 2 Temmuz olayları sırasında yeni milletvekiliydim. Olaylarda eksik gördüğümüz yanlar vardı. Bazı açılardan konuyu iyi görememiş olabiliriz. Ama davet beklememek gerekirdi. Böyle bir etkinlik olduğunu, olaylar başladığında Sivas’tan gelen telefonlarla öğrendim. Daha önce böyle bir etkinlik bilgisine sahip değildim.

- Bir milletvekili olarak bu normal mi?

Değil. Haberimiz olması gerekirdi. Çağrılmamak, mazeret olarak görmek doğru değil. Demek ki Sivas’ta geniş bir kesim veya Türkiye’deki başka bir geniş kesim ayrı bir dünya, böyle bir etkinlik olduğunu ve katılmamı gerektiğini bana söylememiş.

- Oysa bir bakanın gitmesi önemlidir.

Ellbette. Çünkü il bürokrasisi de onunla gider. Ben gelemiyordum ama il bürokrasisi katıldı mı diye soruyorum. Hayır katılım sağlanamadı diyorlar. Bir açıdan onlar da haklı. Davet edilmesine rağmen katılmayınca, davet edilenlerin de bazı kaygıları olduğu anlamına gelir bu.

– Yani bakan bile katılmıyorsa, vali nasıl katılsın...

Evet, böyle bir tedirginlik doğuyor olabilir. Ama her şeye rağmen, insanlar sitem de edebilir, onu da doğal karşılarım. Katılmak ve bunu yaygınlaştırmak lazım.

– Bu da politikacılara düşüyor.

Başta politikacılar olmak üzere herkese düşüyor. Sonraki 2 Temmuz törenlerine yurtiçi ve yurtdışından çok katılım oluyor. Her 2 Temmuz Anna Töreni, Pir Sultan Abdal etkinlikleri, 1993 olayına vurguyla geliyor. Bu da özellikle il bürokrasisinde tedirginlik oluşturuyor anladığım kadarıyla. Ama ne olursa olsun, bunların tamamının aşılması lazım. Artık tüm Türkiye'nin kutladığı etkinliklere dönüşmesi lazım.

– Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş Veli Şenlikleri'nin geleneksel bayram kategorileri dışında kültürel şenlikler olması, politik pragmatizm açısından tereddüt yaratıyor galiba. Oysa ideal katılım yakalandığında çatışmadan kazanç ummak yerine, politikanın sivilleşmesine de katkıda bulunmaz mı?

İşin bu boyutu da var. Türkiye'de Alevi kesimden oy alamayan siyasi partilerin, Alevi yaklaşımına yönelmeleri hep "oy avcılığı" olarak yorumlanmıştır. Bu alışkanlık nedeniyle, düşüncelerde yeni bir açılım, doğrudan "oy avcılığı" olarak değerlendiriliyor. Bunda gerçek payı olabilir. Zaman zaman değişik siyasi partiler, Türkiye'deki Alevi gerçeğiyle ilgili bazı açılımlar yapıyor. Burada hemen karşılarına "Alevi oyları çekmeye ni çalışıyorsunuz?" sorusu geliyor. Ama siyasilerde de bundan bağımsız bir yaklaşım tarzı yok galiba. Yani tek taraflı bir durum değil.

"Sana da iki oy verelim"

– Birbirini besleyen çift taraflı bir döngü, kırılabilir mi?

Kırılması lazım. Ama nasıl kırılır ben bilmiyorum. Bir Alevi köyüne ilk kez, ilk aday olduğumda gitmiştim. İki köylü vatandaş el işareti yaptı, arabaya aldık. Buyurun zaten biz de oraya gidiyoruz dedik. Yıldızeli'nin İslim köyündenmiş. RP milletvekili adayım diye kendini tanıttım. Sohbet ettik. Köye geldik. Köy yüz iki yüz metre içeride. "Burada inelim" deyince "Köye kadar bırakalım" dedim. Bırakırken, buraya kadar gelmişken olmaz deyip ayran ikram ettiler. "Sana da iki oy verelim" dediler. "Sizi oy için arabaya almadım. Buraya da oy için getirmedim. Oy konusu ayrı bir şeydir. Bir aday yoldan birini aldı, köye getirdi diye oy verilmez. Daha farklı, ülkeyle ilgili bakış tarzına göre oluşacak bir şeydir. Rahat edin" dedim. Daha sonra bazı eski milletvekili arkadaşlar bana şunu söyledi: "Evet, Alevi köylerinde blok olarak belli partilere oy verilir. Başka partilere oy çıkmaz. Ama herhangi bir iyi durumunu gördükleri bir anda,

belli miktar oy vereceklerini söylemişlerse, mutlaka verirler. Yani sana iki oy verelim demişlerse sen onu almışsındır” dediler.

– Seçim kampanyaları sırasında Alevi köylerine tesadüfi karşılaşmalar, geçişler dışında gider miydiniz? Yoksa “blok olarak başka partiye oy veriyorlar” diye uğramayı gerekli görmeyi miydiniz?

Orada gezilip dolaşılacak, propaganda yapılacak o kadar geniş alan var ki. Vatandaşın istediği yere yetişemiyorsunuz. Buna rağmen ayırım gözetmiş, hiç uğramıyor gibi olmayalım diye seçimlerde birkaç Alevi köyüne uğramışsındır.

– Nasıl karşılanırdınız?

Uğradığım yerlerde büyük coşkuyla karşılaştım. Son seçimde bir Alevi köyüne gitmiştim. Gerçekten konuşma boyunca büyük ilgi gösterdiler. Bütün köylüler toplandı. Yolcu ederken de coşkuyla uğurladılar. Köyün ileri gelenlerinden biri, sana da şu kadar oy diyecekken “Hiç kafaya takmayın. Oy için değil, sohbet için geldim. Çıkmasa üzülmem, gönlünüzce oy verin, rahat olun” dedim.

Alevi seçmenin oy verdiği parti iktidara geldiğinde, öbürleri der ki, “Bak onlar iktidarda, onlara yol su yapılıyor, bize bir şey yapılmıyor”. Tersini olup bu kez Alevi seçmenin oy vermediği parti iktidara gelince, “Bizim köy ihmal edildi, yan köy ihya oldu. Devlet hizmetleri oraya geliyor” derler. Ben artık son zamanlarda şunu söylüyordum: Neyi bölüşemiyorsunuz? Sizin köy de, onların köyü de çamurdan tezekten geçilmiyor. Sizininki de diğeri de iktidara gelse öyle. Neyi paylaşanuyorsunuz? Kaderiniz aynı. Kaderinizde bir farklılık yok. Anadolu köylüsü hayvan dışkısını bile eliyle ayağıyla şekil verip kurutuyor, kışın da yakıyor zayı olmasın diye. Özetle, her köyde bu çamurla tezekle boğuşma var. Ama bölüşümü yapanlar başkaları...

– Siyasi çıkar kavgalarını mı kastediyorsunuz?

Elbette. Siyasetin çarkları içinde daha derinlerde, daha köklü, radikal, büyük bölüşüm yarışları var. Ama yukarıya kim gelirse gelsin, aşağıda kaderi değişmeyen insanlar birbirini rakip gibi görüyor. Bunların kalkması lazım. Kimse kimsenin alanını, payını kapmıyor. Aynı kaderi paylaşıyorlar. Bunlar söylenip anlatıldığı zaman anlaşılır gibi geliyor bana.

– Sizin “ben de Alevi’yim” demenizi siyasi hesap olarak yorumlayanlar da olmuştur.

Anlatayım. Hatay’da Alevi toplantısı oldu. Yanımdaki arkadaşlara “Ben de Alevi’yim” diyeceğim dedim. Hemen itiraz ettiler. “Olur mu. yanlış anlaşılır. Hiç değilse ‘Alevilik Hazreti Ali’yi sevmekse, ben de Alevi’yim’ de” dediler.

Bu olmaz dedim. Önce kendi kafana göre bir Alevilik tanımı yapacak, sonra bu tanıma göre Alevi olduğunu söyleyeceksin. Olmaz. Çünkü bir kere, kimsenin kimseyi tanımlama hakkı yoktur. Bir Alevi kendisini nasıl tanımlıyorsa öyledir. Alevilik odur. Alevi olmayan birinin yazdığı kitaplardan ben Aleviliği çıkaramam. Nitekim Cem Vakfı'ndaki arkadaşlardan ziyaret olduğunda Alevilik nedir diye kitap tavsiye etmelerini istemiştin. O tavsiyelere göre dört beş kitap okudum.

– Geldiğiniz nokta ne oldu?

Aleviliği yok sayarak Anadolu kültürünü anlamak mümkün değil. Alevilik bu ülkenin asli unsuru. Alevi toplumu içinde ortaya çıkan sözler, nefesler, sazlar, hepsi bu Anadolu'nun kültür ve musiki zenginliğinin ayrılmaz bir parçası. Bu topraktan çıkmış. İşin garibi, herkes severek dinler bu türkülerini. Dinlerken duyduğu hazzı, onlarla ilgili etkinliklerde de yaşaması lazım.

– Biraz yetiştirme koşullarıyla ilgili galiba...

Evet. Babam bir gün türkülerıyla meşhur bir kadını söyleyerek, sesini çok seviyorum demiş. Annem de “Ben de Âşık Veysel'i çok seviyorum” demiş. Evde espri konusu olurdu. Anneniz Âşık Veysel'i seviyor-muş gibi. 2 Temmuz olayları bu süreci kırmıştır. Ama geleceğe bakmamız lazım.

– On beş yıl içinde törenlere hiç mi katılmadınız?

Etkinliklere gitmedim. Ama gerek Cem Vakfı'nı, gerekse oraya yakın Alibaba'da başka bir vakıf daha var, ziyaret etmişimdir birkaç kez. Zaman zaman davetler, bazen de aşure toplantıları olur. Onlara katıldığım da oldu. Sivas'a gittiğimde de birkaç kez hem Cem Vakfı, hem de Hacı Bektaş Veli Vakfı'na uğraşmışım. Onlar da mutlu oluyor. Bir başka siyasetçinin ziyaret etmesi hoşlarına gidiyor. Misafirperverlikleri mü-kemmeldir. En curcunalı seçim rekabetinin yoğun olduğu günlerde bile ikram ve iltifatlarını yaparlar.

– Alevi toplumu 2 Temmuz 1993 nedeniyle size hiç sitem etti mi?

Değişik vesilelerle bir araya geldik. Ama hiçbir seferinde sitem almadım doğrusu. Sitemde bulunmayı ihtiyaç olarak görmemiş olabilirler. Bunun yeni bir tartışmaya yol açabileceğini düşünmüş olabilirler. Pek o kavram etrafında tartışmaya girmediler.

– Madımak Oteli'nin altındaki kebabçı büyük tepkilere yol açıyor. Bu kebabçının oradan çıkarılması konusunda, sizin basına yansıyan girişiminiz de olmuştur.

Son birkaç yıldır bu lokantanın kaldırılması gerektiğiyle ilgili şikâ-

yetler bana kadar gelmiştir. Müze yapılmasının, bu olmazsa çiçekçi veya kitapçı yapılmasının daha uygun olacağını düşünmüştüm. Önce Vali Bey'le konuştum. Lokantanın sahibiyle konuşun da buradan çıkın diye. Bir netice alamadım. Bunun üzerine, belediyelerin işyerleriyle daha fazla münasebeti olduğu için belediye başkanıyla konuştum. Belediye başkanı ilgili şahısla konuşmuş. “İşi buradan taşırsam batarım, bana maliyeti var. Yeni iş kuracak şekilde para verilmesi lazım” demiş. “O zaman konuş” dedim. “Makul bir paraysa, bir yerlerden bulur buluşturur çıkmasını sağlarız.” Sonra belediye başkanı çok yüksek para istediğini söyledi. Karşılanacak bir tutar değildi. Belediye başkanı “Sözleşmesi altı ay sonra doluyor. Mal sahibi de çıkmasını istiyor. O arada çıkarırız” dedi. Benim bakanlık da bitti. Bir ara çıkarılacağıyla ilgili şeyler vardı. Verdikleri tarihe göre kontrat bitmiş olmalı. Ama hâlâ faal. Olumsuz şeyler hatırlatıyor. Çıkarılması lazım.

– Bakanlık sonrası aktif çabanız olmadı mı?

Etkili ●lmazdı.

14. bölüm

Merve Kavakçı olayı

– Refah Partisi’nin kapatılmasının ardından kurulan Fazilet Partisi’nin girdiği ilk ve tek seçim 1999 seçimleri oldu. O seçimin ardından yapılan yemin töreninde başörtülü milletvekili Merve Kavakçı’nın TBMM Genel Kurul Salonu’na türbanla girmesi siyasi tarihimizde çok özel bir eşik. Siz o seçimde kadın adayların belirlenmesi aşamasında yer almış mıydınız?

1999 seçimlerinde iki başörtülü, iki de başörtülü olmayan aday vardı. Nazlı Ilıcak, Prof. Oya Akgönenç başı açık adaylardı. İki başörtülü adaydan biri Merve Kavakçı, öbürü Ahmet Tekdal’ın kızı Ayşenur Tekdal’dı. Başörtülü adaylar bizim düşüncelerimiz üzerine ortaya çıkmış değildi. Kavakçı ile Tekdal’ın aday olması, olgunlaşmış, neticede ben bu konuda taraf da olmadım, karşı da çıkmadım. Ayşenur Tekdal listedeki yeri nedeniyle kazanamadı. Merve Kavakçı kazandı. Kavakçı’yı daha önceden hiç bilmem. Bir yerde karşılaştığınızı da hatırlanıyorum.

– Ama seçim öncesi bir toplantıda, babasıyla arkadaş olduğunu söylemişsiniz. Bu da basında hem o zaman, hem de daha sonra haber ve köşe yazılarına konu oldu.

O, seçim öncesi bir ilçenin kenar mahallesindeki bir kahve konuşmasında geçmiştir. Merve Kavakçı, seçimden önce Türkiye’ye mal olmuştu. Kampanya boyunca bize sürekli soruyorlardı. Siyasal’dan önce, bir sene Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde okudum.

İslami İlimler Fakültesi’nde Yusuf Ziya Kavakçı diye İlahiyat hocası profesör vardı. O dönem bile hiç karşılaşmadık aslında. Ama kitaplarından haberdarım. Öğrencileri arasında söz edilir, bilinen bir isim olduğu için o kesimde konuşulurdu.

O kahvede yaptığım konuşmada, seçim öncesinde çok soran olduğu için “Tanıdığımız birisidir, babasının hocalık yaptığı üniversite mensubu olduğum için arkadaşımız” diye bir ifade kullanmışım. Ama buradaki kastım, arkadaşlık yaptığımız biri anlamında değil, bildiğimiz birisi, aynı çatıda kurumsal yapı içinde bulunmuşuz. O yakınlığı, iyi tanıdığımı anlatan bir ifade olarak kullanmışım.

– “Arkadaşlık” kelimesi yanlış mı yorumlanmış?

Maksadımı aşan bir ifade olmuştu. Arkadaşlık kelimesi birebir değerlendirildiğinde, sanki oturup kalkmışlığımız var diye algılandı. Babası gerçekten, yazdığıyla çizdiğiyle bildiğimiz birisiydi. Fakat öyle bir hukukumuz yok. Sonraki dönemde de hiç rastlamadım. Merve Kavakçı aday olduğunda Yusuf Ziya'nın kızı olduğu ifade edilince “Ha, Yusuf Hoca'nın kızı mı?” demişimdir. Sorular üzerine de konuşmamda bu anlamda ifadeler kullandım. Ama Can Ataklı bir ara sürekli yazdı. “Hoca'ya tavsiye eden, parti yönetimine takdim eden Gül ile Şener'dir” gibi ifadeleri var. Bunların hiçbirisi doğru değil. Ne tavsiye ettim, ne de tanışıklığımız var. Üstelik daha sonra öğrendim ki, aslında Merve Kavakçı Amerika'da eğitim yapmakla birlikte, seçimlerden önce Türkiye'deymiş. Partinin kadın kollarında aktif olarak çalışıyormuş zaten.

– Bunun anlamı?

Yani birinin tavsiye etmesine, referansına ihtiyacı olan bir konumda değil. Geleneksel parti yöneticilerinin bildiği, hatta ailece görüştükleri bir isimmiş. Ama ben o ayrıntıları o sıra bilmiyordum. Ben de ilk kez seçimden sonra gördüm.

– Merve Kavakçı'yı listede ilk gördüğünüzde, başörtülü biçimde milletvekili faaliyetinde bulunmak istemesinin sorun çıkaracağını hiç düşünmediniz mi?

Açık söyleyeyim, o günkü koşullarda, bir risk algılaması hissetmedim. Bunu itiraf ediyorum. Meclis içtüzüğündeki kıyafet kuralları açıktı. Bunu hissetmeyişim, “siyasetin rasyonelleşmesi” dediğim sürece de uygun bir şeydi belki. Çünkü ben üniversitelerde başörtüsünün sorun olmaması gerektiğine inandım. Üniversite hocalığım zamanında da, milletvekilli dönemimde de. O inancım değişmemiştir. Bunun dışında, başörtüsünü bir sorun olarak algılamadım. Çok doğru olduğunu düşünmüyordum. Başörtüsünün Meclis'te bu nedenle büyük bir olaya dönüşeceğini öngöremedim.

– Oysa buradan bakıldığında tersi görünüyor. Refah'ın kapatılması davasını yeni arkanızda bırakmışken, bu nasıl öngörülmez?

Bunun bizatihi bir sorun olduğunu da, o gün itibarıyla bazı çevrelerde risk olarak algılanabileceğini de düşünmüyordum. Hoşlanmayanlar olabilir. Ama bu ancak o düzeyde kalabilir diye düşündüm. Ya da belki Meclis çalışmalarına iştirak ettirilmez. Milletvekili olur, katılmaz diye.

– Merve Kavakçı'yı ilk nerede gördünüz?

Seçimden sonra, parti yönetimi milletvekillerine ASKİ tesislerinde

bir yemek vermişti; orada. Ben başka masada yemek yiyordum. Onu orada görünce, yemeğin ardından masalarda biraz boşalma olunca, biraz konuşayım diye yanına gittim.

- Tanışmak amacıyla mı?

Seçime girerken grup başkanvekiliydim. Yenisi seçilinceye kadar fiilen aynı görevi sürdürecektim. Bazı zorluklar yaşayabileceğini düşündüm. Dünyası nasıldır, ne düşünüyor, esnek mi, katı mı, merak ediyordum. Biraz tanımak istedim. Fakat çok katı gördüm...

Zülfikâr İzol'a çıktı

- Bu izlenimi nasıl edindiniz?

O yemekte bizim Şanlıurfa Milletvekili Zülfikâr İzol yanımızdaydı. İzol, "Bacı sen hiç merak etme, biz seni koruruz, sahip çıkarız" falan diyor. İzol'a kızdı. "Sen hangi hakla beni koruyorsun? Sen milletvekiliysen, ben de milletvekiliyim" dedi. İzol bunun üzerine "Aman bacım" diye araya girmek istediye de, o, milletvekilleri korunuyor olmasını kendisine zayıflık atfediliyor gibi değerlendirdi ve çok tepki gösterdi. Onu o kadar katı görünce gerçekten rahatsız oldum. Biz daha yumuşak şeyler konuştuk.

- Masadan ayrılırken duygularınız nasıldı?

Başımıza büyük felaketler geleceğini hissettim! O ana kadar bu sürecin bu kadar tehlikeli olduğunu hissetmemiştim. Daha doğrusu, zorlukları olduğunu bilmekle birlikte, yönetilebilir boyutları olduğunu düşündüğüm bir konuydu. Ama o yemekte bu işin bir krize dönüşeceğine kesin kanaat getirdim. İkinci bir olay daha oldu. Aslında yemin törenine, Meclis'e gelmeyecekti.

- Bu konuda mutabakat sağlanmış mıydı?

Ben uğraşmadım. Ama özellikle Salih Kapusuz ve bazı arkadaşlar "Yemin töreninde bulunma" demişler.

- Bunu bazı duyumlar üzerine mi söylüyorlar?

Hayır, sorun olacağı, kavga çıkacağı tahmin ediliyor. Çünkü herkesin genel kurulda olduğu ortamda ve böyle bir süreçte tansiyonun yüksek olacağı bellidir. Zaten ilk gün Meclis'te herkes çok heyecanlı olur. Bu nedenle Merve Kavakçı'nın Meclis'te bulunmasının doğru olmaya-
cağına karar vermiş ve anlaşmışlar.

- O da "peki" demiş mi?

Evet, "peki" demiş. Meclis'e gelmeyecek diye biliyoruz.

Hani gelmeyecektiniz, neden geldiniz?

– Bizzat siz de mi?

Evet, ben de öyle biliyorum. Tam yemin töreninin ortasında, hatta Sayın Ecevit'in sırasına yakın, yani gerginliğin en yüksek olabileceği bir anda, bir baktık ki Nazlı Ilıcak Hanım'la birlikte Meclis Genel Kurulu'na gelip oturdular.

– Ezber bozuldu birden...

Evet. Hiç öngördüğüm bir şey değil. Önde oturuyordum. Onlar ortalara yakın bir yere oturmuşlardı. Her şeye rağmen grup başkanvekili olduğum için yanlarına gittim. Dedim ki: "Hani gelmeyecektiniz, burada ne anyorsunuz, niye geldiniz?" O da "Ne demek neden geldiniz?" dedi. "Sen milletvekilisin, buradasın. Ben de milletvekiliyim, geldim" dedi.

– Dışınızdan ne söylediniz, içinizden ne geçti?

İlk günkü sert yaklaşımla bir daha karşılaşınca tartışmanın faydasız olacağını anladım. Yumuşak şeyler söyleyip geçiştirdim.

– O esnada Nazlı Ilıcak'ın değerlendirmesi nasıldı?

Gelmesinin doğal ve normal olduğu anlamında sözler söyledi. Öncesinde de "Merve bana emanettir. Onun hukukunu ben savunacağım" derdi. Fakat o gün çok büyük gürültüler çıktı. Sayın Ecevit kürsüye çıktı, "Burası devlete meydan okunacak yer değildir" dedi.

– Bir sonraki cümlesi de "Lütfen bu hanıma haddini bildiriniz" oldu. Ecevit'ten bu cümleleri duyduğunuz an ne hissettiniz?

Aslında Meclis'teki gergin anlara alışkınsınız. O gergin anları sık yönetmişizdir. Buna karşın bu meselede ciddi gürültülerin çıkacağını biliyordum. Sessiz sedasız geçiştirilemeyecek noktaya ulaştığını görmüştük. Yadırgamadım. Ama Sayın Ecevit çok agresif konuşmuştu.

Daha yumuşak konuşabilirdi.

– Yani bir tepki bekliyordunuz, şiddeti mi yüksek oldu?

Galiba o kadar sert bir tonda konuşmasını beklemiyordum. Fakat Sayın Ecevit de 1999 seçimlerinden en yüksek oyu alan partinin genel başkanı olarak Meclis'e gelmiş, muhtemel başbakandı. O ortamda kendince, konumuna uygun bir konuşma olarak o sert üslubu benimsemişti.

– Ecevit'in görüp göreceğimiz muhtemelen en sert üslubuydu belki?

Evet, ben o kadar sert öngörmemiştim doğrusu. Sayın Ecevit sadece yemini yapar iner diye düşünmüştüm hatta. Genel kurul salonunda bir

yandan destekler, bir yandan tepkiler artarken, aslında artan sadece gürültüydü. Bu da süreç olarak bizim aleyhimizydi. Bunu iyi gözlüyordum. Sonunda Meclis başkanı ara verdi. Herkes çıktı. Eğer oturum devam etseydi, Merve Hanım oradan çıkmazdı...

– **Ara verildikten sonra Merve Kavakçı ile bir araya geldiniz mi?**

Hayır, çıktık. Merve Hanım ve Nazlı Hanım gitti. Meclis Genel Kurulu'na ilk ve son girişi oldu. Bir daha da genel kurula gelmedi...

– **Merve Kavakçı'nın yanında görüldüğünüz meşhur bir fotoğrafınız var.**

O fotoğraf, “Niye buradasın?” demek için yanlarına gittiğim anın fotoğrafıdır.

– **Tartışmalar çıktığı anda destek amacıyla gittiğiniz biçiminde yorumlanmıştı o fotoğraf...**

Tartışmalar esnasında kendi yerimdeydim.

– **Oradaki yüz ifadeniz hayli farklı. Değişik bakıyorsunuz.**

Öyle mi? Bir daha bakayım o zaman.

– **Gergin, düşünceli, mutsuz. Hangisi?**

Herhalde geldi başımıza, çekeceğiz diye bakıyorumdur! Aslında destek oldu denilen, o genel kurul değil, daha sonra düzenlenen basın toplantısıdır.

Kaytarmak tabiatımda yoktur

– **Basın toplantısını birlikte mi kararlaştırdınız?**

Hayır. Odamdaydım. Bazı milletvekilleri geldi. “Aşağıda basın toplantısı yapılıyor. Grup başkanvekilisin, sen de gel” dediler. “Ne basın toplantısı?” dedim. “Merve Kavakçı, Nazlı Hanım, Abdullah Gül, diğer arkadaşlar basın bürosuna indi. Yanlarında senin de olman lazım” dediler. “Kardeşim, böyle bir basın toplantısı planlamadık. Grup yönetimi basın toplantılarını Meclis Başkanlığı'na bildiriyor, önceden haber veriyor. Böyle bir şey yapmadık ve önceden de bana kimse bir şey söylemedi” dedimse de arkadaşlar “Sen grup başkanvekilisin. Meclis'te olduğu halde katılmadı dedirtmek sana yakışmaz” dediler. Şöyle bir düşündüm, evet yakışmazdı. Gidip orada olmam gerekiyordu. Kaytarmak benim karakterimle hiç bağdaşmadı. Hayatımın hiçbir döneminde kaytarmadım.

– **Gitmeseniz kaytarmış mı olacaktınız?**

Evet, kaytarmış olacaktım. Basın toplantısına indiğimde ortalık ana

baba günüydü; bir yanda medya, bir yanda milletvekilleri. Merve Kavakçı ile Nazlı Hanım, basın toplantısı yapılan yere yakın vaziyette. Herkes yerleşiyordu. Baktım orada bir kişilik yer var. Abdullah Gül ile beraber gelmişler. Ama Gül o kalabalıkta duvarın dibinde duruyor. “Buyur Abdullah Bey, sen otur” dedim. Normalde de onun oturması lazımdı zaten. Bana “Yok yok, sen otur” dedi. Orada da kaytaran biri olmadım, oturdum!

– Abdullah Bey o karede yer almak istemedi mi acaba?

Basın bürosuna birlikte inmişlerdi. Ama toplantı başlamadan hemen önce, çok kenarda ve duvar dibindeydi.

– Yani bu toplantıdan haberdar olarak mı inmişti?

Evet, belki basın toplantısını da beraber planladılar. Nasıl kararlaştırıldığını da bilmiyordum.

– Merak edip sormadınız mı?

Hayır, ben öyle olayları pek takip etmem, merak etmem. Oturdum. Grup başkanvekili olarak benim de bir şeyler söylemem gerekiyordu. Ben de bir şeyler söyledim, konuştum. Basın toplantısından benim konuştuklarımla ilgili haber ve tartışılan bir konu olmadı. Ama Merve Kavakçı’nın konuşmaları ile onun yanımda oturuyor olmam, bir değer olarak görüldü. Birlikte verdiğimiz bu fotoğraf nedeniyle, ben hep Merve Kavakçı ile ilgili senaryoların içinde bir yerlere yerleştirilmişimdir.

– Sonuçtan pek hoşlanmamışa benziyorsunuz. Buna hayıflandınız mı?

Bugün de aynı pozisyonda olsaydım gider yine yanına otururdum.

– Bir tür “delikanlılık raconu” mu bu?

Vallahi ben biraz da böyleyim...

– Merve Kavakçı’nın kadın olmasının bu tutumunuzda payı var mı? Başka bir deyişle erkekler başörtüsü takmasa bile(!) buna denk sayılabilecek bir zorluğu bir erkek milletvekili yaşasaydı benzer tutumu sergiler miydiniz?

Partinin kendi eliyle listeye koyup getirdiği birisi. Olay gündeme girmiş. Olumsuz algılansa bile, parti sahiplenme durumunda. Kaçamazsınız. Olmaz... Aynı şeyi, Tayyip Erdoğan’ın belediye başkanlığı düşünce Siirt’teki konuşmasında okuduğu şiir dolayısıyla ceza aldığında da yapmıştım. O dönemde parti yönetimi kendisine çok iyi bakmıyordu. Ama hiçbir özel hukukum olmadığı halde, kimseye sormadan parti yöneticisi olarak biri yanında bulunmalı diye İstanbul’a gittim. Cezayı aldığınn

ertesi günü yaptığı basın toplantısında, yanında yine ben vardım. O toplantıda ikimiz konuştuk.

– Partiden “Zor durumda, Tayyip Erdoğan’a git” diyen kimse olmadı mı? İnisiyatif mi kullandınız?

Evet, inisiyatif kullandım. Üstelik o süreç, oluşum süreci filan da değildi. Aslına bakarsanız oraya gidişim, benim genel merkezdeki dengelerini de bozacak bir şeydi. Bunu gördüğüm halde, gitmem gerektiğine inandığım için gittim.

Ana çizgiden kırılışım

– Bu ziyaret parti içinde nasıl karşılandı?

Yüzüme karşı bir şey söylemediler. Ama benim ana çizgiden kırılışımın başlangıcı orasıdır.

– Bir tür milat mı oldu?

Oğuzhan Bey’in, Şevket Bey’in (Kazan) bile bana bakışı değişmiştir. Beni severlerdi. Ben her ikisine de büyük saygı duyardım. Fakat ondan sonra bana bakışı hep kırık olmuştur.

– Neden?

Bunları da konuşmadık.

– O zaman neden kırıklık çıktı. O aşamada yeni oluşum olmadığını siz söylüyorsunuz.

Parti yönetimi şunu öteden beri hissediyormuş. Başından beri Tayyip Bey’in ayrı bir kulvar, ayrı bir düşünce içinde olabileceğini veya her zaman parti içi muhalefet ve alternatif haline dönüşmek için çaba harcayabileceğini düşünmüşler. Bunu biliyorum. Ama parti genel merkezinde bu düşünce, hangi somut gerekçelerle oluştu, hikâyesini fazla bilmiyorum.

Bazen bir şeyler davranışlardan ve reflekslerden belli olur. Siyasette çok şey konuşulmaz. Mesela bana hiçbir zaman, “Oraya gitmemen gerekirdi” demediler. Bunu gündeme de getirmediler. Ama ben ilişkilerin seyrinden, oranın bir kırılma noktası olduğunu hissettim.

– Olaylı yemin töreninin tarihi 2 Mayıs 1999. Dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, bu tarihten sadece beş gün sonra 7 Mayıs 1999’da FP’nin kapatılması davasını açtı. Siyaseten bu sonucu öngörseydiniz, Merve Kavakçı’nın listeye konulmasına engel olur muydunuz?

Böyle olacağı bilinse, düşünülseydi, sadece ben değil, partideki hiç

kimse böyle bir adayı onaylamazdı. O dönem FP yönetimi, yeni isimlerle biraz zenginleşmiş durumdaydı.

Aydın Menderes parti yönetimindeydi. Adaylık tespiti sırasında Cemil Çiçek, Abdülkadir Aksu gibi, daha önce başka partilerde siyaset yapmış, siyaset deneyimi olan isimler parti yönetimindeydi. Dolayısıyla bu deneyimli isimlerin hiçbiri, Merve Kavakçı'ya bağlı olarak önümüzde böyle bir zor dönemin yaşanacağını, yeniden bir kapatma davasıyla karşılaşacağımızı, muhtemelen öngörmemişlerdir.

– Oysa dışarıdan bakıldığında Refah Partisi'nin kapatılması sürecinin hemen ardından böyle bir basireti göstermenin bu kadar zor olmadığı düşünülüyor. Başörtülü bir milletvekiliyle benzer bir serüvene evrileceğimizin hissedilmemesinde tuhaflık yok mu?

Kim bilerek partisini kapattırır? Zaman zaman bu iddiada bulunanlar var. Örneğin Sayın Bahçeli, "Tayyip Erdoğan partisini bilerek kapatıyor" diyor. Bu ne kadar doğru olabilir. Bundan nasıl bir yarar umulabilir ki?

– Yani herkes toplu olarak yanıldı mı?

Bilemiyorum. Belki bu konuyu adaylık öncesi tartışsaydık, siz de farklı şeyler söyleyecektiniz. Tam emin değilim. Süreç yaşanıp kapandıktan sonra bunu daha net görüyoruz. Çünkü o günkü yönetimde, Refah geleneği dışında siyaset kültürü oluşturmış, aileden siyasi deneyimi güçlü kişiler vardı. Bunların hiçbiri, yemin töreninden önce bu durumun yeni bir kapatma nedenine dönüşeceğini, büyük kaos ortamıyla karşılaşmamıza yol açacak bir konu olduğunu söylemiş değildir.

– O basın toplantısından sonra Merve Kavakçı ile görüştünüz mü?

Değişik vesilelerle görüşmüştür.

15. bölüm

Erdoğan'ı Pınarhisar Cezaevi'nde ziyaret

– Tayyip Erdoğan'ı Pınarhisar Cezaevi'nde ziyaretiniz nasıl planlandı? Başkaları da var mıydı?

Birkaç milletvekili arkadaş grubuyla gitmiştik. O dönem boyunca sürekli ziyaretler yapılyordu. Ziyaretler için belli kolaylıklar oluşturulmuştu. Normalde bir mahkûmla ilgili görüşme gün ve saatleri savcılık izniyle ayarlanır. Görüşmeler buna göre yapılır ama milletvekili sıfatıyla büyük zorluk yaşamadık. Biz de bir savcılık ziyaretiyle gittik zaten. İlgi gösterdiler. Küçük bir hapishaneydi. Moralin de iyi görmüştük. Bir mahkûmun çektiği zorlukların içinde olmadığı gibi bir izlenim edindik.

– Giderken hediye niteliğinde bir şey götürmüş müydünüz?

Doğrusu hatırlanıyorum. Ama kendimizi götürmüş olmayı en büyük hediye saymıştık galiba... Sürekli ziyaretçileri olan mahkûmun çok fazla hediye ihtiyacı olmadığını veya götüreceğimiz şeylerin kendisi açısından zorluk yaratacağını düşünmüş de olabiliriz. Böyle bir uyarı da almış olabiliriz.

– Parmaklık var mıydı? Nasıl bir mekândı?

Hayır, parmaklık yoktu. Bir odada beraber olduk ve bayağı sohbet ettik. Yarım saati geçmiştir.

– Size bir şey ikram edildi mi?

Galiba çay içtik. Hapishane personeli de iyi davranıyordu, iltifatkârlardı. Ortanı böyleydi. Yani bir mahkûm ortamı, atmosferi yoktu.

– Başınızda bir nöbetçi bulundu mu?

Sürekli duran kimse yoktu. Gelip gidiyorlardı.

– Endişelere sevk eden bir görüntü de yoktu anlaşılan.

Hayır. Kendini bir mahkûm ziyaretinde gibi hissetmedim. Kendisi de son derece şıktı. Yaz mevsimiydi. Üzerinde yazlık uzun kollu bir

gömlek ve bir pantolon. Ayakkabı, pantolonun ütüsü, gömleğin vaziyeti, tıraşı, her şey yerli yerindeydi.

– Hangi konulardan söz ettiğinizi hatırlıyor musunuz?

O dönemde “yeni bir siyasi oluşum”, “partileşme” gibi sözcükler, sık kullandığımız ifadelere dönüşmüştü. Bunları da içeren, ama daha çok eş dost çerçevesinde laflar etmiştik. Çok önem arz eden, dönüm noktası niteliğinde şeyler konuşmamış olacağız ki, çok ayrıntısı hatırımda değil.

16. bölüm

Yenilikçi Hareket

– Milli Görüş gömleğini çıkarıp yenilikçi gömleğini giymek, RP ile FP'nin kapatılmasının ardından ortaya çıkan ideolojiyi güncelleme ihtiyacını içeriyordu. Sizin cephenizden de böyle mi görünüyor?

Kongre sırasında “Milli Görüş gömleğini çıkardık” diye bir ifadeyi kimse kullanmadı. Ben de ne o gün, ne daha sonra böyle bir ifade kullandım. Ama kullanan birileri var ki, basına öyle girdi. Kaldı ki, ben hâlâ “Milli Görüş” ifadesinin kavram olarak güzel bir ifade olduğunu düşünürüm.

– Güzel olan yanları nedir?

Milli Görüş nasıl tenkit edilebilir? Nesi yanlış olur? İçini nasıl doldurduğunuza bağlı.

– Siz nasıl dolduruyorsunuz?

Bu ülkenin çıkarına olan her şeyi, “Milli Görüş” tanımlaması içinde değerlendirebilirsiniz. Bugün itibarıyla öyle görüyorum. RP döneminde de, daha sonraki dönemde de Milli Görüş ifadesini kullanmaktan hiç imtina etmedim. Ama özel bir anlam yüklediğiniz zaman, tartışılabilir.

– Milli Görüş'ün akla ilk getirdiği, Erbakan çizgisini temsil ettiği. Milli Görüş'ü bırakmak, geleneksel eski aktörleri dışarıda bırakan bir yenileşme ihtiyacı olarak da sunulmadı mı?

FP'nin kongre süreci, kısa arayla iki partinin kapanma sürecine girmesi, kamuoyunun da yeni bir çizginin tutturulması talebiyle birleşti. Ankara'da milletvekilleri arasında yaygınlaştı. Bazı milletvekilleri Abdullah Gül ile birlikte hareket ederek süreci başlatmış ve olgunlaştırmış. Sonunda “Bu süreçte Latif olmazsa olmaz” noktasına gelmişler. Benimle de temasa geçerek “Kongrede yeni bir aday çıkaralım” dediler. Ama önceden bazı şeyleri olgunlaştırıp belirlediklerini hissettirdiler. Ancak kimin genel başkan adayı olacağının belirlenmediğini ifade ettiler. “Bu kongreye yeni adayla çıkılmalı. Ya Abdullah Gül, ya Bülent Arınç ya da sen. Üçünüzden birinin olması uygun olur. Kongre destekler, parti bizde olursa, Türkiye ve dünya gerçeklerine uygun politikalar

uygularız. Hem parti, hem Türkiye açısından faydalı olur” dediler. Ben de bunun faydalı olabileceğini düşündüm.

– Sürecin sizin dışınızda “demlenmiş” olmasını nasıl değerlendirdiniz?

Bunu hissediyordum. Dağınık biçimde yapılan konuşma ve sohbetlerde söyleniyordu. Ama daha dar bir organizasyonda, çıkışla ilgili strateji bizden epeyi önce demlenmiş; öyle anlıyorum.

– Açıkça dile getirilmese de, aslında Gül’ün adaylık konusu da olgunlaşmıştı değil mi?

Evet, öyle denebilir. Bu stratejiyi oluşturanlar, daha çok Abdullah Gül üzerinde senaryo kurmuşlardı. Ama o döneme kadar, Meclis grubunun büyük bir çoğunluğu açısından, benim konumum, Abdullah Gül’ün konumundan bir adım ilerideydi.

– Deneyim açısından mı?

Politika üretimi ve öncülük etme açısından, daha uygun olduğum kanısında olan çok sayıda milletvekili arkadaş vardı. Böyle bir ortamda, milletvekili lojmanlarında aynı düşüncedeki arkadaşlarla bir araya geldik. Süreci uzatmadan bir genel başkan adayı belirlemek gerektiği söylendi. Orada belirleyelim denildi. Ama içten içe senaryo kurulmuş gibiydi. Ben bunlara hiçbir zaman takılmadım.

Üçünüz aranızda karar verin

– Takılmama gerekçeleriniz neydi?

Oylama yapsaydık, ayrışma daha baştan başlar. Bu da süreç açısından faydalı olmaz diye düşündüm. Onun için kimse, birini destekler bir görüntüye girmesin. “Sen, Abdullah Gül ve Bülent Arınç; kimin aday olacağına üçünüz aranızda karar verin” dediler.

– Bunu isteyen grup kaç kişiydi?

Nereden bakarsanız bakın, yirmi otuz milletvekili vardı. Üçümüzü bir lojman evinde baş başa bıraktılar. Kişisel açıdan ben böyle bir süreci zihnen olgunlaştırmış değildim. Kongre çalışmaları yapılacak, finansman sorunları, yapılması gerekli başka girişimler var. Öte yandan hiçbir zaman bir yeri kapayım mücadelesi içinde olmadığım için, “Bülent ile Abdullah anlaşsın, benim için fark etmez” dedim.

– Kenarda durmayı baştan siz tercih ettiniz?

Evet, baştan tercih ettim. Sonra Abdullah ile Bülent yan odaya geçti. “Abdullah Gül’de anlaştık” diye çıktılar. Ama zaten girerken belliydi.

– Gül ile Arınç odaya girerken tam olarak ne demiştiniz?

“Ben düşünmüyorum. Ama arkadaşlardan hangisi olursa desteklerim” dedim

– Siz kendinizi kurumsal, organizasyonel ve bireysel olarak hazır hissetmediniz, öyle mi?

Evet, süreç yaklaşmış, bazı hazırlıklara girmek lazım. Öyle anlaşılıyordu ki, Abdullah Gül’ü hazırlayan az sayıdaki arkadaş, o hazırlıkları da yapmış. O aşamada sorumluluğu bütün boyutlarıyla üstlenip ben varım diye problem çıkarmaya da gerek yoktu. Kenarda durmak ve destek vermek daha uygundur diye düşündüm.

– Recai Kutan’ı incitmeme saiki de olabilir mi bu tutumda?

Doğrusunu isterseniz, bazı frekanslar bozulmuş gibi olsa da Recai Bey’le de, parti yönetimiyle de aramız hep iyi olmuştur. Çünkü kimseyle mücadele, kavgaya etmedim, rahatsız edecek bir şey yapmadım. Partinin kimliğini, kişiliğini zor zamanda bile her zaman üstlendim, savundum, risk aldım. Böyle yürüdüm... Abdullah Gül orada belirlendi. Sonra da birlikte bir basın toplantısı yapıp kamuoyuna ilan etme noktasına geldik.

– Kararın verildiği ev kimindi?

O süreçte İsmail Kahraman’ın evinde çok buluşurduk. Onun evi olabilir. Tayyip Bey geldikten sonra da o evde çok bir araya geldik.

– Bir özelliği var mıydı?

İsmail Bey evini İstanbul’dan Ankara’ya taşınmıştı. Lojmandaki evi boş olduğu için öyle bir kolaylığı vardı. Bir de İsmail Bey ikramı çok sever. Önemli özelliği vardır. Bir yerde birlikte oturduysanız, İsmail Bey asla hesabı ödetmez. Ama asla! Bunu değişmez bir kural olarak belirlemiştir. İstisnası yoktur. Neyse... Birlikte basın toplantısı yaptık. Kongreye aday çıkaracağımızı, adayın Abdullah Gül olacağını, bizim de destek verdiğimizizi kamuoyuna açıkladık. O basın toplantısı çok yankı buldu.

– O dönem Tayyip Erdoğan ile temas trafiği nasıl?

Bizim bu kongre süreci, sadece Meclis grubunun bir faaliyeti olarak ortaya çıkmıştır. Tayyip Bey sürecin içine tam girmedi.

– Bu bilinçli bir tercih miydi?

Kongreye yakın günlerde Ankara’ya geldi. Desteklediğini göstermek için bir süre kaldı. Yıldız’da bir araştırma merkezi vardı; Politik Araştırmalar Merkezi, PAM. Çalışmalar için hep o binayı kullandık.

– O arada Erbakan ile görüşmeniz oldu mu?

Gül'ün adaylığını duyurduğumuz basın toplantısından birkaç gün sonraydı herhalde. Bir vesileyle Hoca'yı ziyarete gittim. Hoca'nın konutu büro gibidir. Devamlı gelen giden, oturanlar kalabalık olur. Birkaç saat oturdum.

– Ziyaret için özel bir gerekçe var mıydı?

Hoca'yı ziyaret olağan bir şeydir. O gün de gelip gidenlere göre gündem ve konular değişiyordu. Benimle de konuştu, hal hatır sordu. Buna rağmen kongreyle ilgili hiçbir şey sormadı.

– Sizin ziyaretiniz de biraz nabız yoklamaya dönükmüş aslında...

Evet... Biraz da ne diyecek diye gitmiştim. Çok iltifatkâr davrandı. Hoca herkese karşı çok kibar, hürmetkârdır. Hatta ev sahibi olarak kapıya kadar uğurlar. Orada da âdet olduğu üzere kapıya kadar uğurladı. Hiçbir şey söylemedi. Ne memnuniyetsizlik, ne de memnuniyet belirtisi. Oysa normalde böyle bir durumdan meninin kalmayacağını biliyorum. Ama yansıtmadı.

Hocam, çayı şekerli mi içsem?

– Erbakan'ın bu tutumunu neye yordunuz?

Hoca herhalde 1991'den beri, yapacağım herhangi bir şeyi kendisine sormamama alışkındı. O kadar çok arkadaş gördüm ki, neredeyse içeceği bir bardak çayı bile, şekerli mi, şekersiz mi içsin diye Hoca'ya sorar. "Bunu nasıl içsem Hocam?" diye. Veya kabine üyesi, bir konuda gelir, Hoca'ya sorar. Halbuki bütün dosyalar, bilgi belge, uzmanlar sende. Bunu olgunlaştıracak, ülke açısından karara bağlayacak konumda olan sensin. Bütün bu bilgi ayrıntısını yaşamamış bir genel başkandan karar alma ihtiyacını niye hissediyorsun? Bu tavırlardan hoşlanmazdım.

– Aktardıklarınız biat kültürünü hatırlatıyor. Belki şaşırtıcı da değil...

Ya öyle veya yaptığı işte gürültü çıkaracak noktalar varsa "Ben demiştim, sormuştum" diye sorumluluğu üzerinden atma çabası. Bense ne o sorumluluğu üstünden atma çabasını, ne de mutlak teslimiyeti severim. Sana bir görev, yetki verilmiş. Onu en iyi şekilde yapma sorumluluğu artık sana aittir. Ha, bilgilendirmen gereken bir şey varsa bilgilendirirsin. Veya tek başına karar alamayacağın önenideyse, onun da kuralları vardır, o çerçevede oluştursun.

Yoksa basit bir şeyi, bunu nasıl yapayım diye getirmek, her iki taraf açısından da sağlıksız bir durum. Bunu hiç yapmadım. Rahatlıkla söyleyebilirim ki, yapacağım şeyleri sormazdım. İnisiyatif kullanır ve ya-

pardım. Ama o da yaptığım bir şey için yanlış yapmışsın demedi. İnisiyatifleri doğru kullandığımı düşünüyordu.

– Yanlış yapanı uyarıyordu o zaman?

Tabii, söylerdi. Ama şunu da yaptım: Beraber olduğumuz sürece, bana verdiği hiçbir talimatı atlamadım. Ne söylediye, eğer tamam dediysem yapmışımdır. Fakat şunu da ilave etmem lazım ki, yapılamayacak hiçbir talimat da vermemiştir. Hatta bazı arkadaşlara “Hoca huyumu bilir. Bildiği huyuma uygun olarak, hiç sormadan, danışmadan, inisiyatif kullanarak kongreye çıkacağımızı ilan ettim. Ondan sonra ziyaretine gittim. Bana bir şey söylemedi. Aramızdaki çalışma ilişkilerine göre, Hoca bir anlamda benim davranışımı meşru sayıyor dedim.

– Ziyaretiniz, dinamiğini anlattığınız ilişkinin genel mantığıyla tutarlı bir havada mı geçmiş oldu?

En azından ben öyle yorumladım.

– Şu da ihtimal dahilinde olabilir mi; “Siyasette her şey konuşulmaz” demiştiniz, bunu da fasıldan değerlendirmek mümkün mü? İçerlese belli mi ederdi yoksa?

O ziyarette bu izlenimi hiç almadım. O günkü duygularımı bugün ölçebilmem zor. Ama basın açıklamasının ardından ziyaretine gittiğimde, “Latif, sen bu işe girme, uzak dur” deseydi, ne yapardım onu da bilmiyorum doğrusu.

– Gelecek başka türlü şekillenir miydi?

Açıkladığım bir şeyden vazgeçmeyeceğimi biliyordum. Beni kafasına öyle yerleştirmişti. Yapmayacağı bir şeyi söylemeyeyim diye düşünmüş olabilir. Siyasal’da idare hukuku hocamız Metin Kıratlı şöyle bir şey söylemişti, hatırımdan çıkmaz: “İyi bir idareci uygulayamayacağı emri vermez. Uygulanamayacak emri veren idarecinin kendisi yıpranır.” Hoca belki beni gözlemledi. Herkesin kaç okka olduğunu iyi bilirdi. Herkesin yüreği nedir, cirmi nedir, bunu çok iyi tartardı. Belki yapmayacağımı bildiği bir şeyi söylemek istememiş olabilir.

– Kongreye nasıl hazırlandınız?

Çok çalıştım. Türkiye’yi taramaya başladık. Heyetler halinde illere gidiyorduk. Her ildeki delegeleri buluyorduk. Partide toplantılar yaparak, “yeni çizgi”yi anlatıyorduk.

– Bülent Arınc ve Abdullah Gül ile mi bölüşmüştünüz?

Evet, illerin taramasını üçümüz bölüşmüştük. Bülent’in fazla yere gittiğini sanmıyorum. Bülent bu tip şeyler için pek mesai harcamamış-

tır. Ama ben karayoluyla, Çankırı üzerinden Sinop'a, Antalya'ya, Trakya'nın bütün illerine, Çanakkale'ye, Kars'a, Ağrı'ya ve Erzurum'a gittim. Doğudan batıya, kuzeyden güneye Türkiye'deki pek çok ili bizzat dolaştım. Oradaki delegelerle, teşkilatlarda konuşup anlattım.

Unutmadığım bir anekdot vardır; Zonguldak'a gittiğim gün, Recai Bey'i desteklemek üzere dolaşan grup da oradaydı. Toplantıyı beraber yaptık! Onlar kendilerince, biz kendimizce gerekçeler söyledik. Teşkilat mensupları dinledi, sorular sordular. Sonuçta çok demokratik bir kongre oldu. Hiç gürültü patırtı çıkmadı. İki heyeti de güzel şekilde uğurlayıp gönderdiler.

– İnsan malzemesiyle mi ilgili bu, parti kültürü mü?

Belki ikisi birden. Gittiğimiz hiçbir ilde problem olmadı. Olumsuz denebilecek bir olay varsa, onu Antalya'da yaşadım. Bir sivil toplum kuruluşunun piknik toplantısı vardı. Çağırdılar, gittim. Fakat aynı gün, yine genel merkez tarafından aynı ekip, kongre nedeniyle teşkilatta görüşme yapmak için gelmişler. Ben de piknik için gelip teşkilatla da aynı şeyi görüşecektim. Piknik işin bahanesiydi. Çakışma oldu. Beni davet eden il başkanı, karşılamaya da gelmedi. Ak Parti kuruluşunda görev alan birkaç kişi inisiyatif kullanarak beni karşılayıp ilgilendi. Piknik alanına birlikte gittik. Oradaki program sırasında il başkanı, genel merkez ekibini de oraya getirmiş. Orada karşılaştık. Beraber oturup sohbet ettik. Dışarıya da bir şey yansıtmıyorduk zaten. Arkadaşlar genel merkezden gelmiş deyince, biz de fark etmez diye durumu idare ettik. Sonunda ayrılırken “Sizinle arkadaşlar ilgileniyor, biz ilgilenemeyeceğiz seninle, kusura bakma” dediler. Ben de fazla önemli değil dedim, üzerinde durmadım.

– Gerilim yaşanmadı mı?

O süreç baştan sona medeniydi. Biz gücümüz yettiğince, düşüncelerimiz doğrultusunda delegelerin bize destek vermesini sağlamaya çalışıyorduk. Diğer arkadaşlar da ana çizgi bozulmasın, bir kırılma yaşanmasın diye çaba harcıyordu.

Gül'e hep “Al senin olsun” demişimdir

– Abdullah Gül ve Bülent Arınç ile ilişkilerinizin tansiyonu neydi? İlişki dokusu?

Bugüne kadar Abdullah Gül ile aramda hiç kırıcı bir şey olmamıştır. İkili sohbetlerimizde bile birbirimizi kıracak bir şey yapmadık. Beraber milletvekili olduk. Parti yönetiminde birlikte görev aldık. Refahiyol kabinesinde beraber bulunduk. Sonraki süreçte de hep beraber yürüdük. İkili normal ilişkilerde, siyaset dışı konular da dahil olmak üzere, ara-

mızda hiç atışma, gerginlik ortaya çıkmamıştır. Ama aynı kulvarda birlikte yürürken, o bir şeyi talep ettiğinde hep “Al senin olsun” demişimdir. Hiç yarışa girmiş değilim.

– Nelere “Al senin olsun” dediniz?

İşte kongrede genel başkan adaylığı!

– Belki de daha sonra başbakanlık?

Aslına bakarsanız Abdullah Gül’e başbakanlığı getiren o kongre adaylığıdır. O gün itibariyle, partideki konumları derecelendirmek gerekirse, Gül’ün yeri benden daha ileride değildi. Ama o kongrede onu seçip buyur aday sensin dediğimiz andan itibaren, biz psikolojik hiyerarşiyi ona bırakmış olduk. Siyaset böyle bir şeydir. Bir şeyi kendi elinizle teslim ettiğiniz zaman, adres gösterniş olursunuz.

– Şimdiki sorunun yanıtı “evet” olsa bile, “evet” demenin zor olduğunu biliyorum. “Elinizle teslim etmekten” hiç pişman oldunuz mu?

Hayır. Ben bu süreçlerin hiçbirinden rahatsız olmadım.

– Kongre sonucunu nasıl okudunuz?

Kongreyi kaybettik, ama az bir oyla. O kongre, RP bünyesinden çıkacak yeni bir partinin, yeni söylemlere sahip bir siyasi oluşumun Türk siyasetinde güçlü biçimde yerleşeceğini gösterdi. Olayların altını, gizli yönlerini kurcalama, karıştırma gibi bir huyum yok. Bu yapım kongre için de geçerli oldu. Kim bilir, belki de parti içi dengelerde gü-rültüsüz kavgasız yürümemin sebebi budur. Hiç kimseyle ilgili, gizli kapaklı şeyleri araştırıp şu planı, şu tuzağı kurdun mu diye birtakım organizasyonlar ve karmaşık ilişkiler arayan stilim olmadı.

– Açık ve zaaf kollamadınız?

Hiç kollamadım, hiç! Siyasetin labirentlerinin hep çok girift olduğuna inanmışımdır. O girift labirentlerde mesafe almanın en etkin yolunun, açık, anlaşılır ve sade yürümek olduğuna inandım. Kendisini çok akıllı, çok zeki zanneden, her ortamda kafasında kırk tane tilki dolaştıran insanların, sonunda hep bir yere toslayacağına inanmışımdır. Bu nedenle de hiç ihtiyaç duymadım. Belki hırslımın az oluşunun kayıplarını yaşamış olabileirim. Ama bunun bir kayıp mı, yoksa başka bir kazanç mı olduğu ayrı bir tartışma konusu.

– Bir numara olayım hırsı olmadı mı?

Olmadı. Böyle bir şeye hiç girmedim. Bunun ötesinde, kongre sürecinde Tayyip Erdoğan’ın tutumuyla bağlantılı olarak gözlediğim iki nokta önemlidir.

– Nedir onlar?

Birincisi şu: Kongre öncesinde il kongrelerine katılmama kararı almıştık. Çünkü eğer il kongrelerine katılsaydık, kendimizi, gerekçelerimizi anlatma zamanımız olmazdı. Genel merkez ağırlıklı olarak kazanırdı. İkincisi, ters bir ekip kazandığı zaman da genel merkezin bunu iptal yetkisi var. İptal edilen veya bizi destekleyebilecek isimlerin deşifre edildiği bir ortamda il kongrelerini sürdürsek başarı şansı yakalayamayız. Bu en büyük avantajımızdı. Çünkü illerde kimin kimi destekleyeceği belli değil. İllerdekiler, herkesi bir bütün ve samimi olarak görüyor. İllerde “kırılma” yaratarak genel merkezde kongre kazanmak zordur diye düşündük.

– Bu arada sizin ilişkilere dair “dinamik denge kuralları” işliyor tabii...

Evet, o dinamik denge kuralları her yerde var, burada da var. Kongresi yapılan illerde biz çalışmaya başladık.

“Reis böyle istiyor”

– Açılmış yolda yürüdünüz aslında.

Evet, doğru. Ama bunun bir istisnası oldu. İstanbul İl Kongresi’nde liste çıkardık. Ama aslında bu listeyi biz çıkarmadık!

– Kim çıkardı?

Bize İstanbul’da toplantı var dediler, gittik. Gittiğimizde, Ankara’da ki stratejimize uygun olmayan bir şeyle karşılaştık. İstanbul her zaman ayrıcalıklı olmuştur. Çünkü İstanbul delegesinin her zaman ağırlığı vardı. O zaman da bizimle hareket eden İstanbul milletvekilleri, Ak Parti kurucusu Mehmet Müezzinoğlu var. Onun da bulunduğu ve “Tayyip Bey de gelecek, gelmeyecek” diye söylentilerin dolaştığı bir toplantıda bulunduk. Gelecek denildiği halde gelmedi. Bize İstanbul İl Kongresi’ne girip Yenilik Hareketi’nin adayı olarak Müezzinoğlu’nu öne sürmemiz ve desteklememiz gerektiği güçlü biçimde empoze edildi.

– Empoze edenler kimler?

İstanbul’daki o ekip. Ankara’dan gelenlerin sayısı az olduğundan, o ortamda hemen pasif duruma düştük. Liste çıkarmamız lazım. “Hiçbir yerde il kongrelerine girmeme stratejimiz var” dedik. “Yok olmaz, burası farklı, mutlaka çıkarmanız lazım. Reis de bunu böyle istiyor” dediler. Reis, Tayyip Bey...

– Empozeyi görerek tabi mi oldunuz?

Biz kendi aramızda fazla çelişki ve çatışmaya düşmemeyi çok önem-

li görüyorduk. O nedenle İstanbul kongresine bir oldubittiyle girdik. Yani Ankara ayağı olarak biz tabi olduk ve kaybettik. Öyle zannediyorum ki, o yenilikçi kongreyi kaybetmemizin altında bu İstanbul yenilgisinin büyük payı vardır.

– Yenilikçi süreçte Erdoğan’a dair önemli gördüğünüz iki gözleminiz olduğunu söylediniz. İstanbul Kongresi’ndeki “oldubitti” ilki. İkinci gözleminiz nedir?

Tayyip Bey, kongre sürecine hep uzak kaldı. Desteklediğini, bizimle beraber olduğunu kendisi de söylüyordu. Fakat bizlerle fazla görüntü vermemiştir. Sadece İstanbul Kongresi’nde etkin olmuştur. İkincisi de genel kongreye birkaç gün kala Ankara’ya, PAM’a geldi. Kongrede yanımızda olduğunu, desteklediğini somut olarak gösteren görüntüler verdi. Ama genel çalışmaların içinde fazla olmadı.

– Erbakan, Gül’ün adaylığını engellemek için özel bir çaba gösterdi mi? O dönem arşivine baktığımızda buna dair haberler görüyoruz. Elli kişilik parti müfettişleri, il başkanlarının yoğun olarak uğraşması...

Biz kongrede Gül’ü genel başkan adayı olarak çıkarmayı duyurduktan sonra, çalışma programı hazırladık. Bu programda telefonlarla, mektuplarla bütün delegelere ulaşma, aynı zamanda ekipler halinde dolaşarak delegeleri yüz yüze etkileme vardı. Güvendiğimiz şahıslar da illerdeki delegeler üzerinde çalışmalar yapacaktı. Bu, gerçekten kongreyi ciddiye aldığımızı, kazanmak için gerekli tüm çabayı göstereceğimizi kanıtlayan bir planlanmaydı.

Biz böyle bir çalışmanın içindeyken, genel merkezin boş duracağını, hiçbir şey yapmayacaklarını düşünmek olmaz. Genel merkezin muhalefete suskun kalması düşünülemez.

Nitekim o kongrede de benzeri oldu, illeri taradık. Ama şuna şahit oldum; bizim çalışmaları engellemek için demokrasi dışı hiçbir yöntem başvurmazdılar. Hiçbir engelleme yapmadılar. Sadece tek bir vaka biliyorum; falancayı partiye almanışlar. Gül’ün uğradığı bir il için böyle bir konu konuşulmuştu. Ama sonuçta çok önemli değil. Yadırganacak bir durum yok. Gittiğimiz hiçbir yerde terslikle, şiddetle, hainlikle itham edildiğimizi hatırlanuyorum.

– Ne söylem, ne fiziki olarak engellemeyle karşılaşmadınız mı?

Karşılaşmadım. Oysa isteseler sertleşebilir, teşkilatlara girişimizi engelleyebilirlerdi.

– Bunun özel bir sebebi olabilir mi?

Bir yandan kapanma davası var. Süreç ilerliyor. Kapatma çıkabilece-

ği öngörülüyor. Zaten kapısına kilit vurulacak bir partide kavgalı gürültülü kongre yapmaya da gerek yoktu aslında.

İkincisi; belki konunun gerginliğe dönüşmesi bizim açımızdan da iyi değildi. Muhtemelen genel merkez açısından da doğru bulunmuştur. Çünkü gerginlik ve gürültünün çıkması, bizim sesimizin daha fazla duyulmasına yol açabilir, gündem bizim etrafımızda oluşabilirdi. İtiraf edeyim ki, o günlerde basın da bizim yanımızdaydı. Genel merkez engel oluşturacak güçte olmasına karşın, böyle yapılsaydı, basın lehimize görüldüğü için, belki parti içinde pek çok insan bu engellemelerin doğru olmadığını, haksızlık yapılacağını düşünecek ve bunlar da bizim oylarımızı artırabilecekti. O nedenle genel merkezin tutumu, aynı zamanda bir taktikti.

Gözlemim şu ki, hiçbir dönemde rastlanmadığı şekilde, demokratik ve medeni bir süreç yaşadık. O sürecin sonucunda kaybettik. Ama o kayıp, bir anlamda kazanımdır. Çünkü o kongre daha sonraki Ak Parti sürecini çok etkilemiştir. Yenilikçi Hareket'in kamuoyu potansiyeli, Ak Parti potansiyelinin üzerine çıkmıştır. Dolayısıyla Ak Parti'nin ulaştığı oyun Tayyip Erdoğan ile bağlantılı olduğunu asla düşünmedim. Bugün de böyle düşünmem.

– Biraz daha açabilir misiniz?

Kamuoyu, "Türkiye'nin her yanındaki Yenilikçiler, siz gelin. Yeni siyasete ihtiyaç var. Geçmişinizde dürüstlük, toplumun değerlerini sahiplenmek var. Halktan birisiniz. Elitlerin yaptığı siyaseti yapmıyorsunuz. Genç bir nesilsiniz. Eski kuşaklardaki, siyaseten olumsuz algılanan söylemleri veya yürümeyen, tıkanan söylemleri sizde yok. Siz Türkiye'nin tam ihtiyacısınız. Bunu doldurun" diye ifade ediyordu.

Hatta şunu gözlemlemiştir: Kongreye gelirken bile bazı arkadaşlar anlatmıştı. Yolda trafik çeviriyor X ili delegesini. "Nereye gidiyorsunuz?", "Kongreye", "Kimi destekleyeceksiniz?", Yenilikçi Hareket'i. "O zaman geçin!"

Yani Yenilikçi Hareket, toplumun bütün kesimlerinde ilgi odağı olmuştu. Bizzat şunu da hatırlıyorum: O kongre öncesinde çalışmalar için Ağrı'ya, Kars'a gittim. Oradan Erzurum'a geliyorum. Erzincan'ın ilçelerinden birinde -Tercan olabilir- benzin alacağız. Benzinlik cadde üzerinde, ilçeye bitişik. Hemen başımız kalabalıklaştı. Dediler ki: "İlçe merkezine doğru yürüelim. Oradaki kahvede çay ikram edelim." Yanımda bir iki milletvekili arkadaş var. Yürüyerek on dakika sürmemiştir. Ama biz meydana gelinceye kadar orası miting alanına döndü. Ve biz ister istemez, insanlara bir şeyler söylemek zoruna kaldık.

Yani, o kongreyi kaybetsek bile, yeni bir siyasal tabanın oluştuğu açık ve kesin bir tabloydu. Bu süreç, doğrudan Ankara'da bizim organi-

ze edip oluşturduğumuz çalışmanın ilgi alanıyla bağlantılıydı. O arada işin İstanbul ayağı yoktur.

Gül hitabetiyle öne çıkan biri olmadı

– Abdullah Gül, aday olduğu o kongredeki konuşmasında, isim vermeden partinin duayenleri için “pörsümüş” ifadesini kullanmıştı. O söz eleştiri aldı. Kongrede yenilginin birçok nedeni varsa, bu da onlardan biri olabilir mi? Bu konuyu aranızda tartıştınız mı?

Genel başkan adaylarının konuşmaları dışındaki konuşmalar, tamamen başkanlık divanının inisiyatifiyle yürür. Orada illerde uyguladığımız taktiği uygulayarak, divan üyeliğine aday göstermedik. Oylama öncesinde herhangi bir kırılma ve sonucu göstermeye yönelik bir şey çıkmasın diye. Genel merkezin adayı Yasin Hatipoğlu divan başkanı oldu.

Ben isteğe bağlı bir konuşma talep ettim. Söz verdiler. Partiyi kucaklayıcı, ayrışma görüntüsü vermeyen bir konuşma yaptım. Abdullah Gül’ün konuşması iyi bir konuşma değildi. Yeni bir açılım getirmiyordu. Bizim arkadaşlardan hiç kimse beğenmedi. Oysa işin başından beri, Türkiye’ye yeni bir vizyon çizen çok iyi bir konuşma yapılması gerektiğini söylüyorduk. O da gerekli hazırlıkları yaptığını söylüyordu.

– Konuşma metnini önceden görmemiş miydiniz?

Son gece, saat on ikiden sonra bir konuşma metni hazırlandığını ve gözden geçirmemi istemişlerdi. Ben de “Bu saatten sonra olmaz, vaktiyle yapılması lazımdı” dedim. Bir de düzelterceğiz diye uykusuz kalıp kongreye düşük performansla çıkmak doğru değildi.

Gül’ün konuşmasının içeriği de dolu değildi. O arada, söz ettiğiniz üzere bir de “pörsümüş” gibi, siyaseti yanında öğrendiği insanları incitecek bir kelimenin geçmesi çok eleştirildi. Ama bu konuşmadaki başarısızlığın kongre sonucunu ne kadar etkilediğini ölçmem.

– İddialı olması beklenebilecek bir metindeki zayıflığı başka neye bağlamak lazım?

Burada bir kasıt yok bence. Çünkü zaten Abdullah Gül, hiçbir zaman konuşmalarıyla, hitabetiyle dikkat çeken biri olmadı. Partinin genç bir ismi olarak, kendisine üst yönetiminde rol verilmesi nedeniyle aktif görevleri vardı. Görüntü olarak da genç ekte yer alması, bir değer ifade ediyordu. Bununla birlikte biz, iyi bir konuşmayla, iyi bir vurguyla kongre konuşmasını tamamlamasını bekliyorduk. Kendisine sorduğumuzda da metninde problem olmadığını söylediği için, bir aksaklık olduğunu düşünmemiştik. Ama kongre salonunda durum farklı oldu.

Tayyip Erdoğan ismi bir sürecin adıdır

– Yenilgiyle bitmesi, bu kongrenin gerçekte bir güç gösterisi olmasına ve AKP’nin işaret fişeği olarak siyaset sahnesinde yerini almasına engel olmadı...

Evet. Ak Parti oluşumunda bu kongre sürecinin büyük etkisi vardır. Olayın bir Ankara, bir de İstanbul ayağı var. İstanbul’da Tayyip Bey’in görüntüsü pozitif. Parti tabanı, olaya genç kuşak olarak bakıyordu. Ankara’da da bizi görüyordu. Bu iki bakış birleşerek bir fotoğrafa dönüştü ve yaygınlaştı. Ama 2002 seçimlerine girerken ve sonraki süreçte, hep birinci isim olması nedeniyle, Tayyip Erdoğan ismi daha ön plana çıktı.

Halbuki parti kurulma aşamasında böyle bir karizmatik liderliği kimse öngörmemişti. Herkes birbirini eşit görüyordu. Hatta eşitler arasında kolektif akıl, kolektif yönetim kavramlarını hem biz, hem de Tayyip Erdoğan çok kullandı. Sonunda kamuoyu ve halkta Tayyip Erdoğan ismi çok ön plana çıktı. Bana kalırsa Tayyip Erdoğan ismi o sürecin adıdır. Kişisel bir isim olmaktan öte, İstanbul ve Ankara ayağı olan o sürecin toplam adı olarak oluşmuştur.

– Biraz açar mısınız burayı.

Kitleler, karmaşık süreçleri yalın ifade etmeye eğilimli ve alışkındır. Lidere, genel başkana bağlı ifadelendirme, bizim siyaset kültürümüzün ayrılmaz bir parçasıdır. Biz de onu yaşadık. Sonunda kolektif Ankara, İstanbul ve Türkiye genelinde dağınık bir şekilde yayılmış olan bu yenilikçi arayış, genel başkanın adıyla özdeş hale gelmiştir. Vatandaşa nereye oy vereceksin dendiğinde, parti isminden çok, lider ismi söyler; Bahçeli der, Tayyip der, Baykal der. Nedense böyle lider eksenli bir alışkanlık ve bakış açısı var. Geçmişte de hep böyle olmuştur. Menderes, Ecevit, Demirel, Erbakan isimlerine bir bakın. Bunların hepsi, partilerinin adlarından önce gelir.

– Bu Türkiye’ye has bir motif mi?

Türkiye’nin genel karakteridir. Ama biraz da demokratik kültürün zayıf oluşundan kaynaklanır. Demokratik kültür yerleşik olsa, insanlar bireysel bakış açısından kurumsal bakışa geçerler. Ama Türkiye’de bu olmuyor, bu bir. İkincisi, bize dönecek olursak, partileşme sürecine bir isim vermek lazımdı. Bu isimlendirme, önce “Yenilikçiler Hareketi” diye başladı. Ama bu, kongrenin adıydı. Daha sonra Ankara, İstanbul ayağıyla birleşti. Bu arada yapılan bir Bolu toplantısında Tayyip Bey’in konuşmadaki bir ifade tarzı nedeniyle “Erdemliler Hareketi” duyuldu.

– Fazilet sözcüğünün de eşanlamlısı.

Evet, ama tutulmadı. Biz de hoşlanmadık. İnsanları erdemli erdemsiz

diye ayıracak bir nitelenmeyi üzerimizde taşımayalım dedik. Birikim çok eski, ama 91'den itibaren Refah, Fazilet geleneğinde yeni ve genç politikacılar görünmeye başlıyor. Bunlar kimler? Başta İstanbul belediye başkanı olmak üzere, illerdeki belediyelerde ve teşkilatlardaki genç isimler. Mecliste ben, Abdullah Gül gibi yeni isimler. Bülent yaş olarak ileridedir. ama o da genel merkezin eski kuşağı arasında görünmediği için...

– Kuşak olarak daha ara bir yerde duruyor.

Evet, ama genç kuşakla birlikte görüntü veriyor. Bizim performansımız kamuoyunda izleniyor. İzlenen bu performans bir birikim sağlıyor. Mesela bazı insanlar on altı yıllık siyasi hayatım olmasına karşın. sanki son beş yılında kamuoyuna mal olmuş gibi hissediyor. Bu doğru değil. 91-95 arasında kamuoyuna zaten mal olmuşum. Bunu hem o günkü ilgiden çıkarıyorum, hem de sonraki gelişmeler teyit ediyor. Belki basit bir örnek sayacaksınız ama yaşadığım bir olayı anlatayım.

Birkaç yıl önce, Samsun'da bir yayla şenliğine gitmiştik. Biri geldi. "Burada adı Abdüllatif Şener olan bir çocuk var. Sizinle görüşmek istiyor" dedi. Çocuk on iki yaşında. Doğum tarihi benim ilk milletvekilliği dönemime rastlıyor. 93-94 gibi, daha birkaç yıllık milletvekiliyken. Ve adı Abdüllatif değil, Abdüllatif Şener. Babasını merak ettim. Geldi, "Ben seni çok seviyorum" dedi. "On iki yıl çocuğum olmadı. İlk çocuğuma Abdüllatif Şener adını koydum" dedi. Birden sorumluluğumun çok fazla olduğunu düşündüm. İnsanlar sizin adınızı koyuyorlar, atıfta bulunuyorlar çocuklarıyla ilgili.

– "Hata yapma lüksüm yok" diye mi düşündünüz?

Ne kadar büyük bir felakettir dedim kendime. Allah kimseyi o duruma düşürmesin! Bu pek çok kişi açısından önemli olmayabilir. Ama benim açımdan çok zor. Asıl zorluk ise örnek alınarak adımı taşıyan bir insanın varlığı karşısında, ben de hiçbir zaman mahcup olmayacağım bir çizgide olmalıyım.

– Adaşınızla görüşüyor musunuz?

Ona ihtiyacı olduğunda aramasını söylemiştim. Bakanlığı bırakacağım günlerde bir mektup gönderdi. "Bütün arkadaşlarımla laptopu var, bana da alır mısın?" demiş. Peki dedim. Pendik'te oturuyorlarmış. Evlerine uğradım. Laptopu verdim, çaylarını içtim.

– Yenilikçi kongreye dönecek olursak...

Bütün bunlar birikim sağlayarak Yenilikçi Hareket'in girdiği kongrede adres haline dönüştü. Bu arada, özellikle Tayyip Bey'in Siirt'teki konuşması nedeniyle ceza alması, başka bir dalga oluşturmuştu. Hapse girmesi ise daha başka bir dalga. Sonunda bir siyasi hareket oluştur-

maya karar verince, başlangıçta yenilikçi mi, erdemliler mi derken bizim “birinci adam” olarak Tayyip Erdoğan ismini ön plana çıkarmamızdan dolayı hareket “Tayyip hareketi” ismiyle yoluna devam etti.

Bu, bizdeki siyaset-kitle ilişkisinin doğal sonucudur. İnsanlar bu karmaşık süreçleri karmaşık bir biçimde ifade edemez. Basit düşünüp ya-
lın konuşmak ister. Bunu sadeleştirmenin yolu da siyasi geleneklerimize uygun olarak, liderin ismiyle nitelendirmektir. Sonuçta karmaşık ve yılların birikimi olan o süreç, Tayyip Erdoğan hareketi olarak isimlendirilmişti. Bu konuda ısrarlıyım. Buradaki Tayyip ismi özel, kişilik olarak Tayyip Erdoğan anlanına gelmiyor. Sürecin tamamı anlamına geliyor.

– O süreçteki liderlik damarının gelişiminde, sizin ya da Abdullah Bey’in liderlik ihtirası daha yoğun olsaydı, bu Tayyip değil de Abdüllatif veya Abdullah süreci olabilir miydi? Bu süreçte siyasi arzuların, hırsın ya da feragatin dozu, payı hangi ölçüdedir?

Eğer bir başka isim etrafında onu ısrarla savunacak bir irade ortaya çıksaydı, Tayyip Erdoğan isminin, bu noktaya gelip gelemeyeceği çok tartışmalıydı. Şunu kastediyorum; bir kere siyasi yasağı vardı. Bu nedenle adaylığında güçlükler vardı. Parti’nin genel başkanı olup olamayacağı dahi tartışılıyordu. Hukuki belirsizlik ve tartışmalar mevcuttu. Böyle bir ortamda, diğer arkadaşlardan “Hayır, bir hukuki tıkanma var. Şunun başkanlığında yürüyelim, genel başkan şu olsun” diye bir direktme ortaya çıksaydı, Tayyip Erdoğan genel başkan olamazdı. Olamazaydı, muhtemelen yargı süreci de aşılamazdı. Çünkü yargı sürecinin aşılmasının temel nedeni, bizim genel başkan olarak onu kabul etmemiz, tek başına iktidar çıkması ve Sayın Baykal’ın da bu durumu demokratik ortama uygun görmeyerek destek vermesi ve bu yasağı kaldırmak için birlikte çaba sarf etmeleridir.

Dolayısıyla başlarken, eğer genel başkanlık olmasaydı, belki siyasi yasak devam edecekti ve kamuoyundan silinmiş olacaktı. Bu bağlamda bu harekete ve Tayyip Erdoğan’ın var olmasına en büyük katkıyı ve desteği biz sağladık. Benim, Abdullah Gül’ün ve diğer arkadaşların varlığı, Tayyip Erdoğan’ı bugünkü Tayyip Erdoğan haline getirmiştir.

– Som bir destek miydi bu? İnsani zaatlardan azade?

Gerçekten öyleydi. Hiçbir ihtiras ve rekabet duygusu taşımayan bir ortamdı. Ama bu, Tayyip Erdoğan isminin, o gün itibariyle aramızda çok büyük fark oluşturmamasından kaynaklanıyordu.

– Neyden kaynaklanıyordu?

Kamuoyunda biraz daha bilinen bir isimdi. Ama bugünkü değil, o günkü anlamıyla. Bizim aramızda da bir lider oluşturma deneyimi vardı. Ak Parti kuruluş çalışmaları, açıklanma tarihinden dokuz ay önce-

dir. Kamuoyu açısından biraz daha ön planda; hapishaneye girmesi, uğurlanması... Şiir kaseti çoğaltılmış, Türkiye'nin her yanında, taksi şoförleri bile o kasetleri dinleyerek dolaşıyordu. Böyle bir süreçte de ismi ön plana çıkmıştı.

– Cezaevi süreci kitleselliğinin yaygınlaşmasında olumlu bir etki mi yaptı?

Evet. Öte yandan aramızda da bir tartışma oluşturmamak için, bir ölçü koymamız lazımdı. Kongre öncesinden Ak Parti'nin kurulacağı güne kadar, Ankara'da temel hassasiyetimiz şuydu: Aramızda bir ihtilaf çıkmamalı. Çıkarsa bu süreç bozulur. Herkes üzerine düşen fedakârlığı yapacak. Birbirimize girmenin anlamı yok.

– Bunu bu netlikte konuşup, üzerinde uzlaştınız mı?

Defalarca konuştuk. Bir araya her gelişiminde bunu sürekli söylüyorduk. Çünkü yeni bir siyasi hareket... ne kadar tutacağı kesin değil. Ve bize hep şu söyleniyor: “Ana kulvardan kim kopmuşsa, diskalifiye olmuştur. Yakın tarih bu örneklerle dolu. Burada da ana çizgi MSP-RP çizgisidir. Ana çizgi yoluna devam eder. Bu nedenle, şimdi ne kadar popüler olursanız olun, sizin hiç şansınız yok” diyen milletvekili ve partili o kadar çoktu ki... Öyle ki geleneksel partililerin sitemlerinden dolayı ben Sivas'a gidemiyordum.

– Az önce Erbakan ve ekibinin sizi engellemediğini söylemişsiniz. Sivas'a gidemeyişiniz bundan farklı mı?

Buradaki engelleme değil. Bazen devreye psikolojik faktörler girer. Bizim Sivas parti teşkilatı tamamen Hoca'ya bağlıydı. Ben de uzun süre Sivas'a gitmeniştin. O kadar uzun süre uzatmam doğru değildi. Bir vesileyle gitmem lazımdı. Ama biz kongreye girip çıkmışız, çizgimiz belli olmuş. Kopmuşuz. Partiye uğramasam, bir ton dedikodu olacak. Çünkü partili kimliğimiz devam ediyor. Kaldırılacak bir durum değil. Uğramazlık yapamam. Uğrarsam da tatsızlık çıkabilir veya biraz gürültü de çıkabilir, ne yapabilirim diye düşündüm. Sivil toplum kuruluşlarıyla programlar yaptım. Sendika, Ziraat Odası, Sivas Ticaret Odası ziyaretleri...

– Yumuşak formül...

Sivas'tan ayrılacağım gün, önce partiye gidip basın toplantısı yaptım. Yerel basın ile toplantı geleneğini bozmayalım dedim. Ama parti binasındaki herkes, genel merkez paralelinde ve ben yalnızım. Bina nasıl gireceğimi bilmiyorum.

– Ne yaptınız?

Benimle hareket edenler var. Onlara “Partili olup olmaması önemli

değil. Tanıdığınız ve tanımadığınız ne kadar kişi varsa getirin, basın toplantısını beraber yapayım. Yalnız kalmayayım” dedim. Kimsenin de basının yanında laf atamayacağı bir görüntü vermemiz lazım. Arkadaşlarımdan biri, Sivas’ın merkez köylerindendi. Aman Allahım! Bir baktım ki DSİ misafirhanesinde, elli yüz civarında arabayla köylülerini getirmiş. Basın toplantısı yapmaya bir girdik. Binada zaten çok kişi yoktu. Ama biz öyle büyük bir kalabalıkla girdik ki, parti binası zor aldı.

– Arkadaşınızın köylüleri “ekip” olmuş yani...

Ekip oldu! Üstelik bakıyorum tiplerine, bunlar da pek RP’liye benze-miyor! Bu neyin nesidir falan dedik ve basın toplantısı yaptık. Parti binasında kimse bir şey söylemedi. Basın sordu, cevap verdik. Onlar da izledi. Basın da hiç farkına varmadan, gürültüsüz patırtısız durumu idare ettik. Allahımsarladık dedik. Sivas FP il binasına son girişim odur.

– Siyasetin doğasında iktidar mücadelesi var. Bu da hem muhalefeti ekarte edip iktidar olmayı, hem de hep bir sonraki adımı hedefler. Burada bir sonraki adımdan feragat etmek, fazla rastlanan bir şey değil, partiye bu kadar emek vermişken...

Doğru, ama zaten benim anlattıklarım, siyasette bulunanların kimyasıyla pek ilişkili değil. En azından kendi açımdan söyleyebilirim ki, sürecin başından sonuna dek, benim kimyam çok farklıydı. En azından birtakım hedefler belirleliyordum. Sadece tutar bir hareket olsun istiyordum. Onun dışında, kim nereye gelmiş hesap yapmıyordum. Diğer arkadaşlar açısından aynı şeyi söylemem belki, ama onlar da her şeyden önce yerleşmiş, toplum tarafından desteklenmiş bir hareketin çıkmasına öncelik veriyorlardı. Bu nedenle, arada kırgınlıkların olmaması, birinci reflekti. İkincisi, Recep Tayyip Erdoğan Ankara’ya geldikten sonra, partinin kuruluş aşamalarına davet edilmişti. Yine milletvekilleri lojmanlarındaki bir evde, yine muhtemelen İsmail Kahraman’ın evinde bir araya geldik. Bu birlikteliği organize etmemiştik. Milletvekillerine de “Tayyip Bey geliyor. Ankara’daki ilk görüşmelerinden biridir. Şöyle konuşun, böyle yönlendirin” gibi bir şeye de girmedik.

– Buna karşın Recep Tayyip Erdoğan lideriniz oldu.

Çünkü o toplantıda, milletvekillerinin konuşmalarında, değerlendirmelerinde Tayip Bey’i birinci isim olarak nitelendirdiklerini hissettik. Bu benim açımdan da, Abdullah Gül açısından da, Bülent Arınç açısından da belli bir sinyaldi. Gruba dayanmadan parti ortaya çıkmayacaktı. Yeni partinin en önemli dayanağı Meclis grubuydu. Grup, partinin varlık sebebi olacaktı. Çünkü kurulduktan sonra, Hazine yardımı alabilmek açısından önemliydi. Kamuoyuna sesinizi duyurabilmek için, Meclis’te çalışacak aktif bir gruba ihtiyaç vardı, yani partinin temel ayağı

Meclis olacaktı. O nedenle partinin eğilimi önemliydi. Biz aramızın çok iyi olduğu milletvekillerinden “Beni öne çıkarın” diye bir şeye girmedik. Abdullah Bey de girmedi. Süreci doğal akışına bıraktık.

– O akış Erdoğan’ı getirdi, değil mi?

O toplantıda, milletvekillerinde Tayyip Erdoğan refleksinin ön planda olduğunu hissettim. Yansıttılar da zaten. Baktık ki, kamuoyunda da bilinen bir isim. “Fark etmez” dedik. “Siyasi yasağı var ama kaldırılması için çaba harcarız. Madem bu potansiyel, Tayyip Erdoğan liderliğinde daha iyi değerlendirilecek; maksimum fayda neredeyse, oraya yönelelim” dedik ve süreç öyle başladı.

Liderlik konusunda başka önemli gelişmeler de oldu. Kongreden sonraki süreçte, kapatma kararından önceki dönemde, Ankara ve İstanbul zaman zaman bir araya gelmeye başladı. Bazen biz İstanbul’a gidiyorduk. Orada Tayyip Bey ile buluşuyor, bazı değerlendirmeler yapıyorduk. Hatta bir kez de İzmit’te bir tesiste bir araya gelmiştik. Tayyip Bey vardı, Ankara’dan milletvekilleri, Abdullah Gül, ben de vardım. Bir parti programı ve tüzüğüyle ilgili taslak metin hazırlanmıştı. O taslak metin üzerinde de çalışmıştık. Fakat sonra o taslak metin tamamen ortadan kalktı. Epeyi konu üzerinde de çalışma oldu orada. İlgili arkadaşlar bir sunum yaptı. Sonunda o programı tamamen bir kenara bıraktı, o metne devam etmedik.

– Neden?

Doğrusu bilmiyorum. Ama farklı bir metindi. Sonra yaptığımız metinle benzerliği olmayan bir metindi. Belki hazırlayan arkadaşlarla kopukluk oldu; o kısmı bilmiyorum. Sonradan yeni bir metin oluşturduk.

– Liderliğe “evet” dedikten sonra...

Evet, artık ilk temaslar sonunda onun liderliğinde oluşacak diye kabullendik. Problem yok diye düşündük. Kongreyi idare ettiğimiz PAM, aktif idare merkezimizdi. Tayyip Bey, birkaç kez Ankara’ya geldi. Ankara’da görüştük. Sonrasında da bu toplantıları düzenli yapmaya başladık. Haftalık toplantılar başladı. İlk başlarda uçakla gelmiyordu. Havaalanına geldiğini tespit ediyorlar diye karayoluyla gelir, çevre yolundan girerdi.

– Görünmemek için mi?

Evet. Basın haberdar olmasın diye. FP’nin varlığı sürerken, yeni parti çalışması yapmak, kamuoyuna duyurulması hoş olmaz. parti tabanında da sıkıntı yaratır. Ama diğer yandan, karar verildikten sonra da hemen çıkış yapma zorunluluğu var. Süreyi de boş geçiremeyiz. O halde, kamuoyuna duyurulmayacak biçimde, bazı ön çalışmaları tamamlayalım diye

düşündük. Bu yüzden karayoluyla gelirdi. Çalışmaları gün boyu, uzun mesailerle yapar, ayırırdık. Daha sonra iş artık kamuoyunun da bileceği safhaya geldi. Tayyip Bey, PAM'ın karşısında bir daire tuttu. PAM yerine orayı kullanmaya başladık. PAM varlığını sürdürüyor; gelip giden trafiği yine orada. Ama parti çalışmaları orada yapıyordu.

– Büro, değil mi?

Evet. Üst katıydı. Altta çağ kebabı yapan bir lokanta vardı. Bazen iner, çağ kebabı yerdik. Sonunda, parti çalışmalarının sürdürülmesiyle ilgili birim oluştu. Sekiz kişi vardı. Üst kurul gibiydi. Düzenli olarak bir araya gelip çalışmaya başladık.

– Partileşme süreci hızlanıyor. Kimler var?

Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç, ben, Abdülkadir Aksu, Cemil Çiçek. Melih Gökçek, İsmail Kahraman.

– Dönem?

Partinin kurulduğu tarih olan 14 ağustos 2001'den birkaç ay önce. Ama bir araya gelişlerimiz, heyetin çalışmaları binanın kiralanmasından önceye gider. Ankara'ya gizli, basından habersiz gelişlerinde de bu grup vardı.

– O zaman nerede toplanıyorsunuz?

Değişik yerlerde. Zaman zaman lojmanda, zaman zaman İncek'te boş, dubleks bir konutta. İncek'te de üç dört kez buluştuk. Ama basın haberi olmadı. Siz de şimdi nasıl atlattınız diye düşünüyorsunuz, değil mi?

– Evet!

Hepsi atladı. Kimseye bir şey söylemiyorduk. Parti programı hazırlıkları o arada yoğunlaştı. Bursa'da, Afyon'da İkbâl Tesisleri'nde birkaç gün süren toplantılar yaptık. O dönem kurucular belli değildi. Ama muhtemel kurucular diye geniş katılımlı toplantılar yaptık. Hatta benim başkanlığımda Bilkent Otel'de programa son şekli vermek için, başta Yaşar Yakış olmak üzere, kurucular kurulundaki bazı isimlerle toplandık. O zaman başbakan yoktu. Heyetler değişiyordu ama hepsinde programla ilgili sorumlu kişi bendim.

– Programı sizin yönettiğiniz dönem, değil mi?

Program bana havale edilmişti, parti tüzüğü Hayati Yazıcı'ya. Parti programında çok değişik isimler bir araya gelmiştir. Mesela Bursa'daki çalışmalarda Ömer Çelik, Halil Ürün, Hüseyin Çelik, Altan Karapaşaoğlu. Murat Mercan, Bülent Gedikli. Ama Bilkent çalışması daha geniş kapsamlıydı. Yaşar Yakış'ın hem Türk dili, hem dış politika açısından büyük katkıları olmuştur. Ayşe Böhürler, Nimet Çubukçu, Serap Yah-

Yaşar, Bilkent'teki uzun çalışmalarımızda bulunmuştur. Kamuoyunun da duyup bildiği aleni çalışmalarla birlikte, Tayyip Bey'in Yıldız'da tuttuğu dairede düzenli ve daha sık toplantılar yapıyordu.

Bu toplantıların ilk başında bir ihtilaf ortaya çıktı.

Çiçek: Hepiniz yasaklanacaksınız

– Kim, neden çıkardı?

Cemil Çiçek ile Melih Gökçek toplantılara başlamadan önce, “Kimin genel başkan olacağını belirleyelim. Kararı verelim, çalışmalara ondan sonra başlayalım” dedi. Ama genel başkanın Tayyip Erdoğan olması gerektiğini, işin doğal akışı içinde biz zaten belirlemiştik; itirazımız yoktu. Resmi bir karar verilmemiş, kayda alınmamıştı ama oturumlar da başkanlık ediyordu.

– Yani fiili bir görüntü vardı.

Toplantılarda oturum başkanlığı yapıyordu ve bunun bir anlamı vardı. Siyasette her şey konuşularak halledilmez. Ama Melih Gökçek ve Cemil Çiçek, ısrarla “Genel başkanın kim olacağını belirleyelim, çalışmalara ondan sonra geçelim” diyordu

– Bunu nasıl gerekçelendiriyorlardı?

“Artık son safhaya geldik, parti ilan edilecek ama genel başkanın kim olacağı hâlâ belli değilse bunda bir zaaf vardır” diye ifade ediyorlardı. Orada masada bunu çok net bir tartışmaya dökmemekle birlikte, toplantılardan sonra şu geçiyordu; özellikle Cemil Bey'in ısrarlı görüşü şuydu: “Tayyip Bey yasaklı, kendisi yasaklı olarak partinin başına geçmeyi zorluyor. Partinin yasaklı birinin başkanlığında kurulması halinde, herkese yasak gelir ve hepinizin siyasi hayatı biter. Tayyip Erdoğan'ın değil, bir başkasının genel başkan ilan edilmesi lazım.” Aslında bu tartışmanın ortaya çıkmasının sebebi, “Genel başkan Tayyip Erdoğan olmasın, başka birisi olsun”du.

– Bu, Tayyip Bey'in siyasi yasağı olmasa da benzer bir itiraz olurdu anlamına mı geliyor?

O anlama gelip gelmemesinin bir önemi yok.

– Neden?

Zaten bir siyasi yasak vardı. O ortamda kendi gerçek gerekçeleri, yasaklı oluşu veya başka bir şey... bunu bilmiyorum. Ama bildiğim şu, Tayyip Erdoğan genel başkan olmasın, başka biri olsun.

– Bunu bu açıklıkta ifade ettiler mi?

Net olarak söylüyorlardı.

- İsim olarak birisini telaffuz ediyorlar mıydı?

Önce bunu hallettikten sonra, yani "Tayip Erdoğan genel başkan olmaz"a getirdikten sonra, anladığım kadarıyla yeni bir tartışma başlayacaktı. Bu tartışmada da kafalarındaki isim kimdi, bu hiç telaffuz edilmediği için bir şey söylemek yeni bir tartışma nedeni haline gelebilir mi bilmiyorum. Ama sanki Cemil Bey de, Melih Bey de bu itirazları yaparken, o günler için Melih Bey başkanlığında bir şey kurgulanmış olabilirler.

Son olarak yine bir oturumda, bir genel başkan belirlenmesi konusunda ısrarcı oldular. "Bu belirlenmeden oturumlar sürerse biz çekileceğiz" dediler. Biz de "Hayır, şu safhada genel başkan belirlenmenin doğru olduğunu düşünmüyoruz. Çalışmaları bitirelim, İçişleri Bakanlığı'na kuruluş dilekçesi verilmeden hemen önce yapacağımız değerlendirmede kararı veririz. Şimdi belirlemek problem ve ihtilafları artırır. Bu dönemde biz ihtilaf çıksın istemiyoruz" dedik.

- Bu cevap, "istemiyorsanız, buyurun ayrılabilirsiniz" anlamına da geliyor muydu?

Buna gerek kalmadı. Toplantılar bu belirlenmeden süreceksa biz çekiliyoruz dediler. Çekildiler. Daha sonraki safhada da hem Melih Gökçek, hem Cemil Çiçek sürekli Ak Parti aleyhine konuşmaya ve tavırlar sergilemeye başladı. Ak Parti kurulduktan sonra bile Meclis Genel Kurulu'nda -bağımsız milletvekiliydi- Ak Parti'ye geçen milletvekilleriyle alay ederdi.

- Nasıl?

Parti kapatılacak. Hepiniz yasaklanacaksınız. Sizin geleceğiniz yok. Yanlış yaptınız. Parti böyle kurulmaz diye o güzel esnek cümleleriyle sürekli parti grubunun moralini bozmaya çalışırdı. Çok konuşurdu. Fıkralar anlatarak, tasvirler yaparak, Anadolu deyimleriyle...

- Hatıranızda kalan birini aktarsanız...

Onları burada anlatamam. Çünkü çok müstehcen fıkralar anlatırdı.

- Melih Gökçek de muhalefetini sürdürmüştü, değil mi?

Evet, o ayrıldıktan sonra Demokrat Parti'yle ilişkiye geçti. O dönem sürekli televizyon programlarında Ak Parti'ye karşı en sert, en yıpratıcı propagandayı Melih Gökçek yaptı. Bu propagandalar, kuruluş aşamasındaki partiyi önemli ölçüde etkiliyordu; tüm diğer partilerden daha fazla Ak Parti'ye muhalefet ediyordu.

- AKP seçime girip iktidar olunca ve kimsenin de siyasi hayatı bitmeyince, yani Cemil Çiçek'in tahmini tutmayınca, pişmanlık ya da mahcubiyet ifade edildi mi?

Her ikisinin de muhalefeti seçim yaklaşmaya kadar devam etti. Melih

Gökçek'inki ekranlarda da sürdü. Sürekli konuşuyordu. Kendi hareketinin daha fazla tutacağı yorumları yapıyordu. Ama seçime çok kısa süre kala Ak Parti'yi desteklediğini deklare etti ve bunu güçlü biçimde yaptı. Bildirilerde olsun, başka faaliyetlerde olsun, birden Ak Parti için çalışan bir insan olarak ortaya çıktı. Bu çok büyük bir virajdı aslına bakarsanız.

– Çiçek ile Gökçek'in bu "virajları" hangi tartışmalarla kabul edildi?

Süreçler doğrudan doğruya genel başkanın inisiyatifine göre yorumlanıyor. Tayyip Bey bunu doğal karşıladı. Daha sonra da belediye başkanı adayı yaparak, Ak Parti belediye başkanı sıfatını almasını sağladı. Aynı şekilde Cemil Bey, sürekli muhalefet etmesine rağmen genel başkan, bir MYK toplantısında Cemil Bey'in aday yapılmasıyla ilgili bir öneri getirdi.

Biz aday adayı tespit toplantılarına başladık. Parti binasını kiraladık. Hazine yardımını almaya başladık. O Hazine yardımını, grubumuz olduğu için aldığımız bir yardımdı. Partinin kuruluş safhasındaki finansman sorununu tamamen çözüyordu. O nedenle çok büyük finansman desteğine ihtiyaç olmamıştır.

– Kuruluş aşamasında da mı?

Oldu, ama para işleriyle ben hiç uğraşmadım.

– Kimlerin katkısı oldu?

Biraz vekillerin, belli bir miktar da bir yerlerden para toplanıyordu. Ama miktarı çok değildir. Merkez olarak kullandığımız binalar, ana baba gününe dönüyordu. PAM, Anadolu'nun dört bir yanından gelen ekiplerle dolup taşıyordu. Tayyip Erdoğan'ın genel başkanlığı belli olduktan sonra da çok kullandık.

– Bu binanın kullanılma nedeni neydi?

Kiralık bir binaydı. Fazilet Partisi'nin oluşturduğu politik araştırmalar merkezi gibiydi. Ama başında Abdullah Gül olduğu için, onun kontrolünde bir binaydı. O nedenle kullanabiliştik. Yeni binanın tamir, bakım, oda düzenlemeleri tamamlanıncaya kadar, uzun bir süre PAM'ı da kullandık. Heyet halinde yaptığımız toplantılarda, güncel konular, parti programı tüzüğü ve kurucular kurulu üzerinde çalıştık.

Ak Parti ile AKP

– Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kuruluşunu anarken, kısa ad konusunda parti yönetimi ile medyanın ihtilafına da değinmeliyiz. Benim de dahil olduğum, farklı kuruluşlardan kalabalık bir gazeteci grubu, haber ve yazılarında AKP'yi kullanırken; parti yönetimi, partinin kısa

adının Ak Parti olduğunu -belki kendilerince haklı olarak- ısrarla vurgulayıp bunun kullanılmasını talep etti. Partiye yakın mesafede duran medya kuruluşlarını saymazsak, AKP kısaltması tercihinin özünde, “Ak Parti” ısrarını politik bir dikte olarak hissederek üstü örtülü bir itiraz var aslında. Uzun oldu biliyorum, ama önemli olduğunu düşündüğüm bir ayrıntıydı bu. Şimdi soruya geliyorum; kısaltmanın Ak Parti olarak tercih edilmesi, içinde adalet ve kalkınma sözcükleri olan bir partiye bu yolla bir de temizlik vasfı ekleme isteğiymiş, değil mi?

Biz Ak Parti’yi uzun isim olarak düşünmüştük. O zaman siyaset çok kirlenmişti. Toplumun bütün kesimleri banka hortumlamalarını tartışıyordu. Hortumculuk, yolsuzluk, siyasetçilerin üzerindeki en büyük leke olarak görülüyor, siyasiler çok eleştiriliyordu. Siyasetin yolsuzlukla anıldığı o ortamda, yirminci banka fona devredilmişti. O günkü şartlara da uygun olduğu için hemen ittifak oluştu. Yakın çevremiz, çekirdek kadro çok hızlı benimsedi.

- Partinin adı ile ampul logosunun öyküsünü sizden dinleyebilir miyiz?

Yeni oluşum hareketi ortaya çıkıp partileşeceğimiz anlaşıldıktan sonra, arkadaşlarımız, yakın dostlarımız, hatta vatandaşlar zaman zaman amblem, isim önerilerinde bulunuyorlardı. Hatta bir ara kapanmışlar dahil, kurulmuş bütün siyasi parti isimlerini taradık. Tayyip Bey, bir reklam şirketine parti ve amblem çalışması yapma görevi vermiş. Alternatiflerle birlikte ayrıntılı bir çalışma yapıldı. Uzun bir parti amblem listesi geldi. O katalogu bize verdi. Kuruluş öncesinde tartıştık. “Ak Parti” hemen dikkatimizi çekti. Güzel bir isim diye düşündük. Uzun ismi farklı oldu ama parti tüzüğünde kısaltılmış isim Ak Parti olarak yer aldı.

- Bu ismi katalogda gördünüz yani?

Evet, önerilerden biriydi. Ak Parti’nin amblemi olarak da günebakan çiçeği vardı. Sloganlar da Ak Parti ve günebakan çiçeğine uygun olarak üretilmişti. “Aydınlığa açık, karanlığa kapalı” cümlesi, günebakan ile Ak Parti’nin birlikte oluşturduğu bir slogandı. Ama biz o sloganı ampul seçildikten sonra da kullandık.

- Günebakanı niye seçmediniz?

Bu benim en üzüldüğüm konulardan biridir. O dönem Fazilet Partisi’nden birlikte hareket ettiğimiz kırk beş elli civarında milletvekili grubu vardı. Milletvekilleriyle bir toplantı yaptık, orada bazı arkadaşlar itiraz etti.

- Nesine?

Seçim bölgemizde günebakan kelimesi olumsuz anlamda kullanılır

diye. “Bizim orada günebakan gibi ne dönüyorsun diye bir tabir vardır” dediler. Yani biri döneklilik tavrı gösterdiğinde günebakana benzetilir-miş. Dolayısıyla “çok istismar edilecek bir amblem olur” dediler.

– Diyenler kimler?

O dönemdeki Osmaniye Milletvekili Şükrü Ünal ile başka arkadaşlar söylemişti. Bunun üzerine tereddüt oluştu. Oylama yapılmasına karar verildi. Herkese tek tek, ampul mü, günebakan mı olsun diye soruldu. Maalesef günebakan az bir oyla kaybetti. Ben günebakandan yana oy vermiştim.

– Doğadan gelen bir sembol yerine, mekanik, dahası spekülasyo-na bu kadar açık bir logonun tercih edilmesi ilginç olmuş.

Haklısınız. Kaldı ki, evet günebakan dönüyor; bu doğru. Ama sürekli güneşe, aydınlığa dönüyor! Yüzü aydınlığa açık. Güneş gittikten sonra da yaprağı kapanıyor. O dönem sık kullanılan “Aydınlığa açık, karanlı-ğa kapalı” aslında günebakanın sloganıdır.

– Günebakanı çok istemişsiniz belli ki.

Evet. Bu sonuca üzülmüşümdür. Günebakan iyi yakışacaktı diye dü-şünmüştüm. Ampul çok tartışıldı. Eleştirildi. Argoda değişik anlamlarda kullanılır denildi. Son günlerde sitelerde değişik şeyler de görüyorum.

– Ne gibi?

Biliyorsunuz, Ak Parti’nin sembolü olan, klasik bir ampul figürüdür. Artık değişik aydınlatma araçları kullanılıyor. “Bakanlar da odalarında ki eski ampulleri değiştirdiler, eski işaretler gitti” diye. Çünkü artık faz-la kullanılmıyor. Bu tür isimlerin patentini alan da oluyor. Ben bir yer-de “hepimizin partisi”, “bizim parti” ifadelerini kullanmıştım. “Bizim Parti”nin isim sahibi olduğu notunu bırakan biri beni aramış. Ama dön-medim tabii.



2002 seçim kampanyası.



Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan'la birlikte, 2003.



CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'la tesadüfen aynı uçakta
Londra seyahati, 13 mart 2003.



KKTC'nin kuruluş yıldönümü; soldan sağa Abdüllatif Şener, Abdullah Gül, Recep
Tayyip Erdoğan, Rauf Denktaş, Mehmet Ali Talat, Serdar Denktaş, 2005.



Köşkte bir resepsiyon. 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve eşi Semra Sezer'le birlikte.



Meclis Genel Kurulu, AKP Kurmay Heyeti; Abdülatif Şener, Recep Tayyip Erdoğan, Kürşat Tüzmen ve Abdullah Gül, 2005.



Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la



Microsoft Başkanı Bill Gates, Başbakan Erdoğan
ve Abdüllatif Şener, 30 ocak 2005.



Galataport öncesi Yemen gezisi, Abdüllatif Şener, Berrin Şener, Emine Erdoğan, Recep Tayyip Erdoğan, 2005.



Yemen gezisi, Abdüllatif Şener, Recep Tayyip Erdoğan, Ali Babacan, 2005.



Afrika gezisinde eşi Berrin Hanım'la, 2005



Senegal'de Köle Adası'na giderken gemide, 2005.



Senegal K le Adası, 2005.



Başbakanlık Konutu'nda Berrin Hanım'la, 2006.



Berrin Hanım ve küçük kızı Elif ile İzmir'de, mayıs 2006.



TBMM Genel Kurul Salonu, Bakanlar Kurulu sıraları.
Soldan sağa; Abdullah Gül, Mehmet Ali Şahin,
Recep Tayyip Erdoğan, Abdüllatif Şener.



Başbakan Yardımcılığı makamında, 2006



Abdüllatif Şener eşi Berrin Hanım'la,
iki yanda oğulları Bedirhan ve Şamil.



Şener ailesinin çocukları bir arada, Şamil, Elif, Bedirhan ve Beyza, 2008.



Şener ailesi; Elif, Berrin Hanım, Abdülatif Bey, Beyza, ayakta duranlar
Bedirhan ve Şamil, 2008.

17. bölüm

2002 seçimleri

“Aldanma ihtiyacı”

- Sizler Türkiye’nin geleceğinde çok önemli rol oynayacak AKP kuruluş çalışmalarına böyle yoğunlaşmışken, fonda şiddetli bir ekonomik kriz var. Amerika’dan Kemal Derviş gelmiş. Ülkenin ekonomik rejimi yapısal bir dönüşümden geçiyor. Bu tablo kuruluş çalışmalarına nasıl yansıyor?

Biz zaten yaklaşık elli kişilik bir grup olarak Meclis’te milletvekiliyiz. Meclis çalışmalarına sürekli katılıyorduk. Muhalefet olarak da konuşuyor, değerlendirmeye yapıyorduk. Yani kriz zaten gündemimizdeydi. Ama biz daha çok yeni partiye odaklanmıştık. Yaşanan o hadiseler bize, iktidar partilerinin sürekli olarak kan kaybettiğini, Meclis’teki diğer partilerin yıprandığını, seçmenin yeni arayışlara yöneldiğini gösteriyordu.

- Devlet Bahçeli’nin erken seçim resti sizin için sürpriz olmuş muydu?

Biz partiyi kurduktan sonra mümkün olduğunca örgütlendiğimiz için, önümüze gelecek ilk seçimin biçim açımızdan avantaj olduğunu biliyorduk. Bir an önce seçim gelir de girersek, Türk siyasetinde güçlü bir hareket olarak var olacağımızı düşünüyorduk. Olayların hızlı gelişimi, İsmail Cem ile Hüsamettin Özkan’ın DSP’den kopuşu, YTP’nin (Yeni Türkiye Partisi) ortaya çıkışı, Bahçeli’nin seçim istemesi, seçim kararı... Bütün bunlar “süreç tam istediğimiz gibi geliyor” dediğimiz olaylardı.

- Yani YTP’nin kuruluşu sizde hiç tedirginlik yaratmadı mı?

Hiç yaratmadı. Çünkü bir araya gelmekle yeni bir taban tutturalarını hiç düşünmedik. Onlar bizim modeli örnek alıyorlardı, ama tutmayacağını biliyorduk.

- YTP serüveninin “tasarlanmış” bir hareket olduğu söylendiği için mi?

Hayır. Hiç önemli görmedik. DSP bölünseydi de, bölünmeseydi de önemli değildi. Çünkü geçen dört yıllık süre içinde, iktidar partilerinin

tamamı yıpranmıştı. Bunların baraj altında kalacağını zaten tahmin ediyorduk. Ekonomi 1999'da yüzde altı, 2001'de dokuz buçuk civarında olmak üzere, 1999-2001 arasında küçülmüş. Büyüme yok. Küçülme, herkesin refah düzeyinin azalması, işsizliğin artması, geçim sıkıntısının kitleleri sarması, gelecekle ilgili umutların kaybolması demek. Böyle bir Türkiye var. Türkiye'de, ekonomiyi küçültten iktidar partilerinin bir sonraki seçimde başarılı olması asla mümkün değildir. Bunun örneği olmadığı gibi, bu kadar kötü ekonomik göstergelerle seçime girmiş hiçbir siyasi parti yoktur. Cumhuriyet tarihini inceleyin, yasama dönemleri itibarıyla değerlendirin; ekonomik performansın en kötü olduğu dönem, 1999-2001 dönemidir.

– Erken seçim kararının; krizin ardından “hasar tespit çalışması”nın yapıldığı, ekonomik istikrarın hemen öncesinde iyileşmenin başladığı döneme rast geldiği saptamasına katılır mısınız? Çünkü Ecevit bu kanıdaydı. AKP'nin ekonomik alanda sağladığı kazanım ve istikrarın, kriz sonrası önlemlerin etkisini göstermeye başlamasının ardından, dünyadaki küresel likidite bolluğunun yaşanmasına bağlı olduğu çokça ifade edildi. Ecevit buna hayıflandığını açıkça belirtmişti.

Ecevit o konuda haklıdır bana kalırsa. Bir kere bir iktidar açısından, DSP, MHP, ANAP koalisyon hükümeti, seçim kararını en kötü ve en zayıf zamanında aldı. Böyle bir seçim kararı alabilmek için siyasetten habersiz olmak lazımdır. 2002 erken seçim kararı, bir partinin oy potansiyelinin neye ve hangi gelişmelere dayandığı konusunda hiçbir fikir sahibi olmaması anlamına gelir.

– Burada hipnoz mu var yani? Üç büyük parti aynı anda nasıl yalınmış olabilir?

Kendilerini nasıl kandırdıklarını bilemem. Ama Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yaşayan Ferit Kam'ın bir beyti vardır. Soyadını müzik ile ilgisinden dolayı Atatürk'ün verdiği söylenir. Onu çok severim: “Akil geçinen güzide nev'in, aldanmaya ihtiyacı vardır / Âdemle doğan bu eski derdin zannetmeyin ki ilacı vardır.”

– Yani?

Doğadaki seçkin türün, yani insanın, akıllı geçinen insanın aldanmaya ihtiyacı vardır. Hatta bazen öyle olur ki, birileri gelse de beni kandırın istersiniz. Yani inanmak ister. Onda olmayan sıfatları ve özellikleri ona yüklemeye çalışır. İdealize ettiği şeyleri bir yerde görmeye çalışır. Almak istediği sonuçların bir yerden çıkabileceğini ummak ister. Siyasi rüyalar da çoktur. Öyle bir kitap da vardır. Tarihimizde siyasi rüyalar çok fazladır.

– 2002 erken seçim kararı, böyle bir “aldanma ihtiyacı”nın eseri midir?

O günkü koşullarda neyi nasıl kurguladılar, nasıl değerlendirmeler yaptılar bilemem. Milli gelirin üçte birini kullanan, kamu kaynaklarını dağıtan güçlü bir mekanizmadır iktidar. O nedenle de herkes iktidara doğru koşar, iltifatlar eder, trafik oluşturur, bir yere gittiğinizde, kalabalık eksik olmaz. Ama bunun nedeni, o sırada orada oturuyor olmanızdır. Belki de iktidar partileri bunu ayıramadı. Etraflarındaki ilginin ve kalabalığın kendilerine yönelik beğenin sonucunu olduğunu düşünüp oylarının düştüğünü anlayamadılar. “Bu verilerle bir parti seçime girer mi, böyle bir tabloyla iktidarda kalır mı?” diye soramadılar.

– Bunu görebilmek için rahmetli Ecevit kadar deneyimli olmaya bile ihtiyaç yok aslında...

Doğru ama, Sayın Ecevit bu süreçte zorlandı. Ecevit’in bunu da iyi okuduğunu, zamana ihtiyacı olduğunu bildiğini zannediyorum. Kendi planlamasında, bu rasyonel zamanlamanın olduğunu tahmin ediyorum. Ama partide birden büyük bir bölünme ortaya çıkınca, onun da yapacağı fazla bir şey kalmanmıştı. Zamana oynasa da çaresi kalmanmıştı. Çünkü planladığı süreç bozuldu.

– Sağlık durumu bunu hızlandırdı. Spekülasyonlar bile yapıldı. Siz nasıl gördünüz o zaman bu rahatsızlığın planlı olduğu iddialarını?

Bir başbakan olarak ülkeyi yönetebilecek sağlık koşullarına sahip olup olmadığı hep tartışılmıştır. Aslında “kendi isteğiyle bırakması gerekir” diyenler de vardı. Zaman zaman da hastalığıyla ilgili yorumları ileri görüntüler de ortaya çıkıyordu. Bir ara Başkent Hastanesi’ndeki uzun tedavi süreci, kamuoyuna çok ağır hasta diye yansımıştı. Başbakanın sağlık sorunlarıyla bağlantılı güçlükleri de vardı. Aslında “önemli olan kişilerden öte, hep ülkedir” diye düşünmek lazım. Belki bir formül bulmak lazımdır, bilmiyorum, ama çok fazla değerlendirme yapmak istemem.

– DSP’den kopuşlar ve YTP sürecinin “dış mihraklara” bağlı olduğu tezini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dış etki diye yorumlanmayacağım. Ama DSP’den kopanlar da şu senaryoyu kurmuş olabilir: Ekonominin böyle kötüye gittiği konjonktürde, partileriyle seçime giderlerse kaybedeceklerini biliyorlardı. Anket, kamuoyu yoklamaları yaptırmışlardır mutlaka. “Önümüzdeki seçimlerde sıfır şansımız var, ne yapabiliriz?” diye düşünmüş olabilirler. Oradan kopup o kötü yönetim döneminin kamburunu üstlenmiş olmadan, adı koalisyon ortakları arasında anılmayacak başka bir partiyle, “yeni bir görüntüyle seçime gidersek, kamuoyunda başka bir dalga yakalayabilir, tekrar Meclis’e gelebiliriz” diye düşünmüş olabilirler.

Ama sonunda olmadı tabii. Fakat 2002 seçim sonuçları, doğal ve rasyoneldir. Bana kalırsa her seçim sonucunun rasyonel, mantıklı bir dayanağı vardır. Mantıksız bir seçim sonucu olduğuna inanmanı. Zaten demokrasilerde şuna inanmak lazım: Seçmen hata yapmaz, buna inanmak gerekiyor. Seçmen hata yapar diye bakmak, direksiyondaki bir şoförün kilometre göstergesinden şüphelenmesine benzer. Hatta bir biyologun önündeki mikroskoptan şüphelenmesine benzer. Mikroskobun doğru gösterdiğinden şüphelenerek mesleği nasıl sürdürebiliriz? Bu olmaz. Siyaset yapanların da seçmenin yanılamayacağını, hata yapmayacağını, seçmen davranışının neticede kendi kilometre taşları olduğuna inanması gerekir. 2002 seçimlerinin böyle mantıklı bir dayanağı vardı. Ama bence daha önceki bütün seçimlerde de vardı bu.

- Ama bu, verili unsurlar üzerinden yaptığınız bir önerme değil mi? Seçim sisteminden, barajdan, sandık başına gitmeyenlerden. Yani sürecin tamamına dahil edilemeyen değişkenlerin sonuçlar üzerinde belirleyici olabildiği bir tablodan bahsediyoruz. Bir garip-lik yok mu bunda?

Elbette. Oyunun kuralları var. Bunları da politikacılar belirliyor. İl barajı dediğiniz an sonuçları etkilersiniz. Sayıları biraz değiştirirsiniz ama toplam oy oranlarını değiştiremiyorsunuz. Yine de “seçmen en fazla şu partiye yönelmiştir” sonucu çıkıyor.

2002 seçimlerine gelecek olursak, koalisyon ortakları, barajı aşacak partilerden birinin de Ak Parti olduğunu hissediyordu. Ama şu anda Meclis'te, seçimden sonra da olmasının mahsuru yok diye bakıyorlardı.

- Bazen gerçeği iyi görebilmek için uzaklaşmak gerekir. Siz de o dönem uzaktan bunları görüyorsunuz, ama içindekiler göremiyor...

Onu anlatmaya çalışıyorum.

- Yaklaştıkça manzaranın küçülmesi gibi. Bu sonucu hissediyordunuz, değil mi?

Çok büyük ilgi vardı. Daha başlarken RP-FP çizgisinin aldığı en fazla oydan daha fazla oy potansiyeli olduğunu görmüştük. İktidara gelebileceğimizi de düşünüyorduk. Ama tek başımıza üç yüz altmış üç milletvekiliyle iktidar olabileceğimiz, daha net şekilde seçim kampanyalarında ortaya çıktı. Çünkü hiçbir parti, Ak Parti'nin düzenlediği mitingleri düzenlemiyor, o kadar büyük kalabalıklar toplayamıyordu.

“Başbakan ben olayım”

- Ama AKP'ye ilginin bu kadar yoğun olduğu dönemde Tayyip Erdoğan yasaklı. Buradan başbakanlığın belirlenmesi konusuna geç-

lim. O dönem siz hiç Gül'ün başbakanlığının kesinleşmesi öncesinde "başbakan ben olayım" dediniz mi?

Seçim öncesinde hiç başbakanlık düşüncesi içinde olmadım. Bir seçime giriyoruz, iyi sonuçla çıkmayı düşünüyorduk. Ben de başarılı bir seçimi için ne gerekiyorsa onu yapıyordum. YSK, genel başkanımızın adaylığını kabul etmemişti. İlk hazırladığımız listelerde İstanbul'da adı olmakla birlikte, YSK geçici listeleri ilan ettiğinde, aday olamayacağı anlaşıldı.

– Sürpriz olmadı anlaşılan, değil mi?

Olmadı. O risk vardı, hesaba katılıyordu. Oradan boşalan yer de kaydırma yoluyla doldurulamıyordu. Boşalan yere başka bir "nokta aday" koyma zorunluluğu var. Kemal Unakıtan, beş yüz elli milletvekili arasında bulunmadığı halde, başbakanın yeri boşalınca oraya aday olarak konuldu.

– Kemal Unakıtan'ı daha önceden tanır mıydınız?

Hiç görmedim değil. Kemal Unakıtan ismi bazı çevrelerde konuşulurdu, ama tanımazdım.

– Belediyedeki görevini de bilmiyordunuz?

Bilmiyordum. Topbaşılar'a ait firmalarda çalıştığını biliyordum. Ama bir hukukumuz yoktu. Belki ayaküstü bir yerlerde karşılaşmışızdır. Ama konuştuğumuz rastlaşmalar değildi.

– Partinin kuruluş sürecinde, bir masanın kenarında, sağında solunda da mı bir araya gelmediniz?

Hayır, hiç olmadı. Hiç hatırlamıyorum. Sadece genel başkanımızın adaylığı gerçekleşmeyince, parti binasında, özel kalemde rastladım. Listeye gireceğini de bilmiyordum o sıra. Biz de ayaküstü konuştuk. Sonra baktık ki listeye girdi.

– Şaşırdınız mı?

Hayır şaşırmadım. Çünkü o çevrelerde bilinen bir isimdi. Zaten ben İstanbul'u, sosyal ve siyasi çevreyi fazla yakından izlemedim. Biz daha çok Ankara ekolüyüz. Öğrenciliğiniz de burada geçti, siyaset de.

– İstanbul kongresinin kaybından da anlaşılıyor zaten. Erbakan'ın adayı Numan Kurtulmuş karşısında sizin aday Mehmet Müezzinoğlu'nun kaybı bu anlama geliyor herhalde?

Evet.

– Tayyip Erdoğan milletvekili adayı olamayınca?

Anayasanın 109. maddesi çok açıktır. Başbakan, milletvekilleri arasın-

dan atanır. Tartışma imkânı vermeyen bir maddedir bu. Genel başkanınız milletvekili değilse, Meclis çoğunluğunuz ne olursa olsun başbakan olanıyor. İster istemez ikinci bir ismin başbakan olması gerekiyordu.

– Sonra?

Dolayısıyla seçimden sonraki ilk sorun, başbakanın kim olacağıydı. O arada Tayyip Bey, yürütme kurulu üyeleriyle tek tek görüştü. Genel eğilim Abdullah Bey'den yanaydı. Dediğim gibi, “yenilikçi” kongrede Abdullah Gül’ü kendi önümüze koyduğumuz için, siz de onu referans vermiş oluyorsunuz. Kendi önünüze birisini koyduktan sonra, artık başkaları sizi işaret etmiyor. Bu psikolojik bir şeydir. Siz başkalarını adres gösterdiyseniz, başkaları sizi adres göstermez. Yani hayatınızın bir safhasında, biri lehine feragatte bulunursanız, artık o hep sizin önünüzde olur. Burada da aynı şey oldu. Genel eğilim Gül'den yanaydı. Tek tek görüşmelerde de bu ifade ediliyordu. Ben de belki genel başkanın kafasında başka model olabilir diye düşünüyordum.

– Ne gibi?

Görüşmelerde muhtemelen “siz bilirsiniz” diyenler de vardı. Kendi açısından, bir başka ismi başbakanlığa önerebilir. Her zaman böyle bir ihtimal vardı. Kim olabilir diye ortada belirgin bir isim yoktu. Ama her gönülde farklı bir aslan yatar. Dolayısıyla Tayyip Bey'in de gönlünde, bizim bilmediğimiz biri olabilirdi. Bunu tam çözümlemek mümkün değildi. Başka bir isim hissetmiyorduk, yansıttığı kimse yoktu. O arada benimle de görüştü. Kendisine Abdullah Gül'ün olabileceğini söyledim.

– Fikrinizi nasıl sordu?

“Başbakanlık konusunda ne düşünüyorsun?” diye sordu. Gül'ün olabileceğini söyledim. Ama şunu da ilave ettim: “Eğer Gül konusunda tereddüdünüz varsa, ben de adayım” dedim. Ama bu lafı sadece orada söyledim. Sonunda Gül'ün başbakanlığına karar verildi.

– “Ben de başbakan olabilirim” demeniz, hukuki pürüz aşılana kadarki emanet dönemini mi kapsıyordu, başka planınız mı vardı?

Emanet döneminin bitip bitmeyeceği belli değildi. O süreç farklı gelişebilir, farklı sonuçlar ortaya çıkabilirdi. Daha sonra siyasi yasağı kalkmasaydı, yasal açıdan başbakan olması mümkün değildi. O arada kabin başarıyla yoluna devam ederken, muhtemelen Tayyip Erdoğan ismi zayıflayacaktı. Kabinenin başındaki isim varlığını güçlü olarak sürdürecekti. Sonuçta siyasi yasağı kalkmayan Tayyip Erdoğan, partinin başında durmakta zorlanacaktı. Yani siyasi yasak kalkmasaydı, biz bugün siyasette başka bir yapı görebilirdik. Dolayısıyla o gün itibarıyla bu geçici bir dönem mi, yoksa kalıcı bir dönem mi, kestirmek çok zordu.

– O cümleyi hangi niyetle eklediniz?

Bir şeyi elde edeyim diye söylemedim onu. Sadece kafasında alternatif arayışları varsa, test edebileceği açıklık sağlayayım, önünü kapatmayayım diye söyledim. Çünkü o güne kadar başbakanlığı elde etme gibi bir mücadele içinde olmamıştım. Sadece düşünme kolaylığı sağlamaya dönüktü.

– Buna heves etmemek garip bulunmaz mı?

Kim nasıl bir anlam yüklerse yüklesin. Hatta konuşmaya başlamadan önce bile bunu düşünmemiştim. Konuşma esnasında söyledim.

– Ne dedi?

Sadece dinledi.

– Sonra?

Kabinede kimlerin bakan olacağı yürütme kurulunda tartışıldı. Herkes önerilerini bir kâğıda yazıp verdi.

– Kâğıtlar kapalı mı verildi?

Çok da kapalı değildi aslında.

– Kendinizi başbakan yardımcılığına mı koydunuz?

Evet. Kendimle ilgili başbakan yardımcılığı düşünüyordum. Bir ara Abdullah Gül “Senin için İçişleri Bakanlığı iyi olmaz mı?” demişti.

– İçişleri mi? Neyle bağlantılı olarak?

Abdullah Bey, tutumlarımı, kararlığımı uzun süre izlemiştir. Bunu sadece o gün söylemedi. Çok daha önceki safhalarda, bir kez daha telaffuz etmişti. “Sen iyi İçişleri bakanı olursun” derdi bana. Kabine oluşturulurken bir kez daha hatırlattı.

– Daha önce hangi vesileyle gündeme geldi?

Üst komisyonda aday tespit çalışmaları sırasında. 2002 seçimleri öncesinde, yürütme kurulu üyelerinden oluşan alt komisyonlar kurulmuştu. Bu kurullar illeri bölüştü. Aday adayları arasından muhtemel aday listeleri oluşturuldu. Alt komisyonların başkanları, başbakan başkanlığında üst komisyon olarak bir araya geldi. Bu çalışma günlerce sürmüştü. Adresi de kimseye vermemiştik.

– Artık verebilirsiniz belki?

Yine Oran’da yüksek bir dairede, sadece genel başkan özel kalem müdürünün bildiği bir odada, il il tartışarak adayları belirledik.

– Kimler?

Başbakan, ben, Gül, Aksu, Arınç yerine Vecdi Gönül geldi. Gül'ün de o çalışmaları aksattığı oldu. Aday tespitinde istisnasız hiç fire vermeden, son dakikaya kadar başbakan, ben ve Aksu olduk. 2002 seçimlerinde aday belirleme, ağırlıklı olarak üçümüzün inisiyatifiyle gelişti.

Bir toplantıda yanımda oturuyordu. Ben sadece sorumlu olduğum illerin değil, tüm illerin adaylarını taramış ve tarattırmıştım. Kendi ölçülerime göre değerlendirmeler yapmış ve adayların tümünü farklı renklerdeki fosforlu kalemlerle boyanmıştım. Aslında o listeyi hiç gösterniyordum ama...

“İçişleri Bakanı olsan”

– Not mu vermiştiniz?

Evet. Kendi illerimizi daha iyi biliyoruz. Teşkilatlara sormuş, tek tek mülakatlar yapmışız. Olumlu olumsuz referanslar gelmiş. Ama diğer illerdeki çalışmaları alt komisyonda izlemediğimiz için, onlarla ilgili de ön çalışma yapmış, illere göre puanlanmıştım. Çalışma sırasında, yüksek puanlı biri geçtiğinde, aday listesine gireceğini hissedersen “yolu açık olsun” kabilinden pasif destek veriyordum. Ama notu bende düşük olan biri geldiğinde direniyordum. Yani hem düzenli oturum izliyordum, hem de tüm iller itibariyle hazırlıklıydım. Tayyip Bey o dosyayı görmedi. Ama yanımda oturduğu için Abdullah Gül gördü. Duruma göre dosyayı açarak fikrimi söylüyordum. Dosyayı görünce, “Seçimden sonra sen İçişleri Bakanı olsan iyi olur” demişti.

– İstihbaratınızın sağlam olduğu anlamında mı?

Her bakanlığın, yıllar içinde biriktirdiği, oluşturduğu ayrı karakteri, ayrı bürokratik yapısı, bürokratik teamülleri vardır. Bazı bakanlıklarda da bu tür teamüller hiç oluşmamıştır. Bir bakan açısından, oturmuş kurumlarda idareci olmak çok zordur. Türkiye’de, Dışişleri, İçişleri, Maliye, Adalet bakanlıkları oturmuş, kurumsallaşmış yapılardır. Bu birimlerdeki bakanların işinin kolay olduğunu düşünürüm. Uyumlu çalışırlarsa, bakanlığın birikimlerinden gerektiği gibi yararlanabilirlerse, işlerinin kolay olduğunu düşünürüm. Kurumsallaşmamış yerlerde iş daha zordur.

– İçişleri bakanlığı teklifiyle ilgilenmediniz, neden?

Hükümetin kurulduğu günlerde, artık kafanıda başbakan yardımcılığı vardı. Aslında başbakan da bir ara “Maliye bakanı olsan daha iyi olmaz mı?” demişti. Bense protokoldeki yere bakıyordum. Talebimin başbakan yardımcılığı olduğunu söyledim. O günlerde Sivas Ticaret ve Sanayi Odası eski başkanı Osman Ada ile telefonda konuşuyorduk.

Seçmen de merak eder, Sivas'tan bakan var mı diye. Tereddütleri yoktu ama hangi bakanlık olabilir diye konuşurken, "Aman sakın Maliye filan değil. Onlar geride kaldı. Artık protokol önemli" gibi şeyler söyledi.

Bakanlıklar nasıl dağılacak, çok konuşma ihtiyacı hissetmedik. Birlilerinin kafasında belki önemli olabilir. Ama yaşadığımız süreç nedeniyle, kabine dışında olmayacağını zaten biliyordum. Bunun için ekstra çabaya gerek yoktu. Biri tercih edilecekti. Bunlar arasında çok da büyük fark görmüyordum. Ama başbakan yardımcılığı beklediğini söyledim. Başbakan yardımcısı oldum. Ama kabinenin kurulduğu gün Türkiye'de değildim.

- Neredeydiniz?

Sayın Gül, hükümeti kurma görevini almak üzere Köşk'e çıktığında, genel merkezde başbakanın odasındaydım. Ama kabinenin cumhurbaşkanı tarafından onaylandığı gün, biz Tayyip Bey'le beraber AB ile bağlantılı görüşmeler için Atina'daydık. Atina'dan da aynı gün Madrid'e geçecektik. Atina'dayken Gül'ün kabineyi Köşk'e çıkaracağını biliyorduk. Ama ben birlikte olmanıza rağmen, genel başkana kabinede nerede olduğumu sormadım. Madrid uçağına binerken kabine henüz açıklanmamıştı.

- Atina-Madrid hattında mı belli oldu?

Evet, biz havadayken açıklanmış. İndiğimizde başbakan yardımcısı olduğumu ve diğer kabine üyelerini öğrendik.

- Kimden?

Ankara ile telefonlaşıyordu zaten. Başbakan ve yanında danışmanlar, başka bazı ilgili kişiler var. Akşam Ankara'ya döndük. Yani kabinenin açıklandığı o gün; biz hem Yunanistan, hem İspanya, hem de Ankara'daydık.

18. bölüm

Başbakan yardımcılığı

“Neden patırtılı işlerin hepsini bana verdin”

– **Kabine oluşturuldu...**

Madrid dönüşü hemen bir Bakanlar Kurulu toplantısıyla birlikte kabine çalışmalarına başladı. Başbakan yardımcılıkları ile devlet bakanlıklarının ayrı bir karakteri vardır. Zaman zaman başbakan yardımcılığı, başka icrai bakanlıklarla da birleşir.

– **Başbakan yardımcılığının daha çok protokolle ilgili bir anlamı var galiba...**

Evet. Aslında sadece devlet bakanlığı üstlenmiş oluyorsunuz. Hangi birimlerin, hangi devlet bakanına bağlanacağı, daha sonra başbakanın yapacağı dağıtımına göre belirleniyor. Bu dağıtım sırasında Abdullah Gül üzerinde çalışmış, düşünmüş. Bu birimleri kiminle tartıştı, yanında birisi var mıydı bilemiyorum.

– **Tayyip Erdoğan’la çalışma yapmış mıdır?**

Zannetmiyorum. Genel konuşmuş olabilirler. Zaten bazı devlet bakanları listeye alınırken, neyle uğraşacağı da aşağı yukarı belli olur. Bu genel düşüncelere rağmen fazla ayrıntı vardır. Abdullah Bey birimler üzerinde düşünmüş. Bana da şöyle bir dağılım yapacağım diye taslak listeyi verdi. O listede kendimle ilgili birimlere baktım. Özelleştirme İdaresi başkanlığı (ÖİB), bazı bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurullar vardı; BDDK, SPK, Tütün Üst Kurulu gibi. TMSF, BDDK’dan henüz ayrılmamıştı. Kıbrıs ile ekonomik ilişkilerin koordinasyonu. GAP İdaresi. Uluslararası yardımların dağıtımıyla ilgili bir birim vardı.

– **Saydığınız liste ilk anda içinize sindi mi?**

İlk bakışta hep kurumsallaşmış şeylerin bende kaldığını gördüm. Aslında ekonomik konularda etkin bir konumda olmayı arzu ettiğim halde, listede bunu sağlayabilecek bir birim yoktu. Örneğin DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) yer almıyordu. Özelleştirmede ise Türkiye, pek çok ülkeden önce başladığı halde, yeterince gerçekleştirilememiş, istenen sonuçlar alınamamış. Diğer birimlere de baktım. Başbakan Gül’e,

“Bunlar hep tartışmalı, gürültülü patırtılı şeyler. Neden hepsini bana verdin?” diye sordum. O da “Dediğin doğru, ama bunları da birinin üstlenmesi lazım” dedi.

– Gürültü patırtı derken...

Bir kurumun oturmuş olması, geleneksel yapı kazanması önemli. ÖİB geleneksel değil. Bürokrasisi bile aktarmalarla oluşmuş. Abdullah Bey’e “Etrafında sorunlar oluşmuş gibi” dedim. O da “Doğru ama birinin üstlenmesi lazım” dedi. O arada acaba başka bir alternatif geliştirebilir miyim diye düşündüğümde, çok fazla alternatif ortaya çıkmadı doğrusu. Çünkü zaten ekonomiyi üstlenmek istemiştin. Kastım Hazine değildi. Hazine zaten bir devlet bakanlığına bağlıydı.

– Hazine’yi niye istemediniz?

Olabilirdi. Ama o arada Hazine’den sorumlu bakanlık olarak bir aradaş (Ali Babacan) belirlenmiş olduğu için, bu ana ve radikal bir itiraz olurdu. Öyle bir şey düşünmedim doğrusu.

– Ali Bey ile Abdullah Bey’in özel yakınlığından dolayı mı? Hazine’yi istemediniz mi?

O zaman Hazine’den sorumlu devlet bakanı, aynı zamanda başbakan yardımcılığını üstlenebilir. Olabilirdi ama onu da çok fazla zorlamanın, doğru olmadığını düşündüm.

– Özelleştirmeye ilgili şöyle bir endişe oldu mu; yolda beni “işsiz kaldım” diye çevirirlerse ben ne derim diye bir söz söylediniz mi?

Buna yakın. Bir Bakanlar Kurulu toplantısında, özelleştirme sonrasında çalışanların özlük haklarıyla ilgili güvence oluşturacak formül sunulmadan, Türkiye’de özelleştirmenin başarılı olamayacağını, yeni statüyle düzelmesi gerektiğini söyledim ve bir kanun tasarısı taslağını Bakanlar Kurulu’na sundum.

– Ama buna dair düzenleme zaten yok muydu?

Vardı ama havuz sistemi sadece KİT’lerde çalışan 657’ye tabi memur statüsündeki personelle ilgilidir. Ama memur statüsünde olmayan personel, doğrudan açıkta kalıyordu.

– Yasal boşluk mu?

İşin kuralı bu, gelen firma “ister çalıştırır, istemezse çalıştırmaz” deniyordu. Dolayısıyla sorun, KİT’lerdeki 657’ye tabi personel değil. Oralarda daha çok işçi var zaten. İşçiler sokakta kaldığı takdirde süreç yürümüyor. Sendikalar itiraz ediyor. İşsiz kalan insanların aileleri mağdur oluyor. O kentteki esnaf, işyerleri çok olumsuz etkileniyor. Tüm bunlar

varken, “Bu personel ne olacak?” sorusunun cevabını düzgün vermeden özelleştirme yapılamaz.

– Bunu bu netlikte söylediniz mi?

Evet, daha sonra bir kanun tasarısı taslağı hazırlanmıştı. Bakanlar Kurulu’na sundum, imzaya açıldı ve Meclis’e gönderildi. Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülmeye de başlanmıştı. Ama ÖİB benden alındıktan sonra o yasa devam etmedi. Onun yerine asgari ücrete yakın ücretle diğer kamu kuruluşlarında istihdama imkân veren başka düzenleme yapıldı. Ama benim getirdiğim düzenlemede, KİT’lerdeki işçiler de memur statüsünde işlerine devam ediyordu.

– O süreç yarım kaldı, değil mi?

Evet işlemedi, kadük oldu. O sözleri başka bir ortamda da söylemişimdir. Gerçekten özelleştirmeyi aldığım andan itibaren, “KİT’lerde çalışan on binlerce kişi, program tamamlanınca ne olacak? Firmalar daha rasyonel rekabet edebilir” gibi düşünceler ve teorik yaklaşımlar vardı. Ama ben bu yaklaşımın soruna, özelleştirmeye karşı dirence engel olamayacağını söylemiştim. Mutlaka bir çözüm bulunmalıydı.

“Hiç değilse DPT’yi bana bağla”

– Liste oluştu. Bankacılık sektörü yani BDDK, DPT de sizinle ilişkilendirildi.

Benim için DPT çok önemliydi. Düzenli ekonomi politikalarını yürütecek, yürütürken söz sahibi olabilecek, ekonomik toplantıların vazgeçilmez unsuru olarak bunu önemsiyordum. Ama ilk gelen taslak metinde DPT bana değil, direkt başbakana bağlıydı. Asıl sorun oluşturan kısım orasıydı. Abdullah Bey’e “Hiç değilse DPT’yi bana bağla. Çünkü politikaların oluşturulması için yeterli elemanı var. Ben de ona dayalı olarak politika üretebilirim” dedim. Bunun üzerine, DPT’yi kendisine bağlı birimleri arasından çıkarıp bana bağladı.

– Abdullah Gül açısından sorun olmadı mı, itiraz vs?

Hayır. DPT’yi aldıktan sonra, şimdi oldu diye düşündüm. DPT ile birlikte benim birimler tamamlanmış oldu.

– Sonrasında da Gül basın toplantısıyla ek önlemler paketi açıklanmıştı. O toplantıya dayanak olan çalışmaları birlikte mi yaptınız?

O çalışmalar, hükümeti devralmanızdan önce başlamıştı. Seçim sonuçları ortaya çıktıktan sonra hükümeti devralacağımız anlaşıldı. Hatta seçimlerin resmi sonuçları ortaya çıkmadan önce görmüştük. Hazırlıklara başladık. Bu arada değişik bürokratik kesimlerle temaslara da

hemen başladı. Örneğin, genel merkez binasında, Dışişleri bürokratlarından bile brifing aldık.

– Teamüle uygun muydu bu?

Olabilir. Ben bunun herhangi bir mahsuru olduğunu düşünmüyorum. Sadece o değil, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nden de brifing aldık.

– Siz istediniz, değil mi?

Evet daha hükümet oluşmuş. Ama Tayyip Bey, Abdullah Bey ve o dönem partide ön planda olan kişilerin katıldığı bir toplantıda bazı brifingler aldık.

– Diplomatların parti genel merkezine gelmesi o günlerde eleştiri konusu olmuştu...

Basın takip ediyordu. Ama bunlara da ihtiyaç vardı. Her şeye oturduktan sonra başlanmaz.

– Birkaç gün daha beklemenizin ne sakıncası olabilirdi?

Ama başladığınız gün sorumluluğunuz da başlıyor. Zaman kaybetmeden bakış açılarını öğrenmek gerektiği kanaatindeyim. Bu zorlama değil, talep. Şu anda bile iktidar partisi zaman zaman sözcüsü, zaman zaman bakanıyla muhalefet partilerine bilgi veriyor. Bu, gerekirse bürokratik desteklerle de yapılabilir ve bana kalırsa yapılabilirdi.

– Sözelimi CHP, DPT'den brifing isteyebilir mi?

Elbette. Sadece iktidar değil, yeri geldiğinde muhalefet partisine de bilgi verebilirler. Hatta benden öyle bir talep olsaydı, bürokratları gönderip bilgilendirin derdim. Fakat böyle bir talep olmadı.

– Bunu yerine getirilmesi mümkün olmayan bir istek olarak yorumlamazdınız yani?

Aksine, yerine getirilmesi gereken bir istek olarak yorumlardım.

– Ekonomideki ek önlemler paketi bu çerçevede mi gelişmişti?

Yapılacaklarla ilgili hazırlıklar için ön çalışma istedik zaten. Hükümet kurulduktan sonra ekonomik birimlerden Acil Eylem Planı (AEP) hazırlamalarını ve bir de güncel konularla ilgili çalışma istemiştik. İstenecek ilk bilgilere dayanarak ortaya çıkan bir şeydi. İlk planda bu açıklandı ama onun arkasından detaylı çalışmalar geldi. AEP ile ilgili çalışmalar çok daha uzun sürdü. İlk açıklamalardaki öngörülerini de kavrayan genişliğe sahipti. Aslında AEP ile hükümetin yol haritası çizilmiş oldu.

– Ali Babacan Hazine’den sorumlu bakan olmadan, seçimlerden de önce beraberinde bir ekiple yurtdışında road-show'lara çıkarak piyasaları bilgilendirme toplantıları yaptı, Partinin ekonomiye bakışını anlattı. Küresel sermayeye ne kadar çok önem verdiklerinden söz etti. Bu çalışmaların fikrîsel arka planında bulundunuz mu?

Ak Parti’nin nasıl bir politika izleyeceğiyle ilgili kaygılar partinin kurulma aşamasında da vardı. Acaba piyasa ekonomisi kurallarına göre işleyecek mi, yoksa biraz devletçi politikalar devreye girebilir mi?

– Bunu tartıştınız mı?

Bunu konuşmadık. Çünkü bizimle temas kuran yerli yabancı pek çok girişimci, zaten seçimden önce “Nasıl bir ekonomik model öngörüyorsunuz?” diye soruyordu. Parti programında bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yaptık. Piyasa kurallarına vurgu yapan bir program vardı. Devletin görevinin düzenleyicilik ve denetleyicilik olduğunu, ekonomik faaliyetleri firmaların yapacağını parti programında açık olarak ifade etmiştik.

– Demin söz ettiğiniz, “biraz devletçi bir yapı” tartışması nasıl şekillendi?

Bizim aranızda böyle bir tartışma yoktu, ama dışarıda bazı tereddütler vardı. İş çevreleri bize bunu soruyordu. Bu kaygıları ortadan kaldırmak için, değişik iş çevreleriyle görüşme yaptık. Hatta TÜSİAD’a bir sunuş yaparak, karşılıklı görüş alışverişinde bulunduk. Onlar da “Nasıl bir ekonomik model?” diye soruyorlardı. Zaten seçimler yaklaştıkça, izleyeceğimiz ekonomik modelin piyasa kuralları dışında olmayacağıyla ilgili kanaat ve beklentiler oluşmuştu.

– Bu süreçte sizin sosyal devlete dair görüşleriniz, mülahazalarınız var mı? Siz “Millî Görüş”ü içerik itibarıyla sıcak buluyorsunuz. Bu kavramı, her şeyi piyasaya açmayan bir anlayış biçiminde mi yorumluyorsunuz?

O günkü dönemi iyi anlamak lazım. Ekonomik program ve bakış açısından, o gün Türkiye’nin içinde bulunduğu koşullar önemliydi. Krizden yeni çıkmış, yaralarını sarmaya çalışan, yeterli tasarruf hacmine sahip olmayan bir Türkiye vardı. Böyle bir ortamda ekonomi de çok rasyonel işliyor görünmüyordu. Bu nedenle biz başından beri, özelleştirmeye, yabancı sermayeye karşı olmadığımızı sürekli vurguluyorduk. Ama yabancı sermayenin gelişile ilgili ayrıntılı bir çerçeve çizmiş değildik. Bugün yaşadığımız, tartıştığımız konular o gün gündemde değildi, tartışılmıyordu.

Özelleştirmenin alınışı

– 58. Hükümet'te özelleştirme size bağlanmıştı. Aradan beş ay bile geçmeden, Tayyip Erdoğan başbakan olduktan kısa bir süre sonra, yani 59. Hükümet sırasında konu ve kurum sizden alındı. Öyküsü nedir?

Özelleştirme konusu gerçekten önemliydi. Bana bağlanan birimler içinde, hem politikalar açısından, hem de toplumsal sonuçları, aynı zamanda bürokratik genişlik açısından en önemli birimlerden biriydi. Çünkü daha önceki yıllarda özelleştirilecek düşüncesiyle, çok sayıda kanun kuruluşu özelleştirme kapsamına alınmış, ama ekonomik koşullar uygun olmadığı için bir türlü özelleştirme işlemleri hız kazanamamıştı.

2001 krizi yaşanırken, nasıl özelleştirme yapabilirsiniz, bu zaten mümkün değil. Halbuki Türkiye 1989'da özelleştirme kararını veren ilk ülkelerden biridir. Abdullah Gül Hükümeti'nde ÖİB bana bağlandı ve ÖYK'da da üyelik verildi. Bu doğal. Özelleştirme İdaresi'nin bağlı olduğu bakan ÖYK üyesi de olur.

Gül Hükümeti döneminde çok yoğun çalıştım. Normalde yedi saat-ten az uyuduğumda verimim düşer. Ama 58. Hükümet dönemi çok yoğun geçti; hem birimleri yeni devralmıştık, hem de 1 Mart Tezkeresi öncesi ve sonrası gelişmelerle birlikte, özelleştirme gibi yoğunluk isteyen bir birimin bana bağlı olması nedeniyle. O dönemde Erdoğan Hükümeti'nin başlangıcına kadar, ortalama uyku saatim beş saati geçmedi. Ben de asla mümkün değil zannettiğim bir şeye alıştım. Çünkü ritm ve tempo tutturduğunuzda bünye alışıyor. Bakanlıktan da gece on iki-ten önce çıkmazdım.

İyi bir özelleştirme programı hazırlığı yaptık. ÖİB'deki arkadaşların da büyük katkıları, çabaları oldu. Sonunda 58. Hükümet bitti, 59. Hükümet göreve başladı. Konumumda ve bağlı birimlerde bir değişiklik olmadı ama başbakan değişti. O ana kadar partinin kurulduğu safhadan 59. Hükümet'in başlangıcına kadar başbakan ile aramız hep iyi olmuştur.

– O saate kadar ilişkinizde bir sorun yok yani?

Evet. Çünkü parti kuruluş sürecinde ona hep destek verdim. Sonra

da Sayın Bülent Arınç'ın bir ara Ak Parti'de mi kalacak, SP'ye mi gidecek tartışması yaşanırken, daha önceki aşamalarda olduğu gibi o safhada da ben hep partinin ihtilafsız, liderlik tartışması yaşamaksızın, derli toplu görüntülerle kurulması için çaba harcadım. Hiçbir zaman da kendimle bağlantı bir konum, yer çabası olmadan bu konuda ilişkilerimi sürdürdüm.

– Arınç'ı bünyede tutucu bir rolünüz mü oldu?

Evet. Sonrasında da Sayın Erdoğan kabinesinin dışında kalıp, milletvekili olarak parlamentoya giremedi. O dönemlerde, kısa uyku saatleriyle yoğun olarak hükümet işlerini yapmaya çalışırken, aynı zamanda genel başkanımızın da hükümetle kopukluk içinde olmaması gerektiğini düşündüğüm için, fırsat buldukça genel merkeze uğrar ve bir talimatı olup olmadığını sorardım.

Genel başkan yine o dönem sık sık AB nedeniyle yurtdışı programlar düzenlerdi. Herhangi bir görevlendirme yapılmadığı halde, ben resen inisiyatif kullanarak, her yurtdışına gidişinde havaalanında yolcu ederdim. Her dönüşünde de karşılardım. Bazı gezilerinde yurtdışından sabaha karşı saat ikide, üçte dönerdi. Havaalanındaki otelde birkaç saat istirahat edip karşılardım.

– Neden böyle yapardınız?

Sadece kabineden uzak oluşunun etkisiyle, kendisini rahatsız, huzursuz eden bir şey olmasın, hükümet ile genel başkan arasındaki uyum devam etsin düşüncesiyle yapardım bunu.

Sanki bu süreci götüremeyeceğiz

– Psikolojik açıdan onarıcı bir fonksiyon olmuş.

Tamamen öyle. Hiçbir beklentiye dayalı değildi. Ben zaten insanların konumu bozulduğu zaman ilgimi artırırım, öyle bir huyum vardır. O dönemde daha fazla yanında olmak gerektiğine inanmıştım. Ama bu ilişkiler baştan sona hep böyle devam eder diye bir düşüncem de olmuştur. Hep bu dinamik dengeye inanmışımdır. Hatta araya şöyle bir anekdot sıkıştırabilirim: Partinin ilk kurulduğu dönemlerdi. Teşkilatlardan sorumlu genel başkan yardımcısıydım. Tayyip Bey ile aranızın çok iyi olduğu bir dönemdi. Bir gün odasına girdim. Baş başaydık. Değişik konular da konuştuktan sonra, çok samimi olarak şunu söyledim: “Şimdi bu sürecin başındayız. Ama davranışlarınızdan, reflekslerinizden, sanki bu süreci birlikte götüremeyeceğimiz izlenimi ediniyorum” dedim.

– Tarihi hatırlıyor musunuz?

Parti kurulduktan sonraki altı ay içinde geçen bir diyalogdur.

– Tepkisi ne oldu?

“Nereden çıkardın?” dedi. “Bir sonuç çıkarmak için somut gerekçeler oluşturmaya gerek yok. Ben böyle sezinliyorum” dedim. “Gerektiği zaman kendimiz bırakırız” dedim. Yok canım, nereden çıkarıyorsun üslubuyla konuyu kapattı ve üzerine gitmedi.

– Bazen sessiz bir bakış, bazen bir söz, alıştığınızın dışında bir titreşim, ilişkinin iyi gitmediği duygusu uyandırabilir. Sizdeki de böyle mi oldu?

İşlerin en iyi gittiği bir anda geçen bir diyalogdu. Aslına bakarsanız, daha sonra da Tayyip Bey ile beraber olan insanların böyle bir güvensizlik duyduğunu hissediyordum. Bunu şunun için söylüyorum; daha sonra üç yüz altmış üzerinde milletvekiliyle geldik Meclis’e. Ama 2002-2007 döneminde, milletvekilleri genel başkana karşı bir güven duygusu içinde olamamışlardı.

– Nasıl?

Etrafındaki insanlara gereken güveni vermiyordu. Milletvekillerinin hepsi kendilerini bir güvensizlik ortamında hissedirdi. Nitekim aday tespitinde de, bana kalırsa, hiçbir somut gerekçeye dayanmaksızın milletvekillerinin yaridan fazlası listeye girememiştir. 22 temmuz seçimlerinde hangi milletvekilinin neden listede yer almadığının cevabını, objektif kriterlerin ne olduğunu kimse söyleyemez. Zaman zaman belirttiği gerekçelere aykırı olarak, Meclis’e en fazla devam eden milletvekilleri listede yer alamazken, en devamsızlar listelere girmiştir.

Listelere giremeyen milletvekillerinin büyük çoğunluğu, gayrimeşru hiçbir konuya adı karışmayan vekillerdir. Listelere giremeyen milletvekillerinin çoğu, seçim bölgelerinde en fazla çaba ve mesaiyi harcayan milletvekilleridir. Peki bunlar neden listede değiller, bunun mantıklı ve doğru bir cevabı yoktur.

– Tahmininiz var mı?

Bir takip sistemi yok. Devamlı şunu gözleyip savundum: Parti içi kültürün neye prim verdiği belli değil. Halbuki hem toplumsal kültürün, hem parti içi kültürün bir şeye prim vermesi lazım.

– Değerlerden söz ediyorsunuz, değil mi?

Partinin prim verdiği değerlerin belli olması, net, öngörülebilir olması lazım. Bir partide neler yapılırsa veya yapılmazsa cezalandırılır, neler yapılır veya yapılmazsa ödüllendirilir, bunu her kademedeki üyenin öngörebilmesi lazım. Anlaşılır olması lazım. Böyle bir yapı olduğunda parti içi kültürün neye prim verdiğinden herkes emindir. İl, ilçe, belde teşkilatındaki üye de, bir genel merkez mensubu da, bir milletvekili de. Bu anlayış

içinde olduğu zaman, prim elde edebilmek, parti içi kademelerde yükselbilmek, bir başka seçimde adaylık şansını artırabilmek için, bu parti kültürünün prim verdiği şeye yakın durmaya çalışıyor.

Mesela “Bu partide dürüstlük en temel erdemdir. Olmazsa olmaz bir öğedir. Ben dürüst, kamu malına sahip çıkan, halkın hukukunu koruyan bir milletvekili olduğum takdirde bu çatı altında prim yaparım. Bu, parti mekanizmalarının prim verdiği bir davranıştır” deyip buna inanması lazım. Veya “Yolsuzluk ve usulsüzlük gibi birtakım şeylere bulaştığım, adım geçtiği zaman bana yaptırım uygulanır, sistemin dışına itilirim” demesi, bunu öngörmesi lazım.

Ama Ak Parti’nin eksikliği bana kalırsa, bu parti içi kültürü oluşturmamış olmasıdır.

Daha sonraki süreçlerde de insanlar, böyle bir temel kritere göre ayıklanmışlardır. İlk teşkilatları değiştirirken partinin prim verdiği değer neydi de insanlar yönetimde rol aldılar veya atıldılar, dışlandılar. Veya 22 temmuz seçimlerinde parti içi kültür neye prim veriyordu da, prim verdiği şeyleri yerine getirmeyen milletvekilleri liste dışı kaldılar, bu belli değil.

Bu belirsizlik, Meclis grubunun motivasyonunu da zayıflatan bir hadiseydi.

Genel başkanlar mutlak güç sahibidir

– Bunun sorumluluğu kimde veya kimlerde?

Bu kültürü oluşturacak kişi, mevcut Siyasi Partiler Kanunu ile parti içi-tüzüğü birlikte değerlendirildiğinde, doğrudan doğruya partinin genel başkanıdır. Çünkü maalesef bizde siyasi partileri var kılan, demokrasi, halkın iradesi olmakla birlikte, parti içi mekanizmalarda kararlar doğrudan doğruya genel başkana bağlıdır. Her partide genel başkanlar, milletvekili adaylarını tespitinde mutlak güç sahibidir. Böyle bir güç, parti içi kültürü ve onun prim verdiği şeyi net olarak oluşturmamışsa, bir milletvekili “Ben ne yaparsam burada parti içinde mesafe alırım, ne yaparsam adaylık şansım artar” diye düşünebilir. Bunları şunun için söyledim; bu belli olmayınca ister istemez, güvenli bir ortamda olmadığınızı da hissedersiniz.

– Ödül yaptırım sisteminin değil bir siyasi partide, daha mütevazı hedefleri olan küçük organizasyonlarda bile olması beklenir. Ülkeyi yöneten bir partide böyle bir sistem eksikliği karşısında bir özeleştirme gerekmiyor mu? Çünkü parti kurulduğunda siz de on yıllık siyasetçisiniz. Herhangi bir partili değilsiniz, kurucusunuz. Bu eleştirinin özeleştirisi nedir? Siz burada daha dönüştürücü olamaz mıydınız? Şimdi eleştirdiğiniz olumsuzluğun olmaması için farklı efor sarf edebilir miydiniz?

İnanın, çok efor sarf ettim... Bu parti programında etik değerlerin ön

plana çıkması için büyük çabalar harcadım. Programda, etik değerlere prim veren bir parti öngörülmüştür. Aslında bu yazılı metinde her şey var. Başka bir şey daha var. Bu da aynı zamanda benim Ankara'da genel merkezde, daha doğrusu hükümette duruşumun ne anlam ifade ettiğini de parti tabanına yaymaya çalışmamla bağlantılıdır. Beş yıllık başkanlık dönemimde il il gezdim. Tüm Türkiye'yi taradım. Pek çok ile defalarca gittim. Hem üniversitelerde konferanslar verdim, hem de parti teşkilatlarında konuşmalar yaptım. Parti toplantılarına katıldım ve hep siyasi etiği anlattım. Sürekli parti içi kültüre vurgu yaptım. Evinizin duvarına "parti içi kültür neye prim veriyor" diye yazın dedim. Hem genel merkezi, Ankara'yı bu kavram çerçevesinde izleyin, hem de her birinizi jestinin, davranışının, yaptıklarınız ve yapmadıklarınızın parti içi kültürü belirlediğini bilin dedim.

Başbakanın neye değer verdiğini anlayamıyordum

– İlişkinin bir gün sürdürülemez hale geleceği duygusunu paylaştığınızda, bu sezginin dayanağı neydi?

Başbakanın neye değer verdiğini anlamakta güçlük çekiyordum. Çok büyük mesai ortaya koyup, belli bir düzeni sağladığımda -ki o zaman teşkilat başkanıydım- veya aksayan bazı şeyleri ayıkladığımda bunun değer ifade edip etmediğini çözümleyemiyordum.

– Bundan emin olamıyordunuz.

Evet, bundan emin olamıyordum. Halbuki bunların bir değer olduğunun yansıtılması lazım. Veya hiç önemli görünmeyen bir şey: Bir siyasi hareketin cesametiyle bağlantılı olarak rutin görülecek bir şeyin değer ifade ettiğini görüyordunuz. Veya bir yanlış ayıklama, sizin açısından güçlük oluşturunuyordu; direnç meydana geliyordu. Tüm bu karmaşık yapı içinde, başlarken primin ne olduğunu tespit etmekte zorlandım.

– Ama çok önceden bahsediyorsunuz. 2003'ten sonra bünyede, hükümette dört yıl daha kaldınız. Bu olumsuz yapı değişir diye mi umuyordunuz, başka şey mi? Yol alırken sizde tereddüt yaratan aksaklığı onaramaz mıydınız?

Şunu çok rahat söyleyebilirim: Parti tabanına yönelik olarak, bu parti içi kültürün neye prim verdiğini anlayabilmek için bakanlıkta harcadığım kadar çaba harcadım. İl il dolaştım. Ama öbür yandan da bu ilerde fazla dolaşmamın bir soru işareti oluşturduğunu da biliyordum.

– Başka bir arayışınız olduğuna dair bir rahatsızlık mı?

Evet, bu çalışmalarım dolayısıyla, ihtiyatla izlendiğim kanaatine sahiptim. Zaman zaman da algılıyordum. Ama ben sadece, iyi bir parti

kültürü oluşması gerekiyor ve tüm parti tabanının da olup bitenleri bu kültürle değerlendirmesi gerektiğine inanıyordum.

– Bu ihtiyatlı takibi hissettiğinizde, “yerimde gözü var, ikinci adam olarak partinin başına geçmek istiyor hissini uyandırıyor” gibi bir yansıma mı aldınız?

Yok, böyle değil. Kendi konumuyla ilgili bir mücadele içinde olabileceğimi düşünmemiş olması lazım.

– Neyi kastediyorsunuz o zaman?

Böyle bir kaygıya sahip olmasını gerektirecek hiçbir neden yoktu bence. Çünkü benim farklı bir amacım yoktu. Bunu hissetmiş olmalıdır. Ama şu var: Başlangıçta her ne kadar kolektif akıldan bahsetmişsek de, hatta kendi ifadelerinden birinde yer alan kolektif liderlik anlayışı vurgularıyla yola çıkmış olsak da sonunda şunu görüyordum; tek adam pozisyonunu ve karizmasını güçlendirmeye çalıştığını izliyordum.

İşte benim bu gezilerim, kendisinin belirlediği bu çizgiye uygun bir şey değildi. Bakın 22 temmuz seçimleri geride kaldı. Bugün partide “İkinci adam var mı?” sorusunu sorduğunuz zaman ne cevap verirsiniz? Parti kurulurken partiyi temsil eden en azından dört beş isim sayabilirdiniz. Bugün Ak Parti dediğinizde, sağdan da saysanız, soldan da saysanız, sadece Tayyip Erdoğan diyorsunuz.

Mir Dengir ikinci adam değildir

– Partinin ikinci adamı olarak şimdilerde Mir Dengir Fırat’ın adı geçiyor, bu tanıma uyar mı?

Uymaz, çünkü Mir Dengir Fırat’ın konumu ve pozisyonu farklıdır. Siyaset bilimciler Makyavel’in prensine çok önem atfederler. Özü itibarıyla şöyle bir kurgu vardır orada; prens, lider veya hükümdar, ne dersiniz deyin, etrafında güçlü isimler olursa kendisi zayıf, etrafında zayıf isimler olursa güçlü konumdadır. Eğer etrafındaki isimler taban itibarıyla da güçlü kişilerse, devletin otoritesini, gücünü de yanlarına almış olurlar; prensi değiştirmek, alternatif oluşturmaya ihtimalleri fazladır. Ama zayıf isimlerden oluşursa ve toplumsal tabanları yoksa, kendi varlıkları da prensin varlığına bağlı olduğu için, onlar prensi de güçlendiren unsurlardır.

– Dengir Fırat size Makyavel’in prensini mi hatırlatıyor?

Dengir Fırat’ı, özellikle kendi varlığının başbakana bağlı olması dolayısıyla böyle saymak gerekir. Makyavel bu eserinde Osmanlı’yı örnek verir. Osmanlı’da hanedanın, devlet var olduğu sürece değişmeyeceğini, ta o yıllarda, XIV., XV. yüzyıllarda görmüştür. Çünkü Osmanlı’da sultanın etrafındaki güçlü isimler, sadrazamdır, ilmiye, kalemiye dediğimiz temel unsurlardır. Hatta askeri unsurlardır. Ama hepsi devşirme-

dir. Toplumsal tabanı olmayan insanlardır. Onların varlığı, Osmanlı sultanının varlığına bağlıdır. Elleriindeki devlet erkini sultanı güçlendirmek için kullanırlar.

Ama toplumsal tabana sahip olsalar hanedanı değiştirirler. Nitekim Fatih Sultan Mehmet'in en önemli reformlardan biri, Çandarlı ailesini uzaklaştırmaktır. Fatih'e kadar Osmanlı'da Çandarlı ailesi hep ikinci güçtür. Çünkü toplumsal tabanı vardır. Bu aile Fatih'le uzaklaştırılınca, devlet çarkını kullanan kişiler devşirme unsuruna dayanmıştır. Makyavel bunu çok ilginç biçimde tasvir eder. Fakat nedense Makyavel'i biz daha çok "amaca ulaşmak için her yol meşrudur" lafıyla biliriz. Oysa bu belirlemeleri çok daha önemli. Günümüzde bazı politikacıların okuyarak veya okumayarak Makyavel'den yararlandığını zannediyorum ya da deneme yanılma yoluyla saptanıyor. Ki, Makyavel'in kendisi de İtalya'daki prenslikleri inceleyerek ve prenslerin yanında bazı roller alarak gözlemleriyle bunu tespit etmiştir.

- Başbakan ile seçimlerden önce yaptığınız o konuşmaya dönecek olursak, orada söylediklerinizi biraz daha ayrıntılı aktarabilir misiniz?

Daha ileriki safhalarda, bizden de kopma düşüncelerinin olduğu izlenimindeydim. Kurucu çekirdek ekibi uzaklaştırmak istediği izlenimini edindiğini söyledim. Aslında başlarken de bunun sinyalleri vardı. Ak Parti'nin kuruluşunun çekirdeği o dönemdeki milletvekili grubudur. Ana unsuru budur. Parti kurulduktan sonra kamuoyuna varlığını duyuran o milletvekilleri idi, onların Meclis çalışmalarıydı. İkincisi, o Meclis grubu sayesinde Hazine yardımı alınarak partinin finans sorunu çözülmüştü.

Fakat parti kurulurken hiçbirimiz, "Kurucular kurulu nasıl olsun, kimlerden oluşsun" diye hiç tartışmadığımız bir safhada, başbakan "Parti tüzüğü gereği, partinin kuruluş safhasındaki milletvekilleri, kurucular kurulu üyesidir" dedi.

- Bunu biraz daha açar mısınız?

Dolayısıyla "Milletvekili olan arkadaşlar, kurucular listesinde bulunmasın. Zaten otomatik olarak Kurucular Kurulu üyesi oldukları için, partinin kuruluş dilekçesine, kurucular listesi olarak milletvekili olmayanların isimlerini verelim" dedi. Biz de bunu doğal olarak söylediği bir şey olarak algılandı.

Gül: "Latif biliyor musun, ben bu partinin kurucusu bile değilim..."

- Oysa saik başka mıymış? Neymiş?

Böyle istiyorsa böyle olsun dedik. Ne kadar uyumlu olduğumuzu göstermek için söylüyorum. Bizim için önemli olan, sağlıklı bir parti yapısının

ortaya çıkması. Mümkün olduğunca tartışma yaratacak şeylerden hep kaçtık zaten. Tartışma değil, bir şeyi sonuçlandırma çabası içinde olduk. Öyle istiyorsan olsun dedik. İtiraz etmedik. Bunun çok iyi niyetle söylenmiş sözler olduğunu düşünüyorduk. Başlangıç safhasında biz her şeye çok iyi niyetle bakıyorduk. Siyaset bu kadar iyi niyeti kaldırır mı bilmiyorum.

Sonunda milletvekili olmayanların kurucu olduğu bir parti kuruldu. Parti içtüzüğü gereği, o anda milletvekili olanlar da partinin kurucular kurulu üyesi oldu. İlk kongre yapılıncaya kadar da ilk milletvekilleri aynen kurucular gibi, hukuken parti kurucusu gibi karar mekanizmalarına katıldılar.

- Bu girişimin niteliği, ekibi başkalaştıran kadroyu değiştiren bir öz mü içeriyordu?

Evet partiyi başkalaştırma... Partiye asıl vücut veren ana unsurun bir kısmını, ikinci plana itmenin ilk adımıydı aslında.

- Kimlik değiştirme ve içini doldurma mı?

Onun da dışında aslında. Bu, Ankara gücünü bir adım geriye çekmenin formülüdür. Bugün böyle görüyorum. Nitekim daha sonra, tüzüğün bu maddesi, Siyasi Partiler Kanunu'na uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edildi. Böylece ilk milletvekilleri partinin kurucusu olma vasfını hukuken kaybettiler.

Hiç unutmuyorum, bir ara Abdullah Gül bana şöyle demişti: “Latif biliyor musun, ben bu partinin kurucusu bile değilim.” Bu duruma daha sonra çok içlerime sığmadı. Parti genel kongresinde, kurucular partiden ayrılmanuşırsa elli yıl sonra bile oy hakkına sahiptir. Daha sonra bir vesileyle ben bu diyalogu tersine çevirerek kendisine “Biliyor musun Abdullah, biz bu partinin kurucusu değiliz” demiştim.

- Hangi vesileyle...

Sonraki süreçte benim çıkışlarımla ilgili olarak konuşuyorduk. Özelleştirme tartışmaları sırasındaydı.

- Aktardığımız bu anekdota rağmen, 59. Hükümet'in ilk kurulduğunda sıralarda ilişkileriniz kötü değildi herhalde...

59. Hükümet'in kurulduğu güne, ilişkilerin çok iyi gittiği bir sürecin sonunda ulaşmıştık. Odasındaki diyalog bile rahatlatıcıydı aslında. Samimiyet, rahatlık ifadesi olarak söylenmişti. “Böyle bir düşüncen varsa şimdiden bırakabilirim” demiştim. O da vurgulu bir karşılık verirse, konuyu önemsediği düşünüleceği için, vurgusu zayıf bir cümleyle, “Ya nerden çıkarıyorsun, olur mu öyle şey” diye geçiştirdi.

- Daha alçak bir tonda olması özellikle tercih edilmiş bir karşılık...

Evet. Özelleştirmeye bağlantılı olarak başbakanlık görevini üstlen-

diği ilk günlerden itibaren bir kırılma yaşamaya başladık. En azından zihnen ben bunu algılamaya başladım.

– Neden ve nasıl yaşadınız bu kırılmayı?

Özelleştirmeye ilgili gerçekten çok mesai ve çaba harcadım. Parti programında da “Ak Parti özelleştirmeyi daha rasyonel bir yapının oluşması için önemli bir araç olarak götür” ifadeleri vardır. Daha önce yapılamayan özelleştirmeleri yapma düşüncesi vardı.

“Ama bunu yaparken yine parti programında küreselleşmenin getirdiği yapısal dönüşümlerin en az maliyetle gerçekleştirilmesini savunur ve bunun en sağlıklı yolunun uluslararası rekabet gücünün artırılması gerektiğine inanır. Bu nedenle ülkemiz ekonomisinde rekabet gücünün artırılmasının siyasi ve ekonomik geleceğimiz açısından stratejik önem taşıdığını kabul eder” vurgularıyla, her şeyden önce ülke ekonomisi açısından gerekli ve faydalı sonuçlar getirmeye yönelik bir hedef olarak görüyorduk. Bunu basın toplantılarıyla da kamuoyuyla paylaşmıştık. Basın da “ilk kez bir hükümet, iddialı bir özelleştirmeye giriyor” diye algılamıştı. Özelleştirme konusu açıldığında böyle hızlı bir girişle, büyük bir çabanın ortaya çıkmasının, bir hedefin, bir farklılığın daha önceki hükümetlere göre takdir edilmesi gerektiğini düşünüyordum.

– Takdir görmediniz mi?

Parti içi kültür neye prim verir diyorum ya... Bunu her yere adapte edebilirsiniz. Bu çok iyi bir test aracı. İşte bu iyi başlangıç ve iyi hedeflere prim verilmediğini hissederken, diğer taraftan da özelleştirme bağlamında, ayaküstü söylediği bazı sözler, bende özelleştirmenin kamuoyunda tartışılmadan, kamuoyu desteğiyle sürdürülmesini imkânsız hale getireceği izlenimini verdi.

– Nasıl sözler, bir örnek verebilir misiniz?

Girmeyeyim... Ama “Devletin büyük ihaleleri, kamunun, toplumun, halkın çıkarları koruyacak şekilde yapıyor mu?” sorusu her büyük ihalede sürekli gündemdedir. Basın, kamuoyu, vatandaşlar izler. Bu zorlu işin, tam bir güven anlayışı içinde, gürültüsüz bir şekilde ve başarıyla sürdürüleceğine inanıyordum. Ama bazı diyaloglarımızda bunun böyle sürdürüleceğine dair inancımı kaybettim.

Özelleştirmeyi başbakan almadı, ben bıraktım

– Başbakan ile bu konudaki diyaloglarınız, bilinen usullerin, izlenen hukuki yolların dışına çıkılmasını hissettiren veya buna yol açabilecek talep ve talimatlar mıydı?

Çerçeveyi iyi çizdiğimi zannediyorum! Bu değerlendirmelerimden

dolayı, her bir özelleştirme uygulamaları sırasında ayrı ve telafi edilemez sorunların çıkacağını gördüm. Genel bir karar almak ile önümüzde belli periyotlarla oluşacak her yeni özelleştirmede yeni bir kavga arasında tercih yapmak zorundaydım...

Ben tercihimin baştan koydum. Her olayda yeni bir gürültü yaşamaktansa, bunu bir esasa bağlamak gerekir. Olabilir mi, olamaz mı, iyi koymak gerekir diye düşündüm.

Kamuoyu ÖİB'i başbakanın benden aldığını söyler. Ama bu kanaat yanlıştır. Özelleştirmeyi başbakan benden almış değildir, ben bilinçli olarak küçük bir tartışma oluşturdum...

– Bunu ilk kez açıklıyorsunuz sanırım. Nasıl bir “bilinçli tartışma”ydı bu?

Bir akşam vaktiydi. Bazı bakan arkadaşların da bulunduğu bir sırada, Başbakanlık'ta, takvim ve programı da içeren özelleştirme dosyasını yanıma aldım. O dosyayla yanına oturdum. Başka konularda sohbetler yapılırken konuyu özelleştirmeye getirdim. Özelleştirme bağlamında karşılıklı diyaloga girdik. Sonunda dedim ki, “Buyurun, işte özelleştirme dosyası. İstediginize verin” diye önüne koydum.

– O diyalogda başbakanın hangi sözü size “Buyurun, istediğinize verin” dedirtti? Örneğin hızlı yapılamıyor diye mi eleştirdi?

Hayır, o anda söyledikleri değil. Hızlı yapılamıyor diye bir şey yok. Çünkü daha hükümetin ilk haftalarında. Özelleştirme prosedürünü uygulayanlar, izleyenler bilir. Önce kuruluşu özelleştirmeye hazır hale getirirsiniz. Bununla ilgili bilgileri oluşturunuz, ihaleye çıkarırsınız. ihaleye girecek olanlar gerekli incelemeyi yaparlar, sonra ihale ilanı ile ihale tarihi arasında belli sürenin olma zorunluluğu vardır. Tüm bu sürelerle baktığınızda, biz ortaya çok hızlı bir takvim koymuşuz. Bir yıl içinde özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bir kısmının ihaleleri tamamlanmış oluyor. Hızlı, iddialı bir takvimdi. Dolayısıyla bir gecikme yoktu.

“Hayırlı olsun” deyip Kemal Bey’e verdim

– Ama bu konuda sitemleri olmuş galiba?

Hayır, asıl konu bu değildi.

– Neydi peki? İdareye borcu olan şirketlerin taksitlerinin ertelenmesi konusu mu?

Basında çok tartışıldı, ama bunu da orada konuşmadık. Dosyayı önüne koyunca “Kemal Bey’e ver” dedi. Kemal Bey de (Unakıtan) yanımda oturuyordu. Ben de “Buyurun Kemal Bey, hayırlı olsun” diyerek

dosyayı Kemal Bey'e verdim. O günlerde çok tartışıldı. Bazı firmaların daha önce özelleştirmeden varlık satın almış bazı firmaların taksitlerinin ertelenmesinin gündeme geldiği ve bunların ertelenmesini Sayın Başbakan'ın benden istediği ve benim ertelemeye karşı olduğum için aranızda ihtilaf çıktığı şeklinde yorumlanmıştı.

- Ertelemelere karşı olduğunuz doğru ama, değil mi?

Basına yansıyan bu ifadelerin doğru tarafı, benim ertelemelere karşı oluşumdur. Taksit zamanı gelmişse ödenmelidir. Ama başbakan bana bu konuda doğrudan bir şey söylemedi.

- Fakat sizden önceki hükümet döneminde alınmış ertelemeye dair Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) kararları vardı. Onlar bağlayıcı değil miydi?

Bizden yeni bir ÖYK kararı istiyorlar. Ertelemenin yapılabilmesi için ÖYK kararına ihtiyaç var.

- Özelleştirme Kanunu'na göre bu mümkün değil miydi? Önceki hükümetler pek çok kez yapmış...

Aslında kanun, o gün itibariyle ÖYK'ya taksitlerin ertelenmesi yetkisi vermiyordu. Yasalarda böyle bir yetki olmamasına rağmen, bizden önceki hükümetler ertelemeleri yapmışlar. O ertelemeler hukuki bir dayanağa sahip değil. Ama özellikle 2001 kriz koşulları nedeniyle gerek görülmüş ve yapılmış ertelemelere benziyordu. Bir de değil, birden fazla. Örneğin ihaleyi alan kişi, bunu yedi yıl vadeyle ve belli taksitlerle almışken, vade süresi on iki yıla çıkarılıyor ve her ödemenin başladığı tarihin bir iki yılı geriye kaydırılması suretiyle taksit miktarları düşürülüyor. Hem öteleniyor, hem süre uzatılıyor. Bizden önceki dönemde yapılmış bu.

- Sizden önce ÖYK başta başbakan olmak üzere herkes mi yanlışmış, yasalar yanlış mı yorumlanmış?

Yasalar yanlış yorumlanmış. Şöyle düşünün; ihaleye çıkarken, ihaleye girenler, örneğin ihale bedelini beş yıl değil de on beş yılda ödeyeceklerini düşünseler hangi teklifi verirler?

- Döviz kurundaki artışın ödeme gücünü zayıflatması nedeniyle ÖYK kararını sizden önceki hükümet değiştirmişti.

Ama bir kere değiştirilmemiş ki. Dosyalara bakmıştım. Kaç kez değişiklik yapılmış. Olmadı denmiş, tıkanmış. Ben ilgili kuruluşların dosyasına baktırıyorum. Vaktiyle ihaleye girmiş, belli bir bedelden ihaleye girenlerle birlikte süresi belli, taksitlerin miktarı belli, verdikleri fiyat belli olarak satın almışlar.

Diğerlerinden daha yüksek teklif verdikleri için, koşullar daha iyi ol-

duğu için almışlar ama daha sonra birkaç kez koşulları değiştirmişler. Örneğin bedeller on yılda ödenecekken, taksit süresini on iki veya on beş yıla çıkarmışlar, veya beş yılı yedi yıla.

Halbuki diğer taraftan yasalara bakıyoruz. ÖYK'nın böyle bir yetkisi yok. Özelleştirme bedelleri ödenmediği takdirde, süresini uzatma, taksit miktarını değiştirme yetkisi yok.

İkincisi bu koşullar daha sonra bozulacak idiyse, ihalede de sakatlık meydana gelebilir. Yani eğer taksitler, beş yılda değil on yılda tahsil edilecek idiyse, bunu ilk ihale sırasında açıklardınız. Diğer firmalar da tekliflerini buna göre sunarlardı. Belki daha iyi tekliflerle gelebilirlerdi. Biz gelmişiz, vadeleri dolunca yine erteleyin diye talep gelmiş. Şuna karar vermek gerekiyor; ya bunu düzgün yapacaksınız ya da elinize yüzünüze bulaşacak. Ya da yasalarda olmayan yetkiler kullanıp ihale koşullarını değiştiren kararlar alacaksınız.

– Anlıyorum ne demek istediğinizi, ama o sıra 2001 krizinin ertesi olduğu için temerrüt durumu ya da mücbir sebep yok mu?

Hukukun genel ilkeleriyle bağlantılı olarak kriz dönemi belki yorumlanabilir; o ayrı. Ama biz 2003'e gelmişiz. Ekonomi normal seyrinde gidiyor. Hatta baktığımızda, taksitleri öteleme düşüncesinde olan bazı firmaların bilançoları kâr gösteriyor.

– Yani aslında ödeme yapacak güçleri vardı, öyle mi?

Evet ödeyebilecek güçte görünüyorlar. Ama eski alışkanlık, kriz koşulları kalktığı halde yeniden erteleme talebi gündeme getiriyorlar. Ben bunu doğru görmedim. O dönem basına yansıyan bilgilerde yanlış olan şey şu ki, başbakan bana bu konuda hiçbir şey söylememiştir.

Özelleştirme İdaresi'ni bırakıncaya kadar bu konuda başbakan ile aramızda hiç konuşma geçmemiştir.

– Bıraktıktan sonra?

Bıraktıktan sonra küçük bir şey oldu. Arna bırakmanın bununla ilgisi vardır diyemem. Çünkü o safhaya kadar bu konuda bana bir şey söylemedi.

– Doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi kurulamaz diyorsunuz yani.

Evet ama şu var. Gerek değişik milletvekilleri, hatta bir bakan arkadaş... bu konuyla ilgisi olacağını düşünmediğim bir arkadaştı, erteleme yapmam gerektiğini söylemişti bana. Ama niye söyledi, bu onun kendi düşüncesi miydi bilmiyorum.

– “Yoksa başbakanın telkini miydi?” sorusunun yanıtı var mı?

Onun cevabı yok. Ama öyle bir telkin almış gibi de hissetmedim.

- Peki o küçük bir şey ne?

Kronolojik olarak devam edecek olursak. O akşamki olaydan sonra, benim birkaç gün içinde, ÖİB'yi bırakacağım anlaşılmıştı. Kısa süre içinde devredeceğimi biliyordum.

Bu arada basın toplantısıyla, bırakacağım özelleştirme programını hangi noktaya getirdiğimi anlatma ihtiyacı duydum. Kapsamlı bir basın toplantısı düzenledim. Basınla da yoğun temas kurarak ilgi göstermelerini rica ettim. Gerçekten basın da ilgi gösterdi. Çok yoğun biçimde canlı yayın halinde verildi. Sabahın erken saatleriydi. Bakanlar Kurulu salonunda yaptım. ÖİB bürokratları yanımda hazırды. Basın çok yoğun ilgi gösterdi.

- Ama o gün...

O günkü Resmi Gazete'de ÖİB benden alınıyordu.

- Bunu biliyor muydunuz?

O gün veya bir iki gün içinde olmasını bekliyordum. Zaten hızlandırmanın sebebi buydu. Ama o gün Resmi Gazete piyasaya çıkmamış olabilir. Basın farkında değildi. Hiç kimse de "ÖİB sizden alınmışken kapsamlı programı neden siz açıklıyorsunuz" diye sormadı.

- O anda sizin haberiniz var mıydı peki?

Toplantıdan çıktıktan sonra haberdar oldum.

- Hissiniz ne oldu?

O arada birkaç gün geçti. Çok hızlı yayımlanmış oldu. Bir sonuç ortaya çıkmışsa, o sonucun hukuki çerçevesini en kısa zamanda kurmak lazımdır. Bunun hızlı yayımlanmış olması, aslında bir tercihtir. Başbakan burada doğru yapmıştır.

- Ama sizin durumunuz biraz değişik. O günden sonra siyaseten arkasında durmayacağınız bir programı bu kadar kapsamlı açıklamak garip değil mi?

Hayır, garip değil, çünkü benden sonra aynı programa devam edildi.

Hatta Kemal Bey bir ara bana dedi ki: "Bizim yapacağımız bir şey kalmamış, sen hepsini hazırlamışsın."

- Basın toplantısında kendiliğinizden de artık "ben yokum" diyebilirdiniz. Bu da ayrıca şık olurdu. Neden demediniz?

Şöyle düşündüm: Eğer karar Resmi Gazete'de, basın toplantısından önce yayımlanmış olsaydı bile, ben yine bir basın toplantısı yaparak geldiğimiz noktayı anlatacaktım. Dolayısıyla kararın yayımından önce olması çok şart değildi.

– Siz çok kapsamlı bir program açıklıyorsunuz. Ama icracı olarak arkasında olmayacağınız bir program bu. Hal böyleyken, özelleştirme artık bende değil demeyerek yanıltmış olmuyor musunuz?

Hayır. O ana kadar benim sorumluluğumu, yaptıklarımı açıkladım. Siz bir görevi bırakırken neler yaptığınızı açıklamaz mısınız? Benimki böyleydi.

– Özelleştirme sizden fiilen alınmış. Hukuki çerçeve tamamlanmış kararnameyle. Orada kendinizi biraz açığa düşmüş gibi hissetmediniz mi? Aynı anda karar çıkması zemin kaybı olarak değerlendirilebilir mi?

Kendimi hiç açıkta hissetmedim. Başbakanlık’a bağlı birimlerin ki-me verileceğini belirleyecek olan Sayın Başbakandır. Ama o Başbakanlık genelgesi yayımlandığı gün itibariyle hukuken yanlıştı zaten.

– Maliye Bakanlığı’na bağlanması, değil mi? Çünkü Özelleştirme Yasası’na göre ancak bir devlet bakanına bağlanabiliyordu...

Evet, o gün yayımlanmış olmasına rağmen hukuken bana bağlıydı ÖİB. Çünkü dediğiniz gibi, kanun ÖİB’nin ya başbakana ya da başbakanın görevlendireceği bir devlet bakanına bağlı olacağını öngörüyordu. Dolayısıyla, Maliye bakanına bağlanması o gün için hukuki değildi. Daha sonra yasa değişikliği yapıncaya kadar, hukuki olmamıştır.

– İlaveten, o süre zarfında atılan imzaların hukukiliği de geriye dönük olarak tartışmalı o zaman?

Tabii. O arada yapılan işlemler hukuki olmaz. Dolayısıyla o gün Resmi Gazete’de kanuna aykırı bir genelge vardı. Sonuç olarak ben o basın toplantısını bana bağlıyken yapmış sayılırım.

– Yanlışlığı fark ettiniz mi?

Evet.

– Uyardınız mı?

Hayır, ben uyarmadım. Zaten hemen farkına varılmış. Muhtemeldir ki, ÖİB yetkilileri ilgili bakanı uyarmıştır. İlgili bakan uyarıldı ve hemen arkasından yasa değişikliği yapıldı

– Bu kadar temel bir düzenleme hatası nasıl yapılmış olabilir? Buradan bakıldığında, konunun temel kanunu olan 4046 sayılı yasanın maddesine bakmanın yeterli olduğu görülüyor. Bakılması gereken ilk ve tek yer üstelik. En temel safha...

Doğru. Buradaki temel sorunluluk, bence Başbakanlık bürokrasisinde. Bir Başbakanlık genelgesi Resmi Gazete’de yayımlanmadan önce o metnin, kanunların, anayasaya, kanunların başbakana verdiği yet-

kilere uygun olup olmadığını incelemek ve yanlış bir şey varsa yayımlanmadan uyarıda bulunmak Başbakanlık bürokratlarının görevidir. Onlar da bunu atlanışlar anladığım kadarıyla. Ama daha sonradan fark edildiği için yasada değişiklik yapılmıştır. Aslında bu hukuki tartışma, başka tartışmaları da getirir; acaba yasa değişikliği yapıldıktan sonra yeni genelgeye ihtiyaç var mıydı? Ama yapılmadı...

- Hukukçulara ve taraflara iş düşüyor...

Ama bunu o sırada ne basın, ne de hukukçular tartıştı... İdareyi devrettik. Ama başka bir sorun devam etti. Baktım ki, ÖYK'da ben yine varım.

- Evet idare sizden alınmışken karar alıcı pozisyonunuz ÖYK üyesi olarak bir süre daha devam etmişti. Bunu nasıl karşıladınız?

Adımı görünce rahatsız oldum. Çünkü özelleştirmeye ilgili bütün sorumluluk, zaten ÖYK'dadır. ÖİB'nin sizde olup olmamasından öte, asıl sorumlu birim ÖYK. Ben süreçle, ortaya çıkabileceklerle ilgili kaygıları taşıırken, aslında sadece olay ÖİB değil, aynı zamanda ÖYK'ydı. Bunu tamamen bırakmam gerektiğine inanıyordum. Ama sorumluluğun asıl olarak üzerinizde olacağı mekanizmanın içindesiniz.

- Bunu unutmuşlar mı, sebep ne?

Sorma ihtiyacı duyulmamış.

- Neden olabilir?

İkisini birden almak belki kırıcı olur diye düşünmüş olabilir.

- O bir aylık dönemde küçük bir şey oldu dediniz az önce. Ne oldu?

Kemal Bey özelleştirmeyi devraldıktan sonra, onun da önüne ilk gelen konulardan biri taksitlerin ertelenmesi meselesiydi. Ertelenmesine karar vermişler...

- Sizin karşı çıktığınız hususta, Kemal Bey girdikten sonra mutabakat sağlamışlar yani?

Evet. Bir sabah elinde dosya odama geldi. Bir ÖYK kararı getirdi önüme. O ÖYK kararında ertelemeler vardı.

- Hepsi birden mi? Üç dört tane miydi?

Galiba...

- İmzaya mı açılmış olarak geldi, öyle mi?

Tabii. Ancak toplam ÖYK üyesi sayısı, galiba altı. Biri de başbakan. En üstte başbakanın adı açılıyor. Protokol sırasına göre, en altta da ilgili bakan yerini alıyor. İmzalar normalde, alttan yukarıya doğru imzalanır.

Son imzayı başbakan atar. ÖYK üyeleri arasında protokoldeki sıra itibarıyla, başbakandan önceki son imzanın benim olması gerekiyor. Ancak gelen metinde bir farklılık vardı. Sadece başbakanın imzası vardı.

Ben burnumu sürttürmem! Al götür!

- Maliye bakanı olarak Unakıtan'ın da mı imzası yok?

Hayır yok. Kemal Bey kararı kendisi getirdiği halde imzalamamış. Kendisinin imzalamadığı bir metni benim imzalamamı istiyor. Şöyle bir baktım, "Kemal Bey" dedim. "Bu ertelemeye karşı olduğumu bilmiyorsun galiba." "Biliyorum" dedi. "O halde bana niye getirdin?" dedim. "Bunları yapmanız lazım" dedi. "Bak, henüz sen bile imzalamamışsın. Doğrudan benim önüme koymanın anlamı şudur: Ya senin burnunu sürteriz veya bu koltuktan alırız. Ben bu koltuktan kalkarım ama burnumu sürttürmem! Al götür!" dedim...

- Tepkileri ne oldu?

Fazla ısrar etmedi. Dosyayı aldı ve çıktı.

- Sonra?

Bir ay kadar geçti. Karar sürüncemede kaldı. O arada başka bir ÖYK kararı da gelmedi önüme. Olay askıda kaldı. Kemal Bey'in bazı çabaları oldu. Mesela, bir kanuna ÖYK'ya taksitleri erteleme yetkisi veren bir şey ilave edildi önergeyle. Sonra itirazlar olmuş. Tekrir-i müzakereyle geri almışlar. Aslında taksit erteleme işinin kamuoyu gündemine girişi de Meclis'teki yasal düzenleme çabası ve tartışmalarla oldu. Ama ben o dönem hiçbir basın mensubu ile konuşmuyorum. Arayanlara dönmüyorum. Devamlı susuyorum. Yazılıp çizilenlerin tamamı benim dışımdaki bilgilenmelere dayalıdır. Fakat basını asıl uyaran şey de tekriri müzakere sürecidir. Süreç ister istemez hükümette bir kırgınlık oluşturdu. Başbakan da bana kırgındı o dönem.

Başbakan ile aramıza soğukluk girdi

- Soğukluk mu girdi?

Soğukluk girdi.

- Neden?

Bazı olayların benim dışımdaki gelişmelerini izleme ihtiyacı duymadım hiç.

- Arka planını hiç merak etmediniz mi?

Hiç merak etmedim, sorgulamadığım gibi, öğrenmek de istemedim.

– Size işadamları gelmedi mi? ÖYK kararının muhatabı olan işadamları?

Bendeyken birkaç uğrayan olmuştur. Kim olduklarını söylemeye-yim. Talep ediyorlardı.

– Toplam tutarı biliyor musunuz, alacaklar...

Yapılan satışlara, özelleştirme hacmine göre önemli paralardı. Ama toplam özelleştirme içinde miktar itibarıyla özel bir önem ararsanız, bunu bulamayabilirsiniz. Ama aslında ilkesel bir başlangıçtı. Bu, şu anlama geliyordu, benim direncimin arkasında şu vardı: Bundan sonra özelleştirme ihalelerine girerken, koşullar kesin ve değişmez biçimde bilinir, herkesçe, öngörülebilir olur. Herkes vereceği teklifi verir. Verip de aldıktan sonra birtakım tavassutlarla koşullar değişmez ve güven verici bir süreç olur diye düşünüyordum. İlkesel bir tavidir bu. Bir yerde süreci bozduğunuz zaman ondan sonra dikiş tutmaz zaten.

– Başbakan size küstü mü?

Kırıldı. Konuşmuyordu o dönem.

– O sizinle konuşmazken sizin bir çabanız oldu mu?

Ben de çaba harcamıyordum. İlk girişimi ondan bekliyordum herhalde. O kırgınlık dönemi bir ayı geçti. Bir Kıbrıs gezisine gideceğim, ekonomik program hazırlayacaktık.

– Hala ÖYK üyesi misiniz?

Evet. Akşamı ilerleyen saatlerde, 22.00 sularıydı. Başbakanla odalarınız karşılıklıdır. Kıbrıs'a gitmeden önce, başbakanı ziyaret edeyim dedim.

– İçinizden mi geldi?

Evet içinden geldi. Kırgın kırgın yurtdışına çıkmayayım dedim. KKTC yurtdışı sayılır mı bilmiyorum ama...

– Ne olur ne olmaz mı dediniz?

Evet, ne olur ne olmaz... Hem bir helalleşmiş oluruz diye düşündüm. Odasına girdim. Yarın Kıbrıs'a gidiyorum diyerek bir talimatı, isteği olup olmadığını sordum. O da “Niye gidiyorsun?” dedi. Ekonomik programla ilgili çalışmalar olduğunu söyledim. Cumhurbaşkanı ile başbakana selanlarını söylememi istedi.

– Havası nasıl?

İlişkileri yumuşatan benim. O da gayet yumuşak bir şekilde aynı tempoda karşılık verdi. Tabii askıdaki bir konuyu bilmezden gelmek de mümkün değil. İster konuşalım ister konuşmayalım, ister telaffuz ede-

lim ister etmeyelim, sorun olarak ortada duruyor. Ama bu kadar yumuşak bir konuşmanın ardından, bir sorunla o birlikteliği kapatmak da doğru olmayacaktı herhalde ki, tam çıkacakken aynı yumuşak üslupla “O karar ne oldu?” diye sordu. Ben de “Efendim, ben onu imzalamam. Çünkü başlangıçta tavrımı gösterdim. Olaya nasıl baktığımı belirledim ve yansıttım. Onu artık imzalamam mümkün değil. Ama şu anda basın da yazılıp çizilenlerin benimle hiçbir ilgisi yok” dedim

– Neden bunu söyleme gereği duydunuz?

Belki de basında gündeme gelen o konuların benden kaynaklandığını düşünüyordu. Sormadım bunu, ama uzunca süredir bu konuyu basın işliyor. “Fakat basının ele alışıyla benim ilgim yok. Çünkü hiçbir basın mensubuyla konuşmuyorum. Ama ben onu imzalayamam. İmzalamadığım için de sürdürülemez hale geldiyse süreç, yine bir Başbakanlık genelgesiyle beni ÖYK’den alın, daha iyi olur” dedim.

– Ne dedi?

Benim böyle rahat olduğumu görünce peki dedi. Ayrıldım. Sonra ÖYK’den da alındım.

– Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım geldi değil mi sizin yerinize?

Evet. Daha sonraki süreçlerde de ÖYK’nın yetkisiyle ilgili maddelerde değişiklik yapılarak konu yasallaştırıldı. ÖYK o konuda yetkilendirildi. Süreç de ondan sonra devam etti. Ama ondan sonraki hiçbir özelleştirme süreci içinde olmadım.

– Borç ertelemeleri yapıldı mı peki sizden sonra?

Sanırım.

– Unakıtan’a o dosyayı verdiğinizde salondaki diğer bakanlar kimlerdi akşam toplantısında?

Kalabalıktı. Abdullah Gül, Ali Babacan, Cemil Çiçek, Abdülkadir Aksu, Kemal Bey, ben, Sayın Başbakan.

– Mustafa Karaalioğlu’nun o döneme ilişkin bir makalesi var. Başbakana atfen “Kemal iyi pazarlıktır, ona verelim” dediği. Böyle bir diyalog geçti mi?

Hayır, o makalede bana, Kemal Bey’e, başbakana atfen verilen cümlelerin hiçbir doğru değil. Ben dosyayı uzatınca, yanımda Kemal Bey vardı, “Kemal Bey’e ver” dedi. Bu kadar. Bunun haricinde bir şey hatırlanıyorum. Daha sonraki süreçte benim önüme gelen özelleştirmeyle ilgili tek konu da Galataport’tur.

Galataport iadesinin öyküsü

– Özelleştirmeyi bıraktınız. 2003 ile 2005 arasında özelleştirmeyle hiçbir ilişkiniz olmadı, ama Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı gerektiren Galataport projesini imzalamadan iade etmeniz çok tartışıldı, defalarca manşet oldu. Bu proje isminizle anılan bir dosyaya dönüştü.

Galataport'un ÖYK'da olmamama rağmen benim önüme gelişinin nedeni, YPK onayına sunulmasıdır. YPK kararıyla kırk dokuz yıllığına yap-işlet-devret yöntemiyle devir söz konusuydu. Konu yoğun tartışıldı. Ofer ismi üzerinde tartışıldı. Ama benim konuya bakış tarzını Galataport ihalesini alan kişinin veya firmanın veya ortaklığın etnik veya bir başka niteliğiyle ilgili değildi.

– Ofer adıyla tescillenen ortaklık yapısıyla ilgilendiniz mi?

Hiç ilgilenmedim. Kim alırsa alsın, önemli olan burada ihalenin doğru yapılıp yapılmadığıydı. Konu kamuoyunda çok farklı boyutlarda tartışıldı. Bazı yetkililerin alıcı firmayla hangi ilişkilerinin olup olmadığına varıncaya kadar pek çok şey söylendi, yazıldı, görüşmeler, hatta seyahatler, ziyaretler oldu mu, olmadı mı, sürekli gündeme geliyordu. Ama benim temel hassasiyetim; ne yapıldı, bu yapılan iş hangi ölçüde ülke çıkarlarına uygundur; hangi ölçüde hukuka ve kurallara uygun olarak yapıldı. Ben olaya sadece bu açıdan bakmışımdır.

YPK sekreteryasını DPT yapıyordu. YPK dokuz üyeden oluşuyordu. Kurulun başkanı başbakan. Başbakandan ayrı olarak yedi bakan kurul üyesi. Bir de DPT müsteşarı. DPT bunu imzaya açmadan önce bazı kuruluştardan görüş istedi, yazışmalar yaptı. Daha sonra kendi iç birimlerinden, uzmanlık alanına göre görüş isteyerek değerlendirme yapıyor. İlgili bakanla konuyu görüşüyor ve ondan sonra imzaya açıp açmama ya karar veriyor. Aslına bakarsanız, siyasi irade var olduğu sürece bu tip konular sakıncalarıyla, doğrularıyla, bürokrasi tarafından ilgili bakana sunulur. “Açılacak” dediği zaman genellikle problem olmaz ve imzaya açılır. Dolayısıyla bu konunun doğrudan benimle özdeşleştirilmesinin sebebi buydu. “Şener bunu imzaya açacak mı, açmayacak mı?”

– Siz, DPT'nin size bağlı olması nedeniyle, hukuki pozisyon olarak işlemi başlatıcı konumdasınız...

Doğrudur. Yazışmalar çok uzadı. Bu yazışmalar yapılmaksızın, gerekli bilgilenmeler oluşmadan normalde DPT'nin bunu imzaya açması mümkün değil. Ama bazıları bu süreci benim uzattığım yorumunu yaptı. Oysa ben konu neyse bir an önce anlaşılın ve kararımızı verelim diyordum.

– Kurumların görüşü neden gecikti?

Hazine, Bayındırlık, Turizm Bakanlığı, ÖİB, DPT'nin kendi içindeki çalışmalar. O yazışmalar bitecek, gözden geçirilecek, ondan sonra bana sunacaklar. Açın dersek açacak, açmayın dersek açmayacaklar. Veya kurumun gördüğü çok yanlış bir şey olursa, DPT müsteşarı kurul üyesi olduğu için o da tereddüde düşebilir.

– Bu arada Danıştay'da da iptal davası sürüyor...

Bazı odalar ayrı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ayrı davalar açmış. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, imar mevzuatına aykırılık dolayısıyla Danıştay 6. Daire'de ihtilaf haline getirmişti. Bir taraftan Danıştay inceliyor. Konunun peşinde mühendisler, mimarlar, odalar, çevreciler var. İstanbul Belediyesi'nin açtığı dava var. Bir taraftan da bürokrasi hazırlık yapıyor. Basın tartışıyor ve siyaset de karar verme noktasında.

– Çok taraflı bir konuydu...

Elbette, aslında bu ülkede yaşayan herkesi ilgilendiren bir konuydu. Hatta meseleye, “ecdadın kan dökerek aldığı yer gidecek” diye bakanlar dahi vardı. Tüm raporlar, incelemeler, çalışmalar gözden geçirilirken, benim net gördüğüm hadise şuydu: Kırk dokuz yıllığına verilmiş bir imtiyaz. İlk yılların taksit miktarları çok düşüktü. Ödeme planına baktığımızda, ödemelerin son yıllara dağıtıldığı görünüyordu. Bu da kamu alacağının riske atılması anlamına geliyordu. Asıl ağırlıklı ödemeyi son on yılda tahsil ediyorsanız, alıcının o arada yıllar boyu elde ettiği gelirlerle orayı finanse edişini de düşüneceksiniz. Beklediği kârı elde ettiğini düşünün. Son yılları bekleyip ağır taksitleri ödemesi, kendisi açısından da, kâr maksimizasyonu açısından da riskli bir durumdu.

– Ödeme kabiliyeti mi sorunlu olurdu? Borcun kırk yılda yüzde kırkı ödeniyor deniyordu.

Taksitlerin hep son yıllara yığılmış olması, birincisi kamu alacağını riske ediyor. İkincisi, bir kapitalizasyon, iskonto hesabı var. Son yıllarda yapılacak ödemeleri iskonto ederek günümüze getirdiğimizde, bu para toplam kullandığınızdan daha büyük bir para anlamına geliyorsa, kırk dokuz yıl sonra ödenecek parayı iskonto ederek bugünün değeri-

ne indirdiğinizde, yani tüm taksitleri peşin değerine indirmediğinizde çok düşük bir paraya dönüşüyor. Böyle bir işin kamu geliri açısından, böyle bir miktara bağlanması çok sağlıklı görünmüyordu.

– Bu veriler ve değerlendirme için DPT mi çalıştı?

Evet, bir analiz çalışması yapıldı. DPT iskonto oranlarını dikkate alıp alternatif iskonto oranları çıkararak, bu bedelin ne anlama geldiğini, risklerin nasıl oluşabileceğini farklı açılardan analiz etmişti. Tüm bunlar, bir yandan da kamuoyunca çok dikkatli izleniyor. İlk baktığımda bende tereddütler oluşturdu. Olayla ilgili gelişmelerle bağlantılı yorumlar, değerlendirmeler başladığında da tereddütler giderek derinleşti. Biz bir karar verme noktasına geldik. Ama orada da şu tartışıldı; peki biz kararı verdik, arkasından Danıştay’daki davalar olumsuz sonuçlanırsa ne olacak?

Hükümet yargı önüne çıkardı

– Sorun çetrefilleşecekti, değil mi?

Bu kez daha büyük bir bilinmezlik ortaya çıkacaktı. Bunu da çok yoğun tartıştık. İmzalar tamamlandıktan sonra, Danıştay’daki davalardan biri aleyhte sonuçlanırsa ne olur? Ya işlem durdurulur veya “hukuki ve fiili inkânsızlık” diye bir kavram var...

– Daha önceki özelleştirmelerde uygulanan bir yoldu bu.

Evet, hukuki ve fiili inkânsızlık nedeniyle ihaleyi alan firmanın elinden bu iş alınamaz. Bu durum ortaya çıktığı takdirde daha büyük riskler var. Neden? Kanunsuz kanu alacağını riske eden, ihale bedelinde şüpheler oluşan, içe sinmeyen, genel olarak kanuoyunun tepki duyduğu bir konuya dair karar hükümet tarafından verilmiş olacak. Arkasından da hukuk diyecek ki, bu kanunsuzdur. Kanunsuz demek de yetmeyecek, yargı kararı yerine getirilmeyecek. Ama hükümet doğrudan doğruya kanunsuz, hukuka aykırı ve hatta suç isnadı yapılabilecek bir şeye karar vermiş olacak. Bu, doğrudan doğruya yargı karşısına çıkmayı gerektiren bir konudur.

– Hükümetin görev süresi bittikten sonra, değil mi?

Evet, çünkü Danıştay’ın kararı, daha sonra açılacak ceza davalarına baz teşkil edecek nitelik taşıyacak.

– Bir politikacı olarak hesap verme konumunda olmanızın önünü açan bir karar olacaktı, değil mi?

Sadece benim açımdan değil, o kararda imzası bulunan herkesi; başbakan ve diğer bakan arkadaşlarınızı da bu riskin eşiğine getirmiş olu-

yorsunuz. Böyle bir durumda DPT'deki bürokratlar, ne yapacağız diye bana sordular. Ben de imzaya açmadan iade edin dedim.

Şunu da yapabiliyordum; imzaya açıları, imza bana gelince ben imzalamıyorum diyebilirdim. Karar tekemmül etmediğinden, uygulamaya girmezdi. Ama bu, konusu suç oluşturabilecek bir işlemde sadece kendimi koruduğum, ama imzası olacak diğer arkadaşları sorumluluk altına soktuğum bir tavır olurdu. Böyle bir şey yapmayı gerekli görmedim. Bunun doğrusu, işlem imzaya açılmadan iade edilmesi idi. Bunu yapma noktası ve kararına gelmişim, ancak bu arada yargıyı da biraz beklemeye ihtiyacı hissettim. 6. Daire'den bir karar çıkacağını bilmiyordum. Asıl öbür dairelerdeki kararların sonuca ulaşmasını bekliyorduk. Niye yargıyı bekledim o arada?

– Niye beklediniz?

Çünkü bunun imzaya açılması isteniyordu.

– “İsteniyordu” derken başbakanı mı kastediyorsunuz?

İlgili bakan arkadaşımız da, başbakan da, “Niye uzatıyorsun?” diye sormuşlardır bana.

– Siz ne dediniz?

Kamuoyunun sandığından öte, bu konunun tartışıldığı dönemde başbakanla da, kabine üyesi arkadaşlarla da ilişkilerimiz gergin değil, yumuşaktı. Çünkü konunun kendisi gerginse, içindeki aktörler de gerginleşirse büyük kırılmalar olur. Onun için süreci idare etmek son derece önemlidir siyasette. Bu ortam, hep ilişkilerin ve konuşmaların yumuşak olduğu, çok konuşmadığımız bir ortamdır. Sadece bir veya iki kez imzaya açmam gerektiğini söylemiştir. Ben de konuyu inceliyorum. İmzaya açılabilir durumdaysa açacağımı, açılmayacak durumdaysa açamayacağımı söyledim.

– İsrar etmediler mi?

Hayır, sadece imzaya açmanı ister eğilimde olduklarını söylediler. Ama ben de dediğim gibi, inceleme sonuçlarına bağlı karar vereceğimi belirttin. Danıştay safhasını beklememin ikinci bir sebebi, Sayın Başbakan ile kabinedeki ilgili arkadaşla, arada problem çıksın istemedim. Kabinenin sürdürülemez hale gelmemesi gerekiyordu.

– Maliye bakanı ile mi?

Başbakanla. Neden hukuken açmanın mümkün olduğu safhada açmıyorum? Buna bağlı bir tartışma başlayacak. Bir kırılma yaşanacak. Bu belki telafi edilemez bir noktaya da varacak. Ben o arada süreci idare etmenin çok zor olduğunu hissediyordum.

Stresten boynum tutulmuştu

– Ne zorluklar yaşadınız?

Dışarıdan bakanlar, özellikle siz gazeteciler çok kolay algılar ve yorumlarsınız. Rahat rahat eleştirirsiniz. Ama işin içindeyseniz, inanın bu çok zordur. Strese düşersiniz. Dengeleri nasıl ayarlayacağınız sorun olur. Kavgalı olacaksa, hangi düzeyde tutmanız gerektiğini ayarlamaya çalışırsınız. Ama vazgeçemeyeceğiniz şeyler de vardır; onu da korumaya çalışırsınız. Hepsi birden büyük zorluk oluşturur.

– Uykularınız mı kaçtı?

Uykularımın kaçması bir tarafa, boynum tutulmuştu. Stresten sırtım topak topak olmuştu. Boyna baskı yapmış stres ve boynum tutulmuştu. Yani zor bir süreçti. Doğrusu, doğru bildiğimi yapmak, ama kimseyle de kavgaya girmek istemiyordum. O dönem bir gazetede dokuz sütuna manşet haber çıkmıştı. Alt başlığında “Şener bugünlerde sürekli İsrâ suresinin 80. ayetini okuyor diye not düşmüştü. Muharrem Sarıkaya yazmıştı. “Rabbim, girdiğim yere doğrulukla girmemi, çıktığım yerden doğrulukla çıkmanımı nasip et. Bana, tarafından destekleyici bir kuvvet ver.” Muharrem bunu aynen yazmıştı.

– Sonra Danıştay kararı geldi, değil mi?

Sonunda Danıştay 6. Dairesi, imar planı nedeniyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin açtığı davada iptal edince, bu karar hem ilkelerim doğrultusunda bir karar almamı, hem de kabinede oluşabilecek muhtemel bir sorunu ortadan kaldırdı.

– İsrâ suresini okuyarak ettiğiniz dua gerçekleşti...

Evet. İade ettim. Sonra hükümet içinde her şey normale döndü.

– Size sitem etmediler mi?

Sitemin hukuki ve siyasi dayanağı kalmamıştı ki!

– Sitemlerin hukuki dayanağı olması gerekmiyor. Siyasi, duygusal dayanağı da kalmadı mı? Yargı kararına rağmen imza atmanız beklentisi oluşmadı mı?

Hayır. O karardan sonra bunu kimse söyleyemezdi artık.

– Bütün bu sıkıntılı süreçleri yaşar, başbakan ile temel ve önemli konularda ihtilafa düşerken, bir gün bakanlık görevinden alınabileceğinizi düşündünüz mü?

Önemli görmedim. Zaten bakan olarak atanmadan önce, Sayın Başbakan istifa dilekçelerimizi peşin almıştı. Tarih de atmamıştık. İsteddiği an bakanlıktan alabilirdi.

Ama bu benim için bir kayıp gibi görünmüyordu. Bu, daha önceki bazı kabinelerde de yaşanmış bir hadisedir. Neredeyse gelenek haline gelmiş.

Aria-Ayccell birleşmesi

– Fakat Galataport’tan iki yıl önce, yine bir YPK kararına konu olması beklenen bir şey daha vardı: Cep telefonu sektöründeki tek kamu kuruluşu olan Türk Telekom’un değerini artıran Ayccell ile İtalyan Aria’nın birleşmesi. Bu konu sizin onayınıza geldi mi, nasıl oldu?

Birleşmenin YPK onayına sunulması düşünülüyordu. Yine DPT ile bağlantılı olarak YPK ile ilgimden dolayı gündemime gelince, üzerinde mesai yaptık. O mesai sonucunda onaylamayacağımı söyledim...

– Sözüünü ettiğiniz “mesai” yine DPT’nin, bu birleşmenin kamuyu zarara uğratabileceğine dair yaptığı teknik değerlendirmeler sonucu olabilir mi?

Ayrıntıları vermeye gerek görmüyorum. Sonunda Meclis’te yapılan bir yasal düzenlemeyle süreç tanımlandı.

– Bu konudaki yasal düzenleme sizin onaylamayacağınızı söylemeniz üzerine mi yapıldı?

Benimle bağlantılı hiçbir yazışma yapılmadı. Ama onay vermeyeceğim anlaşıncı konu başka şekilde tanımlandı.

– Posta ve Telgraf Kanunu’na birleşmeyi mümkün kılan bir madde eklenerek, değil mi?

Evet.

– Onay vermeme gerekçelerini genel hatlarıyla da olsa paylaşmaz mısınız?

Hayır!

– Hükümetten size baskı oldu mu?

Hayır! Baskı olsa önüme gelirdi zaten.

21. bölüm

Uzaklaşma başlıyor

– **Aria-Aycell birleşme operasyonu Galataport kadar kamuya mal olmadı. Ama Galataport 2003'te özelleştirmenin sizden alınışından sonraki ilk “olumsuz” kararınızdı. Bu kararla yörüngeden biraz uzaklaşmış oldunuz mu?**

Doğrusunu söylemek gerekirse, 59. Hükümet'in işbaşında olduğu sürece, sürekli ayrı bir ses haline geliyordum. Bu sürekli var olan ama dışarıya yansımayan bir farklılık ortaya çıkardı. Bu süreçten başbakan da mutlu değildi bence. İzlediğim politikalar ve söylemler kendisini çok mutlu etmiyordu. Çünkü o hep kendi üslubuna uygun olsun ister. Bütün genel başkanlarda vardır bu.

– **Sadece AKP'ye has değil yani...**

Hayır, bizim demokrasimizde, bütün partilerde tüm genel başkanlar, bırakın faaliyetlerini, parti sözcülerinin konuşmalarını bile kendi üslubuna uygun ayarlamasını ister. Dikkat ederseniz tüm partilerde herkes, genel başkanın söylediklerini tekrar eder. Genel başkan bağırıyorsa, diğer sözcüler de bağırır. Genel başkan yumuşaksa, diğer sözcüler de yumuşaktır. Genel başkan eleştirel bakıyorsa, eleştirel bakılır.

Bu durum, geçen beş yıllık hükümet döneminde benim açımdan farklı oldu. Bundan da hoşlanıldığını söyleyemem. Ama günün birinde böyle bir noktaya düşeceğimi hissetmiş olacağım ki, Ak Parti programının “siyasi ilkeler” başlığı altında şu cümleye yer vermişiz: “Parti içi demokrasi, bireyin ve azınlık görüş sahiplerinin hukuk ve demokratik yaşama hakları sağlanarak geliştirilecektir.” Yani parti içi demokrasi-nin geliştirilmesinin temel dinamiklerinden biri olarak, parti içindeki kişilerin kendi özgün görüşlerinin yaşatılmasıyla sağlanacağı ifade edilmiş.

– **Siz mi kaleme aldınız?**

Evet, bunların hepsi arkadaşların katkılarıyla, benim kalemimden çıkmış şeyler.

Yabancılaşmaya sınır

– **Fakat burada farklı ses çıkarmak, çok uyumlu bir senfoni orkestrasında detone olmak anlamında da değil herhalde?**

Ona çok özel önem veriyordum. Yani orkestranın içindeki kuralsız ses gibi değildim. Ama ana çizgileri itibariyle baktığınızda, yoğun bir şekilde hizmet sektörünün yabancılaşmasının sorunlar oluşturacağını, ayrıca bankacılık sektöründeki yabancılaşmanın sınırlandırılması gerektiğini de söyledim.

– **Fakat bu çok tepki aldı hükümet içinde. Öyle ki, Plan Bütçe Komisyonu görüşmesinde muhalefet partisi milletvekilleri, bankacılıkta yabancı payının sınırlanmasını savunur çizgideyken, parti içi eleştirilerin mi bu noktaya getirdiği sorusuna, RTÜK yasasıydı galiba, siz de oturumun sonlarına doğru, hükümet politikasına uymanız gerektiği anlamına gelen şeyler söylemişsiniz...**

Plan Bütçe Komisyonu'nda bankacılıkta yabancılaşmayla ilgili bir tartışma oldu. Ben bu sektördeki yabancılaşmaya sınır getirilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Hükümetle de tartışılmıştır. Ama bu konuda benim görüşüm ile hükümetin görüşü birbirinden farklıdır. Bu konuda yapacağım bir şey yok denişimdir. Yabancı sermaye sınırlamalarıyla ilgili, hiçbir sınırlamanın getirilemeyeceği, bununla ilgili konularda Hazine Müsteşarlığı'nın yetkili olduğuyla ilgili bir yasal düzenleme yapılmıştı. Orada kilit nokta Hazine'dir. Hiçbir birim, yabancı sermaye bağlantılı olarak Hazine'nin görüşü olmadan sınırlama getirme yetkisine sahip değil. Ama o yasa çıkarılırken, bunun çok sınırsız bir sürece dönüştürüleceğini kestirememiştim.

– **Bu bir itiraf mı? Tasarıda sizin de imzanız var çünkü...**

Evet. Kontrolsüz bir yabancılaşma sürecinin, daha sonra bir politika dönuşeceği o gün itibariyle belli değildi.

– **Bu konuda dikkatimi çeken bir çelişki var: Özelleştirme sizdeyken yaptığınız basın toplantısında, köprü ve otoyolların da, İMKB'nin de özelleştirileceğini söylemişsiniz. Bu da hizmet sektörü değil mi? Bakış açınız mı farklılaştı?**

O program hazırlanırken, o güne kadar özelleştirme kapsamına alınmış kamu işletmeleri dışında özelleştirmeyi daha kararlı bir biçimde sürdüreceğimizi gösteren bazı örneklerin de yerleştirilmesi gerektiğine karar vermiştik.

Bu bağlamda yeni şeylere dikkat çekmek maksadıyla, bürokrasideki arkadaşlar önerdiler. Peki yerleştirelim dedik. Ama oradaki özelleştirme, yabancılaştırma anlamına gelmez. Biz bunu yabancılaştırılmı diye

listeye almadık. Kamuoyuna iddialı bir program sunuyoruz. Sonrasında da bunların özelleştirme kapsamına alınmasıyla ilgili kararlar verilecek. Yapılacaksa takvimi, ilkeleri oluşturulacak, içi doldurulacak. Nasıl bir özelleştirme olacağı ayrı bir konu olarak belirlenecek. O sadece ismen zikredilen bir şeydir. Nitekim daha sonra ÖİB benden gitti. Ama SPK benimle ilgili bir birim olduğu için, İMKB'nin özelleştirilmesiyle ilgili işlemlerin benim tarafımdan sürdürülmesi sözlü olarak karara bağlandı. O kapsama alınmadı. Bu konuda bazı çalışmalar olduğu halde ben İMKB'nin özelleştirilmesini hiç devreye sokmadım.

– Hangi gerekçeyle?

Özellikle finans sektörünün yaşadığı bir yabancılaşma süreci vardı. “İMKB özelleşiyor” dendiğinde olay tamamen hükümetin inisiyatifinde bir konuya dönüşecekti. Bunun ötesinde aracı kuruluşlarla yaptığımız temaslarda, böyle bir özelleştirme hakkında olumsuz görüş taşıyan çok sayıda insan ve kuruluş vardı. Sürecin istediğim veya öngördüğüm çizgisini korumanın mümkün olamayacağı kanaatiyle, onu gündemden düşürdüm. Ben gündeme getirmeyince, kabinedeki arkadaşlar da getirmedi. Bir taslak metin hazırlanmıştı. Ama ben onu işleme koymadım.

Gümölcine’de şube önerisi benim

– BDDK da sizinle “ilgili” bir kurumdu. Bankacılık sektörünün yabancılaşmasına karşıyken “içeriden” o süreci nasıl yaşadınız?

BDDK benimle ilgiliydi ama bağımsız kurulların kararları hiçbir zaman ilgili bakana gelmez.

– Sizi bilgilendiriyorlardı ama...

Bilgilendiriyorlar. Siz sürekli takip ederseniz düzenli bilgilенirsiniz. Atladığınız olursa bazen bilgilенmede de atlayabilirsiniz. Ama ben devamlı bilgi istiyordum. Onlar da bilgilendiriyorlardı. Hatta Yunanlar birkaç banka alınca, konuttaki bir toplantıda söyledim. Ziraat Bankası Genel Müdürü Can Akın Çağlar da oradaydı. “Türkiye’de dışarıdan banka alacak güçte banka yok. Ama hiç değilse siz Yunanistan’ın bazı yerlerinde şube açın” dedim. O da “Çok kısa sürede hallederiz” dedi. Ama çok kısa sürede dedikleri iş bir yılı buldu. Öyle görünmediği halde dünyanın zorluğu çıktı.

– Yabancı bankaların Türkiye’de banka satın almaları sürecinde, sizin düşünceleriniz ile hükümet politikası arasındaki farka bakıldığında, bu süreç sizi zorladı mı?

Ben çok açık şunu söyleyebilirim; BDDK’nın önüne gelen yabancı bankaların banka satın almalarıyla ilgili olarak, onaylanmasına yönelik hiçbir telkinde bulunmadım.

– Tersinden sorayım: Satın almaların bu kadar kolay olmasını önleyecek mekanizmaları sağlayacak yasal düzenleme olsun istemediniz mi? Buna hükümet içinde engel mi vardı?

Bunu tartışmaya gerek yok. Çünkü hükümette böyle bir irade yoktu. Olmayan bir irade de sadece sizin isteğinizle oluşmaz.

– Hükümetteyken yabancı sermayeye sınır getirilmesi gerektiğine dair yaklaşımınızı yansıttığınız diğer konu ise “medyada sahiplik” meselesiydi. Konuya ilişkin RTÜK yasa tasarısı değişikliğini siz hazırlamıştınız. Bu talep nasıl şekillendi?

Başbakan bir düzenleme istemişti. Nasıl formüle ederim diye çok çalışmıştım. Hem o orkestra içindeki ahengi bozmayacaksınız, hem de kendinizle çelişen bir şey yapmayacaksınız. RTÜK’le çok görüştüm. Adalet Bakanlığı ile ortak toplantı yaptık, birkaç kez tartıştık. Sonuçta, yüzde yirmi beşlik yabancı payını değiştiren bir tasarımı Meclis’e gönderdik. Fakat metnin o şekilde oluşmasında bile güçlükler vardı.

RTÜK Yasası

– Güçlüklerin başında gelen?..

Orada aslında genel bir sınır getirildi. Halbuki benden istenen, sınırın tamamen kalkmasıydı. Yabancı geliyorsa gelsin denilmişti. Toplam medya büyüklüğünde bir yabancı sermayenin gelebileceği azami sınırı koyarak bir sınırlama yapan düzenleme, zor da olsa Meclis’ten geçti. Her halükârda ülkedeki medya çoğunluğunun yabancıların eline geçmesini engelleyen ifadeler vardı. Hatta ülkedeki toplam medya reytinginin yüzde yirmi beşini geçemeyeceğiyle ilgili genel bir sınırlama vardı yabancılar için.

Yürürlükteki RTÜK Kanunu’nda, yabancıların bir televizyon kuruluşunda yabancı sermayenin ulusal radyo ve televizyonlara girişiyle ilgili sınır, her bir radyo televizyon için yüzde 25 olarak belirlenmiştir. Biz bu sınırın değiştirilmesiyle ilgili bir düzenleme yaptık ve Meclis’te görüşüldü. Aslına bakarsanız bu da 15 mart 2005 tarihinde Meclis Genel Kurulu’nda görüşüldü. Orada da belirttiğim gibi, sınırlar tamamen kalkmıyor. Yeni tasarıda da üç tane sınır vardı. Birincisi, yabancıların Türkiye’de sadece tek medya kuruluşuna girebileceğiyle ilgili sınır kalıyordu. Türkiye’de sadece bir medya kuruluşuna girecek, ulusal yayın yapan birden fazla radyo ve tv kuruluşunu ele geçiremeyecekti.

İkinci sınırlama, ulusal yayın yapan kuruluşlar toplamının yüzde yirmi beş payını geçmemek üzere. O sırada yirmi dört yayın kuruluşu vardı. Yüzde yirmi beşi altı kanal yaptığına göre, sadece altı kuruluşta yüz-

de elliye geçebilecek şekilde ortak olabilecekti. Üçüncü sınırlama bölgeseldi. Bölgesel yayın yapan kuruluşlara yabancı sermayenin girişi tamamen kapalıydı.

Dolayısıyla, şu andaki mevcut mevzuata göre yabancı sermaye yerel televizyonlara rahatlıkla girebilir. Ama biz o zaman daha bağlayıcı bir düzenleme yapmıştık. GİRNE İNKÂNI vermiyorduk.

– O da ulusal bütünlük kaygısıyla ilgiliydi değil mi?

Evet, bölgesel sorunlar oluşturmaması diye. Bölgesel hassasiyetler açısından büyük sakınca görüyorduk. Bu aslında yeni bir sınırlamaydı. Buna rağmen tasarı çok tartışıldı. Sayın Cumhurbaşkanı, bu sınırlamayı genişleten maddeleri, bazı maddelerin doğru olmadığı gerekçesiyle veto etti. İster istemez Meclis'te tekrar ele alınacaktı. Ben tekrar görüşülmeden önce bunun başbakanımızla görüşülmesi gerektiğini düşünüyordum. Çünkü kendisinin izlediği bir düzenlemeydi. Ama şöyle bir yol izledim; başının çok kalabalık olduğu bir ortamdı. Pek dinleyebilecek durumda değildi.

– Bunu özellikle seçtiniz galiba...

Doğru, bunu seçtim... Cumhurbaşkanı veto etti. Sınırlamayı genişletici maddeleri yazdı. "Bunu tekrar Meclis'ten geçireceğiz. Ben veto gerekçelerine uygun olarak geçirmeyi düşünüyorum" dedim. O kalabalıkta ne anlattığımı tam olarak anlayabildi mi bilmiyorum, ama benimle konuşmayı uzatacak vakti yoktu zaten. Tamam anlamına gelen bir şeyler söyledi. Ben de buna dayanarak, veto gerekçesindeki bütün maddeleri çıkararak onu tekrar Meclis'ten geçirdim. Böylece o mevcut durumda hiçbir değişiklik yapılmamış oldu. Aslına bakarsanız burada yine hükümet ile, başbakan ile aramdaki bir süreci yönetmiştim. Sonuç itibarıyla de zaten buradaki yabancılaşmayı genişleten bir düzenlemeyi yapmadan o tasarıyı yasalaştırmış olduk.

– Öte yandan TMSF'den de elindeki "iktisadi bütünlük"lerin satışının kolaylaşacağı gerekçesiyle talep gelmiş miydi?

Tabii TMSF'nin de bazı talepleri vardı. İktisadi bütünlük vs ile ilgili düzenlemeler de vardı. Onlar kaldı ama RTÜK Kanunu'yla ilgili düzenlemeler metin dışına çıkmış oldu.

– Başbakanın bu isteğinin özel bir sebebi var mıydı?

Öyle sanıyorum ki, yabancı sermayenin radyo ve tv kuruluşlarına da girmesini istiyordu. Ben de prensip itibarıyla belli sınırlar içinde, ama çok da aşılabilecek nitelikte olmayan sınırların varlığı kaydıyla, yabancı sermaye girişine karşı olmadığımı söyleyebilirim. Çünkü rekabet oluşabilir, yeni bir kültür ortaya çıkabilir. Özellikle basın emekçileri aç-

sından, daha olumlu gelişmeler ortaya çıkabilir. Bunu biliyorum. Çünkü yabancı sermayenin girdiği yerde, özellikle çalışanlar açısından güvenli, hem de kayıtlılık, özlük hakları açısından daha rekabetçi bir ortam ortaya çıkabileceğini düşünüyorum. Gelsin yabancı sermaye, ama onun ulusal çıkarlar açısından kontrol edilebilir bir sınırının da olması gerekebilir.

İyi bir denetim mekanizmasının olması lazım. Burada RTÜK zaten yabancı yayınları da denetler. RTÜK'ün denetim hakkı ortadan kalkmıyor. O ara çok şey söylendi. "Yabancı sermaye tamamen gelse ne olacak? Yabancı sermaye ürktür. Ulusal menfaatleri rahatsız edecek yayınları yapamaz. Kamuoyu denetimi de vardır" gibi yaklaşımlar. Ama bu argümanların sunulduğu kadar masum olmadığını da biliyordum.

– Neden masum değildi?

Çünkü küresel iletişim ağlarıyla dünyanın olaylara bakışı, belli merkezlerin menfaatleri doğrultusunda elbette şekillendirilebiliyor, yönlendirilebiliyor, kurgulanabiliyor. Dünya imparatorlukları aslında böyle oluşuyor. Ayrıca bakış açımında bazı sınırlar olmakla birlikte, buna tamamen karşı olanları da anlayabilirim.

– Yasa radikal bir değişiklik getiremeden geçince, kabine içinde tartışma yaşandı mı?

Kabinede bir tartışma oldu sayılmaz. Ancak sanırım bir ara bu konu açılmıştı. Bunun RTÜK yasasıyla ilgili bir düzenleme olduğu, TMSF'yi ilgilendiren boyutu nedeniyle benim elimden geçtiği, RTÜK Yasası'nda da bir değişikliğe ihtiyaç olduğundan bahsediliyor. Beşir Bey'in (Atalay) izleyeceği bir yasayla düzenleme talep ediliyorsa, bunun yapılabilirliğini söyledim. Başbakan bu konuda bana bir şey söylemedi. Ancak bazı arkadaşlar bundan hiç memnun olmadığını bana aktarmışlardı.

– Sözelimi bazı özel platformlarda verilmiş sözler olabilir mi bunun nedeni?

Murdoch ve Canwest Türkiye'deki medya kuruluşlarına büyük ilgi gösterdi. Hatta bazı temaslarda bulundular. TGRT bu bağlamda satıldı. Bir yabancı ilgisi vardı o sırada. Bunun dışında ne vardı ne yoktu bilmiyorum.

– "Yönettiğiniz" bu süreçlerin ardından kırılma, tartışma yaratın başka ne oldu?

Son dönemlerde, özellikle parti programında da yer alan, "ekonominin rekabetçi baza oturtulması, artan dış açıklar bağlamında", politikaların gözden geçirilmesi gerektiğini sürekli ifade ettim. Ekonomiyle ilgili bazı tartışmalar ve görüşmelerde de kurun hızlı düşüşünün rekabet

gücü açısından olumsuz etkiler yaratabileceğini söyledim. Bunlar değişik zeminlerde konuşuldu. Ekonomi toplantılarında da aynı şekilde sürekli zorluyordum.

Bu ekonomi politikalarının, bizdeki kur anlayışının, ülke ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini sorguladım. Son zamanlarda da köşe yazarları sık sık bana atfen, “kur politikaları gözden geçirilmelidir” sözümü, yeni bir politika arayışı amacıyla söylediğini düşündüler. Buna benzer köşe yazıları oldu. Ama şunu gözlemliyorum ben. Bir süreç başladığı zaman, kurumlar ve piyasa o sürece gittikçe adapte oluyor. Kendilerini ona göre ayarlıyorlar ve giderek belli bir noktada, geniş kitlelerin talep ettiği bir şey, daha sonra talep edilmez bir şey olarak isteniyor. Kur da böyle. 1 400’ün altına düşmeden önce, ısrarla kurun fazla düşmemesi gerektiğini söyleyen çevreler, daha sonraki safhada, kurla ilgili yorumlar, değerlendirmeler yapmamaya başlamışlardır. Çünkü Türkiye özel sektörün yüz elli sekiz milyar dolar borçlandığı bir sürece girince, firmalar ithalata dayalı bir yapılanmayı oluşturunca, tekrar yükselen kur bu çevreler tarafından istenmeyen bir şeye dönüşüyor.

– Çünkü ithalatın kompozisyonu da ağırlıklı olarak ara malına dayalıydı.

Dolayısıyla ülkenin rekabet gücünü azaltan bir şeyin, kabullenilen bir yapıya dönüşmemesi lazım. Ama geldiğimiz noktada, Türkiye gerçekten önemli bir eşikte. Hem kur ve rekabet gücü bağlantısı, hem de hizmet sektörünün özelleştirilmesi, yabancılaşması açısından. Kâr transferleri hızla artıyor. Türkiye’nin en büyük sorunu cari açıktır. Ama 2001’deki cari açıktan daha fazla, sırf kâr transferleri vardır. Bu süreç bu gidişle üç beş yıl içinde, cari açığın en temel yapısal nedenlerinden biri haline dönüşecek.

Hizmet sektörüne gelen, kârı götürüyor

– Piyasadaki hizmet sektörlerine yoğun girişler ve buna bağlı olarak “yabancı”nın girdiği sektördeki kârı götürmesi nedeniyle mi?

Tabii, iki tablo var: Biri cari işlemler, öbürü sermaye hareketleri tablosu. Cari işlemler tablosu dış açıklarınızı gösteriyor. Bu tabloda kâr transferleri var. Peki buradaki cari açık nasıl kapanıyor, sermaye hareketleri tablosuyla. Sermaye hareketleri tablosunda da size ait olmayan, para üzerinden para kazanmak için gelen yabancı sermayeyi anlatıyor. Bankalar para yatırıyor, borsaya giriyorlar, Hazine’ye borç para veriyorlar, özel sektör dışarıdan borçlanıyor. Bunlar da sermaye hareketleri tablosu. Yabancıların burada yatırım yapması, doğrudan yabancı yatırım sizin sermaye hareketleri tablosunda görünüyor. Yani sizin asıl dış açığınızı kapatan kalem olarak bir defaya mahsus olmak üzere geli-

yor. Ama o giren para sizden kalıcı olarak, kâr transferi olarak dış açığınıza yapısal, kalıcı bir unsur olarak yerleşiyor.

– Yani cari açığı finanse eder görünen unsur aslında artırıyor...

Geçici olarak kapatıyor, ama yapısal bir unsur ekliyor. Bir kere kapatmak için katkı sağlıyor. Ondan sonra her yıl kâr transferleriyle açığa katkı sağlıyor. Bu niye önemli? Bunu Türkiye’de hizmet sektörü henüz yabancılaşmaya tam başlamadığı safhada tartışmaya açtım. Ekonomi yazarları o sıra bunu hiç tartışmıyorlardı.

11 temmuz 2005 tarihli *Milliyet* gazetesinde Ahmet Erhan Çelik imzasıyla manşetten bir röportajım yayımlandı. “Arjantin’e döneceğiz.” Erken sayılabilecek bir dönemde, hizmet sektörünün yabancılaşacağı sinyallerini almıştım. O tarih itibarıyla ekonomi yazarları, uzmanlar bu konuyu hiç tartışmazlarken, bu durumun ileride kâr transferleriyle kalıcı unsura dönüşeceğini söyledim. Bu konu halen yoğun olarak tartışılıyor. Bu tartışmanın öncüsü de kabinedeyken verdiğim bu demektir. Gerçekten 2007’de kâr transferlerinin cari açığa katkısı 1.8 milyar dolardır. Oysa 2001’de cari açığın tamamı, 1.5 milyar dolar. Bu tempoyla, üç beş yıl içinde beş on milyar dolar aralığına gider.

Peki bunu nereden kapatacaksınız? Enerji ithal ediyoruz, cari açığın yapısal bir unsuru. Kâr transferleri, yapısal unsur. Bunların hepsi hazır kapasiteler. Paranın tamamının içeride kazanıldığı ve kâr marjı yüksek alanlardır. Sabit telefonlar, mobil telefonlar, banka, medya, perakende sektörü. Önümüzde ne var; Milli Piyango, otoyollar, enerji sektörü, bankalar. Tamamı paranın içeride kazanıldığı, dışarıya kâr transferi olarak giden sektörler.

– Dolayısıyla aslında kaygılanmak için ciddi sebebimiz var. Fakat bir koro söylemi de var. “Önemli olan cari açığın finanse edilebilirliğidir. Siz ona bakın.” Gerçekçi mi sizce?

Kısa dönem dengeleri açısından evet, finanse ediliyorsa sorun yok demektir. Ama uzun dönem dengeleri açısından baktığımızda, bunun geleceğe sorunlar devrettiğini de görmek lazım.

– Ne yapılmalı?

Yapılacak şey, tüm ekonomi yönetiminin ve bu konuda çalışan üniversiteler, uzmanlar herkesin bir seferberlik havası içinde, ekonominin rekabet gücünün nasıl artırılacağına çalışması lazım. Artık bizim ekonomi politikalarında odaklanacağımız nokta, küresel rekabettir. Hazine’de, Merkez Bankası’nda, DPT’de, DTM’de yüzlerce uzman var. Herkesin refleksi buraya odaklanırsa, bu piyasayla birlikte öngörmediğimiz sonuçlar üretilir. Ama sadece bireysel bir akılla bunların çözülebileceğini, hazır formül olduğunu söylemek yanlış olur. Mesela kurun dü-

şüşü, Merkez Bankası'nda yüzlerce uzman var, onlarda bir hassasiyet oluşturmaz; çünkü Merkez Bankası Kanunu diyor ki, Merkez Bankası'nın sorumluluğu fiyat istikrarıdır. Gece gündüz oradaki refleksler fiyat istikrarına göre şekilleniyor. Kur düşerken, ekonominin rekabet gücünün azalması, enflasyonun düşüşüne katkı sağladığı için rahatsız edici bulunmaz.

– Orada bir kanun değişikliği gerekiyor mu? Merkez Bankası'nın görevini genişletmek sözcülemi... Çünkü Merkez Bankası, FED'le kıyaslanmaktan rahatsız. Amerika'da FED'in büyümeyi destekleyen maddeleri var kanunda.

Aslında Merkez Bankası'nın fiyat istikrarı politikasıyla çalışmamak üzere, hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyeceğiyle ilgili bir ifade de var. Bizim kanunda var bu. Bir kere buradan benim anlatmaya çalıştığım şey, politikaların odaklanacağı hassasiyet alanının iyi belirlenmesi. Kurumsal kültüre dönüştürmek. Bu, olmadığı zaman olmuyor. Şu andaki Merkez Bankası Kanunu'yla da buraya yönelmek mümkün. Ben örneğin kur dedim. Olay sadece kur değil. Ama kur bu alanda çok önemli bir örnek. Çünkü kur düşünce kişi başına düşen milli gelir de yapay olarak artıyor. Bu siyaset açısından da güçlü bir söylem. “Kişi başına milli gelir, 2 600 dolardan 10 000 dolara çıktı” dediğiniz zaman bir siyasi, çok güçlü bir söylemde bulunuyor. Ama uzun vadede, ülke ekonomisinin gidişi açısından iş nereye ulaşıyor, bunun kurgulanması lazım. Herkes kendi yönetim dönemini kurtarmaktan öte, ülkenin geleceğini kurtarmak için seferber olmalı.

– Bunun yapıldığına dair bir işaret göremiyor musunuz? Ar-Ge Yasası bu amaçla hazırlandı?

Hayır. Ar-Ge dahil, bizim son dönem tartıştığımız konular arasındaydı. Tasarı da daha önce hazırlanmış, seçim sonrasına kalmıştı. Güçlü çalışmalar yapmak lazım. Bu, tüm kurumlarda temel bir hassasiyet haline gelmiş midir derseniz, hayır.

22. bölüm

1 Mart Tezkeresi

- ABD'in Irak'ı işgali öncesindeki Türkiye'den işbirliği talebi, AKP Hükümeti'nin kurulur kurulmaz karşılaştığı en önemli konulardan biriydi. Öncelikle meseleye terminoloji açısından bakarsak, ABD'nin Irak'ı "demokrasi götürme" adıyla işgali, sizce de işgal midir?

İşgaldir. Uluslararası hukuktaki tanım da budur. ABD, Irak'ta işgalci konumundadır. Aslında ABD başlangıçta, 11 Eylül ile Irak arasında doğrudan bağlantı kurmamıştı. Bunu, muhalefette olduğumuz dönemde, ABD Büyükelçiliği yetkililerinin yaptığı bilgilendirme ziyaretlerinden biliyorum. O sıralarda 11 Eylül olayları ile El Kaide arasında bağlantı kuruluyordu sadece. Hatta ilk bulgularına göre 11 Eylül ile Saddam arasında bağlantı olmadığını da söylüyorlardı. Daha sonra da Irak'ta nükleer silahların bulunduğuyla ilgili iddialar ABD yönetimi ile Saddam arasında çatışma konusu haline dönüştü. Operasyonun kuzeyden ve güneyden kara harekâtı şeklinde yapılmasına karar verildi.

Ardından Türkiye ile temaslar başladı. Dışişleri ve Başbakanlık düzeyinde başlayan bu temaslar doğrudan teklife dönüştü. Türkiye'den tam işbirliği istediler. Çok sayıda Amerikan askeri Türkiye'de konuşlanacak. Türkiye ile ABD birlikte operasyona katılacak, Saddam yönetimi devrilecek ve süreç tamamlanacak. Siyasetin buna karar vermesi gerekiyor. Çünkü yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de konuşlandırılması anayasamıza göre ancak Meclis kararına bağlıdır.

- Meclis'teki milletvekillerinin büyük çoğunluğu AKP'de, AKP de iktidarda. Dolayısıyla bu ateşten top da sizin sahanıza düştü.

Konunun önce hükümet düzeyinde çözülmesi, daha sonra bir tezkerre halinde Meclis'e gönderilmesi gerekiyordu. Bu izin, Meclis'ten evet oyunun çıkmasına bağlıydı. Tam işbirliğiyle ilgili müzakereler uzadı.

- Siz müzakerelerin herhangi bir yerinde bulundunuz mu?

Tam işbirliğine ilişkin müzakerelerin hiçbir yerinde bulunmadım.

- Ekonomik paket?

O da bizim dışımızda gelişti ve oluşturuldu. Önümüze geldikten son-

ra bilgilendik. Ama o paket zaten işbirliğinin bir parçasıydı. Çok ayrıntılı o paketin içinde, parayla ilgili madde de var. Bu madde aynı zamanda, operasyona katılmamızın maliyetlerini de içeriyor.

İşbirliğinin ayrıntısında ABD'ye ait askeri birimler, nereden çıkış yapacak, hangi güzergâh üzerinden kaç kişi geçecek, ne kadarı Türkiye'de konuşlanacak, bu harekât nasıl yapılacak, TSK'nın buna katılımı nasıl olacak, Irak'a girdikten sonra hangi bölgede yerleşecek, yönetim devrildikten sonra Irak'ın durumu ne olacak konuları var.

ABD ile Dışişleri Bakanlığımız arasında sürekli müzakere ediliyor. Geline noktalar hakkında zaman zaman bilgi veriliyor. Bakanlar Kurulu'nda Dışişleri, askeri birimlerin, bazı bakanların katıldığı toplantılar da oldu. Bunların bazısında ben de bulundum.

Operasyon boyunca Türkiye'de çok sayıda ABD askeri bulunacaktı. Türkiye bir lojistik üs gibi yerini alacak. Sayısı altmış bine çıkabilecek askeri birliğin Türkiye'de sürekli bulunmasından söz ediliyor. Önemli bir askeri gücümüzün de Irak'a sevki söz konusu. "Türk birlikleri, Irak'ta nerede konuşlanabilir?" dendiğinde, hep Sünni bölgesi düşünülüyordu. Ya Tıkrit'in içinde bulunduğu taraf, yani daha çok doğu veya Sünni bölgesinin batı tarafları olarak tartışılıyordu. Müzakereyi sürdürenler açısından da orası makulmuş gibi görülüyor. Altı milyar dolar hibe veya yirmi dört milyar dolar FED'in faiz oranından kredi konuşuluyordu.

Savaş ortamında para konuşmak ters geliyordu

– 2002 aralık ayı. O sıra Hazine'de de paketteki hibe kredisine dair yoğun toplantılar yapılıyordu.

Tam o günlerde Amerika Hazine bakan yardımcısı kalabalık bir heyetle beni ziyaret etmişti. Karar için değil de, bilgilendirme, karşılıklı durum değerlendirmesi amacını taşıyan bir ziyaretti. Görüşme sırasında, o sıralarda basında sürekli tartışılmakta olan parayla ilgili konu da doğal olarak geçti. Fakat ben, öyle bir aşamada işin parasal ayrıntılarını konuşmanın doğru olacağını düşünmüyordum.

– Kredi konusunu tartışmadınız mı?

Savaş ortamında para konuşmak bana ters geliyordu. O nedenle "Bizim aile geleneğimizde önemli konular konuşulurken paradan söz etmek ayıp sayılır. Onun için bu konuları konuşmak doğru değil" diyerek geçiştirdim.

– Bu sözlere, karşı bir değerlendirme geldi mi?

Hayır, bir şey söylemediler. Irak'ın bugünü, yarınıyla bağlantılı karşılıklı görüş alışverişinde bulunduk ve o ziyaret öylece tanımlandı.

- “Irak’a demokrasi götüreceklerini” size de söylediler mi?

O sıra yapılan bütün açıklamalarda bu vardı. Aslına bakarsanız, bir düşman seçecekseniz Saddamı iyi bir figürdü. Hem Irak halkının, hem dünya kamuoyunun olumlu algılamadığı bir isimdi. Türkiye’de de öyleydi.

- Tam da böyle değil galiba. Saddam’ın Türkiye’de hatırı sayılır bir sempatzamı vardı. Fakat tespitinizde önemli olan şey şu, gerçek anlamda düşmanınız olmayan biri, gerçek çıkarlarınızı saklayan kurgusal bir tehdide dönüştürülüyor ve düşman olarak tarif ediliyor.

Evet, aynen böyle olmuştur. Nitekim Türkiye açısından da sorun Saddam değildi. Sorun bölge güvenliği, istikrarı, Türkiye’nin geleceği. Bu süreç sonrasında biz bu bölgede ülke olarak hep var olacağız, ama işgalciler gidecek. O nedenle bölgedeki ilişkilerimiz açısından Türkiye’ye maliyetinin ne olacağı en önemli konuydu.

- Ama bir yandan da ideolojik altyapısı oluşturulmuş bir propaganda malzemesiydi. Bunun gerçek olmadığını hisseden vatandaş ve politikacılar topluluğu vardı. Sizin duygunuz neydi? İcracı bir konumdasınız, savunulması hiçbir yanı bulunmayan Irak’a demokrasi götürme söylemi karşısında ne hissediyordunuz?

Sayılan bu ve buna benzer gerekçelerin hiçbirisi, Türkiye’nin sürecin içinde bulunmasını gerektirmiyordu. Bunu çok iyi biliyordum. Bir kere rejimleri, her ülkenin kendi sorunudur. Her ülke kendi yönetim biçimini, kendi iç hukukunu düzenleme hakkına sahiptir. Bir rejimin dış müdahaleyle değiştirilmesinin, uluslararası hukukta da meşruiyeti olamaz.

- ABD’nin Irak’ı işgalinde, en yalın anlamda petrol ve su kaynaklarına sahip olma ve kontrol etme hedefi, herkesin bildiği sırlardan biri. Sizin değerlendirmeniz nedir?

Irak adeta petrol denizinin üzerinde. En uzun süre kullanılabilecek ispatlanmış rezervlere sahip. Hatta kesinleşmemiş başka rezervleri de var. Enerjinin en stratejik ürün olduğu bir çağda, dünya güçlerinin bundan bağımsız bir Irak stratejisi belirlemesi düşünülemez. Ben bir yandan iktisat tarihi dersi veriyorum. Orada insanlığın gelişiminin her dönemde kullandığı enerji miktarıyla bağlantılı olduğunu anlatıyorum. Her dönem daha çok enerji kullanan, daha büyük ekonomik güç olmuştur. Bu aynı zamanda askeri güç anlamına geliyor.

- Su da öyle?

Su da stratejik bir mal. Irak, Dicle ve Fırat nehirleri nedeniyle önemli bir su kaynağı. Bu da hesap dışı kalmış olamaz. Ama Türkiye’nin böyle

bir operasyon içinde bulunması başka riskler taşıyor. Bir kere bundan sonra bölgeyle sürekli kavga edecek, ya da bölgeyle barışık bir Türkiye ortaya çıkabilir. Nitekim, 1 Mart Tezkeresi reddedildiğinde, Türkiye tüm bölgede çok olumlu algılandı. Sadece bölgede değil, AB alanında bile “Türk demokrasisi konusunda ilk kez güçlü ve olumlu bir sinyal geldi. Demek ki Meclis Türkiye’de her şeye hâkimdir” denilmiştir.

– İşin aslını bilerek, ikna olmuş gibi görünüp tam işbirliğine evet demek nasıl bir süreç?

Ama ABD ile ilişkileri bozmanın da büyük riskleri var. Türkiye çok partili siyasi hayata geçtiğinden bugüne dek, ABD ile ilişkilerini en önemli konu olarak belirledi. Türk dış politikasında ABD’nin bazen stratejik ortaklık, bazen de işbirliği olarak anılan özel bir konumu vardır. Türkiye karar vermek zorunda. Her iki kararın da maliyetleri var. Her iki durumun da lehine, aleyhine düşüneceğimiz noktaları var.

Bugün baktığımızda şu söylenebilir; 1 Mart Tezkeresi Meclis’ten geçmiş olsaydı, Türkiye büyük olasılıkla Sünnilerin yaşadığı Irak’ın en riskli bölgesine yerleşmiş olacaktı. Sonraki dönemlerde çatışmaların ve saldırıların yaşandığı bölge hep o orta bölge olmuştur.

– O sıra başbakan Abdullah Gül, siz de başbakan yardımcısısınız. Bir araya gelip konuyu değerlendirir miydiniz?

Tabii. Tayyip Bey partinin genel başkanıydı ama Meclis’te değildi. Süreci yönetmenin çok zor olduğu bir dönemdi. Büyük kaygılarımız vardı. Başbakanlık’tan çok geç saatlerde ayrılıyorduk. Sayın Gül ayrılmadan, ben de Başbakanlık’tan çıkmazdım. Saat bazen on ikiyi geçirdi. İnsanın yalnızken paylaşacağı birini bulamadığı an sorun olur diye düşünürdüm.

Sürekli beraber siyaset yaptığı biriyle birlikte olmak, aynı kaderi paylaşmak anlamına gelir, ama bir bürokrat ile birlikte olmak, her zaman aynı kaderi paylaşmak anlamına gelmez.

Gerçekten çok zor bir süreçti. Tezkere, Bakanlar Kurulu’nda uzun uzun tartışıldı. Bütün bakanlar görüşlerini anlattı. Kaygılarını vurgulayan oldu. Hükümet sözcüsü sıfatıyla açıklama yapmak zorundaydım. Kullanılacak her kelimenin, hem kamuoyu, hem de parti ve Meclis grubunun algılaması açısından önemli olduğunu düşünüyordum. O arada kamuoyu baskısı geliyordu. Pek çok sivil toplum kuruluşu, aydın, yazar Meclis’i ziyaret ediyor, tezkereyi imzalamayın diye açıklamalar yapıyordu. Ama bir yanda da bir gerçek vardı; ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler.

– Kamuoyu muhalif, kabine içinde bu kadar kaygılı bakan var. Ama tezkerenin hükümete sevk edilmesi gerekiyor...

Meclis grubunun ikna edilmesi ayrı bir hadisedir. Oylamanın gizli ol-

ması önemlidir. Milletvekilleri ikna olmamışsa, o gizli oydan ne çıkacağını bilemezsiniz. Bir taraftan muhalefet sürekli aleyhte söylemlerde bulunuyor, diğer yandan genel hava, bizi tezkerenin kabulü yönüne çekiyordu. Hem diplomasi, hem güvenlik, hem istihbarat birimleri; yani bürokrasinin topyekûn konuyu takdimi, ele alış biçimi, bizi tezkerenin kabulüne doğru çekiyordu.

– Niye?

Türkiye'nin çıkarları açısından. Sadece teknik müzakere çerçevesinde düşünürseniz, hükümet olarak tezkerenin çıkması doğrultusunda kuşatılmış olduğunu hissedersiniz. O andaki ortam buydu.

– Bakanlar Kurulu'nda kaygıların odaklandığı nokta neydi? Askerlerimizin kendilerinin olmayan bir savaşta şehit düşme ihtimali konuşuldu mu?

Her şey konuşuldu. Çok sayıda yabancı askerin Türkiye'de varlığını sürdürecektir olması, bizim askerlerimizin orada çatışma ortamında kalacak olması. Şu çok telaffuz ediliyordu: Oradan her gün belli sayıda şehit cenazeleri geldiğinde biz ne hissederiz?

– Bunu yansıttınız mı peki?

Olabildiğince. Bakanlar Kurulu'ndan sonra, hükümet sözcüsü olarak Abdullah Bey ile ayaküstü müzakerenin ardından yaptığım açıklamada stratejik bir cümle vardı: “Tam işbirliği konusu Bakanlar Kurulu üyelerinden çoğunu tatmin etmemiştir.” Yaşadığımız ortamı kamuoyu ile içtenlikle paylaşma ihtiyacı hissetmiştim.

– O cümleyi söylerken ağırlık mı, hafiflik mi, ne hissettiniz?

Bir sorumluluğu yerine getirdiğim duygusundaydım.

– O cümle için mutabakat oluşmuş muydu?

Sadece Sayın Gül ile ayaküstü konuştuk, mutabık kaldık ve söyledim. Meclis'te oylama yapılacağı güne kadar, hükümet ile partiden kimse ne olacağını açıklamadı. Her şeye rağmen tezkereyi Meclis'e gönderdik. Çünkü bu, o günkü ortamda gereklilik haline gelmişti. Kaldı ki, basın da o dönem net değildi. “Türkiye tam işbirliği yaparsa, terörle mücadelede avantaj sağlar” diyenler vardı.

– Hatta ağırlıklı, daha doğrusu sesi daha yüksek çıkan görüş buydu...

Evet. Bu görüş sonraki dönemlerde “Orada olsaydık terörle mücadelede daha etkin olurduk” diye tekrarlandı. Dahası, Meclis tartışmalarında başbakan bir ara “Tezkerenin reddi yanlış” dedi. Ama ben, Tür-

kiye'nin ABD ile tam işbirliği sağlamış olsaydı terörle mücadelede ilave avantaj elde edeceğini düşünemiyorum.

- 1 mart öncesindeki kapalı grup toplantısındaki hava nasıldı?

Çok uzun tartışmalar oldu. Milletvekillerinin görüşleri yoğun biçimde alındı. Gül konuşma yaptı. Kabine cephesinden ne tam itiraz, ne tam destek havası veriliyordu; milletvekillerinin inisiyatifine bırakıyordu.

- Özellikle mi?

Algıları böyleydi çünkü. Genel başkan grup toplantısını yönetiyordu. Konuşan milletvekilleri arasında tezkereye şiddetle karşı çıkanlar da vardı. Neticede, Meclis Genel Kurulu'nun açılacağı saatlere kadar sürdü oturum. Yani Meclis açılmak üzereyken, o dakikalarda parti görüşü hâlâ kesin olarak belirlenmemiş, bir şey söylenmemişti.

- Neden?

Çünkü süreç uzadı. Ama sonunda söylendi. Grup toplantısı dağılırken genel başkanın ağzından "Bu tezkereye evet oyu verilecektir" sözü, bir yönlendirme olarak milletvekillerine iletildi. Gruptan çıkarken artık bütün milletvekilleri, "Parti yönetimi 'evet' istiyor" diye çıktı. Milletvekillerinin bir kısmı, tezkereye karşı olduğu halde, grup kararına uyma düşüncesiyle evet oyu vermişlerdir. Milletvekilleri genellikle parti kararına uyar. Tartışma zemini sonunda çıkan kararın kolektif süreçten geçtiğini, bireysel olarak farklı baksalar bile, sonunda ülke lehine olan şeyin bu karara uymak olduğuna inanırlar. Bu, en azından benim eğilimlerim açısından böyledir.

- İnanırlar mı, yoksa inanmaları gerektiğine mi inanırlar?

Ama bağlayıcı karar alınmadı. Tüzükteki gibi bağlayıcı değildi.

- Oysa bağlayıcı grup kararı alınmaması, olaya vicdan muhasebesi olarak bakıldığında bir avantaj sayılabilirdi.

Ama yine hayır oyu verenler oldu. Katılmayanlar da oldu. Çoğunluk evet oyu verdi. Ama o son oturumdaki, grup kararı niteliğinde çıkan evet yönündeki eğilim birçok kişiyi hayır oyu vermekten caydırmıştır.

- Siz?

Gizli olduğu için söylemeyeceğim.

Tezkereyi reddettiren aslında Erbakan Hoca'dır...

- Oylamanın hemen ardından umulmadık bir şey oldu. Başlangıçta kabul edildiği anons edilen tezkerenin reddedildiği ortaya çıktı.

Oyların hesabıyla ilgiliydi. Meclis başkanı, "evet" oylarının daha faz-

la çıkması nedeniyle “Tezkere kabul edilmiştir” diye açıkladı. Anında medyaya da sızdı. Ancak bürokratlar “Evetin çekimserlerin de dahil edileceği salt çoğunluk üzerinden çıkması lazım” diye uyardı.

- İlk anonsta çekimserler dahil edilmemişti, değil mi? Tek başına evetin yettiği değerlendirmesi üzerinden acele bir ilan olmuştu.

Çekimser oylar eklenince, evetler salt çoğunluğa ulaşamadı. Bunun için de tezkere reddedilmiş sayıldı. Aslında bürokratların uyarısı, yakın tarihimizden önemli bir olaya dayanıyordu. Mesut Yılmaz ile Tansu Çiller’in kurduğu 53. Hükümet, Meclis’ten güvenoyu almasına karşın, RP olarak biz, aynı gerekçeyle hükümetin evet oyu almış sayılmayacağı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştuk. Anayasa Mahkemesi de hükümetin güvenoyu almış sayılabilmesi için, katılanların salt çoğunluğunun “evet” oyunu alması gerektiğine karar vermişti. Yani neyin “evet” sayılacağı Anayasa Mahkemesi kararıyla daha önce belirlenmişti. Buradan şunu çıkarabiliriz: 53. Hükümet’in güvenoyu almamış sayılma kararı Sayın Erbakan’ın girişimi ve RP’nin açtığı davayla olmuştu. Oradan bakacak olursak 1 Mart Tezkeresi’ni Sayın Erbakan reddettirmiştir. Hoca’nın dikkatini çeken de hukukçu arkadaşımız Mustafa Kamalak’tı. Aslında anayasa maddesini birebir yorumladığınızda konu hemen anlaşılıyor. Ama üzerinde çok durulmadığından, Meclis’te çoğunluk oyu alan her şey “tamam kabul edilmiştir” diye geçiyordu.

- Mustafa Kamalak’ın hukukçuluğu, dikkatli gözü önemli sonuçlar doğurmuş.

Kamalak Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde İİBF dekanıydı. Bir ara oraya uğradığımda, bazı öğrenci ve hocalar “Hükümetin güvenoyu alamama konusu Mustafa Bey geldiğinde tartışılmıştı. Bu konunun mimarı üniversitemizdir. İptal ettirdiniz, ama hiç üniversitemizi anmadınız” diye sitem etmişti. Dolayısıyla 1 Mart Tezkeresi’ne “hayır” çıkmasına sağlanan katkı, zincirleme uzuyor galiba.

23. bölüm

Kadrolaşma ve geri dönen kararnameler

– **AKP Hükümeti, bürokrasiye atama yaparken, erkek bürokratlar için, eşin başörtülü olmasını “yazısız” bir kriter saydı mı? Mevcut tabloya bakıldığında rastlantı denmesi zor bir yoğunlaşma var çünkü.**

Atamalarda eşin başörtüsünün bir ölçü olduğunu hiç düşünmedim. Çünkü atamayı yapan kişilerin, ataması yapılan kişilerin eşinin kıyafetinin ne olduğu konusunda bilgili olabileceğini zannetmiyorum. Hele bununla ilgili bir araştırma, değerlendirme yapacaklarını hiç sanmıyorum. Dolayısıyla başörtüsünün atamayı yapanların niyetleriyle bağdaşmaz bir şey olduğunu düşünüyorum.

Ama şu var; ister istemez atamalarda, belli bir tanıdıklık, çalışma alışkanlıklarına, bilgi düzeyine, bürokrasideki güvenilirliğine uygunluk arayışı olduğunu söyleyebiliriz. Böyle düşündüğümüzde de ilgili başkanların, başbakanın tanıdığı yakın çevreden atamalar yapıyor olması, bu izlenimi destekler sonuçlar ortaya çıkarmış olabilir. Ama başörtüsünün bir tercih nedeni olabileceğini hiç düşünmedim.

– **Yakınlık derken, alt yakınlıkları da kastediyor musunuz? Cemaat, tarikat ilişkileri sözgelini.**

Şöyle düşünmek lazım, ben SBF mezunuyum. Öğrenciliğimden hocalığa, hocalıktan siyasetteki uzun yıllarıma kadar birçok insanla tanıştım. Bürokrasiyle tanışmam siyasetle başlamış. Bu süreç içinde görüştüğünüz, çalışma düzenini bildiğiniz pek çok kişi olmuş. Bunların arasında tercih yaparken ister istemez daha iyi bildiğinizi önceliyorsunuz. Bunu öncelediğiniz zaman; o ana kadarki çevreniz, konuştuğunuz insanlar kimlerse, onlar ağırlık kazanıyor. Öyle olunca da dışarıdan “Şöyle bir eğilim var sonucu” çıkarılabilir. Ama atamayı yapanların öyle bir niyeti olmaz.

Burada temel sorun bence şu: Bunu parti kuruluşunda da tartışmıştık, bazı üst düzey atamaların siyasete bağlı olduğunu kabul etsek de, yükselmenin belli bir unvana, objektif kriterlere göre oluşmasını sağlayalım demiştik. Bu genel müdür ve altı olabilir. Sicil mekanizması

içinde işlerse, yetenek ve liyakatler ön plana çıkabilir. Ama bunu uygulayamadık.

– **Neden?**

Böyle bir çalışma yasalaştırılamadı. Kamu yönetimi reformu, üzerinde ağırlıklı çalıştığımız temel reformdu. Başbakanlık düzeyinde uzun çalışma yapıldı. Ama kapsamlı kamu reformu çalışması gerçekten zor bir süreçtir.

– **Rahatsızlık mı yaratıyor?**

Evet. Konumunu etkilediğiniz herkes ayaklanıyor, rahatsız oluyor, kamu yönetimi reformu girdiğinde, tüm birimler konumu yükseltme, özlük haklarını artırma yarışına giriyor. Objektif verileri belirlemede, sisteme dair düzenlemelerde zorluk ortaya çıkıyor. Objektif kriterler herkesin işine gelmiyor. Tüm kamu yönetiminde huzursuzluk çıkıyor ve dirençler meydana geliyor. Biz kamu yönetimi reformu sırasında bu dirençlerle karşılaştık ve sonunda bu reform tamamlanamadı. Acil eylem planında tamamlanamayan maddeler, hep kamu yönetimi reformuyla ilgiliydi.

Yürekten inandığım bir şeydir bu: Toplumsal, kurumsal kültürlerin, başarıya, dürüstlüğe ve liyakate prim vermesi lazım. Bu sağlanabildiği takdirde Türkiye’de çok önemli bir reform yapılmış olur. Böyle olduğunda çalışanlar daha fazla yetki alabilmek, yükselebilmek için yetenekli ve liyakatli olmaları gerektiğine inanacak ve herkes kendisini oraya endeksleyerek çaba harcayacak.

– **Liyakatle yükselmenin oturması için çok zaman var mı?**

Türkiye’de başarılar değil, ilişkiler önemli. Herkes ilişkilerini geliştirmeye çalışıyor. İlişkilerinin görünen yüzünü geliştirmeye çalışıyor üstelik. Daha liyakatlıler, yetenekliler, yararlı olacak insanlar siz keşfetmediğiniz sürece köşelerinde kalıyor.

Atamalarda özeleştiriy yapıyorum

– **Kendi açınızdan bunu sağladığınızı söyleyebilir misiniz?**

Benim kurumlarda yapılan atamaların tamamı, kararnamelerden oluşan atamalardır. Kolektif karar sürecinin olduğu atamalar. Ama bu konuda geleneği aşabildiğimi ben de söyleyemem.

– **Neden?**

Pek çok nedeni var. Sistemin, kurumsal yapıların buna göre oluşturulup kurgulanması lazım. Bu, Türkiye’nin gerçekleştirebileceği en büyük reformlardan biridir. Sadece bir kişinin düşüncesinde kurgula-

dığı bir iş olmaktan çıkıp, çok geniş kapsamlı çalışmalarla yerleştirilebilecek bir olay olduğunu düşünüyorum. Aslına bakarsanız, kişisel olarak ben de geleneğe uydum. Türk bürokratik geleneğine uyduğumu söyleyebilirim.

– Bu bir özeleştirici galiba?

Evet, özeleştirici olarak söylüyorum.

– Dönemin cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer yüzlerce kararnameyi geri gönderdi. Bürokrasinin kilit noktaları Gül cumhurbaşkanı seçilinceye dek vekaletle yönetildi. Bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

Vekalet, tıkanma... Bunu da ne kadar olumsuzluk olarak algılayabiliriz bilemiyorum. Ama burada da şu var; demokrasi zaten güçlerin dağıldığı bir sistemdir. Cumhurbaşkanının vetolarını da sistemin sağlıklı işleyebilmesi için, anayasal düzenimize girmiş bir mekanizma olarak gördüm. Bu açıdan da faydalı buldum. Ne zaman bana sordularsa, cumhurbaşkanı vetolarını ve iadelerini, anayasal yetkilerini kullanıyor ve faydaları var diye yorumladım. Bu geçmişte de böyleydi. Her zaman böyle olacaktır. Çünkü bir yer tüm gücü topladığı zaman, onun denetimini zayıflıyor. Mutlak güç de yozlaştırır her zaman. Geçmiş iktidarlara baktığınızda kadrolaşma dediğiniz şeyi onlarda da görürüz. Türkiye’de iktidar olup da bürokraside kadrolaşmayan hiçbir siyasi parti yoktur. Hiçbiri. Hepsisi gelmiş ve kadrolaşmıştır. Kendisine yakın gördüklerini atamışlardır.

– Olağan mı peki?

Bizim geleneğimizdir. Ama doğru değil. İnsanlara kurdukları ilişkilere göre değil, başarılarına göre prim veren bir bürokratik yapı kurmadığımız sürece, bu ülkede etkin bir devlet yönetimi kurulmuş olamaz.

– Ümidiniz var mı?

Ümitliyim. Geçmişteki zorluklarına rağmen, yapılacak temel reformlardan biri olarak algılayıp gören bir anlayışın sonunda başarılı olacağını düşünüyorum. Şartlar da geçmişe göre daha uygun. Geçmişte ideolojilerin ağırlığı vardı. Soğuk savaşın, “benden olan, olmayan” ayrışması vardı. Bu anlayış Türkiye’de giderek zayıflıyor. Her siyasi parti, kendisini Türkiye gibi görmeye başlarsa, ayırım da ortadan kakar. Bu takdirde de geleneksel anlayışı nasıl değiştirelim sorusu gündeme gelir.

Bugün daha uygun bir konjonktürdeyiz. Bunu şu andaki gerginliğe bakarak söylemiyorum. Ama şu andaki gerginliklerin de zayıflayacağı ve geçici olduğunu düşündüğüm için söylüyorum. Belki bir, belki üç sene sonra Türkiye’yi çok rahatlamış göreceğiz.

– Ama dört yıl önce de Türkiye’nin çok rahatlamış olduğu düşünülüyordu. Dolayısıyla önemli olan kalıcılık değil mi?

Bu hep böyle olur. İki adım ileri, bir adım geri!

Merkez Bankası Başkanlığı’na atama

– İç gündemde 2006 yılına damgasını vuran birkaç olaydan biri Merkez Bankası başkanının atama sürecidir. Çağdaş ülkelerde merkez bankalarının, sahip olduğu özel önem dolayısıyla başkanlık atamaları için son gün beklenmez. Görev süresi dolanın yerine kim atanacağını önceden belli olduğu söylenir. Bizde de böyle olmaz mıydı?

Doğru. Örneğin ABD’de görevi devretmeden önce yeni başkan bellidir. Ama Türkiye’ye baktığımızda, sadece bu son Merkez Bankası başkanı ataması değil, daha önceki atamalarda da eski başkanın görev süresi bittikten sonra uzun süre beklendiğini görüyoruz. Yani bu ilk ve tek örnek değil, yaygın ve genel bir örnek. Bence doğru değil. Eskiden beri hep böyle olması, sonraki atama süreçlerinin de aynı olmasını gerektirmez.

– Ama bu kez çok tartışılmasının sebebi değişti. Önceki başkan atamalarından farklı olarak, bu atama Merkez Bankası’na bağımsızlık hüviyeti veren yasa değişikliğinden sonraya rast gelen ilk atamayıydı. Dolayısıyla konu, banka bağımsızlığı ekseninde tartışıldı.

Doğru. Yeni Merkez Bankası anlayışında daha bağımsız bir yapı var. Bu bağımsız yapıyla belirsizlik bağdaşmaz. Bunu kabul ediyorum. Ama burada süreç daha çok, kimin atanacağı soru işareti olduğu için tartışılıyordu.

Ak Parti, para banka işlerinde uzman, belli çevrelerin oraya yakıştırdığı ve kendilerine yakınlığı olmadığı halde var olabilecek bazı kişileri buraya tercih edecek mi sorusu, bir anlamda Ak Parti’nin test edilmesi anlamına geliyordu.

“Bir açılımla, AB süreciyle başladılar, herkesi kucaklayacaklarını söylediler. Ama bazı zamanlarda soru işaretleri de bıraktılar. Şimdi sınav dönemi geldi! Bakalım Ak Parti, kendisine yakın fikirde olmayan birini oraya tercih edecek mi?” diye sorgulama başladı. Kimler tarafından? Ak Parti’yi kaygıyla izleyen, şüpheleri, tereddütleri olan çevreler tarafından.

– Fakat bu kaygı lokal düzeyde kalmadı. Uluslararası ekonomiye açık olduğumuz için Batı’da da yankılandı bu konu.

Piyasalar zaten Merkez Bankası’nı her zaman yakından izler. Orada bir isim, Erdem Başçı’nın kararnamesi gidip geri döndü. Yeni öne-

rilen isim ortaya çıkınca bu da hemen “Aileden. Anlaşılan bunlar açılım sağlayamayacak” denildi. Israrlı baskılar ve talepler ortaya çıktı. Hatta şunu söyleyeyim; değişik oda ve kuruluşların ziyaretlerinde, TÜSİAD gibi tam vakti gelmediği halde, beklentilerinin orayı dolduracak, fikirdaş arama görüntüsü oluşturmıyacak bir isim olması istekleri ifade ediliyordu. Önce Erdem Başcı denildi. Bu ismin gizli tutulması kaygıları artırdı. İkinci kez Adnan Büyükdenez. Giden kararname sayısını hatırlamıyorum.

Ben de kamuoyuna açıklanınca öğrendim

– Neden?

Çünkü Bakanlar Kurulu kararıyla yapılan atamada, bakanların tamamı atanan isimden haberdar olmuyor. Genellikle ilgili bakan ile başbakan biliyor. Diğerleri bilmedikleri bir isim için boş kararnameye imza atıyorlar. Beş yılda gördüğüm atama kararnamelerin büyük çoğunluğu böyledir. Başbakan ilgili bakanla görüşüyor, isim belirliyor; imzaya açılıp sonra isim yazılıyor.

– İmzalar tamamlanıp gönderilirken son aşamada mı isim yazılıyor?

Evet.

– Başbakan kabine arkadaşlarına güvensizlik mi duyuyor?

Belki tartışılmasını istemiyor. Sonra her bakanın kendisiyle ilgili kararnameler bulunduğı için, diğer arkadaşların görev alanına girmek istemiyor.

– Bu herkesin gönüllü uyum gösterdiği bir şey mi? Yoksa bir “parti kültürü” mü?

Bizdeki demokrasinin işleyişiyle ilgili bir şey. Milletvekilleri her konuyu genel başkanla tartışmaz. Eğer kuralları çok genel belirlerseniz, çok fazla vazgeçilemezler listesi yaparsanız, her gün beş kez kavga etmeniz gerekir.

– Bunu uygulamayı olumladığınız biçimde mi yorumlayacağız, tespit olarak mı?

Hayır, tespit olarak söylüyorum. O zaman bazı konularda fazla ısrarcı, sorgulayıcı olmuyorsunuz. Bir atama yapılacak, atamada imzanız olduğuna göre, bilmek en doğal hakkınızdır. Ama eğer başbakan sizin bilmenizi değil de, sadece imza atmanızı istiyorsa, “Hayır, bilmek hakkım, gördükten sonra imzalarım” deme hakkınız elbette var. Ama bunu her seferinde söylerseniz problem olur. Aslında uzaktan baktığınızda,

uyumsuz gördüğünüz insanların da uyum adına ne kadar fedakârlık yaptığını anlarsınız...

– Kendinizden söz ediyor olmalısınız...

Türkiye’de önceki dönemlerde de böyleymiş. Bazen eskiyi yaşayanlara sorarım. Mesela vali kararnameleri de böyle olurmuş. Türkiye’nin sadece son yıllarda yaşadığı bir şey değil.

– Bir toz bulutu etrafında isimler tartışılıyor, kararnameler gidiyor geliyor; ama bu isimler hep başbakana veya partiye yakın isimler, öyle değil mi?

Evet. Gündeme gelen isimlerin tümü Ak Parti’ye yakın isimlerdi, veya düşünce olarak başbakanın yakın gördüğü isimlerdi.

Merkez Bankası gibi bir konuda bile “aile” dışına çıkacak, kucaklayacak bir tavır sergileyemiyor diye yoğun eleştiriler oldu. Sonunda Sayın Durmuş Yılmaz atandı. Onun kararnamesinin gönderildiğini de kimse tespit edemedi. Gizli tutuldu. O gizlilik dönemi yine endişelerle birlikte tartışıldı. Sonunda kararname onaylanıp geldikten sonra bahsettiğim çevreler “Yine dışarıya açılmadılar. Merkez Bankası’nda bile yapamadıklarına göre, bunların Türkiye’yi kucaklamaya niyeti yok” diye hüküm verme noktasına geldiler. Türkiye normal koşullarda olsa bu söylediklerimde endişelenecek, telaşlanacak, eleştirilecek bir şey olmaz. Çünkü Durmuş Yılmaz’ı Merkez Bankası eski başkanı da olumlu nitelimişti. “İyi bir atama olmuştur” diye tanımladı. Tereddüt oluşturan bir isim değildi. Ama bununla birlikte Türkiye’de var olan koşullar maalesef bunu da kırılma noktası haline dönüştürmüştür.

– Merkez Bankası başkanlığına Durmuş Yılmaz’ın atandığını, siz de mi açıklanınca öğrendiniz?

Evet.

Erol Evcil görüşmesi

Sivas'ta beni yıpratıyorlardı

– Siyasi çizginiz boyunca savunduğunuz birtakım prensip ve değerler var. Buna karşın 2004 yılının sonbahar aylarında Erol Evcil ile görüştünüz. Bu olayı haberleştirdiğimiz sırada nedenlerini o zaman konuşmuştuk. Ama ayrıntıları o sırada haberlerde yer almamıştı. Adli sicili bu kadar kabarık bir kişiyle görüşmeyi sakıncalı bulmadınız mı? Olayı o günkü değerlendirmenizle bugün arasında fark var mı?

O günlerde olaya şöyle bakmıştım: Birincisi, Sivas Demir-Çelik, Sivas kamuoyunun ilgilendiği en önemli konuydu. 2002 seçimlerinden önce, bizden oranın işletmeye açılması isteniyordu. Çünkü yıllardır çalışmayan, işçilerin başka yerlere dağıtıldığı, ne Sivas ekonomisi ne Türkiye ekonomisine hiçbir katkısı olmayan kapalı bir işyeri durumundaydı. Bu duruma gelmesinin başlangıcı da 1998 yılındaki özelleştirmedir. ÖİB burayı bir işadamları grubuna sattı; Sivaslı girişimciler grubuna. Bunun içinde Sivaslı sivil toplum kuruluşları, işadamları, özellikle İstanbul ağırlıklı bir işadamı gurubu vardı. Burayı birlikte satın aldılar.

Özelleştirme İdaresi de alanlara devretti. Yani 1998'de satılmış, kamuyla, devletle ilişkisi kalmanuş. Sahipleri de var. Ama buna rağmen Sivas, konuyu bir siyasi sorun olarak görüyor, “siyaset isterse burayı çalıştırır” diyordu.

– İstihdam sağlanacağı gibi gerekçelerle mi?

Tamamen bu nedenle. Kapandığında orada altı yüz işçi ve memur vardı. Altı yüz kişinin Sivas merkezinde istihdam edilebildiği bir işyeri, büyük işyeri olarak kabul edilmelidir.

Sivas ekonomisine doğrudan, ülke ekonomisine dolaylı katkıları var. Yerel basın sürekli bunu bize talep biçiminde iletiyor. Sivas'a her gidişimizde televizyon programları, basın toplantılarının değişmez konusu. Vatandaş da soruyor, sorguluyor.

Hükümet olarak bir Bakanlar Kurulu toplantısını Sivas'ta yapmıştık. Sayın Başbakan, Sivas'la ilgili projeler açıklamıştı. Sivas'ın temel so-

runlarını, kendi bakış açısını açıklamıştı. Sivas Demir-Çelik'le ilgili konuyu da benim takip edeceğimi söylemişti. Çünkü Sivas'ta herkes bu konuyu soruyor. Sivas'taki bazı odaların da ortaklığı bulunduğunu öğrenip burayı çalıştırın, işletin diye zorlamama karşın, ortakların hiçbirinden netice çıkmadı. Devlet de sattığı bir yerin nasıl işletileceğine dair bir usul ve yönetime sahip değil. Hisselerin büyük çoğunluğunu üzerinde toplamış olan bir isim vardı. SDÇİ gündeme geldiğinde hemen o isim anılırdı.

- Selahattin Rüstemoğlu, değil mi?

Evet. Rüstemoğlu hisselerin yüzde doksanını toplamış. SDÇİ'yi işler hale getirmek için faaliyete başlamışlar. Oranın bakım onarımıyla ilgili işçi istihdam etmişler. Bunları sonradan duyuyorum. Sivas'ta yerel basında da "Biz burayı çalıştıracakız, ama bakan engel oluyor" diye konuşmalar yapıyor. "Bizim seçtiğimiz, güvendiğimiz bakan engelliyor" şeklinde haber çıkınca Sivaslılar bundan etkilendi.

Sadece bu fısıltı bile, seçim bölgemde beni yıpratmaya yetecek bir hadisedir. Siyaseten böyle bir konumum var. Bu haberleri duyunca rahatsız oldum. Nasıl çalışmaya başladılar, nasıl işletecekler bilmiyorum. Ama orada önemli olan hadise, sürecin aleyhime işletilmesi. Sonunda aradan herhalde epeyi zaman geçtikten sonra, buranın Rüstemoğlu tarafından Erol Evcil'e satılmış olabileceğiyle ilgili rivayetler geldi.

- TMSF'nin batık Kentbank alacaklarını tahsil etme sürecinde, SDÇİ'nin ÖİB'den alınırken bankanın verdiği teminat mektubu konusuyla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştı. TMSF o süreçte burayı Evcil'in almak istediğiyle ilgili bilgiler alıyor.

Evet. Ben bu kadar ayrıntıyı bilmiyorum. Ama Rüstemoğlu'nun fabrikayı Evcil'e satmış olabileceği bilgisi yaygınlık kazanıp pekişince, benim açımdan konu daha da hassas bir hale geldi. Bu bilgi bana ulaştı. Böyle bir noktada da Evcil'in benimle görüşmek istediği haberi geldi.

- Talep bir aracıyla mı gönderildi?

Görüşme isteğini Hasan İncekara ilettili.

İhtiyatsız davrandığımı düşünebilirim

- Fon kurulu üyesi...

Evet. Önce tereddüt ettim. Fakat Sivas'ta aleyhime kampanya devam ediyor, fısıltı yoluyla sürekli yayılıyordu. Devralıp almadığı ayrı bir konu. Ama aleyhimdeki havanın kaldırılması gerekir düşüncesiyle,

madem görüşmek istiyor, gelsin görüşelim diye düşündüm. Orada ihtiyatsız davrandığımı düşünebilirim.

– İhtiyatsızlık olarak nitelediğinize göre neden görüştünüz?

Daha önce yargılanmış çıkmış, dışarıda olduğuna göre, bir vatandaşla, herhangi bir kişiyle veya kanunen suç işlemiş veya zanlı konumundaki bir kişiyle de belli bir üslup içinde görüşülebileceğini düşündüm.

– TMSF’nin, Evcil’in ödediği parayla ilgili olarak MASAK’tan kara para takibi talebi olduğundan haberdar değil misiniz?

Bizim görüştüğümüz tarihlerde TMSF henüz kara para takibi istemiyle MASAK’a başvurmamıştı. O daha sonraki bir gelişme.

– Bildiğiniz ne?

Fabrikanın ona devredilmiş olduğu kesinlik kazanmış gibiydi.

– Erol Evcil’e dönük suçlamaları, aldığı cezaları, cinayet azmettiricisi olarak yargılandığını biliyor musunuz?

İsmen bildiğim biri. Ama daha önceki hadiselerle ilgili ayrıntıları da birebir takip etmiş değildim.

– Özel olarak merak etmediniz mi?

Hayır, özel olarak ilgilenmedim. Ama bu ismin bazı olumsuz olaylar içinde geçtiğini biliyorum. Başbakanlık’ta görüşmem doğru olmaz diye GAP’a gelmesini söyledim. GAP bana bağlı bir birim. Oraya geldi, yalnız da görüşmedik.

– Kimler vardı?

Oradaki odamı az kullanırdım. Gittiğimde yalnız bırakmazlardı. GAP İdaresi başkanı, başkan yardımcıları... İçeriye de izinle, icazetle girmezlerdi. Gelirlerdi.

Baş başa kalmayı arzu etmedim

– Siz de Evcil ile baş başa kalmayı istemediniz anlaşılan.

Tabii. Böyle bir şey arzu etmedim. Evet. GAP başkanı, başkan yardımcıları da odadaydı. Kısa bir görüşme oldu. Giriş cümlelerinden sonraki ilk sorunu, “Burası sizin mi?” oldu. “Bazı yakınlarımın” dedi. Ben de yakınlarımın olması, kendisine vereceğim mesaj açısından yeterlidir diye düşündüm.

– Konuyu nasıl dile getirdiniz?

Sivas’ta Rüstemoğlu ile oradaki kişilerin aleyhime oluşturdukları ha-

vadan rahatsız olduğumu, bunu doğru bulmadığımı söyledim. Aleyhimdeki konuşmaların bitirilmesi gerektiğini ifade ettim. Çünkü bu konu Sivas'ta öteden beri hassas bir konudur. 1998'de Demir-Çelik'in kapanmaya başlamasından itibaren, Sivas'ta çok konuşulan bir senaryo vardır. SDÇİ burada kârlı değilmiş. Makineleri söküp nakliye masraflarının düşük olacağı, limana yakın yere taşıma söylentileri yoğunlaşmıştı. Bunu hatırlatarak "Sakin SDÇİ'yi Sivas'tan taşımaya kalkmayın" dedim. Ama asıl çağırma maksadım Sivas'taki olaylardı.

– TMSF'ye yatırılan para konusu...

Hiçbir şey sormadım. Çünkü benim demedi zaten.

– Görüşme ne kadar sürdü?

On beş dakika kadar.

– Benzer bir durum ortaya çıksa, adli sicili bu kadar kabarık biriyle, seçim bölgenize ilişkin bir konuda görüşür müsünüz?

Aslında ben bu görüşmeyi yaparken kamuoyundan gizli yaptığımı düşünmemiştim. Çünkü resmen çağırdım. Resmi bir binada görüştüm. Girerken çıkarken kurumdaki herkes, odacı, hizmetli gördü. Siciline rağmen görüşülebileceğini düşünmüştüm. Çünkü serbestti. Davası sürse bile aranmıyordu. Ticari anlamda bir işin başındaydı.

Siyaset öyle yoğun bir iştir ki, hiç unmadığınız, tahmin etmediğiniz konular çevrenizde dolaşır. Zaman zaman bundan kaçamazsınız. Örneğin yüzlerce, binlerce fotoğraf çektirmişsinizdir. Caddede giderken, hiç tanımadığınız biri fotoğraf çektirelim der. Olmaz kardeşim, savcılıktan temiz kâğıdı getir öyle çektireyim diyemeyiz. O fotoğraf çektirenler çok sakıncalı kişiler de olabilir. Ama bunu ayıklamaya kalktığımızda siyaset yapamayız. Hiç istemediğimiz kalabalıklarda bulunmak zorunda kalabiliriz. Bu, siyasetin karakteridir. Sivas'taki kamuoyu ve algılama nedeniyle, benim için çok ciddi bir konuydu bu. Üzerimde yoğun baskı oluşturmuştu. O nedenle çağırdım ve konuştum. Daha sonraki süreçte TMSF, yapılan ödemeleri MASAK'a sordu.

– TMSF üyesi İncekara'nın, üyeliği sırasında Evcil ile işbirliği yaptığı iddiaları haber olarak yer aldı. O dönem bu haberi sizinle de, İncekara ile de görüşerek takip etmiştim. Ancak sonra usulsüz taleplerde bulunduğu gündeme geldi. Sizin, usulsüz taleplerini bilmenize karşın görevden almadığınız yönünde haberler çıktı. Bu haberler doğru mu?

Hasan İncekara daha önceden tanıdığım biri değildir. Bankacılıktan anlayan bir danışmana ihtiyaç duymuştum. BDDK benimle ilgili bir kurum olduktan sonra, yakın tanıdıklarına danışmana ihtiyacım olduğu-

nu söyledim. Önce gelen danışman arkadaşlardan birinin tavsiyesi üzerine, danışman olarak aldım. Daha sonra TMSF üyesi oldu.

– Siz önermiştiniz, değil mi?

Bakanlar Kurulu kararıyla atandı, ama benim referansınla. Danışmanlığı döneminde kulağıma olumsuz hiçbir şey gelmemiştir. Bu Evcil meselesiyle ilgili olarak takılmadım.

– Takılmadım derken kastınız ne?

Daha sonra istifasının alınışı ile bu konu arasında bağlantı kurdum.

– Çünkü?

Çünkü görüşmek istiyor deyince, gelsin görüşeyim diyen benim. Benim istediğim bir şeyden dolayı görevden alınış olmam düşünülemez. Ama buna yakın tarihlerde, kısa bir süre sonra TMSF başkanı, Hasan'dan memnun olmadığını söyledi. Çok ayrıntılı bilgi vermedi. Rahatsız olduğu konularda haklı olabileceğini düşündüm. Fakat o ara bir işadınının yakını gelerek, İncekara'nın kendisinden bir menfaat talep ettiğini söyledi. Bu tip şeyleri delillendirmek çok zordur. Hukuken yapabileceğiniz hiçbir şey olmaz. Ama söylenen şeyin doğru olduğuna kanaat getirirseniz, orada idari inisiyatif kullanarak yapabileceğiniz bir şeyler olabileceğini düşünebilirsiniz.

– Menfaat talebi, haberlerde çıktığı gibi “apartman talebi” miydi?

Bana apartman dairesi demediler. Somut isimlendirmede olmadı. Ama bu nitelikteki gelişmelere dair kanaat oluşunca buna istinaden çağırdım ve istifasını istedim. Bir süre direndi, vermek istemedi.

– Gerekçe belirttiniz mi?

Çok ısrar etti, ama kendisine söylemedim. Bir bakan, “İstifa etmen gerekiyor” diyorsa, bunun ciddi nedenleri vardır. Üstelik bir süre de yanında çalışmışsa. İstifa etmen gerekiyor diyerek istifa dilekçesini aldım. Dilekçesini, başka bir göreve atanması talebini içerecek şekilde verdi. Çünkü kurul üyelerini görevleri bitince, yasa gereği görevlendirmek durumundasınız. Bu nedenle DPT'de görevlendirdik. DPT'deki görevi de daha düşük olduğu için tatmin edici değildi. Devam sorumluları olduğu için DPT'deki görevine de son verildi.

– Başbakanın, TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün aktardığı bilgiler çerçevesinde İncekara'nın görevden alınması yönünde talebi, talimatı oldu mu?

Hayır. Bu iddia basında yer aldı. Ama başbakan bu konuda bana hiçbir şey söylememiştir. Görevden alınmasıyla başbakan arasında hiçbir ilişki yok.

– İncekara görevden alındıktan sonra, yakın zamana kadar değişik aralıklarla rüşvet iddiaları eksik olmadı. Bunun için girişimde bulundunuz mu?

– Ta başında bütün iddiaları da içerecek şekilde konunun incelenmesi için Başbakanlık Teftiş Kurulu'na yazı yazdım. Kurul rapor hazırladı. Suç duyurusu talebi içeriyordu. Buna istinaden de savcılık soruşturma izni istedi, verdim. Ancak savcılık delil yetersizliği nedeniyle takipsizlik kararı verdi.

Erdemir'e ağabeyin getirilmesi

Geçim sıkıntısı çekmeyen yakınım halen yok

– Bu başlık altında sormak istediğim bir ikinci konu da, başbakan yardımcısı olduktan çok kısa bir süre sonra, özelleştirme alanı henüz size bağlıken, o dönem henüz özelleştirilmemiş olan Erdemir'e ağabeyiniz Abdullah Şener'in getirilmesi. Çizginiz açısından bu konuda size yönelen eleştirilere hak verdiğiniz oldu mu?

Önce başka bir şey söyleyeyim. Biz altı kardeşiz. Hem amcalarım, hem de dayılarım tarafından kalabalık sayılırız. On altı yıl siyaset yaptım. Yakınlarımla ilgili hiç kimse, herhangi bir olumsuz şey söylememiştir. Şunu hem kardeşlerim, hem amca, dayı çocukları ve bütün akrabalarım itibarıyla rahatlıkla söyleyebilirim ki, geçim sıkıntısı çekmeyen, hayat mücadelesi vermeyen kimse yoktur.

– Halihazırda da mı?

Evet halihazırda da. Devletin hiçbir kurumunda, daire başkanlığı dahil, hiçbir kademede akrabam yok, ne daha önce, ne şimdi. Akrabalarım, yakınlarım arasında büyük işadanıdır, şunu bunu yapmıştır diyebileceğiniz bir tek kimse yok. Halbuki, Türkiye'de bırakın on altı yılda, üç beş yılda bile ülkenin anılan zenginleri arasında giren çok sayıda insan vardır. Zaman zaman düşünürüm yakın çevreme işkence mi yaptım diye.

– Siyasete girerek mi?

Evet. Çünkü benim siyasetteki varlığım nedeniyle onlar zor günler yaşadı. Bunda benim siyasette oluşumun etkisi var mı diye hep kendimi sorgularım. Hiç unutmam, kardeşlerimden biri bir gün “Senin yüzünden ziyaretçilerin çay parasını ödeyemiyorum” dedi. Yani “Sen siyasettesin, bu nedenle o kadar çok insan bize uğruyor ki, bu yoğunluğun normal ikram maliyetini bile karşılayamaz duruma düştüm” demek istedi. Yani bir taraftan da çevremi zora sokmuş bir siyasetçi gibi görüyorum kendimi.

– Erdemir ve ağabeyinize gelecek olursak?

Erdemir'le ilgili o işlem, bilinen anlamda bir atama değil aslında.

Kendi genel kurulunda yönetim oluşturuluyor. Ama basın, ilgili bakanın, bu genel kurula etkisi olacağı düşüncesiyle atama diye ifade etmişti. Onlarca akrabası, yakını, kardeşi ve çok önemli bürokratik görevler üstlenen hiçbir politikacı hakkında, bu konu konuşulduğu kadar konuşulmadı.

Ben biliyorum, bizim kabinede bile, yakınları çok üst düzey görevlere getirildiği halde bunlar yazılmadı. Bilindiği halde yazılmadı. Ama Abdullah Şener Erdemir yönetim kurulu üyesi oldu. Sadece o gün değil; ondan sonraki zamanlarda bile kenardan köşeden sürekli bu konuya vurgu yapıldığını gördüm. Abdullah Şener SBF mezunudur. Teftiş Kurulu Başkanlığı yapmıştır, kendi dönemindeki bütün arkadaşları içinde, şu anda bürokraside en ihmal edilmiş isimdir. Şu an kızahtadır.

Dürüstlük konusunda ender bir kişiliktir

– Hangi kurumda?

Tügsaş özelleştirildiği için “havuz”dan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na gönderildi. “Havuz”dan gönderilen normal bir eleman hangi görevde olursa, o da o görevde. O da beni sorguluyor. “Senin yüzünden, bana göre çok daha düşük konumlarda olması gereken tüm dönem arkadaşlarım çok iyi yerde. Ben normal kamu görevlisi olarak hayata devam etmek zorundayım. Bunun sebebi sensin” diyor. Bunları yüzüme karşı söylemiyor ama, karşılaştığımızda bakışlarıyla bunu bana söylediğini hissediyorum. Yani burada bir terslik yok mu?

Ben, ağabeyimin bilgi birikimi, yeteneği, liyakati konusunda hiç şüphesi olmayan biriyim. İkincisi, ağabeyim dürüstlük konusunda, Türkiye’de çok ender bulunacak bir kişiliğe sahiptir. Ben onun bu konudaki titizliğini kendim için söyleyemem. Yakın mesai arkadaşlarının bana anlattıklarından biliyorum. Kendisi de bunları benimle konuşmaz. Bir özel ihtiyacı için, masadaki kamu kâğıdını kullanmadığını söyler arkadaşları.

Erdemir gibi, dünyanın parasının döndüğü, üstelik kamu sayılmadığı için tamamen özel sektör mantığına göre işleyecek bir yerde, vurguluyorum, kamu denetimi olmadığı bir yer, üstelik müfettişlik yapmış, denetimle uğraşmış, kimliğine, kişiliğine, kamu malının nasıl hassasiyetle koruduğuna inandığım bir kişinin... Daha açık söyleyeyim; bu nitelikleri nedeniyle, ona benzer bir insanı ben hâlâ bilmiyorum. Tam tersine, orada güvenilir biri bulunsun diye özellikle koydum. Ama çok gürültü çıktı.

Önce şöyle yorumladım, demir-çelik lobisinin o eski alışkanlıkları yüzünden, yani lobinin o alışkanlıkları sürdürememe ihtimaline karşı bir saldırı olarak nitelendirdim. Bu konuda yazılıp çizilenler de hangi sermaye grubunun etkisiyle veya adamı sıfatıyla bunu yazıp çiziyor diye hep düşünmüşümdür. Ama ilk kez söylüyorum, geldiği görev itiba-

riyle, alacağı para sekiz yüz milyon liraydı. Peki niye bu kadar önem atfediliyor? Gayrimeşru para ve imkânın dönme ihtimali çok yüksek bir yer olduğu için. Ülkedeki başka önemli sektörlerin de ilgi alanı olduğu için bu kadar önem atfediliyor.

Burası özlük haklarına etki eden bir yer değil. Sadece görevde bulunduğu sürece, şu anda en düşük memur maaşı kadar ilave maaş alınan bir yer. Bir de bir makam arabası veriliyordu. Onu da kullanmamıştır. Sonra da bu konunun ikide bir yazılması nedeniyle kendisi bırakmıştır. Ama konunun hafızalarda hâlâ canlı kalışı, Türkiye’de bazı yerlerle mücadelenin ne kadar güç olduğunu gösteriyor.

– Bugün de o olayda demir-çelik lobisinin etkili olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Benim kanaatim, bu bağlantının olduğu yönünde.

– Ama demir-çelik lobilerinin basın üzerindeki etkileri iddianızdan önce, bu olay zaten başlı başına, siyasi literatürde nepotizm olarak nitelenen akraba kayırmaya girmiyor mu?

Hayır, ben gene ısrarla söylüyorum, ben akçalı konularda kendisi kadar güvenebileceğim ikinci bir insana henüz rastlamadım. Bir de eski Bayındırlık ve İskan Bakanı Cevat Ayhan’ı tanırım.

– Bunu anlayabiliyorum, ama görüntü olarak, dürüstlük atfedilmiş bir politikacının kardeşini ataması kulağa iyi geliyor mu?

Ama o şirketin yasal ve formel olarak sağladığı imkân önemli değil. Önemli olan nemalanma potansiyeline uygun bir zemin olması. Ama ben biliyorum ki, ağabeyimin oradaki varlığı, böyle bir imkânı ona sağlamayacaktı. Üstelik denetim fonksiyonunu icra edecek orada.

– Bu düşüncelerinizin o sırada kamuoyuna ilan ve izah edilmesi daha aydınlatıcı olmaz mıydı?

Türkiye’de o kadar çok örnek ve uygulama olduğu yerde diğerleri neden gündeme gelmedi, ben de bilmiyorum. Mesela Turgut Özal’ın Yusuf Bozkurt Özal’ı DPT müsteşarı ataması bu kadar tartışılmış mıdır?

26. bölüm

Siyasette üslup ve tarz

– Başbakan Erdoğan ile aranızda özelleştirme konusuyla başlayan çatlak zamanla ilerledi. O çatlak yol alırken neler oldu? Ayrışma somut olarak nasıl yaşandı?

Dışarıdan baktığınızda, ayrışmayı somut olaylar çerçevesinde değerlendirebiliriz. Kamuoyu da bir partiyi, hükümeti veya bir siyasi kadroyu izlerken, böyle bir ayrışmayı somut olaylara dayanarak gözlemler ve yorumlar. Belki daha çarpıcı, daha somut gerçekçi tespitlere imkân verdiği için böyledir. Ama şunu kesin olarak söyleyebilirim ki, Sayın Başbakan ile siyaset üslubumuz başından beri farklıydı. Bu farklı siyaset üslubu ve tarzı, dışarıdan bakanlar açısından, somut olaylarla ayrışma görüntüsü vermiştir. İşin özünde de bu ayrışma vardı.

– Başbakanın üslubu hep böyle gergin miydi?

Partinin kuruluş safhasında siyasi yaşağı vardı. Yasaklı döneminde üslubu daha yumuşak, daha uyumluydu. Parti programı hazırlanırken, ilk söylemlerde yanındakilere daha değer veren ve toplumu kucaklayan bir üslubu vardı. Bu üslup aynı zamanda benim üslubumdü. Yani başlarken aslında aynı duygularla başlamıştık. Ama süreç içinde bunun özde aynı olmadığı ortaya çıktı. O program değişmedi. Ama yazılı metne rağmen, “yürüyüşlerde” farklılıklar ortaya çıktı.

– Neydi bu temel farklılıklar?

Birincisi; Sayın Başbakan sert üsluptan, sert eleştiriden hoşlanır. Bu üslup zaman zaman da kavgaya dönüşür. Hatta öfkesi bir hitabet sanatına dönüşür! Ancak Ak Parti kurulurken ve öncesinde, Türk siyasetinin temel yanlısının bu üslup olduğuna karar vermiştim.

– Siyasi hayatın genel deneyimleri mi? Özellikle hangileri?

Elbette. Aslında ben de ilk milletvekili olduğum günlerde, “siyaset ne söyler, nasıl konuşur” sorusunu kendime sormuştum. Benden önce o üslubu oluşturmuş başarılı politikacıları örnek de edinmişimdir. Bu örnekler hep sert ve kavgacı üsluba prim veren örneklerdi. Ben de o

üslubu uzunca süre devam ettirdim. Ama sonunda geldiğim nokta, “bu ülkeye zarar veriyor ve siyaset önce bu üslubu değiştirmeli” oldu.

Siyasetin ilk etkisi üsluptur

– Bu noktaya nasıl geldiniz?

Siyasetin daha başlarken, toplumda ve ülkedeki en doğrudan etkisi, üslubu ve konuşmalarındır. İş ve icraat etkileri daha sonra gelir. Siyasete muhalefet milletvekili olarak başladım. Dolayısıyla siyasi tarzı ve üslubu da yeni öğrenme aşamasında olduğum için, kendime örnekler seçerken, Türk siyasetinde istisnası olmayan kavgacı üslubu ben de benimsedim.

– Rol modeli olarak kimi ya da kimleri örnek aldınız?

Herkes! Kim kavgacı etmiyordu ki... Hatta 80 öncesinden tevarüs edilmiş bir siyaset tarzıydı kavgacı. Ne kadar acımasız eleştiri yaparsanız, o kadar makbul olurdunuz. Ama bana kalırsa, 80 öncesi politikacılar ile günümüz politikacıları arasındaki farkı yakalamaya çalışırsanız, bugünkülerin çok daha ham ve kavgacı, eski politikacıların ise o kavgacı sert eleştiriye dayalı üsluplarına rağmen, ince espri ve polemiklerle ortamı rahatlatmaya çalışan bir üslubu olduğunu söylemek mümkün.

– Mizah duygusu son dönem siyaset sahnesindeki önemli eksiklerden biri.

Evet. Düşünsenize Sayın Erbakan, Sayın Ecevit ve Sayın Demirel'i. Birbirlerine ne kadar sert tenkitler yöneltse de, yeri geldiğinde bu sert eleştirilerin içine ince espriler katarak tansiyonu ne güzel düşürürlerdi, derin çağrışım yaptırırlardı.

– “Petrol vardı da biz mi içtik”, “glu glu dansı” vs gibi değil mi...

Hatırladıkça hâlâ gülüyoruz. Ama şu son beş yıla bakın lütfen, mizahı sıfır, inceliksiz, katı eleştirilerden oluşan bir siyasi üslup.

– Dahası, dışarıdan gelen mizahi eleştirilere de tahammülsüz.

Mizahı kaldıramıyor. Halbuki mizah, zekâ pırıltıları içerir. Bu pırıltılardan mahrum, geçmiş üslubu sadece kabalıklarıyla devralmış bir siyaset ortamı var.

– Bu eleştirinize bildiğimiz siyasi portrelerden kimleri katıyorsunuz?

Hepsini katıyorum.

– Öne çıkan?

Sayın Başbakan'ın üslubu da genel tarzın bir parçasıdır.

– **Eskiden bu kadar çok dava da açılmazdı...**

Aslında suç işleyenlerin, işledikleri suçlar arttıkça açtıkları davalar da artıyor.

– **Sonunda?**

Ülkenin kamplara ayrılmasının altındaki temel nedeninin, siyasetin bu tarzı olduğuna karar verdim. Türkiye, terör sorunu yaşayan bir ülke. Bazı derin riskleri bünyesinde barındırıyor. Bu ülkede ayrıştıran üslup zararlıydı. Sert konuştuğum dönemlerde uzun düşündüm. Bir değişiklik yapmalıydım. Ama bunu nasıl yapacağım?

– **Uğraştığınız konular açısından mı?**

Evet. Ekonomiyle ilgili konuşmaya devam ettiğim sürece, bu sert üsluptan kurtulamazdım... Önce ilgi alanımı değiştireyim diye düşündüm. Bir bütçe konuşmasıydı. Çevre konusunda insanların ortak duyarlıklarına hitap etmek istedim. Çevre bütçesi üzerinde konuşma yapmaya karar verdim. Kendimce iyi bir hazırlık yaptım.

O sıra Ediz Hun da Çevre Komisyonu Başkanı'ydı. O da genel kurulda hazır. Genel kurulda nezih bir çevre konuşması yaptığını düşünüyorum. İzleyenler önce şaşırdı. Beni daha sert, eleştirel bir konuşma içinde görececeklerini sanmışlardı. Çünkü aynı oturumda Dışişleri de görüşülüyordu. Önceleri dış politika konusunda acımasız bir eleştiri yöneltmiştim. Aynı konuda benzer konuşma beklentisi varken, çevreyle ilgili ince konuşma insanları şaşırttı. Pek çok kişi tebrik etti. Ediz Hun da çok beğendiğini söylemişti.

Alvarlı'nın ilahileri

– **Sonra?**

Sonra Meclis'e bir daha çevre konusu gelmedi. Ben de çevre konularını beklediğim sürece, siyasette kimse beni hatırlamayacak diye düşündüm! Ama daha sonra, musikiyle ilgili bir konu gündemime girdi. Tanıdığım bir profesör, 1940'lı yıllarda vefat etmiş Erzurumlu Alvarlı Mehmet Efendi adlı bir dervişin, çoksesli ilahi besteleri olduğu söyledi.

Bu bestelerin meşhur Türk dostu Papa Roncalli'ye ithafen hazırlandığını, bunun kilise musikisi olarak çoğaltılarak dağıtıldığını, dinler arası diyalog toplantısında da Alvarlı'nın çoksesli ilahilerinin çalındığını söyledi. İlk dinlediğimde "Böyle bir şey olamaz" dedim. Fakat ısrar etti. Bir de akademik kimliğine güvendiğim için...

– **Kimdi?**

Müzik profesörü değildi, ama başka bir alanda öğretim üyesiydi. Bunun üzerine Erzurum'daki vakıftan Alvarlı ile ilgili bilgi istedim. Şiirle-

rinden oluşan kalınca bir divanını gönderdiler. Üslubu Yunus Emre'yi andırıyor. Ama kitapta bestelerinden bahsedilmiyor.

Bununla birlikte, Meclis başkanından beş dakikalık gündem dışı konuşma istemeye karar verdim. İçerik ve üslubu açısından epeyi farklı bu beş dakikalık konuşmanın ülke gündeminde tartışılacağını düşündüm. Çünkü yeni bir şey söylüyorsunuz. 40'lı yıllarda Erzurum'da yaşamış bir vatandaşımız ilahi bestelemiş...

– Heyecan verici geldi, değil mi?

Evet, heyecan verici geldi. Heyecanı artıran, bilgimiz dışında bunun Roma'da yankılanmış olması. Oturumu Meclis başkanvekili sıfatıyla idare edecek Yüksel Yalova ile görüştüm. Ardından bütün gazetelerin, televizyonların genel yayın yönetmenleri, patronlarıyla görüşmeyi planladım.

Ertesi gün ilgili arkadaş Alvarlı'nın CD'sini "İtalyan Büyükelçiliği'nden aldım" diye getirdi. Ve bir de İtalyan geleneğine uygun, serpuşlu, başlıklı, fular falan var. "İtalyan Büyükelçisi Hanımefendi çocuklara hediye etti" diye verdi. CD'yi arabada çaldım. Müzik kültürüm fazla değildir. Ama bildiğimiz bazı eserlere, do majör uyarlanmak suretiyle bir şeyler yansıtıyor. Kanun, ud, keman sesi duyuluyor. Enstrümantal parçalar. Biri de benim kulak zevkime hitap ediyordu. Bunu beş dakikalık konuşmayla gündeme nasıl taşıyım diye düşünüyorum. O arada Alvarlı'nın halk müziği haline dönüşmüş bazı eserleri var. Mesela, çok dinlenen ve sevilen bir eser: "Dün gece yar hanesinde yastığım bir taş idi / Altım çamur, üstüm yağmur yine gönlüm hoş idi." Bunu derleyen Raci Alkır'dır. Yaşlı ve rahatsız olduğunu biliyorum. Sağlık sorunları, geçim sıkıntısı var, tedavi olamıyor. Konuşma metni hazırladım. Bir akşam önce de bizim arkadaşla yemek yiyerek metni okudum, müzik kavramlarını yanlış kullanmamayım diye. Hatta bu parçalardan birini Meclis kürsüsünden birkaç dakika çaldırtmayı da planladım.

"Meclis kürsüsünden ilahi mi çalınır yahu"

– Mümkün mü böyle bir şey?

Deneyeyim dedim. Gittim Yüksel Yalova'ya. O da "Nereden çıkarıyorsun, hiç öyle şey olur mu, Meclis kürsüsünden ilahi mi çalınır yahu? Milletin gece gündüz bombardımana tutacağı bir şey mi yaptıracaksın bana"? dedi. "Kardeşim" dedim. "Bu senin bildiğin ilahilerden değil" diyerek hikâyeyi anlattım. Yüksel Yalova yine olmaz dedi. "Peki o zaman, ben konuşmanın sonunda önereyim. Siz de 'nasıl olsa genel kurul gündemine hâkimdir, genel kurul kabul ederse olur' deyin, oylama yapın. Eğer kabul edilirse bir iki dakika çalalım" önerisini getirdim. Peki dedi. Konuşma yapacağım gün, öğleden sonra grupları dolaşacaktım. İktidarda MHP vardı. Sayın İsmail Köse de Erzurumlu. Engel çıkarırsa, Er-

zurum'da perişan olur diye düşünüyordum. Bir önceki akşam da bir medya patronunu aradım.

- Kim olduğunu söyleyebilir misiniz?

Aydın Bey'i (Doğan) aradım. Önce selam, hal hatır faslından sonra, ertesi günkü gündem dışı konuşmama ilgi gösterilirse memnun olacağımı söyledim. O da "Tamam, ben arkadaşlara söylerim" dedi. Fakat Aydın Bey ile konuşup telefonu kapattıktan sonra içime bir kurt düştü. Çünkü konuşma metnimde, arkadaşın verdiği bilgiyi tekrar ederek, Vatan'ın bu CD'yi kilise musikisi olarak kullanılıp dağıtılmak üzere altı milyon adet çoğalttığına yer vermişim.

- Ne kadar büyük bir rakam. Listeleri altüst etmiş...

Evet, işte o yüzden kurt düştü zaten! Akademik unvanına güvendiğim birinin söylediğine inandım. Ama ya yanlışsa ne olacak diye düşündüm. Parti genel merkezindeyim. (Parti kurulmuş ama henüz seçime girmemişiz.) CD'yi getirmelerini rica ettim. Getirdiler. İçinde bantlı küçük bir tanıtım kitapçığı var. Bandı açtım. İçi İtalyanca yazılarla dolu. Ama bir köşesinde, küçücük harflerle ÇESAV yazıyor.

- ÇESAV mı? Türkçe bir kelime!

Arkadaşlardan araştırmalarını rica ettim. Kısa süre sonra bilgi getirdiler.

- Neymiş?

İmren Aykut'un başkanı olduğu bir vakıf!.. Eyvah dedim bizim senaryo çöktü ve eylem planımı durdurdum.

- Affedersiniz ama oyuna getirilmişsiniz, değil mi?

Evet, oyuna getirilmişim.

- Ne yaptınız?

Hemen İmren Hanım'ı aramaya başladım. Fakat bulanıyorum. Bizim Adana il başkanından rica ettim. Ulaştı numarasına. Aradım. "Güzel bir CD basmışsınız, çok hoşuma gitti, biraz bilgi alabilir miyim diye aradım" dedim. İmren Hanım da bu olanlardan habersiz, çok sevindi. Sonra anlattıklarından öğrendiğimiz kadarıyla, o arkadaş İmren Hanım'a da gitmiş. Benzer hikâyeyi anlatmış. Roncalli Türkiye dostu, Türkiye'de de görev yapan bir papa olduğu için, ölüm yıldönümü dolayısıyla burada bir anma töreni yapmışlar. Öcalan'ın İtalya'da olduğu dönem.

- Pardon, ne ilgisi var bütün bunların Öcalan'la?

İlişkiler çok gergin. ÇESAV da bir sivil toplum kuruluşu olarak, Tür-

kiye ile İtalya arasında olumlu bir açılıma katkı sağlamaya çalışıyor-muş. Hatta İtalya'da bir Roncalli programı düzenlemişler. O salon toplantısında bu CD'yi çalmışlar.

– Kaç adet çoğaltılmış peki?

Numune olarak sınırlı sayıda basılmış. Üstelik çalındığı yerler arasında bana söylendiği gibi dinler arası diyalog toplantısı falan da yok.

– CD'deki parçalar Alvarlı'ya ait mi peki?

Alvarlı'nın çoksesli besteleri yok. CD'de Alvarlı'nın ismi var. Ama baştan sona kurgu. Oradaki kanun sesi, o arkadaşın çaldığı kanunmuş. Bizim tek sesli klasik müziğin içine farklı nota girişleriyle bir çalgıyı sokuyor. Çoksesli değil, yalnızca do majör akoru kullanılmış.

– Tema üzerine çeşitlemeler tarzı bir çalışma mı?

Evet, çeşitleme. Ama ortada kendisinin ismi yok. Saat gece on ikiye geliyordu. İnren Hanım'la konuştuktan sonra, en iyisi ben bunu bir de Alvarlı eserlerini derleyen Raci Alkır'a sorayım dedim. Telefonla Erzurum'dan buldum. Derlemeleri nasıl yaptığımı sordum. O da "Alvarlı'nın toplantılarına giderdim, şiirlerini hep bir ağızdan ilahi formunda söyledik. Ben de onları derlemiştim" dedi. "Peki çalgı var mıydı?" diye sordum. Çünkü çoksesli olması için çalgı aleti lazım. "Hayır çalgı aleti kullanmazdık" dedi. Raci Bey'in de konudan haberi yok, ama bu çoksesliliğin nereden geldiği sorusuna hâlâ cevap arıyorum. Konuyu çözmek için şöyle bir formül buldum. "İlahileri söylediğiniz sırada grup ikiye ayrılır mıydı? Diğer grup başka bir makamda söyler miydi?" diye sordum. "Hayır" dedi Raci Bey. Anladım ki çokseslilik de baştan sona yapııştırma.

– Yalanmış demeye diliniz varmıyor...

Evet. Yakıştıрма diyelim. Bütün senaryo çözüldü. Ama konuşmamdan vazgeçemeyeceğim için metnin içeriğinde değişiklikler yaptım. Fakat ertesi gün Meclis'e gelir gelmez, kuliste basın beni yakaladı. Herkes haberdar olmuş, görevlendirmeler yapılmış. Basın mensupları "Çok önemli bir konuşma yapacaktıysınız, şunun metnini verin" diyor. "Bırakın, önemli bir konuşma değil" diyorum ama nafile tabii.. Dikkatleri çekilmiş bir kere. Şimdiki Samsun milletvekili olan Suat, Kanal D'de çalışıyordu o sıra. CD'yi benden almayı başardı. Ben de kürsüde sade bir konuşma yapıp indim.

– Alvarlı'dan söz ettiniz mi? Konuşmayı neyin üzerine kurdunuz?

Tabii söz ettim. Çünkü Alvarlı, Tanrı sevgisini Yunus Emre gibi işle-

yen, Anadolu aydınlanma geleneğini takip eden ve Erzurum'da etkisi olan bir kişilik. Derlemeleri yapılmış, türküleri söyleniyor. Konuşmanın sonunda da derlemeleri yapan Raci Alkır'ın sorunları olduğunu, Kültür Bakanlığı'nın destek olması gerektiğini ifade ettim.

- Biraz, nereden çıktı bu konu gibi olmadı mı?

Meclis'te gündem dışı konuşmalar sık olur. O nedenle sıırtmadı. Ama akşam bir baktım ki, çoksesli koro görüntüleri eşliğinde CD'deki parçalar, konuşmalar televizyonda ve gazetelerde haberleşti. Kültür bakanı aradı. Raci Alkır'a destek olacaklarını söyledi ve gerçekten ilgilendiler. Derlediği türküleri albüm olarak bastılar ve sağlık sorunlarına yardımcı oldular. Yani etkisi oldu. Ben öngördüğüm yankıyı yaratamadım ama kamuoyuna kültürel bir konuda ince mesaj sunma amacımdan vazgeçmemiş oldum.

- Sizi oyuna getiren arkadaşınızı, beni kandırdın diye aradınız mı?

Hayır, ama o beni aradı. Mahcuptu. Telefonda hızlı konuşmalar yaparak konuyu geçiştirmeye çalıştı. Bağlantımız koptu.

- Peki bu hikâyeyle ne ummuş?

Bilmem. İnsanların dünyası çok farklıdır.

- Bu öykünüz, bizim mesleğin en temel ilkesini düşündürdü; haberi doğrulatmak.

Demek ki *cross-check* yapmadan olmuyormuş. Biz de gazeteci olmadığımız için, akademisyen diye duyar duymaz inandık işte. Ortak duyarlılıklar üzerinden ortak siyaset üslubu ve yaklaşımlar getirme arayışına rastgelen bir hikâyedir. Ama bunun dışında, ekonomiyle bağlantılar dışında da zaman zaman farklı söylemlerim oluyordu. Mesela İçişleri Bakanlığı'nın bazı genelgelerini, basın ve kamuoyu içkinin bazı bölgelerde yasaklandığı biçiminde anlıyordu.

Şarabın her şeyini bilirim

- Yanlış mıydı?

İçişleri Bakanlığı ısrarlı biçimde o dönem eski genelgelerde de olduğunu söylüyordu. Bazı eski genelge metinlerine baktığımızda da arada çok fark görünmüyordu.

- İyi de kırmızı çizgi alanlarının giderek arttığı da bir gerçektir...

Bunlarla uğraşmanın çok kırılgan bir nokta olduğunu görmüştüm. Bu tür konulara girilmemesi gerektiği kanaatindeydim. Bunları tartıştım.

– **Girilmemesi derken, hükümeti kastediyorsunuz, değil mi?**

Evet. Eski genelgelerin tekrarı niteliğinde bile olsa, bazı yerlerde içki yasaklanıyormuş intibai verecek yeni düzenlemeler yapmanın yanlış olduğunu düşünüyordum.

– **Hükümette mi konuştunuz bunu?**

Evet, ama bizzat görüştüğüm ilgili bürokratlar da ısrarla yeni bir şey olmadığını savunuyorlardı. Buna rağmen konuyla ısrarla ilgilendim. Belediye başkanlarına da sordum. Uygulandığında gerçekten ortaya yasaklı bölge, sokak, cadde çıkıyor mu? Örneğin GMK bulvarında hiçbir yerde içki içilemez sonucu çıkıyor mu diye. En azından hükümetin bu tür intibai oluşturmaması gerektiği kanısındaydım. Yeni bir düzenlemenin de yapılmadığını biliyorum. Çok tartışılmakla birlikte bir yenilik getiriniyordu aslında.

– **Daha geriye götürmüyordu yani.**

Evet. Eski uygulamalara göre, yeni yasaklı alan oluşturan, geriye götüren niteliği yoktu o düzenlemelerin. Ama buna rağmen, böyle bir tartışmaya girmeyi, hükümete dönük izlenimler bakımından kırılmalığa yol açtığı düşüncesiyle doğru bulmuyordum. Hep havayı yumuşatmaya çalıştım. Tam o günlerdeydi, İçki Üreticileri Derneği'nin toplantısında içkiye yönelik konuşmalar yaptım.

– **“Ben bu nesnenin her şeyini bilirim, tadından başka” sözü de o günlere rastlıyor, değil mi?**

Evet o döneme aittir.

– **Aslında “şarap” öyküsünün miladı, *Tempo* dergisinde Erdal İpekeşen’in sizinle Kavaklıdere Şarap Fabrikası’nda yaptığı röportaja dayanıyor değil mi?**

– Doğru. Konu ilk kez basının ve kamuoyunun gündemine bu röportajla girmişti. Bazı ürün örneklerini getirip söylemeden kokusundan tahmin etmemi istemişlerdi. İlkinde hemen isabet sağlanıştım. Benim için ilginç bir deneyimdi.

– **Peki o söz. O sözü bilinçli mi söylemiştiniz?**

Evet ben o konuşmaya bir hafta hazırlanmıştım, çünkü stratejik bir konuşma olacağını biliyordum. Birkaç yerden rapor ve metin istedim. Onlara istinaden kendim kurguladım konuşmayı. Hatta orada değil, başka yerlerde de buna benzer ifadelerde bulundu.

Diyanet’ten sorumlu devlet bakanımız Mehmet Aydın benimle hep esprili konuşur, sıcak bir konuşma üslubu vardır. Hiç unutmuyorum, espiyle karışık “Sen sınırı aştın” dedi. Hatta o “her şeyini bilirim” konuşmamdan önceki bir safhaydı. Ben de “Hocam nasıl sınırı aştım?”

deyince, “bir şeyler söylüyorsun içkiyle ilgili” dedi. “Ne söylemişim Hocam.” “Şarabın rengini severim dedin” dedi. “Şarabın rengini sevmenin dine aykırılığı var mıdır?” dedim. Şöyle bir durdu, “Yok” dedi. “O halde niye takılıyorsunuz, ben sınırları bilerek konuşurum” dedim. O zaman güldü “Sen bildiğin gibi konuş, sen bu işleri biliyorsun” dedi.

– Bir dönüm noktası oldu?

O ortamda hükümeti de rahatlatmak lazımdı.

– Bu konuşma öncesinde kimseyle konuştunuz mu?

Başbakanın hoşuna gitti. Yanında diğer bakanlar da vardı. “Baksanıza Latif içkinin her şeyini biliyormuş” dedi gülerek. Hoşlanmıştı bu sözünden. Bu, hükümetle ilgili olumsuz algılamaları bozmaya yönelikti. Ama daha sonra bir Meclis konuşmasında, Bülent Arınç’ın laikliğin yeniden tanımlanmasına yönelik sözleri gündeme düştü. Bu alanların hükümet açısından kırılgan, riskli, algılamaları bozucu alanlar olduğunu baştan beri biliyordum. Hükümet olarak biz bu ülkede yaşayan insanların sorunları, dertleri, sıkıntılarını çözmek için çaba harcayalım. Gerçek gündemle uğraşalım. Tartışma yaratacak bu konular bizim iş yapma kabiliyetimizi zaafa uğratar, işinizi zorlaştırır. Hükümet olarak yapmak istediğiniz şeyleri de engeller. Bunları hiç hatırlatmamak lazım.

Nitekim hükümet kurulduğunda çok güzel bir ortam vardı. Seçimden çıkılmış, herkesi kucaklamış yeni bir hükümet var. AB için gece gündüz çaba harcıyor. Kamuoyu desteği geniş. Hükümet yoluna devam ediyor. Böyle güzel bir gidiş sırasında algılamayı bozacak konular oluşmaya başlayıp, sinyalleri ortaya çıktıkça rahatsızlık duydum.

Arınç “Çok kırıldım” dedi

– Bu nedenle de o elektrikli havaları yatıştırma ihtiyacı mı duyduunuz?

Evet. Sürekli onu hissettim. Bülent Arınç’ın laiklikle ilgili konuşması sonrasında kimse bir şey söylemedi. Her ne kadar anayasa gereği, Meclis başkanının partiyle bağı kesilirse de, partili kimliği devam eder. Partili kimliği devam eden biri olarak, devlet protokolündeki yeri başbakandan bile ileride olan Meclis başkanı bir şeyler söyledi. Hiç kimse bunu düzeltmedi. Normal bir ortamda söyleseniz bunu, belki çok da tartışılmayabilirdi. Ama hemen bazı hassasiyetler ve kaygılar gündeme geldi ve Türkiye bunu tartışmaya başladı. Böyle bir ortamda birkaç gün geçip kimse farklı bir şey söylemeyince, bu sanki partimizdeki herkesin görüşüymüş haline dönüştü. Halbuki böyle bir şey olmamalı.

Bunu dağıtmak lazım diye düşündüm. Fatih Çekirge sorunca “Anayasada laikliğin tanımı 24. maddede yapılmıştır. Diğer maddelere de

serpiştirilmiş olarak başlangıç kısmındaki bazı ifadelerle laiklik tanımlanmıştır. Benim anladığım laiklik, anayasada zaten var. Yeniden tanımlama çabasına girip yeni bir tartışma yaratmak, bazıları açısından kaygı alanı oluşturmaya gerek yoktur” dedim. Sözlerim *Hürriyet*’te yayımlandı. Bülent Arınç da bunu kendisine yönelik bir eleştiri gibi algıladı. Halbuki bireysel eleştiri yapma düşüncesiyle söylememiştim.

– **Size tepkisini nasıl ilettiler?**

O günlerde telefonla aradı. Çok kırıldığını söyledi. Sonraki dönemde de çok sıcak davranmadı bana. Hafif burukluk hissini hep sürdürdü. Ama benim maksadım ne Bülent Arınç’ı kırmak, ne de yanlış söylemiştir diye vurgu yapmaktı. Düşüncesinin genel olmadığını, sadece Meclis başkanı olarak yapılan değerlendirme olduğunu göstermekti.

– **Şimdi bize söylediklerinize benzer şeyleri ona da söylediniz mi?**

Evet buna benzer şeyler söyledim telefonda.

– **Sizinle konuşmadı mı?**

Daha sonra birkaç kere görüştük. Bir araya geldiğimizde de normal, medeni ölçüler içinde konuşuyoruz. Davranışlarımız da normal. Ama istemediğim halde ikili ilişkilerimizde bir kırılğanlık oluştu.

– **Gazete haberine dayanak sözleriniz başbakanın size geri döndü mü?**

Benden üç beş gün sonra da Mehmet Ali Şahin benimkine benzer bir değerlendirme yaptı. Aynı büyüklükte değilse bile yine basında yer aldı. Bir gün konutta ikimiz birlikteyken Başbakan “Siz neden Bülent’in konuşmasını eleştiriyorsunuz?” dedi. Ama üslubu yumuşaktı. Mehmet Ali Şahin benden önce cevap vererek, “Çünkü düşüncelerine katılmıyorum. Katılmadığım için farklı şeyler söyledim” dedi. O arada araya başka şeyler girince ben bir şey ifade edemedim.

– **Edebilseydiniz ne diyecektiniz?**

Benzer şeyler. Konuşmada sohbet havası vardı, tonu keskin değildi.

– **Arınç’ın zaman zaman özellikle yaptığı izlenimi uyandıran keskin değerlendirmeleri olur; aynı görüşü paylaşmayan kesimlerde tedirginlik yapan çıkışları. Bu da dönem dönem bilinçli yaptığı duygusu uyandırıyor. Katılır mısınız?**

Bülent Bey’i çok eskiden tanırım. 1991-1995 döneminde milletvekili değildi. Ama tanırdık. Çünkü partideki geçmişi bizden eskidir. O MSP döneminde de partide görevliydi. İyi konuşurdu. Hatta öğrencilik yıllarımda onun konuşmalarını teypten dinlemiştim. O zaman teyplerle konuşmalar çoğaltılırdı. Güzel konuşurdu. Milletvekili dönemimde Manisa programla-

rım sırasında da, sonra da yüz yüze çok görüştük. Daha sonra Meclis'te de birlikte olduk. Hatta aynı dönemde grup başkanvekilliği de yaptık. İşin özü, ben Bülent Bey'i severim. O nasıl değerlendirir bilmem. Aranızdaki o küçük soğukluğa rağmen kendisini severim. Belli dönemlerde kamuoyunda tartışılan sözleri de bilerek söylediğini düşünmüyordum.

– Yani çıkışlarının stratejik ve kurgulu olmadığını mı düşünüyorsunuz?

Yok, o gönlünce konuşur, gönlünce düşünür. İnandığı şeyleri söyler. Belki toplumsal güvenin yerleşmiş, pekişmiş olduğu ortamlarda ve dönemlerde söylennmiş sözler olsa kamuoyunda tartışılmayabilir. Ama dönemsel hassasiyetlerle ve bazı kesimlerdeki kaygılarla birlikte söyle-nince o hemen farklı bir ortam oluşturuyor. Yoksa Bülent Bey'i nasıl gördüğümü sorarsanız, kendince doğruları vardır, lafını eğip bükmez. Yani ikinci hesabı yoktur. Gizli ajandası olmaz. Dobra dobradır. İçi neyse dışı da odur. Bülent'i nasıl dinliyorsanız öyle inanırsınız. Bülent, akçalı konularda da çok dürüsttür.

– İcrai bir konumda hiç olmadı.

Olmadı ama o konularda çok dürüst, hassas olduğunu bilirim. Tüm o niteliklerini bildiğim için ben Bülent'i severim.

– Şarap konusundaki sözleriniz AKP'ye oy vermeyen kesimlerde de sempati yarattı.

Aslına bakarsanız ben tüm toplumu kucaklamaya çalıştım. Bu ülkede yaşayan herkes etkin bir siyasi kimliğin kendi duyarlığına sahip olabileceğine inansın isterim. Ve içtenlikle siyasetçinin de böyle olması gerektiğini, toplumu ayırıştırarak siyaset yapmanın ülkeye zararlı olduğunu düşünürüm. Siyasetçi ülkenin menfaatini gözetir, temel hassasiyetinin, reflekslerinin bu olması gerekir. Bunu sağlamanın yolu da toplumun tamamına sahip çıkmaktır. Bu ülkedeki her insanın konusu, siyasetçinin en temel konusudur. Mesela bu nedenle "Hepimiz Alevi'yiz" dedim. Bunu içtenlikle söyledim.

– Oysa bu da tribünlere oynamak olarak yorumlandı.

Çok haklısınız, sanki oy bağlantısıyla söylenen bir söz gibi algılandı. Hiç ilgisi yok.

27 Nisan e-bildirisi

Yatıştırıcı üsluba duyulan ihtiyaç

– 1991’de siyasete girince uygulayıp savunduğunuz o sert üsluptan vazgeçme gereğini size ne hissettirdi?

Bu süreçte 91’den 96 haziranına kadar muhalefet sözcülüğü yaparken araya giren bir yıllık iktidar döneminin etkisi olmuştur. İktidar olunca bu kez biz muhalefetin bize dönük sert eleştirilerini izledik.

İktidar cephesinden muhalefetin o sert üslubunun ne anlama geldiğini, ne kadar haklı, ne kadar haksız olduğunu sorgulama imkânı buldum. Sonraki kavga ve çekişme dönemlerinde de sürekli ne doğru, ne yanlış gidiyor, bunu gözlemlemeye çalıştım. Devam eden terör hadiseleri ve ülkenin birlik bütünlüğüne olan sürekli ihtiyaç, bu süreci hızlandırmama yol açtı. Sonunda Ak Parti kuruluşu öncesinde geldiğim nokta, siyasetin çok şeyini değiştirmesi gerektiği oldu.

Bunlardan biri de üslubuydu. Ben baştan sona farklı bir üslupla yoluma devam ederken, Sayın Başbakan ve pek çok parti sözcüsü de farklı üslupla buraya kadar gelmiştir ve halen devam etmektedir. Bu çok önemli bir farklılık aslında ve hiç kesintisiz devam eden bir farklılık.

Peki hangisi doğru? Ben mi doğru yapıyorum, başbakan ile diğer politikacılar mı? Bakış açısına göre değişebilir, ama en azından bir kırılmayı ifade etmesi bakımından önemlidir. Sert, eleştirel ve kavgacı üslubun doğru olduğunu düşünenlerin bile zaman zaman yatışma ihtiyacına sığındıklarını söyleyebilirim. Bunun en temel görüntüsü, 22 Temmuz seçimlerinden önce cumhurbaşkanlığı turları sırasında yaşandı. O dönem Türkiye yine gerilmişti. Tartışmalar vardı. Bir yandan Cumhuriyet mitingi hazırlıkları, bir yandan Meclis’te yoğun tartışmalar sürüyordu. O arada da 27 Nisan e-muhtırası olayı ortaya çıktı.

– 27 Nisan e-bildirisi yayımlandığı ve duyulduğu an, siz nerede ne yapıyordunuz?

Evde televizyon izliyordum. Habertürk’te Metehan Demir’in açıklamasıyla öğrendim.

– Nereleri aradınız?

Birkaç arkadaşla telefonlaştık. Uzun yıllar siyaset yapmışsanız, bu

tür olaylarda ani tepkilerin sağlıklı olmadığını bilirsiniz. Biz de sizin gibi normal bir haber olarak izliyoruz. “Sabah olsun hayrolsun” dedik.

– Parti genel merkezine veya konuta gitme ihtiyacı duymadınız mı?
Hayır.

– Başbakan?
O da telefonlarla değerlendirme yapmış olabilir.

– Askeri kanattan hiç kimseyi aradınız mı?

Hayır, kimseyi aramadım. Temas kurmaya da çalışmadım. Sadece bir vatandaş gibi olayları izliyordum. Kıyametler koptu, bu da neyin ne-
si gibi bir düşünceye girmedim.

– Önemli mi görmediniz?

Önemliydi elbet. Ama onu değerlendirmek lazım. Mutlaka o gece mi gerekiyor? Hayır. Yatışsın, belli olsun; bir şeylere karar verecekse-
niz, bir şeylerin yerleşmesini beklemek durumundasınız. Ertesi gün Başbakanlık Konutu’nda bazı bakan arkadaşların, Sayın Başbakan’la birlikte olduğunu duydum. Oraya gittim. Ben gitmeden önce karşıt bir bildiri metni hazırlanmış, tamamlanmış. O metnin hükümet sözcü-
sü tarafından kamuoyuna duyurulmasına karar verildi. Sayın Cemil Çiçek o arada açıklama yaptı. Aynı gün Başbakanlık Konutu’ndaki toplantı salonuna geçildi. Abdullah Gül ile başbakan kendi aralarında ayrıca görüştü. Sonunda denildi ki, bu gergin ortam iyi değil, yumu-
şatmak gerekiyor. Ortalığı sakinleştirecek konuşmalara ihtiyaç var. Herkes kendince konuşmaya kalkmasın, yorum yapmasın. Sadece görevlendireceğimiz arkadaşlar yatıştırıcı bir üslupla televizyonlara çıksın denildi.

– Başbakan mı söyledi? Kimleri saydı?

Evet. Abdüllatif Şener, Cemil Çiçek, Mehmet Ali Şahin olsun. O arada Hüseyin Çelik’in de ismini zikretti. Ama Hüseyin Bey’in üslubu yatıştırıcı konuşma yapmaya pek müsait değildir. O hep tartışır. Bazı arkadaşlar bunu kastederek, “Hüseyin Bey’in üslubu biraz farklıdır” dediyse de Sayın Başbakan, “Yok yok, o da olsun” dedi ve öylece kaldı.

– Kendisi de orada mıydı o sırada?

Evet. Böylece biz görevlendirilmiş olduk. Mehmet Ali ile diğer arkadaşlar da bir iki konuşma yaptı. Ama ben o periyotta, değişik programlara devamlı çıkarak durumu değerlendirdim. Burada daha ilginç bir şey oldu.

“Hüseyin kavga ediyor, sen çıkmalısın”

– Ne oldu?

Aynı gün veya bir sonraki gün, çok emin değilim, evde oturuyorum. Abdullah Gül aradı. Telefonu doğrudan doğruya “Neredesin?” diye açtı. “Televizyonlarda seni görmüyorum. Görmüyor musun durumu?” dedi. “Anlamadım” dedim. “Ben senin televizyonlara sık sık çıkmanı bekliyorum. Şu an Hüseyin televizyonda, izliyor musun?” diye sordu. İzlemediğimi söyledim. “Falan kanalda, ortalığı yatıştıracağına kavga ediyor. Senin çıkman lazım” dedi. “Haklısın” dedim. Planlama yaptım. Önümüzdeki süreçte daha sık görüneceğim, ama Hüseyin Bey de görevli olduğuna göre, onun ortama uygun konuşup konuşmadığını ölçme yetkisi bana ait değil.

Abdullah Bey anladığım kadarıyla telaşlıydı. Sürekli benim ekranda olmanı istiyor. Tansiyonu artıracak bir üslupla konuşulmaması gerektiğini düşünüyor. Ama ben de o beklentiye uygun biçimde, daha sonraki dönemde süreci idare etmeye çalıştım.

Söylemeye çalıştığım şey şu: Üslubunuz ne kadar ayrılmış olursa olsun, sonunda bir noktada o yapıcı üsluba ihtiyaç duyuyorsunuz. Fakat yapıcı üslup, kalıcıysa etkili olur. Konjonktür lehime diye gürültü yaparsanız, uygun olmayan bir konjonktürde o üslubu değiştirdeniz bile etkili olmaz.

– Fakat Başbakan Erdoğan ile aranızda baştan beri farklı olan tek şeyin üslup olmadığını biliyoruz.

Başka konular da var. Örneğin bir konuda karar alınması gerekiyorsa, o kararın, mekanizmalarının çok iyi işletilip tartışılması ve gelecekle ilgili doğru öngörüler oluşturup öyle alınması gerektiğine inanırım. Bu nedenle de bir karar oluşacağı zaman, konuyla ilgili çok sayıda test yapılması, bilgi devşirilmesi, uzmanların görüşüne başvurulması, kararın ondan sonra verilmesi gerektiğini düşünürüm. Çünkü siyasetin deneme yanılmaya tahananmülü yoktur. Bu da sanırım Sayın Cindoruk’un cümlesidir. Deneme ve yanılma olduğunda onu toparlayamazsınız. Çünkü yanlışlar birikir, ama doğruların birikim sağlaması çok zordur. Hatta şöyle düşünürüm, yaptığınız işlerin artılarını değil, eksilerini sayacaksınız.

– İyilerin hesabı tutulamıyor mu?

Siyasetçinin iyilerin birikimi ve yerleşmesinin çok zor olduğunu bilmesi gerekir. O artıları da eksiler bozar. Artı birikim ne kadar olursa olsun, ona yakın veya çok daha az o görüntüyü bozan eksileriniz varsa o artılar tutmaz. Onun için, artıları değil eksileri saymak gerekir. Yani yanlışları say. Siyasetçinin en fazla dikkat etmesi gereken şey budur.

Yanlışlar biriktiği zaman nokta nokta, sonunda simsiyah bir alan olur. Hayatımda yüzde seksen doğru, yüzde yirmi yanlış yapmışım demek yanlıştır mesela. Çünkü o yüzde yirmi yanlışsa, yanlıştır zaten. Bazen tek bir yanlış bile insanın hayatını siler götürür. Onun için önceden sürecin, donanımın, birikimle, katılımla öngörülebilir hale getirilip kararların öyle verilmesi gerektiğini düşünürüm.

- Başbakanın bazı önemli süreçleri olgunlaştırmadan hayata geçirdiği sonucu mu çıkıyor buradan?

Başbakanın yönetim biçiminde daha çok şu vardır: Olayları test eder. Ortaya bir şey çıktı diyelim. Bunu doğru rotaya oturtmak için bir karar alınmasına ihtiyaç var. Biraz daha belirgin hale gelmesini bekler. Veya bir ön kararı, kabul görür mü görmez diye test eder. Onun tartışma ortamında sürdürülebilir olup olmadığına karar verir. Sonra bakar. pek uygulanabilecek bir şey değil; tepkilere, ortaya çıkan sonuçlara göre başka bir karar çıkarır.

Başbakan bilyeleri önce saçar

- Cumhurbaşkanlığı seçimi bunun bariz örneği. Başbakan gazetecilerin bu konudaki sorularına sorularla karşılık vermişti o dönem...

Evet, çok test etti cumhurbaşkanlığını mesela. Zina tartışmasını da benzer şekilde test etti. Ben bunu şuna benzetiyorum: Sayın Başbakan. elindeki bilyeleri saçar. Sonra tepeden seyrederek. Ondan sonra da dizmeye başlar. Ama bu yaptığınız, telafi edilemez tartışma ve derinlikler oluşturur. Toplumsal kırılmalara, bireysel kırgınlıklara yol açar. Sonra süreç toparlanamaz hale geliyor ya da söylediğiniz sözler bir yerlerde birikiyor.

- Bir yerlerde birikiyor derken kapatma davası iddianamesini mi kastediyorsunuz?

Başbakanın Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının açtığı davada geçen pek çok cümlesi var. Siyaset zaten çok konuşur. Bazı sözler, bir kararın yol haritasının ana unsuru olarak değil, öylece kullanılmış olabilir. Fakat bunların öylece kullanılmış sözler olması, bir yerlerdeki algıların kötüye gitmesini engellemiyor; aksine derinleştiriyor. Mesela bu da temel bir yöntem farkı.

- Başbakanın izlediği bu yöntemi kendisiyle hiç tartıştınız mı, yanlış bulduğunuz kısımlarını aktardınız mı?

Farklı olduğunuz bir konuyu yanınızdaki görür zaten. Konular gündeme geldiğinde, farklı açılımlarınız da varsa anlaşılır. Önemli olan bunun benimsenmesi, içselleştirilmesidir. Aranızda çok fark varsa, bu size ait

içselleştirme ve yürüyüş biçimiye, onun da kendisine göre içselleştirdiği, onunla bağdaşamaz bir yürüyüş biçimi varsa, onu bozamazsınız.

– Değişmez de ondan mı?

Evet, değişmez. Bazı küçük olaylarda değişiklik olursa çizgiyi düzeltir mi; düzeltmez. Çünkü bir şeyi içselleştirmemişseniz, farklı tavırların, tarzların sürdürülebilirliği mümkün olmaz. O yine gelir bir yerde bozulur.

– İddianamede yer alan başbakanın konuşmaları, öylesine söylenmiş sözler miydi? Bu konuşmalar olmasa dava açılmaz mıydı sözgelimi? Üslup mudur tek sorun?

Hayır. Her şeyi üsluba bağlamak da doğru değil. Çünkü iddianame sadece üslupla bağlantılı değil.

– O zaman bize somut olaylardan söz edin...

Bazı olaylarda, az önce anlattıklarımın tam tersi niteliğinde tutumları da olmuştur. Belki bu olaylarda test süreci, benim ve kamuoyunun bilmediği bir zeminde gelişmiş olabilir. Bazı kararların nerede tartışılıp nasıl olgunlaştığını anlayabilmek mümkün değil. Mesela kurumlar vergisi oranının yüzde otuzdan yüzde yirmiye düşürülmesi.

Evet, Türkiye’de vergi oranları yüksektir. Başta katma değer vergisi olmak üzere, pek çok vergi oranının düşürülmesi gerekir. Bana kalırsa en önce istihdam vergisi üzerindeki yükün hafifletilmesi lazım. Ama kurumlar vergisi oranının yüzde otuzdan yirmiye düşürülmesiyle ilgili olarak, ne Bakanlar Kurulu’nda, ne başka bir ekonomi toplantısında, ne de bürokratlar arası çalışmalarda herhangi bir altyapı oluşturulmuştu. Belki Maliye bakanı hariç, hiçbir başka bakanın haberinin olmadığı bir ortamda Sayın Başbakan, “Kurumlar vergisini yüzde otuzdan yüzde yirmiye indireceğiz” demiştir.

– Sizin de haberiniz olmadı, öyle anlıyorum...

Evet. Halbuki vergi oranlarında indirim olacaksa öncelik belirlenmesi, bürokrasinin bunu tartışmış olması, ekonomi yönetiminin aralarında test etmesi, bize sunulmuş olması, siyasilere birlikte gözden geçirmesi lazım. Ama aniden, ne benimle, ne de ekonomiyle ilgili diğer bakanların haberi olmadan açıkladı ve kurumlar vergisi oranı düşürüldü. Evet iyi yapıldı. Ama bana sorulsa, önce istihdam üzerindeki vergiden başlardım. Karar mekanizmalarının nasıl çalıştığını göstermesi açısından son derece önemli bir olaydır.

Başörtüsü, başörtülüler için daha geri bir noktaya geldi

– Başka?

Bölgesel teşvikler. Aynı şekilde, bunu da ilk kez bir meydan konuşma-

sında telaffuz etmiştir. Ön çalışma ve hazırlık yapılmadan, Sayın Başbakan'ın ağzından ilan edilmiştir. O ilanın ardından geri dönüş de olanıyacağı için, altyapısı hazırlanmadan “teşvik verilecek iller belirlensin” noktasına gelindi. Bu bir yöntem farkıdır. Devletteki işlerin çok ciddi olduğuna inanırım. Bireysel akıl ve kestirimlerle doğruları tesadüfen bulabilirsiniz. Ama küresel rekabetin acımasız dişlileri arasında var olma mücadelesi verirken, kararların olgunlaşmış biçimde ortaya çıkması gerekir.

Üçüncü bir örnek vereyim: 22 temmuz 2007 seçimlerinden sonra kamuoyu, “yol haritası çizmedi” diye hükümeti eleştirdi. Bunun üzerine bakanlıklara talimat verildi. Bürokrasi harıl harıl eylem planı hazırladı. Yüz kırk beş eylem belirlendi. Sayın Başbakan, 60. Hükümet'in eylem planını 10 ocak 2008 günü basın toplantısıyla kamuoyuna duyurdu. Bir basın mensubu, yüz kırk beş eylemin içinde hiç yer almayan bir konuyu sordu. “Merkez Bankası İstanbul'a taşınacak mı?” Başbakan da “Evet taşıyacağız” dedi. Basının gündemine o yüz kırk beş eylem değil, Merkez Bankası taşınması girdi ve haftalarca bu konu tartışıldı.

Oysa bu toplantıda İstanbul'un finans merkezi olması da yok, Merkez Bankası'nın taşınması da. Peki bu karar nasıl oluşturuldu? Bürokrasinin aylarca çalışarak oluşturduğu, metne girmeyen bir şey. Başbakan o metni okumuş olmalı. Okurken aklına gelmeyen bir şey nasıl ana gündem maddesine dönüştü?

Veya İspanya ziyaretinde o ana kadar hiçbir hükümet sözcüsünün telaffuz etmediği, muhtemelen bu sorunu nasıl çözümleriz diye de tartışmadığı bir konuda yine soru üzerine “Velev ki siyasal simgedir, ama biz bunu çözeceğiz, anayasayı değiştireceğiz” denmiş olması. Bu söz kamuoyu gündemine girdikten sonra, anayasa değişikliğinin hazırlanması ve bugün yaşadığımız süreç ve sonuç... Çözmeye kalktığı bir sorun, başörtülüler açısından daha geri bir noktaya dönüştü. Bütün bunlar karar mekanizmalarının nasıl oluştuğuyla ilgili, ister istemez sorgulanması gereken noktaları göstermektedir bize.

– Kurumlar vergisindeki ani indirimin, Türk Telekom'un yüzde elli bir hissesini satın alan Oger Telekom'a avantaj sağlamak için yapıldığı iddiaları yüksek sesle dile getirilmişti, siz de bu fikirde misiniz?

Ben herhangi bir bağlantı kurnak için söylemiyorum. Arkadaki nedenlerin ne olduğunu ben de bilmiyorum.

– İhtimal var mı?

Bilmiyorum. Bilmediğim konularda yorum yapmak doğru değil.

– 27 Nisan tarihli e-muhtıra ile aday olmayacağınızı açıkladığınız tarihler birbirine çok uzak değil. Kararınızda etkisi var mı?

Aday olmayacağım haberi gündeme mayısta geldi. Ama açıklayışım

hazirandır. Açıkça söyleyecek olursam, e-muhtıra nedeniyle, ne kabinede ne de grupta üzerinde zorluk ve baskı hisseden kimse olduğunu sanmıyorum. e-muhtıra Ak Parti kabinesini de Meclis grubunu da olumsuz anlamda etkilememiştir. Ertesi gün duyurulan karşıt bildiriy-le, e-muhtıranın havası düşmüştür.

– Basın mı fazla dalgalandırdı yani?

Yo, o günlerde tartışıldığı doğrudur. Ama ben 28 Şubat sürecini de yaşadım. Arada çok fark var. Biri sadece internet sitesinde yer almış ve orada kalmış bir metin. Ama 28 Şubat bir süreçtir. Meclis milletvekili dengeleri altüst olmuş, kabine değişmiştir.

– Bu e-muhtıranın kapatma davası sürecinin bir halkası olduğu yorumuna katılır mısınız?

Bugün bütüncül baktığımızda farklı yorumlar yapılabilir. Ama 22 temmuz seçimleri öncesinde yaşadığımız dönemi değerlendirecek olursanız, anlattığım gibidir. Dolayısıyla aday olmayışımı bağlantılı sordunuz, buradan ben daha güçlü vurgu yapma niyetiyle söylüyorum, ne ben, ne başka Ak Partilinin bu bildiri nedeniyle Türkiye ve dünyaya bakışında bir değişiklik olmuştur.

– Özeleştirisi yapıldı mı? Sözgelimi Denizli’deki temsillerde kız çocuklarının giyim tarzı...

O bildiriyi sağlıklı görmüyorum. Daha sonraki süreçleri etkilemiştir. Bana kalırsa seçim sonuçlarını da etkilemiştir.

22 Temmuz Seçimleri

– AKP’nin oyları arttırmasında payı olduğunu söylüyorsunuz, değil mi?

Ben olaya, bütün cumhurbaşkanlığı seçim süreci Ak Parti’nin oylarını arttırmıştır diye bakıyorum. Süreci bütün olarak algılamak lazım. Ne vardı o süreçte?

– Ne vardı?

Bir, Meclis’in aşağı yukarı üçte iki çoğunluğuna sahip bir partinin, cumhurbaşkanı adayını belirleyip seçme çabası vardı. İki, bu çabanın engellenmesine dönük karşı çabalar vardı. Kamuoyu, iki çabadan birini demokratik, diğerini demokratik teamüllere aykırı buldu.

– Engelleme çabalarını somut olarak bir de siz anlatır mısınız?

Bir, 367 önerisi. İki, Anayasa Mahkemesi’nin daha önce aramadığı toplantı yeter sayısı 367’yi aramasını kamuoyu hukuk yoluyla demok-

ratik teamüllere aykırı bir şey olarak algıladı. e-muhtırayı demokratik süreci kesmeye yönelik olay olarak algıladı.

Artı, diğer partilerin Meclis görüntüleri iyi değildi. Kimi girdi, kimi girmedi; bir parti milletvekillerinin yarısı girdi, yarısı girmedi. Ayrıca sağdaki iki parti birleşme çabası içindeydi. Çok büyük güvensizlik görüntüsü vererek dağıldı. Bu da o sürecin bir parçasıydı ve ana seçmen kitlesinde büyük bir boşalma meydana geldi.

Sonra Cumhuriyet mitingleri ortaya çıktı. Daha önce değindik. Son derece demokratik bir eylemdir. Ama bu mitingleri varoşlardan, köylerden, kasabalardan, kentlerden izleyen insanlar, kendilerini orada var gibi hissetmemişlerdir. Bu katılım sağlanabilecekken sağlanmaması da Ak Parti lehine olmuştur.

– Başbakanın “isteseek biz de kendi kalabalıklarımızı toplarız, ama yapmıyoruz” anlamında bir ifadesi olmuştur.

Karşı mitinglerin yapılmaması iyi olmuştur; 60 öncesindeki cepheleşmeye dönüşebilirdi.

– Ama parti içinde tartışıldı, değil mi?

Evet. Ama partinin genelinde, yönetiminde bunun doğru olmayacağı kanısı vardı. Parti yönetimin bu konudaki tavrı sağlıklıydı.

– Sonuçların böyle çıkacağını biliyor muydunuz?

Parti devamlı anket yaptırıyordu. Her ay birkaç anket kuruluşuna anketler yaptırılır zaten. Ama seçim yaklaşıkça anketler sıklaşmıştı. Son bir aya girdiğinizde, partinin oy oranı yüzde kırk ikinin altına hiç inmiyordu. Hatta anketi yapan grup buna “artı eksi iki” diyordu. Yani en az yüzde kırk dört oy alınacağı seçimlerden çok önce belliydi. Hatta bir brifing de ben aldım. Aday değildim. Herkes seçim bölgesindeydi. Kabinedeydim ve Ankara’daydım. Anket kuruluşlarından aldığım brifingde, oyların asla yüzde kırk ikinin altına inmeyeceğini gördüm. Hatta aday başvuruları bitmeden önce de görmüştüm.

O günkü gazeteleri tararsanız, “Sonuç şöyle çıkar” türünden bir açıklamayı hiçbir yerde bulamazsınız. Ak Parti’den sadece ben oyların yüzde kırk ikinin üzerinde çıkacağını kesin bir dille söylemişim. Hatta bu, Tarhan Erdem’in açıklamasından da çok önceydi.

Ayrıca ben de birkaç yere gitmişim. İnsanların hallerine, davranışlarına bakıyorsunuz, cumhurbaşkanlığı süreciyle bağlantılı bir rüzgâr esiyor. İlk mitingi Sivas’ta yapmıştık. 60’lı yıllar dahil, öyle büyük bir miting hatırlanıyorum. Coşku çok büyüktü.

– Seçmen AKP’nin mağdur olduğuna inanıyordu, değil mi?

Tek başına mağduriyet oy getirir mi emin değilim. Ama 367, kamuoyunda haksızlık olarak algılandı, bu kesin.

Cumhurbaşkanlığı seçimi

- Cumhurbaşkanlığı sürecini ve seçim sonuçlarına etkisini tahlil eder misiniz?

Ben cumhurbaşkanlığı sürecinin sağlıklı yürütüldüğünü düşünmüyorum. Ama siyasette başarı şöyle ölçülür: Bir parti seçime girip en yüksek oyu alıyorsa başarılıdır. Tüm bu süreç içinde, 22 temmuz seçimlerinde Ak Parti oylarını katlamıştır. Daha sonra, seçimden sonraya kalsa bile aday gösterdiği Gül, şimdi Köşk'tedir. Demek ki bu açılardan başarı var. Ama bana göre farklı.

- Sürecin sağlıklı yürütülmediği düşüncenizin gerekçeleri nedir?

Cumhurbaşkanlığı, Cumhuriyet'in kurulduğu günden itibaren hassas bir konu olmuştur. Türk demokrasi tarihini bilenler, cumhurbaşkanlığı seçiminin hep kırılma oluşturacağını bilir. Siyasetin en hassas konularından biridir. Bu süreçte kavgayı artırmak, hiçbir zaman iktidar lehine olamaz. Sandık sonuçta neyi verirse versin, gerginlik ortamı, böyle bir süreçte yara oluşturur ve kırılma meydana getirir. Dolayısıyla gerginliği yatıştırıcı üslup benimsenmesi lazımdı.

Bunun da bir parçası olarak, bunun iyi bir diyalog ortamıyla gerçekleşmesi lazım. "Ben partiler arası görüşmeler yapmam" demek olmaz. Evet senin Meclis çoğunluğun vardır. Oyların istediğin kişiyi cumhurbaşkanı yapmaya yetebilir. Ama karşılıklı demeç düellosuna girmek yerine, diğer partilerle oturup birlikte konuşup tartışmak daha uygun düşer. Ama başbakan CHP'yle kesinlikle görüşmeyeceğini söyledi ve Sayın Baykal'la görüşmedi. Yani cumhurbaşkanı adayı belirlenirken ana muhalefet partisiyle görüşme yapılmadı!

Aday ilan edildikten sonra partilerle görüşme ihtiyacı doğdu. "Sizden görüş alma ihtiyacı olmadan aday belirledik. Ana adayımızı destekleyin" anlamına gelen ziyaretler serisi başlatıldı. Adayımız partileri kiminle ziyaret etsin diye düşünülürken...

- O aşamada siz mi hatırlandınız?

Evet. Başta Sayın Gül olmak üzere "Latif de bulunsun heyetler arası

görüşmelerde” denildi. Baykal’ı, Erkan Mumcu’yu birlikte ziyaret edelim denildi.

– Çok özür diliyorum, ama anlattıklarınız, buradan bakıldığında bir nevi “yangında ilk kurtarılacak” konumunda olduğunuzu düşündürüyor...

Sürekli kızılan bir insan olduğum halde üstelik.

Başbakan her şey kendi kontrolü altında olsun ister

– Siz Başbakan Erdoğan’ın, kendisi bu konuda açık bir beyanda bulunmamasına rağmen kamuoyunca istediği varsayılan bu makamdan neden feragat ettiğini biliyor musunuz?

Sayın Başbakan, yasaklı dönemini atlattıktan sonra, sürekli karizmatik lider rolü üstlenmeye çalışmıştır. Her şey kendi kontrolünde, kendi inisiyatifinde ve kendi belirlemesiyle oluşsun istemiştir. Geçen beş yıllık beraberliğimiz sonrasında gördüğüm tablo, cumhurbaşkanını da kendi eliyle belirleme amacında olduğuydu. Yani “Bu benim seçtiğim cumhurbaşkanıdır. Benim cumhurbaşkanımdır!”

– Bu sözleriniz, Başbakan Erdoğan’ın kendisini cumhurbaşkanı olarak hiç düşünmediği biçiminde okunmamalı, değil mi?

Okunmamalı. Ya kendisi, ya da kendi eliyle koyduğu biri olacaktı. Kendisi çıkmadı....

– Neden çıkmadı?

Onu ben de tam çözümlemiş değilim. Değişik şeyler söyleyenler var. Hangisi ne kadar doğru bilmem. Yakın çevresi ilk dönemde hükümetten kopmasının güç açısından zaaf olacağını empoze etmiştir. “Demirel de, Özal da cumhurbaşkanı olmuştur ama bir dönemlik iktidarı tamamlanmadan Köşk’e çıkmamışlardır. Onlar daha uzun dönemler iktidar olmuş, sonunda doğal biçimde Köşk’e gitmişlerdir.

Dolayısıyla Sayın Başbakan açısından, daha ilk dönem bitmeden cumhurbaşkanı olmak, süreci yarım kesmek anlamına gelirdi. Parti gücünü koruduğu müddetçe, daha sonraki cumhurbaşkanlığı dönemleri de önüne gelecekti. Acele etmesine gerek yoktu. Bu görüş, yakın çevresi tarafından kendisine empoze edilmiştir.

– Size yakın geliyor mu peki bu gerekçe?

Konuşulmuş olmakla birlikte, gerçeikle hiç ilgisi olmayabilir!

– Gerçeğe yakın sebep ne peki sizce? Başbakanın dört yıllık fakülte mezunu olmadığı, iki yıllık ön lisansı bulunduğu ve o nedenle

yeterlilik sorunu yaşayabileceği iddiaları vardı, bu olabilir mi sözgelimi?

Neyin gerçeğe yakın olduğunu bilmiyorum. Çok farklı şeyler söylendi. Yükseköğrenim konusu, özellikle basında fısıltı yoluyla yayıldı. Hatta bazı basın mensupları bana “Ben gördüm, değildir” demişlerdir, ama bu konuda benim kesin bilğim yok.

– Size başbakanın dört yıllık diplomasının bulunmadığını söyleyen gazeteciler mi oldu?

Evet. Ama basında fısıltı yoluyla çok konuşulmakla birlikte, bu konuyla ilgili olarak, hiçbir gazetede, televizyonda tek cümleye rastlamadım, duymadım. Basının bunu hiç yazmamış olması, iddianın doğru olmadığını da gösterebilir. Ama bilemiyorum. Çünkü bunu en fazla telaffuz eden basın mensupları bile bundan hiç bahsetmedi.

– Abdullah Gül’ün adaylığını ilan edilen grup toplantısında mı öğrendiniz siz de?

Hayır, bir gün önce öğrendim. Bir gün önce öğle saatlerinde, bilgi kaynaklarına güvendiğim, ancak aktif politikada olmayan bir arkadaşım telefon ederek “Kesinleşti, Gül aday” dedi. Ben de kendimce hayırlı olsun dedim. Çünkü öyle gelişmiyordu olaylar. Bu, başbakan-Arınç görüşmesinden de önceydi hatta. Akşam saatlerinde de bazı milletvekillerinden aynı yönde bilgiler gelmişti. Ertesi sabah kalktıgımda cumhurbaşkanı adayının Gül olduğunu kesinlikle biliyordum. Emindim. Tereddüdüm yoktu. Ama ne başbakandan ne de Gül’den aldım bu bilgiyi.

– Diğer milletvekilleri?

Onlar da başka yöntemlerle öğrenmiş. Bazı şeyler, iki kişi arasında konuşulsa bile “sıçrama etkisiyle” yayılabilir.

– Sizin cumhurbaşkanı adaylığınız çok konuşuldu. Ama siz konuşmadınız.

Siyasette birtakım makamları hedefleyip buna kurgulanmış bir strateji belirlemiş biri değilim. Sadece yaptığım işi doğru yapmaya çaba harcadım. Bir yerlere o çabalarla geldim.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde de cumhurbaşkanlığını elde etmeye dönük herhangi bir hesaba dayalı hareketim olmadı. Ama belki cumhurbaşkanlığı konusunda Ak Parti içinde gündeme giren ilk isim ben oldum. Bu da *Hürriyet* gazetesinde Ahmet Hakan’ın, Sayın Baykal’a yönelttiği soruya istinaden oldu.

Sayın Baykal, Ak Parti’de önde görünen pek çok isme olumsuz baktığını ifade ederken, benim ismim sorulunca, “Şener’i düşünebiliriz”

şeklinde bir açıklamada bulunmuştu.

Bu ifadeler basma yansımadan önce Ahmet Hakan beni de aradı. Baykal ile telefon görüşmesi yapmış, arkasından bir de benimle telefon görüşmesi yapma ihtiyacı duymuş. Bana sorunca, “Teşekkür ederim. İyi niyet göstermiş. Ama aday değilim” dedim.

Hem Sayın Baykal’ın cümleleri, hem de benim ifadelerim, aynı günkü *Hürriyet*’in birinci sayfasında yayımlandı. Aynı gün de eşimin katıldığı bir sosyal programda -nereden öğrenilmişse, çünkü eşim bu tür programlara basından habersiz olarak gider- bir basın ordusuyla karşılaşmış.

Bu konuyu aramızda hiç konuşmamıştık. O da aniden muhatap olmuş ve kendisine “Cumhurbaşkanı eşi olmak ister misiniz?” diye soru yöneltmişler. Akşam televizyon haberlerinde çok yaygın verilmişti. Eşim de “Hayır, olmak istemem. Ben sade bir yaşantı istiyorum” diye cevap vermişti. “Çok harika cevap vermişsin. Önceden konuşsak bu kadar olmazdı belki” dedim. Ondan sonra değişik bağlantılarla benim ismim sürekli gündeme geliyordu.

– O ana dek hiç gelmemiş miydi?

Satır arasında bir yerlerde geçmiş olabilir. Ama benim de, kamuoyunun da dikkatini çeken ilk gündeme girişi orasıdır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden birkaç ay önceydi. Ondan sonra tüm kamuoyunu da etkileyecek biçimde, benim ılımlı bir isim olduğum, toplumun tüm kesimlerine aynı yakınlık içinde olduğum, dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı makamıyla uyumlu bir davranış ve yönetim sergileyeceğim konusundaki kanaatler, hem bazı siyasi çevrelerde, hem kamuoyunda yaygınlık kazandı.

– Siz? Sizin neler geçiyordu aklınızdan, şaşırdınız mı, sürpriz etkisi yarattı mı?

Hayır, sürpriz olmadı. Çünkü siyasetin değişik yerlerinde dolaşmış, bulunmuş biri olarak, bir yerlere yakıştırılmak veya yakıştırılmamak benim için sürpriz olmazdı.

– Baykal’dan gelmiş olması da mı sürpriz değildi?

Hayır, değildi. Çünkü ilk milletvekili olduğum 1991’de Baykal da Meclis’teydi. Değişik vesilelerle Sayın Baykal beni, ben onu tanırım. Bazıları Sayın Baykal’ın bana yönelik olumlu nitelendirmelerini, son dönemdeki gelişmeler bağlamında yorumlar.

Aslında bu, tam gerçeği ifade etmez. On altı yıllık siyasi hayatım boyunca Sayın Baykal beni, ben onu izlemişimdir. Ben bir politikacı olarak Sayın Baykal’ı beğenirim. O da değişik vesilelerle, benimle ilgili olumlu kanaatlerini zaten ifade etmiştir.

Baykal'ı beğenirim

– Baykal'ın politikacı olarak hangi özelliklerini beğenirsiniz?

Ben Baykal'ın dürüst bir politikacı olduğunu düşünürüm.

– Bu zaten her liderde, her politikacıda olması gereken bir haslet değil mi?

Maalesef herkeste bulunması gereken bu özellik, günümüzde ayrıcalığa dönüşüyor. Ben Baykal'ın kamu malı konusunda titiz olduğunu düşünürüm.

– Bu da aranızda hem fikirdaşlık hem de duygudaşlık anlamına geldiği için, mesafeli de olsa bir yakınlık oluşturuyor galiba.

Evet. Ama Sayın Baykal'ı değerlendirecek olan, her şeyden önce kendi seçmenidir.

– Aslında cumhurbaşkanlığı adaylığı meselesinde size sıcak mesajlar veren tek muhalefet lideri de Baykal olmadı.

Evet, değişik vesilelerle, DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar, ANAP Genel Başkanı Erkan Mumcu da lehime ifadelerde bulundu. Onların cumhurbaşkanlığı bağlamındaki olumlu ifadeleri her ne kadar en son safhaya denk düşüyorsa da, daha önceki dönemlerde de bazı olumlu sinyaller vermişlerdi. Ama doğrusu, bu tartışmalar başladıktan sonra, Cumhuriyet tarihi boyunca konunun hassasiyeti gözlerimin önüne geldiğinde, yine de bu süreçte uygun ismin ben olup olmadığı veya kimin uygun isim olduğu konusunda kafamda net bir noktaya gelmiş değildim. Dolayısıyla konu önüme ciddi biçimde gelseydi nasıl karar vereceğim belli değildi.

– Doğrudan kabul etmek yerine, feragat hakkını kullanma ihtimaliniz vardı yani?

Evet, onu ifade ediyorum. Acaba benimle birlikte yeni bir tartışma başlar mıydı, bundan hiçbir zaman emin olamadım.

– Hangi nedenle; partili kimliğiniz mi, eşinizin başının kapalı olması mı?

Şöyle düşünün: Tüm partilerden şahsıma karşı ilgi ve olumlu nitelendirmeler bulunmakla birlikte, bu çok köklü bir şekilde yerleşmiş değildi. Bir yere talip olarak ortaya çıktığımda, "Aa demek ki bunun da hesabı varmış" denebilir ve kamuoyunda benimle ilgili olumlu değerlendirme yapanların bakış açısı aniden olumsuzla dönebilirdi.

22 temmuz seçimleri öncesinde, bu halen var olan bir durumdu bençe. Hesaba dayalı bir tavrım olmadığı için kanaat oluşturamıyordum.

Ama kendi adaylığım ile ilgili hiçbir girişimde bulunmadım. Herhangi bir yol haritası çizmedim. Kamuoyu veya Meclis'i oluşturmaya dönük çaba içinde bulunmadım.

Evet, cumhurbaşkanlığı konusunda çok konuştum. Ama tartışmaları hep kendi dışımda tutarak tartıştım. Bunun belki bir istisnası var. Ak Parti içinde kamuoyu anketleri yapılıyordu. Kamuoyuna ilk yansıyan anketteki isimler arasında benim ismim yoktu. Ben böyle bir anketin doğru olmayacağını söyledim. Bazıları da bunu o anketteki isimler içinde adım yok diye söylediğini sandı. Halbuki ben onun için söylememiştim.

– Böyle anlaşılması mümkün bir ifade kullanmışsınız ama. Sizin kastınız neydi?

Kastım, o ana kadar Sayın Başbakan cumhurbaşkanı adayı olacak diye yoğun eleştiriler vardı. Eleştirilerin altında konuyu kendi üzerinden atmaya, dağıtmaya, başka yönle çekmeye çalışıyordu. Böyle bir ortamda bu sözleri söyleyerek, onun amaçlarına da hizmet edeceğini düşündüm partili biri olarak. Konuyu dağıtma çizgisine uygun düşeceğini düşünerek bilinçli sarf ettim o ifadeyi. Ama bunu başbakanla görüşmeden söyledim. Çünkü ben genel gidişe bakarım; inisiyatif kullanarak söylem oluştururum.

– Başbakanla ilgili yaşadığı geçici sıkıntıya destek maksadıyla mı yani?

Evet. Ama Sayın Başbakan, oradan benim de alındığım kanaatine ulaşmış ki, daha sonra parti içi ankete benim de ismini koydu. Bambaşka şekilde yorumladı o da. Ama onlar da önemli değil.

– Neydi önemli olan?

Önemli olan, o sürecin bir çatışma, gerilim dönemine başlangıç oluşturulmasıydı. Ama bu başarısız oldu.

– CHP, DYP, ANAP bile isminiz üzerinde mutabık kalmaya hazırlanmışken, yaşadığınız tereddüdün daha somut bir nedeni olmalı. Eşinizin başı açık olsaydı tereddüdünüz daha az olur muydu? Tartışmalar burada odaklandığı için soruyorum. Çünkü sözcüğümü mutlaka AKP'li olacaksak, sırf eşinin başı açık diye cumhurbaşkanı adayı olarak Vecdi Gönül formülü bile ortaya atıldı.

Özellikle Köşk protokolü açısından bazı çevrelerce bu bir sorun oluşturmakla birlikte, gerek Sayın Baykal, gerekse diğer muhalefet liderleri, bunun Köşk için bir sorun oluşturmadığını telaffuz etti. Hiç yazılıp çizilmedi ama yanlış bilmiyorsam, Sayın İsmet İnönü'nün eşi de türbanı fotoğraflar vermiştir.

– **Başörtüsü ve bugünün taşıdığı anlamdaki türban değil, sözcüğün otantik anlamıyla türbandı.**

Ama basında hiç işlenmeyen bir konudur bu. Bunu bildiğim halde yeni bir tartışma oluşturmamak için daha önce paylaşmadım. Sonuçta buradan şu çıkıyor; rejimle, devlet düzeni ve kurumlarla kurulan kontak, ilişkiler ve ortaya çıkan güven ortamı birincil öneme sahip. Ama benim şahsımla ilgili düşüncelerimde şu var; her şeye rağmen, ben hayatı tanımaya başladığım andan itibaren, dünyamda fırtınaların koptuğu dönemler de dahil, hep kendimi Tanrı'ya yakın hissetmişimdir. Biri bana “Sizde değişmeyen ne vardır?” diye sorsa, hiç tereddüt etmeden vereceğim cevap, yerleri ve gökleri yaratan tek bir Allah'a duyduğum inancın, değişmeyen tek duygu ve düşüncem olduğudur.

RP'den milletvekili oldum, iktidar ortağı partide RP'de Maliye bakanlığı yaptım. FP'de siyaset yaptım. O dönemdeki söylemlerim, konuşmalarım her yerde var. Ben o konuşmaların insanları incitecek tarafları olmadığını düşünüyorum. Ama RP geleneğinden siyaset oluşturmuş bir kişi olarak, bazı çevrelerin beni de izlediğini biliyorum.

– **Yani?**

Öyle bir ortamda, “cumhurbaşkanı adayımı” dediğimde, benzer tartışmaların odağına oturup oturmayacağımdan emin değildim.

Cumhurbaşkanı aday olmam ülkeyi yorardı

– **Oturma ihtimaliniz vardı ve bu da sizi yorardı, öyle mi?**

Beni yormaktan öte, ülkeyi yorardı. İstemediğim bir kırılma yaşayabilirdik. Üstelik başka isim üzerinde değil, tamamen, hiç olmamasını isteyen, siyasi mücadelesini bunun üzerine kuran biri olarak aynı tartışmanın ismim etrafında oluşmasını herhalde kaldıramazdım... Bu çok doğru bir tercih olmazdı.

– **Göze alamamaktan ziyade, ülkede yol açabileceği çalkantının getireceği ağırlık ve üzerinizde yol açacağı baskı olarak mı anlamlı bu yanıtınızı?**

Bu ülkede işler iyi olsun. Kavga dövüş olmasın, ben de siyasette hiç olmayayım. Siyasetin getirdiği hiçbir yerde olmayayım, bu beni üzmez. Şu anda hiç üzgün değilim. Dönsem de, dönmesem de fark etmez.

– **Ama hayat bu kadar yumuşak değil ki. Hayatın içinde çok fazla sayıda ve yoğunlukta şiddet ve çatışma alanı var. Bu gerçek Türkiye özelinde daha keskin üstelik. Biraz provokatif bir soru olabilir ama...**

Bazı gerçekler provokatif sorular sayesinde daha iyi ortaya çıkar...

– Peki sürdürüyorum. Sinik bir çizgide duruyor olabilir misiniz? Aman kavga çıkmasın kaygısı biraz yoğun değil mi? Uğrunda kavga edilesi alanlar da var. Öyle ki, bazı sorunlu alanları kavga etmek sizin çözemezsiniz bile. Sesimiz de bazen yükselebilir. Çizginizin, uğrunda kavga edilesi şeyler adına daha aksiyoner olması gerekmiyor mu?

Evet bu doğru. Uğrunda kavga edilecek şeyleri iyi belirlerseniz, kavgayı da doğru zeminde yapmak gerekir. Ben bir kavganın içindeyim. Kavganın zeminini de belirlediğimi, belirlediğim zeminde de iyi kavga verdiğimi düşünüyorum.

– Nasıl bir zeminde, neye karşı kavga veriyorsunuz?

Şu anda siyasetin yanlış yapıldığını düşünüyorum. Birilerinin insanlara bu yanlış hatırlatması gerektiğine inanıyorum. İnsanlara hatırlatıldığı zaman doğrulara ulaşılacağını düşünüyorum ve ben bazı zihinlerde siyasetin doğru taraflarının pekişmesini sağlamak için mücadele ediyorum.

– “Kral çıplak” diyor musunuz sözgelimi?

O hassas çizgim, kavganın daha iyi pekişmesini sağlıyor. Sizin net çizgi dediğiniz şey, yeni bir gürültü ve kavga ortamı demektir. O da zaten ana stratejiye uygun değil. Toplumsal ve siyasi dönüşüm yavaş olgunlaşır ve yerleşir.

– Züccaciyeçi dükkânına giren fil olmayı kastetmiyorum...

Neyi eksik yaptığımı söyler misiniz?

– Cümlelerinizi uzun ve dolaylı kurmuyor musunuz? Pek çok şey gözümüzün önünde bu kadar rahatsız edici gelişirken, siz somut sorunları hep teorik çerçeveye ihtiyaç duyan ifadelerle dile getirmeyi özellikle mi tercih ediyorsunuz?

İki şeyi ayırmak gerekiyor: Benim bildiklerim ile geniş kitlelerin kabulleri arasında farklar var. Ben siyaset kurumunun, Meclis'in içindeyim. Bir iktidar partisinin, kabinenin içindeyim. Her şeyin fotoğrafını daha yakından görüyorum. Ve bu fotoğraf iyi bir fotoğraf değil, bunu görüyorum. Siz şimdi “neden kapkara bir fotoğraf olduğunu söylemiyorsunuz” diyorsunuz. Ama geniş kitleler bu fotoğraf iyi ve olumlu algılıyor.

– Renk ayrımı yaparsanız?

Bulunduğum noktada, bu fotoğrafın iyi olmadığını söylediğimde, bu fotoğrafı iyi algılayanlara mesaj veriyorum. Kapkara fotoğraf deseni geniş kitlelerle kopuyorsunuz ve onlara etki yapamıyorsunuz. Sözüünüzü dinletemiyorsunuz.

– O yakından gördüğünüz fotoğrafın detaylarını biraz daha anlatır mısınız?

Çok fazla eksik kaldığını düşünmüyorum. Bugün siyaset kavga alanı, toplumu geren, kutuplaştıran bir alan haline gelmiştir. Siyaset bugün bir rant aracı haline gelmiştir.

– Bugün mü?

Bu hale bugün gelmiş değil. Siyaset öteden beri böyle yürüyor. Ama bugün de var. Gittikçe de işin içine girenler, bu işi sürdürenler siyaseti böyle bir misyona sahip olarak görüyorlar en azından. Bunları söylediğinizde, zaten ortada bembeyaz bir tablo yok.

Başbakan bana asla razı olmazdı

– Hesapta pek yokken tartışmanın sizin isminiz çevresinde yoğunlaşması, Başbakan Erdoğan'ı rahatsız etti mi? İlişkileriniz bu yeni durumdan nasıl etkilendi?

Bundan hiç mutlu olmadı. Bana bir şey söylemedi. Ama bir şeyi anlamak için söylenmesi gerekmez. Siyasette pek çok şey söylenmeden söylenir. Bu konuda da isminin gündeme gelmesi başbakanı memnun etmemiştir. Hatta ben şöyle düşünürüm; asla bana razı olmazdı!

– Neden?

Çünkü artık kendince tek ses olan bir liderdi. Her şeyi kendisinin belirlemesi gerekirdi. Cumhurbaşkanı da kendisinin belirlemesi gerekirdi. Dolayısıyla o isim ben olamazdım. Ayrıca eğer bir grup toplantısında beni elimden tutup takdim ediyor olsaydı, ben o fotoğrafı kabullenir miydim?

– Kabullenmez miydiniz?

Benim kabullenemeyeceğim bir fotoğraftı o. “Benim cumhurbaşkanım” fotoğrafı.

– Önüne “kardeşim” sözcüğünü eklemiş olsa dahi mi?

Bence bir cumhurbaşkanlığı süreci böyle olmaz. Bir partinin bir grup toplantısında bir liderin ilanı ile cumhurbaşkanlığı olmaz. Üstelik grubun belirlediği bir cumhurbaşkanı da değil. Liderin kendi kafasında oluşturup ilan ettiği, otoritesiyle dikte ettirdiği, o adaya da dikte ettirdiği bir yapıydı o.

– Cumhurbaşkanının kendisine de mi?

22 temmuz seçimleri öncesindeki fotoğraf buydu.

– O fotoğrafta sizi rahatsız eden bir nevi lütuf, ihsan eyleme hali olabilir mi?

Evet.

– Sizin adınızdan mutlu olmadığını nasıl hissettiniz?

O ortamı düşünün. O ortamda başbakanın veya Ak Parti genel başkanının iktidar partisi genel başkanı olarak muhalefetle sürekli tartışmaları var. Muhalefetin de iktidar partisiyle sürekli tartışmaları var. Bu tartışma zemininde Sayın Başbakan, Sayın Baykal'a değil, daha çok Sayın Mumcu'ya uzak. O günleri hatırlayın. Sayın Başbakan, genel kuruldaki bazı görüşmelere geliyor, Sayın Baykal'ı dinliyor ama Sayın Mumcu'yu dinlemeden protesto edercesine çıkıyordu. Buna karşılık cumhurbaşkanlığı adaylığı gündeme geldiğinde, Sayın Mumcu'yla görüşmeler yaptı. Ama Sayın Baykal ile görüşmedi.

– Bunu nasıl yorumluyoruz?

Kendisine daha karşı olduğu halde Sayın Mumcu ile görüştü. Yasağının kalkmasına katkı sağladığı ve genel kurulda sürekli dinlediği halde Sayın Baykal ile görüşmedi. Baykal ile görüşmekten endişe duydu. Çünkü isminin gündeme girme ihtimali vardı bence.

– Baykal'ın bunu o görüşmede telaffuz etmesi mi?

Konuyu gündeme taşırdı. Bu kez çözemeyeceği bir süreç ortaya çıkabilirdi. Çözemeyeceği süreçten kastım, beni istemeyişiyle bağlantılıdır. Onun dışında cumhurbaşkanlığı meselesini partide milletvekili gruplarıyla, genel başkan yardımcılarıyla, bazı bakanlarla tek tek görüşmüştür. Ama özel ve az sayıdaki isimle birlikte benimle hiç görüşmemiştir.

Sözgelimi bir MKYK toplantısında herkesin görüşü tek tek istenmişti. Ama isim telaffuz etmemek kaydıyla! Elli kişi beşer dakika konuştu. O elli kişiden biri olarak ben de beş dakika konuştum. Ama baş başa veya üç kişiyle, hatta on kişiyle beraber olduğumuz ortamda, şu ya da bu biçimde, "Cumhurbaşkanlığı konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye hiç sorulmamıştır.

– Sorulsa sizin kendi adınızı telaffuz etme ihtimalinden kaygı duymuş olabilir mi? Siz böyle bir şey yapar mıydınız?

Yapmazdım. Çünkü kendi ismini hiç telaffuz etmemiştim, yine etmezdim. Ama bu benim cephemden böyle. Sayın Başbakan'ın cephesinden benimle diyaloga girmiş olmasının işi nereye sürükleyeceği belli değildi. Ama ben biliyorum ki, o süreçte bazı bakanlarla baş başa görüşmüştü. Diğer başbakan yardımcılarıyla da görüştü. Ama bu konu bağlamında benden uzak durmaya özen gösterdiğini hissediyordum.

Benim de öyle bir mücadelem olmadığı için, konuyu o zeminde konuşmaya çekmedim. Yoksa şu meseleyi bir konuşalım diye odasına girip konuşabilirdim.

– Bunun önünde engel yoktu, öyle değil mi?

Evet yoktu. Ama ben öyle bir ihtiyaç hissetmedim.

– Peki Ahmet Hakan Baykal ile konuşurken Şener adı hiç anılmamış olsa, *Hürriyet*'te bu yazı çıkmamış olsa, başbakan sizinle görüşür müydü?

Öyle zannediyorum ki, benim açımdan süreç değişmezdi.

– Neden?

Aradığı isim ben değildim. Bundan emindim.

– Kriterlere mi uygun değildiniz?

Evet.

– Açar mısınız?

Onu söyledim. Bireysel olarak belirleme. “Ben belirledim.” Bu önemliydi. Ama şu da önemli, o süreçte ben herhangi bir sorun oluşturmadım asla.

– O süreç nasıl kapandı?

Ben hiçbir şey yapmadım, hiçbir aktif davranışta bulunmadım ve süreç de benim dışımda oluştu.

– Aslında başbakanın bunu da değerlendiriyor olması beklenir...

Beni en azından tecrübeli bir siyasetçi olarak biliyor. Suskunluğun daha büyük riskler taşıyacağını da hesap etmiş olabilir.

– Cumhurbaşkanlığı, en azından teorik çerçevede her politikacının hedefleyeceği varsayılabilir bir makam. Bunun size yaklaşıp uzaklaşması ve sizin kıpırtısız durmanız ilginç bir örnek.

Siyaset bireysel anlamda bana ne verdi diye düşündüğümde, sadece bilinen bir isim oldum. Şu anda Türkiye beni tanıyor, siyaset yaptığım için tanıyor. Ben bilinen bir adam olmak için çaba harcamadım, böyle bir isteğim olmadı.

– Yazarlık kısmı hariçti galiba...

Evet, yazarlık kısmı hariç, ama yazarlık da farklı. Burada bir öğretim üyesi arkadaş, “Yazdıklarımızı yüz kişi okur, onların da beşi biz hayattayken, doksan beşi biz öldükten sonra okur” der. Yani akade-

mik çalışmalar kapsamındaki bilinirliğin sınırları budur. Abartılı bir tanımlama ama durumu anlatmak için çok uygun. Bir miting yapıyorsunuz, meydanda yüz bin kişi var. Bir akademik çalışmanın yüz bin kişiye ulaşması çok zordur; siz bir günde ve doğrudan ulaşıyorsunuz, ikisi çok farklı.

– Bu tanınırlığı da mı kazanım olarak görmüyorsunuz?

Her açıdan, şu anda kendimle ilgili olarak daha iyi konumda olacağımı düşünüyorum.

Ak Parti büyük bir fırsattı...

– Cumhurbaşkanı adayının grup toplantısında el ele tutuşarak takdim edilmesi, bu makamı başından sorunlu hale getiriyor mu? 1923'ten bu yana işin bizzat şekli ve usulüne dikkat çekmeniz önemli.

Şu açıdan önemli; Cumhurbaşkanlığı makamı, Türkiye'de her zaman önemli olmuştur. Her cumhurbaşkanı büyük bir tartışma konusu haline gelmiştir. Siyasetin eğilimleriyle devletin ana hassasiyetlerini koruma çabalarının hep ana tartışma noktası haline gelmiştir.

Ak Parti iktidarı açısından son derece önemliydi. Çünkü Ak Parti çok iyi bir kadroyla, iyi bir programla çok iyi başladı; AB süreciyle olsun, icraat çizgisiyle olsun. Toplumun büyük kesimlerini kucaklayarak, oy tabanını genişleterek, kurumlarla diyalog ve uzlaşma içinde başladı. Hep böyle devam etmeliydi bence. Çünkü Türkiye'de o kadar çok sorun var ki; hem bölgesel hem ülke olarak, büyük sorunların olduğu bir ülkede yaşıyoruz.

Bu ülkenin kırılmalara, endişelere, karşılıklı risk algılamalarına tahammülü yok. Ama süreçler karşılıklı risk algılamaları oluşturdu. Kırılmalar yaşandı daha sonraki safhalarda. O sürecin hiç yaşamaması gerekirdi. Ak Parti bana göre büyük bir fırsattı.

– Şimdi?

Şu anda çok büyük bir kırılmanın içindeyiz. Yaşananları sadece cumhurbaşkanlığı sürecine de bağlamıyorum. Şu anda kurumlar arasında güven yok. Türkiye'nin sorunları devam ediyor. Bu ülkede yaşayan insanların sorunları devam ediyor. Bir kapatma davası var. İktidar ile yargı arasında çatışma var.

Bu ülkenin yargı reformuna ihtiyacı var, nasıl yapacaksınız? Üniversitelerle iktidar arasında sorunlar var. Güven ortamı sağlanamamış vaziyette. Ülkede yapılması gereken eğitim reformu var. Bu ortamda nasıl yapacaksınız? Bu ülkenin en temel sorunlarından biri terördür. Güvenlik birimleri ile iktidar arasında karşılıklı sorun var.

- Askerle iktidarı kastediyorsunuz?

Evet. Böyle bir Türkiye, aklı başında kimsenin isteyeceği bir Türkiye değil.

- Söyleşi boyunca, kırılma noktası, hassasiyet, algılama kavramlarını çok kullandık. AKP iktidara geldiğinde, geçmiş deneyimlerden ders çıkararak bunların hiçbiri aslında sürpriz değildi. Çatışma alanları belli. Ne Kürt sorunu, ne başörtüsü sorunu, ne eğitim... Bunların hepsi, zaten Cumhuriyet'in kuruluşundan bu tarafa rejimin genlerinde olan ve saldırı anında reflekse programlanmış kutular. Rüzgârın her türüsü sizden yanayken, medyanın bakışı, AB süreci, küresel likidite bolluğu... Bunların serinkanlı biçimde yönetilmesi bu kadar zor muydu, niye yapılamadı? Kişisel ihtirasların payı nedir? Bu kadar güçlüydüseniz yönetilebilir olması gerektiğini düşünüyor insan çünkü...

Tüm bu kırılma noktalarını oluşturan süreçler itibariyle, sorumlunun, suçlunun Ak Parti olduğunu da söylemek istemiyorum. Ama şu var: Türkiye bu! Kurumlarıyla, devlet yapısıyla, insan malzemesi itibariyle Türkiye. Buna benzer kırılmalar geçmişte hep yaşanmış. Bundan da ülke zarar gördü. Zeminin bu olduğunu bilen bir siyasal iktidarın, bu kadar güçlü yoluna devam ederken, kırılma zeminleri oluşturmamak için çaba harcaması gerekirdi.

- Bu aslında bildiğimiz bir otobana benziyor; daha önce üzerinde yolculuk yaptığımız için zeminin sağlamlığını, bariyerleri, kasisleri, hava ve yol durumunu pekâlâ tahmin edebileceğimiz bir otoban..

Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi kapatılmış; başbakan ve üst düzeyde görev almuş bazı isimler muhtemelen bu partilerin gençlik kollarındaydı. Ben o dönemlerde gençlik kollarında değildim. Ama bazı isimler o dönem bu çizginin gençlik kollarındaydı.

Daha sonra RP ve Fazilet'te de bu kırılmalar yaşandı. Kapatma davaları bu kırılmanın temel göstergesidir. Zeminin bu olduğu da defalarca yaşanmıştır. Bir kez değil, iki kez değil, defalarca yaşanmış. Ama buna rağmen "tarih tekerrürden ibaretmiş" noktasına gelinmeyebilirdi bence.

Temel çelişki

- Sizin gibi bakan insanların kadrolarda daha etkin olması, yaklaşımı daha farklı kılar mıydı?

Aslında Ak Parti kurulurken de temel vurgu buydu. Daha öncekiler Türkiye gerçekleriyle bağdaşık bir siyaset oluşturamadı, bunu başaramadılar. Ak Parti, devletle, kurumlarla, Türkiye'deki siyaset zeminiyle barışık bir siyasi söylemi ve siyaset tarzını başaracağız iddiasıyla ku-

ruldu. Ama bu iddiaya rağmen, bugünkü nokta ile başlangıçtaki nokta arasındaki mesafe temel çelişkisidir.

– Buradan demin söylediğime geçmek dileğindeyim; Refahyol döneminde yolsuzluk yapılmadığını net ifade ediyorsunuz. AKP iktidarı için bunu söyleyemiyor olmak, yola çıktığınız tarih ile bugün durduğunuz yer arasındaki derin vadinin ana sebeplerinden biri olabilir mi? Adını açık koyalım, rant paylaşımı, kamu kaynaklarının iyi kullanılamaması, oradaki zaaflar...

Eski ile yeniyi kıyaslayacak olursak, evet. Zeminle, kurumsal yapıyla kırılmayı eski de yeni de yaşadı. Ama eski lehine, yeninin de aleyhine söyleyebileceklerim var. Örneğin Refahyol dönemiyle ilgili hiçbir yolsuzluk iddiasında bulunulmamıştır.

– Bu kadar net ve açık söylüyorsunuz.

Evet! Refahyol yolsuzluklarla mücadele etmiştir. Ama bu son beş altı yıllık dönemi iktidarın bütün boyutlarıyla birlikte değerlendirdiğimizde, belediyeleriyle, merkezi yönetimiyle yolsuzluklarla mücadele edilebildiğini söyleyemem.

– İçeriden bir dürüstlükten söz edemiyoruz o zaman icraata bakıldığında?

Özü itibarıyla onu anlatıyorum.

29. bölüm

Aday olmama kararının öyküsü

– 22 temmuz seçimlerinde aday olmama kararınız çok tartışıldı ve farklı gerekçeler söylenip speküle edildi. Bu kararı ne zaman ve nasıl verdiniz?

Seçim kararı alınmadan önce de milletvekili adayı olmamayla ilgili düşüncelerim vardı.

– Ne kadar önce?

Çok önce! Hatta bazen birileri bana uğradığında, “Aday olmayacağını ilk bana söylemiştin” diyor. Yani birkaç sene öncesine dayanıyor. Çok yaygın konuşmuyordum, ama çok ters düşmeyecek birkaç kişiyle sohbetimde bu niyetimi paylaşmıştım. Kesin aday olmayacağıma karar verişim, bu birikimlerin sonunda, yani bir süreç sonrasında ortaya çıkmıştır. Seçim kararı alındıktan sonra da kesinleştirdim.

Kalsam ben olmaktan çıkardım

– Neden?

Bir kere son dönem, benim siyaseti daha yoğun sorguladığım bir dönem olmuştur. Şöyle bir düşünün, Sayın Başbakan ile ekonomi konularında farklı düşünüyorsunuz, siyaset tarzınız farklı, devlet anlayışınız farklı, yönetim biçiminiz farklı ve sürekli bununla bağlantılı kendinizi sınırlı hissediyorsunuz. Daha önemlisi yolsuzluklardan arınmamış bir iktidar anlayışının ortasında olduğunuzu da görüyorsunuz. Kirli bir siyasetin kuşatılmışlığı içinde olmak nasıldır bilir misiniz? Bu, insanı mutlu eden, yaptığı işten zevk almasını sağlayan bir süreç değil. Bu kadar çok açmazın içinde varlığını sürdürmek beni yoruyordu. Her ne kadar özgün bir çizgi tutturmuşsam da, konuşurken Sayın Başbakan’dan daha farklı bir üslupla konuşup bazı temel konularda farklı kararlar almışsam da, bu durum sürdürülebilir değildi. Kendi çizgimi göstermiş olmakla birlikte, beni zorlayan, yoran sıkıntıya sokan bir süreçti. Bunu sürdürdüğüm takdirde kişiliğimden uzaklaşacağımı, bir şeyler kaybedeceğimi düşünüyordum. Devam edebilmek aslında imkânsızdı. Ben, ben olmaktan çıkarak yoluma devam edebilirdim.

- Kişilik ve prensiplerden ödünleri kastediyorsunuz, değil mi?

Evet. Benim için sürdürülebilirliği kalmamıştı. İnsan, işini kendisine yabancılaşmadan yapmak ister. Ben de kendime yabancılaşmadan sürdürebileceğim süreyi artık doldurduğuma inanıyordum. Yani bir dönem daha Meclis'e girseydim, ister kabinede, ister kabine dışında olayım, aleni bir çatışmanın ortasına düşeceğimi fark ettim.

Bir partinin içinde böyle fazla ayrılmış, geçimsiz biri görüntüsü vermek iyi bir şey değil. Çünkü partililer sizi hâkim yapıya göre değerlendirir ve hep olumsuz puan verir.

Genel başkanla çekişen biri, parti tabanında hiçbir zaman olumlu algılanmaz.

Partinin tabanı çok geniş, oy potansiyeli yüksek. Kendinizi, Türkiye'deki insanların yarısının gözünde olumsuz algılanacağınız duruma düşürmek, kendinize karşı da haksızlıktır. Kendime böyle bir haksızlığı yapamayacağımı düşündüm.

İnanmadığım şeyleri yapmanın doğru olmadığına da biliyordum. Madem sürdürülebilirliği yok. Bırakmalıyım diye düşündüm.

Bir dönem kamuoyunda olumsuz algılama içine düşmeden, varlığını sürdürebilmeyi de çok büyük mücadelelere borçluyum. Bir tarafında devletin tepesinde bir çizgideydim, diğer yandan parti tabanında yanlış algılanmayayım diye kendi siyaset felsefemi anlatır tarzda il il dolaşıp siyasi etik konferansları veriyordum. Beni dinleyenler Ankara'daki siyaset tarzını yorumluyorlardı. "Belli bir felsefesi, bakış tarzı var, ona göre yukarıda iş yapılıyor, anlattıkları da ona uygun düşüyor" diyor ve en azından meşrulaştırıyorlardı.

- Halbuki gerçek farklıydı...

Sürdürülebilirliği kalmamıştı. Bu bakımdan kendime yakın gördüğüm bazı arkadaşlarla konuşup tartışıyordum. Karşı çıkan çok oldu. Parti içinden sürekli milletvekilleri gidip gelmeye başladı.

Sivas'a giderken VIP salonunda söyledim

- Kimler neler dedi sözelimi?

Beni en çok şu etkilemişti: Hukukumuzun öyle fazla olmadığı bir arkadaşımız, Karabük Milletvekili Hasan Bilir. Tam aday olmayacağımı açıklayacağım gündü. Akşamüstü basın toplantısı yapacaktım. Öğleden önce de grup toplantısı vardı. Başbakan kürsüde; ben biraz gecikerek girdim. Hasan Bilir yanında yer verdi, oturdum. "Abi" dedi, "gazetelere çıkmış, aday olmayacağımı yazıyorlar" dedi.

O arada başbakan kürsüde ve heyecanlı söylemleri nedeniyle gruptan alkış alıyor. O alkış tempoları içinde Hasan, benim aday olup olmayacağıma takıldı. Konuşurken gözleri doldu, neredeyse ağlayacaktı. O

beni çok etkiledi. Bir milletvekilinin, benim aday olmayışına ağlayacak noktaya gelecek kadar üzülmelerinden, gözlerinin dolmasından etkilendim. Meğer uzaktan uzağa demek ki çok seviyormuş dedim.

Başka kişilerle de zaman zaman konuşurduk. Bazı milletvekilleri gelir giderdi. Hatta heyetler halinde ikna ziyaretleri oldu. Ama ben doğrunun ne olduğunu bulmak ve ona göre karar vermek zorundaydım. Evdeki herkes, eşim, çocuklar, bırak diyordu. Çocuklar yeter artık diyordu.

- Başbakan Erdoğan'a 22 Temmuz Seçimleri'nde aday olmayacağınızı nerede ve hangi ifadelerle söylediniz?

Sivas mitingi çıktı. Sayın Başbakan, Abdullah Gül ve bazı bakanlarla birlikte Başbakanlık özel uçağıyla Sivas'a gidecektik. VIP'te bir odada oturuyoruz. Genel konuşmalar bitti, uçağa geçeceğiz. Herkes ayağa kalktı. Ben başbakanın yanına gittim, "Konuşmanız gereken bir konu var" dedim. Yan odaya geçtik. Basın toplantısı yapılan yerin iç kısmında bir küçük oda daha vardır. Orada konuştuk. "Henüz kimseye açıklamadım, basında da yoktu henüz. Sivas'ta da açıklamayacağım. Ama ben bu seçimlerde aday değilim" dedim.

- Tepkisi ne oldu?

"Nereden çıktı?" dedi. Ben de kendisiyle bir kavgaya tutuşacağım izlenimini almasın diye aday olmayacağımı, yumuşak bir üslupla anlatma ihtiyacı duydum. "Yıllardır milletvekilliği yapıyorum, bakanlık da yaptım. Artık Beyazıt Bestami gibi kendi gönül dünyamda seyahat etmek istiyorum" dedim. Orada güldü. Aslında Bestami vurgusu, yalnızca güriültü çıkarmayacağımı hissettirmek içindi.

- Beyazıt Bestami ne yapmış?

Eski bir saray mensubuymuş. Belki bir sultan. Dünya nimetlerinden vazgeçmiş, dervişliğe soyunmuş ve ömrünün sonuna kadar bir lokma bir hırka yaşamış. Başbakan güldü ama sonra "Bu ayaküstü konuşulacak bir konu değil. Sivas'tan dönelim, tekrar görüşmemiz lazım. Kimseye bir şey söyleme" dedi.

- Siz de "tamam" mı dediniz?

Tamam dedim, ama zaten o anda amacım, kararımın bilgisine girmesini sağlamaktı. Bir kavga başlangıcı diye yorumlamasın istiyordum. Çünkü kavga ortamı hiç hoşlanmadığım bir şeydir, sistemin temel zaaf- larından biri olarak görürüm. Yapılacak her işin medeni üşuplar içinde yapılması gerektiğini düşünürüm. Biz de Sivas'a gittik.

- Yolda bir şey konuşulmadı mı?

Hayır, konu orada kaldı. Diğerlerinin yanında da açmadı. Uçakta yalnız kalmadık. Birilerinin yanında konuşulsa, zaten hemen yayılır.

Bir kişi dahi olsa bütün basına yansır. Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum, o arada seçimle ilgili hazırlıklar yapıyoruz, bir gün Başbakanlık Resni Konutu'nda toplantı var.

- Konu neydi?

GAP bölgesinde, Ziraat Bankası'nın damlama sulama projesi ve onun finansmanı ile ilgili bir çalışmaydı. Saat 24:00 gibi herkes birbirine allahısmarladık deyip ayrılırken başbakan "Sen dur. Seninle konuşacağımız bir konu vardı" dedi. Abdullah Gül'ü de "Gel konuşacağımız bir şey var" diye çağırdı. Toplantıya katılanlar ayrıldı.

Biz toplantı salonunun karşısındaki odaya geçtik. Orada uzunca bir süre durumumu değerlendirdik. Benim kesin kararlı olduğumu anladı. İkna edebileceği bir noktaya gelemedik yani.

"Beni mi eleştiriyorsun?"

- Neler anlattınız, rahatsızlıklarınızı dile getirdiniz mi?

Güncel süreçlerle ilgili hiçbir şey söylemedim. "Bırakmak istiyorum" dedim. Ama kullandığım bir cümleyle ilgili olarak alındığını görünce hemen bıraktım, ilerletmedim.

- Neydi o cümle?

"Parti içi kültür doğruya prim vermiyor" dedim. Bunun üzerine "Beni mi eleştiriyorsun?" dedi. Ben de doğrudan kendisini merkeze koyup tartışma ortamına girmemek için, "Sizin zaten hükümet içi yoğunluğunuz var. Ben parti içi kültürü kastediyorum. Teşkilatlar, genel merkez, bir ton partili... bu yapı içinde parti içi kültürün doğruya prim vermediğini söylüyorum, sistemi kuramadık" dedim. Biraz da havayı değiştirmek için hızlıca konuştum ve "Kurulduktan hemen sonra iktidara gelen bir partinin yaşayabileceği bir süreç zaten bu" dedim.

- Neden sözünüzün rotasını değiştirdiniz? Kırmak mı istemediniz, veya herhangi bir nedenle çekindiniz mi, fazla çaba sarf edip kendinizi yormak mı istemediniz?

Verdiğim bir karar nedeniyle envanter çıkarıp "şu yanlış" ortamına girmek istemedim. Çünkü biliyorum ki, insanların kopunca kavga etme alışkanlıkları vardır. Bu da dışarıdan çok çirkin görünür. Daha önce işler güzel giderken, dışarıdan bakıldığında aksayan bir şey yok görünür. Sonra kırılma olup kopma başlayınca, başlanır aleyhte konuşmalara. Bu da dışarıdan hakikaten kötü algılanır. "Kardeşim şimdiye kadar ne-redeydin?" derler.

Evet ben kendi isteğimle aday olmuyorum. Ama bunların daha sonra nasıl algılanacağı da kontrolünüzde değil. Bu kararı kavga, atışına, çatış-

ma zeminine taşıdığınızda kimse neyin ne olduğunu anlamaz. Kırk çeşit yorum yapılır ve görüntüler de kirlenir. Onun için sade, anlaşılır olmak önemlidir. Aday olmanayı net sunmak, net görülmesini sağlamak lazım.

Başbakanın “partiye zarar verirsin” demesine alındım

– Abdullah Gül ne diyor o esnada?

Olur mu hiç filan diyor. Ama her iki konuşmamda da ben bir şeyden alındım. Hem Sivas’a giderken havaalanında söylediğimde, hem de Başbakanlık’ta...

– Neye alındınız?

İki konuşmamızda da bana “Olmaz, partiye zarar versin” dedi. Bakış tarzı buydu.

– Size ya da sizi kaybetmeye dair bir ifade yok, bir üzüntü?

Yorum tarzı bu. Ben de bu üsluptan rahatsız oldum. Şöyle demedi sözgeli mi: “Olur mu, sen lazımsın kardeşim” demedi. Ben de “Adam gibi aday değilim demenin partiye ne zararı olacak?” dedim. Aday olmanın zararlı olup olmadığı, sonraki tavırlara göre değişen bir şeydir. Düzgünce aday olmamanın zararı olmaz. İşin içine başka şeyler katılırsa o başka. “Ben başka şeyler yapmayacağım, zaten öyle bir şeye niyetim de yok. Kendi irademle bırakacağım, hepsi budur” dedim. Orada ayrıldık. Ama Abdullah Bey, “Biraz da bizim orada konuşalım” dedi. Bunun üzerine birlikte Dışişleri Konutu’na gittik. Biraz da orada konuştuk. Bana “Bunlar böyle kestirip atılacak konular değil. Biraz daha düşün” dedi. Hâlâ aday olacağımı düşünüyordu. Fakat başbakanın ne düşüneceğini kestiremiyordum.

– Başbakan, resmi konuttan ayrılırken size kararınızdan dolayı “Hayırlı olsun” dedi mi?

Hayır, hiçbir şey söylemedi. Sanki iş ortada kalmış gibiydi. Ama iki taraf da net olarak söyleyeceğini söyledi. Bu anlaşıldı. Ama müşterek bir karara bağlanmadı.

– Abdullah Gül sizi nasıl ikna etmeye çalıştı?

Aaçımı değiştirmemin faydalı olacağını söyledi. Partiye çok emek verdiğimizizi, bizim çocuğumuz gibi ortaya çıktığını, insan çocuğundan nasıl vazgeçemezse, bunca yılını, emeğini verdiği bir yerden de kolay uzaklaşamayacağını, bunun benim için de zor olacağını söyledi. Bunda haklıydı. Çok emek sarf ettik gerçekten. Her zaman söylerim, insan hayatının önemli bir kısmın bir yere vakfetmişse, hayatının o dönemini anlamsız sayamaz. Ayrıldık. O arada aslında basına bazı şeyler yansıdı.

– Ne kadar süre konuştunuz iki konutta?

Başbakanlık'ta bir saate yakındır. On beş yirmi dakika da Gül'ün orada kaldım. Sonra nereden sıçradıysa, aday olmama kararım basına sıçramış. Ama doğrudan üçümüzden birinden çıkmadı. Muhtemelen dolaylı sıçradı. Hatta basında yer alış biçiminden, Gül'ün konuştuğu ikinci üçüncü kişilerden sıçramış olabileceğini tahmin ettim.

Tabii tartışma uzayınca, benim de bir an önce kararımı ilan etmem gerektiği sonucuna vardım. Bunu yapmasam, aday olacak mı, pazarlık mı yapıyor, sündürüyor mu gibi sevimsiz şeyler çıkacaktı.

“Yatırma” dedim, ama Gül adıma iki milyar yatırmış

– Abdullah Gül'ün sizin adınıza adaylık başvurusu yapma olayını anlatır mısınız?

O basın toplantısından önceki bir tarihte Abdullah Gül “Aday olman lazım” diye odama uğradı. “Müracaatını da senin adına ben yapacağım” dedi.

– “Başvuru parayı yatırıyorum” da dedi mi?

Evet, başvuru süresi bitmiş, benim başvurum yok. İki milyar lira para yatırılması gerekiyordu. Yatırmadım. Gül odama yaptığı ziyarette adıma başvuru yapıp parayı yatıracağını söyledi.

– Ne dediniz?

Yatırma dedim. Ama o gittikten sonra bir çocuk geldi, Abdullah Bey'in gönderdiğini söyledi. Başvuru yaptığımı dair imza istedi. “Ben başvuru yapmıyorum, imza atmanı” dedim ve imzalamadım. Ama Sayın Gül, iki milyarı yatırarak benim adıma başvuru yaptırmış.

– Ama imzanız yok.

Evet yok. O arada, başvurmadı, başvurdu diye çelişkili haberler çıktı. Hatta açıklamayı yapmadan birkaç saat önce, grup toplantısı öncesinde Hayati Yazıcı gazetecilere “Başvurdu” diye açıklama yapmış. Bana da telefonla aktardılar. Hatta ben o gün grup toplantısına da gelmeyecektim. Sırf o açıklamayı düzeltmek maksadıyla grup toplantısına geldim. Hasan Bilir ile diyalogumuz da oradadır.

Hayati'yle yıldızımız hiç barışmamıştır. Ayrı frekanslarda olduğumuz için bu lafı Hayati'nin söylemesi de beni rahatsız etti ve düzeltme ihtiyacı duydum.

– Neden yıldızınız barışmıyor Hayati Yazıcı ile?

Özel bir sebebi yok. Stilimiz farklı. Meclis'e geldim, orada NTV kamerası vardı. Haberdar etmiştik. NTV'ye adaylık başvurusunda bulun-

madığını söyledim. Sonra bakanlığa geçtim. Arkadaşlarla durumu değerlendirdim. Adaylık başvurusu yapmamak adaylığa engel değil. Bazı seçimlerde başvurusu olmayanlar da listede yer alır zaten. Hukuki engel yok. Sonradan da tamamlanabilir, çünkü partinin dosyalarında kalıyor. YSK o bilgileri istemiyor. O aşamada artık mutlaka açıklamam gerektiğini düşündüm. Başvurmanmış olmak, o aşamada önemini yitirdi.

Aday olmayacağını net olarak söylemem gerekiyordu. Basını haberdar ettim. Akşamüzeri düzenlediğim basın toplantısında, “22 temmuz seçimlerinde milletvekili adayı değilim. Ama bu siyaseti bıraktığım anlamına gelmez” dedim. “Dört dönemdir milletvekiliyim. Beni Meclis’e gönderen tüm Sivaslı seçmenlerime teşekkür ederim” diye kısa bir basın toplantısı yaptım.

Hatta acaba vurguyu biraz artırarak, “Bu seçimde aday değilim. Ama bu seçimden sonra, başka seçim olursa aday olmayacağım anlamına gelmez” diyeyim mi diye de düşündüm. Ama sonra işi karıştırmaya gerek yok. Net, yorum alanı dar bir biçimde kalmanın daha faydalı olacağını düşünüp vazgeçtim.

– Basın toplantısına giderken duygunuz neydi; ağırlık, hafifleme, burukluk?

Hafif bir ağırlık vardı. Ama bu ağırlık kararımdan kaynaklanmıyordu. Flu tartışmaların ortasında hakkımda belirsiz bir ortam var, bu belirsiz ortamları hiç sevmedim. Durum netleştikten sonra vahim bir durum da olsa kabul edilebilir görüyorum. Belirsizlik, ara görüntüler hiç hoşlanmadığım şeylerdir.

– İlk telefon kimden geldi?

Basın toplantısından sonra Meclis binasını henüz terk etmemiştim ki, oğlum Bedirhan aradı. Bir kafede televizyonda canlı yayında izlemiş. “Tebrik ederim baba. Doğru bir karar verdin, hayırlı olsun” dedi.

– Başbakan basın toplantısı yapacağınızı biliyor muydu?

Kimse bilmiyordu. Çünkü ben de ani karar verdim.

– Sivas’taki teşkilatla ilgili hayal kırıklığı nedeniyle aday olmadığınızı yorumlarına ne diyorsunuz?

Sivas İl Teşkilatı’yla ilgili bazı hadiseler geçti. Ama bunun verdiğim kararla bağlantısı yoktur. Benim açımdan ağırlığı olan bir hadise değil. Çünkü siyaseti Ankara’da yapıyorsunuz. Hükümettesiniz, hükümetin yoğunluğu, ülkenin gündemi var. Bir il teşkilatına takılarak karar verecek konumda değilim zaten. Ama niye aday olmadı sorusu hep farklı şekillerde yorumlandı. İnsanlar, mutlaka kendisiyle ilgili karar vardır diye baktı.

– “Mutlaka bir şeyi elde edemediği içindir” gibi mi?

Bireysel olarak bir şey hedeflediği için bu kararı almıştır deniyor ve buna göre yorum yapılıyor. Belki normal hayatta böyledir gerçekten. İnsanlar bir işi kendi isteğiyle bıraktıklarında, mutlaka kendisiyle ilgili yeni hedefler belirlemiştir. Daha cazip gördüğü bir işe başlayacaktır.

Siyasette de, acaba elde etmek istediği başka bir şey mi vardı yorumu yapılıyor: “Acaba cumhurbaşkanlığı adaylığını mı düşünüyor? Acaba dışarıdan bakan mı olacak seçimden sonra?” Mesela İzmir’e gidiyorum, İzmir belediye başkanlığını mı düşünüyor deniyor. YÖK başkanlığını mı istiyor, falan filan. Bu söylenenlerin hiçbirisi olacak şeyler değil. Hepsisi mantık dışı. Bir şeyi bırakmanın karşılığı onlar olamaz.

– Belki geçmişte bunu haklı çıkaracak çok örnek olduğundan...

Belki. Üstelik bu konuyu konuştuğum bir arkadaşım hep şunu söylerdi: “Eğer siyasetteyseniz, Meclis’te değilseniz siyasetin oluşturduğu her şeye uzaksınız, Meclis’te olmamak, siyaset adına sizi hiçbir şeye yakınlaştırmaz. Siyasetin oluşturduğu her şeye insanı uzaklaştırır, bunun hiçbir karşılığı yoktur” diyerek beni ikna etmeye çalışmıştı.

Ben bir karşılık beklemiyorum. Eğer karşılıksa, siyasette olmamanın da bir karşılığı var. Kendi hayatınız, dünyanız var. Bunu elde ediyorsunuz. Her şeyin bir alternatif maliyeti var. Bıraktığınızda ise o alternatif maliyet bir kazanım haline geliyor. Siyaseti bıraktığınızda, evinizde olacaksınız. Hocalık yapacaksınız. Bireysel anlamda bir şey elde etmekse, bu da bir şey elde etmek. Ama nedense bu hâlâ insanlara ikna edici gelmiyor. Belki bu da tekrar siyaset temposuna girmemden kaynaklandı.

– Kapağı zaten tam kapatmamıştınız. Şimdi de temponuz hızla artıyor.

Fakat bu benim planlayarak oluşturduğum bir şey değildi. Aday olmayacağımı ilan edince bu kamuoyunda çok olumlu algılandı.

– Bunu beklemiyor muydunuz?

Her zaman ayakta kalanlar haklıdır. Zaman onların lehine işler. Siyasette on altı yıl boyunca öğrendiğim temel bilgilerden biridir. Ayakta değilseniz, zaman lehinize değil, aleyhinize işler. Bırakıyorum dediğiniz zaman, siz artık siyasette ayakta değilsiniz. Zaman sizi unutturur, sonunda kimse hatırlamaz. Bunun da bireysel hayatınızda kazanım sayılabacak boyutları vardır. Ama var oluşu güçte görenler açısından siz kaybedenler arasındasınız. Bunu bildiğim için, bırakıyorum dediğimde bir şey elde edeceğimi düşünmedim. Zamanın benim lehime çalışacağını öngörmedim. Ama o temel cümle farklı çalışmaya başladı. İnsanlar daha ilgili oldular, on altı yıllık siyasi hayatını daha bütüncül olarak anlamlandırmaya başladılar.

– İyi bir yanlıgı olmuş...

Kamuoyundaki bu değerdendirme biçimi, umduğumun dışında, hatta tam tersine beni sürekli gündeme taşıdı. Ben de birden kaybolmayı hiç arzu etmedim zaten. Yok oldu gitti gibi bir durumda olmayı da hesaplamıyordum. Önemli konular oldukça, birileri gelir fikrini sorar, arada bir televizyondan bir programa çağırırlar diye düşünüyordum. Ama umduğumun dışında, yoğun tempolu bir durumla karşılaştım.

Basından, illerden, sivil toplum kuruluşlarından çok sayıda davet, konferans talebi aldım. Bir taraftan basın, illerin taleplerini karşıladıkça, şu anda aktif siyasette olan pek çok kişiden daha fazla görüntü vermeye başladım.

Bu süreç beni, bırakmadım dediğim siyasetin içine daha yoğun çekmeye başladı. Aktif siyaset yapmak isteyen çok sayıda insan da, “Türkiye’de siyaset boşluğu var. Bunun doldurulması lazım” diye beni yönlendirmeye başladı ve ilgili çevrelerde bir talep oluştu.

– Bunu gerçekten öngörmemiş miydiniz?

Hayır. Peki neyi öngörmüştünüz dersiniz, 2007 seçimlerinde aday olmadığımı ilan ederek, herhangi bir politikacı gibi siyasetten kopamayacağımı öngörmüştüm. Siyasete öyle çok da dört elle sarılmadığım için, daha önceki seçimlerde de, mesela 2002’de aday olmasam ne olur diye düşünmüşümdür. Evdekiler o zaman da bırak demişti. Ama 2002 seçimlerinde bırakmadım.

– Neden?

Şöyle düşündüm: Bir yıl hariç, hep muhalefette oldum. Seçmen beni hep muhalefette izledi. İktidar dönemimizi görmedi. Haksızlık da yapmamak lazım. Bizi bu kadar taşıdığına göre, bir iktidar dönemimizin de olması lazım. İcranın içinde yapacaklarımız olmalı diye düşündüm.

– Seçmene bir borç niteliğinde mi?

Evet, seçmene bir borç gibi geldi bana. Ama 2007’de, yaşadığım son beş yıllık süre nedeniyle, hem iktidar, hem de muhalefet görmüş biri olarak, “bırakıyorum” demenin kolay olduğu bir dönemdeydim. Şunu öngörmüştüm: Günün birinde tekrar Meclis’e girmeyi arzu edersem, bu dönem Meclis dışında kalmak benim tekrar girişini zorlaştırmaz. Çünkü belli bir siyasi taban oluşturdum. Seçmen nezdinde olumlu bir algı-lama meydana geldi.

Bu seçimden sonra dört yıl süre Meclis dışındasınız. Ama dört yıl sonra yeni bir seçim gündeme geldiğinde eğer aday olmak istersem zorlanmayacağımı düşündüm. Bunu da bana kamuoyunun siyaset tarzıyla ilgili yorumları düşündürdü.

Abdullah Bey biraz kırıldı

– Aday olmayacağınızı duyurduğunuz basın toplantısından sonra Başbakan Erdoğan sizi aradı mı?

Hayır, aramadı. Sadece yakınındaki danışman arkadaşlardan biri “Senin basın toplantını, ne diyeceğini dikkatle izledi televizyondan. Ama üzüldü” dedi.

– Abdullah Gül...

Abdullah Bey sanırım biraz kırıldı. O da aramadı çünkü. Ama ben kararımı söyledimse bitmiştir. İkisi de bunu çok iyi biliyordu. Kamuoyunda ilan ettikten sonra artık geri adım atmayacağını çok iyi biliyorlardı. Sürecin bittiğini bildikleri için de aslında söylenecek bir şey yoktu. Fakat buna rağmen, “istemezdik, ama hayırlı olsun” diye arayabilirlerdi. Aranmadım.

– Gül’ün sizin adınıza para yatırmış olması, aslında fikrinizi değiştirebileceğiniz konusunda umutlu olduğunu gösteriyor. Bu kırılganlığa reddetmeniz yol açmış anlaşılan.

Doğru. Bu kararımın partiden koptuğum anlanına gelmediğini göstermek için de o günlerdeki toplantılara katılımımı sağlıyordu. Örneğin partinin seçim bildirgesi hazırlanıyordu ve bildirgeyle ilgili toplantı yapılacaktı. Başbakan bu toplantıya beni davet etti. Toplantı sürerken “Benim işim var, sen idare et” diyerek birçok bakanın ve uzmanın bulunduğu seçim bildirgesinin tartışıldığı toplantıyı tamamlamayı bana bıraktı.

– Aday olmama kararınızdan sonra, değil mi?

Tabii.

– O zaman kararınız dışlanma etkisi yaratmamış. Başbakanın tepki göstermeyip yapıcı bir tutum içinde olması ilgi çekici değil mi?

O, kendisine bir televizyon programında yöneltilen bir soruya vermiş cevaptı. Beni sorduklarında, “Hayır, beraberiz. İşte seçim bildirgesiyle ilgili toplantıyı benim yerime o yönetiyor” demiştir.

– Başbakan belki sizi sınıdı ve kararınızın ardından “partiye zarar vermeyeceğinize” ikna olduktan sonra bu tutumu gösterdi.

Belki.

Kapatmayı iki yıl önce haber verdim

Başbakana Yargıtay'ın yazısını götürdüm

– Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın AKP hakkında bazı hazırlıkları olduğunu, kapatma davası açılmadan epey önceki bir tarihte Başbakan'a haber vermişsiniz. Bu tarihi tam olarak hatırlıyor musunuz?

Kapatma davası açıldığından yaklaşık iki yıl önce, mayıs 2006 olmalı. Danıştay saldırısına yakın tarihlerdeydi.

– Bir belge mi götürdünüz başbakana?

Evet. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın bir yazısı valiliklere ulaşmıştı. Başbakandan randevu isteyerek gittim. Yanında Abdullah Gül vardı. “Ben çıkayım” dedi. “Yo, konuşabiliriz” dememe karşın Abdullah Bey çıktı.

– Konuya nasıl girdiniz?

Getirdiğim yazıyı başbakana gösterdim. Okudu. “Bundan bir şey çıkmaz. Önemli değil” dedi. “Çok önemli” dedim. “Neden önemli?” diye sordu. Yazının antetinde yazıyı gönderen kurumun adı yazıyor: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasi İşler Bürosu. Kendisine o satırı gösterdim. “Yargıtay'ın siyasetle ilgili görevleri arasında siyasi partileri kapatma davası açmak da var. Demek ki, orada bir dosya açmışlar, doküman biriktiriyorlar. İşlem başlanmış” dedim.

– Bunun üzerine nasıl bir karşılık verdi?

Aynı şey. “Bir şey çıkmaz” dedi. “Neyse” dedim, ben de bunun üzerine. “Çıkar çıkmaz, ama bu dosya açılmış. Muhtemelen buna benzer yazılar başka yerlere de gitmiştir. Benim görevim sadece size haber vermek” dedim.

– Daha sonra bir daha gündeme geldi mi aynı konu?

Sonra bu konuyu benimle hiç konuşmadı. Ama yazıyı aldı, çantasına koydu. Kısa süre sonra yargı mensuplarının katıldığı bir toplantıda, laikliğin altını çizen, AKP'nin nasıl laik bir parti olduğuna dair konuşma yap-

tı. İkincisi, parti genel merkezinden bütün teşkilatlara ve belediyelere, laiklik hassasiyetini içeren bir genelge çıkardı. Belediyeler dini kitaplar basıyordu. O yayınların yapılmaması için genelge yayımladı.

– Böylece, size yazı için “önemli değil” dese de, parti genelinde bir önlem almış oldu aslında...

Evet, örgütlerde önlem aldı.

– Bu konuda başbakana yine parti içinden bir uyarı daha gittiği, *Vatan* gazetesinde Veli Toprak imzasıyla yayımlanan bir haberle ortaya çıktı.

Tarihi 2006 değil, 2007 olmakla birlikte o da şudur: Seçimden önceki cumhurbaşkanlığı seçimi turlarından biri için Meclis Genel Kurulu’ndayız. Bakanlar Kurulu sırasında başbakan, sol yanında da ben varım. Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Yılmazcan geldi, emekli hâkimdir. Eğildi, “Sayın Başbakanım, partimizi kapatmak için Yargıtay’da çalışma var” dedi.

– Sizin başbakana o belgeyle gidişinizin üzerinden neredeyse bir yıl sonra, değil mi? 2007 mayıs ayı olmalı.

Evet, tam bir sene sonraki hadise. Fakat başbakan Mehmet’e kızdı. “Nereden çıkarıyorsun?” diye çıkıştı. O da “Efendim, biliyorum” dedi. “Nereden biliyorsun?” dedi. “Biliyorum. Bildiğim önemli bir konuda da sizi uyarmam lazım” dedi. Bunun üzerine başbakan “Bu konuları konuşup durma” dedi. Mehmet gitti. Ama başbakanın yanında ben olduğumu fark etmemişti.

Dava açıldı diyen vekili listeye koymadı

– Sonra?

Yaklaşık on gün sonraydı. Mehmet Yılmazcan “Özel bir konuda konuşacağım” dedi. “Buyur gel” dedim. Bakanlığa geldi. Oda kalabalıktı. Arka tarafa geçtik. “Bir insan görevini yaparsa suçlu olur mu?” diye sordu. “Görevini yapan niye suçlu olsun ki” dedim. “Yargıtay’da ciddi bir çalışma olduğunu biliyordum. Başbakanı haberdar etmek istedim. Beni azarladı” dedi. Nerede söylediğini sordum. “Genel kurulda” deyince, “Yanımdaydım. Tartışmanızı baştan sona izledim” dedim. Şaşırdı. “Peki sizce benim kabahatim var mı?” diye sordu. “Ne kabahatin olacak, sen uyardın, görevini yaptın” dedim. Bunun üzerine, “İyi diyorsun ama başbakan üç dört kişiyle baş başa konuşmuş. Oradaki arkadaşlardan biri söyledi. ‘Bu Mehmet Yılmazcan, parti kapatılacak diye lüzumlu lüzumsuz konuşuyor. Onu milletvekili listesine koymayacağım’ diyormuş” dedi.

– Siz aday olmayacağınızı henüz ilan etmemiştiniz o sırada, değil mi?

Henüz kamuoyu bilmiyordu. Kendisine “Senin milletvekili listesine girip girmemen senin için önemli. Fakat benim sana hiçbir faydam olmaz. Sen ne yap yap, o listeye gir” dedim. Ama Mehmet Yılmazcan, 22 temmuz seçimlerindeki listeye giremedi...

Anayasa Mahkemesi'nin türban kararı

– Anayasa Mahkemesi'nin üniversitelerde başörtüsünü serbest bırakan anayasa değişikliğini iptal kararına ilişkin tartışma sürüyor. Bu tartışmaya siz nereden katılıyorsunuz?

Dünyadaki demokrasinin gelişiminde hep toplumsal ve kurumsal çatışmalar serüveni var. Batı bu serüveni çok uzun yıllar yaşamış. Yaşadıkça da herkes kendi hukuki alanını görmüş. Ama demokrasinin tarihi Türkiye'de Batı'daki gibi uzun değil. Kurumlar arası hukuk zeminindeki tartışmalar, kararlar ve gelişmeler böylesine uzun bir tarihi birikimi önümüze koymuyor. Kurumların sınırlarını olaylar ortaya çıktıkça görmeye başlıyoruz. Ama şu ana kadar gördüğümüz sınırlar hep askeri müdahaleyle ortaya çıkmıştır.

Fakat son dönemlerde bu sınırların bir müdahale dışında da ortaya çıkmış olması, siyasetin de sınırları olduğunu daha iyi göstermeye başladı. Fakat burada da hukuk zorlanarak ortaya çıkan sorunlar var. Belki bu sınırlar siyasetle, Anayasa Mahkemesi'yle, yetki ve güç paylaşımıyla ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

– Anayasa Mahkemesi'nin son türban kararında, şeklin dışına çıkarak yerindelik denetimi yapması tartışmalarını mı kastediyorsunuz?

Evet.

Kamusal alan tartışması

– Bu iptal, yasama organının sistemi değiştirecek adımlar atamacağı, atacağı biçiminde yorumlanan yasalar çıkarması halinde, yargının da refleks göstererek, yetkisinin dışına, yani şekil denetiminin dışına çıkarak pekâlâ esasa girebileceği, bunun da meşru olacağı biçiminde yorumlandı. Örnek olarak da Avusturya Faşist Partisi'nin en yüksek oyu almasına karşın iktidar olmasına Avrupa'nın toplu protestosu nedeniyle izin verilmediği gösteriliyor.. Yani devlet kurumları, milli iradeyi temsil eden TBMM'ye rağmen değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek maddeler arasında sayılan

“Türkiye demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” maddesinden hareketle sistemi korur. Bu yaklaşıma ne diyorsunuz?

Çağdaş demokraside bu böyle olamaz! Bunu niye söylüyorum, çünkü geldiğimiz noktada siyasetin ve yasamanın sınırları, çağdaş sınırların ötesinde yorumlanmıştır. Rejimin veya devletin temel nitelikleri, çok dolaylı yorumlarla koruma altına alınmıştır.

Yani devletin temel nitelikleriyle ilişkisi zor kurulacak bir alan bile, devletin temel niteliklerini bozabilecek özelliklerde görülmüş, siyaset dışı mekanizmalarla, yargı mekanizmasıyla o alan içinde yorumlanmıştır.

– Bu yanıtınızı, “Başörtüsünün üniversitelerde serbest bırakılması laiklik ilkesine aykırı değildir” diye okuyorum...

Üniversitelerde başörtülü eğitim almanın, laik devlet düzenine aykırı olduğunu söylemek veya kararların ve fiili durumun bu şekle dönüşmüş olması, çağdaş demokrasilerde olmayan bir şeydir. Türkiye’ye özgü bir durumdur.

– Şunu açalım o zaman, bu beraberinde eski ama hâlâ güncel bir tartışmayı getiriyor. Üniversiteye adım atmış bir gencin saçına başına, kılığına kıyafetine sert önlemlerle müdahale bence de incitici. Pek çok akademisyenin başörtülü eğitim alan kız öğrencilere hoşgörülü yaklaştığını biliyoruz. Ayrıca işin sosyal tarafından gençler arasında bu yüzden bir çatışma, sorun da yaşanmıyor. Ama ben de başörtülü bir doktorun, erkek muayene etmek istememesinden rahatsız oluyorum. Mahkemelik olursam, kürsüde türbanlı bir hâkim görmek istemiyorum. Bu kadar uzun bir eğitim öğretim dönemini türbanlı geçiren bir öğrenciye meslek yaşamı başladığında “hadi şimdi çıkar” denebilir mi? Denirse nasıl, denmezse nasıl çözüm öneriyorsunuz? Özetle hizmet alan-hizmet veren ayrımı kural olarak konulmalı mı?

Kamusal alan tartışmasının yanlış zeminde yapıldığını düşünüyorum. Bizim maliye derslerinin ilk bölümlerinden biridir bu konu. Kamusal mal ve hizmetler, özel mal ve hizmetler var. Kamusal mal ve hizmete bağlı olarak da kamusal alan kavranı var. Ama kamusal alanı da, kamusal mal ve hizmeti de ters şekilde anlatırız. Aslında kamusal mal ve hizmetler, yararlanılmasından kimsenin mahrum edilemeyeceği mal ve hizmetlerdir. Yani bir mahrumiyet engel alanını değil, serbesti alanını ifade eder. Parası olmayan kişi ev araba satın alamaz. Ama yargı hizmeti bir kamusal hizmettir. Bu kamusal hizmetten parası olan da, olmayan da yararlanır. Bu ülkenin vatandaşı olan herkes yararlanır. Başı açık olan da, kapalı olan da. Kıyafetine, ekonomik durumuna göre ayırma tabi tutamazsanız. Ülke vatandaşı olan kimseyi bir gerekçeyle yararlanmadan mahrum bırakamazsınız. Eğer eğitim kamu hizmeti ola-

rak sunuluyorsa, bu hizmetten yararlanmada bazı vatandaşları, bazı gerekçelerle mahrum tutamazsınız. Kamu maliyesinde kamu hizmetini bu şekilde yorumlarız. Ama son günlerde kamusal alan tartışması başka zemine oturtulmuştur. Bazıları bu açmazı çözmek için kamusal hizmetin sunumunu ve yararlanmayı birbirinden ayırır.

– **Kamusal hizmeti veren ve bu hizmeti alan biçiminde.**

Evet. Kamusal hizmeti verenlerin hizmet verdiği alanları sınırlamaya tabi tutacağız.

– **Yani bir mahkemede davacı veya davalının “hizmet alan” olarak başörtülü olması ile “karar verecek” olarak başörtülü olmasını ayıracağız? Bunu makul bir çözüm yolu olarak görüyor musunuz?**

Evet. Özetle böyle. Dolayısıyla üniversite öğrencisi de kamusal alanda hizmetten yararlanmak için geliyor. Buna bir engel koymanın demokratik olduğunu düşünmüyorum. Ama bazı kesimlerde, devletin temel niteliklerini korumak hassasiyetine sahip olan insan ve kurumların bir kısmında bu endişeler var. Bu, ileride kamusal hizmeti sunan kişi olma konumunda görev üstlenemez. “Biz üniversite mezunuyuz. Ben bu işi yapmak istiyorum” derse, ne olacak?

– **Ne olacak?**

“Hak mücadelesini vermeye başlamayacak mı?” sorusuna ben şöyle bakıyorum: Başını örten bir genç kıza “Başını açmadan üniversite eğitimi alamazsın” dediğiniz zaman yüksek eğitim alma hakkını ortadan kaldırıyorsunuz. Ama mezun olduktan sonra, “Sen kamuda böyle görev alamazsın” dersiniz hayatının bir kısmını ortadan kaldırmıyorsunuz. Neden? Çünkü piyasa var. Gidip serbest doktorluk yapsın, muayenehane, eczane açsın. Yani piyasada, hayatının geri kalanını devam edebileceği çok geniş bir alan var. Her şey kamu değil. Ama o öğrenciye, “İş hayatından önce de bu olmaz” dediğinizde, o çocuk hayatının bir dönemini yaşayamaz.

Son tartışmalara bağlı olarak önemli bir konu var aslında.

Başörtüsü süreci farklı yönetilebilirdi

– **Nedir?**

Ak Parti bu süreci daha farklı yönetebilirdi. Ama gündemden çok hızlı düştü...

– **İspanya’daki “velev ki siyasal bir simge olsa” çıkışıyla, değil mi?**

Evet. Hatta şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Bu konu, karar haline dönüştürülmeden önce, parti içi demokratik karar süreçleri içinde yeterli

ölçüde tartışılıp, olgunlaştırılıp bir stratejiye bağlanmamıştı. Sadece genel başkanın ağzından “çözeceğiz” diye aniden gündeme girdi ve süreç böyle devam etti.

– Partinin yetkili organları da böyle haberdar oldu, değil mi?

Bütün Türkiye... Yani bu konu için partide nasıl bir yöntem izleneceği, adım atılıp atılmayacağı, atılacaksa diğer siyasi partilerle nasıl bir görüşme prosedürü izleneceği, diğer kurumlardan, üniversitelerden ön görüş isteyelim mi, istemeyelim mi konusu... Yani bu konu, medeni bir diyalog ortamı içinde, geniş bir platformda ele alınabilir. Fakat bu söylediğimin bile, kurumlar arasında mutlak güven duygusunun olduğu bir ortamda yapılması gerekirdi. Ama maalesef kurumlar arası güven sorunu, konu gündeme gelmeden önce başlamıştı.

Güven ortamının tamamen kalktığı, karşılıklı endişe algılamalarının arttığı bir düzlemde, parti içi karar süreçlerinin işletilmediği, diğer kurumlar ile diyalog ortamının geliştirilmediği bir zeminde gündeme geldi bu konu. Bu durum Türk demokrasisi ve ülkenin geleceği açısından bir talihsizlik olmuştur. Çünkü geldiğimiz nokta anayasadaki sınırların zorlandığı bir karar çıkmasına yol açmıştır. Siyasetin alanını da, sistem açısından çağdaş, demokratik ülkelerdeki sınırların ötesinde sınırlan-
dıracağı bir noktaya gelmiştir.

– Yani yaşadığımız dönem bir geriye gidiş mi?

Evet, geriye gidiştir.

– Peki Başbakan Erdoğan İspanya’da o yanıtı vermeseydi, süreç daha farklı gelişir miydi?

Şunu işitiyordum; yıllarca üniversitedeki pek çok hoca, pek çok kamu görevlisi, başörtüsüne sıcak bakmadığı halde, bunun çağdaş bir kıyafet olmadığını düşündüklerini açık olarak bana ifade ettikleri halde “Madem bu ülkemizde bir gerçektir, başörtüsüyle okuma talebinde bulunan çocuklar var. Bunların karşılıklı anlayış içinde çözüme kavuşması lazım” diyorlardı. Bunu o kadar çok duyuyordum ki...

– Hangi ortamlarda?

Devletin her kademesindeki insanlardan duyuyordum. Ama bunun sonuca ulaşması, devletin temel niteliklerine dair güvenle ilgiliydi. Aslında ortak bir noktaya gelmek mümkündü, ama bu ortak nokta yakalanamamıştır.

– Şans kaçtı mı?

Hiçbir şeyin kaçtığını düşünmüyorum. Yirmi yıl sonra Türkiye’nin

neyi tartışacağını bugünden söyleyemeyiz. Ama kurumlar arası çatışmada karşılıklı güven ortamı kurulamadığı için, bu ülkedeki bazı nisanlar mutsuz, hatta mağdur olmuşlardır. Çünkü ben samimi olarak, devletle bir kavgası olmaksızın, sadece bireysel hakkı olduğuna inandığı için başörtüsüyle okumak isteyen gençlerimiz olduğuna inanıyorum. Birileri bir şey üzerinden kavgaya yapmak istiyorsa bile, kavganın parçası olarak değil, bir insan olarak diploma alma isteği içinde olan, devlet niteliklerine bağlı gençlerimiz olduğunu biliyorum. Ama onlar şimdi mağdur, mutsuz olacaklar.

Hatta bu olaylar pek çok kişi üzerinde psikolojik sorunlar da oluşturuyor. Başörtüsü takan üniversiteli gençlerin durumuna bakıyorum. Ne kadar mutsuz olacakları bir ortam!.. Bir gün bir genelge çıkarılıyor ve deniyor ki, “Başını örterek girebilirsin”. Bunun üzerine başlarını örterek giriyorlar. Aradan az bir zaman geçiyor, “Hayır” diyorlar bu sefer. “Başörtüsüyle giremezsin, çıkar bakayım.” Ben hayatımda bu tür gelgitler arasında kalsaydım, herhalde çok mutsuz olurdum. Özellikle gençlik çağında böyle bir açmazla karşı karşıya kalmak çok mutsuz eder, büyük ruhsal sorunlara yol açar. Bunu hiçbir gencimizin yaşamanuş olmasını isterdim.

– Yönetenlerin bu psikolojik sorunları göz ardı ettiğini düşünüyorsunuz, değil mi?

Devleti yönetenlerin, devletin tepesinde yer alan kurumların kendi aralarında oluşan güvensizliğin maliyetini gençlerimizin ödemesi hiç sevinli gelmiyor bana.

– Siyaset biraz da bu galiba.

Evet, maalesef. Yönetilen bedel ödüyor. Çinlilerin bir sözü var, birine beddua etmek istedikleri zaman “Tanrı seni değişim dönemlerinde yaşatsın” derlermiş.

– Ne kadar ilginç. Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz da bir konuşmasını bu sözle açmıştı...

Bu değişim dönemlerinde, yani ara dönemlerde yaşamak çok kötü bir şeydir. Çünkü eskinin değer yargıları dönüşüme uğramıştır. Siz o değer yargılarından kopamamışsınızdır, ama yeniye ait değer yargıları da yerleşmemiştir ve siz eskiyi de, yeniye de benimsesenez, hep birileri tarafından horlanırsınız, yanlış algılanırsınız. Ama bu sadece toplumsal değişimle bağlantılı olarak görülürse eksik olur. Bu ara dönemlerde aynı zamanda kurumsal dengelerin, hukuksal yapıların arasında kalırsanız, çatışmaların mağduru olursunuz. Onun için yirmi yıl sonra Türkiye bunları tartışır mı? Bu tür kısıtlamalara yirmi yıl sonra ihtiyaç duyulur mu? Hiç sanmıyorum.

– Bizi ne değiştirecek sizce?

Güven. Risk algılaması yoksa, orada özgürlük vardır; risk algılaması varsa, orada özgürlükler üzerinde sınırlama vardır.

– Öte yandan yirmi yıl sonra mevcut kadrolar şimdiki pozisyonlarında olmayacak. Yönetenler, söz ettiğiniz bu güven duygusuyla zihinsel dönüşüm geçirmiş kadrolar mı olacak?

Tabii. O boyutu da var. Düşünce dünyalarını Soğuk Savaş döneminin çatışma kültürüyle oluşturmış olanlar ya emekliye ayrılmış ya da mezarıda olacaklar! Ama birbirine hoşgörüyle bakabilen, farklılıklarını kabullenmeyi öğrenmiş gençler geleceğin yöneticileri olacak. Yeni kurumsal kültürü oluşturacak kadrolar, muhtemelen ne risk algılaması oluşturacak, ne de risk algılaması içinde olacaklar. Gelgelelim şu anda bizim kuşak ve bizden önceki kuşaklar, devletin nitelikleri açısından risk algılaması oluşturuyor.

– Kayıp nesillerden söz ediyoruz şu anda.

Evet. Çin atasözü işte. Değişim dönemlerinde yaşadığımız için kaybedeniz.

– Ama buna rağmen gelecek adına ümitlisiniz galiba.

Ben her zaman umutluyumdur. Fakat Türkiye'nin bu ara dönemlerinin uzun sürmesi maliyetleri artırıyor. O nedenle yaşadığımız bu olayları keşke yaşamasaydık. Dünyanın, Türkiye'nin nereye gittiğini daha erken görsek de geleceğimizi, işlerimizi ona göre düzenlesek. Aydın olmak, toplumun öncüsü olmak demek budur. Ama bizde aydın düşünce, toplumun öncülüğünü yapma noktasında olması gereken siyaset ve kurumlar, toplumdan daha geriye gidiyor.

Kürt sorunu, terör sorunu

– Oluk oluk kanayan bir yaramız var. Biz bu söyleşiyi yaparken bile şehit haberleri geliyor. Ülkenin çok değerli kaynakları buraya gitti. Biz neden böyle bir sorun yaşıyoruz? Tanımınız nedir? Ülkenin bütün güvenlik ve askeri güçleri seferber edildi, niye biz bu sorunu çözemiyoruz? Demokratik yollarla çözümü mümkün değil mi?

Söz ettiğiniz sorun, kavramsal bazda, Türkiye’de aydınların da, siyaset yapan insanların da devletin değişik kurumlarının da mutabakat sağlayamadığı bir konu. Herkes ve her kesim, verdiği önceliğe göre farklı kavramlaştırmaya gitti. Bunu en iyi Ak Parti programında görürsünüz. “Kimimizin Kürt sorunu dediği, kimimizin Güneydoğu, kimimizin terör sorunu dediği sorun...” diye devam eder cümle.

– Ama burada bir kenarda duruş var, AKP de kendi tarifini koymuyor. Sanki bir çekingenlik hissediliyor...

Evet, doğru. Kenarda duruluyor. Bir sorun var! Fakat bu soruna isim verdiğiniz zaman önyargılarla karşılaşsınız. Sorunu baştan çözümsüz hale getirirsiniz. Bunun verdiği bir çekingenlik var. İkincisi ise daha kavramlaştırmaya tartışmanın, kutuplaşmanın adresi haline dönüşmenin zorlukları vardır. Ondan sonra da önyargılı biri olarak nitelendirilmek ve yapmak istediğiniz şeyleri yapamamakla karşı karşıyasınız demektir.

Sadece bu konuda değil, kavramlaştırmalar her zaman önyargılara mahkûm edilir. Bu bakımdan en fazla dikkat edilmesi gereken husus budur. Fakat programda geçen bu tanım cümlesi bana ait değil.

– Kime ait?

Programı yazarken, Sayın Gül önermişti. Onun önerisiyle programa girdi.

– Kabul gördü galiba. Zaman zaman bu tanıma duyuyoruz.

Ben yaptığımı hatırlamıyorum. Çünkü beni çok tatmin eden tarafı yok.

– Sizin cephenizden sorunu “Kürt sorunu” diye adlandırmanın sakıncası ne olabilir?

Önce şunu bilmek lazım, Doğu ve Güneydoğu’yla bağlantılı sorun vardır dediğinizde bir sıralama yapmamız gerekir. Birincisi terör sorunu vardır. Bu başlı başına bir sorun. Türkiye 1984’ten beri terör sorunuyla uğraşıyor, ortadan kalkması için çaba harcıyor. Büyük can kayıpları bu sorun nedeniyle yaşandı. Aynı zamanda ülkenin başka yerlerde değerlendirilebilecek önemli kaynakları heba olmuştur. İkincisi, bazı insanların bölgesel ve birlikte değerlendirilebilecek kültürel talepleriyle ilgili sorunlar var. Ayrıca ekonomik ve sosyal sorunlar var. Bunların hepsinin çözülmesi lazım.

Sorun çok karmaşık

– Bu sorunu neden yaşadığımız konusunda sizin tahliliniz nedir? Ne olsaydı bu sorunu yaşıyor olmazdık?

Sorun o kadar karmaşık ki, bunu sadece iç dinamiklerle anlatmak da zor. Dış dinamiklere bağlı nedenler de var; bir kere bölge, yani Türkiye’nin bulunduğu bölge riskli. Ortadoğu’dasınız, hemen yanı başınızda İsrail-Filistin sorunu var ve bu sorun yıllardır çözülünemediği için, tüm bölge ülkeleri bir istikrarsızlık ortamı içinde.

Komşularınızda istikrarsızlık ortaya çıkarsa sizi de etkiler. İkincisi Irak’ta ABD’nin işgaliyle birlikte başlayan istikrarsız bir ortam var. Ama çevrenizdeki risk alanları bunlardan ibaret değil.

ABD-İran arasındaki gerginliği, ABD’nin İran’ı vurup vurmayacağı, vuracaksa zamanını tartışıyoruz. Dünyanın tüm büyük güçlerinin, aktif ve sürekli iş içinde olduğu bir bölgedeyiz. Üstelik dünyada su sorunu var. Dünyanın en önemli su kaynaklarından birisi bu bölge. Tatlı su kaynaklarının ağırlıklı olarak sekiz büyük nehir havzasında olduğu kabul edilir, ikisi orada, Dicle ve Fırat. Öte yandan enerji, insanlık tarihi boyunca en önemli kalkınma dinamiği olarak kabul edildi. İnsanlığın da gelişimi, kullandığı enerji miktarına bağlı şekillendi. Dünyanın en önemli petrol rezervleri bölgede. Hem miktar, hem ömür olarak Irak petrolünün ayrı yeri var. Tüm bunlar yakın bölgemizdeyken, olup bitenleri sadece iç dinamiklere bağlı değerlendirip, ona göre stratejiler oluşturmaya kalkarsak işin bence önemli bir ayağı ihmal edilmiş olur. Başlarken bütüncül bir çözüm paketi ortaya çıkaramazsınız. Uluslararası koşullar önemli ölçüde etkili, ama diğer taraftan iç dinamiklerin müsait olmadığı hiçbir durumda, dış dinamikler sonuç alamaz.

– İç dinamikleri olumsuz anlamda müsait hale getiren nedir?

Türkiye’de önemli bir Kürt nüfus var. Yüzyıllarca Anadolu Türk-Kürt

nüfusları birlikte yaşamış. Zor günlerde de, iyi günlerde de beraber olmuş. Kurtuluş Savaşı'nı da beraber yapmıştır. Hatta Türkiye'de Kürt ile Türk nüfus birbirine karışmış, yüzyıllardır evlilikler yoluyla artık birbirinden ayrılmaz hale gelmiştir. Bunun da ötesinde, bilinen önemli Türk aşiretleri, yaşadığı bölge itibarıyla Kürtleşmiş durumda. Doğu'da orijini Türk olup Kürtçe konuşan çok aşiret var.

Bunun dışında, şu anda Türkiye'nin diğer bölgelerinde de çok sayıda Kürt vatandaş var.

İstanbul'da, İzmir'de, Adana'da, Mersin'de, hatta daha eski yerleşim yerleri olarak İç Anadolu'da, örneğin Sivas'ta var. Bu neyi gösteriyor? Evet Türkiye'de Kürtler var, hem de Türk nüfusla kaynaşmış olarak.

Bu ülkeyi kendi vatani olarak görüp algılamış insanlardır bunlar. Aynı mücadeleyi birlikte vermişlerdir. Hatta Nâzım Hikmet'in Kanal Savaşı'yla ilgili olarak "Mısırlı Kardeşim" diye bir şiiri var. "Yorgunluğumuz kardeş, yoksulluğumuz kardeş" diye başlar. Tabii Nâzım, çok daha evrensel ve insancıl bakışla yazmıştı. Ama özü itibarıyla Türkiye'ye baktığınızda, Kürt'üyle Türk'üyle, yoksulluğu da, yoksunluğu da kardeş bir yapı var. Ekonomik boyutuyla böyle değerlendirmek lazım. Evet Türkiye'de kişi başı millî gelirin en düşük olduğu yer, Muş, Ağrı, Van gibi iller. Ama Türkiye'nin diğer bölgelerine gittiğinizde de İç Anadolu, Karadeniz, Ege, Akdeniz'de de çok yoksul köylér, hatta devletin altyapı yatırımları açısından Doğu'daki pek çok ilden daha mahrum yerler görürsünüz.

Dolayısıyla, ekonomik mücadele, ülkenin topyekûn vereceği bir mücadeledir. Bölgesel geri kalmışlık da bütüncül bakış açısı içinde verilmeli. Ama tüm bunların ötesinde, bazı kültürel talepler ve terörün ortadan kalmasıyla bağlantılı çözüm önerilerine geldiğimizde, konuyu daha kapsamlı ve farklı bir bakış açısıyla yorumlamak gerektiği kanısındayım. Nedir dersenez, şimdiye dek hiçbir siyasi partinin altından kalkamadığı ve zaman zaman kavramsal düzeyde bazı ileri ifadeler kullanmış olan siyasilerin de sürdüremediği bir süreçtir. Hatırlıyorum, 1991'de Meclis'e ilk girdikten sonraydı. Sayın Demirel, başbakan sıfatıyla "Kürt realitesi"nden söz etti. Bu, aydınlar ve bazı çevrelerde geniş destek gördü. Ama ben ondan sonra, "Kürt realitesi"ne dayalı kapsamlı bir proje görmedim. Yakın zamanda da Başbakan Erdoğan "Kürt sorunu"ndan bahsetti.

- Başbakan Erdoğan ağustos 2005'te "Kürt sorunu her şeyden önce benim sorunumdur. Bu sorun demokratik yollarla çözülecek" demişti. O sıra nasıl değerlendirmiştiniz bu ifadeyi?

Ama daha sonra konu ve çözüm önerileri kapsamlı bir projeye bağlanıp gerekli adımlar atılmadı.

– **Burası çok önemli. Başbakan da bu sözleri dolayısıyla çok eleştirildi. Ama taraftar da buldu. Sonra arkası niye gelmedi? Eleştirilerin yol açtığı tedirginlikle geri adım mı atıldı?**

Siyasiler bunu hep yapıyor. İleri bir söylemde bulunuyor, sonra geri adım atıyor.

– **Bunu niye yapıyorlar? Test mi ediyorlar, yoksa eleştiriler cesaret mi kırıyor?**

Bana kalırsa bu konu da siyasetin gücüyle, yapabilecekleri ve yapamayacaklarıyla bağlantılı. Halkın oyuyla işbaşına gelmiş siyasal iktidarlar, mevcut bütün sorunlarla ilgili olarak kendisini mutlak güç olarak algılıyor. Bazı seçmen taleplerine karşı duyarlık gösteriyor. Bu talepleri iradeleriyle, güçleriyle çözeceklerini zannedip buna dayalı olarak bir söylem geliştiriyorlar. Fakat devamını getiremiyorlar. Burada da aynı handikap var yani.

– **Başbakanın bu sözlerinin bazı çevrelerde yol açtığı rahatsızlık nedeniyle geri adım attığı yazıldı. Güç koşullarda askeri mücadele sürerken, böyle bir söylemin moral açıdan sorun yaratacağı telaffuz edildi. Başbakanı bu çekince duraksatmış olabilir mi? Böyle söylediğinde sizin tepkiniz ne oldu, nerede durdunuz?**

Ben kavramlara fazla takılmıyorum. Ama biliyorum ki, kavramlar ve kavramlaştırmalar, iş yapmaya çalışanların önüne her zaman sınırlar çiziyor, engeller çıkıyor. Söylem ortaya çıktığında, yine bir tıkanmayla karşılaşacağını hissetmiştim.

– **Nasıl?**

Bunu konuşmadık, tartışmadık. Hatta konu, partinin belli kurullarında olgunlaştırılıp söylenmiş de değildir. Bir programı vardı. Öncesinde Ankara, sonra da Diyarbakır'da gündeme geldi.

– **Partinin yetkili kurulları değilse de, dar bir grupla tartışıldı ama...**

Doğru. Başbakan bazı partililerle, hatta Diyarbakır'a gitmeden önce bazı aydınlarla bir araya gelmişti. Ondan sonra bunu ifade etti ve bölgeye gitti. Burada sorun şu bana kalırsa: Herkesin rolünü gerçekçi düzlemde algılayıp gerçekçi zeminde siyaset yapması önemlidir.

– **Burada irrasyonel bir şey mi var?**

Yıllardır sürdürülemediğine göre, sürdürülemez bir tarafı var. Bunu kabul etmek lazım. Veya şimdiye kadarki uygulanan yöntemlerle, bir siyasi partinin tek başına oluşturduğu ifadelerle sürdürülemiyor. Böyle bir gerçek var. Şu ana kadarki deneyimler bunu gösteriyor.

Siyaset söyledikten sonra düşünmeye başlıyor

– Sivil politikalar üretilemiyor mu?

Siyaset söyledikten sonra düşünmeye başlıyor; önce söylüyor, sonra düşünüyor. Düşünmeye başlayınca da zorluklar çıkıyor.

– Önce proje, sonra söylem ve niyet açıklaması diyorsunuz, değil mi?

Elbette. Eksik olan bu. Önce proje hazırlanıp yoğun tartışılması... Üstelik sadece partinin süreçleri içinde tartışmak da yetmez, Bu da yapılmıyor ya... Bunun yapılması, sonra dışarıya açarak tartışmanın olgunlaştırılması ve hazır hale getirilmesi gerekiyor. İşte bu gerçekleşmiyor. Sadece demeç olarak söyleniyor ve orada kalıyor. Peki ne olması lazım? Bana kalırsa siyasetin bulunduğu pozisyonu önce iyi görmesi lazım.

– Yani?

Yani siyaset bu ülkede, devlet yapısını oluşturan milli iradenin var kıldığı kurumsal yapılardan biridir. Mutlak güç sahibi değildir. Yargı ayrı bir erktir. Üniversitelerin özerk yapısı vardır. Bu ülkenin istihbarat birimlerinden güvenlik birimlerine varıncaya dek, bütün temel kurumların, yaşadıkları süreçler sonrasında oluşturdıkları refleksler var.

– Tonu, şiddeti, ağırlığı, hassasiyeti ve öncelikleri birbirinden hayli farklı reflekslerden söz ediyorsunuz...

Çözüm burada zaten. Farklı kurumların farklı reflekslerinin, önceliklerinin kavranarak ve en önemlisi tüm bu kurumların güven içinde, birbirine inanarak, ama soruna değil, altını çiziyorum, birbirine inanarak bir araya gelip, bu inanç ve güven duygusu içinde konuyu birlikte tartışıp, birlikte olgunlaştırması lazım.

– Ama hepsinden önce bunu istemek lazım, değil mi?

Bu sorunun çözümlenmesini istemeyecek kimsenin olduğunu düşünemiyorum.

– Yok mudur?

Bu ülkenin iyi olmasını isteyen herkes sorunun çözümlenmesi gerektiğini düşünür. Türkiye bu badireyle sürekli meşgul olsun diye düşünen varsa... Bir yerleri itham etmek istemiyorum, belki birileri sorun sürsün, çözülmesin isteyebilir. Ama bu ülkenin bugünüyle, yarınlarıyla ilgili iyi şeyler düşünen herkes bu sorunun çözümlenmesi ister. Aydın olarak da, vatandaş olarak da yaşasa, bu duygu içindedir. Ama ülke

gerçeklerini yok sayarak, bu ülkedeki mevcut yapıyı önemsemeyerek işe direkt söylemlerle başlarsanız tıkanırsınız.

– **Terör, ekonomik ve sosyokültürel boyutuyla, diğer boyutlarıyla hayli karmaşık. Öte yandan askerlerimizi şehit eden teröristlerin hepsi değilse bile önemli bölümü bir yandan bu ülkenin vatandaşı. Bu da yüksek sesle dile gelmeyen bir realite. Yoksulluk, işsizlik, kimliksizlik, umutsuzluk olmasa “dağ” a gidenlerin sayısı azalmaz mı? Bu nasıl önlenebilir, düşünülmesi gereken bu. Aslında bu açıklıkta olmasa da asker de hissettirdi bunu.**

İşin ekonomik boyutu ayrıca konuşulabilir. Değerlendirilebilir. Onunla ilgili bir şey söylemek istemiyorum. Ama zaman zaman bazı aydınların da ifade ettiği şeyler var. Kültürel sorunlarla en çok bağlantılı tartışılan konu, dil konusu. Anayasanın 3. maddesi açıkça, Türk devletin dilinin Türkçe olduğunu söylüyor. 3. madde diye vurgulamamın sebebi, “değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen” madde olması. Yani bir parti bunu değiştirme teklifinde bulunursa, kapatma yaptırımıyla karşı karşıya kalır.

– **İyi de vatandaş “Ben seni anlamıyorum, başka dil de bilmiyorum” diyor. Bu yüzden dayak bile yiyen Kürt vatandaşlar var.**

Herkesin anadiliyle konuşma, anlaşma hakkı var; buna kimsenin itiraz etmemesi gerekir zaten. Bu insani bir alan. Kimse “Kürtçe konuşamazsın” deme hakkına sahip değil. Ama şunu da biliyoruz ki, birileri bir yerlere Kürtçe dilekçe verdi diye davalar da açıldı.

– **O halde?**

O halde, dille ilgili yapılacakların siyaset kurumu açısından sınırları var.

– **Anayasal sınırlar nedeniyle dil üzerinden açılım yapılamıyor, değil mi?**

Evet. Ayrıca Türkiye’nin üniter bir yapısı var. Bu üniter yapının da tartışmaya açılması mümkün değil.

– **Hukuken metinde bu ikisi birbirine bağlanmış görünüyor. “Mütemmim cüz” gibiler. Sanki dile dair bir değişiklik “teklif dahi” edilirse, ülkenin üniter yapısı bozulur korkusu nedeniyle şartlı bir bağ var, değil mi?**

Bakın, gerçekten de temel sorun burada. Tehlike ve tehdit algısı olduğu müddetçe kurumlar bir araya gelemiyor. Kurumlar bir araya gelmeyince siyaset açılım sağlayamıyor. Bu nedenle Türkiye’de tehlike tehdit algılamalarının, hiç değilse devletin tepesindeki kurumlar arasındaki güvensizliğin ortadan kaldırılması lazım.

İki dilli devlet, üniter yapıdan feragat anlamına gelmez

– **İki dilli devleti savunmak, sizce üniter yapıdan feragat anlamına gelir mi?**

Bence gelmez. Şöyle düşünün, terör sorununu ortadan kaldırmak için devletin tepesinde çalışma yapılıyor. Kimlerin bulunması gerekir bu masanın etrafında? Siyaset kurumunun, güvenlik birimlerinin, asker ve emniyetin, istihbarat birimlerinin, diplomasinin ve hatta konuyla ilgili uzmanlığı, projesi olan, otorite bildiğiniz kişilerin de bulunması lazım. Bunlar içtenlikle bilgi paylaşımı yapıyorsa, aralarındaki ilişki bunu sağlıyorsa ve mutlak anlamda aralarında güven duygusu oluşmuşsa...

– **Ki oluşamadığı anlaşıyor zımnen.**

Zaman zaman kurumlar arası çatışmalar olur. Hep bu güvensizliğin ifadesidir. Peki böylece, bir sorun etrafında bir araya gelen birimlerin, birlikte çözüm üretebileceğini düşünebilir misiniz? Üretemiyorlar zaten. Onu bırakın, kavranları ve durumları açıkça tartışıp test edecek kadar rahatça konuşabileceklerini de düşünmüyorum.

– **Belli ki, önemli kurum temsilcilerinin birbirine bakışlarına dair kritik ve önemli gözlemleriniz var. Bu güvensizliğin çekirdeğinde ne duruyor?**

Birincisi, kurumların oluşturduğu kültürler hakkında, diğerlerinin kendisini karşıdakinin yerine koyup düşünme yeteneği geliştirememesidir.

Kurumlar arası empatiye ihtiyaç var

– **İhtiyaç duyulan şey kurumlar arası empati mi?**

Evet, kurumlar arası empati gerekiyor. İkincisi, konuyla ilgili masa etrafına toplanmadan önce de başka konular nedeniyle birbirlerine güvensizlik geliştirmemiş olması gerekiyor. Sözgelimi, daha önce laiklik eksenindeki tartışma süreci içinde, bambaşka bir konu olan terör'ü tartışmaya başladığınızda orada oluşturulan güvensizlik, burada da sürüyor.

– **Yani devletin organlarının, daha önce laiklik hassasiyetiyle siyasi iktidarlara duyduğu güvensizlik, terör sorununun çözümü konusundaki güvensizliğin sebebi mi oluyor?**

Evet ama etki ve sonuçları aynı. Böyle bir yapı var. Dolayısıyla Türkiye'nin güvensizlik ortamından hızla çıkması lazım. Kurumların ortak duyarlılık ve kültür geliştirmesi, karşılıklı empati oluşturmaları zorunlu.

– **İlk görev kimin?**

Birinci görev siyasete ait, çünkü diğer kurumlar piyasada değil, gö-

rev alanındadır. Sürekli konuşan ve eylem halinde olan, göz önünde bulunan, konuştuğu ve yaptığı her şeyle diğer kurumlar üzerinde algı-lama meydana getiren kurum siyasettir. Dolayısıyla siyaset eğer çözüm üretmek istiyorsa, çözüm yeri olduğunu göstermek istiyorsa, güven aşılacak biçimde yoluna devam etmesi gerekir.

– Hiçbir annenin ağlamayacağı bir çözümü bulmak gerektiği kesin. Şimdi söyleyeceğimi fazla naif bulabilirsiniz, ama bu kritik, önemli toplantılarda kadın politikacı ve bürokratlar, askerler olsaydı sonuç daha farklı olur muydu?

Bakın ben bunu hiç düşünmedim. Gerçekten de bu toplantılar hep erkek toplantılarıdır!

– Tablo daha farklı olur muydu?

Olabilir...

12 Eylül ve Diyarbakır Cezaevi

– Terörü konuşurken yirmi sekiz yıl önceye gitmek gerekiyor. 12 Eylül’ün ardından, Diyarbakır Cezaevi’nde yaşanan korkunç işkencelerin, vatandaş-devlet ilişkisindeki en temel bileşen olması gereken güveni ortadan kaldırdığı, öfke duygusunu çoğalttığı, şiddetin şiddeti beslediği gerçeğinden doğru, teröre zemin hazırladığı değerlendirmesine katılır mısınız? 12 Eylül, sonuçları açısından “ezmek” istediği PKK’nın güçlenmesine yol açmış olabilir mi?

Bu çok söylenen konulardan biri. Özellikle çok konuştuğum, sohbet ettiğim bir arkadaşım, tıpkı şimdi sorduğunuz gibi “Diyarbakır Cezaevi’nde yaşanan koşullar PKK’yı ortaya çıkarmıştır” cümlesini çok söylemiştir. O dönemdeki cezaevi koşullarını, çok ağır işkencelerin yaşandığını sürekli anlatırlar.

– Ne hissedersiniz bunları dinleyince?

İşkence insanlık suçudur. Yasalarda yeri olmayan, yargının vermediği cezaları birilerinin birilerine uygulaması suçtur. Cezaların yasallığı ilkesini kabul etmek zorundayız. Sadece yasallığı da değil, cezaların şekli de vardır. Kim tarafından, hangi süreçlerde verileceği bellidir.

Buna uygun düşmeyen işkencenin büyük toplumsal yaralar oluşturduğu herkesçe kabul edilmeli. O dönemde buna benzer hadiseler sadece Diyarbakır’da ve sadece sol kesim üzerinde uygulanmış da değil. 1980 öncesinde eylemlere katılmış, belli ideolojiler etrafında toplanmış pek çok insan, sağ ya da sol görüşlü olduğuna bakılmaksızın işkence gördü.

Ama solun daha büyük işkencelerden geçtiğini kabul etmek gerekir; hem dönem koşulları, hem de yaşanan süreçlerle bağlantılı. Bu yaygın olduğu zaman da toplumsal etkilerinin olabileceğini kabul etmek gerekiyor. Ama daha önce ifade ettiğim gibi, bunların çoğu da nedense gizli kalır. Çıktıktan sonra kendi dünyasına hapseder.

- Konuşulabilirlik zemini yok çünkü. İnsanları dilsizleştiren bir şey işkence...

Evet. Onuru, haysiyeti kırılmıştır. O koşullarda yaşanmış olaylar bile olsa, çevresindeki insanlar öğrendiğinde farklı gözle bakarlar. Bu nedenle de çoğu insan anlatmaz.

Ama anlatılmasa bile, dilden dile Türkiye'deki önemli bir kitle bundan haberdar oldu. Belki yaşamayan, yaşayanlardan daha fazla öfke duyabiliyor buna. Bu bir toplumsal algılamayı, düşünceleri, tepkileri ortaya çıkarabiliyor. Dolayısıyla, 80'li yıllardaki o hadiselerin hapishane koşullarının bazı etkileri olabilir.

Ama PKK'yı doğrudan doğruya bu koşulların çıkardığını söylemenin çok ileri bir yaklaşım tarzı olduğunu düşünüyorum. Uluslararası bağlantıları olan terörün tek bir faktöre indirgenerek yorumlanabileceğini hiçbir zaman düşünmedim; bunun en önemli faktör olarak nitelendirilmesini de doğru bulmam. Çünkü o dönemin koşullarını Doğu'da, Batı'da, Karadeniz'de her bölgede insanlar çekmiş ve yaşamışlardır.

- Uluslararası bağlantılar dediniz, bu konuda AB bakışındaki samimiyetsizlik sır değil. Önünüze gelen bir örnek olay var mı? Bakışınız nasıl?

Sorunun uluslararası bir sorun olduğu kesin. Terör zaten insanlık suçu. Ama bunun ötesinde ABD PKK'yı terör örgütü olarak kabul ediyor. AB, uzunca süre farklı bakmakla birlikte, terör örgütü olduğunu kabul etti. Yakın zamanlarda da AİHM, daha önce AB'nin kabul ettiği terör bağlantısıyla ilgili yumuşatıcı bir üslupta karar aldı.

Öcalan'ın yakalanmasından önceki serüvene bakıyoruz; Suriye'dedir, İtalya'dadır, Kenya'da yakalandı. Tüm bunlara baktığımızda olayın zaten uluslararası boyutu olduğunu görüyoruz. Ama bunun niteliği nedir, bağlantılar nedir, hangi uluslararası güçler, hangi fonksiyonları atfetmektedir, destek veya karşı olma konusunda, bunu çözümleyebilecek durumda değilim.

- Çözüm yolunun kurumların birbirine daha çok güvenmesi olduğunun altını ısrarla çiziyorsunuz, değil mi?

Bu konunun halledilmediği bir zeminde, soruna kapsamlı bir çözüm bulunabileceğini düşünmüyorum.

- Kurumlar birbirine ideal iklimde güvense ve paylaşılsa nasıl bir fark yaratılır?

Her şeyden önce uluslararası bir sorun üzerinden siyaset yapılmaz. Çok sayıda parti var. Söylenlerine ve Meclis'teki atışmalarına baktığınızda bu ülkenin geleceğini belirleyen konu üzerinden siyaset yapılıyor. Oysa bir araya gelmeleri lazım. Onun üzerinden oy artırma veya karşı tarafın oyunu azaltma mücadelesi yapılamaz.

- O zaman sadece bürokratik kurumların değil, siyasetin de kendi içinde güven sorunu var.

Tabii, siyaset içinde de sorun var. Siyaset ve kurumlar üstü bir konu bu.

- Güneydoğu'daki çatışmanın bitmesini zorlaştıran önemli bir faktörün, en azından bir dönem için bu ortamdan rant sağlayan gruplar olduğuna katılır mısınız?

Terör bir sektördür zaten. Her sosyal ve siyasal ortam belli sektörleri kazançlı hale getirir. Belli sektörlerde de maliyetler oluşturur. Bir realitedir bu. Örneğin savaşlar bile tarihte de, günümüzde de belli sektörlerin kârlılığını artırmıştır. Gelişimini sağlamış, belli sektörlerin üretim hacmini artırmış; kaynaklar gelişen sektörlerle kayarken bazı sektörlerin de gerilemesine yol açmıştır.

Siyaset bilimi dersinden hatırlarım, "Savaşların nedenleriyle ilgili bir teoriye göre savaşları silah şirketleri çıkarır. Daha fazla silah pazarlayarak, silah teknolojilerini yenilemek için hep dünyanın bir yerinde çatışma çıkarırlar ve piyasalarını genişletirler. Hâkim ekonomik güç haline dönüşürler" diyor.

- Sadece teori mi bu?

Realiteye dayanan bir teori, yok sayamayız.

- ABD Irak'ı işgalinde Savunma Bakanlığı bütçesinden değil, güvenlik şirketleri üzerinden eleman gönderiyor. Buna "savaşın özelleştirilmesi" diyorlar. Bizatihi istikrarsız bölgelerde çatışmalarda bulunmuş elemanlardan oluşan şirketler götürüyor savaşı. Bu şirketlere yapılan ödemeler Savunma Bakanlığı bütçesinde doğrudan görünmüyor. Ama transferler yapılıyor. Yani şu analiz yapılıyor artık, ABD ekonomisindeki durgunluğun ilk sebebi mortgage'se, diğer sebebi de savaşın özelleştirilmesi.

Doğru, ama bizim açımızdan önemli tarafı şu; iş sektörü haline dönüşüp ekonomik kazanç alanı haline gelince, menfaat ilişkisiyle bağlı önemli güçler devreye giriyor. Sizin terörü yok etme çabanızın önündeki önemli engellerden birine dönüşüyor. Kapsamlı bir çözüm planında bunların da yerinin olması lazım.

– İktidarlar bu çıkar ilişkilerini net görüyorlar mı?

Bunu amaç haline getiren gırtlığına kadar batar ve yok olur.

– Siyasette de yer aldığı halde bu tür ilişkiler içine girmiş kişiler olur mu?

Onun cevabı değişir.

– Ne olur?

Olabilir olur.

– Türk siyasetinde bunun örnekleri var, değil mi?

Var ama şimdi burada kimseyi sorgulamak istemem.

– Pragmatizm, o büyük değirmeninde bunu da öğütür, değil mi?

Evet.

Baydemir ile diyalogun arkası gelmedi

– Başbakan yardımcılığınız sırasında gittiğiniz Diyarbakır’da Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir’e ziyaretiniz ve Kürtçe “Seni seviyorum” deyişiniz ilgi çekmişti. Bunun öyküsünü anlatır mısınız?

Diyarbakır’a gittiğimde, bana verilen programda belediye başkanı, belediye ziyareti yoktu. Programı bozdum ve belediye ziyareti ekledim.

– Programa neden konulmamıştı, sordunuz mu?

Havaalanında uçaktan inerken baktım, kalabalık, ama belediye başkanı aprona alınmamış.

– Sizi karşılamaya geldiği halde?

Evet, karşılamaya geldiği halde alınmamış. Vali, emniyet müdürü, iki milletvekilimiz var. Vali iner inmez bana “Programa belediye ziyaretini almışsınız, bunu doğru bulmuyoruz, sakıncalı buluyoruz” dedi. “Neden?” dedim. “Emniyet müdürümüz bilgi verebilir” dedi. Emniyet müdürüne sordum. “Efendim, istismar ederler” dedi. “Başka gerekçesi var mı?” dedim. “Hayır” dedi. “O zaman gidiyoruz” dedim.

– O esnada Osman Baydemir’in içeriye alınmadığından haberdar mısınız?

Farkında değildim, ama tel örgüden geçince gördüm. Kendisi mi geçmedi acaba diye tereddüt ettim. Sonradan öğrendim ki alınmamış. Yanımda emniyet müdürü, vali olduğu halde belediyeyi ziyaret ettim. Yanlış bilmiyorsam böylesi, emniyet müdürü, vali ilk kez gidiyor. Bele-

diye başkanını da valiye götürdüm. Öyle zannediyorum ki, belki belediye başkanı da ilk kez valiliğe gidiyordu. Akşam toplantı oldu. Birlik ve beraberliğin önemi üzerine konuşma yaptım. Belediye başkanı konuşma yapmayacaktı norinalde, mikrofonu verip onun da konuşmasını istedim. Sonra belediye başkanı “Yarın çarşıda birlikte kahvaltı edelim” diye davet etti. Bir anda herkes tedirgin oldu.

Diyarbakır merkezinde, eski bir sokakta, özgün kahvaltıları olan bir yerleri varmuş. Bir teras katıydı. Eski binalardan oluşan bir sokaktı orası. Gece düşündüm. Bölge insanına sıcak mesaj vermek lazım. İnsanlar siyasetçiği kendi yanında hissetmeli, yabancılaşmış hissetmemeli. Basın, kameralar vardı. Orada belediye başkanına, “Tüm Diyarbakır halkı adına söylüyorum, Kürtçe olarak sizi çok seviyorum” dedim. “*Ez gelek hezdkım.*” Kürtçede her yerde kullanım aynı değilmiş, biraz değişiyor.

– O gece mi sorup öğrendiniz?

Hayır, birkaç yıl öncesinden öğrenmiştim. Can Dündar yıllar önce bir makalesinde yazmıştı. “İngilizce *I love you*, Fransızca *Je t’aime*, Almanca *Ich liebe dich*’i biliriz. Kürtçe, ‘seni seviyorum’ün nasıl söylendiğini neden bilmiyoruz” deyip “*Ez gelek hızdıkım*” diye yazmıştı. Ben de o zaman ezberleniştim. Bazen de Kürtçe bilen arkadaşlara söyledim. Akşam düşündüm ve bunu söyleyeceğim dedim. O güne kadar bildiğim kadarıyla, kamuoyuna mal olmuş bir bakanın Kürtçe konuştuğuyla ilgili bir şey hatırlamıyorum.

– Geneltürmay eski başkanı Doğan Güreş de bir çocuğa “*vara vara*” demişti...

Orada da bakarsanız, istikrarlı olarak belli bir çizgiyi sürdürmeye çalışıyorum. Çok iyi karşılandı, Türkiye’nin her yerinde iyi algılandı. Basına yansıdıktan sonra seçim bölgemin hassas olması nedeniyle orada nasıl algılandığını merak ettim. Telefonla tanıdığım kişileri aradım. Hepsi herkesin hoşuna gittiğini söyledi. Sivas’ta herkesin hoşuna gitiyse, her yerde hoşna gitmiştir diye düşündüm.

Belediyede bir başka şey daha oldu, belediye başkanı bana Diyarbakır’ın sembolü olan çift başlı kartal armağan etti. Ben de tören sırasındaki konuşmamda “Sivas’ın il arması da kartaldır” dedim. “İki il aynın armaya sahip” dedim. Belediye başkanı “Ama bizimki çift başlı kartal” dedi. Ben de “Sivas’ınki de çift başlı kartal, aslında her ikisi de Selçuklu kartalıdır” dedim. Herkes şaşırdı. Diyarbakır, Sivas, hatta Konya ve Erzincan il armaları da çift başlı Selçuklu kartalıdır. Çizimleri de aynıdır. Türkiye bu işte!

– O cümleyle başlayan yumuşak ortam sürmedi ama, neden?

Maalesef bazı kırılmalar yaşandı. Özellikle Diyarbakır belediye baş-

kanının bazı çıkışları bağlamında tepkiler ortaya çıktı. Türkiye'nin temel sorunu işte bu. Siz her zaman siz olamıyorsunuz. Algılamaları bozacak süreçler giriyor devreye, belediye başkanı yoğun tartışma ortamına girdi. Benden randevu da almıştı. O ortamda görüşemedik.

- Siz mi kabul etmediniz?

Belki çekingenlik göstermemek lazımdı. Her türlü koşula rağmen görüşmem gerekirdi bence. Şu anda baktığımda yanlış yaptığımı düşünüyorum. Ama o belediyenin bazı sorunlarıyla ilgili görüşme istiyordu. İlgili bürokrat arkadaşlarla görüştüm.

- Hükümetin son dönem odaklandığı, üzerinde yoğun mesai sarf ettiği konulardan biri GAP. Siz başbakan yardımcılığınız sırasında GAP'tan da sorumluydunuz. "Hükümetin GAP atağı" Doğu'daki terör ve işsizlik sorunu için bütünsel, kavrayıcı bir çözüm olur mu sizce?

Proje, Doğu ve Güneydoğu dediğimiz coğrafi bölgenin bir bölümünü kapsıyor. Bu potansiyelin harekete geçirilmesi, hem bölge insanına, hem ülke ekonomisine sağlayacağı katkıları içeriyor. Ama bu Doğu ve Güneydoğu'nun tamamını kapsamıyor veya bu proje sorunun tamamını kavramıyor. GAP, bölgesel geri kalınlık sorunlarını da bir bütüncül anlayışla kavrama özelliğine sahip değil. Ama ülke ekonomisine de, ilgili illerin ekonomisine de önemli katkıları olmuştur, bundan sonra da olabilir. Ama bunun için proje kapsamındaki yatırımların tamamlanması gerekiyor.

33. bölüm

Telefon dinleme

Sesimiz kodlanıyor

– Telekulak meselesi ülkenin önemli sorunu. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, konjonktürde hızlanmalarla bazı meslek grupları, basın, siyasetçiler yoğun kaygı içinde. Sizin böyle bir kaygınız var mı?

Bir yargı kararına dayanmadan kimse kimseyi dinleyemez. Dinleme olayının anayasal ve yasal sınırları vardır. Ama ben Türkiye'deki anayasal ve yasal sınırların korunduğuna inanmayanlardanım. Türkiye'de çok yaygın bir dinleme mekanizması olduğuna inanıyorum.

– Bu inancınıza eklenmiş bilgi veya bilgiler var mı?

O ayrı. Ama dinleyebilen herkes istediğini dinliyor gibi. Bildiğim kadarıyla dinleme teknolojileri çok hızlı geliyor. Bir arkadaşım dünyada en hızlı gelişen teknolojinin dinleme teknolojisi olduğunu söylemişti. Konuşmadığınız zaman bile cep telefonları bir dinleme aracına dönüşebiliyor. Yanınızda duran telefondan sohbetlerinizi kaydedebiliyorlar. Ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum, ama doğru olabileceğini düşündüğüm bir şey daha var; sesiniz kodlanıyor. Hangi telefondan konuşursanız konuşun cihaz tanıyor.

– Telefondan değil, sestten takip?..

Evet. Hat değiştirmek de çözüm değil. Buna bağlı olarak dinlemenin yaygın şekilde var olduğunu düşünüyorum. Kendimle ilgili olarak da telefonlarının gece gündüz dinlendiğine inanıyorum.

– Bilgi mi?

Kanaatlerim, sezgilerim var. Öyle hissediyorum. Ama doğrudan yansıyan bir olay yok. Ne kadar ciddiye alınır alınmaz ayrı mesele, ama Türkiye'de var olduğuna inandığım kanundışı, hukukdışı dinlemenin bana kadar uzanmış olması, vahim olmakla birlikte muhtemeldir.

– Önlem alıyor musunuz?

Telefonlarım gece gündüz açık. Hep yanımda taşıyorum. Mesai harca-
yanların çok yorulduğunu zannediyorum. Aslında sürekli dinleme de-

ğil, sürekli kayıt vardır. Biriyle ilgili herhangi olumsuz bir şey icat etmek için, daha önce kaydedilmiş kayıtlar taranır. Günün birinde uğraşmak istenirse kayıtlar çıkarılır diye rivayet edilir.

– Aktif siyasetteyken duyum aldınız mı?

Bir milletvekilinin zaten dokunulmazlığı var. Her vatandaş gibi olmakla birlikte, bir vekilin yasadışı dinlenmesi çok önemli bir olay aslına bakarsanız. Ama bu söylediğim belli bir konumla ilgili değil, vekil olmadığım dönemde de aynı şeyin geçerli olabileceğini düşünüyorum. Bu Türkiye'nin temel sorunlarından biri.

– Yasadışı dinlemelere etkin çözüm var mıdır?

Çok büyük yaptırımlar getirilebilir. Ama maalesef, yargı bile bazen yasal olmayan dinlemelere değer veriyor. Yanlış hatırlanıyorsa, kapanma davasında kimliği bilinmeyen birinin gönderdiği dinleme kasetlerinin delil kabul edilebileceğine ilişkin kararlar verildi.

– Kim verdi?

Vural Savaş ifade etmişti bunu. Halbuki bunun daha büyük bir suç olması lazım. Ne yargının, ne idarenin, ne de yasaların bunu desteklemesi lazım. Hadiseler meydana geldiğinde herkes ayağa kalkmazsa bu tür konularda ilkesel gelişme sağlayamazsınız.

– Biraz da Türk toplumuna has bir şey galiba.

“Susma, sustukça sıra sana gelecek” sloganını çok severim. Bunu sadece slogan olmaktan çıkarmamız lazım. Her konuya muhatabı benim veya benim düşmanım diye bakmamak lazım.

34. bölüm

Siyasette bundan sonra

- Siyasetten kopmadığınızı söylemişsiniz. Bunu söylerken yeni çıkış için kafanızda tarih var mıydı? Zamanlama dinamikleri nasıl gelişti?

Başa dönmek gerekiyor. 22 Temmuz Seçimleri öncesinde aday olmayacağını açıklamakla birlikte, siyaseti bırakmak konusunda kesin karar vermediğimi de açıklamıştım. Meclis, milletvekilliği dışında hayatımın akışına bakacaktım. Belki de tamamen kopacaktım.

Ama şöyle bir gelişme oldu, milletvekilliğini bıraktıktan sonra, basının benimle ilgisi kopmadı. Televizyonlar sürekli beni programlar için davet etti, gazeteler, dergiler röportaj taleplerinde bulundu. Türkiye'nin değişik illerinde, sivil toplum kuruluşları, iş çevreleri konferanslara davet etti.

Hem medya, hem de toplumun değişik kesimleriyle, aşağı yukarı siyasi hayatımdakine benzer bir yoğunluğun içine girdim. Bu durum kamuoyunda bana yönelik beklentileri artırdı; tekrar siyasette olmam gerektiğiyle ilgili talepleri yoğunlaştırdı. Sonunda durum değerlendirmesi yapma zorunluluğu hissettim.

- Yeni siyasi oluşum ifadesini kullanırken, kartların yeniden dağıtıldığı genel bir yapılanmayı mı, yoksa sizin stratejinizden çıkacak özel bir siyasi oluşumu mu kastediyorsunuz?

Hem genel, hem de özel anlamıyla. Türkiye'de kiminle konuşursanız konuşun, bir siyasi boşluktan söz ediliyor. Bu düşüncedeki çok sayıda grup bir araya gelerek, bu boşluğu doldurmak için kendi aralarında çalışma ve değerlendirme yapıyor.

Muhtemelen önümüzdeki dönemde birtakım yeni siyasi oluşumlar göreceğiz. Ne var ki, bazı siyasi kinliklerin bir araya gelerek parti oluşturmaları, bunların toplumda karşılığı olduğu anlamına gelmiyor. Türkiye'de çok parti kurulur. Hukuken de parti kurmak kolay bir şeydir. İçişleri Bakanlığı'na bir dilekçe vermek yeterlidir. Onay da gerekmiyor, beyan yeterli. Ama bu partilerin toplumda bir karşılığı yoksa, işe daha kurulurken bir siyasi mevta olarak başlamış olurlar.

- Ölü doğar, değil mi?

Ölü doğar. Bunun yüzlerce örneği var. Geçmişten bugüne Türk siyasi hayatı incelenerek “ölü doğmuş partiler” isimli doktora çalışması yapılabilir. Bu yapılırsa ilginç sonuçlarla karşılaşılabilir. Siyasi rüyalar günümüzde de çok yaygın. Bu düşlerin peşinde koşanlar bir şeyler yapar ama sonuç alamazlar. Şu anda benim gördüğüm, toplumda karşılığı olan bir siyasi hareketin merkezi ancak burası olabilir.

- “Burası” derken kastınız?

Yani benim oluşturacağım bir siyasi hareketin toplumda karşılığı var, bunu yakından izliyorum.

Yeni Merkez

- Siyaseten ortaya çıkmanın bizatihi iddialı olması gerektiğini biliyoruz, bunun için nasıl dolduruyorsunuz? Gördüğünüz ilgiden dolayı mı?

Elbette. Çok dolaşıyoruz. Değişik programlar nedeniyle Türkiye'nin her tarafına gidiyorum. İnsanların ilgisini görüyorum. Her ilde yoğun bir ilgi var. Örgütüm, teşkilatım olmadığı halde, gittiğim yerlerde büyük kalabalıklarla karşılanıyorum. Ağrı, Konya ve Denizli programlarım buna örnektir. Örneğin Ağrı'daki ilgi, Meclis'teki mevcut partilerin bile sağlayamayacağı bir ilgidir. Bunun bir anlamı var. Anketler yapılıyor. Araştırma şirketleri çok değişik çalışmalar hazırlıyor. Bunların tamamında yeni bir siyasi oluşumun merkezi olarak benim ismim etrafında oluşan talepleri görüyoruz. Türkiye'nin geleceğinde neler olduğunu görebilmek açısından bu yeterli ipucunu veriyor.

- Peki siz ne yapacaksınız?

Önemli olan hadise bu. Gerçekten Türk siyasi hayatı açısından yapacağım şeyin önemli olduğunu düşünüyorum. Bir talep varsa, bunun karşılanması gerektiğine de inanıyorum. Bazen insanlar koşullar tarafından döneceği, vazgeçemeyeceği bir noktaya gelirler; ben de bu noktadayım aslında.

- Dönülemeyecek bir noktadasınız, değil mi?

Evet.

- Siyasetteki boşlukta, AKP hakkında açılan kapatma davasının maddi ve sosyolojik açıdan payı nedir? 14 mart gerçeği olmasaydı, ortam yine bu kadar hareketli olur, ihtiyaçlar bu kadar keskinleşir miydi?

Keşke 14 martı hiç yaşamasaydık, kapatma davası hiç açılmamış ol-

saydı, çünkü Türkiye’de siyasi partilerin kapanması, siyasetin zemini ni, siyasetle ilgili bütün yapıları bozuyor, siyasi geleneklerin oluşumunu etkiliyor.

– Yani siyasi oluşum talebi kapatma davasına bağlı, değil mi?

Bilakis, bana göre 14 marttan önceki tempo daha canlıydı, daha yoğundu. Ben de daha rahat hareket ediyordum.

Kapatma davasıyla birlikte, kamuoyunda da, seçmen nazarında da bazı hassasiyetler ortaya çıktığı için, bu hassasiyetleri “ben daha önce belli sinyaller vermeye başlamıştım” diye aynı tempoda yoluma devam etmeni imkân dahilinden çıkardı. Çünkü insanların hassasiyetleri var. Bu nedenle daha önceki çıkış ve toplumla kurduğunuz diyalogu geliştirme çabasını aynı nitelikte sürdüremiyorsunuz.

– Bu hassasiyetlerin, hareket kabiliyetinin azalmasına yol açısını biraz daha açabilir misiniz?

Nereden bakarsanız bakın, kapatma davası seçmenleri rahatsız ediyor. Bunun da ötesinde sadece o partide olanlar değil, Türkiye’deki sürecin demokratik kurallarla ve seçmen talepleriyle işlemlerini arzu eden, bunun daha sağlıklı bir yapı olduğunu gören hem aydınlar, hem de halk tarafından da rahatsız edici bir tablo olarak değerlendiriliyor. Bu tablo da yeni bir siyasi oluşum bağlamında işin zorluklarına işaret ediyor.

– Siyasetteki boşluk, kapatma davasından bağımsız ise neden doğdu? Normalde yoluna devam eden tek parti iktidarı vardı?

Bu boşluk şuradan doğdu; Türkiye maalesef kutuplaşmayı aşamadı. Kutuplaşmayı da partilerin söylemleri ve siyaset tarzları oluşturmuştu. 22 temmuz seçimlerine girerken, Türkiye’de kutuplaşmanın en zirve noktalarından birini yaşadık. İnsanlar tercihlerini bu kutuplaşmaya göre yaptı. Seçim sonuçları da bunun ifadesidir. Ama aynı zamanda merkez sağa hitap eden bir DYP-ANAP birleşmesi vardı, çöktü ve üstelik çok kötü algılar meydana getirdi. O süreç siyasetteki boşluğu derinleştirdiği gibi, kutuplaşmaya dayalı siyaseti beğenmeyen seçmen kitlesi bile tercih yapmak zorunda kaldı.

– DYP-ANAP ittifakının çöküşüne dair özel bir sebep biliyor musunuz?

Fısıltı yoluyla çok şey söyleniyor. Ama ben bunların hiçbirine anlam yüklemiyorum. Bence önemli de değil. Ama bir taraftan Erkan Mumcu, diğer taraftan Mehmet Ağar bir araya gelip tek parti çatısı altında toplanmaya karar verdi. 22 temmuz seçimlerine tek çatı altında girme iradelerini ilan ettiler. Herkes bir araya gelmiş yeni bir merkez sağ görün-

tüsü beklerken, bu yapı anlaşılmaz bir şekilde dağıldı. Dağılma, her iki partinin seçmenlerinde büyük hayal kırıklığı yarattı. İki partinin seçmenlerinin diğer partilere dağılmasına yol açtığı gibi, daha önceki seçimlerde buraya oy vermesi muhtemel seçmenlerin de farklı tercihler yapmasına yol açtı. Bu önemli. Bir tarafta dağılan bir yapı, diğer tarafta kutuplaşmalara göre oy eğilimi göstermeyecek geniş seçmen kitlesinin, 22 temmuz koşullarında bu kutuplaşmalardan birini tercih etme durumu var.

– Seçmenleri, gerçek tercihlerin değil, zorunluluk ve koşullandırmaların belirlediği bir tablo...

Ama beri yandan seçim sonrasında yine Türkiye’deki çok büyük seçmen kitlesi, siyasetin bu yapısının ülke açısından faydalı olmadığını gördü. Bu kavga dövuş ortamının dışında, ülke sorunlarına eğilecek kurumlarla birbiriyle barışık bir siyasi yapı görmek istedi. Vatandaş bunu sürekli ifade etti.

Kutuplaşmanın zararları

– Kutuplaşmaların zararlarını vurgulayıp “burası” dediğiniz yer ile anlatmak istediğiniz, kutuplardan gelinerek ulaşılacak yeni bir merkez mi?

Evet, bunu anlatmaya çalışıyorum. Bu mevcut siyasi kavga ortamından devlet de, ülke de, millet de zarar gördü.

– Son dönemden mi söz ediyorsunuz?

Son döneme özellikle vurgu yapmakla birlikte, kavgacı siyasetin ülkeye maliyetinden söz ediyorum. Bunu geniş kitleler görmeye başladı aslında. Türkiye’nin çok derdi var. Bu ülkede yaşayan insanların hayat mücadeleleri, çocuklarının geleceği, ülkelerinin geleceğiyle ilgili endişeleri var. Bu endişelere cevap verebilmek, insanların bugünden, yarından emin olduğu bir yapıyı kurmak kavga dövüşle olmuyor.

– Toplumsal gerilimler, çatışmalar ve dönüşümler ile birlikte “merkez” kavramını da güncelleme ihtiyacı yok mu? Merkez, merkez sağ, merkez sol tanımlarını tarif edebilir miyiz?

Son seçimlere baktığımızda şunu gördük; geleneksel olarak solda bilinen önemli isimler, sağ partilerin milletvekili listelerinde yer aldı. Örneğin Reha Çanuroğlu, Ertuğrul Günay ve diğerleri Ak Parti’den aday oldu. Diğer taraftan, liberal ve sağ çizgisi öteden beri bilinen İlhan Kesici, Lütfullah Kayalar da CHP’den aday oldu. Geleneksel olarak sol çizgide olduğunu söyleyen bir parti, sağcı olduğu hiç tartışılmayan isimleri listesine nasıl rahatlıkla aldı, onlar o listeye nasıl girdi?

- Paradigma kıran, tartışma yaratan bu geçişleri, siyasi pragmatizmle ifade etmek sizce eksik midir?

Bu bir pragmatizm mi, yoksa aynı zamanda hem siyasette, hem toplumda bazı anlayış farklılıklarının ortaya çıkışı mıdır; bence ikincisi daha doğru.

- Anlayış ve bakışlar farklılaşıyor mu?

Evet, anlayışlar farklılaşıyor. Aslında tanımlar da farklılaşıyor. Bizim gençlik yıllarımızda “sağcı” dediğinde, “solcu” dediğinde neyi anlattığını belliydi. Şimdi sağcılık ne demektir, solculuk ne demektir diye sormaya kalksanız, pek çok insan açısından bunun bir anlamı kalmamıştır. Hele sokaktaki insanlar, bu ikisi arasındaki farkı ayıkıyor gibi geliyor bana. Bunun dışında ülkenin temel sorunlarını görüyor. Türkiye’de önemli gelişmeler var, dış ilişkilerde önemli gelişmeler var.

- Kontra bir soru: Ülkede yeteri kadar sağcı parti var, ülkeyi de on yıllardır sağ iktidarlar yönetiyor. Ülkenin gerçek ihtiyacının gerçek anlamda bir sol parti olduğunu savunanlar var. Katılır mısınız?

Şöyle değerlendirebiliriz: Bir tarafta küreselleşme ve bu küresel dalgayla birlikte liberal görüşlerin etkinliği var. Ama bu liberal politikalar ve uygulamalar, bir taraftan ülke ekonomisinin geleceğiyle ilgili tereddütleri artırırken, diğer tarafta da gelir dağılımıyla ilgili sorunlar ortaya çıkıyor. Küresel rekabet ücretleri düşürüyor. Bir taraftan sermayenin payı artarken, diğer taraftan üretim sürecine çalışarak katılanların payı düşüyor. Ücretlerle ilgili sorunlar ortaya çıkıyor. Buna karşılık söylenen şeyse “Herkes niteliğini artırsın, iyi meslek sahibi olsun, donanımını yükseltsin; daha yüksek ücrete ulaşımının yolu budur.”

Tamam, nitelikli eleman olmak önemlidir, ama bir fabrikada çalışacak elemanlar nitelikli olsa bile, işsizlik oranının yüzde onun üzerinde olduğu, hatta işsizlik rakamlarını farklı biçimde oluşturduğunuz takdirde bunun yüzde yirmiye çıkma ihtimalinin bulunduğu ortamda, nitelikli elemanın yüksek ücretlere nasıl ulaşabileceğini de tartışmak gerekir.

- İş bulma umudunu kaybedenleri eklediğinizde, değil mi?

Evet. Bu kadar çok işsiz olduğu yerde, nitelik kazanan emeğin yüksek ücret alabileceğiyle ilgili tereddütler de varlığını sürdürecektir. Dolayısıyla, Türkiye’de aynı zamanda ekonomik olarak toplumda zayıf duruma düşmüş geniş kitlelerin haklarını, çıkarlarını, mücadelesini savunacak güçlü siyasi hareketlere ihtiyaç var.

- Böyle bir hareket yok mu?

Ben Türk siyasetinde bunu görmüyorum.

– **AKP yoksul vatandaşların hayat düzeylerini, aynı yardımlarla, gıda, kömür, erzak, eğitim paketi gibi yardımlarla yükselttiğini savunuyor. Bu eleştirinize AKP dahil mi?**

Geçim koşullarını yitirmiş insanlara aynı yardım sunmanın, yoksul kesimlere varlıklarını sürdürme imkânı tanımının önemli insani bir boyutu olduğunu söyleyebiliriz. Ama olaya hem bu yardımı alanlar, hem de ülkenin genel ekonomik gidişi açısından baktığınızda, iki yanlı bir kaybın sürdürüldüğünü de tespit ederiz.

– **Veren ve alan açısından mı?**

Alan açısından da, ülke ekonomisi açısından da. Alan kaybediyor; çünkü alarak güçlenmek mümkün değil. Piyasada ezilerek yolunuza devam edersiniz. Hatta o ailenin gelecek kuşağını da ezilerek devam etmeye mahkûm etmiş olursunuz. Piyasada onu güçlendirmek, üretim sürecinde desteklemek gerekir. Üretim sürecinde, bölüşümde ne kadar pay sahibi olduğuna bakmak gerekiyor. Üretim sürecinden düşürmek suretiyle varlığını sürdürmeye çalıştığınız zaman, bunun ona kazandıracağı hiçbir şey olmaz. Ancak günlük dengesini kurmuş olursunuz. Ülke ekonomisi açısından ise kaynakları etkin kullanmamış, en önemli kaynak olan insan gücünü de küresel rekabet ortamından silmiş olursunuz.

– **Küreselleşmeyle yaşadığımız en önemli gerçeklik, ekonominin siyaseti belirlediği zamanlara geçmiş olmamız. Politikalar ile politika araçlarını, uzun bir süredir küresel şirketlerin ihtiyaçları, talepleri belirliyor. Uluslar üstü finans kuruluşları da küresel şirketlerin talep ve ihtiyaçları anlamına gelen “piyasa”nın gözetimiyle yükümlü. Bu da ekonominin siyaseti belirlediği bir çağa geçmemize yol açtı. Küresel şirketlerin, büyümek için ihtiyaç duyduğu talep ve ihtiyaçlar ekonomik rejimleri şekillendiriyor. Yeni dönemde kuracağınız parti ve anlayış bağlamında, siyasetin ekonomiyi belirlemesi konusunda ne düşünüyorsunuz?**

Siyasetin şöyle bir gücü var: Ülkedeki ekonomi politikalarını belirliyor. Bir ülkedeki ekonomiyle ilgili politikalar sadece devlet tarafından oluşturulabilir. Hiçbir firma genel bir ekonomi politikası uygulayacak güce sahip olamaz.

– **Şirketler ekonomiyi tek başına belirleyemese de, üretim yapan unsurlar olarak devletin temel kaynağı olan vergileri sağlıyor. Bu da politika belirleme sürecinde etkili oluyor. Şirketlerin yazılı değil belki ama, reel olarak hükümetlerin politika belirlemeleri sürecinde değişmesi gerekli bir denge var mı sizce?**

Doktriner olarak çok tartışılan bir yere girdiniz. Marksist literatürde, devlet hâkim sınıfların çıkarını sürdürmek için vardır denir. Köleci

toplumda devlet, köle sahiplerinin çıkarını sürdürür. Feodal toplumda da senyörlerin çıkarını savunur, kapitalist toplumda da sermaye sahiplerinin çıkarını sürdürür. Ama geldiğimiz nokta itibariyle Marksist yaklaşımlar da önemli ölçüde eleştirilmeye başlandı. Çünkü siyaseti belirleyen, şekillendiren güç, siyasi iktidarı oluşturan güç, sermayeden daha çok geniş halk yığınlarıdır. Dolayısıyla devlet ile devletin en güçlü kurumu olan siyaseti var kılan şey halksa, işsizlerse, Türkiye’de olduğu gibi toplumun yüzde otuzu kırsal kesimdeyse, bunların siyasi iktidarı belirleme gücü daha fazla olduğuna göre geniş halk yığınlarının çıkarlarının önemli olduğunu düşünebiliriz.

Aslında bu mekanizma klasik Marksist yorumun da kendi içinde yeniden gözden geçirilmesini gerekli hale getirir. Nitekim, yapılan son çalışmalarda Marksist görüşe bağlı düşünürlerde bile bu yönde gelişmeler var. Değişik bakış açıları var.

O halde “küreselleşme rüzgârı var, liberal eğilimler önemlidir. Bu liberal dalga içinde rekabet gücümüzü artıracacağız, varlığımızı sürdüreceğiz, geniş halk yığınlarının talepleri, beklentileri önemli değil” diye temel bir vurgu yapıp politikaları onun üzerine inşa etmek, siyasetin dayandığı zemin açısından da sağlıklı değildir. Ülkenin geleceği açısından da yeterli değildir. Bir kere Türkiye’nin güçlü olması, ülkedeki nüfusun daha büyük kesiminin kalkınma yarışı içine çekilmesiyle mümkün. İnsanları ezilmişliğe, yoksunluğa, işsizliğe mahkûm etmek demek, ülkenin en önemli potansiyeli olan insan gücünü israf etmek demektir.

– Bugüne kadar uygulanan politikalar dikkate alındığında, yeni siyasi oluşum nasıl bir somut fark yaratacak?

Yeni merkez, geleneksel siyaset tarzını önemli ölçüde değiştirecek bir merkezdur. Seçmen kitlesini kavgaya, gerginliğe sevk edecek, oy almaya yönelik çabalar burada olmayacak. Kavgaya ülkeye zarar verdiğine göre, ülkeye zarar veren bir siyaset tarzı benimsemeyecek.

– Bugüne kadar çatışmaların sürekli keskinleştiği anahtar sorunlarda mutabakat arayacak bir politika demetinden mi söz ediyorsunuz? Örneğin türban?

Söylediğim anlayışın ikinci ayağı, kurumlar arası işbirliği ve karşılıklı güveni ülkenin birinci önceliği olarak görececek bir siyasi hareket olacak. Önceliklere göre sıralama yaptığınızda, bir konuya birinci önceliği verirken, diğer önceliklerin ilk sıradaki önceliği bozmamasına çaba harcamak gerekiyor.

Dolayısıyla Türkiye’de birinci önceliğin artık kurumlar arası işbirliği ve güvenin sağlanması olduğunu, bunu bozacak hiçbir şeyin Türkiye’ye faydası olmadığını bilmek gerekir.

Halkın değerleriyle, inançlarıyla oynamak, rencide etmek de yanlışır. Devletin temel niteliklerinin risk altında olduğu izlenimi oluşturan tavırlarda olmak da yanlıştır.

- Devletin temel değerleri ile halkın değerleri arasında çatışma olduğunu mu söylüyorsunuz?

Çatışma yok aslında. Ama maalesef Türkiye’de, devletin temel niteliklerinde hassasiyet gösterme adına kullanılan ifadeler, yapılan kimi işler vatandaşın rencide ediyor. İnançlarıyla oynandığı kanaatini oluşturuyor. Diğer taraftan bazı söylemler ve işler de devletin temel nitelikleri konusundaki hassasiyetlerin rahatsız edildiği izlenimini veriyor; ikisinden de uzak durmak lazım.

- “Bazı söylemler” derken kastınız ne?

Şimdi hep onu tartışıyoruz. Bir parti hakkında dava açılıyor. Gündemde olan konu bu. Bu partinin yanlış yaptığını ifade eden tartışmalardaki söylemlere bakıldığında, bir yandan da vatandaşın incitildiğini görüyorum. Bundan uzak durulması gerek.

- Bir siyasal hesaplaşma ve daha önemlisi ayrışma varsa, öte yandan merkezin tanımı ve anlayışları sizce değiştiyse, yeni oluşum hangi kesimleri, unsurları içine alacak? Önem atfettiğiniz değer ve kesimlerin tümünü kucaklayacak mı?

Bakıldığında insanlar “burada kavga yok” demeli. Bunu da o yapı içindeki fotoğraflara bakarak söyleyecek.

- O fotoğraf henüz oluşmadı galiba?

Henüz oluşmadı.

- Takvimi belirlediniz mi?

Çok alternatifli düşünmek gerekiyor. Çünkü önümüzde birbirinden çok farklı dönemler var. Farklı dönemlerin her biri açısından izlenecek yolda farklılaşma çıkabilir. Rotalar farklılaşabilir. Bir kere bir ara seçim olacak mı, arkasından yerel seçim ne zaman önümüze gelecek? Siyasetin varlığı açısından seçimler ve seçim dönemleri önemlidir. Önümüzde ara seçim var dendiğinde ayrı, yerel seçimler var dendiğinde ayrı değerlendirilmek gerekir.

- AKP’yle son hukuki bağınız olan MKYK üyeliğinden de ayrıldınız. Nasıl bir kişisel muhasebe yaptınız? Geleneksel “Milli Görüş” çizgisi RP, Yenilikçi Hareket, AKP... Politik serüveniniz açısından bakıldığında, güzergâhta bugün değişen nedir?

Bu Türk siyasetinde bir iltir.

– Helalleşerek ayrılmayı ve ardından kapıdan uğurlanmayı mı kastediyorsunuz?

Evet. Ayrılanlar hep kavga ederek ayrılır çünkü. Bu ülkede farklı eğilimlerde insanların var. Bu farklı eğilimlerdeki vatandaşlarımızın bir kısmının, bir kesiminin taleplerini karşılamak üzere siyaset yapmak yanlıştır. Bu ülkede hangi inanca, hangi mezhebe sahip olursa olsun, dindarlığının derecesi veya ateistliği hangi düzeyde olursa olsun, hangi yaşama biçimini benimsemiş olursa olsun, tüm vatandaşlarımızı bir bütün olarak gören, bu ülke insanını güçlendirmenin bu ülkeyi güçlü kılmak olduğuna inanan bir siyasete ihtiyaç var.

O eski anlayışlar, farklı bakışlar hep geride kalmalıdır. Bütün ulusların varlık mücadelesi verdiğini düşünüyorum.

Yeryüzündeki rekabet, çıkar mücadeleleri Afrika savanlarındaki aslanlar ile ceylanların yarışına dönüşmüş vaziyette. Kim yavaş koşarsa yok oluyor. Aslansa aç kalarak, ceylansa parçalanarak yok oluyor. Burada herkesin kaderi bir. Bu ülkedeki dindar insanın da, dindar olmayan insanın da kaderi bir. Aynı kaderi paylaşan insanlar topluluğunun farklılıklarını bir kavga konusu haline dönüştürmeden, aralarındaki farkları mücadele unsuru olarak görmeden bir arada olmaya ihtiyacı vardır. Bu belki siyasetin çok zor yapacağı bir iştir...

– Öğreti düzeyinde, yani “parti”nin kısım, ayrılan bir şey anlamına geldiği düşünüldüğünde siyasetin varlık sebebine de aykırı hatta...

Dediğiniz doğru, ama ortaya şöyle bir şey çıkacak; belli kesimler kendilerini temsil ettiğine inandıkları siyasi hareketleri, kendileri açısından doğru bulup desteklerini ona göre sürdüreceklerdir. Ama bununla birlikte, biz farklı bir şey söylerken, her kesimden insan bunun kendi çıkarları için de doğru bir şey olduğunu düşünecek.

İnsanlar iyileri takdir eder, kötünün peşinde koşar

– Kutuplaşmanın olmadığı, temel kurumlar arasındaki çatışmaları sona erdirecek, devletin değerleri ile halkın değerleri arasında kavga olmadığına inanan bir siyasi parti anlayışı, bugünkü Türkiye koşullarında gerçekten iddialı. Bu iddiaya uygun kadroları oluşturma konusunda insan kaynağı ve malzeme mevcut mu?

Büyük zorlukları var. Bu zorluklara baktığım zaman, bazen ben de “Türkiye böyle bir siyaset için hazır mı?” diye düşünüp sorguluyorum. Ama şu da var, siyaset de bir kültür oluşturma kapasitesine sahip. Toplumsal kültür ile siyaset birbirini karşılıklı olarak etkiliyor. Birileri bunu söylemeli, siyasetini yapmalı. Türkiye’nin buna ihtiyacı var. Ama gerçekten işin zorlukları var, bu doğru.

Birkaç ay önce İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde konferans

vermiştim. Siyasete dönüp dönmeyeceğim soruldu. Prof. İzzettin Önder, kapanış konuşmasını yaparken “Ben Sayın Şener’in siyasete dönmelerini istemiyorum. Çünkü halkımız kavga etmesini bilmeyene oy vermez” dedi. “İnsanlar iyileri takdir eder, kötülerin peşinden koşar” diye düşünmenin her zaman doğru olmayacağını da bilmek gerekir.

– Ne kadar talep göreceğinizi kestirebiliyor musunuz?

Yeter ki doğruyu yapın. Oy almadım diye üzülmemeli diye düşünüyorum. Yani siyaset daha başlarken zararlı oluyorsa, aldığı oyun hiçbir değeri yoktur bence. Önce zararlı olmaktan vazgeçmeli. Hiçbir seçimde çok oy aldım diye coşmadım, oylar az çıktı diye de üzülmedim. Oylar az mı, çok mu çıkacak diye telaşlanmadım. Siz doğru bildiğiniz şeyleri yaparsanız, vatandaş ne kadar ilgi gösterirse, o kadar oy alırsınız.

– Yol arkadaşlarınız belli mi?

Şöyle bir zorluk içindeyim: Yeni bir siyasi oluşum için şu anda koşullar çok uygun, güçlü bir talep var. Bu, aynı zamanda iyi bir oy potansiyeli demektir. Ama iyi bir siyasi hareketin, önce parti içi kültürü oluşturmaya lazım. Parti içi kültür ise mevcut potansiyelin yüksek olduğu bir ortamda hızlıca ilan edip Meclis’e güçlü girmekle olmuyor. Bana kalırsa Ak Parti’nin en büyük şanssızlığı, kurulur kurulmaz iktidar oluşudur.

– Neden?

Çünkü bir parti, iktidar olduktan sonra parti içi kültürü oluşturmada zorlanır. İlgi partiden hükümete, iktidara kayar. Geleneksel olarak iktidarda olmak demek, yandaşların taleplerini karşılamak anlamına gelir. Bu çok basit, mütevazı, meşru görülebilecek talepler olduğu gibi, bunun sınırlarını çok aşan talepler de gelebiliyor.

– Oğlunun naklen atanmasından, “ihale bana verilsin”e kadar uzanan geniş bir yelpazedir, değil mi?

Evet, geniş bir yelpaze. Bu curcuna içine girdiğinizde, bu algılamayı dönüştürmesi gereken parti içi kültür, doğrudan doğruya farklı bir alana kaymış oluyor. Ak Parti bunun zorluğunu yaşamıştır. Onun için sağlıklı bir yapının kurulması lazım. Bu yapı oluştuğu kendi kültürünü de birlikte üretmeli ve pekiştirmelidir. Acele edilmemelidir. Buna karşılık bir potansiyel de var. Konjonktürü kaçırdığınız zaman, daha sonra ne kadar var olup olmayacağınız belli değildir. Başka zorluklar da var. Mesela siyasetin finansmanı önemli bir sorundur. Seçimi kaçırmak, finansman zorluğunu da beraberinde taşıyor. Çünkü bizim Siyasi Partiler Kanunu’na göre, bir siyasi partinin Hazine yardımı alabilmesi, öncelikle genel milletvekili seçimine girmiş olmasına bağlı. Genel seçime girmek de Hazine yardımını otomatik hale getirmiyor. Asgari yüzde ye-

di oy almak gerekiyor. Siyasi partinin kuruluşu ile genel milletvekili seçimi arasındaki süre ne kadar uzarsa, finansman ihtiyacı o kadar artıyor. Yani zamanlamayı etkileyen çok değişik faktörler var.

– Sizin formülünüz ne olacak?

Türkiye’de insanların bir siyasi partiye kitlesel olarak destek verme alışkanlığı yok. Ülkemizde siyasi partilerin finansman ihtiyacı, hep daha büyük dilimler halinde çözümlenir. Ama birçok alışkanlığın değişmesi gerekiyor. Üzerinde çalışmak lazım.

İcazet benzeri seyahatleri yadırgıyorum

– Türkiye’de yeni siyasi parti kurulup iktidara dönük talep şekillenmeye başladığında sıkça gündeme gelen bir konu daha vardır; geniş halk kitlelerinin desteğinin tek başına yeterli olmadığı, bazı çevre, odak ya da kurumlardan, adına ister icazet, ister muvafakat denilsin bir kabul görme gereğinden söz edilir. Bu konu bazen “seyahatler” ve “ziyaretler”le de tarif edilir. Yeni bir siyasi parti kurma arifesinde bu konuyu nasıl bakıyorsunuz?

Hukuk düzenimiz parti kurmayı icazete bağlamamıştır. Dilekçenizi İçişleri Bakanlığı’na verdiğiniz anda parti kurulmuş olur. Bir siyasi partinin icazete değil beyana bağlı oluşu, demokrasinin oluşumu sonrasında olgunlaştırılmış bir kuraldır. Bu sadece bir hukuk kuralı olmaktan öte, aynı zamanda siyasiler açısından da bir yol haritası anlamına gelir.

Ben çok yadırgıyorum. Örneğin gidip yurtdışında bazı ülkelerde otuzlu yaşlardaki insanların yönettiği bir takım *think-tank* kuruluşlarında konuşup, gelip birtakım temaslar kurup bir anlamda icazet aldığını söyleyerek siyasi çalışma yapanların davranışlarını çok yadırgıyorum. Uluslararası ilişkiler de belli kurumsal yapılar içinde olur. Bir bakanın, bir bürokratin bir sivil toplum kuruluşunun uluslararası muhataplarıyla konuşma, bir araya gelmesi, diplomatik kurallar, ilişki kurma biçimleri, usulleri zaten bellidir. Bunun dışında bir arayış içinde olmak yanlıştır. Parti kuruluş öncesinde birtakım dış seyahatler de bana hiç etik gelmez.

Öte yandan, bu ülkedeki bütün kurumlardan ve kesimlerden politikalarınızı oluştururken yararlanmak lazım. Ben bir partinin politikalarının sadece genel başkanının sözcükleriyle, konuşmalarıyla oluşmasını ülke için yeterli görmem. Sorunların çözümüne, bir partinin kurucu kadrolarının veya danışmanlarının oluşturduğu raporlarla yönelinmesini yeterli bulmam.

– Böyle bir dönem geçirdik, değil mi?

Hep böyle olmuştur. Birileri bir rapor hazırlanmıştır, partilerin söylemlerine girmiştir, partiler de o söylemleri ülkenin bütün dertlerinin reçetesi olarak sunmuştur.

– Danışman konusuna gelmişken, Başbakan Erdoğan'ın danışmanları, diğer hükümetler dönemine göre özel ve tartışmalı bir ağırlığa sahip. Sizin bu konuya bakışınız nedir?

– Danışmanlık sistemi bütün siyasi partilerde vardır. Yeni merkez partide de böyle danışmanlar olacak, ama rolünün ne olduğu önemli. Bir parti genel başkanı, her gün üç yerde ve üç ayrı konuda konuşuyorsa, bunların tamamını kendisi hazırlar, kurgular diye düşünmek mümkün değil. Birilerinin malzeme hazırlaması, doküman çıkarması gerekir. Bundan yararlanırsınız, bu bir ihtiyaçtır da aynı zamanda. Ama bunun dışında bir danışmanın rolünün ne olabileceğini iyi düşünmek lazım. Örneğin bir kurumun yapacağı işi bir danışmana yaptıramazsınız.

Hem politikaların yaygınlaştırılması, hem de statik bir kalıba bağlanmaması lazım; dinamik olduğunu bilmek lazım.

35. bölüm

Ergenekon

Hepimizi sahipsiz hissediyorum

– Ergenekon soruşturması, operasyonlar ve tutuklamalar... bulunduğunuz yerden nasıl görünüyor?

Bu değerlendirmeyi, savcının henüz iddianameyi yazmadığı bir sırada yapıyoruz. Bunu kayıtlara geçirelim. Şu anda kafalar karışık. Ne olup bittiğiyle ilgili herkes farklı şeyler söylüyor. Ben baktığımda ise şöyle düşünüyorum: Pek çok önemli kişi, Ergenekon Davası nedeniyle tutuklanmış durumda. Sayıları elliye geçti. Çok önemli kişiler var. Bunların çoğu toplumun bildiği kişiler, önemli simalar. Özellikle üst rütbeli subaylar, kuvvet komutanlığı, İstanbul Ordu Komutanlığı yapmış, orjeneral düzeyinde isimler var.

Şöyle düşünüyorum; bu isimler Türkiye’de ömrünü terörle mücadeleyle geçirmişler. Terörle mücadeleye ömrünü veren bu insanlar, bugün terör örgütü yöneticisi olmakla itham ediliyor. Türkiye açısından bu doğruysa vahimdir; doğru olduğunu düşünmek de vahimdir. Doğru değilse, o çok daha vahimdir.

İkincisi, devlet ve kurumları ülkenin sorunlarını çözmek için vardır. Şu andaysa kurumlar arasında büyük bir güvensizlik ortamı var. Yargı, siyaset, güvenlik birimleri, üniversite, birbirlerine güvenerek, bilgi paylaşarak Türkiye’deki sorunları çözmesi gereken kurumlarken, bugün karşılıklı büyük bir güvensizlik ortamı var. O kadar çok sorun var ki... Bu sorunları çözecek olan devletin kurumlarıdır. Devletin kurumlarının işbirliği sonucunda üreteceği çözümler önemlidir. Aslına bakarsanız herkesi, vatandaş olarak hepimizi sahipsiz hissediyorum.

– O zaman kimilerinin savunduğu gibi, “Türkiye asıl şimdi bir demokratikleşmeden geçiyor” tezine yakın durmuyorsunuz. İçinize sinmeyen bir şeyler var...

Bu çizdiğim tablo yalnızca Ergenekon’a bağlı bir tablo değil. Onu da içine alan iki ayrı tablo var: Biri siyasette, Meclis’te grubu bulunan dört siyasi parti. Bunlardan iktidar partisi hakkında kapatılma davası var, diğer taraftan DTP hakkında da aynı dava açıldı. Yani Meclis’te grubu bulunan dört siyasi partiden ikisi kapatma davasıyla uğraşiyor.

Diğer taraftan da Ergenekon kapsamında gerçekten devlette ne olup bittiğini sorgulamamızı gerektiren gelişmeler yaşanıyor. İşte bu tablo bence ürkütücü.

- Ergenekon soruşturması sürecinin unsurları olarak anılan, *Nokta* dergisinde yayımlanan “Darbe Günlükleri”, bu kapsamda Ayışığı ve Sarıkız... Başbakan ve cumhurbaşkanının bu konulardan önceden haberdar olduğu kayda geçti. Şimdi merak edilen konu, bir bölümü sizin de kabinede yer aldığınız dönemde gerçekleşen bu trafiği hükümet madem biliyordu, neden gerekeni daha önce yapmadı?

Bakanlığım döneminde bu konular benim gündemime gelmedi. Hükümetin bilgisi dahilinde bazı yasadışı, Ergenekon benzeri bir oluşuma uzanan ipuçlarının var olduğuyla ilgili de bir bilgi almadım. Ancak o dönemde de bazı operasyonlar yapılıyordu. Özellikle içinde emekli subayların yer aldığı bazı gruplar, operasyonlarla alınıyordu. Bunlar sanki kendi aralarında küçük gruplar halinde, bazı illegal çalışmaların içinde olarak tanınılanıyordu. Ama bu hiçbir zaman, bugünkü Ergenekon görüntüsüne ulaşılacağı izlenimini vermemişti. Bahsettiğiniz konularda hükümetin veya başbakanın duyumları neydi, bu duyumların içeriği aynı mıydı, duyumlarla bağlantılı gerekli talimatlar verilmedi mi, bunu bilmiyorum.

- Yakın zamana dek, ekonomik dalgalanmanın keskinleşeceği, bunun olası bir krize dönüşeceğinin sinyallerini tartışırken, yaşadığımız bu sarsıntıya baktığımızda görüneni de siyasi bir kriz olarak nitелеmek mümkün mü? Yaşadıklarımız bir siyasi kriz mi, bir devlet krizi mi?

Bunun tanınılmasını yaptık biraz önce; kriz kelimesini kullanmadan. Ben sadece krize dönüşmemesini dilerim.

Devlet içinde çeteleşme

- Güvenlik güçleri içinde bir cemaat kadrolaşması olduğu iddiaları sık sık gündeme geliyor. Sizce bu ciddiye alınması gereken bir iddia mı? Bu iddianın araştırılması, Ergenekon soruşturmasına yönelik güven duygusunu pekiştirebilir, tereddütleri ortadan kaldırılabilir mi?

Önce Türkiye'nin hukuk devleti olduğunu bilmek, hukuk devletinin gereklerine de inanmak gerekir. Anayasa, yasalar, diğer hukuki metinler var. Tüm bu hukuk külliyatı Türkiye'de devlet organlarını tanımlanmış, bu organlardaki görevlilerin yetkilerini ve sorumluluklarını açık olarak belirtmiştir. Eğer kamu gücü kullanan bu organlar veya bu or-

ganların içinde bulunan bazı kişiler, devletin temel ilke ve esasları dışında, başka bir iç yapılanmaya girmişlerse, bu yapılar ülke açısından ayrı bir tehlike oluşturur. Tüm bunlarla elbette mücadele edilmesi gerekir. Zaten şu anda Ergenekon ve benzeri olaylar çevresinde tartışılan şeyler de bunlardır; hukuk devletiyle bağdaşmaz şeylerin yanlış olacağıyla ilgilidir, yani birileri, yasalardan almadığı yetkiyi kamu gücüyle kullanmaya başlarsa, bu devlet içinde bir çeteleşme anlamı taşır. Bir ülke açısından en büyük tehlikelerden biri de budur. Tasfiye edilmesi, ortadan kaldırılması, olmaması gereken yapı budur.

– Peki siz böyle bir çatışma alanı görüyor musunuz? Denilen o ki, Şemdinli olayından bu yana, aslında cemaat yapılanmasıyla devlet arasında bir güç savaşı var. Bu, “hegemonya savaşı” olarak da nitelendiriliyor. Devlet, hükümetin kendisini savunmasını bekliyor. “AKP taraf olmadığı için bertaraf oluyor” yorumları var. Hegemonya savaşı doğru mu, demokrasinin bundan çıkarı var mı?

Kişisel olarak, bu son gelişmeleri, sadece iç dinamiklere ve içerideki güç mücadelesine bağlı yorumlamanın yetersiz olduğunu düşünüyorum. Uluslararası gelişmelerle bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Dünyada önemli olaylar oluyor. Son yirmi yıla baktığımızda, dünyanın birçok bölgesi, siyasi gelişmeler açısından olağan sürecini devam ettirmiştir.

Örneğin Afrika, Asya, hatta Amerika kıtasına baktığımızda çok olağanüstü şeyler söyleyemezsiniz. Ama Türkiye'nin dört bir yanında çok büyük değişiklikler olmuştur.

Öncelikle Sovyet bloğunun dağılmasıyla birlikte, hem Kafkasya ve Orta Asya'da, hem de Balkanlar'da yeni çatışma bölgeleri ortaya çıkmıştır. Ortadoğu'da sıcak çatışmalara dayalı gelişmeler varlığını sürdürüyor. Filistin-İsrail gerginliği, Irak işgali ve şimdi de ABD ile İran arasındaki gerginliğin bir sıcak çatışmaya dönüşüp dönüşmeyeceğini tartışıyoruz.

Bundan birkaç ay önce Dick Cheney, Ortadoğu'daki birkaç ülkeye yönelik turu kapsamında Türkiye'ye de gelmişti. Bu, bence çevremizdeki gelişmeleri anlamak açısından en önemli hadiselerden biridir.

– Bu ziyaretin özel önemi nedir? Çözümlemeye muhtaç şifreler olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Bence Türkiye'deki bu kaos ortamı kime yarıyor ona bakmak lazım; kim kazançlı çıkıyor bu ortamda. Ben Türkiye'deki bu kaos ortamından, bu sınırlar içinde yararlanabilecek hiç kimsenin var olduğunu düşünmüyorum. Hiçbir siyasi partinin çıkarına değildir, bu ülkedeki hiçbir kurumun çıkarına değildir; Doğu'da, Batı'da yaşayan vatandaşlarımızın çıkarına değildir.

– Hiçbir kurumun mu? Resmi, özel, sivil, organik bütün kurumları katıyor musunuz bu tespite?

Resmi olduğu kadar, basın gibi sivil toplum kuruluşlarını da kastediyorum.

– Ben de bazı cemaat yapılanmalarını kastediyorum...

Onlar da ayrı bir kurumsal yapıyı ifade edebilir. Bu tür kurumsal yapılanmaların da yararına olan bir şey yok. Bu gelişmeler hiç kimsenin lehine değil. Bu ülkenin sorun çözme yeteneğini zaafa uğratan, ülkenin geleceğiyle ilgili herkesi soru sormaya yönelten gelişmeler kime fayda sağlayabilir? O halde tüm bu olup bitenlerden kim fayda sağlayacak, kimin işine gelir diye değerlendirmek gerekir.

– Sorduğunuz bu sorunun sizde yanıtları var mı?

Bende bunun yanıtları yok, okuduğumu söylüyorum.

– Ama uluslararası bağlantılardan söz ettiniz...

Elbette, uluslararası bağlantılar; Ortadoğu’da her ülkenin kendisiyle ilgili hesapları, endişeleri var. Aslında dünya bir yere doğru gidiyor. Geleceğin dünyasında sorun oluşturacak konular var. Enerji, su, petrol gibi, bunlarla ilgili stratejik hesaplar var. Bütün bunların hepsini birlikte düşünmek lazım.

– Sizce Şemdinli olayının üzerine neden tam olarak gidilmedi? Hükümet bu işin kapağını açtığına pişman mı oldu?

Ergenekon da böyle yorumlanıyor. Aslında olaya hukuk devleti açısından baktığınızda, konu yargısaldır. Yargı Türkiye’de bağımsızdır. Ama bu tür olaylarda, belki işin delil toplanma safhası ve kullanılan araçlar, yargının idareden destek almasını da gerektiriyor. Örneğin teknik takip gerekiyorsa, herhangi bir konuda delil toplayabilmek için bunu yapacak birimler bellidir. Genellikle de emniyet, istihbarat bu teknik takibi yapar, bilgiyi belgeyi toplar. Bunlar yargıyla emniyet arasındaki hukuk düzeni içindeki ilişkilere bağlı olarak, ilgili savcılığa intikal ettirilir. İşin belki bu boyutu itibarıyla siyaset bağlantıları olabileceği düşünülüyor.

– Zaten sorun da tam burada düğümlenmiyor mu?

Bu çok hassas bir konu. Mesela telefon dinlemeleri. Hukuk düzeninin ne dediği önemli değil, kendi kendime baktığımda, telefon dinlemeleri bana delil olamaz gibi geliyor. Çünkü insanlar telefonda her şeyi konuşur; iki kişinin telefon konuşması, kendi mahremiyeti gibi bir şeydir. Şakalaşır, birbirine küfredebilir veya hiç ciddiyet ifade etmediği halde, kendi aralarında “falani asmak kesmek lazım” diye laflar da edebilirler. Ama tüm bunları delil toplamak kastıyla bir araya getirdiğiniz-

de, “vay canına, ne planları vardır” da diyebilirsiniz.

İkinci önemli konu, o toplanan telefon kayıtları ne kadar orijinaline uygun olarak korunuyor, yargının önüne konuluyor... Bu bende her zaman şüphe konusu olmuştur. Örneğin biri telefonda “Ahmet’e namussuz diyen namussuzdur” diyebilir. Eğer bu konuşmadan “namussuz diyen” ifadesini çıkarırsanız “Ahmet namussuzdur” kalır. Anlamı tam tersine çevirmiş olursunuz.

– Bu teknik olarak mümkün, değil mi?

Teknik olarak mümkün. Peki, bunlardan yola çıkılırsa Türkiye’de masumdur denebilecek tek bir insan çıkar mı? Bunlar hiç bozulmadan bir yerlere gider ve dosyalanır diyen tek bir insan var mı? Bence yok! O zaman da ortaya şu çıkıyor: Kamu gücü elinizdeyse, istediğinizi istediğiniz gibi suçlayabilirsiniz.

– Bu da vatandaşlar arasında yaygın bir korkuyu besliyor sürekli.

Demin hukuk devletinden bahsettik, ama hukuk devleti bu değildir! Türkiye’nin çözmesi gereken en temel konu, bu ülkede yaşayan vatandaşların, namuslu insanların “kimse benden hesap soramaz” diyebilmesini sağlamaktır. Bunu söyleyebilecek kimse yok bu ülkede. Neden yok? Çünkü kim bu cümleyi söylerse, hangi vatandaş “Ben bu ülkenin namuslu, onurlu, vergisini düzenli ödeyen, görevlerini düzgün yerine getiren bir vatandaşım. Kimse benden hesap soramaz” dese, birileri kamu gücünü kullanarak bu vatandaşın tepesine binebilir. Türkiye’de bu sözü diyebilecek bir tek mükellef düşünebiliyor musunuz?

– Nadiren de olsa denir. Ama kamu görevlisi de ona “Galiba sen çok Amerikan filmi izliyorsun” diye cevap verir...

Çok izliyor muyum, izlemiyor muyum bilmiyorum, ama çok geçer. Bu ülkede devlet, istediğini vergi kaçakçısı ilan edebilir. Bu ülkede devlet, istediği her vatandaş, “trafik suçu işledin” diye damgalayabilir. “Arabanda yangın cihazı yok” diye basar cezayı. Bu ülkede düzgün kentleşme yoktur. İmar planlarına uygunluk yoktur. Alışkanlık haline gelmiş yapılaşmalar vardır. Farkına varırsınız ya da varmazsınız, ama kaçak binada oturuyor diye suçlanabilirsiniz. Mekanizmalar çok karışık olduğu için, o görüntüyü düzeltmenin çok zor olduğu bilindiği için, “Çamur at, tutmazsa izi kalır” denir. Herkesin üzerinde flu çizgiler oluşturabilirsiniz. Böyle bir ülke olmaz, böyle güvensiz bir ortam olmaz. Böyle bir hayat olmaz! Bu, sürekli tehditlere, şantajlara açık bir yapıdır. Kirlilerin herkesi kendisine benzetme çabası içinde olduğu bir yapı bu.

– Özdemir Asaf’ın “Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu, birinciliği beyaza verdiler” dizelerini hatırlıyoruz galiba...

Evet, bu dizeler, anlatmak istediğimi tam olarak anlatıyor. Kirlilerin

ayakta kaldığı bir yapı bu. Neden? Çünkü zaten o kirleriyle güç sağlıyor, o kirleriyle zenginleşiyorlar. Ona bağlı olarak itibar sahibi oluyorlar. Ama düzgün olarak bu mücadeleye girdiğinde, kirlilerin sahip olduğu güç araçlarına ve bu araçların desteğine sahip olmadığı için nefesi daha kısa oluyor.

Bu ülkenin en büyük zaafı bence şu: Bu ülkede işadamları, politikacı, bürokrat, sade vatandaş olabilir, “Kimse benden hesap soramaz” diye bilmesi lazım. Ama sistem bu yapısını koruduğu takdirde, bazı kişilerin istisnai olarak bunu söylemesi yapıyı değiştirmez. Onlar da başka gerekçelerle diskalifiye olur zaten.

– Bu tabloyu başbakan yardımcılığı yapan biri çiziyorsa, vatandaş nasıl ümitli olsun?

Dönüşümü sağlamak gibi bir görevimiz olduğunu bilmemiz lazım. Buna niye mahkûm olalım? Biz olduk. Gelecek kuşakları niye mahkûm edelim? En azından böyle bir çabamız olması lazım.

İyi niyet yetmiyor

– O zaman şunu sormak zorundayım: Altını kalın kalın çizdiğiniz ideal hukuk ortamına erişebilmemiz, siyasi iradenin bunu gerçekten istemesi, öncelikler listesinin başına koymasıyla mümkün. Bizi korku toplumu haline dönüştüren, yakınılan bu mekanizmaları ortadan kaldıracak yeni yapılar neden kurulamıyor? Eleştirdiğiniz bu ortam, şiddeti yakın zamanda artsa da eskiden beri var. Siz güçlü bir hükümette beş yıl görev yaptınız, bu eleştirileri çözüm platformlarında dile getirdiniz mi?

Bakın, karar süreçlerinin içinde iyi niyetli insanların bulunması sorunları çözmeye yetmez. Toplumsal kültür devamlı vurguladığım bir şey. O ülkedeki kültür ne, insanların algılamaları ne? Belki basit gelecek ama insanların yalan söyleme alışkanlıklarını ele alalım. Bir Protestan toplumunda, örneğin ABD’de yalan söylemek kolay mıdır? İnanın yalan söylemek çok zor bir iştir. Clinton bile Monica ile ilişkisinden dolayı değil, kamuoyunu bu konuda yanılttığı, yalan söylediği için yargılandı. Ama Türkiye’ye bu konu hep “Monica meselesi” olarak yansdı. Fakat yalan bizde çok yaygın. O kadar çok kızıyorum ki...

– Neye?

Bütün televizyon dizilerine. Çocuk programlarında bile yalan söylemek öğretiliyor. Yalan, o dizilerin olay örgüsü içinde doğal olarak geliyor. Yayınlarla, kurallara sınırlamalar konurken, bir ara sık alınan ekran karartma kararlarının gerekçelerine baktığımda, “asıl gerekçeler bu olmamalı” diye düşünmüşümdür. Eğer bir ülkenin çocuklarını,

gençlerini yalan söylemeye yönlendirecek bir çocuk dizisi yapmışsanız, asıl bu yaptırımı karşılanmalı. Hiç kimse de itiraz edememeli. Melsela “Sihirli Annem” diye bir dizi var. Sihirle kocasını köpeğe çevirmiş. Bu dizi bir yılı aşkın süredir her sabah televizyonlarda. Küçük çocuklar çok severler. Köpek haline dönüşmüş bir erkek ve sihre, aldatmaya, yalana dayalı bir ton serüvenlerle gelişir durur. Öyle zannediyorum ki o köpeğe çevrilen bir kadın olsaydı, Türkiye’deki bütün kadın kuruluşları ayaklanırdı. Olaya kadın erkek olarak değil, insan olarak bakmanız lazım.

– Yalan, bizdeki siyasi kültürün de zaafı mı diyorsunuz?

Ciddi bir toplumsal sorun. Bu ülkede yapılacak en büyük reform, toplumsal kültürü oluşturan kanalların bazı etik değerler oluşturmaları ve işini ona göre yapmasıdır. Medya kendi etik kurallarını oluşturmalıdır. Siyaset de öyle. Kamuda da bu oluşmalı.

– Danıştay saldırısını ilk duyduğunuzda ne düşündünüz? Dinci bir saldırı görünümlü komplo, hükümete dönük bir saldırı?..

Duyduğum an, devlet gücünün de içinde yer alabileceği, çete bağlantılı bir oluşumun eylemi olduğunu düşündüm.

– Bu olayda aklınıza takılmış soru işaretleri var mı?

Konu yargıya intikal ettikten sonra zaman zaman gündeme duruşma ve ifadeler nedeniyle giriyor. Son günlerde de Ergenekon bağlantısı içinde ele alınıyor; süreç devam ediyor.

Yıpratma çabası

– Son Ergenekon gözaltılarında ele geçirildiği iddia edilen bazı belgelerde, “darbe planı”nda, adınızın cumhurbaşkanı adayı olarak geçmesini nasıl karşıladınız?

Önce şunu tespit edelim: Savcılık iddianameyi henüz hazırlamadı. Bir yılı aşkın süredir iddianame tamamlanmamıştır. İddianame bir yılı aşkın süre bitmediğine göre, bu dava neresinden bakarsanız bakın yıllarca sürecektir demektir. Belki beş yıl, belki daha fazla. Sonunda karar ne olursa olsun, aslında Türkiye’nin bu olaydan etkilenmesi bugünkü gelişmeler çerçevesinde olacaktır. İkincisi, henüz ne olduğu, iddianamede nelerin yer alacağı belli değil. Birileri sürekli durumdan vazife çıkarıyor. Doğru veya yanlış. İddianameden sızıntı bilgiler devşirilmişçesine basma fısıldanıyor. Belli gazetelerde bunlar yayımlanıyor. Hep böyledir. Bunların hangisi gerçekten iddianamede yer almış veya alacak hususlardır, hangileri birilerini yıpratmaya dönük kurgulardır, bunu zaman gösterecek. Ama işte bu Ergenekoncular, beni de

cumhurbaşkanı olarak düşünüyormuş gibi haberlerde tamamen art niyet olduğunu düşünüyorum. Ne savcılığın elindeki dokümanlarda, ne de başka bir yerde böyle bir şeyin geçtiğini zanneditıyorum. Sadece bu geçici süre içinde, tam sivil görüntüsü olan ve muhtemelen siyasette var olacak bir ismi nasıl yıpratırız diyen birileri bir fısıltı yaymaya çalışıyor.

– O “birileri” kim?

Siyasi rakipler.

– Şu anda hükümette olsanız ne tavsiye ederdiniz?

Bu tamamen yargısal bir süreçtir, siyasetin tamamen bunun dışında kalması gerekir. Yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsız erklerdir. Bu süreçte yargıya güvenmek gerektiğini düşünürüm. Yargıda yanlışlar olmaz anlamında söylemiyorum; yargıda da yanlışlar olabilir. Ama bizim kurumsal geleneklerimiz, yanlışları kendi içinde düzeltme özelliğine sahiptir. İşin yalnızca bir savcı etrafında dönüp dolaştığını düşünmemek gerekir. Elbette savcılar, hâkimler vardır. Ama bunun ötesinde, alt mahkemeler, temyiz mercileri, Yargıtay, hatta Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu vardır; bu bir bütündür. Sistemin sağlıklı işleyebilmesine dönük olarak bütün birimlerin rolleri ve görevleri mevcuttur. Şu anda bir şeyler yanlış gidiyor olabilir, ama ben bunun sonunda sağlıklı bir rotaya oturacağını düşünüyorum.

– Bütün bu olup bitenlerde asıl mağdurun başbakan olduğu değerlendirilmesine katılır mısınız?

Ülkedeki sükûnet ortamı, en fazla siyasal iktidarı rahatlatır, iş yapabilme yeteneğini artırır. Kaos varsa, hele kurumlar arası çatışma varsa, bu çatışma giderek derinleşiyorsa, bundan en fazla zarar görecektir olan siyasal iktidardır. Olaya bu boyut itibarıyla baktığınızda, “evet siyasal iktidar, bu işin mağdurdur” diyebiliriz.

Keşke Ak Parti kapatılmasa

– Sizin çıkışınızın AKP’yi bölme, parçalama operasyonunun parçası olduğu değerlendirmelerine ne diyorsunuz?

Türkiye’de parti kurmak her vatandaşın hakkıdır. Birilerinin parti kurma hakkının olmadığını söylemek, demokratik kültürden uzak olmak demektir. “Şöyle bir parti kurulursa, bu parçalamaya yönelik bir iştir” demek, aynı zamanda bir siyasal propaganda üslubudur. Birinin hızını, önünü kesmek için rakip siyasal partiler tarafından icat edilmiş sözlerdir. Bu sözleri her zaman duyarım. Ak Parti kurulurken de birileri “Bu, Refah-Fazilet çizgisini bölmeye, parçalamaya yönelik bir harekettir”

demmişti. Ama Ak Parti'nin aldığı oylar, Refah'ın aldığı en yüksek oyun iki buçuk katına ulaştı; dolayısıyla bunu yanlış görüyorum.

– Siyasette nereye kadar gideceksiniz? Sözgelimi bir seçim kaybetmeniz bırakır mısınız?

Hayır, seçim kaybetmeyle ilgisi yok. Ben Türkiye'de siyasi kültürün, siyasi söylemlerin yanlış olduğunu düşünüyorum. Siyasetin işlevlerini gerektiği gibi yerine getirmediğini, siyasetin çalışma biçiminin yanlış olduğunu söylüyorum.

– Bir erken seçime hazırlıyorsunuz kendinizi, değil mi?

Karşıma bir erken seçim çıkarsa ona da hazır olacağım.

– Seçim ihtiyacı var mı?

Var.

– Anayasa Mahkemesi'nden kapatma kararı çıkması durumunda AKP'den kopuşlar bekliyor musunuz?

Bu yeni siyasi oluşumun, Ak Parti'nin kapatılıp kapatılmamasıyla hiçbir ilgisi yok. Keşke Ak Parti kapatılmasa, keşke Tayyip Erdoğan genel başkan olarak devam etse ve ben yeni bir siyasi kültür oluşturmak üzere yeni bir söylemle, yeni bir tarzla ortaya çıksam.

Abdüllatif Şener'in özgeçmişi

Abdüllatif Şener, 1954 yılında Sivas Yıldızeli'nde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni 1977'de bitirdi.

1977-1978 yıllarında İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda ve İçişleri Bakanlığı'nda memur , 1978-1980 yılları arasında Maliye Bakanlığı gelirler kontrolörü olarak çalıştıktan sonra, Gazi Üniversitesi Bolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde akademik çalışmalara başladı. Aynı üniversitede Maliye Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Bulunduğu fakültede dekan yardımcısı olarak görev yaptı. Sonra Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne geçti. Bu üniversitede görev yaparken doçent oldu.

1991 Seçimleri'nde Sivas milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 1996-1997 yıllarında 54. Hükümet'te Maliye bakanlığı, 2002-2007 yıllarında 58. ve 59. hükümetlerde Devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev yaptı.

19, 20, 21 ve 22. dönem Sivas milletvekili olarak TBMM'de bulunan Şener'in, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, *Sona Doğru Osmanlı-Osmanlı Ekonomisi ve Maliyesi Üzerine Yazılar* ve *Osmanlı Maliyesinin Şeffaflaşması-Yayımlanan İlk Bütçeler* isimli yayımlanmış üç kitabı var. Şener dört çocuk babasıdır.

ABDÜLLATİF ŞENER

“Adım da benimle
beraber büyüdü”

DK
DOĞAN
KİTAP

Çiğdem Toker

Latif’ten Abdüllatif’e küçük yaşta büyük dönüşüm...

Yedi yıl süren imam hatip döneminde en büyük hayali...

Kafası kanlar içindeyken, pavyondan çıkmış bir küllhanbeyiyle karşılaşınca...

Hükümet konağındaki somyada 19 gün...

İlk seçim kampanyasında köylüler “Amma palavracı birine rastladık” dedi.

Çevik Bir “Maliye bize ödenek vermiyor” deyince ne yaptı?

Sivas neden pilot nokta olarak seçildi?

Gül kendisine “Latif biliyor musun, ben bu partinin kurucusu değilim”
derken neyi kastediyordu?

1 Mart Tezkeresi’ne ret kararı çıkmasının nedeni Erbakan mıydı?

Baykal, “Şener’in cumhurbaşkanlığı adaylığına itiraz etmeyeceklerini”
açıklayınca...

Abdüllatif Şener’e göre “Yeni Merkez” neresi? Merkezin yeni tanımı ve
etkileri ne olacak?



15 ağustos 1965’te Diyarbakır’da doğdu. Denizli Lisesi’ni ve AÜ Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Gazeteciliğe 1986’da Anka Ajansı’nda kültür-sanat muhabiri olarak başladı. Bir ara TRT’de seslendirme yaptı. *Günaydın* gazetesi ve *Nokta* dergisinin ardından, 1988’de Anadolu Ajansı’nın açtığı sınavları kazanarak, bu kurumda yüksek yargı ve DGM

muhabirliği yaptı. 1990’da haftalık *Ekonomik Panorama* dergisine geçti. 1993’ten bu yana *Hürriyet* Ankara bürosunda ekonomi muhabiri olarak çalışıyor. İÜ İktisat Fakültesi “En Başarılı İktisat Muhabiri Ödülü”nü (1995), *Sabah* gazetesi “Muammer Yaşar Bostancı Büyük Ödülü”nü (1997), *Milliyet* gazetesi “Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü”nü (2001) ve TGC “Sedat Simavi Gazetecilik Ödülü”nü (2005) kazandı. Evli; Bulut, Tan ve Gün’ün annesi.

ISBN 978-975-991-883-5